

MIHAIL SADOVEANU
OPERE

ACEASTĂ EDIȚIE APARE SUB
SUPRAVEGHEREA AUTORULUI

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURA ȘI ARTA

MIHAIL SADOVEANU
OPERE

2

POVESTIRI DIN RAZBOI ★ FLOARE
OFILITA ★ AMINTIRILE CAPRARULUI
GHEORGHITA ★ MORMINTUL UNUI COPIL

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURA ȘI ARTA

@ 110693

Fotografie de prin anii 1901—1902

POVESTIRI
DIN RĂZBOI

1905

MOARA PĂRĂSITĂ

Mă trezii ca dintr-un vis ; asfințitul parcă-mi strecurase o taină mare în suflet. Ridicai sabia, care căzuse de-a lungul piciorului, întorsei capul spre oamenii mei, care așteptau tăcuți și foarte liniștiți, și șoptii :

— Înainte !

Caii se urniră și pornirăm la pas.

Malurile pârăului prin preajma căruia ne strecuram erau pline de verdeață bogată ; ici-colo sălcii cu frunzele pălite atârnav nemișcate deasupra ciururilor de unde. La o cotitură, o rață sălbatică bătu apa cu aripile, măcăi aspru, se repezi în sus și se îndreptă ca o săgeată spre asfințit. Liniștea adâncă se întinse iar, fumegarea înserării se făcea din ce în ce mai deasă.

Eu nu mă simțeam tocmai bine. La zborul raței îmi tresărise inima, — ce va fi când se vor arăta capetele dușmanilor printre sălcii ? Frică în adevăratul înțeles al cuvântului nu-mi era, dar simțeam o greutate în piept, o presimțire tristă parcă. Imi închipuiam cu toate acestea că, după întâia clipă, zvîcnirile vor înceta, înflăcărea mă va cuprinde și

mă voi simți în stare să înfrunt lumea. Dar acestea erau *idei* : niciodată nu făcusem proba.

Gîndind așa, mă întorsei în șa și privii spre cei zece oameni care mă urmau. Erau liniștiți, se cum-păneau înainte și înapoi, după pașii regulați ai cailor. Farmecul înserării le cucerise și lor sufletele, ochii cercetau cu lene și cu nepăsare împrejurimile ; fruntașul Pintilie chiar zîmbea în sine răsucindu-și mustața ; numai sergentului Savin îi scînteiau, sub sprîncenele groase ca două mustăți, picăturile de păcură, și parcă sfredeleau malul pîrăului înainte ; iar urechea lui ar fi auzit și lunecarea unui șarpe prin ierbării.

Il întrebai încet :

— Ce zici tu, Savin ? nu mai vin cercetașii...

El răspunse cu liniște :

— Poate-au dat de ceva, trăiți, domnule subloco-tenent !

Ceialți se înălțară în șăi și se așezară mai bine ; unii oftară, ca tulburați din gînduri.

Savin zise iar :

— În josul pîrăului este o moară părăsită, din podul căreia se vede satul. Poate s-au oprit acolo. — Deodată ridică capul și duse mîna la ureche.

— Pst ! s-aude ceva !

— Stai, șoptii eu, tresărind. Ce este ?

Oamenii se opriră și-și plecară carabinele în lun-gul coapselor. Un pas rar, greu, amestecat cu altul mai ușor, se apropia.

— Vine Grecu ! — zise Savin. Apoi rosti ceva mai tare : Grecule !

— El e ! se auzi un glas întunecat de o răgușeală ușoară.

Și deodată ieși de după o salcie călărașul, mărunț și bine legat, ducându-și calul de căpăstru.

— Vine și Năstase pe celălalt mal, zise el, oprindu-se înaintea mea.

— Bine, zisei eu, ce veste ?

— Trăiți, domnule sublocotenent, în josul pîrăului este o moară părăsită. Am văzut eu, cu ochii mei, și a văzut și Năstase, cum au intrat în ea opt cercheji.

— De unde veneau ?

— Din sat : de la furături pesemne...

Sergentul Savin începu a se scărpinga în cap :

— Opt ! Măi tată Marcule, cum o să-i mai măcinăm !

— Trăiți, domnule sublocotenent, șopti tainic și fruntașul Pintilie ; cu rîșnița cea mare !

Eu tăcui. Aveam ordin să fac o recunoaștere în josul pîrăului și să atac, dacă întîlnesc, detașamente mici pentru a face prizonieri. Dar aici mergea cam greu. Erau opt, aproape cît noi, și în moară nu era ușor de pătruns, dacă păgîinii ar fi prins de veste. Afară de asta, inima, pîrdalnică, se zbătea, și *presimțirea* cea nu-mi dădea pace !

Prin sara din ce în ce mai întunecoasă se auziră iar pași, o piatră se rostogoli în pîrău, undele bolborosiră și Năstase, celălalt cercetaș, se arătă negru printre pletele sălciilor.

— A venit Grecu ? șopti el.

— Venit, răspunse cineva.

— Trăiți, domnule sublocotenent, nici nu mișcă. Parcă s-au culcat în moară...

Trecu pe lîngă mine și se așeză în rînd cu ceilalți.

Vedeam eu bine că aveam de-a face cu oameni boclucași : ei mai intraseră în foc și prinseseră gust. Afară de asta, după cît îmi spusese camarazii, pîn-

dele și hărțuirile în recunoașteri erau plăcerea lor. Se trezeau, ghiordanii, bătându-se ca acasă la ei, și învîrteau carabina cum ai învîrți o ghioagă. Acu tăceau și așteptau porunca mea, — și mă gîndeam că ticălosul de Pintilie, fruntașul, s-o fi uitînd la mine pieziș, cu un zîmbet de batjocură. Ce eram să fac? Afară de asta, începu a mă furnica și pe mine un fior iute, o dorință. Mă înălțai deodată pe șa și rostii îndesat :

— Înainte, băieți !

O șoptă iute tremură ca o bucurie printre flăcăi. Și pornirăm încet prin umbra neagră a sălciiilor.

Pe șesuri și-n văi era o tăcere nemărginită. Numai departe, pe fînețe, o pasere țipa ascuțit, ca un fierăstrău sub pilă. Și un întuneric orb acoperea văzduhul și pămîntul. Sus, peste clipirile stelelor, treceau grămezi uriașe de nouri.

Merserăm o bucată bună de vreme. Deodată acoperișul ascuțit al morii se zugrăvi pe zarea mohorîtă, în făgașul larg al pîrăului, — și îndată se șterse.

Intrarăm într-o roată de sălcii bătrîne. Iarba foșnea uscat în mersul cailor ; altfel nici un zgomot, desigurile parcă erau împietrite.

— Aici ar fi bine să descălecăm... șoptii eu.

— Trăiți, domnule sublocotenent, — să descălecăm ! răspuse sergentul. Și mai avem de făcut ceva : cu cîteva fire de iarbă să ne legăm roțițele pintenilor, să nu simtă nici greierii din moară. Pe urmă tecile le lăsăm aninate la șăile cailor, mergem numai cu penele săbiilor, ca să fim mai sprinteni...

— De bună-samă ! rostii eu cu pătrundere. Iar în gînd îmi ziceam : Mă, al dracului sergent ! Eu

am învățat atîția ani prin școli și habar n-am de toate pregătirile acestea !

Și, pe cînd descălecam și ne pregăteam în cea mai mare tăcere, îmi treceau prin măruntaie fulgerări de căldură și frig, îmi venea să mă întind, n-aveam suflet îndeajuns.

Un flăcău rămase cu caii. Noi ceilalți, după ce ne pregătirăm, coborîrăm în albia pîrăului și începurăm a ne strecura cu luare-aminte spre moară.

Și, dintrodată, după un cot al apei, acoperișul ascuțit se arată iar, foarte aproape de noi. Ne oprirăm. Grecu și Năstase trecură înainte, ca să cercezeze cu de-amănuntul împrejurimile. Ceilalți ne așezarăm pe un pat moale și umed de țărîină măcinată din malul înalt.

Incet-încet ochii mi se obișnuiră cu întunericul. Trupul de jos al morii nu-l vedeam, pentru că se amesteca cu malurile pîrăului, dar vedeam aproape, înaintea morii, o sticlă întinsă de apă neclintită. Era vechiul iaz înomolit. Pe margini, cîteva pîlcuri de trestii. În fundul apei iarăși acoperișul ascuțit, neclintit, al clădirii pustii. Putreziciunile bălții împrăștiau în aerul nopții miasme înțepătoare.

Un fluier străpunse tăcerea, și zborul întortochiat, în filfiri rare, al unui lăstun mare de apă trecu ca un fulger negru pe sticla bălții: cercetașii noștri ajunseseră.

Eu, așteptînd și privind cătră moară, mă gîndeam: Ce va fi peste cîteva clipe? Va bubui carabina și va curge sîngele, și parcă nu-mi venea a crede că-n liniștea aceea de mormînt se vor putea petrece asemenea lucruri. Ce fac oare păgîinii? Au plecat, de nu se simte nimic? Dorm? Poate au dat, în satul de unde veneau, peste băutura, și, unor haimanale

ca ei, puțin le pasă de poruncile Coranului. Au băut, s-au amețit și acum horăiesc în podul morii. Atunci treaba ar fi ușoară, n-am pierde nici vreme multă, nici oameni.

— Trăiți, domnule sublocotenent !

Tresării. Era glasul lui Grecu ; nici nu-i simțisem întoarcerea. Răspunsei :

— Ce este ?

— Am încunjurat moara, domnule sublocotenent, și n-am dat peste nimic. Ușa e deschisă. Lăptocul e zdrobit, apa se prelinge pe pământ : prin groapa aceea nimeni nu poate intra, nici ieși.

— Dar Năstase a venit ?

— A venit și el...

— Bun. Înăuntrul morii nu se aude nimic ?

— Nimic.

Mă întorsei spre flăcăi. Intunericul malului era așa de mare, că nu vedeam pe nici unul. Acu era acu. O sudoare rece mă înțepa la rădăcina părului. Strigai încet pe Savin. Glasul lui de abia adie :

— Aici sînt...

— Ce facem, mă Savin ?

— Intrăm în moară...

Așa-i ! mă gîndeam eu ; are dreptate... Imi strecurai stînga în toc, trăsei încet revolverul, îl pipăii, îmi așezai și dragonul săbiei la pumnul mînei drepte și mă mișcai spre moară, pășind în vîrfurile picioarelor. Ceilalți veneau după mine. Dar mergeam așa de încet, încît nici eu n-auzeam pașii.

Deodată răsări înainte-mi, drept pe malul bălții, ușa deschisă a morii, ca o intrare neagră de peșteră. În clipa aceea, fiorii care mă cutreierau stătura, inima începu a bate mai tare, dar nu simțeam ab-

şolul nici o frică. Putea să mi se întîmpîe orice. O lărie nebună îmi încordă mădularele.

În moară, stăturăm multă vreme neclintiţi, cu răsuflările oprite, ascultînd prin întunericul acela orb. Dar nimic, nimic nu se simţea.

Deodată mă pipăi o mîină. Cineva mi se aplecă la ureche. Bănuii că e Savin. De abia pricepui :

— S-au îmbătat... Dorm în pod... ori au plecat...

Scara podului trebuia să fie în dreptul uşii şi-n mijlocul morii. Pipăind, ne strecurarăm pe scară. La dreapta simţeam pe cineva : era sergentul ; aveam şi la stînga un tovarăş, dar nu ştiam cine-i.

Sus, scara scîrţii, un foşnet se auzi înainte. Ca fulgeraţi de acelaşi gînd, ne oprisem. Cerchezii erau în pod şi dormeau ; dar cineva dintre ei trebuia să fie treaz, căci s-a mişcat la pîrîitul scării.

Stăteam neclintiţi şi nici nu suflam. Inima îmi bătea tare, rînduri de ameţeli îmi veneau, dar nu-mi era frică. Drept înaintea mea se deschideau în scîndurile podului trei ochiuri rotunde, ca la orice moară. Mă uitam neclintit în zarea lor : aşteptam să se ridice, din clipă în clipă, o umbră în dreptul întunericului slăbit, care pătrundea prin ele.

Dar tăcerea ne învălui iar, şi după un răstimp ridicarăm şi cele din urmă două trepte.

Acum auzii bine un mormăit nedesluşit. Nu ştiam încă de unde a pornit : dinainte, dindărăt, ori de pe laturi ?

Eram sub acelaşi acoperiş cu nişte oameni, care din clipă în clipă puteau să sară ca nişte fiare asupra noastră. Iar noi pîndeam ca moartea, şi carabinele stăteau gata. Cu toate acestea, în cine să tragi? Era prostie să începem a face larmă așa cum eram grămădiţi, trei sus şi ceilalţi pe treptele scării. Toţi

simțeam lucrul acesta și așteptam. Afară de asta, fără porunca mea, nimeni nu putea face nici o mișcare, iar eu nici gând n-aveam să dau vreo poruncă.

Dar dușmanul, cel ce era treaz undeva, într-un colț al podului, simțise, în buimăceala și-n somnul amorțitor care-l cerca, că o mișcare neobișnuită trece prin tăcerea ruinii. Un glas răgușit, care mi se păru sălbatic și fioros, mormăi vorbe străine. Întreba ceva. Apoi tăcu. Iar noi așteptam.

Și, dintrodată, prin deschizăturile rotunde ale podului trecu ceva neobișnuit, o lumină slabă de vis. Și-n fund, dincolo de deschizături, pe zarea răsăritului, deodată luna își arată printre nourii negri o margine, apoi izvorî ca o lucire de spaimă. Trei dungii de lumină slabă se strecurară în pod. Și-n dungile acelea, ca într-un fulger, răsări ceva rotund, negru, un cap omenesc. Și tot în clipa aceea un tunet grozav izbucni. La fulgerarea limbii de foc, podul parcă se întinse în laturi dezvălindu-se, și văzurăm lămurit pe ceilalți șapte cerchezi întinși pe podele. Iar capul negru parcă plesnise în bucăți ca o ghiulea, — și parcă el detunase așa.

Clădirea se umplu de miros de pulbere.

O clipă tăcerea păru că ne prăbușește iar în noapte, — apoi un răcnet cumplit umplu moara, mă simții abătut la o parte ca o pană, un duruit surd cutremură dușameaua. — Săbiile sunară ciocnindu-se, auzii trînituri grele, gemete și țipete de spaimă. O limbă de foc și un tunet tresăriră iar în noaptea adîncă, și în rumeneala fugară se arătară spinările încordate ale călărașilor și obrazul întunecos al sergentului Savin.

Totul trecu ca o furtună repede. Cineva scăpără, o iască se aprinse. Fața lui Savin se rumeni, pe cînd

buzele se rotunzeau suflînd în punctul de foc. Apoi un capăt de luminare se înflăcăra și limba de foc începu a ne tremura umbrele pe păreții negri de scînduri.

Dușmanii zăceau unul lîngă altul zdrobiți, și, sub ei, sîngele care curgea întindea un covor vișiniu. Unii căscau ochii îngroziți, unii erau cu gurile căs-cate și cu ochii închiși, unii erau lungiți, alții zgîr-ciți, cu genunchii la gură. Numai unul trăia și sta plin de spaimă în roata flăcăilor; clănțănea înfri-gurat și, din cînd în cînd, fără să privească pe ci-neva, murmură cuvinte răzlețe în limba lui, parcă se ruga de iertare. Fesul îi căzuse, și capul rotund, mic, sta plecat, așteptînd lovitura din urmă; obra-zul măsliniu, veșted, și ochii vîrîți sub frunte spu-neau o durere așa de adîncă, încît te prindea mila.

Sergentul se uită lung la el, apoi se apropie și-l bătu cu palma pe umăr. Ii zise tare :

— Nu te teme, mă, că nu-ți facem nimic...

Cerchezul ridică cu frică ochii, fără să înțeleagă. Fruntașul Pintilie crezu că trebuie să-și schimono-sească vorba și să dea din mîni :

— Bre !... nu facem nimic la tine... Luăm prez-o-ner !... Și-și întinse buzele într-un rîs tăcut, plin de încurajare. Prinsul zîmbi și el cu frică.

Dar se făcea tîrziu, nu mai era vreme de stat. Vorbii cu glas tare :

— Să mergem !

— Trăiți, domnule sublocotenent, răspunse Șavin, să mergem ! Atîta ne-a trebuit : un prins. De la dîn-sul vom afla noi multe...

Lăsarăm în podul ruinii pe ceilalți șapte cerchezi, care trecuseră mări și veniseră să moară într-un colț singuratic, pe malul unui pîrau, — și ieșirăm.

Luna se înălțase, nouri treceau pe deasupra ei umplându-se de lumină vînată. Iazul scînteia ca o oglindă mare de argint : nici o aburire nu-l încrețea.

După ce ajunserăm în roata de sălcii, încălecarăm, iar prinsul fu suit îndărătul unui călăreț. Înainte de a pleca, scosei tabacherea, îmi răsucii o țigară, apoi dădu tutunul și tovarășilor mei :

— Na, mă, faceți-vă și voi cîte-o țigară, că v-ați purtat bine...

— Trăiți, domnule sublocotenent !

Sergentul Savin făcu două țigări. Pe una o dădu prizonierului :

— Na și ție ! ți-o fi fiind poftă...

Apoi, după ce prinsul o luă cu sîială, sergentul îi dădu iasca aprinsă, și zise zîmbind cătră mine :

— Săracul ! ce-o fi gîndind el acu !

Cînd pornirăm, fruntașul Pintilie șopti :

— Aista-i de cei care taie pe răniți și-i pradă...

Nimeni nu răspunse. Prizonierul își fuma pe furiș țigara, trăgînd cu coada ochiului la fața aspră a sergentului Savin.

Pîrăul licărea în lumina lunii, caii mergeau liniștiți și oamenii făceau.

ÎN BATERIE

Se dădu ordinul de plecare de la Verbița spre Grivița. Sergenții se zvîrliră pe cai și prinseră a geme comande scurte. Ofițerii alergau săltînd în șa ca să-și găsească bateriile. Călăreții prinseră a-și înmlădia bicele, și caii, înțepîndu-se, se întinseră năprasnic între ștreanguri, cu capetele în piept. Chesioanele și tunurile porneau huriind înăbușit. Apoi cînd bateriile se înșirară, freamătul și neregula începutului se potoliră, nu mai rămase decît cutremurul și bubuitul grămezilor de fier și oțel.

Noaptea aceea de august era foarte întunecoasă — și cele patruzeci și opt de tunuri, și caii, și oștenii mergeau spre vrăjmaș pe drumuri care nu se vedeau, ca înspre un țarm necunoscut. Vîntul venea din dreapta, de pe lagărele dușmanului, și, în răstimpuri, avea cite-o aburire caldă ca duhul unui bolnav.

Soldații tăceau, păreau că dormitează; în sufltele lor, însă, ardeau focuri mari. În întunericul sufltelor clipeau, ca niște stele, luminile zilelor trecute, cu bucuriile și părerile lor de rău, și, peste ele,

ca niște nouri, rătăceau supărările și grijile războiului, — și teama crîncenă, care pîndește ca o fiară în întunecimea dinainte.

Grămezile sumbre se mișcau pe drumurile rele, prin vâlcele și văi ; din cînd în cînd strănutau caii, din cînd în cînd un glas se ridica cu un sunet neobișnuit prin duruirile înăbușite. La locuri primejdioase se opreau ; marea de întuneric era cucerită dintrodată de o tăcere adîncă ; apoi un glas sffșia noaptea, tropotele îl acopereau și marea de umbră parcă își pornea valurile nevăzute într-o bîntuire de furtună.

Taberile turcilor erau aproape de drumul obișnuit, și trebuia ca bateriile să facă un ocol mare înainte de-a ajunge deasupra Griviței, — altfel ar fi fost simțite : dușmanul era cu grija și cu frica în spate. De aceea toată noaptea bateriile săltară și se zdruncinară prin viroage și drumuri rele.

Cînd înfumurarea alburie a zorilor pătrunse văzduhul, pîlcurile de oșteni tăcuți, în jurul tunurilor care scînteiau întunecos, se dezvăliră în locuri noi și necunoscute.

Caii stătură, flăcăii descălecară și îndată începu o frămîntare iute în jurul chesoanelor și tunurilor. Sublocotenenții fără mustăți, băieți frumoși, albi la față, alergau în toate părțile dînd porunci, *vagmiștrii* cu mustățile mari se mișcau legănîndu-se, amestecau glumele cu înjurăturile, dădeau din mîni parcă voiau să și le smulgă din umeri ; brigadiri, sergenți, fruntași scăpărau în toate părțile, și soldații cu mantalele răsfrînte împresurau mașinile de oțel, se opinteau, le purtau, le așezau. Privirile furau întruna spre asfințit, unde sta dușmanul ascuns, dar din în-

tunecimea de-acolo nu venea nici un zgomot, nu se simțea nici o mișcare.

Hîrlețe și cazmale scormoneau cu hărnicie pămîntul, țărîna unduia în valuri negre, oamenii se plecau, se ridicau, alergau, se încrucișau — și tunurile parcă de abia așteptau, cu gurile negre întoarse spre tabiile turcilor.

Dar era mult de lucru, și la răsărit se crăpa zarea, lăsînd să pătrundă focul zorilor. Dealurile, văile, se rumeniră. Oamenii dădeau zor, șanțurile se lărgeau, parapetele se înălțau, se căptușeau cu brazde. Ziua albă umplu văzduhul, căpitani se arătară în mijlocul soldaților, un călăreț veni c-o veste pentru domnul maior. Deodată scînteiară suliițele de lumină ale soarelui, răsăritul se înflăcăără într-o fierbere argintie, raze fulgerară pe tunuri, pe săbii, — și oamenii se opriră o clipă. După o noapte de nesomn, se uitau unii la alții uimiți, parcă de multă vreme nu se văzuseră. Și fiecare se cunoștea că așteaptă ceva, într-o neliniște, într-o strîngere de inimă, pe care nimeni n-o putea stăpîni. Ofițerii pe mică pe ceas scoteau ceasornicele, unii le priveau lung, pe gînduri, alții le puneau iute în buzunărașul de la pantaloni, pentru a le scoate în clipa următoare. Și, la ceasurile șase, — dintrodată, spre miazănoapte, la ruși, în bateria *Catartului*, pufniră în limpezimea dimineții rotoagoale de fum lăptos, desfășurîndu-se și lungindu-se spre zare, și douăsprezece tunuri mari mugiră, în fumegarea aceasta deasă.

După semnal, scînteiară săbiile și în bateria noastră de lîngă șoseaua care iese din Plevna și se încovoiaie spre Bulgăreni. Lucrările pentru cele douăsprezece tunuri nu erau gata, dar asta n-avea a face. Lopeți lucrau la șanțuri și parapete, — iar ser-

vanții stăteau gata lângă tunuri. Glasuri de comandă, — foc ! — trăgătorii izbesc mosorul în nodurile curelelor, fulgere în nori de fum, apoi trăsnete asurzitoare. Tipătul șuierător al ghiulelelor umplea văzduhul, ofițerii ridicară ochianele și le îndreptară spre Radișevo și spre Abdul-Cherim-Tabia.

Maiorul, liniștit, începu a vorbi cu căpitanii și locotenenții despre regularea tragerii. Sublocotenenții cei fără mustață, lăsați pe vine, cu mâinile pe genunchi, ochiau, vagmistrii vorbeau gros și certau pe *molăi*. Și în graba care cuprinsese pe toți, tunurile mai bubuiră o dată.

Dar iată că și la turci țîșniră fumegări, și zăvozii din Plevna începură să *hămăiască*.

— Ham ! ham ! zise vagmistru Chirilă ; păzea, flăcăi, că ne vin și nouă plocoane...

Plocoanele veneau într-adevăr, vîjîind. Ofițerii, oamenii stăteau drepți, păreau mai galbeni ; unii, cu ochii ațintiți, parcă așteptau ceva. Ghiulelele trecură pe deasupra ; și toți, despovărați, prinseră a se mișca vioi în jurul tunurilor și a lucrărilor.

— Cam greu, grăi iar vagmistru Chirilă, îndesîndu-și chipiul în cap ; dintru-ntăi te ia cu răcori. Nu-i așa, mă Buzămurgă ? tu ce zici ?

— Ce să zic ? răspunse țiganul, așa-i cum zici...

Țiganul, voinic, bine legat, cam întunecos la față și cu niște buze ca acelea, era trăgaci.

— Le trimetem și noi lucruri mai alese, zise el rînjind și, cu mîna pe mosor, se îndreptă, așteptînd porunca.

Vagmistru era un bunduc mărunt cu mustața groasă, bine răsucită, cu vîrfurile îndreptate spre ochii scăpărători, deasupra cărora sprîncenele bogate și îmbinate păreau alt rînd de mustăți.

— Alta, mă ! strigă iar Chirilă. Drepti ! nu mișca, *răgălie*, nu mișca, că-ți tai capul și ți-l pun ghiulea în tun ! Ți-i frică, ha? ți-i frică, Norocel taică ?

Norocel, într-adevăr, măcar că-și ținea drept trupul nalt, avea o ciudată tremurătură pe obrazul balan. De altminteri, în toți trăia parcă ceva nou.

Ghiuleaua veni, căzu și se sparse scurt la zece pași înaintea frontului. Schijele răscoliră pământul într-o fumărie amestecată cu țărână și praf. Chirilă se crezu dator să spuie și acum ceva :

— Așa-i la început. Crezi că prin mine nu trece săgeata de foc ? Da' eu-s al dracului, mă, eu-s al dracului !

Regulat, în baterie, năvălea fumul cu miros tare de pucioasă și trăsneau tunurile. Oamenii se mișcau iute și-n jurul mașinilor, și-n șanțurile care se lărgeau din clipă în clipă. Ofițerii urmăreau cu binocurile căderea ghiulelelor noastre, și băgau de samă la cele care vin. Și ei erau foarte galbeni, dar își țineau cumpătul, — și începeau să se obișnuiască.

Dimineața se încălzea ; — se încălzeau și luptătorii, și lucrătorii la șanțuri. Ghiulelele porneau vijfînd, bombele turcești veneau cu bombăniri de moarte într-un fum înăbușitor și, odată, cele dintăi bine îndreptate, două, se năpustiră între lucrătorii șanțului. Fitilurile sfîrșiră, schijele se sparseră ca două oale, și din vârtej cîteva țipete înăbușite tresăriră. Cînd fumul se risipi, brancardierii alergară. Un soldat zăcea cu fața la pământ, cu țeasta zdrobită. Alții trei, căzuți, gemeau cu fețele încrețite de durere.

Toți priviră o clipă spre sîngele care se închegase și spre cel care curgea încă, — apoi își întoarseră fețele iar spre vrăjmașul nevăzut, care țîmetea moartea.

Sublocotenentul Pietraru, tânăr, fără mustață, cu fața galbenă și osoasă, care pînă atunci tăcuse, izbucni deodată mînios, cu glas răgușit :

— Mai repede, mai repede, băieți ! să-i sfredclim bîrlogul păgînului, să-l zvîrlim dracului în văzduh !

Se repezi la tunul lui Buzămurgă și privi în lungul țevei. Apoi se trase îndărăt și porunci scurt :

— Foc !

Țiganul trase, tunul trăsni, ofițerul își puse binoclul la ochi.

— Așa ! așa ! gemu el îndesat, cu sprîncenele încruntate, bine, băieți, bine ! Repede, mă, repede, că vă iau în frigare ! Foarte bine, i-a împroșcat destul de frumos ghiuleaua ; e-o prăfărie acolo, de nu se mai vede nimic ! Chirilă !

— Porunciți !

— Aș vroi să plătim dobînzi mari, Chirilă ! m-ai înțeles ? în văzduh să-i zvîrlim ! ai înțeles ?

— 'Teles !... Buzămurgă !

— *Ordinați !...*

— Gata ?

— Gata !

— Atunci nu sta ! gemu sublocotenentul. Foc ! Allahul și prorocul lor ! Să-i zvîrlim la muma dracului !

Și, pe cînd sublocotenentul Pietraru răcnea disperat întruna cu glasul-i răgușit, flăcării, în jurul tunurilor începură a se frămînta mai cu grabă, și tunurile băteau mai des și ghiulelele vîjîiau și fumul năvălea și se înălța. Și de la turci veneau bombele regulat acum. Multe se spărgeau în văzduh, multe cădeau în grămezi, sfărîmînd cărnuri și oase, — și în fierbințeala care creștea din ce în ce, neliniștile începutului se risipiră, ochii scăpărau și glasurile se îngroșau în pîcla de cărbune și pucioasă.

Deodată un murmur iute se strecură de-a lungul șanțului :

— Vodă !

Ofițerii își așezau *coifurile*, își scoteau pieptul înafară și-și trăgeau umerii îndărăt ; sergenții și brigadirii primiră porunci. Și lucrul începu și mai înfrigurat. La tunuri mai ales, acuma, era fierbințeală mare. Flăcării se învârteau repede cu chipiurile pe ceafă, ghiulele treceau iute spre cozile *lătrătorilor* ; și toți erau plini de sudoare, de colb și de fum ; trăsnetele zguduiau bateria ; șuierele proiectilelor dușmane se încrucișau într-o muzică feroasă.

Și Vodă trecu, împresurat de o mulțime de ofițeri de-ai noștri și străini. Se oprea, privea mișcarea tunarilor, privea în depărtare spre parapetele de la Radișevo și Abdul-Cherim-Tabia, vorbea cu cei din juru-i, și toți zîmbeau și dădeau din cap : Da-da ! de sigur ! — pe cînd flăcării trăgeau cu coada ochiului și-și căutau de treabă. Domnul era foarte liniștit, mergea cu pas măsurat și vorbea cu cumpătate. Schimbă cîteva cuvinte cu maiorul bateriei, apoi trecu mai departe, prin fluieratul morții și pocnetele tunurilor.

— Mă, aista-i Vodă... zise Norocel lui Buzămurgă. Ai văzut cum se uita la noi ?

— Frumos om ! grăi țiganul ; și nici el nu se teme de ghiulele...

— Cum să se teamă ! doar el e mai mare decît toți... răspunse Norocel.

— Păzea, mă ! — urlă Chirilă vagmistrul . .

— Ptiu ! scui pă Buzămurgă, vine iar scroafa cu cărbunele în rît, — mă, și mă tem să nu mă plesnească vreo schijă, cînd se sparge...

Boamba neagră scobora cu iuțeală și venea drept

spre tunuri, vîjîind. Căzu pe parapet și se rostogoli, cu fitilul arzînd. Lucrătorii, tunarii se prăbușiră în laturi. Buzămurgă se uita cu ochii holbați și mirați la fitil.

Schija se sparse. Cînd se risipi fumul des, țiganul scuișă negru.

— Iți umple gura de funingine! mormăi el. Mai mare groaza! dacă te pălește o țandără, te-ai dus!

— Asta n-a avut noroc, zise Norocel, a pălit numă-n țărînă.

Și iar începură a lucra cu foc. Vagmiștrii erau pic de apă, ofițerii cu obraji aprinși, sublocotenentului Pietraru nu-i mai tăcea gura. Numai Buzămurgă se tot oprea, privea văzduhul dinaintea și parcă aștepta ceva. După două trăsnete, deodată se auzi și glasul lui:

— Vine, mo!

Cînd căzu boamba rostogolindu-se, țiganul se repezi, alergă după ea, căzu deasupra, întinse mîna-n neagră, prinse fitilul și-l stînsese între degete.

— Gata! strigă el ridicîndu-se și înghițind cu greutate ceva amar parcă.

Flăcării începură a rîde: «A draculul cioară!...» iar boamba stătea neagră și nemișcată între tunuri.

Bubuirile, plesnirile bombelor, fumăria urmară, și era o vîjfire și un oîntec îndrăcit de trebuia să răcnești ca să te-audă oel de-alături. Și încet-încet, cu obișnuința, veni și voia-bună, și, după pilda lui Buzămurgă, flăcării pîneau căpățînele cu fitil, fugeau după ele și le stîngeau.

Cînd se puse soarele drept inimă, mugetul iadului era în toi. Flăcării ajunseseră toți de coloarea lui Buzămurgă. Pe obrazurile aburite ale unora, rămăseseră în negreață ciudate semne de degete, la alții suviți de apă se scurgeau pe la tîmple. Răsufările tu-

turor erau mai scurte și mai repezi între buzele uscate, — și nu era chip să ai pic de hodină, nici să înghiți o gură de apă rece, căci cea din bidoane era coclită. Cât despre un codru de pâine, batîr ca crementea, și o bucată de carne cum o da Dumnezeu, nici pomeneală! Chiar dacă le aveai, ce să faci cu ele? — Inghițeau cu toții țărîină și fum de pulbere, ăsta le era prînzul; și le cînta o muzică cum nu auziseră, săracii, în toată viața lor!

La dreapta, bateriile rusești tunau cu o repeziciune înspăimîntătoare, de multe ori pîrîiau salve după salve; la stînga, cealaltă baterie a noastră, de treizeci și șase de tunuri, bătea regulat și cu tact; dincolo, la turci, lătrau zăvozii fără mînie și fără zăbavă, parcă voiau să spuie: Agale, agale, că mai este vreme! — Și sutele de tunuri din împresurare și apărare trăsneau, bufneau, umpleau văzduhul de nouri alburii. Drrum-dum-dum! drrum! bum! baf! — părea o darabană uriașă în care bătea cineva fără întrerupere. Ghiulele prin văzduh țipau, ca ațe de vînt toamna prin crăpăturile căpriorilor, fșiiuau ca zboruri de paseri, altele parcă veneau pe gînduri bombănind. În întăriturile tuncilor se zăreau exploziile și zburcările de flacări; spre noi de multe ori se vedeau cu ochii cum vin bombele rotunde turcești. Unele treceau pe deasupra spre cîmpii goale; altele cădeau între tunuri și flăcăi, și, dacă n-apuca nimeni să le stingă mucul aprins, pocneau în fulgerări negre și roșii, răscolind pămîntul și rostogolind trupuri; altele crăpau deasupra și plouau peste baterie funingine și bucăți de schijă.

Iar sublocotenentul Pietraru, răgușit și galben, cu buzele arse și cu ochii crunți, nu mai contenea, îi umbra gura ca un clopot, dădea din mîni în toate fe-

lurile, și-și fulgera sabia în toate părțile. Chirilă vagmistrul, ca totdeauna, c-o leacă de mînie și c-o leacă de răutate, își încrunta mustățile de deasupra ochilor și cîț glumea, cîț înjura. Norocel rîdea uscat, înghițind noduri de foc. Buzămurgă rînjea, și, de cîte ori se spărgea cîte-o ghiulea dușmană, de atîtea ori și glasul lui se spărgea într-o sudalmă înfricoșată.

Și toți lucrau cu repeziciune, ca într-o nfrigurare. Nimeni nu mai auzea strigătul rănitului, ori icnitul scurt al celui izbit de moarte. Brancardierii veneau încet și se strecurau tot așa, iar cei rămași lunecau prin bălțile de sînge amestecat cu țărînă, călcau cu inimile împietrite prin sîngele fraților lor.

Ziua trecu în viscolul acesta de foc și fum. Parapelele se înălțaseră și toți se mișcau acuma mai în voie, la adăpost. Spinarea de pămînt era așezată și bătătorită și tunurile scui-pau schija de la adăpost. La șase ceasuri, lătrătorii osteniră parcă și tăcură pe toată întinderea. În baterie, oamenii făceau *tauleta* tunurilor și umblau tăcuți după apă.

Și pe dinaintea lui Buzămurgă și Norocel, care se curățau de slim și funingine, și pe dinaintea flăcăilor trudiți, în liniștea mare ce se întinsese deodată, trecu cea din urmă patașcă albă, cu cel din urmă rănit. Era sublocotenentul Pietraru. Și patașca era plină de sînge, și ochii crunți erau ca de sticlă. Acum nu mai putea răcni, acuma tăcea, cu fața mai galbenă și mai suptă, și-l duceau alții îndărăt, spre cor-turile cu cruce roșie.

27 AUGUST

Bateria noastră a doua, ascunsă în vii, pe deasupra Griviței, deschidea spre întăriturile dușmanilor treizeci și șase de guri de oțel.

După o zi de frământări în ploaia de foc și de schijă, după neîntrerupta duruire de tunete sub nourii deși de fum care acopereau taberile, flăcării noștri trudiți de abia putuseră să ațipească câte-o parte din noapte. Se rînduieseră la lucru, se rînduiseră la tunuri; și cînd, în răstimpuri mari, lumina salvelor izbucnea ca o pînză de fulger, ei răsăreau negri, o clipă, izvorînd parcă din întunecime, drepti și neînduplecați. Apoi în șanțuri, îndărătul coamelor netezi de pămînt, în tăcerile adînci care urmau, tunarii vorbeau despre spînaticii lor ofițerași zvîrliți în țărîna de zburăturile de schijă, așa de buni în vremurile de pace, și așa de înflăcărați și de încruntați în viiforul care venise. Pomeneau și de frații fulgerați, — oameni cumpăniți și la bine și la nevoie, și cu o răbdare pe care nici sîngele gilgîind în răni adînci n-o înfrîngea. Și unii și alții zăceau acuma îndărăt, la ambulanțe.

După noaptea aceea, veni dimineața c-o liniște mare. Și-n liniște, la șase ceasuri, deodată, ca din

senin, porni întâiul tunet și după dînsul se deslănțui brusc uraganul de fum și foc din trei sute cincizeci de mașini. Fierberea elocotitoare, — deasupra mun- celor și văilor, — nourii albi ca vata și învălmășiți, prin care se strecurau șuierăturile și bîzîirile fioroase ale ghiulelelor, umpleau cerul și pămîntul de o mare furtună de jale.

Și-n vremea asta, valurile întunecoase ale infante- riei se încovoiau îndărăt prin zdruncinăturile pămîn- tului, în vecinătatea bateriilor. Batalioanele, gata de luptă, ședeau rînduite, tăcute, pe cînd văzduhul se cutremura. Și-n inimile tuturor stăruia parcă un ghimpe, — așteptarea. Trecuse o zi și nu se întîm- plase nimic, dar fiecare clipă viitoare putea aduce ca un fulger ordinul, ș-odată cu el botezul de sînge.

Aproape de liniile dușmanilor, spre Grivița, senti- nelele ascunse în tufișuri și-n gropi stăpîneau cu ochii mișcările tabiilor, și-n dosul acestui lanț ș-al pîlcu- rilor posturilor mici și gărzilor mari, divizia întregă în două linii adînci își scînteia marile șiraguri de baionete.

Mai departe, pe podișul din dreapta șoselei care venea de la Bulgăreni, trăsurile de ambulanțe își fil- fîiau pînzele cu cruce roșie. Pataștele, legănite în pa- sul regulat al sanitarilor, pe mică pe ceas ieșeau din văi aducînd spre doctorii cu chipiuri roșii trupuri zdrobite de tunari.

Și era în bateria din yii o frămîntare cumplită. Din- spre tabia Abdul-Cherim, din redanul scurmat în coastele ei, numai de la o mie de pași depărtare de noi, venea un foc iute de puști care izbea din plin și- rurile servanților. Ofițerii înjurau și dădeau ordine multe cu glas tare, soldații se învîrteau mînioși în jurul tunurilor dar, descoperiți fiind din partea aceea,

cădeau unul după altul, după fiecare izbucnire a focurilor, care tresăreau în văzduh ca niște pînîituri de vreascuri.

Era o mînie și un năcaz de-și scuipau flăcăii sufletul. Cu toate acestea lucrau în urgia și-n fumul aceea, — și tunurile îndopate zvirleau parcă cu disperare ghiulelele înspre furnicările păgînilor. Și zburau țipînd, și cădeau bine, și cite un mormur de mîngîiere trecea prin rînduri.

Intr-un tîrziu veni ordinul să se tragă tunurile în rezervă — și acolo la adăpost, îi găsi Domnitorul — și generalul raportă cum stau lucrurile.

Atunci un călăreț, un ofițer, porni din baterie, în goana calului, îndărăt, c-o veste grabnică. Fugarul sforăia în galop aprins, și trecu ca o săgeată prin rîpi, prin rovine, — pînă ce se arătară întunecoasele și tăcutele valuri ale dorobănțimii.

Companiile erau gata. Soldații așezați la pămînt, păstrînd rînduiala însă, așteptau. Ici-colo grămezi mici vonbeau cu glasuri încete. Cei mai mulți, însă, tăceau duși pe gînduri. Ofițerii batalioanelor sfătuiau strînși în roate dese, ori se mișcau agale printre zidurile plutoanelor. Era o pînză întinsă și întunecoasă de căciuli mari cu pene pestrițe, și de chipșuri de infanterie, în care roșul și albastrul însemnau cărări de flori.

Călărețul venea în goană. Prin rîndurile flăcăilor alergă un fior, o șoaptă petrecută cu grabă de la om la om. Ofițerii se întoarseră toți spre partea de unde venea vestea; unii porniră nerăbdători și se înșirară spre margine.

Stațeta se opri scurt în fața statului major al diviziei, descălēcă și înmînă plicul. În clipa următoare

toată lumea era în picioare și știa, simțea despre ce-l vorba.

În jurul celui ce venise se strîngeau unii din ofițeri. Gălăgiosul căpitan Corban de la al treisprezecelea de căciulari și iubiții săi băieți, locotenentul Avram și sublocotenentii Călinescu și Sava, îl strînseseră între piepturi și-l luară din scurt.

Corban îl întrebă :

— Ce fac turcii, dragă ?

Ofițerul de ordonanță, bunduc cu mustățile răsucite ca coada rățoiului și cu ochii negri fulgerători, răsufila repede, nu știa ce să răspundă.

— Ostenit băiatul ! rosti cu glas gros și cu convingere căpitan Corban, să-i dăm nițică flacăără. — Și-i întinse bidonul. — Ceva rom, băiete, rusesc, tare de-ți crapă măseaua ! Trage un gît și te desmorțește !

— Nu, — mulțămesc ! răspunse bunducul ; mi-e cald de nu mai pot. Am alergat ca un nebun.

— Nu vrei ? strigă căpitanul. Bravo, dragă ! de ce nu spui ? — Și se întoarse spre «băieții» lui : Nici vouă nu vă place ? ha ?

— Ba mie-mi place, răspunse locotenentul Avram zîmbind larg și legănîndu-se ca o rață.

Le plăcea romul și sublocotenenților Călinescu și Sava, băieți subțiri, de abia ieșiți din școală, ș-acuma plini de admirație cătră mustăciosul și negrul căpitan Corban. Inghițiră tuspatru cîte un gît zdravăn din băutura arzătoare, apoi, în îmbulzeala din ce în ce mai deasă a ofițerilor, începură să descoase pe cel venit.

Artileristul își ștergea sudoarea, își descheia la gît tunică, pe cînd toți îl trăgeau care dincotro. Apoi începu să spuie despre redanul care ne fulgera bateria din viile de deasupra Griviței, de la o depărtare de o

mie de pași numai. Băieții, tunarii, se luptau strașnic, dar ce folos ! păgînii îi luau ca din oală. Acu nu mai era de chip ; trebuia să intre în foc infanteria, să puie pe necredincioși pe goană.

— Ei și ce ? strigă cu glas mare căpitan Corban : crezi că n-o să-i luăm la goană ? *Tetea* Corban să trăiască și o să vedeți voi și minunea asta ! Eu cu băieții mei, mă ! ca niște lei ! Să fiu al dracului ! în frigare o să-i luăm ! Ce zici, Avrame ?

— E foarte bun romul ! răspunse cu convingere locotenentul.

— Drepti, răcane ! mi-ai băut toată sticla, trîntite-ar sfîntul Ilie într-o pivniță cu antale ! Ce facem, bă, mergem ?

— Cu *tetea* mergem și-n iad ! răspunse Avram răsucindu-și cu stînga mustața și cu dreapta întinzîndu-i bidonul gol.

Și-n zvoana din ce în ce mai mare a batalioanelor prin care trecea un freamăt surd, zbučni ca un fulger și ordinul. Ordonanța încălecă iar și se porni înapoi spre baterii în goană, iar ofițerii își înălțară capetele și, cu glasuri scurte, cu plepturile înfiorate, zvîrliră spre companii comănde, pe cînd șiragurile de cușme și de baionete se tălăzuiău în undoiri negre și-n fulgerări orbitoare.

În frunte, în foc, trebuiau să intre două batalioane din al treisprezecelea regiment de căciulari și unul din al cincilea de infanterie.

Grăbit, ars parcă de un foc lăuntric, se frămînta *Tetea* rînduindu-și compania, iar în juru-i cei doi sublocotenenți nu-și mai găseau loc.

• Căpitanul, nalt și spătos român, era renumit în întreaga divizie ; bea țapăn și era în stare să mînințe la șapte mese. În marșuri, mai ales, la fiecare haltă

gîlgîia un gît de rom și trăgea în dinți ori un picior de gîscă, ori o halcă de mușchi rece. Iar la popasurile mari, cînd se rezezea, parcă dădea foametea. — Și avea o inimă bună, cum nu prea se găsește; rar se întîmpla să buzdugănească un căprar ori un soldat. Chiar din pricina inimii se muia așa de curînd și prindea să cînte romanțe, cu glas plin de putere și de dulceață, cu un tremur de duioșie și de durere, de rămînea o lume încremenită ascultîndu-l. În clipele acelea îi zbura gîndul înapoi, la căsuța lui din Sărările, în Iașul vechi, unde-l aștepta cucoana Catinea, căpităneasa, «cea mai frumoasă femeie din țara Moldovei», pe care o iubea acum ca și-n tinereță, după cum mărturisea tainic Tetea.

Locotenentul Avram, cel care se legăna ca o rață leșască și se simțea foarte mîndru de mustața-i neagră, era un omuleț plin de draci, care din glume și din cîntece comedioase se putea lua la întrecere chiar cu căpitanul. Și era veșnic amoretzat, era o mină veșnic reînoită, care lua foc deodată, dintr-o scînteie. Cînd îl întrebau camarazii de sănătate, el punea mîna în partea stîngă: Mă doare, iubite, butoiașul cu pulbere!

Călinescu era un băiat bun, sfios ca o fată mare. Se pudra, se ungea cu pomezi și cu cosmeticuri și visa o iubire într-o plustie. Celălalt sublocotenent, Sava, era un înfocat voltairian. La orice împrejurare te pocnea cu o anecdotă despre marele scriitor; și pentru toți camarazii lui avea un ușor dispreț, o ușoară răsfrîngere de buze cînd vorbea despre ei. Numai în admirația cătră căpitanul Corban se potrivea cu Călinescu.

Toți patru acum stăteau gata între oamenii lor. După toate socotelile, și ei cu flăcăii trebuiau să intre

în rîndul întăi al asaltului, și o căldură mare le umplea piepturile. Căciularii vorbeau puțin; unii își strîngeau pe ei curelele, apoi își făceau cruce. Alții vorbeau în șoaptă cu tovarășii, și rămîneau după aceea pe gînduri, cu fețele visătoare. Iar cînd suflarea din urmă, comanda plecării, trecu prin inimi, se întinse tăcere adîncă. Și deodată se mișcară valurile întunecoase, — și porniră flăcării noștri spre botezul de sînge.

Căpitanul Corban era aprins tare; din oînd în cînd ducea bidonul cu «flacăra» la gură, sorbea lung, apoi îl întindea spre locotenentul Avram. I-l întindea, ofta adînc, și, cu ochii plini de lacrimi, îi vorbea despre căpitaniasa lui cea frumoasă, rămasă singură în deal la Sărărie.

— Măi Avrame, măi! acuși intrăm în șanțuri la păgîni, și Dumnezeu știe! rămîne Catinca fără mine! Măi Avrame, băiete, să nu mă uiți, și să te duci să-i spui că m-am gîndit întăi la dînsa și m-am dus pe urmă la moarte...

— Taci, domnule căpitan! răspunse locotenentul. Să vezi că desară o să-i tragem flacăra din bidon, la adăpost, în șanțuri!

— Cine știe! da' mie mi-i jale de căpitaniasă, bre!
— Apoi se întoarse spre companie: Viu, băieți! să luați sama, și cu ochii la mine! Unde-i Sava?

— Aici, domnule căpitan, cu băieții...

— Ce-ți mai face filosoful cel franțuz?

— Dă-l încolo. Acu-i altă daraveră!

— Hei, bre, acu rămîn toate prostiile în urmă și se trezește omul cu inima curată...

Șirurile de căciulari, cot la cot, înaintau repede, în tăcere. Glasul înăbușit al căpitanului, glasurile sublocotenenților și sergenților-majori le răsuna la

urechi ca din depărtări, aproape nedeslușite ; și ochii cercetau zările unde rotocoale dese și albe de fum se înălțau. Tunurile pocneau surd într-o duruire adâncă. Acolo era foc și fum, era cuibul morții. Și batalioanele se strecurau într-acolo, suind și coborînd spinări ușoare de dealuri.

Cînd companiile din linia întăia — acele care făceau avanposturile în apropierea liniei tunurilor — se desfășurară și porniră în grabă la atac, — focul dușmanului, oprit parcă o clipă ca după o surprindere, deodată se înteeți într-o izbucnire repede, într-o furtună nebună. Susținerile noastre zvicniră dindărăt în izbire mînioasă, se săltară parcă la lumină — și pe toată întinderea porniră a țîșni vălurele albe și a pocni împușcături.

Bateriile trăsneau în toate părțile și sutele de ghiulele vîjîiau prin fumegarea deasă, gloanțele bizîiau rătăcind, — și companiile desfășurate porniră mai repede. Pîlcuri se opreau, dădeau drumul la stoluri de plumbi, porneau înainte. În mersul vioi unii se opreau, prăvăleau capul pe spate, dădeau drumul armei și se lăsau la pămînt ; alții se prăbușeau dintrodată cu fața-n jos. Săbiile fulgerau înălțîndu-se, glasuri se ridicau trecînd peste șiraguri grăbite. Moșiroiul turcesc înălța nouri deși în care pîrîiau împușcăturile neîntrerupt ; spre el treceau întinsele linii înfierbîntate, șiruri de dorobanți cu căciuli mari ; baionetele scăpărau mii de fulgere amenințătoare. Odată cu plumbii turcești, prinseră a curge din tunurile redutelor volburi de foc rupîndu-se în șuvoaie de șrapnele, care plesneau în văzduh, în rînduri, scurtau pămîntul zvîrlind țărînă amestecată cu sînge.

Compania lui Corban mergea grăbită. Locotenentul Avram își uitase mustățile, pășea galben, cu fălcile în-

cleștate, își ștergea cu batista udă sudoarea de pe frunte, strângea nervos sabia, înălțînd-o, și striga cu un glas care, de răgușeală și tulburare, se prefăcuse aproape în șuier. În juru-i, înainte, dindărăt, dorobanții se repezeau tăcuți, c-o dungă de întuneric sub cușmele mari.

Redanul, aproape acum, își vărsa grozavele unde de foc, părea mai mare, fioros, un cuib de moarte, în zgomotele de tartar. — Și deodată izbucni strigarea vije-lioasă a cornurilor : atacul ! Și ca izbite de suflarea unui orcan, tresăriră companiile, se plecară și porniră într-o rostogolire uriașă. Veneau șiraguri după șiraguri dese de flăcăi, cu buhoasele căciuli în piept, cu baionetele lăsate licărind ca o apă de fulgere.

Căpitanul Corban urlă :

— Dați greu, băieți !

Își îndesă chipiul cu stînga, pîlîndu-l de sus în jos cu revolverul, și ridică drept deasupra capului sabia.

— Nu vă lăsați, bre !

Cu compania strînsă se zvîrli la capătul drept al șanțului. Dincolo, spre mijlocul întăriturii, duduia compania a patra, cu a doua după dînsa, cu drapelul aplecat, scînteind din pajură și filfîind în repezeala care-l mîna. Altă companie se îndesa în partea cealaltă, stînga, a redanului.

Și dincoace, în învălmășeala care-l luase șuvoi înainte, căpitanul iar urla :

— Greu, flăcăi ! — Măăă ! întoarce pușca și trage cu stratul, ghiogarule, ca pe malul Jîjîiei, măăă !...

Și într-adevăr era greu altfel. Șirurile dese de baionete se încurcau. Turcii țineau bine, într-un zid de oțel. Odată prinseră a răcni căciularii, se înălțară straturile și căzura grele ca niște stînci, pîrîind în baionete și-n țeste omenești.

— Înc-o dată, haidăilor ! răcni căpitanul, îndesându-și iar chipiul cu revolverul.

Și înc-o dată se înălțară ghioagele cumplite și zvîcniră flăcăii în îngrămădirea dușmanilor, și-ntr-o rotire fierbinte prăvăliră șiraguri întregi. Ofițerii cu fesuri strigau cu ochii măriți de încremenire : pentru întâia oară vedeau armată cu căciuli sfărîmînd capetele și baionetele cu stratul armei. Șiraguri după șiraguri de păgîni dădeau înapoi. Căciularii suiau sus puștile, împingeau întăi la dreapta și la stînga cu baioneta, făcîndu-și loc, apoi trăsneau pe cei dinainte cu ghioaga. Și lucrurile mergeau așa de repede, parcă săreau scînteii din toate părțile.

— Zi-i, măăă ! urlă iar căpitanul.

Și flăcăii ziceau de comedie. Hăcuiau în șiruri dese ca cu îmblăciile. Trăsneau, răcneau, se prăvăleau înălțîndu-se ca niște uriași în vîrfurile picioarelor. Se prăvăleau pe coasta dreaptă și roteau pușca din stînga și, unde ajungeau, sfărîmau.

— Așa, taică, așa ! striga căpitanul. Iar locotenentul Avram umbla ca o fantasmă îndesîndu-se printre dorobanți. Era alb ca varul la obraz, cu buzele strînse, cu fălcile încheștate, cu ochii mari, arzători. Iși ridica din cînd în cînd revolverul și bufnea în pîlcurile păgîne, apoi, umflat parcă de o căldură cumplită, ridica brațele, i se lărgeau ochii, căsca gura, și iar se repezea. Sublocotenenții țipau ascuțit, înflăcărați, ieșiți din minți, vînturîndu-și brațele ca niște moriști de vînt. Se avîntau printre căciulari, la izbucnirile groase ale căpitanului urlau și ei, negri de colb și de iarbă de pușcă, cu ochii plini de lacrimi.

Și ca-ntr-o furtună iute căciularii bătură rîndurile dese ale păgînilor și le zvîrliră îndărăt. Alții pătrun-

deau prin celălalt capăt, alții săreau în șanț prin față și păgînii, zdrobiți, călcați în picioare, fugeau îngrozii de năvala cușmelor. Indată după retragerea dușmanilor, începu din nou a curge din întăriturile celelalte ale lor, asupra noastră, riul de foc și de schijă cu o mînie, cu o disperare neînchipuită.

— Degeaba, degeaba ! gemu căpitanul Corban, v-ați dus dracului ! nu ne luați voi înapoi vizunia cît e cucull !

Și căciularii scoteau lopețile de la cingătoare și începeau a întoarce parapetul spre dușman. Tunurile noastre în ploaia de foc veniră duruind, se înălțară pe movila de alături, servanții prinseră a furnica cu grabă, ofițeri răcneau vînturînd săbiile, un trăsnet, două, mai multe, repezi, unul după altul.

— Uraaa ! țipă sublocotenentul Călinescu. Se răsuca și se abătu peste Sava ; îl cuprinse de după cap și începu să-l sărute. Uraaa ! ai noștri, ai noștri, iubitele ! și-i curgeau lacrimile de bucurie. Dar o zburătură îl ajunse și-l muie din mijloc. El tot striga, cu lacrimile șiroind pe față, întinzîndu-se pe spate. Iar Sava uitase de filosofia franțuzească și se pleca asupra rănitului, cu chipiul pe ceafă, cu glasul răgușit :

— Nu-i nimica, dragă, o leacă de sînge... Iși desfăcu iute tunică, trase din cămașă repede o fișie și descheie și pe căzut, ca să-i lege brațul.

Tunurile duruiau pe movilă, dorobanții lucrau, în furtuna de gloanțe, la parapet. Iar căpitanul Corban își scoase bidonul cu flacără și-l întinse lui Avram :

— Trage un gît, măi băiete ! După așa nuntă, face, — să fiu al dracului dacă nu face...

Avram parcă era un cucuș cu cobe. Căscă pliscul și nu putea scoate nici un sunet. Sta galben, cu ochii holbați, plini de un foc mare, de o bucurie sălbatică.

— Să trăiască căpităneasa ! rînji căpitanul, ducînd bidonul la gură. Și tunurile noastre bubuiau cu mînie, și dorobanții dădeau la o parte morții, se grămădeau gîfîind și rostogoleau brazde mari la marginea șanțului, spre dușman.

PRÎNZUL

Roșiorii și călărașii noștri, la sfârșitul lunii lui august, erau la Dolni-Etropol, aproape de podul de piatră de peste Vid. Sentinele se întindeau spre miazănoapte pînă la Bivolar și spre miazăzi pînă la Dolni-Dubnic, unde erau rușii lui Lascarev.

În dimineața de 28 august, pe la cinci ceasuri, după ce porniră iscoadele, începu a se pregăti mîncarea, mîncare ca pe vremea aceea : zamă lungă ca s-ajungă, porumb copt, pesmete sălcii și alte bunătăți de-acestea. Căii ronțăiau liniștiți ovăsul și porția de fîn și flăcăii umblau printre ei potrivit halaturile și cercetînd chin-gile.

Călărașii de la garda-mare, din dreptul podului de peste Vid, așteptau vești de la turci. Iar, pînă una alta, Neculai Pintilie fruntașul, ajutat de cîțiva soldați, rînduise în jurul unui jar strașnic, în coloane de atac, cîteva batalioane de păpușoi. În preajma focului stăteau cînchiți căprari și oșteni și ascultau palavrele fruntașului Pintilie.

Vremea era limpede și liniștită, și deasupra Vidului plutea încă ceața dimineții. În urmă, prin marginea porumbiștilor, ori pe drumul singuratic al Dolni-Etropol,

lului, se strecurau călăreți în tăcerea dimineții. O liniște mare plutea din cer. La răsărit, se grămădiseră munți de nouri, și o umbră posomorită umplea întinderile de jos; numai sus, în limpezimea văzduhului, unde cîntau ciocîrlile, săgetau fișii luminoase.

Fruntașul Pintilie își muștra ajutoarele:

— Mă Gavril Lungu! mă dihanie! cînd e vorba să te îndopi, te pricepi, dar un păpușoi nu ești în stare să întorci la vreme. La ce ți-i gîndul? Ți-a stat pîntecele de santinelă și-acum i-i foame?... Las' c-ai să crăpi acuși, nu te teme, de-au să-ți pîrîie fălcile!

Gavril Lungu, țiganul, rînji cu bunătațe, apoi începu a întoarce iute porumbii. Ii apuca cu două degete, îi răsucea, apoi își scutura mîna friptă și și-o ducea la gură suflînd într-însa.

— Is fierbinți al dracului, domnule fruntaș!

— Or fi fiind, mă camarade! da's și buni al dracului!

Celelalte ajutoare urmăreau cu cea mai mare băgare de samă rumenirea boabelor, ca și cum ar fi fost vorba de viață și de moarte. Iar fruntașul Neculai îi ținea din scurt; numai din cînd în cînd obrazul lui ars de vînturi, cu ochii foarte vioi, se lumina într-un zîmbet poznaș; atunci zvîrlea o glumă care aducea o rază de soare pe toate fețele.

În jurul șirurilor cinchite, umblau ofițerii. Vorbeau de Plevna, de Opanez, de Osman, și priveau în zare, peste Vid, cu binocurile. Dar în depărtări nu se vedeau decît fantasmеle albe ale negurilor. Incet-încet însă, hohotirile înăbușite ale celor care cöceau păpușoi și ale privitorilor îi cîștigară. Iși lăsară binocurile să atîrne și se apropiară și ei.

— Trăiți, domnule căpitan! zise fruntașul Pintilie, aici se pregătește mare ospăț!

— Őr fi fiind bunî porumbii, mă Pintilie ?

— Care nu se mai află, domnule căpitane ! Mierea lui Dumnezeu !

— Atunci ia zvîrle unul încoace, mă camarade !

Pintilie alese cîțiva porumbi bine copti, se sculă, trecu printre rînduri și-i împărți căpitanului și ofițerilor.

— Așa friptură bună rar întilnești, vorbi el întorcîndu-se la locul lui. Nici cazacii, ieri, cînd au trecut pe la Trestenic, n-au dobîndit ceva mai de samă.

— Dar ce-au făcut cazacii ieri, la Trestenic? întrebă căpitanul, cu gura plină.

— Ce să facă, trăiți, domnule căpitan ? Au dosit un godac de-un an. Iți era mai mare dragul să te uiți la el. Și să vezi cum l-au curățit și l-au grijit : neam de neamul lui nu cred să fi avut așa cinste.

— Cum, mă, s-au apucat să fure ? Se poate una ca asta ?

— D-apoi păpușoi, crezi că i-am cumpărat, domnule căpitan ? Și fruntașul începu a împărți friptura la cei din jur. — Oamenii iștia de pe aici ori îs cărpănoși ori prea năcăjiți !

— Așa-i, strigă un sublocotenent pitic, poreclit *Clopot*, pentru că de obicei nu-i mai tăcea gura. I-am văzut eu, domnule căpitan, cu ochii mei, cum au ascuns mîncarea, cînd am intrat în casă. Și pe loc au început a se văita că n-au și n-au și iar n-au ! Ce vrei să facem ?

— Bine, așa-i, — zise căpitanul mușcînd cu poftă din porumb ; dar legea-i lege...

— Legea-i lege !... strigă Clopot crăcănîndu-se și dînd din mîni ; dar soldatul care suferă și tace, să moară de foame ? Și începu a se răsuci în loc și a repezi un potop de vorbe în toate părțile, de i se făcuse obra-

zul roș și ochii i se bulbucaseră în cap ca două cepe. Soldații îl priveau îngrijați, ronțâind grăunțele coapte. Mai ales frunțașul Pintilie se uita cu o deosebită luare-aminte la căpitan și dădea repede din cap la vorbele mai potrivite ale sublocotenentului.

— Ei ! destul, destul ! zise căpitanul, zvîrlind ciocălăul și zîbind. Și mie mi-e foame de nu mai pot și cu asta m-ai încredințat mai mult decît cu orice. Ia să mai cercăm gustul la cițiva.

Pintilie se strecură iar prin îngrămădeală, cu un braț de porumbi. După ce-i împărți, se întoarse la locul lui și începu a rîde.

— De ce rîzi, mă ? strigă Clopot.

— Rîd de godacul rușilor, trăiți, domnule sublocotenent !

— Ei, cum a fost cu godacul ?

— Păi cum să fie ? Godacul mușluia pe lîngă o poartă, în ograda unui gospodar. A trecut un pluton de cazaci, și godacul, ori s-o fi luat după ei, ori l-au luat ei cu de-a sila, — bine nu știu. Știu atîta că la popas era grijit gata, numai bun de pîrpîlit. Dar creștinul cel cu paguba într-un suflet la domnul *ghinăral* : că au trecut cazacii și i-au răpit toată averea, un porc frumos și mare la care ținea ca la un frate ! Și plîngea așa de tare bietul om, că s-a milostivit ghinăralul și i-a zis :

— Hai să cercetăm !

Și s-au dus să cerceteze. Ce să cercetezi într-atîta sumedenie de oameni ? N-au găsit nimica. Dar în plutonul din urmă, jale mare. Unul murise pesemne în drum, și-acuma ceilalți îl acoperiseră bine cu mantaua, îi pusaseră lumînare la cap și iconiță pe piept și tot treceau și își făceau cruce și sărutau iconița. — Ce-i ? întrebă ghinăralul. — Vai ! vai ! a murit Ivan, să-

racul, a murit sergentul nostru ! — Și de ce-l bocii așa ? — Era bun, săracul, și detreabă ! — Și s-a înduioșat și ghinăralul și a pus o rublă pe pieptul lui Ivan, pentru vodcă, și s-a înduioșat și cel cu purcelul și a pus și el cinci capeici. Pe urmă s-au dus și de godac n-au mai dat...

— Pe urmă ? întrebă căpitanul.

— Pe urmă, zîmbi Pintilie fruntașul, cazacii, ca oameni detreabă, au cumpărat vodcă de-o rublă și cinci capeici și au mîncat pe Ivan sergentul lor...

Căpitanul izbucni într-un hohot nestăpînit, și după el tot escadronul. Sublocotenentul Clopot dădea din mîni cu ochii bulbucăți ; căpitanul, cu gura căscată, sta îndoit de mijloc și-și bătea coapsele cu palmele ; pe ceilalți parcă-i zguduia cineva de umere. Era hohot mare ; pînă și caii își întorseseră mirați capetele. Numai fruntașul Pintilie zîmbea și-și răsucea gînditor mustața neagră.

Deodată în depărtare, spre Plevna, izbucni un tunet surd. Risul conteni, ofițerii se întoarseră, și începură a cerceta zarea. Al doilea tunet mugii, apoi bubuirile surde se înmulțiră. Băteau una după alta, izbucneau și mai multe odată, umplînd văzduhul depărtării de freamăt. Incet-încet, în zare se ridică o pînză alburie de fum, care se înălța răsfirîndu-se și se pierdea în nemărginire.

După ce priviră o bucată de vreme, căpitanul lăsă binoclul în jos și se întoarse cătră foc, urmat de ofițeri.

Păpușoii se făcuseră nevăzuți, și Pintilie sta gînditor lingă jaratic. Din cînd în cînd ridica ochii și se uita lung și cu înțeles la țiganul Gavril Lungu.

Căpitanul scoase o țigară, și-o aprinse cu un tăciune, care trecu grăbit din mîină în mîină, apoi se întoarse cătră ofițeri :

— Ei, dragii mei, ce ne facem noi azi ? Ce mîncăm ?
Eu unul ştiu atîta că aş devora un Ivan întreg...

Ofiţerii zîmbiră, se priviră. Unul zise :

— N-avem nimic. Proviziile n-au venit. Trebuie să răbdăm.

Căpitanul dădu desnădăjduit din cap şi se întoarse iar spre foc, cătră fruntaşul Pintilie.

— Ce zici tu, fruntaş ? ai ceva pentru căpitan ?

— Trăiţi, domnule căpitan, dacă nu-i voie... Aşa-i legea !...

— Aşa-i legea, mă, dar mie mi-i foame a dracului !

Fruntaşul zîmbi răsucindu-şi mustaţa şi privi cu înţelegere spre Lungu. Țiganul sta cinchit, şi ochii negri scăpărau, ţintind cînd pe căpitan, cînd pe fruntaş. Deodată obrazul negru ca fundul ceaunului şi stricat de vărsat se luminează şi gura mare i se întinse într-un rînjit larg, pînă la urechi. Fruntaşul clipea şiret din ochi şi-i dădea a înţelege ceva.

— Ei ce zici, fruntaş ? întrebă iar căpitanul.

— Trăiţi, domnule căpitan, eu nu mai zic nimic, dar mi se pare că Lungu ştie o poveste ca cea cu Ivan...

Căpitanul privi pe Țigan.

— Eu nu ştiu nimica, trăiţi, domnule căpitan... suspină Gavril, scărpinîndu-se în cap şi uitîndu-se cu frică la fruntaş.

— Nu te face, Gavriole! strigă Pintilie. O ştie, domnule căpitan !...

— Spune-o, mă ! vorbi căpitanul. O ştii, ori n-o ştii ?

— Trăiţi, domnule căpitan, o ştiu, cum să n-o ştiu ? dar las' s-o spuie mai bine domnul fruntaş Pintilie...

Soldaţii, căprarii, sergenţii stăteau grămadă în jur. Caii, la o parte, sfîrşiseră mîncarea de dimineaţă şi stăteau cu urechile ciulite ascultînd zvonul depărtări-

lor. Căpitanul se lăsă jos pe iarbă, ofițerii se așezară în jurul lui, iar fruntașul își drese glasul.

— Trăiți, domnule căpitan, ieri, ai noștri au trecut pe la crîșma unui creștin — și, acolo, știți prea bine că unul a scos un fluier, și ceilalți s-au pus pe jucat. Așa se întîmplă cîteodată. Dar crîșmarul, om hapsîn cum nu se mai află, domnule căpitan, nu ne-a miluit macar c-o fărîmătură de pîne, ori c-un castravete murat și o bucată de mămăligă... Pe la noi, oamenii sînt altfel, domnule căpitan...

— Așa-i ! strigă Clopot, altfel !

— Și, cum spun... urmă fruntașul, unii jucau, alții cereau ceva de mîncare și crîșmarul tot îi da : nema ! nema ! Măi, al dracului om ! Cum nema, cînd în ograda de dindos țipau curcile și rîdeau curcanii la chiuiturile flăcăilor, de-ți venea să strîngi pe crîșmar de gît. Dar unul — nu știu care o fi fost — zice : Ptiu ! da-te-aș dracului de om rău, lasă că-ți arăt eu ! — Și se înțelege cu Gavril Lungu... Domnule căpitan, să nu vă fie cu supărare, dar Gavril al nostru fură și ouăle de sub cloșcă... Nu rînji, Gavriile, că așa-i ! Și se înțelege cu Gavril Lungu — și, ca printr-o minune, domnule căpitan, opt curci grase ies din ograda crîșmarului și s-ascund ba în sacul meu, ba al altuia, cum se întîmplă... Acu ne trebuia și o leacă de băuturică, domnule căpitan... Ce era să facem ? Am vîndut și noi două curci crîșmarului, și el ne-a dat rachiul, iar curcilor le-a dat drumul pe ușa de dindos... În ogradă însă le aștepta Lungu cu ghiarele întinse... Și iaca așa, domnule căpitan, dacă legea-i lege, ce să-i faci... M-am gîndit și eu, domnule căpitan, că-i lege și mai bine să dau curcile înapoi stăpînului lor...

— Și cum, nenorocitul ! le-ai dat ? strigă cu disperare căpitanul.

— Le-ai dat ? urlă și sublocotenentul Clopot.

Pintilie își răsuci mustața și zîmbi :

— Trăiți, domnule căpitane, nu le-am dat, dar așa merge vorba... Dacă-i lege, ce să-i faci, bat-o s-o bată de lege!... Acu Lungu, săracul, să vedem ce-a putea face cu ele... Nu știu pe unde le-a îndosit el...

Căpitanul izbucni iar într-un hohot vesel, și după el escadronul tot. Se bătea cu palmele peste genunchi și rîdea cu lacrimile în ochi. Și ofițerii rîdeau și soldații rîdeau, — iar Pintilie se sculă, se apropie și dădu un pumn țiganului :

— Măi Lungule măi, ce fac curcile ?

— Bine, *mersii!* gemu soldatul, îndoindu-se sub pumnul frunțașului. Stau legate cu cordele roșii la gît și așteaptă să fie puse în țăpușă...

— Brava vouă, măi băieți ! strigă căpitanul. Așa oștire îmi place și mie...

— Dă, domnule căpitan, răspunse umilit frunțașul, parcă nu ne răbda inima să mîncăm curcile singuri... Așa-s oamenii pe la noi, — ticăloși, dar cu suflet bun !

Curînd începură curcile a sfîrși deasupra jarului, și a răspîndi o mirodenie care nu se mai află. Iar ofițerii, pînă una-alta, își dregeau stomahul din bidoanele soldaților cu băuturică luată pe curci de la crîșmar. Și se ameteiră, cît de mirodenia fripturii, cît de *apa* din bidoane.

În depărtare, pe Vid, fantasmеle de neguri se risipiră și soarele ieșise deasupra munților de nour și umplea șesurile cu pulberea lui de lumină. În jurul Plevnei, sutele de tunuri bubuiău, parcă era prăpădenia pămîntului. Iar domnul căpitan privea cu învierșunare curcile, ca și cum ar fi fost vorba de un dușman foarte primejdios.

CĂLĂRAȘUL

Malurile Vidului erau tăcute, în lumina amiezii. Prin tufișuri și rîpe nici o mișcare; în singurătate, rar, tresărea țipătul unui pescăruș, care flutăia încet cu aripele-i albe, lungi și ascuțite, pe deasupra apei sfărîmate în bucăți de oglinzi scînteietoare. Și uneori cîte-un uliu, care plutea sus în undele înălțimilor, cădea șuierînd ca o săgeată în tufișurile de sălcii ale bălților. Incolo nici o mișcare, dar omul, ascuns, pîndea în dosul dîmburilor și la marginile porumbiștilor.

La două ceasuri după amiază, însă, liniștea aceasta se tulbură. Dincolo de Vid, dinspre taberele lui Osman-Pașa, se arătară fesurile turcești și, odată cu ele, fulgerările armelor. Indată sentinelele romîne, care se dosiseră bine dincoace, ieșiră în lumină, puseră mîinile streșină la ochi, cercetînd malurile de dincolo, apoi își pregătiră carabinele.

Din cutele văilor izvorîră grămezile adînci și dese ale osmanliilor și se îndreptară spre podul de peste Vid. Călărașii încălecară și se șterseră din lumină. Iar taberele turcilor, după ce se subțiară în trecătoarea

podului de piatră, dintrodată se lărgiră, și fruntea se răsfiră repede în tiraliori.

Valea tăcută a riului se umplu de oameni. Liniștea fu sfîșiată de cîteva împușcături răzlețe: se retrăgeau avanposturile cavaleriei noastre. Apoi, deodată izbucni dinspre Dolni-Dubnic tunul. La a treia bătaie, în rîndurile dușmane se iscă un nour cenușiu, o frămîntare grăbită; cîteva țipete lungi sfredeliră văzduhul. Pe urmă, regulat, după bubuirile tunetelor, cădeau și trăsnetele în batalioanele vrăjmașului, deschizînd răni în rîndurile strînse.

Dar tiraliorii se apropiau și coloanele urmau și ele. Tunul bătea din ce în ce mai des, sfîrticînd grămezile, — cînd, odată, regimentele roșiorilor noștri izbucniră de pe podișul Dolni-Dubnicului, revărsîndu-se ca un șuvoi de sînge pe costișă. După ele venea tălăzuindu-se o pînză întunecoasă de călărași.

Tunurile începură mai cu putere. Batalioanele vrăjmașe se frămîntau, artileria lor umbla rătăcită cătînd loc prielnic, călăreții se răsfirau și se strîngeau alergînd pe de laturi.

Din porumbiștile înalte din josul Vidului începură a cădea pocnituri de carabină. Nouri ușurei, ca pu-făieli de lulele, se ridicau deasupra ogoarelor verzi, și pocniturile scurte se grămădeau tremurînd ca o pîrîire prelungă, apoi bătăile se răreau o clipă, răzlețindu-se, — și dintrodată o salvă rupea văzduhul; apoi se răsfira iar în pîrîiri cînd mai lungi, cînd mai scurte... Batalioanele inamicului, luate din coastă, începură a se mișca, a se întinde în ziduri lungi: ostașii cădeau unii după alții izbiți de gloanțe, grămezi întregi se zvîrcoleau învăluite de izbucnirile înflăcărâte ale ghiulelelor. Șirurile lor veneau repede, dar grindina de

plumb îi opri. Tiratorii se răsfârâseră înapoi, căzură în grămezi, şirurile şovăiră şi se opriră.

Şi în clipa aceasta trîmbiţele roşiorilor zvîrliră în văi ţipete mînioase. Şivoiul roşu porni furtunos, săbiile se ridicară scînteind, lăncile se plecară şi miile de steguleţe zbîrniiră ; călăreţii se aplecară pe oblîncuri, caii zguduiră pămîntul în ropotul copitelor ; peste batalioanele păgîne, trecu parcă un freamăt de vînt.

Cînd strigătele sălbatice izbucniră, coloanele turceşti dădură îndărăt. În avîntul lor, roşiorii şi călăraşii, răsfirîndu-se, dădură izbitura în tot zidul vrăjmaş : săbiile şuierară, lăncile străbătură trupuri omeleşti, vârtejuri după vârtejuri se învăluiau, tunurile şi carabinele conteniră, numai urletele năvălitorilor şi răcnetele celor zdrobiţi se amestecau şi se ridicau, ca o muzică a mîniei şi a urii, cătră cer.

Şi taberele osmanlıilor, răzbite, se întoarseră şi începură o fugă iute, în risipă, spre podul Vidului. Iar călăraşii şi roşiorii zburau după ei, întinşi înainte, ca nişte pajuri. Ingrămădiră la pod cele din urmă pîlcuri, spulberîndu-le ca într-o furtună ; iar dincolo, peste ape, fuga se risipise în văi, în ogoare şi-n tufişuri, — pe cînd de dincoace pîrtau carabinele.

Incet-încet împuşcăturile slăbiră ; cea din urmă puse parcă un punct de încheiere, şi liniştea se întinse.

În ziua aceea nu se dădu ordinul să se îngroape morţii, şi cînd asfinţitul împînzi asupra Vidului licăririle-i de aur, în singurătatea ţarmurilor liniştea era deplină. Morţii păgîni erau risipiţi pe cîmpie între arme şi cai nemişcaţi, parcă-i zvîrlise un vârtej. Şi printre ei zăceau trei de-ai noştri : doi roşiori şi un călăraş.

Tufișurile de sălcii erau tăcute, pescărușul, ca și dimineață, țipa ascuțit, fiind rar pe deasupra miilor de oglinzi ale apei. Un stol de nagți rătăcea din baltă în baltă cu miorlăituri dureroase. Departe, înspre răsărit, tunete surde mugeau și sîrme de foc se încovoiau în văzduh.

Luminile amurgului scădeau din ce în ce și cei trei flăcăi își dormeau somnul fără deșteptare.

Unul, un roșior, zăcea încovoiat, cu fața în sus, grămădit asupra pămîntului; mîna dreaptă înțepenise pe lance, stînga era strînsă la piept, parcă voia să smulgă ceva. Al doilea roșior stătea pe o coastă, lanca i se frînsese, mîinile se întindeau cu pumnii strînși pe lîngă trup, și ochii deschiși mari, sticloși, ținteau cu mînie fața pămîntului, spre zarea răsăritului. Călărașul, cu ochii închiși, părea că doarme, cu fața la cer, cu brațele răstignite în laturi. Peste obrazul liniștit, pe care sprîncenele și mustățile trăgeau dungi negre, trecea vîntul de sară ca mîngîierea unui vis.

Și tustrei zăceau în singurătatea aceea; pîlcurile de sălcii murmurau, fîșiau, tremurau un cîntec tainic în aburirile vîntului.

Cei doi roșiori erau doi țîrgoveți, doi feciori de negustori cu dare de mîină. Crescuseră în bielșug, fără nevoi și fără dureri, văzuseră țîrguri și orașe, învățaseră multe. Mamele lor îi jeleau, știindu-i încă în viață; un trai de noroc și de bine îi aștepta. Dar ei lăsaseră bocetele mamelor, lăsaseră avuția și porniseră să se lupte pentru țară. Și muriseră cu vrednicie, și acuma nu le mai păsa nici de bogăție, nici de nimic. Se vor scrie însă, drept răsplată, cuvinte frumoase despre ei prin gazete, se va lăuda dragostea lor de țară: au lăsat mamă, tată, avere și s-au dus! — prin moartea aceasta se vor înălța mai mult decît printr-o

viață pe care ar fi petrecut-o fără avînturi și fără doruri mari.

Se va vorbi mult despre acești adevărați eroi, — numai pe tine, călărașule necunoscut, nu te vor lăuda prin gazete ca pe un mare viteaz. Tu n-ai lăsat averi și bine, tu ai fost sărac și umilit și nu te-a chemat decît Vasile al lui Tudor.

Tatăl tău o viață s-a luptat cu nevoile, și rareori rîdea. Cînd era mînios, bătea pe maică-ta; dacă te vedea plîngînd, răcnea și te plesnea și pe tine. Cînd era amărit, se abătea pe la crîsmă și-și mai punea inima la loc; atunci era mai bun și mai uita de năcazuri, atunci își săruta nevasta, iar pe tine te punea să cînti și să joci.

Cînd ai crescut, au rămas acasă frații tăi cei mai mici și tu te-ai lăsat cu vitele în islazul din bălți. Acolo ai învățat a cînta din fluier și a chiui strigăte de horă. De multe ori și noapțile le petreceai în desișul luncilor, cu tovarășii de sama ta. Aprindeați focuri de vreascuri, stăteați la povești în lumina rumână, pe cînd piedicile cailor sunau sec în tăcerea cîmpiilor. Acolo te-au bătut vînturi și ploii, te-au apucat vijelii și te-au spulberat viscoalele cu mazărice ale sfîrșiturilor de toamnă.

Și a răsărit deodată din tine un flăcău mîndru, nalt și vînjos. Puterea stejarilor era și-n tine, mummurele apelor și freamățul pădurilor erau cîntece pe care tu de mult le cunoșteai, nemărginirea zărilor îți pătrundea sufletul. Și ai fost năcăjit, ai muncit din greu și ai ridicat pe spatele tale gospodăria grea a tatălui tău, și a fost viață mai ticnită la vatra voastră și maică-ta cea bătută și horopsită a ajuns ceasurile liniștii.

Iți aduci tu aminte, Vasile, după aceea, de horele din satul vostru? Duminicile și sărbătorile, ograda lui

Ion Săcăreanu, cel cu șase fete, se umplea, și venea Dimachi cu scripca, și țiganca lui cu cobza. Și fetele, cu flori în păr și cu cămășile înflorite, se prindeau de mână cu flăcăii încinși cu brîie verzi, cu pălăriile mari pline de păuni și de hurmuz. Și scripca lui Dimachi zicea cu foc, iar țiganca lui cea tină, cu ochii ca jaticul, zdrăngănea plecată asupra cobzei și îngîna și ea pe nas, cu glas dulce, cîntecul. Știi cu cît foc duceai tu brîurile și cum strigai, — și, cînd venea amurgul și liniștea se întindea asupra satului, numai glasul tău se auzea, cu melodia subțire a scripcei și cu murmurul cobzei. Și prin înserările limpezi, petreceați fetele acasă, cu lăutarii după voi; pe hudițele străjuite de copaci umbra era din ce în ce mai deasă, rîsete și țipete înăbușite treceau, apoi taina nopții se întindea, și, într-un tîrziu, undeva, departe, tăcea și cîntecul lăutarului.

Îți aduci tu aminte, Vasile, de fetele cu care ai trăit bine? Ți-au fost dragi, și le jucai numai pe ele în horă, și pe ele le strîngeai de subsuori sara, cînd le petreceai acasă. Dar, una cîte una, dragostile ușurele s-au dus, și a venit dragostea cea mare, care ți-a cucerit tot sufletul și ți-a adus zile arzătoare de chin și nopți nedormite. •

Ai dus-o o toamnă, o iarnă și o primăvară cu dragostea, și primăvara a fost mai mîndră decît totdeauna, și luncile mai pline de flori, și potecile mai tainice. Și, deodată, în fericirea ta a suflat trîmbița războiului.

În ajunul zilei cînd trebuia să pleci, te-ai îmbătat cu flăcăii, și ai chiuit, și ai strigat tuturor că te duci să te iei de piept cu Turcul. Dar, cum a venit sara, te-ai trezit, parcă ți-a suflat cineva peste pleoape, și te-ai dus la dragostea ta pecetluită cu logodnă. Fata

și-a șters lacrimile, și ați stat toată noaptea uitindu-vă unul la altul. Te-a întrebat: — Und' te duci? Și tu ai răspuns: — Ne ducem departe, să ne batem cu turcii... Iar fata a zis iar: — Poate-a da Dumnezeu și Maica Domnului și te-i întoarce... Și ați vorbit cum să întemeiați gospodărie nouă, unde să vă faceți casa, cât pământ să semănați, și iar ați tăcut. Și vremea trecea, și încet-încet o flacără mare vă cuprinsese la amîndoi sufletele, crescuseră și vă învăluiseră într-un vârtej, — și în zori, la plecare, fata hohotea ca o nebună, iar tu ai încălecat și te-ai dus. Cînd te-ai uitat înapoi, din capătul uliții, Ruxanda nu mai plîngea, dar sta rezemată în prag și se uita pierdută după tine.

Și așa s-a sfîrșit dragostea voastră. Tu ai pornit cu regimentele de călărași, fără frică și fără părere de rău. Mai întăi te gîndeai că, ce ți-i scris, în frunte ți-i pus, și după aceea știai că, cu Turcul și cu Tătarul, și strămoșii tăi au dus zile grele. Poate a venit acum și pentru păgîni ziua răsplății.

Ai trecut Dunărea, ai auzit tunul bubuind și-a prins a-ți fierbe sîngele în vine. Și iată că, dintrodată, ai auzit țipătul de năvală al goarnei și te-ai repezit, te-ai simțit dus în vârtej, ai izbit în păgîni cu sabia, te-a amețit mirosul pulberii, ai început a te zbîrli și a chiui, și într-o clipă a pătruns prin inima dragostei tale un glonte, ai căzut, te-ai întins la pământ și ai adormit de veci.

-Iată, s-a făcut noapte; pescărușii și nagîții au tăcut; numai vîntul cu un freamăt dulce se strecoară prin pletele sălcilor. Tu ai murit, și o inimă dreaptă s-a stîns cu tine. În viața ta, n-ai răcnit zadarnic, n-ai năpăstuit pe văduvă și pe orfan, n-ai lovit în aproapele tău. Ai avut un suflet limpede și ai murit cu cinste.

Iar, în satul tău, Ruxanda ta o să aflu odată că n-o să te mai întorci, dar durerea ei n-are să te mai ajungă în culcușul tău rece. Dimachi și cu țiganca lui au să cinte altora, și tu te vei odihni, căci ți s-au sfârșit jocurile. Numai câteodată, în nopțile de iarnă, la vetrele cu jar, oameni cu sufletul curat îți vor pomeni numele, măi frate Vasile, și vor vorbi cu glasuri potolite despre tine, vor vorbi cu glasuri potolite ca despre un stejar mîndru pe care l-a prăvălit furtuna.

LUAREA GRIVIȚEI

Dragii mei, ziua de treizeci august a fost o zi de groază și de sînge. Nici o minte ome-nească nu-și poate închipui cîtă vrednicie s-a desfășurat atunci și cîți flăcăi de-ai noștri au căzut ca să nu se mai scoale !

O ploaie rece și subțire cădea neîntrerupt și-n văi și pe dealuri plutea ceață lăptoasă. Pămîntul desfundat era moale și cleios. Prin văzduhul închis veneau, de departe, împușcături înăbușite. Tunurile izbucneau des fără să se știe unde ; se auzea numai șuierul ascuțit, ca de bici, al ghiulelelor.

Batalioanele noastre porniseră, la ceasurile trei, cu dorobanții din Regimentul 10 în frunte. Flăcăii erau tăcuți și cu fețele îngrijate, dar în toate rîndurile se simțea o îndîrjire sălbatică. Fiorul cald al așteptării umplea toate piepturile. Ofițerii tineri erau foarte ațîțați, necontenit se plecau spre semiplutoanele lor, le zvîrleau vorbe repezi cu glasuri înăbușite, apoi își îndreptau piepturile, căutau să pătrundă negura depărtării, își pipăiau revolverele de la coapsă și-și întăreau, în jurul pumnului, lațul dragonului.

Măntăliile dorobanților, ale «opincarilor», și tunicile infanteriștilor erau ude și presărate de pulberea albă a burei.

Așa înaintară prin umezeala rece. Suiră, într-o jumătate de ceas, dealul spre redută. Acolo, tăcere. În redutele turcești, nici o mișcare. Și de-acolo, de pe coastă, văzură cu toții valea la care nu se aștepta nimeni, *Valea singelui*.

Coborîră repede în vâlcea, își alcătuiră din nou rîndurile și prinseră a sui costișa cealaltă. Suiș greu : se cățarau de tufe, se sprijineau în baionetă, își dădeau unii altora mîna, — dar mergeau cu grabă, se apropiau în tăcere de dușman.

Deodată izbucniră cele dintăi focuri ale păgînilor, drept de deasupra. Parcă ar fi strigat cineva : înaintel ! Toți se zvîrliră spre creastă cu învierșunare. Maiorul Șonțu căzu ; dorobanții apărură într-un salt fierbinte pe culme, tăcuți, încruntați, cu căciula buhoasă pe ochi, cu baioneta lungă amenințătoare. Turcii din șanțul de dinafară se traseră îndărăt, în întărituri.

Și, pe cînd puștile turcilor pocneau repede, năvălitorii ajunși pe culme văzură și celălalt lucru grozav la care nu s-așteptau : două redute în loc de una, două redute în care mișunau păgînii, în care fulgerau oțelele, de unde trebuia să se prăvălească moartea, ca un vifor.

Ce era de făcut ? Înainte ! Ofițerii își înălțară glasurile, băieții se avîntară ! Atunci reduta dinainte parcă se înălță în picioare. Un șir de păgîni se zvîrli pe parapet, alte două șiruri rămaseră dedesubt, tunurile încărcate cu șrapnele își deslănțuiră trăsnetele, și trei șiruri ucigătoare de foc începură a doborî rîndurile noastre. Era un uragan de gloanțe, de sfărîmături de schijă, de urlete, de răcnete, de valuri de

fum, de licăriri de fulgere și de trăsnete : parcă venise sfârșitul lumii ! Pământul dudu, văzduhul se zgudui ca într-un gemăt uriaș, flăcări se izbiră într-un iureș cumplit, — dar se retraseră amețiți îndărăt. Pământul umed se umplu îndată de sânge ; morții rămaseră în tină grămădiți asupra armelor, răniții căzuți îndreptau ochi de foc spre gura de iad care zvîrlea trăsnet și flacăra, ceilalți se întoarseră cu fețele încręțite de minie și durere.

Dincolo, alt iureș, cu batalionul 2 de vînători în frunte, se zdrobi de urgia păgîna. Trecuseră flăcări peste piedici, fărmaseră totul pînă la marginea șanțului, suflarea lor arzătoare ajunsese la creasta meterezelor, — dar mai înainte nu putură merge, se traseră în vâlcea ca să mai răsufle. Mulți ofițeri și soldați căzuseră. Cei rămași se uitau în tăcere unii la alții, parcă-și spuneau cu ochii numele celor doborîți sus, la asalt. Ofițerii începură a înjura cu minie pe păgîni, apoi tăcură și se așezară încruntați la dreapta sfărîmăturilor de plutoane. Iar flăcări așteptau încordați, fără de nici o vorbă.

La ceasurile patru, o frămîntare și un murmur trecu. Ofițerii ridicară săbiile, soldații își plecară armele, comănde înăbușite trecură ca fioruri prin rînduri, — al doilea atac porni ca un vîrtej amenințător spre păgîni. Dar trăsnetele izbucniră iar mai cumplite, voinicii căzură în valuri de foc și fum și rîndurile rărîte se traseră iar îndărăt.

Ofițerii se puseră jos osteniți. Căpitani scrișneau. Își murmurau încet numele căzuților. Soldații își ștergeau de pe frunte sudoarea fierbinte și șopteau, gîfîind :

— Mă, cumplit foc zvîrl păgîinii, bată-i Dumnezeu

să-i bată ! Sergenții înjurau printre dinți și scuipau în două cu funingine.

Prinseră a vorbi apoi cu glasuri încete despre moartea vrednică a celor care rămăseseră sus. Mulți săriseră în șanțuri țîrînd cu ei pe împușcătorii de deasupra parapetului. Dar curînd mînia le închise glasurile. Tăceau și așteptau.

La patru și jumătate începură a sui și șepcile rușilor la atac. Un sergent zise :

— Vin și muscalii. Ofițerii se ridicară :

— Sus, băieți ! Nu vă dați. Să le arătăm ce putem și noi.

Flăcâii încuviințau :

— Vin, mă, muscalii. Să nu ne dăm !

Și iar porniră, odată cu rușii. Cînd zbcuni vijelia de foc, copiii țarului strigară : Ura ! apoi se opriră. Căzu un rînd, căzură două, plutoanele se cumpăniră, ofițerii strigară : Inainte ! Intr-o prelungă fierbere de răcnete și de gemete, opincarii și vînătorii se prăbușiră încă o dată spre redută ; ajunseră la parapet ; împușcătorii de sus se zvîrliră în șanțuri îngroziți. Urlete : Allah ! Allah ! umplură văzduhul. Imamii se ridicară pe parapet, înălțară brațele spre cer urlînd ; rînduri nouă de trăgători se cățărară din șanț, tunurile zguduiră pămîntul, — și flăcâii șovăiră.

Erau toți plini de fum, de sînge și de noroi ; le sticleau ochii într-o cumplită mînie și îndîrjire. Erau palizi de trudă ; stăteau cu mînile încheștate pe arme și nu mai ziceau nimic. Amurgul pîcios și trist îi înfășură ca o pînză întunecoasă, întunericul venea repede, și era frig și ploua încet, — și, în reculegerea plină de mîhnire a tuturor, inimile se muiară o clipă și gîndurile se întoarseră spre frații rămași sub șanțul redutei, ciuruiți de gloanțe și plini de sînge înche-

gat... Frigul îi cuprinsese, stăteau cu capu-n tina rece și umedă, cu mâinile înțepenite pe armă, cu ochii crunți deschiși sub cerul negru. Și o tăcere adîncă ca înaintea unei furtuni se întinse în rîndurile flăcăilor. Se auzeau în depărtări tușind tunurile răpciugoașe, se auzeau vuiete mai slabe și mai înăbușite, însoțite de pîrîirea neregulată a împușcăturilor, undeva în întunericul înserării. Apoi un călăreț veni, ofițerii se ridicară, se adunară în jurul comandantului. După cîteva vorbe schimbate, se întoarseră, și comande în șoaptă înfiorară rîndurile :

— Drepti ! Vine domnu general !

Un pîlc de călăreți învăluiți în mîntăli se apropie prin umbra posomorită. Cel dinainte, înfășurat în negru, cu chipiul pe ochi, era comandantul.

Ofițerii întrebau, cu glasuri mișcate :

— Sinteți gata, băieți ?

— Gata, domnule locotenent !

Generalul nostru porni cu ceilalți înainte, se cufundă în negura serii. Trupele prinseră iar a se frămînta. Plutoanele soseau călcînd greu și lunecînd prin noroi. Se rînduiau în tăcere.

Comandanții șopteau :

— Încă o dată, flăcăi !...

Iar flăcăii tăceau, cu inimile împietrite.

Insfîrșit, porniră a patra oară.

Așa de iute se cățărară pe culme, încît ofițerii cei sprinteni de abia se puteau ținea de ei. Și sus, se zvîrliră spre parapet într-o tăcere așa de înfiorătoare și de minioasă, și într-un avînt așa de sălbatic, încît pămîntul se zgudui. O volbură de foc se deschise. Nu era o pîrîitură de arme, ci un tunet neînterupt ; parcă toată reducta, presimțind ceva grozav, se ridicase în picioare și zvîrlea foc și moarte.

Imamii gemeau cu brațele la cer, ostașii păgîni stăteau neînduplecați în picioare în fulgerul orbitor al împușcăturilor. Dar, prin umbra deasă a înserării, șuvoiul negru de flăcăi venea zguduind pămîntul plin de apă; veneau cumpliți ca răzbunarea; venea puterea cea mare și cea din urmă a răbdării sleite. Intrară în șanțul dinafară, se zvîrliră la metereze, se suiră deasupra. Acolo se deslănțui mînia lui Dumnezeu! Pușca avea două capete: stratul și baioneta; omul avea două brațe: unul cu pușca și unul cu pumnul care cădea ca un buzdugan de plumb. A fost izbitor de trăsnet. Impușcăturile conteniră. Cei de pe creasta parapetului se prăvăliră deodată în șanț. Flăcăii săriră după ei, cu ochii mari, răcnind, scrișnind, izbind. O furnicare repede, o învălmășeală cu tălăzuri adînci, o ploaie fierbinte de sînge. Din șanț, soldații turci se năpustiră îndărăt. Dar mînia tăcută a flăcăilor nu-i lăsă. O înfricoșată izbucnire spre ei le cutremură rîndurile slăbite; dușmanii se risipiră ca suflați de vifor.

Acum începură împușcăturile noastre. Cei din urmă dușmani cădeau; cei dinainte fugeau. Ai noștri puseră mîna pe tunuri. Intrară în șanțuri, scoaseră la margine nenumăratele leșuri turcești, se așezară în întăriturile cucerite cu atîta trudă și sînge, își pregătiră armele și așteptară.

Sublocotenenții rămași erau nebuni de bucurie. Se îmbrățișau, răcneau: — Mă! Romîinii noștri, săracii! și altceva nu puteau zice. Iar flăcăii tăceau neînduplecați și mînioși. Și noaptea neagră și neguroasă se întinse pretutindeni, și ploaia subțire tot cădea și fioruri de durere treceau parcă prin văzduhul de păcură. Se aprinseră felinare, și luminile lor se deschideau ca niște ochi triști și sîngeroși în durerea nopții. În roa-

tele de lumină, se vedeau sentinelele drepte, negre, veghind neadormite și grupele celorlalți flăcăi, care stăteau deștepți și tăceau cu ochii ațintiți.

Tunurile mugeau în văi. Cite un strigăt nedeslușit se auzea departe, în ceață. Într-un târziu, porniră ambulanțele noastre și toată noaptea rătăciră felinare în preajma redutei și în Valea singelui, și toată noaptea fură cărați spre spitale flăcăi răniți. Toți își dădeau arma în primire, precum ca să se știe că n-au lepădat-o la primejdie.

Era târziu după luptă, și eu eram așa de trudit, că nu-mi mai simțeam picioarele din încheieturi. Mă așezasem între doi dorobanți. Intre mântălile lor, o căldură umedă mă învăluisese, și genele parcă-mi erau de plumb. Un somn dulce, moleșitor, mă cerca. Sabia îmi scăpă din dreapta și rămase atârnată numai de dragon. Mă simțeam așa de bine și, în piroteala mea, eram foarte fericit că flăcăii noștri s-au purtat cu o vrednicie așa de înspăimântătoare. Mă gândeam la cei din Țară, care așteptau cu grijă veștile războiului; mă gândeam la un răsărit nou de soare pentru Moșia noastră. Pieptul îmi era cald și plin de fiori; o aburială de lacrimi îmi umezea pleoapele. Uite, vedeam pe tata departe, într-un târgușor din fundul Moldovei. A ieșit în cerdac, s-a așezat în jilț, desface gazeta, își așează ochelarii și cetește... Are să știe că și eu am fost botezat în sânge. Are să vie mama și, când va afla vestea, are să înceapă a geme și a plînge. Iar tata își va pune ochelarii dinainte pe masă și va începe a da din mîni cu tot cu gazetă și a-i vorbi despre strămoșii noștri și despre vrednicia trecută. Dar mama nu vrea să știe de nimic, ea bocește pe Mitică al ei, care poate a căzut în cîmpiile bulgărești.

Deodată aud un glas ușor :

— A adormit ?

— Da, a adormit. Era și ostenit, saracul ! — răspunde încet cineva de lângă mine.

— Ce crezi ? zice celălalt glas ; doar muncă am avut noi azi. Și el nu-i deprins. Om trăit altfel, nu ca noi...

Urmează cităva vreme de tăcere. Iar aud :

— Măi Mihai, de la noi din sat a mai scăpat cineva ?

— Nu, numai noi doi am rămas. Cumplit vișor a fost azi.

— Da, măi frate !... Ș-are să mai fie !

Iar tac. Intr-un târziu, glasul de lângă mine vorbește din nou :

— La noi trebuie să fi început clăcile. Dar fără flăcăi nu-i nimic de samă. Și fetele, și nevestele, și mamele, toate plîng...

— Ce să le faci ? Așa-s muierile, slabe de inger... Dar de maica tot mi-i jale cînd îmi aduc aminte...

Pe urmă, tăcură și nu-i mai auzii vorbind. Și mă gîndii la poporul cel năcăjit și nebăgat în samă în care fierbe putere nemărginită, și iar mi se umplu sufletul de mîngîiere : vrednicia noastră a izbucnit și tună în țarmurile străine, și nu-i departe ziua învierii !

DOUĂ DURERI

Imi aduc aminte că am înălțat sabia, m-am repezit în fața trupei și am strigat: Înainte! Nu știu dacă am sfârșit cuvântul. O undă fierbinte de amețeală mă învălui odată cu o durere ascuțită și, întins pe pământ, zăream ca prin sită șirurile plutoanelor zvîrlindu-se la atac într-un avînt furtunos.

În zvîrcolirea mea dureroasă poate mă întorsesem spre Grivița No. 2. Nu știu. Poate am avut și o nălucire de groază și de sînge. Un uragan de foc, un vârtej uriaș de fum zăream ca-n vis; și, în frămîntarea aceasta scînteietoare, se scufundau șirurile întunecoase ale dorobanților unul după altul. Întunericul se întindea grabnic și un vînt iute de toamnă venea aducînd cu el învăluri de pulbere măruntă. În întunericul acesta, deodată tresărea lumina salvelor ca o pînză de fulger și-n volbura de foc se vedeau luptătorii negri furnicînd, se auzea duduitul pasului, strigătul întins al năvălitorilor, răcnetele șirurilor de turci luate în baionetă.

Apoi — ori m-am întors, ori am leșinat. Imi era capul cercuit cu foc. Cît a trecut nu știu: un ceas

șau zece ? Poate n-a trecut nici un sfert de ceas. Prin întuneric, șiruri treceau repede îndărăt și fulgerele șalvelor clipeau des. Iar bătaia tunului izbucnea întruna, cu îndărătnicie, zguduind văzduhul. La fiecare tunet, parcă izbea cineva lângă capul meu într-o tobă și lucrul acesta îmi făcea rău. Eram din ce în ce mai ațîțat, un val de sînge îmi trecu prin piept, mi se sui la cap și închisei ochii.

Cînd îi deschisei, văzui limpede cerul deasupra. Stele mare licăreau departe, printre îngrămădiri negre de nouri ; vîntul răcoros îmi mîngîia obrazii fierbinți... Nu simțeam nici o durere, eram foarte ușor, parcă și mintea îmi era limpede. Știam că sînt rănit și-s aproape de șanțurile Griviței noastre ; îmi închipuiam că în jurul meu sînt mulți răniți și morți, poate răniții chiar gemeau încleștați de durerile din urmă ; n-auzeam însă nici un suspin și nici o tînguire. Judecam foarte limpede : îmi închipui că încă nu m-am desmeticit de tot, pe urmă simții un fel de vîjiit neînterupt în urechi, care mă împiedica să aud freamătul de noapte al împrejurimilor. Dar de ce nu simțeam dureri ? Nu simțeam nimic, parcă nici trup n-aveam. Aș fi voit să mișc un picior, un braț ; nu se putea. Stam așa cu ochii în noaptea văzduhului de deasupra. Vîntul mîna munții de nouri, descoperea constelațiile, ursa mare, ursa mică, fusul, cobilița, le acoperea iar, și eu urmăream mișcarea aceasta așa, fără de nici o idee și fără de nici o licărire de voință.

Pe urmă, mă gîndii deodată : O să mor ! Și ideea aceasta nu-mi aduse nici o tulburare. Bine, o să mor ; o să fiu trecut în rîndul vitejilor, în *Monitor* ; cei care m-au inbit au să mă regrete, și atît. O viață așa de neînsemnată ca a mea nu putea cere mai mult. Și, în gînd, zîmbii. Ciudat ! O să mor... De ce o să mor ?

Pentru că acum șapte ani, cînd eram copil andru încă, a venit moșul Dumitrache pe la noi... El m-a văzut, m-a sărutat și, după masă, cam aprins de vin, a zis deodată tatei : Fă-l ostaș, dragă Grigori ! De nu mă întîmplam lingă moșul meu atunci, nu mă făceam ofițer și nici nu stăteam întins acum pe pămîntul umed, aproape de ceasul cel mare. Și iar zîmbii. Săracul moș Dumitrache ! Dumnezeu să-l ierte ! Parcă nu-mi pare rău de vorba lui. Era foarte bun om ; bea țapăn, povestea în gura mare fapte din viața lui, cu bătălii și aventuri de dragoste, și era un vînător fără păreche. Poveștile lui de vînătoare au rămas celebre pe la noi. Numai o imaginație fierbinte de vînător moldovean poate născoci așa ceva.

O înduioșare mă cuprinse deodată. Toți ai mei s-au dus. Și mama, și tata, și sora. Am rămas singur pe lume. La urma urmei, durere mare nu fac nimănui și nu e cine știe ce pagubă dacă mor. Pot să mă duc și eu, cum s-au dus atîți de-ai noștri. În adevăr, căutam să văd dacă simt în mine părere de rău, — și nu simțeam nimic.

Băgai de samă că am închis ochii. Gîndurile neliniștite mă duceau în fugă prin copilăria îndepărtată și prin scurtele zile ale tinereții. Icoane și cuvinte nelămurite veneau : o vorbă spusă de mama într-o dimineață de sărbătoare, cînd nu-mi găseam pălăria : Săraca oaie, care-și pierde lîna ! un zîmbet al tatei și o privire peste ochelari, sara, la masa lui de lucru, în lumina dulce a lămpii, pe cînd cercam să descifrez pentru întăiași dată o gazetă... Pe urmă, îmi rămase deodată stăruitoare, înaintea ochilor, figura cuminte și deșteaptă a măgărușului meu Vasilache, pe care mi-l dăruise moșul Dumitrache cînd am împlinit doi-sprezece ani. Vasilache se uita la mine, clipea dintr-un

ochi și-și mișca o ureche. Parcă voia să-mi spuie un lucru foarte poznaș. Și eu eram gata să-l întreb : Ce mai faci tu, dragă Vasilache ? Nu puteam însă scoate nici o vorbă și Vasilache aștepta și-și mișca întruna urechea respectabilă, parcă mă amenința cu dînsa.

Apoi figura lui cuminte pieri în întuneric și eu mă gîndii : Oare ce-o fi făcînd prietinel meu cu urechile mari ? — Uite, — acuma e vreme rea și poate și la noi toamna a adus ploi. Casa noastră e goală și grajdul e dărîmat și măgarul stă afară, în ploaie, nemișcat, cu fruntea plecată, gînditor ca un filosof. N-are ce mînca și i-i frig.

— Bine, dar de ce nu intră la adăpost, undeva ? mă întreb eu.

— Cum să intre ? răspund, în gînd. El, săracul, e prost, nu știe. Stă umilit în ploaie și mă așteaptă pe mine !

Deschisei iar ochii. Îmi era capul fierbinte, de-aceea veneau așa de încîlcite gîndurile. Simții sărutări reci : picura rar ploaie.

Cerul, deasupra, era întunecos ; vîntul mîhnit de toamnă trecea domol. Și urechea deșteptată prinse a deosebi zgomotele dimprejur. Vaiete încete se auzeau nu departe de mine. Erau răniții. Gemeau, se rugau, își chemau tovarășii, și glasurile lor întristate se înălțau singuratice ici, colo, prin noapte. Rănila și setea-i ardeau, — și nici o nădejde ! Ii ascultai multă vreme, cu inima zdrobită, și mă gîndii că și pe mine mă așteaptă același sfîrșit. Și-mi era și mie sete și capu-mi ardea încă fierbinte.

Deodată pe vîntul nopții, veni răcnetul înfiorător al unei sentinele : Stăi ! — Cine-i ? și se auzi sunetul sec al armei gătite. Glasuri înăbușite urmară ; liniș-

tea, din partea aceea, se întinse pentru cîtăvă vreme ; apoi strigătul amenințător izbucni iar, mai departe.

Acolo e Grivița noastră, — mă gîndii eu și un fior ascuțit mă străbătu. Ai noștri sînt așa de aproape și eu am să mor ca un cîine ! Nu se poate... Și încă un fior de nădejde, de teamă, îmi trecu din tălpi în creștet. Mă hotărîi să fac o silință disperată ca să mă ridic ; mă simții hotărit dintrodată și îmi adusei mînile la piept. Întăi îmi pipăii trupul cu degete slabe, tremurătoare. Parcă era trupul altuia, iar mînile, parcă și ele erau străine. Apoi deodată simții că *pot*, înghiții o gură de aer răcoros și mă încordăi din toate puterile. O durere ascuțită, grozavă, mă fulgeră prin șele și mă întinsei iar zdrobit. Dar acum stăteam pe o coastă. Gîndii : sînt lovit la coapse de vreo sfărîmătură de schijă. Picioarele îmi erau în adevăr țapene iar durerea de sub șele stăruia ca un cui de foc.

Acum simții că moartea e aproape, îi simții suflarea, și o disperare adîncă, fără cuvinte, mă cuprinse. Stam zdrobit, gîfiiam, mă gîndeam că o să mă stîng, mă gîndeam că ai mei sînt aproape, — și setea cea mare de viață, setea adîncă îmi cuprinse sufletul. Acuma vedeam că de și eram singur pe lume, totuși am atîtea legături cu fiecare colț unde poposisem o clipă, cu fiecare chip pe care-l zărisem în treacăt numai. Și mi se arătă înaintea ochilor o față balaie cu doi ochi albaștri, o icoană trecătoare, care-mi zîmbise la o fereastră, peste drum de locuința mea, în ajunul plecării... Și durerea surdă îmi încinse sufletul și o mîhnire mare se lăsă asupra mea ca aripile întinse ale unui corb prădalnic.

Întinsei mînile, îmi înfipsei degetele adînc în pămîntul umed, mă încordai și mă tirii în puterea brațelor, ca un șarpe. Mai aveam deci o nădejde. Mă

odihnii puțin ; o scăpărare de bucurie îmi dădu puteri și, încet-încet, întinzînd brațele și trăgîndu-mă cu ele prin tină, începui a mă apropia de șanțurile noastre. Durerea cea mare de sub șele mă rodea greu ; scrișneam din măsele, gemeam din adînc, dar răbdam.

Cît m-am tîrît eu așa ? sub mine era umezeală, de deasupra picura rar ; vîntul îmi răcorea fruntea înfierbîntată. Gemetele celorlalți răniți ajungeau slabe, sfîșietoare, pînă la urechile mele. Gîndul meu era numai la șanțurile noastre. Cîtă vreme m-am tîrît ? Multă vreme, — căci eram sfîrșit de oboseală, nu mai puteam ; îmi dădeam sufletul.

Atunci, în clipa din urmă, izbucni furiosul glas al morții : Stăi ! — Cine-i ? Limba mi se mișcă în gură tremurînd, dar glasul murise. Ridicai capul, întinsei mînile, cercai iar să răcnesc, — și atîta. Ce-a fost nu mai știu.

Mă deșteptai în picurul unui glas domol. Eram zdrobit și simțeam că sînt cuprins de friguri, că în curînd voi începe a aiura și a nu mai înțelege nimic din ce se petrece în jurul meu. Acuma totuși, prin ochii pe jumătate închiși, zăream în șanțuri, la lumina roșietică a felinarelor, sentinelele negre, sclipirile armelor, grămezile de dorobanți care se odihneau în țărîna udă îmbrăcați și încinși. Cîteodată o umbră se scula, se sprijinea într-o mînă, privea în juru-i și iar se lăsa în întuneric.

Eu eram așezat sub parapet, pe spate, învălit într-o pătură. Aproape de mine, unii cu spatele de zidul de pămînt, alții pe fașine, stăteau cîțiva flăcăi la cislă. Lumina unui felinar ajungea pînă la ei și fețele pareau pălite și pline de o mîhnire stăpînită. Un soldat

smolit, cu ochii scăpărători, povestea ceva cu glas încet.

Pe jumătate amețit de frigurile care mă scuturau, ascultam. Inchisesem ochii. Cineva parcă-mi bocănea în urechi și glasul venea ca de departe.

— Tare-mi era dragă, măi frate! suspină povestitorul. Și ea ținea, nu-i vorbă, la mine, că numai așa am putut trece peste voia rudelor ei. Și după ce ne-am luat, bre, câte-am îndurat! Eram saraci lipiți pământului, numai cu cât era pe noi; în casa noastră puteai să vînturi o mîță de coadă și n-avea de ce se prinde cu unghiile; dar dragoste, — la cataramă! Și-am dus-o noi așa un an și jumătate, măi dragă, și cînd aveam mai mult mîncam dintr-un ou, iar posturile le țineam ca niște schivnici.

Și-am dus-o greu, bre, greu de tot, pînă ce-a dat Dumnezeu de-a venit un copil, un golan, un calic ca și noi, dar el a venit cu mai mult noroc pe lume. Cînd îl vedeam rîzînd și întinzînd brațele, parcă altfel mi se părea lumea. Și azi oleacă, mîni oleacă, — am început a ne înfiripa.

Dar s-a întîmplat de-a murit boierul cel bătrîn de pe moșia noastră și a venit altul, un om gras și stătut. Era burlac, — și altă patimă n-avea pe lume, fără decît numai femeile. Și a prins a fi iar greu. Auzeam zvonindu-se prin sat de una, de alta, — că boierul are obicei să intre în gospodării cînd nu-i acasă barbatul, că femeile fug din drumul lui ca din calea unui lup, — dar cum să crezi, așa, o comedie ca asta? pînă ce dă Dumnezeu și trece într-un rînd pe dinaintea casei noastre, calare. Și a întors, nu știu cum, spre Ilinca mea o păreche de ochi ca două masline, de-am priceput numaidecît că n-are să fie bine.

Și chiar n-a fost bine. — A doua zi, m-a chemat la curte și m-a trimis la pădure. În lipsa mea, a dat vataful pe-acasă și a pofțit, din partea boierului, pe nevastă la curte. Femeia nu s-a dus. Când m-am întors eu de la pădure, vataful ieșea a doua oară din ograda mea. Și eu am priceput, am priceput că s-a sfârșit cu binele.

Nevasta a prins a plînge și a se tîngui, că i-a spus vataful că boierul are să se mînie și are să ne usture rău mînia lui. După bocetele ei, am văzut că n-aveam ce face, decît să așteptăm, și cum va vrea Dumnezeu, așa va fi.

Și a vrut Dumnezeu să fie rău. Boierul a mai trimis vataful în lipsa mea ; după aceea s-a supărat și a-nceput prigoană. Mi-a închis văcuța ; mi-a omorît doi porci ; a dat drumul boilor boierești în ogorașul meu, — și cîte și cîte, măi fraților, de-am rămas fără nimic, ca mai-nainte. Ce era să fac ? cui să te jăluiești ? Am răbdat și am tăcut.

Pe urmă, anul ista, a venit veste de război și m-a chemat și pe mine. Acu numai Cel-de-sus știe ce-i acasă ! Am lăsat ogoarele pline, dar cine să le culcagă și cine să rînduiască totul cum trebuie ! Dacă nu-i o mîna de barbat, degeaba ! Ce poate un cap singur de muiere ?

Și pe urmă, — boierul... Când mă gîndesc, mă apucă așa de inimă... Eu știu ce s-a mai întîmpla ?

Nu știu. Mare pacoste a fost el pentru satul nostru ! N-a rămas gospodar neîncolțit de vrăjmășia lui. Și nimeni n-are ce-i face. Toți rabdă.

Soldatul tăcu. Prin văi, departe, trecu un freamăt ; se auzi un strigăt slăbit prin văzduhul închis, o împuscătură, apoi liniștea se întinse. În lumina roșie a

felinarelor, căciularii tăceau gândindu-se. Unul oftă din greu. Altul ridică capul și zise :

— Și la noi s-a întâmplat demult așa ceva. Au răbdat oamenii zece ani, zece ani încheiați, pe urmă l-au prins pe boier și l-au rupt în bucăți. Eu eram copilandru pe vremea aceea...

Povestitorul răspunse :

— Când nu mai poți răbda, ce să faci ?

Eu stăteam pe spate, și ascultînd, priveam cerul negru. Vîntul se întărise și stropii de ploaie conținiseră. Soldații tăceau iar ; în șanțul plin de noroi și de apă, flămînzi și însetați, tăceau ; trupurile le erau de criță și sufletele pline de o răbdare nemărginită.

Și unul întrebă iar, într-un tîrziu :

— Oare are să mai fie mult războiul ?

Cineva răspunse domol :

— Pînă ce-om dovedi pe Turc. Are să mai fie o bucată de vreme.

Eu simțeam că fiori fierbinți mă cutreieră din ce în ce mai aprig și nu puteam vorbi ; îmi era sete, simțeam cuiul de foc în șele, dar nu mă mai gîndeam la moarte. Erau oameni care sufereau mai mult și nu se tînguiau.

Vîntul de toamnă bătea mai tare, trecea fișîind prin fanionul înfipt pe creasta meterezului. Căciularii tăceau, dar multe doruri porneau pe vînt spre umilitele sate ale Țării.

PANCIUC

Ploua întruna, ploaie mărunță de toamnă, și bătea un vînt iute și rece care aducea cîteodată nouri albi, din care săgetau ace de ghiață. Șanțurile noastre erau pline de apă și de noroi; pămîntul moale se năruia, surpat de umezeală; dorobanții stăteau pînă la genunchi în hleiul noroios și rece. Dedesubt umezeală, deasupra umezeală. Tunurile lătrau a moarte și zi și noapte și stropeau foc peste năcazul soldaților noștri. Cîteodată și puștile prindeau a pîrii și veneau glonții ca niște pîlcuri de grindină și intrau sfîrîind în parapete. Nu era chip să aibă oamenii parte măcar de o îmbucătură de mîncare. Hojma erau cu ghiața-n spate: ba un obuz a scurmat adînc creasta parapetului, ba cîteva sfărîmături de șrapnel au îngenunchiat și au trîntit în sînge cîțiva camarazi care lucrau la canalul șanțului. Moartea amenința la fiecare bătaie de tun și la fiecare biziit de albină al glonțului.

În suflările triste ale vîntului de toamnă, în cernerea neconținută a ploii reci, în fața focului vrăjmaș, dorobanții vegheau neadormiți. Armele erau totdeauna gata. Turcii puteau să iasă din vizuniile

lor în orice clipă și era rușine să nu fie primiți cu alai mare și petrecuți îndărăt cu pocnituri de bice. Cizmele le erau pline de apă și nu se mai vedeau din noroi; picioarele în ele erau sloi de gheață; căciulile erau ude și zbîrlite de ploaie; mântălitele șiroiau; minile erau roșii și reci; bucata de pesmet era înghițită greu, cu noduri de amărăciune; — dar nimeni nu se cîntea de la locul lui, toți stăteau pe picioarele țapene la locul lor; minile puteau să înghețe și n-ar fi slăbit arma; iar la mîncare niciodată n-au ținut prea mult, și pesmeții nu erau tocmai răi cu zamă de ploaie. Stăteau răbdători în chinurile acelea mari, și parcă erau de oțel, nu de carne și oase.

În vremea aceasta grea, ieșiră turcii din bîrlogul lor și dădură năvală la șanțurile noastre. Ieșiră în mai multe rînduri zvîrlindu-se ca niște nebuni; dar flăcării îi așteptau neclintii, împroșcîndu-i cu foc și punîndu-le în piept șiruri de baionete reci, pe cînd dindărăt năvăleau schizele tunurilor, deschizînd răni sîngeroase în rînduri. Păgînii se traseră înapoi zdrențuiți lăsînd șiraguri de morți în bălți de sînge. În zilele acelea flăcării fură mai neguroși și mai nemulțămiiți: nu puteau turcii aștepta o zi mai potrivită ca să se apuce de harță? Dau năvală ca proștii pe ploaie și pe vînt, cînd fiecare creștin își scuipe sufletul de năcaz!

Așa, într-o sară neguroasă, un pîlc de păgîni se apropie în tăcere de un capăt al șanțului, și odată cu strigătul puternic al sentinelei noastre, — cu baioneta înainte, dădură un iureș, o izbitură repede, pe cînd din urmă, plutoane dese veneau alergînd, strînse, să sprijine asaltul.

La strigătul sentinelei, o trîmbiță, ca un glas de mînie, dădu alarma. Dar dorobanții nu dormeau: ei

erau totdeauna gata. Plutonul de la capătul șanțurilor primi cu trăsnet și cu moarte pe năvălitori. La fulgerul armelor se arătară o clipă rîndurile dese ale dușmanului într-o frămîntare sîngeroasă. Al doilea fulger izbucni, împînzind pe zvîrcolirea rîndurilor, pe șanțurile negre și pe dorobanții întunecoși, licărirea-i de sînge.

Apoi ofițerii sprinteni strigară înăbușit :

— Pe dînșii, băieți !

Sergenții-majori se zvîrliră înainte, mugind comande și înjurături, soldații și căprarii se cățără pe parapet și, de-acolo, se prăbușiră spre șirurile păgîne. Focul conteni, numai cîteva felinare tremurau din șanțuri o lumină roșietică, obosită parcă de vegheri îndelungi. Straturile puștilor băteau surd ; rîndurile dușmanilor se răreau. Se auzi un glas răzleț : Dă-i la cap ! urmat de o sudalmă înfricoșată, apoi în freamătul surd al luptei scurte, altă trîmbiță sună melodia iute a atacului și în șanțuri izvorîră șirurile strînse ale companiilor de ajutor. Plutoanele păgînilor se îndoiră și căzură îndărăt răzbite ; dorobanții care luptau piept la piept se traseră iute la capătul șanțului și de pe parapet porniră cîteva pîrîituri de salve. În lumina slabă din șanțuri, grămezile ude de dorobanți se strînseseră năcăjite și amenințătoare.

În întăriturile dușmane, după vălmășagul zgomotos al retragerii, se întinse încet-încet liniștea. Atunci și ofițerii noștri își scoaseră cușmele și își șterseră frunțile asudate. Un căpitan zise :

— Puteți să vă așezați la locurile voastre, băieți !

Flăcăii începură a umbla greu prin noroiul șanțului. Gradații își chemau subîmpărțirile și-și numărau oamenii. După ce se orînduiră, se făcu raportul. Lipseau șapte soldați și un căprar. Sanitarii se strecu-

rară peste parapet și căutară pe cei căzuți. Se întoarseră cu trei morți și patru răniți. Căprarul nu fu găsit nicăieri.

Din pricina aceasta, la capătul șanțului, prin plutonul din care făcea parte căprarul, trecu un fior de meliniște. Tovarășii de-aproape ai căzutului, prietiniilor lui, se strînseră ca să se sfătuiască.

Cel mai bun prieten al căpraului Florea era, știa oricine, Gavril Panciuc, o namilă de rezervist cît un munte și un suflet bun cum nu-i găseai păreche în toată țara romînească. Umbla vorba că-i cam *lăliu*, că-i *lung și rece*, că are *pe-loc-repaos la cap*, — dar astea-s glume între camarazi și rîdea de dînsele chiar Gavril, întinzînd o gură mare pînă la urechi. De altfel chiar el însuși era mare poznaș și, cînd începea cu năzbîtiile, se tăvălea o companie întregă prin glod de rîs. Mai ales cînd era și prietinelui lui, căpraful, cu chef, apoi să tot fi ascultat la pilde și zicale.

Mai întăi începea Panciuc singur să rîdă de nasul lui cel lung :

— Mă! de n-aș avea așa comedie subt ochi, v-ați duce pe copcă! Am un nas, saracul, Dumnezeu să mi-l ție cu tot cu stăpînu-său, — un nas oum nu se mai află! Ajunge la turci cu jumătate de ceas înaintea mea, și ce iscoadă mai bună decît dînsul voiți?

După aceasta începeau toți cu glumele pe socoteala nasului, pînă ce se plictisea și bietul Gavril și se răs-tea rîzînd :

— Dar lăsați-l, bă, în pace, ajunge! ce-l trageți și-l întindeți atîta, că destul e el de lung!

Cîteodată, începea să cînte în pilda țiganului Las-carache, toboșarul plutonului :

Saraca nevastă-mea,
Mult mă mai jelește ea!

Și urma cu un zîmbet îndrăcit pe buze, cîntînd durerile *chirandei* și vorbind și despre oarecare oaspeți de noapte :

Prin tindă nu mai încap,
Pe-afară se trag de cap!

Lascarache se scărpină la ceafă și pufnea cu ciudă, pe cînd flăcăii hohoteau în jur. Într-un rînd se zbîrli biata *pasere* și începu să croncănească :

— Da' ce, mă ! eu nu-s gospodar în sat ca și voi ?

— Cum nu ? răspunse Gavril. Gospodar cu casa-n trei păreți, cu tinda în pod, cu ferestrele pe unde iese fumul și cu măciuci pîrlite pe sub streșini !

Era bun camarad Panciuc : cu el nu li se ura căciularilor niciodată. Cînd era vremea mai neagră și mai posacă și cînd umezeala șanțului te pătrundea la os, el începea cu ale lui, descrețea frunțile și împărăștia voie-bună.

Dar acuma nu-i mai venea a rîde lui Gavril. Acuma era foarte amărît. Căprarul Florea ori murise și nu-l găsiseră brancardierii, ori fusese prins în vălmășagul rîndurilor turcești și dus spre șanțurile lor. Cine știe !

Și pe cînd flăcăii vorbeau, unul una, unul alta, făcînd felurite prepusuri, el tăcea cu îndărătnicie. Parcă avea o greutate mare pe suflet și nu putea nici să răsufle în voie, nici să dea drumul glasului. De la o vreme, tăcură și ceilalți. Un om mai puțin : un fapt prea obișnuit.

De sus, din nourii de păcură, tot cernea ploaie rece. Felinarele ardeau prin întuneric, ca pete de sînge: deasupra lor, în negura ușoară, se înălțau stîlpi nemișcați de fum. În șanțuri era tăcere. Numai pașii sentinelor nevăzute fleșcăiau prin noroi.

Într-un târziu, Panciuc se întoarse spre sergentul care şedea alături de el.

— Domnule sergent Nistor, ce zici ? poate nu l-au căutat bine.

— Se poate, răspunse sergentul. Dar eu nu-nţeleg ce jale aşa de mare te-a pălit acum. Bine, mă, prietin, prietin, dar aşa-i la război...

— Am eu ce am cu el ! murmură înăbuşit rezervistul.

— Ştii că n-o fi înviat pe maică-ta.

— Nu, altceva ! — Apoi adăogi îndată : Am să mă duc să-l caut...

Sergentul îşi răsuci mustăţile negre şi nu răspunse. Panciuc se sculă. Un glas zise domol :

— Du-te întâi pe la domnul sublocotenent.

Rezervistul făcu semn cu capul, se strecură pe lângă camarazi şi se cufundă în întuneric.

Glasul domol se deşteptă iar :

— Don' sergent Nistor !

— Ce-i ?

— Eu îs dintr-un sat cu domnu căprar Florea şi cu Panciuc şi ştiu pricina.

— Or fi fiind rude, bre !

— Nu, domnule sergent, altceva. A fost o fată la mijloc.

— Taci, bre !

Sergentul îşi răsuci iar mustăţile. Imprejur, câţiva căciulari ridicară capetele. Pînă şi Lascarache, lângă darabana lui, holbase ochii şi căsca gura. Flăcăul cu gust de vorbă îşi scoase tutunul, îşi răsuci o ţigară şi o aşeză într-o ţigaretă turcească. Scoase amnarul şi cremenea şi scăpără. Îşi aprinse ţigara şi trecu şi sergentului tutunul. Trase o dată adînc şi o licărire ru-mănă trecu peste obrazu-i ars de vînturi.

— Iată cum a fost, rosti el și scui pă printre dinți înainte; lui Panciuc i-a fost dragă o fată, a unuia Gavril Ploaie, de la noi. Dar dragoste mare, nu așa. Chiar a cerut-o de la tatu-său de nevastă, și moș Gavril i-a făgăduit-o.

S-au înțeles pe cînd să fie nunta și au pornit hîr-tiile. Cînd colo, într-o bună zi, se scoală fata, Ilinca, și zice: Nu mă duc nici moartă după Gavril; mie mi-i drag Dumitru, flăcăul lui Costache Florea! A răcnit bătrînul, a răcnit baba, că-i face de rîsul satului, i-au tras o bătaie ca aceea; fata: nu și nu. Bate-mă, taie-mă, ucide-mă, — mie mi-i drag Dumitru al lui Florea! S-a făcut mare zvoană în sat. Dar Gavril și cu Dumitru erau frați de cruce. Chiar eu țin minte cînd s-au prins și s-au legat cu jurămînt, încă pe cînd erau băieți și pășteau vitele devale, în lunca Siretului. Ce-a fost între dînșii nu știu, dar asta pot să spun: că domnul căprar Florea a luat pe fata lui Ploaie. Și asta numai Panciuc a făcut-o. Așa suflet mai rar! Cî-că l-a întreat: Ți-i dragă, măi Dumitre? — Mi-i dragă! — Atunci ia-o, măi frate, și să fie cu noroc! — Iar fetei i-a spus: Fa Ilincă, mi-ai fost dragă ca ochii din cap, dar de la fapta asta te-am urît să nu te mai văd înaintea ochilor. Dar mai bine așa: ia pe cel ce ți-i drag, și să-i fii cu credință, că mi-i frate de cruce!

Sergentul își aprinse țigara stinsă de la dorobanț și zise:

— Aista-i Panciuc? Eu nu știam.

— Te uitai la ghidușiile lui? întrebă flăcăul. Ini-mă ca a lui n-are nimeni.

— Dar cu nevasta lui Florea cum o duce?

— Bine. Poate tot i-i dragă, dar în inima omului numai Dumnezeu poate ceti.

— De bună-samă ! zise sergentul dînd din cap. Inghiți repede cîteva fumuri din țigara pe sfîrșite, apoi voi s-o arunce. Atunci Lascarache își întinse laba din umbră.

— Trăiți, don' sergent Nistor, să trag și eu un fum ! Și după ce se grămădi cu mucul de țigară lîngă darabana lui, începu a-și frige degetele și buzele.

Din capătul șanțului, prin întuneric, răzbătură glasuri. Apoi pași se apropiară prin noroi. La lucirea slabă a unui felinar se zări chipiul ofițerului de rond, sub pîlnia neagră a glugii. Sergentul se sculă în picioare.

— Stai jos ! zise încet ofițerul, făcînd cu mîna. Ce mai ziceți, mă băieți ? A mîncat Turcul papară și de data asta !

— Și, — să trăiți, domnule sublocotenent ! rosti Nistor.

— Ei, dar cum dormiți voi ? greu, hai ? umezeală strașnică !

— Cam umed, ce să-i faci ! așa-i vremea de toamnă.

Ofițerul se înfășură mai bine în manta și trecu înainte lunecînd prin noroi. În urmă-i izbucneau înăbușit, pe rînd, strigătele sentinelor. Apoi, după ce se întinse liniște, se strecură încet în șanțuri, pe lîngă pîlcurile căciularilor, și trupul uriaș al lui Panciuc.

— Ei ? ce-ai făcut ? șopti încet Nistor sergentul.

— Nimic, gemu rezervistul, am cătat degeaba tot locul unde a fost încăierarea. Nu-i...

Amîndoi tăcură. În amîndouă Grivițele era liniște adîncă. Prin țărcălanelle felinarelor se zărea cernerea

ploii, dar nu se auzea nici cel mai mic susur ; picușurile cădeau în noroi ca pe vată.

Gavril Panciuc se așeză încet pe un mănunchi de nuiele, cu coatele pe genunchi, cu bărbia în palme, cu ochii înainte, ațintiți în gol. Sergentul deschise vorba:

— Chiar frate să-ți fie, bre omule, ce-ai să-i faci ? Așa i-a fost lui să-i fie !

— Are nevastă și copii.... șopti Gavril.

— S-a găsi cine să îngrijească și de dînsa și de copii. Mare-i Dumnezeu !

— Nu, domnule sergent, dacă nu vine Florea, moare și muierea.

— Ei și? dac-a murit omul, poate să moară și ea !

Rezervistul clătină din cap și nu răspunse. Sergentul își răsuci iar o țigară. Apoi zise :

— Mai bine lasă-te și tu pe-o coastă. Hodinește-ți ciolanele. Mîne poate începem altă hioră.

— Domnule sergent, am eu ceva pe suflet, de aceea mi-am ieșit din fire.

— Ce-i fi avînd, omule ? — Nu faci o țigară ? Ia de ici, mă, tutun turcesc.

— Nu fumez, domnule sergent.

Nistor scăpără și aprinse. În umbră se odihneau ceilalți. Numai ei doi stăteau în capul oaselor.

Deodată, în tăcerea nopții, se înalță un vaiet prelung, slab. Se auzea deslușit. Era tînguirea unui rănit care-și venise în fire :

— Măi fraților, nu mă lăsați !

Panciuc se sculă în picioare :

— E Florea, șopti el repede. L-a luat vălmășagul turcilor și a căzut aproape de șanțurile lor !

— Nu cumva vei fi avînd de gînd să te duci pînă acolo? întrebă sergentul Nistor căscînd.

— Ba mă duc, domnule sergent, că-l taie turcii altfel, cum li-i obiceiul.

— Du-te atunci și raportează domnului sublocotenent. A trecut chiar înaintea ta pe aici.

Toboșarul Lascarache înălță capul :

— Numai două fumuri să-mi lași — trăiți, dom'le sergent. Nu-i da drumul, dom'le sergent, că nu se mai întoarce.

— Ce să nu-i dea drumul ? șopti o voce. De-acuma, dacă a auzit glasul lui Florea, de ce să nu se ducă ?

Rezervistul se apropie de un felinar, îl desprinsese, îl vîrî sub manta, apoi porni încet spre capătul șanțului. În urma lui, unul cîte unul, se sculară dorobanții. Șoptiră încet cîtăva vreme, apoi tăcură. Și-n liniștea care se întinse, se auzi iar tînguirea sfișietoare :

— Nu mă lăsați, măi fraților !

— Știe obiceiul păgînilor, de-aceea chiamă ajutor, vorbi Nistor. Numai de l-ar putea scăpa Panciuc ! Mi-i greu, nu știu cum, cînd îl aud răcnind așa.

Se sculă, urcă banchetele și se înălță la creasta parapetului. Ceilalți se suiră după el.

— Mă Lascarache, șopti sergentul, tu ai obicei de urla ca o fiară, cînd vezi ceva. Să nu cumva să crîcnești, că te vîr în fundul tartarului. Cască ochii și taci !

— Trăiți, domnule sergent ! suspină încet toboșarul.

Trecu o vreme : cît ai fuma o țigară. Nicăieri nici o mișcare. Totuși cei de la muchea meterezului puteau deosebi un pas ușor, furișat. În liniștea nopții numai tînguirile rănitului tremurau. Într-un timp conteniră.

Se auzi deodată, apoi, o oarecare mișcare și în șanțul turcilor. Ieșeau călăii.

Și, în întunericul adânc, plin de negură, dintrodată răsări o lumină.

— Felinarul lui Panciuc! gemu tainic Lascarache.

— Hai-hai! șopti sergentul.

Lumina stătu puțin nemișcată în negură, apoi deodată prinse să alerge la fața pământului. Se oprea o clipă, apoi iar pornea în goană. Parcă rătăcea o flacără pe o apă întunecoasă.

Dincolo, pe parapetul dușman, se auziră glasuri înăbușite. Apoi o pușcă fulgeră și pocni scurt. Scăpără și al doilea fulger, și al treilea, și tunetele cădeau înăbușite în ceață.

Lumina deodată se stinse. În șanțurile noastre flăcării săriseră în picioare, cu minile pe arme. Un murmur de astîmpăr trecu. Se dăduse ordinul să fie liniște, că nu-i nimic.

Iar dincolo, sub șanțurile păgînului, tunetele conțeniră; apoi tresăriră glasuri, gemete, și se auziră pălituri tari, parcă izbea cineva cu maiul în pământ. O învălmășeală fierbinte se încinsese în marea de umbră, dar nu se vedea nimic.

Și, după un răstimp, iar se întinse liniștea, — pînă ce se auzi un pas grăbit venind. Dorobanții se coborîră de la muchea parapetului, și nu trecu mult și se văzu și trupul uriaș al rezervistului răsărind mare, încărcat cu ceva, în lacul de sînge al celui dintăi felinar.

Se auziră glasuri trecînd ca un freamăt: L-a scăpat!

Panciuc păși pînă la locul lui și dădu drumul din spate rănitului; apoi cu stînga scoase de sub manta felinarul și-l puse lîngă capul căprarului. Fața lui

Florea era galbenă și ochii închiși aveau un cerc adânc, vînat. Dar, prin gura deschisă puțin, ieșea răsuflarea fierbinte a vieții.

Gavril Panciuc își șterse cu mînica mîntălii broboanele de sudoare de pe frunte și rămase uitîndu-se lung, fără de nici un cuvînt, la prietînul scăpat de moarte. Apoi se puse și el jos, alături, se aplecă spre Florea și întrebă încet :

— Măi frate, mergi la *abulanție* ?

Căprarul deschise puțin ochii și-i închise îndată.

— Vrea să meargă la *abulanție*, zise domol rezervistul, dar eu nu-l mai pot duce... Și se lăsă deodată într-o rîină și-și duse palma dreaptă în deșert, sub coastă. Un pîrau de sînge curgea pe sub manta, pe pantaloni și pe cizme, în apa șanțului.

— Mă camarade ! strigă Lascarache spăriat, nu-l lăsa, că moare !... și se repezi să sprijine capul lui Panciuc. Ceilalți se grămădiră, dar nu mai era nimic de făcut. Uriașul se întinse cît era de lung și muri fără de nici o vorbă.

A doua zi, la raport, se dădu ordin de zi pe regiment pentru «vitejia soldatului Panciuc Gavril, care a scăpat de sub tranșeele inamicului pe caporalul Florea Dumitru și a murit străpuns de patru gloanțe». Deasupra inimii simple a viteazului, se așeză *Vir-tutea militară* și lîngă groapa în care era să se co-boare el la hodină, se ceti cu glas tare ordinul de zi. Dar Panciuc nu mai știa nimic ; el dormea somnul cel lin și fără deșteptare.

DASCĂLUL IRIMIA

Cum s-a auzit în sat de război, s-a început în toate părțile o jelanie de credeai că se apropie sfârșitul lumii. Plîngeau muierile și fetele și se trăgeau de cap pe toate cărările. Noi, flăcăii, știam că bine mare nu ne așteaptă acolo unde ne vom duce, dar, ca românul, gîndeam și noi în mintea noastră cea proastă : Ce poate să ni se întîmple acolo, în război ? Cel mult o să murim. Ei și ? De asta nu ne spăriam noi. Nu ne spăriam nici de mai rău. Am lăsat femeile să se bocească și ne-am dus.

Cînd am trecut Dunărea, eram flăcăi mulți, din toată țara. Cînd am ajuns în țara bulgărească, am găsit ruși puzderia pămîntului. Iar turcii cei cu fesuri roșii furnicau în taberile lor fără număr : cîtă frunză și iarbă.

Se vărsase mult sînge rusesc. Turcul se împotrivea cu desnădejde. Au fost cîteva zvîrcoliri cumplite și sîngeroase, încleștări de moarte, din care turcii au trebuit să dea înapoi ca niște fiare rănite.

Eu o duceam și mai rău și mai bine, cum da Dumnezeu. Pe drum, îmi fusese dor toată vremea de cei de-acasă. Dincolo, peste Dunăre, numai noaptea, cînd

stăteam cu fața spre cer, cu ochii deschiși, în mijlocul miilor de flăcăi, mă năcăjeau umbrele celor rămași în urmă, îmi veneau în minte luncile și văile înverzite, în care petrecusem ani din viață, mă gîndeam la pămîntul nostru cel vechi în care se odihneau oasele strămoșilor, — și mă lovea așa o jale amară și-mi spunea parcă cineva că n-am să mă mai întorc și n-am să mă mai văd ce-am lăsat.

Ziua însă, cînd se începea furnicarea taberei, cînd prindeau să bîntuie furtunile gloanțelor și obuzelor, mi se împietrea deodată sufletul, nu mă gîndeam, nici nu mă uitam la ce lăsasem în urmă, mergeam cu un avînt pe care nu-l simțisem niciodată și care mă străbătea cu fiori din creștet în tălpi.

Flăcării noștri erau îndrăzneți și șmecheri, comedie mare. De multe ori dădeau în avanposturile turcești, se luau la harță, scăpau ca prin urechile acului și se întorceau aducînd arme și prinși.

Intr-un rînd pornii și eu în patrulea înaintată, cu sergentul Irimia, un uriaș cu capul mare, cu grumajii de taur, — și un pehlivan fără păreche. Afară de mine și de sergent, mai erau cinci flăcăi. Era în luna lui brumar și zorile se arătau cețoase și mohorîte.

După ce ieșirăm din linia sentinelelor îndoite, dădurăm într-o porumbiște culcată la pămînt și zdrobită; sărirăm apoi, cu piciorul, un pîrău mîlos și ne îndreptarăm cu grijă spre costișa unui muncel care se ridica dincolo de pîrău la cîteva sute de metri. De parte, înaintea noastră, prindeau să mugească tunurile la Plevna; dar prin negură nu se vedea nimic. Mergeam împrăștiati, ne adăposteam prin tufele care înegreau ici și colo, prin pîclă, și stam gata la orice, cu armele încărcate, cu degetul pe trăgaci.

Teamă n-aveam. Știam pe Irimia ager și deștept : cu el toate trebuiau să iasă bine.

Dar deodată, cum nici nu gîndeam, izbucni aproape de mine un strigăt scurt, iute înăbușit. Mă repezii. Pe un hat buruienos, între două ogoare, Dumitru Lioara, fruntașul, doborîse cu baioneta una din sentinelele păgînilor ; sergentul Irimia se vînzolea cu cealaltă. Ceilați tovarăși veneau și ei în ajutor, — însă, spre nenorocul nostru, mîna turcului, care se zvîrcolea sub fruntaș, dădu peste armă, — o bubuitură izbucni scurt în liniștea zorilor. Turcii rămaseră zdrobiți în tufe ; noi, strînși, porneam îndărăt. Dar prea mult înaintasem ; posturile mici dușmane erau prea aproape. Zgomote de glasuri, împușcături răzlețe se auziră ; tropote de cal prinseră a bate pămîntul și, dintrodată, ne simțirăm împresurați și pierduți.

Irimia zise :

— S-au dus boii dracului, măi băieți !

Ne zvîrlirăm ca niște turbați spre fesurile roșii, cîteva puști bubuiră, o zvîrcolire repede se încinse, — și-atîta tot.

Nu era alt chip. Turcii ne prinseră. Incepură a vorbi pe nas, în limba lor ; unii se năpustiră la noi să ne străpungă, alții îi opriră, — apoi furăm duși, prin furnicarea avanposturilor, pe cărări întortochiate, și ne trezirăm închiși într-o barată de scînduri. În urma noastră, pîrîiră multă vreme puștile pe lanțul sentinelelor. După aceea fierberea se linișți.

Ziua leșietică venise. Noi stam jos, descinși, fără arme, și ne uitam unii la alții, cu ochii holbați. Tănase a Vadanei lipsea, dar nimeni nu vorbea despre moartea lui, pentru că toți ne gîndeam la maică-sa, care rămăsese singură și amărită în sat.

Tăcurăm o bucată de vreme. Imi făceam socoteală : de bună-samă că păgîinii au să ne puie capăt zilelor ! Dintru-ntăi mi s-a părut ciudat. Nu-mi venea la socoteală să-mi aştept așa moartea, la un ceas hotărît. Dar pe urmă mă pătrunse din ce în ce mai tare gîndul că duşmanii au să mă înalțe într-un copac, cu funia de gît, și drept să spun, amar începu să mă doară sufletul. Un fel de întuneric mi se coborî peste minte. Apoi, într-un tîrziu, mi se deschise deodată înaintea ochilor satul nostru din munți...

Ce făceau oare cei de-acasă ? Știaiu ei că feciorul lui Ilie Șoimaru are să rămîie prin pustiiurile bulgărești ? Nu șliau, saracii... Satul se întindea foarte liniștit în vâlcea, la poalele munților, departe, în fundul Moldovei bătrîne. Din ogrăzi, se înălța fumul spre cerul limpede ; cumpenele fîntînilor țipau ici și colo ; fete în catrință treceau pe ulițele înguste, cu cofăiele în mîină ; pe coasta muntelui, spre sat, suiau nevestele cu șiraguri de cai încărcați cu desagi. Poate Mărina lui Andrei sta pe prispă, cu ochii pierduți departe, spre șesurile nemărginite, — poate se gîndea că într-acolo s-a dus feciorul Șoimarului și poate se gîndea că s-a dus să nu mai vie ; poate ofta amar, gîndindu-se...

Și mă trezii vorbind tare :

— Ce să-i faci ? așa ne-a fost scris...

— Ce zici ? mugi lîngă mine glasul sergentului Irimia.

— Mă gîndeam ce-a mai fi fiind prin sat pe la noi, domnule sergent...

— Bine, pace, măi flăcău ! Fetele oftează și se gîndesc la tine...

După un răstimp de tăcere, întrebai :

— Au să ne facă turcii felul, domnule sergent, nu-i așa ?

— Se poate și asta...

Ceilalți oftară. Aveau și ei nădufurile lor. Irimia pufni cu ciudă și zise :

— Adică de ce oftați voi așa de tare ? Cătați-vă de treabă ; pînă mîni cine știe ce se poate întîmpla : mare-i unul Dumnezeu !

Fruntașul Lioara suspină cu amărăciune :

— Am ajuns rău de tot... Incaltea Tanase a Vadanei nu mai are nici o grijă !

— Las' că ne vine și nouă rîndul ! mormăi înăbușit Neculai Mazîlu.

— Da-v-aș dracului ! izbucni sergentul. Ce te bocești, *Nevoie*, înaintea morții ? De-om scăpa, am să vă pun să faceți *sărvici* cu muierile !

Apoi se întinse pe-o coastă, scoase tabacherea, își răsuci o țigară, scăpără și și-o aprinse.

Nimeni nu mai zise nimic. Uriașul era mînios.

Intr-un tîrziu, porniră zgomote și glasuri, baratca se deschise și cîțiva turci, cu un ofițer de-al lor, pătrunseră înlăuntru. Oțelele armelor luciră ca niște fulgere. Ofițerul se 'opri între ele, se uită cîtăva vreme la noi, răcni apoi nu știu ce, cu glas aspru, la soldații lui, — după aceea ieșiră cu toții. Irimia sta întins pe-o coastă și tăcea ca un moroi.

Așa trecu ziua. Sergentul nostru fuma țigări după țigări și se uita urît la noi.

Tunurile băteau surd în depărtări. Prin împrejurimi simțeam că vin și trec pîlcuri de călăreți. Spre sară auzirăm un freamăt mai mare, amestecat cu nechezări, cu sunete ascuțite de fluier, cu tactul greu și surd al pasului gimnastic. Și baratca se deschise iar, cutremurîndu-se. O droaie de păgîni bărboși intră

repede, desfășurînd cununi de funii. Ne făcură semn să ne sculăm, ne legară cu frînghiile cot la cot, — eu într-un capăt, Irimia în alt capăt, — și ne împinseră spre ușă. Dar cînd să ieșim, sosi un călăreț în goană, se aplecă pe obînc și dădu un ordin. Furăm lăsați legați burduf în baratecă, se așeză un planton înaintea ușii, iar ceilalți se traseră spre bivuacul de aproape.

Sergentul nostru părea nemulțămît. Incepu să mormăiască :

— Aista nu-i *sărcici* ! Umblă, parcă calcă în străchini. Să le-arăt eu miliție, măi Săracu, să-mi umble ca o fată mare !

— Domnule sergent, zise Ion Munteanu, acum am ajuns și mai rău, ne-au legat ca pe boi.

— Nu-i nimica, măi flăcăi. Întindeți-vă jos și tăceți... Rabdă, mă, că așa scrie la carte !... Rabdă ! — Numai de un lucru îmi pare, bre, rău : mi-s mîinile legate și nu pot fuma măcar o țigară, ca să-mi mai astîmpăr foamea. Mi-i foame, mă, de crăp. Parcă mi-au mas șoarecii în pîntece !...

Nu mîncasem din zori, simțeam și eu o mare jale la inimă.

— Dar nu-i nimica, zise iar sergentul, bine că mi-a trecut mînia. Am să fac și eu ca țiganul : în dorul bucatelor, am să mă pun pe cîntat... ca-n vremile bune, măi Săracu !

Ne întinserăm jos grămadă ; iar Irimia începu a zice cu glas moale :

Omul ! Ca iarba zilele lui.
Ca floarea cîmpului,
Înflorește...

Avea un viers frumos și tremurător de te pătrundea la inimă. Sta cu fața în sus, cu ochii spre podul

barătcii ; toată supărarea îi trecuse ; și acum, adevărat ca înaintea morții, ne simțirăm și noi mai ușurați, cu inimile liniștite. Și dascălul nostru cânta drept ca la biserică la noi, cu glas duios, când mai tare, când mai slab, cu înmlădieri tremurătoare ; și, în jurul nostru, întunericul creștea încet-încet. Din depărtări, venea un murmur greu care umplea înserarea. În tabăra din jur se înălțau strigăte de comandă.

Foamea noastră nu voia să se aline deloc, cu toate că sergentul îi cânta așa de dulce. Ne rodea măruntaiele ca un lup. Irimia se opri și grăi :

— Tot nu-s turcii oameni de omenie ! Ne lasă o zi întreagă să postim, înghiți-i-ar gurile iadului de păgîni ! Se opri și scuipe într-o parte : Ptiu ! dă-i dracului ! Și începu iar :

La riul Vavilonului,
Acolo am șezut ș-am plîns,
Și de crengile sălciilor
Ne-am aninat organele noastre...

Deodată tăcu. Sentinela se apropia cu pași îndeași. Smunci ușa, se împlîntă în prag, bărbos și cu ochii holbați, și începu a răcni la noi.

— Du-te dracului !... zise cu greață Irimia.

— Strigă la noi să tăcem, oftă Gheorghe Cojocaru. Nici atîta mîngîiere nu mai avem. Măi-măi-măi ! cei și cu păgîinii iștia !...

— Bine, șopti Irimia ; atunci am să mă mîinii și are să fie rău ! — Are să-ți pară rău ! strigă el apoi turcului.

Sentinela se încruntă, făcu un pas și aplecă arma, cu baioneta amenințătoare.

— A dat boala-n tine, spurcatule ! gemu sergentul. Apoi se întinse foarte liniștit pe spate.

Turcul închise ușa și se trase la locul lui. Intunericul ne cuprinsese, adînc, și tabăra tăcea.

Mai tîrziu se făcu atîta liniște, de se auzeau și caii ronțăind la furgoane. În barată era întuneric orb, de puteai să-ți dai cu degetele în ochi. Noi stăteam neclintiți, dar nu dormeam nici unul. Deodată, glasul lui Irimia porni slab ca un oftat :

— Tu ești Domnul Dumnezeuul nostru și afară de tine, pre altul nu știm ! Nu ne lăsa în sama păgînu-lui, Doamne !

— Domnule sergent, zise Lioara, are s-audă *santineaua* !

— Dă-l dracului de păgîn, ucigă-l crucea !

Trupul lui uriaș începu a se frămînta. Apoi, după o bucată de vreme, glasul i se auzi iar :

— Măi ! tare-aș fuma o țigară ! Mi-i foame de nu văd înaintea ochilor... Am să mă pun să rod la frîn-ghie...

Iar tăcu un răstimp.

— Măi băieți, șopti el iar, hai să cercăm un *asalt*. Eu zic să mergem la regimentul nostru, sireacul, la 15, că ne-o fi așteptînd camarazii cu mincarea.

— Greu l suspină un glas.

— Nu face gît, că-ți vîr pumnul pe gură ! mugi dascălul. Tot una ni-i. Dacă murim, atîta pagubă !

Și-n tăcerea adîncă, se frămîntă iar ușor ; apoi auzirăm, foarte încet, ronțăitul dinților în cînepa răsucită. Acuma mă gîndeam și eu : Ce-o fi, o fi ! și-așteptam. Apoi dascălul prinse a trage vînt în piept. Se umfla. Îl simțirăm înțepenindu-se, încordîndu-se, ridicîndu-și grumajii și întinzînd picioarele, — și, odată, ceva plesni scurt ; iar glasul de buhai începu a cînta încetinel :

— Cuvine-se cu adevărat să te fericim pre tine, născătoare de Dumnezeu ! — Incet, măi băieți, încet, că s-a dus dracului păgînul ! Incet... Mergem să mîncăm la al nostru, la 15, sireacul ! Mă, nu moare românul cu una cu două !

— Domnule sergent, gemu Lioara, te-aude, domnule sergent...

— Leagă căteaua, fruntaș ! fără vorbă !

Dar tot era s-o pățim. Turcul auzise poate ceva : pașii lui iar bocăniră pe pămîntul pietros și ușa se dete în laturi. Ne lățirăm la pămînt fără suflet. Bătea inima-n noi, parcă voia să ne spargă pieptul. Prin ușa deschisă pătrundeau licăririle unui foc, care ardea înaintea barăcii. Sentinela se opri în prag, neagră, se aplecă, cu mîna la ochi, cercetă toate colțurile cu luare-aminte, apoi se trase îndărăt la vatra lui de jar, lăsînd ușa deschisă.

— Face turcu-a moarte ! gemu sergentul — și prinse a deslega pe fruntaș, care era lîngă el. — Incet, măi băieți, încet. Așa, fruntaș ! nu sufla tare că te ia muma dracului !

După ce deslegă pe Lioara, amîndoi se tîrîră pe brînci, fără nici un zgomot, ca niște șerpi, spre noi. Mînile lor lucrau repede prin întunerie. Iar noi tremuram de nerăbdare.

Cînd furăm gata, ne lățirăm pe brînci, la pîndă. Sentinela sta lîngă focul de găteje care de abia pîlpîia, tremurîndu-și pînza de lumină pe furgoanele de-aproape, unde ronțăiau caii. Sta rezemat în pușcă, asculta murmurele nedeslușite ale depărtărilor și se gîndea. Cine știe la ce se gîndea și el, săracul ! Mai încolo, se zăreau, nelămurite, prin întunecimea nopții, bivuacurile. Trupa dormea.

Sergentul șopti încet :

— Ca vîntul... la cai !...

Și se strecură sprinten pînă la ușă.

Noi ne uitam la el cum se pregătește, cum se lasă pe vine și-și încovoiaie brațele. Vedeam roș înaintea ochilor. Acu s-alegea : trăim, ori ne ducem dracului !

Deodată dascălul icni.

A fost o scăpărare de fulger ! Dintr-un salt, Irimia încălecă pe turc, îl dărîmă la pămînt, ridică de două ori pumnul și-l lăasă să cadă ca un ciocan de fier. Pușca se întinse ușor la pămînt ; sentinela își lăasă într-o parte, moale, capul plin de sînge. Nici un gemăt.

Ce-a mai fost nici nu mi-am dat bine sama. Cînd am deslegat caii, cînd ne-am zvîrlit pe ei, cînd ne-am prăbușit în goană de viifor la vale spre taberile noastre ? Nu știu. A fost o larmă în urmă și o izbucnire de împușcături, ca la o bătălie în regulă. Iar noi fugeam, pe deșelate, spre ai noștri, ca zvîrliți din tun.

Pe urmă, cealaltă parte a războiului am dus-o tot așa, cînd mai bine, cînd mai rău, cum s-a întîmplat. Ai noștri nu s-au plîns niciodată. Așa-i datina romînului, să se obișnuiască cu toate. Și a dat Dumnezeu de-am scăpat cu viață, — iar sergentul și-acuma cîntă la bisericuța noastră de lemn.

Cîteodată, la un pahar dulce, istorisește fără fală cum am pornit de la turci, să ne astîmpărăm foamea la al nostru, la 15, sireacul ! Altfel, ce dascăl, măi frate ! Parcă de cînd e el n-a cîntat decît *Ohtoicul* și n-a cetit decît *Vămile văzduhului* și *Moliftele sîntului Vasile* !

CEASURI DE PACE

In dimineața aceea de 9 octombrie, soarele răsări cu o lumină prietenească, negura se risipi curînd și văzduhul se umplu de strălucire. Prin văi, se înmlădiau pale de ceață, se făceau din ce în ce mai străvezii, pînă ce se mistuiau în limpezimea aerului de toamnă. Tunurile bubuiau în Plevna și în împrejurimi. Prelutindenii omul sta la pîndă ca o fiară și obuzele duceau moarte. Și răniții stăteau palizi, cu fețele la cerul albastru, care le trimetea mîngîieri tuturor deopotrivă, și morții își dormeau somnul veșniciei nesimțitori.

La ceasurile nouă, un parlamentar ieși din întăriturile turcești, cu steag alb, în fața Griviței noastre. Indată, pe parapetul dorobanților se înalță fiind pînza păcii. Lătratul tunurilor conteni împrejur, apoi încet-încet, în tot cuprinsul bîntuit de viforul morții, focul se potoli, pînă ce se stînse, — și stîlpii cenușii de fum se pierdură, șuvițe răsfirate, în nemărginire, și adîncul văzduh de pace se umplu de strălucire mai mare.

Oamenii se înfrățiseră pentru un răstimp. Din întăriturile turcești ale Griviței, ieșiră ofițerii și un șir de

sentinele fără arme, care se rînduiră de-a lungul șanțului lor, cu fața spre noi. Ieșiră și din Grivița noastră dorobași neînarmați și se așezară în fața turcilor, — flăcăi chipeși, gătiți ca de paradă, cu căciula pe-o sprinceană. Pe șușănițele de pămînt din dosul celor două șiruri de sentinele, stăteau grămădiți, putrezind, căzuții luptelor trecute.

Erau mulți flăcăi de-ai noștri. Focul ucigaș îi zvîrlise fără suflare pe pămîntul umed, — și acolo stăteau de săptămîni încheiate, pe pămîntul plin de apă, sub cerul plin de ploaie, sub schimbul vrăjmaș de plumb și de schijă; stăteau cu armele alături, în somnul cel adînc, în noaptea cea adîncă. Zile și nopți trecuseră; și ochii se scufundau în orbite, și obrajii aveau culoarea pămîntului. Și, pe deasupra lor, în văzduh, trecuseră nourii plumburii cu șuvoaiele de apă, și trecuse peste ei pasul iute și greu al asaltului, și gemuseră tunurile, și pocniseră puștile, și căzuseră alți tovarăși peste leșurile lor țapene. Acuma ei nu mai doreau nimic, dar la vetrele copilăriei lor, în satele umilite, stăteau bătrînii și babele fără feciori, oftau, tăceau și așteptau. Treceau vînturile toamnei cu cîntece triste, venind de pe țărături depărtate. Vînturile ar fi putut spune ceva, căci trecuseră peste frunțile și peste ochii feciorilor, dar bătrînii știau să aștepte numai, și nu știau că vatra va rămînea pustie și cuiburi de dragoste, văi cu ape răsunătoare și crînguri pline de soare, nu vor mai simți pașii celor care nu se vor mai întoarce. Ei tăceau și așteptau.

Iar acum, în lumina cea prietinoasă a soarelui de toamnă, prinseră a furnica brancardierii și doctorii. Se opreau la fiecare mort, îl așezau cu grijă pe năsalie și-l porneau spre șanțurile noastre. Erau morți de toate felurile. Erau cu capetele zdrobite și negre,

erau cu fața senină ; unii stăteau liniștiți pe spate, alții grămădiți cu capu-n piept, încovoiați asupra pământului. Și paturile porneau, curgeau neîntreput.

Morții turci erau duși pe bucata de pământ neutru, între lanțurile de sentinele, și nășăliile lor veneau și-i luau. Și-n ziua liniștită, toți umblau încet, vorbeau cu glasuri scăzute. Ici-colo, dădeau peste trupuri pe care nimeni nu le mai putea ridica. Săpau o groapă pe loc, împingeau trupul cu hîrlețele și aruncau deasupra pământul. Nimeni nu știa cine-i căzutul, cum îl chiamă și de unde-i.

Un pîlc de căciulari se opri dinaintea unui morman de leșuri de-ale camarazilor. Toți tovarășii de luptă căzuseră cu fața spre dușman, pe-o coastă, într-un avînt furtunos, și toți stăteau cu ochii deschiși, privind parcă grozavul cuib de foc de unde veniseră izbiturile de moarte. Printre armele căzute, în mijlocul tuturor, stătea un sergent mîndru, cu sprîncenele încruntate pe ochi tulburi, în somnul morții.

Un flăcău zise încet :

— Iaca și domnul sergent Axinte. Ce om bun era, bre !... Cu dînsul nu ți se ura niciodată. Ne-a spus multe năzdrăvăanii în șanțuri, în nopțile de ploaie, cînd ne erau sufletele îndoite și pline de amar.

— Da, murmură altul, e din sat de la noi ; e logodit cu fata județului... Dumnezeu să-l ierte !

Iar domnul sergent Axinte dormea dus, și-n somnul lui negru și fără de sfîrșit poate tot se gîndea la fata cea sprintenă a județului, fata cea cu ochii ca porumba și cu cosițele negre, cu care se avusese el bine în alte vremuri.

— Iaca și vărul Năstase, rosti un glas mișcat. Ce are să zică mătușa Ruxanda cînd a vedea că mă

întorc singur ! Uite și Ilie al lui Tudor Păduraru, uite și Vasile al Pinzarului...

Și cei vii își cunoșteau camarazii cu care duseseră greul războiului, ori prietinii vechi cu care hoinăriseră în copilărie, prin văile și luncile țării. Și glasurele erau mai întunecate și cuvintele puține, fără izbucniri și păreri mari de rău. Sufletele se închideau înaintea durerii ; moartea nu mai înfiora pe nimeni. Mîni va porni iar viforul de foc, și mulți se vor așeza la odihnă de veci ca și vărul Năstase și ca și domnul sergent Axinte. Iar peste podișul plin de morți, peste liniștea de o clipă, lumina blîndă a soarelui își tremura strălucirile. În Plevna era pace, în împrejurimi era pace, și din pămîntul udat de sînge și ploaie, din văi, se înălțau pînze subțiri, de abia văzute, de aburi. Pe sub pîlcurile albe de nouri, sus, în cerul adînc-albastru, se roteau vulturi ; convoiuri de corbi se ridicau din zare. Iar flăcăii își ridicau camarazii și-i purtau spre șanțurile noastre. Și fiecare viață umilită care se stînsese acolo, pe glia străină, și care era să rămîie pe veci îngropată acolo în pămînt străin, lăsase în urmă o fericire ori o durere.

Flăcăi vrednici, cu suflete potolite ! voi, umiliților și nebăgaților în samă ! sub pasul vostru s-a cutremurat pămîntul străin. Voi ați răbdat și-ați suferit, ați lăsat în urmă căminuri pustii și lacrimi ; dar cumplita voastră vitejie a suflat negura de pe moșia părinților noștri. Fraților, pace vouă !

Cazmalele și hîrlețele săpau cu grabă gropi îndărătul întăririlor. Leșurile fură așezate alături. Și preotul își înălță glasul, și începu a ceti rugăciunile din urmă, pe cînd batalioanele se descopereau. Era o liniște în întinderi ca într-o biserică uriașă, și toți tăceau. Numai glasul popii se auzea slab : «Veșnica

pomenire, veșnica lor pomenire!...» și un gornist, într-un colț, în dosul rîndurilor, începu a suspina, din goarna înăbușită cu palma, melodia trăgănată a morții. Apoi pămîntul căzu peste cei adormiți pe veci, gropile se umplură și cornul nevăzut conțeni.

Dincolo, paturile brancardierilor tot încăreau morții. Ofițerii noștri supravegheau lucrul și lanțurile de sentinele tăcute privindu-se de la douăzeci de pași. Apoi, în căldura mîngîietoare a soarelui de toamnă, privirile dușmanilor se întîlniră. Ofițerii noștri și cei turci se priviră zîbind, se salutară, se apropiară. Erau toți mai curat îmbrăcați, ca de sărbătoare. Fumau ca în vremurile liniștite de garnizoană, și parcă voiau să se hotărască la pregătirea unei petreceri.

Soldații tăcură o vreme, apoi unul de la noi zvîrli o glumă. Un rîs stăpînit se întinse. Un turc răspunse într-o romînească stricată, și alt rîs porni. Apoi un căprar azvîrli un pac de tutun, un fruntaș un pesmete, — și oștenii turci își arătau dinții albi, rînjind foarte prietenește. Schimbul de vorbe se întinse, din rîndul celălalt veniră la noi pipe, țigarete și alte «fleacuri turcești».

Un căprar balan, cu ochii foarte vioi, strigă :

— Effendi ! hei, effendi !

— Evala ! zise, de dincolo, un turc înalt și bărbos.

— Moclis hacanà ! vorbi foarte serios căprarul. Ghel burdà ? Perpelîța hacanà, țangăr mangăr berlengher buf !

Turcul rămase cu ochii holbați, fără să priceapă.

— Nu priceput ? întrebă căprarul. Și flăcăii prinseră a rîde. Turcul își întinse și el gura, cu dinții albi, într-un rîs fericit, își scoase pipa din tunică și o zvîrli căprarului.

— *Sabalairusum!*... strigă căprarul, ridicînd luleaua. Și turcii izbucniră în rîs. De aici prietinia se întinse pe toată linia. Iar căprarul care știa turcește sta mîndru ca un pașă și scotea, din cînd în cînd, cîte-o vorbă năstrușnică, care stîrnea rîsul tuturor.

Dar la amiază lucrul se isprăvi. Ofițerii se trasérah spre șirurile de sentinele. Comandele se înălțară și de o parte și de alta, oștenii intrară în șanțuri. Urmă o clipă de liniște și de tăcere; apoi, deodată, steagurile albe ale păcii se cumpăniră, și se lăsară în șanțuri.

Și-n soarele amiezii, în întăriturile noastre, un șurub gros de fum alb se înălță spre cer, desfășurîndu-se grabnic; tunul izbucni și scupă căpățîna de schijă spre reduta turcească. Ca după un semnal, bateriile își deschiseră focul. Glasul viforos al morții prinse a bubui din dealuri în văi.

Flăcării stăteau în șanțuri. Erau mai tăcuți și mai gînditori decît în alte dăți. Căci era o lumină frumoasă de toamnă și-un cer senin cum nu văzuseră ei de mult, și gîndurile pribegeau spre căminurile părintești.

Din cînd în cînd, se spărgeau obuze deasupra parapetului, și spărturile șuierau trecînd peste capetele lor. Ei nici nu le băgau în samă: erau prea obișnuiți cu așa fel de oaspeți.

Dar, spre sară, din asfințit, se înălțară nouri negri, soarele se cufundă într-un noian de flăcări. Un vînt aspru porni odată cu amurgul și, cînd veni întunericul nopții, glasul vîntului de toamnă cînta cu înmîlădieri dureroase pe deasupra parapetelor. Tunurile bubuiau înspăimîntate parcă, și ghiulele treceau ca niște puncte roșii prin văzduhul negru. În șanțuri,

flăcăii erau treji și tăceau și se gîndeau, lîngă mormintele mari ale fraților lor, și gornistul necunoscut, într-un colț, zicea din goarna înăbușită cu palma un cîntec încet, care aducea cu suspinele buciului în munții noștri.

MÎNIA MOȘULUI

In vremea liniștitelor zile de garnizoană, cele mai de samă ființi din regiment fuseseră, fără îndoială, *Moșu* și *Ghiță*. În jurul lor se învîrtiseră bucuriile și supărările tuturor, de la mare pînă la mic. Iar acum, în viforul zilelor rele, tot amintirile întîmplărilor trecute luminau privirile și încălzeau inimile.

Ghiță era un țap de toată frumuseța : capul mare, negru, și trupul plăviț ; și de la cap, o dungă neagră pe toată spinarea, pînă la coadă. Mergea drept, fluturîndu-și barba, cu coarnele înălțate, și ochii căprij scînteiau de veselie și de șagă. Se făcuse mare cît un junc, cu picioare puternice și groase și cu un grumaz care ținea greutatea unui om.

Fusese adus, de pe cînd era ieduț, de tamburul-major Manoil, *moșul* regimentului. Întăi era o stirpătură, mic și prizărit de-l da vîntul jos, și behăia așa de jalnic, că-ți era mai mare mila de el. Dar după ce începu a o duce bine, a mîncea pîne și zahar din mînile soldaților, și a bea lapte din gamela Moșului, din «pîrciul» cel slăbuț crescui un țapușor

vesel și zburdalnic, care împrăștia veselie în toate companiile.

Cînd se suna adunarea, dimineața, el era la locul de cinste, înaintea corniștilor și toboșarilor, bătînd măsura cu capul și cu bărbuța ; cînd se suna ieșirea la cîmp, tot el o apuca înainte, mîndru ca un general. În repaosuri dădea goană la grecul cu plăcinte ; orice cumpărător trebuia să-i dea și lui o îmbucătură. La ruperea rîndurilor, pornea în pas de atac după flăcăi, împingîndu-i cu coarnele prin plutoane. La masă făcea inspecție în toate străchinile, — iar țiganului Boroiiu, care horpăia ca un disperat și nu-l băga în samă, de multe ori îi azvîrlise strachina, cu coarnele, cine știe unde.

Noaptea făcea inspecția sentinelilor. Și pe multe le scăpase de belea. Se întîmpla ca soldatul, trudit, să fie furat de somn și să înceapă a moțai ; și se mai întîmpla să dea atunci Ghiță peste el. Era lună și frumos ca ziua, și țăpul se oprea foarte mirat de clătînaturile și scăpăturile capului de lîngă gheretă. Incepea și el a face semne, a sări la dreapta, la stînga, și a-și sutura barba. Apoi deodată se avînta, cu capu-n piept, și sentinela, izbită de scînduri, se trezea îngrozită, urlînd : Cine-i ? — Stăi ! Țapul răspundea dulce : Beee !... iar soldatul se freca la ochi, se trăgea de urechi și-și căra la pumni în cap ca să se desmeticească, îngînînd : Mă săracu ! mîne fac cinste c-o plăcintă. Dacă nu erai tu, mă duceam dracului !

Cu toți era prietin Ghiță, dar cu Moșul era mai mult decît atît : dragostea lor era duioasă. Moș Manoil era cel mai bătrîn cornist din oastea țării. Incepuse a trîmbița din tinereță, de pe vremea nemților, și era hotărît să moară cum trăise, tot între

toboşari şi cornişti. Atîta patimă avusese şi el în viaţa lui : să înveţe marşurile cele vechi pe flăcăii cei noi, să soarbă regulat cîte o stacană de roşior, şi să suduie nemţeşte. Acuma mai avea o bucurie : pe Ghiţă, *băiatul* lui.

Moşul era nume dat cu ordin de zi pe regiment. De la colonel la răcan, nimeni nu-i zicea altfel. Dar *Moşul* era ţapăn încă, drept, cu capul sus, cu pasul îndesat. Deasupra bărbii cărunte şi a mustăţilor mari, deasupra nasului roş şi a obrazului rumăn, ochii negri aveau încă lucirea tinereţii. Cînd se-mbrăca în mare-ţinută şi se aşeza înaintea învăţăceilor lui, cînd zvirlea după umăr şnururile, şi ducea cornul la gură, şi începea, cu capul înălţat, cu pieptul înflorit de brandenburguri scos în afară, se simţea că este *cineva* în fruntea batalioanelor, şi glasul goarnei lui trecea ca un fior şi prin inimile flăcăilor.

Şi era bun şi blînd ca un bunic. Se purta cu toţi soldaţii ca şi cu Ghiţă al lui. Şi totdeauna, sara, după ce-şi sorbea *chilul* lui de vin, îşi sugea mustăţile, îşi mîngîia barba şi zicea : Eu sînt tata regimentului, mă... Voi sînteţi băieţii mei, şi-mi sînteţi dragi ca şi Ghiţă... Iar ţapul îşi scutura barba şi-şi vîra capul negru pe subsuoara moşneagului, clipind şiret la *gradele* şi soldaţii adunaţi în jur.

Dar zilele frumoase trecură. Se duseră muştrurile de pe cîmpiile pline de căldura şi lumina primăverii, se duseră danţurile de sară în curtea regimentului, după sunarea apelului şi a rugăciunii, cînd muzica zicea sîrbe şi bătute, şi lanţurile de flăcăi se frămîntau în joc ; se duseră iernile viroase cu teoriile obositoare şi cu poveştile spuse încet la lumina scăzută ; se duseră manevrele de toamnă, trecerile prin satele pline de grădini cu poame, glumele la popasuri cu fetele,

marșurile și luptele pe dealuri și văi, bucuriile când Moșul cînta așa de dulce încetarea manevrei, se dușeră toate, — și veni vestea cea mare, cu războiul cel adevărat.

Infanteriștii porniră cei dintâi, — și Moșul cu Ghiță al lui, în fruntea tuturor.

Acuma trecuseră și prin grindină de plumbi, și prin sîngele dușmanilor și al fraților. Toamna venise, era frig și umezeala pătrundea mădularele. Tunurile bubuiau fără întrerupere, și din Plevna și din lanțul împresurării, ca niște zăvozi care latră toată ziua cu minie unii la alții.

După ploile de sînge ale asalturilor, regimentele cărite se odihneau, dar sufletele tuturor erau nemulțămite, căci vremea trecea și turcii stăruiau cu strășnicie în vizunia lor. Asalturi vijelioase se zdrobiseră la parapete și mulți flăcăi mînioși căzuseră fulgerați. Și parcă toată tăcerea și mînia căzuților trecuse în inimile celor rămași. Veseliile erau rare și glumele se rosteau cu zîmbete de mîhnire.

Moșul, mai ales, era foarte amărit. Porțioara lui de vin, chilul lui, aici era lucru foarte rar, hrană pentru țap nu se găsea, — căci Ghiță era deprins cu lucruri *faine*, și Moșul înjura și scuipa cu ciudă, de cîte ori venea vremea chilului și a cinei *băiatului*. Grozav! războiul era o pacoste pentru moșneag și nimeni nu ura mai strașnic decît el, mai din fundul sufletului, pe «haimanalele», pe «tartorii» lui Gazi-Osman!

Intr-o dimineață, după o noapte cu brumă, se trezi Moșul mai morocănos decît totdeauna. Țapul toată noaptea îl încălzise cu blana-i aspră, la spate, și la trezire bătrînul voi să-l miluiască cu ceva, și nu găzi «hapsalut nimic!» I se păru că Ghiță a slăbit tare, behăitul lui de bună-dimineață îi sună în urechi stîns și

plin de jale ; și-și mai aduse aminte că de-o săptămână încheiată n-a pus un strop de vin în gură, și că are nevoie de șapte clondire de câte un chil, ca să aducă lucrurile la adevărata lor cumpănă... Era slut de tot, și Moșul își îndesă chipiul cu minie pînă la sprîncene.

Veni un cornist să raporteze că domnul sublocotenent Atanasiu a dat ordin să-și curețe oamenii «amuniția». Moșneagul se încruntă și mugii :

— Marș ! *Haraus !*

Acestea erau vorbe de pe vremea nemților : greu ! Moșul ajunsese la aman !

Veni căprarul :

— Să trăiți, Moșule, a dat ordin domnul sublocotenent...

— Com ? Și tu, *idem*, foră vorbă !

— A dat ordin să curățim amuniția...

— Indrăznești ? *Marșir, farfluctăr !* Haid ! scurt !

Pașol !

Bătrînul își trase chipiul și mai tare pe ochi, se întoarse și se uită lung la Ghiță, fără să rostească nici o vorbă. Apoi își vîrî minile în buzunările pantalonilor, ridică capul și începu a cerceta zarea pe sub cozoroc.

De deasupra nu ploua, dar ziua era mohorîtă, fără soare, și cerul se căptușise cu nouri alburii. Un vînt rece venea de la miazănoapte ; îngheța degetele și înroșea nasurile. Peste spinările de pămînt se zăreau, cît cuprindea ochiul, desfășurările grăbite ale sulurilor cenușii de fum și răsfirarea lor în goana vîntului, apoi se auzeau mugind tunurile, unul după altul, minios și înăbușit.

Moșul privea toate cu o nepăsare de ghiață ; părea că prea puțin îi pasă de frământarea din șanțuri, de mișcările coloanelor printre întărituri, de trecerile repezi ale ofițerilor încolo și încioace, de toată zarva de-

părtărilor. Se uita așa ca și cum le-ar fi dat toate dracului. Din cînd în cînd mormăia cîte-o înjurătură cu «farfluctăr» și cu «idem» și scuipa cu greață într-o parte.

Intr-un tîrziu, își scoase pipa, și-o umplu cu tutun și privi cu mînie în jur. Un învățăcel ieși ca din pămînt cu un capăt de iască aprinsă, și Moșul, după ce dădu foc tutunului, prinse a pufăi din greu, parcă îndeplinea o mare caznă. În jurul lui nimeni nu vorbea ; numai la o parte, într-un dos, cîțiva se sfătuiau, căutînd să afle cum ar putea îmblînzi pe bătrîn. Dar nu puteau găsi, sărmanii, nici un mijloc, căci toată mîngîierea Moșului se cuprindea într-o gustare bună pentru Ghiță, — și de cînd se trăsese ră în șanțurile Griviței, proviziile se împuținau zi cu zi.

Mînia și tăcerea Moșului creșteau cu trecerea ceasurilor. Pe la amiază, însă, nu mai putu răbda. Sărută pe Ghiță, își strînse centironul și-și cercetă revolverul, strigă la țiganul Boroii să-și lase dracului toba și să vie după el, — și o porni încet-încet printre dungile șanțurilor, printre taberile tăcute, peste care suflarea aspră a lui noemvrie presura parcă fioruri de ghiață. Ghiță și Boroii mergeau alături în urma lui : țiganul zgribulit, cu umerile ridicate, țapul dînd repede din cap, după pas.

Tunurile în toate părțile nu mai conteneau. Băteau întruna așa de regulat și de așa de multă vreme, încît nu le mai băga nimeni în samă.

Moșul mergea la întîmplare, pe gînduri. Intr-un răstimp se întoarse spre țap :

— Ghiță-băiete, țî-e foame tare, mă ?

Țapul behăi încet și Moșul gemu plin de năduf. Fără să mai spuie nimic, porni iar înainte. Grivița ră-mase pe dreapta, în urmă ; celelalte întărituri turcești

se desfășurau spre miazănoapte în încâlciturile dealurilor și văilor. Moșul mergea spre asfințit, pe o întindere goală, către taberile rusești. Un sat se zărea pe o costișă, dincolo de adâncătura unui pîrău, și în răceala zilei mohorite părea mort, fără nici un suflet în el.

Deodată, din văgăuna pîrăului se arătară capete de călăreți. Moșul avea ochi buni, și-i cunoscuse de departe: erau călărași de ai noștri. În tăcerea văii stăteau nemișcați, parcă așteptau ceva. Bătrînul se îndreptă grăbit spre ei. Un călăreț ieși din grămadă și începu a face semne; Moșul le înțelese cum îi venea la îndămînă, și porni și mai zorit spre pîlcul întunecos.

Cînd ajunse, îi ieși înainte un locotenent oacheș, cu barba neagră și cu nasul turtit. Vorbea repede și-i jucau ochii în cap ca la Necuratul.

— Ce e, Moșule? ce vînt te bate? Cum? ce-i?

— Nimic! răspunse morocănos bătrînul, oprindu-se și salutînd. Am pornit și eu, poate oi da de ceva *proviant*, că-mi moare băietul de foame...

— Așa? strigă repede ofițerul; bine, Moșule, bine! Stai colea! ai răbdare. Vine un convoi turcesc, înțelegi? Scurt! în doi timpi și trei mișcări dăm atacul, — și, ori, ori!...

— *Farfluctăr!* murmură bătrînul; tot se gîndește Dumnezeu la noi!

Se întoarse spre țap și-i mîngîie capul negru, pe cînd toboșarul Boroiu sta țapăn, cu mîinile la vipușca pantalonilor și cu chipiul împins pînă la ceafă.

Bătrînul zise iar, mai blînd:

— Tot e bine cînd ești bătrîn. Te mai cunosc tinerii, și altfel merg lucrurile...

— Da, Moșule, rosti iute locotenentul, te cunosc! te cunosc! desigur...

Apoi își ridică calul în două picioare și făcu câteva copce pînă la malul pîrăului. Chiar atunci câteva împușcături rare căzură una după alta : parcă celor care trăgeau le era lene. Și glasul locotenentului începu a striga cu aprindere, și sfîrși prelung și răsunător :

— Marrș !...

Călăreții dădură pinteni, un fișit aspru trecu, apoi prinse a dudui pămîntul. Se răsfirară, trecură pîrăul și suiră spre dîmbul care dosea un cot al șoselei ce ieșea din sat, pe după înălțimi.

Moșneagul rămase singur cu Ghiță și cu Boroiu. Privi cîtăva vreme lung în urma lor, apoi rosti :

— Hai și noi ! Haimanale și tartori !... Am să-irrup cu dinții !...

Își trase revolverul și porni foarte grăbit.

Impușcăturile se îndesiseră ; o larmă de glasuri deșteptă singurătățile, crescă, sfîșiată de strigăte, de țipete și de urale. Și cînd ajunse Moșul pe dîmb, bătaia era în toi. Șiragul de cară se oprise în mijlocul drumului, și ai noștri încolțeau din toate părțile pe călăreții păgîni. Caii, repeziți, se prăbușeau unul spre altul, învălmășeau creștea, pocnetele de carabină se răriră, conteniră ; și lupta se răsfiră pe sub dîmb și printre cară, și oamenii cădeau, caii o porneau razna, cu coamele spulberate, pe cînd, între vîrtejurile acestea de mînie, boii, grămădiți cu capetele în fundurile carălor încărcate, suflau spărioși și frămîntau pămîntul cu picioarele.

Moșul nu stătu mult la îndoială. Porni foarte liniștit, spre căruța cea din urmă, de unde încăierarea trecuse. Pe drum își întoarse capul, și băgînd de samă că țiganul s-a oprit, cu mîinile pe coarneau lui Ghiță, răcni :

— Mărsîr! cioară afurisită!... întinde aripile, —
că te zvirl în fundul fundului iadurilor!

Țiganul porni încovoiat, împins de coarnele lui Ghiță.

Bătrînul se apropie de căruță, pe cînd lupta se înfierbînta spre vale, pe drum și pe de laturi, într-o bubuire mare de răcnete. Scoase sabia și înțepă un sac. Cîteva fire de orez ieșiră prin tăietură.

— Grîu turcesc!... mormăi bătrînul. Bun și ăsta!...

Înșfăcă un sac, făcu semn țiganului să se apropie, și i-l prăvăli din căruță pe spate. Apoi răcni:

— Pornește-o, mă!

Cînd să puie mîna pe al doilea sac, un fes se înălță de ceea parte și un cap bărbos se arată la lumină.

— Ce-i, bre? întrebă bătrînul.

Turcul nu voi să răspundă, se repezi de după căruță și ridică sabia. Moșneagul nici nu se clinti, ridică dreapta cu revolverul și fulgeră pe turc drept între ochi c-o descărcătură. Voi să tragă sacul, cînd alt dușman se avîntă pe drumul celui dintăi.

— *Idem!* zise scurt Moșul și-l trăsni și pe acesta în numele Tatălui de la două palme depărtare. Turcul căzu peste cel dintăi fără să geamă măcar.

Moșneagul încercă sacul în spate și porni spre dîmb. De acolo câtă din ochi pe țigan, și-l văzu trecînd pîrăul, așa de grăbit, parcă îl ajungeau din urmă tatarii. Țapul, după o fugă iute, se întorcea să caute pe bătrîn. Și lupta împrejurul carălor, îndărăt, scădea. Turcii se risipeau alungați de călărași și carabinele iar începură a bubui. Moșul se lăsă cu sacul la vale, pe cînd țapu-i da tîrcoale, behăind tremurat.

— Taci, craiule, zise bătrînul, c-am să-ți fac o cină să se ducă vestea!...

Cînd ajunse la băieții lui, Moșului îi trecuse mînia.

Și liniștea se schimbă în veselie, când află că un cornist i-a adus un clondir de roșior, șterpelit cu mari năcazuri, cine știe de unde, numai pentru dragostea bătrînului.

Sara, la focurile aprinse într-un dos, la un colț de șanț, flăcării îmbucau pe un cap orez fiert cu sare și cu apă, iar bătrînul, după ce-și hrănise băiatul c-o fiertură ca aceea, îl culcase, lîngă el, ș-acuma, pe de-o parte se încălzea de foc, pe de-o parte de blana lui Ghiță, și fuma cu mulțămire tutun *arăpesc*, sorbind cu poftă din clondir. Nasul era ceva mai înfocat ca de obicei, și pofta de vorbă venise iar, drept ca în zilele cînd o ducea el bine, la cazarma regimentului, între băieții lui.

Și în lumina focului, în mijlocul roatei de flăcări, începu a povesti, ca în vremurile bune, istoria de pe vremea nemților, cînd era el pompier.

— Ce, mă?... ce căutau *ștronșii* la nunta unuia de-ai noștri? Și încă cu șandal și cu batjocură. Cînd am umflat parul de stejar de la un hîrdău și cînd am prins a da, mămulică! mămulică! parcă erau niște muște...

Și Moșul pufăia, povestea și-și dregea glasul cu vin. Apoi ceru cornul și începu a cînta băieților lui cîntece vechi, înăbușind sunetul cu palma. Și după cea din urmă sorbitură, cîntecele prinseră a curge duios și dulce. De cînd trecuse Moșul Dunărea, nici-odată nu cîntase așa. Iar flăcării nu puteau dormi; ascultau pe gînduri, cu ochii mari.

Intr-un răstimp, bătrînul se opri și mormăi, mîngîind capul negru al lui Ghiță:

— *Farfluctăr!* de ce nu-mi dădeau pace să-mi iau sacii?...

ÎN SPITAL

Insera, și mă duceau brancardierii în pas legănat spre ambulante. În cel din urmă iureș de la Grivița, o zburătură mă ajunsese la genunchi. Imbrîncasem, tăiat parcă de un ascuțiș înroșit, amețisem, și-acuma deschideam ochii fierbinți, deșteptat de glasuri, deșteptat de legănarea patului de pînză. Piciorul drept nu-l simțeam de la stinghie; o oboseală de friguri calde îmi aducea unde de înădușeli.

Mugetul tunurilor, în urmă, umplea amurgul; cînd și cînd, pîrîiau puști în depărtare. Eu stăteam pe spate amețit, străbătut de fiori. Giceam înaintea și-n urma patului meu șiraguri de răniți purtați spre marile corturi dindărăt. Din cînd în cînd răsăreau aproape de mine chipuri palide de ofițeri, obrazuri năcăjite de soldați; uneori pîlcuri mari treceau, se strecurau confundîndu-se în umbra fumurie.

Și la ambulanță licăreau felinare în toate părțile. Pe pături negre stăteau în capul oaselor flăcăi cu capetele îmbodolite, ori cu brațele înfășurate în pinzeturi; pe perini, ici-colo, zăceau capete galbene cu ochii arși de friguri adînc cufundați în găvanuri; și, cum

intrai, deodată îmi trecu parcă prin cap un țipăt g.ozav, sălbatic, scurt. Pe urmă, un glas liniștit rosti :

— Gata. Repede bandajele !

Atunci abia, întorcînd ochii, zării o îngrămădeală de sanitari cu șorturile dinainte în jurul unui om cu fața blajină, trasă în laturi de două favorite cărunte. Pe cel care țipase nu-l văzui, dar un flăcău trecu pe lîngă mine cu un lighian plin cu apă sîngerată, în care plutea ceva negru, nedeslușit, o mîină zgîrcită parcă.

Simții sudoare rece la rădăcina părului; un val de sînge mi se sui la cap. Dar un alt țipăt, lung de data asta, urmat de gemete adînci, răgete de animal înjunghiat, mă trezi din amețeală. Și mi se arătară în lumină pataștele noi, venite odată cu mine; și doctorii umblau, cercetau, pipăiau, dezvăleau rănile.

Urmară țipete și gemete în lumina tristă. Flăcăi voinici, frumoși, căscău guri mari negre, cu ochii măriți de suferință, tresăreau ca subț izbirea unor valuri în mîinile celor care-i țineau; apoi rămîneau lungi, întinși, cu fețele în sus, gîfîind, apăsați parcă de greutatea mari. Și curgea sîngele ca apa, bucăți de carne cădeau în vase, împrăștiind stropi roșii; sanitari se strecurau repede, vorbeau grăbit, alții desfășurau suluri de pînze, ori întindeau scama. Apoi treceau mai departe.

Un infanterist tînăr, cu mustăcioara de abia înfierîndu-i, prinse a se ruga ca un copil :

— Domnule doftor, să nu mă tai... Vai de mine, numai m-a pătruns un glonte, n-am nimic...

— Să vedem ! zise doctorul cu favoritele cărunte.

Pe cînd băiatul scîncea încă, ajutoarele îl desfăcură. Doctorul se spăla pe mîini de sîngele celui dinainte. Se aplecă, se uită cu luare-aminte, apoi zise :

— Ce spui, dragă ? o sfărîmătură de obuz ți-a rupt trei coaste. Trebuie să le scoatem...

Infanteristul prinse iar a se tîngui, apoi, cînd sanitarii îl țintuiră, tăcu deodată, cu ochii căscați. Doctorul își clăti cuțitul, își suflecă mînicile, întinse întăi stînga, apoi cu dreapta prinse a lucra cu răpegiune. Același țipăt, aceleași gemete, la care răspundeau altele din colțuri, unde se grămădeau alte șiraguri de oameni.

Mai încoace, un vînător bunduc, cu fălcile încleștate, privea încruntat la cei mînjiți de sînge, umezi de aburul sîngelui, care se apropiau să-i brăzdeze și lui cărnurile.

Doctorul întrebă :

— Unde te doare ?

El nu răspunse; privea încruntat.

— Unde te doare ? întrebă a doua oară doctorul. Nu vrei să spui ? — și zîmbi ușor.

Il împresurară, îl cercetară. Pe urmă auzii un icnit mînios. Doctorul tăia iute, vorbea repede, răstit, sanitarii se zvîrcoleau în toate felurile și în toate părțile, iar vînătorul bunduc tot tăcea cu îndărătnicie, — și rămase singur, pe spate, cu ochii plini de foc întunecos îndreptați în sus, sub sprîncenele încruntate, cu buzele strînse, răsuflînd șuierător pe nări.

Și gemetele răzbăteau din multe părți, sîngele fumegea, curgea, mînjea mîinile și șorțurile, sticlea legă-nîndu-se, gros și întunecos, în lighiane, doctorii înălțau, în lumina slabă, brațe negre pînă la cot, și deodată mă văzui și eu împresurat.

M-am zvîrcolit, am icnit, am gemut, apoi am rămas întins pe spate, și n-am mai știut nimic.

Cînd m-am trezit, mă durea capul, parcă mi se clătinau în el creierii, și simțeam cum frigurile mă

muncesc. În cortul mare era tăcere, și lămpile vegheau în felinare. Unii din răniți se tînguiau încet, mulți ațipiseră; ici-colo licăreau ochi în umbră. Un miros înțepător umplea încăperea. Și eu simțeam cum fiorii de căldură și de răceală îmi pregătesc aprige dureri; în amețea mea, priveam fără să înțeleg bine toate.

Cîțiva sanitari intrară, trecură pe lîngă paturi aplecîndu-se. Apoi deodată unul se opri și ridică o pătură. Se înclină; veni ră și ceilalți. Și-i văzui ca printr-o sită mișcîndu-se, descoperind patul și ducînd ca pe un lemn țapăn pe cel care zăcuse acolo și care se stînsese singuratic, neștiut de nimeni, în scrișnirea aceea a dinților.

Pe urmă m-am simțit năpădit de focul înăbușitor pe care-l așteptam; ameții, și întunericul mă învălui.

Zilele care au urmat au fost numai clipele scurte de limpezeală, ce-mi deschideau destul de rar vederea asupra lumii aceștia. Parcă am trecut pe sub ceruri mohorîte de ploaie și zloată, dar bine nu-mi pot da samă; parcă m-am strecurat prin preajma unor mari șiraguri de oști tăcute, îngrămădite, în așteptarea vînturilor răsunătoare ale iernii, prin preajma unor sate pustii, sub privirile nepăsătoare ale unor țărani morocănoși, care nu erau din neamul nostru. Și într-un tîrziu am intrat pentru odihnă mai lungă într-o sală mare și curată, într-un spital, la Turnu-Măgurele.

Era o liniște acolo, cum de mult nu-mi mai simțise sufletul. Mi se părea că ani trecuseră de la viforurile care bîntuiseră în batalioanele noastre acolo, în măcelurile de la Plevna. Și-n cea dintâi noapte liniștită, la lumina de vis care se împînzea asupra paturilor albe, am prins a mă gîndi la năcazurile care de abia trecuseră, și la viața de altădată, din vremurile de pace.

Nici nu visasem eu cu un an înainte, cînd plecasem acasă în concediu, ce cumpănă ne amenința. Eram foarte mîndru de galonul de sergent, și uitasem de vechile muștrări ale tatei că nu-mi isprăvisem bațir gimnaziul. Imi răsuceam puful de sub nas, mă strîngeam în tunică, îmi plesneam pe-o sprînceană pălărioara de vînător și făceam niște plimbări ca acelea pe ulițele tîrgului nostru, pe sub geamurile în dosul cărora mă pîndeau ochii multor fete. Pe urmă veniră baluri, undă eram un adevărat păun, petreceri de iarnă, în care jucam *gajurile*, *inelul*, *preferansul de idei*. Cînd lumecam pe sfoară inelul, strîngeam degetele fetei de-alături; cînd mă sfătuiam în sală cu vreo bucătăriță, după gajuri, despre felurile de bucate, îi strecuram la ureche o mulțime de prostii; și la preferansul de idei făceam întrebări așa de potrivite și mă uitam în ochii unora din *dudui* cu atîta înțeles, încît sînt sigur că am lăsat pe urma mea multe piepturi suspinînd și mulți ochi lăcrimînd. Mama era foarte mîndră de mine, și se gîndea cu dispreț la *partiile* sărăcăcioase din tîrgul nostru. Doar eram cel mai bun dănțuitor, cel mai bun cîntăreț, și declamam la petreceri așa de bine, încît văduvele izbucneau în suspine totdeauna. Mai ales *Cinele soldatului* storcea multe lacrimi.

Acuma cît de departe erau toate! Tata, știam bine că a îmbătrînit de supărări și griji, în urma mea. Maica toată ziua căuta poate în cărți, să vadă cum s-arată norocul pentru feciorul dus cine știe unde, peste Dunăre, în război cu Turcul. Pe urmă, ostenită, parcă o vedeam grămădită în fundul divanului, cu ochii pierduți în gînduri, departe. Veneau cucoane bătrîne, cunoștinți, și prindeau să vorbească despre veștile care sosesc de la Plevna. Și era mîhnire și jale,

căci despre mine nu se știa nimic; și mama ofta cu amar, închidea ochii, și lacrimi încete îi curgeau pe obrazii zbîrciți.

Toate aceste dureri însă mă lăsau liniștit; știam că o să mă întorc acasă și o să le curm; iar bucuriile și prostiile trecuseră, și nu-mi mai era dor de ele. În fața morții, viața altfel mi se arătase, pentru ca să mă gîndesc că trebuie iar să o vîntur ca pleava.

La multe mă gîndeam. Și-n icoanele și gîndurile încîlcite, adormii.

Cînd mă trezii, zîmbea cineva lîngă mine, și zîmbetul îmi umplu ochii și sufletul de soare. Era o femeie, o cucoană din lumea cea bună, una din multele care porniseră, sub crucea roșie, să îngrijească pe bieții schilozi care veneau de la vulcanul Plevnei. Avea o piele albă, cu pufușor ca la piersică, și doi ochi albaștri cu sprîncene negre. Atîta am văzut eu, și-am simțit o înfiorare cînd și-a pus mîna mică pe fruntea mea.

O auzii vorbind :

— Doctore, de ce-a suferit flăcăul acesta ?

Mai întăi mă izbi vorba *flăcău*. Mă socotea un simplu soldat de rînd, — și parcă nu-mi venea la socoteală : pe vremuri doar învîrtisem valsuri și declamasem *Cinele soldatului*...

— A fost rănit... auzii răspunsul. Și, întorcîndu-mi ochii, zării un doctor țapăn, ras, cu șorțul alb dinainte, și după dînsul un șirag întreg de oameni drepi cu pestelci albe. A fost rănit — zise doctorul, și băgai de samă că are dinți foarte lungi. I s-a extras glonte și a rămas rană foarte periculoasă. Era aproape-aproape să i se taie piciorul... Acuma e ceva mai bine. *Febra* a scăzut.

— De unde ești? întrebă cucoana, întorcîndu-se spre mine și privindu-mă lung.

— Din tîrg de la Cămărășești, răspunsei eu încet.

— Nu ești de la țară?

— Nu.

Ochii aveau în ei parcă niște firișoare aurii. Pe obraji abia acuma zăream o roșeață slabă, de abia pricepută. Sprîncenele se lăsau în jos, arcuindu-se pe deasupra ochilor și subțîindu-se din ce în ce.

Mă întrebă iar :

— Te simțеști mai bine acuma?

Nu răspunsei.

Inchisei ochii, și icoana ei îmi rămase zugrăvită în lumină, albă, ușoară ca-ntr-un întuneric. Pe urmă băgai de samă că mîna ei nu-mi mai atîngea fruntea, — și, cînd deschisei pleoapele, nu mai văzui pe nimeni la căpătăi.

Au venit pe urmă iar doctorii, singuri, m-au cercetat; eu mă gîndeam la altele, nu mai băgam sama la ei.

Cînd sala se goli și tăcerea se întinse iar, bolnavii prinseră să șoptească. Cei vechi întrebau pe cei noi, care veniseră odată cu mine, despre suferințele și năcazurile celor ce rămăseseră *acolo*; voiau să știe dacă Turcul s-a dat prins, dacă a mai fost vreo bătălie, — multe. Iar cei veniți răspundeau cu glasuri potolite, cu ochii plini de suferință.

Mă întrebă și pe mine unii. Eu răspunsei întăi scurt, pe urmă nu mai răspunsei deloc. Auzii o șoptă : Mă, ăsta-i cioclovină... dar nici nu întorsei ochii. Mă gîndeam, — și tăcerea încetul cu încetul se întinse; soarele de sfîrșit de toamnă răzbătea prietinos prin geamuri, și o rețea albă tremura mișcîndu-se pe dușamele. De-afară veneau glasuri slăbite, venea

cîte-un cîntec depărtat, de cucoş; şi înlăuntru, cu comanacele în cap, în cearşafurile albe, cei mai mulţi dintre bolnavi dormeau, unii pe-o coastă, alţii pe spate, cu gura deschisă, sforăind uşor. Mă simţeam foarte bine în liniştea aceea, şi mă gîndeam cu stăruinţă la un singur lucru...

A doua zi mă trezii dis-de-dimineată, cu o dorinţă mare. Toţi dormeau. Mie-mi umbla gîndul, rătăcind, acasă, la tata, la mama, la fetele cărora le cîntam, cu ochii umezi: «Frumoasă ca o roză ai fost în astă lume...», la legănatetele valsuri nemţeşti, — apoi se întorceau, odată cu ochii, spre ornicul în colţuri, care făcănea răpegiu, deasupra uşii, la intrare.

Şi, cînd o văzui intrînd pe cucoana cea cu ochii albaştri şi cu sprîncenele negre, îmi tresări inima într-un fior de fierbinteală. Inchisei pleoapele, şi aşteptai. Trecu vreme multă, — apoi o mîna căldută mi se aşeză pe frunte.

Şi-o văzui tot aşa de liniştită ca şi în ajun, cu doctorul ras şi cu dinţii mari îndărătul ei şi cu şiragul celorlalţi în urmă. Ba mai erau cu ea alte două cucoane îmbrăcate în negru; eu însă priveam cu îndărătnicie la cea care mă întreba cu un glas aşa de dulce şi care avea mîna moale cum e catifeaua.

— Tu eşti cel care n-ai putut să răspunzi ieri. Cum te simţeşti azi?

— Mai bine, răspunsei eu. Dar tot mă doare piciorul.

La picior nu mă mai durea, dar ea mă privi cu milă, şi eu nici nu doream altceva.

— Are să-ţi treacă, să n-ai grijă...

Iar eu închisei ochii. Şi ziua se scurse iar în linişte, cu reţelele tremurătoare de lumină, cu zvonul slăbit

care pătrundea, ca într-un somn ușor, de-afară. Mă simțeam ca într-o baie caldută, în așteptarea mea; și clipele ornicului cădeau una după alta în sala largă; gardienii treceau în vârful picioarelor; glasuri încete curgeau neînțelese, ca niște adieri.

Și în fiecare zi venea cucoana cu ochii albaștri, cu glasul încet și cu mîna mică și moale; trecea luncînd parcă; eu acuma o urmăream cu ochii, o petreceam pînă ce ieșea, și-mi simțeam coșul pieptului cald și sufletul plin de taină.

Zi după zi trecea. Ca dintr-o lume depărtată veneau veștile din afară, de la război. Noi toți acolo, în lumină și-n căldură, ne odihneam oasele zdrobite și sufletele pustiite de furtună. O primăvară nouă liniștea inimile. Numai cei cu mîinile și cu picioarele tăiate așteptau întunecați, fără nici o nădejde, cu o durere întunecoasă în ochi. Tăceau toată vremea, și oftau des, cu o jale nemărginită: rana astupată pe trup era deschisă pentru totdeauna în suflet.

Sara, unii istoriseau întîmplări de prin ținuturile lor. Vorbeau domol, cu amănunte multe, și în lumina scăzută ceilalți ascultau, în capul oaselor, ori reze-mați în coate. Pînă într-un tîrziu, glasul povestitorului umplea odaia largă de fiori și de șoapte. Apoi glasul tăcea și numai ceasul țacănea sus, în părete. Poveștile se înteteau mai ales în nopțile de viforniță cînd pe-afară vîntul bubuia și trecea cu larmă de ape, și șuiera ca un șarpe, strecurîndu-se pe coș. Eu mă gîndeam, în zvonul acela al mîniei văzduhului, la frații rămași în cîmpiile bulgărești, trecînd prin vînturi de ghiață și răzbătînd prin volburile viforului.

Ochii albaștri răsăreau în fiecare zi în liniștea odăii. Îi așteptam, îi urmăream, și rămîneam cu gîndul ațînit la ei; și simțeam cu spaimă cum s-apropie clipa

ieșirii din spital. Și privirile mele aveau ceva aprig în ele, ceva dureros de bună-samă, — căci totdeauna cucoana se oprea mai mult la căpătăiul meu, mă privea lung, cu un zîmbet ușor, un zîmbet așa de dulce, și-mi vorbea încet, cu un glas care-mi părea un cântec. Mă întreba despre trecut, aducea vorba despre tata și mama; descoperise acum în mine cunoștinți ceva mai deosebite, și-i plăcea să-i vorbesc despre multe.

Și cînd îmi aduc aminte de noaptea din urmă pe care am petrecut-o acolo, la spital, mi se face și acum negru înaintea ochilor. N-am putut închide ochii cît e picul : în rana de abia astupată parcă prindea să mă înțepe un ac; sufletul îmi era plin de o sfișiere adîncă, și nu știam ce vreau, ce doresc. Îmi era dor de tata, de mama, de tîrgușorul nostru, cu toate astea aș fi vrut să rămîn acolo unde eram, țintuit în patul meu, în lumina obișnuită a lămpilor, legănat în adormitoarele povestiri ale camarazilor, privind dimineața ceasul și așteptînd cu ochii, cu sufletul, o clipă, cînd se deschide ușa...

Și a venit cea din urmă clipă. S-a deschis ușa, și a intrat femeia cu ochii albaștri. Eu stam îmbrăcat pe marginea patului, o priveam galben, cu buzele strînse, cu ochii mari, pe care-i simțeam că ard. Ea zîmbea, venea zîbind spre mine. S-a oprit și m-a întrebat :

— Vra să zică pleci, domnule sergent Văleanu ?

De abia am putut să murmur :

— Sărut mîna... plec... Și-am ridicat privirile spre dînsa. Ea se uita țintă la mine, și zîmbea. Mi-a urat încet drum bun; voi apoi să plece, dar se opri și începu a rîde ușor :

— Nu mi-ai spus, Vălene, niciodată dacă te-așteaptă vreo logodnică la voi în Cămărășești. Dacă te-așteaptă, să fie cu noroc... Dar nici pe noi să nu ne uiți...

Și-și plecă capul pe umăr, rîzînd și privindu-mă lung.

Răspunsei :

— N-am nici o logodnică...

Ea trecu înainte. Apoi de la ușă mi s-a părut că a strecurat o privire spre mine. Nu știu, mi s-a părut. De bună-samă că mi s-a părut...

Am plecat chiar în urma ei, și n-am mai văzut-o de atunci...

CONVOIUL

Al doilea convoi de prizonieri de la Plevna — escortat de trei companii din regimentul al treisprezecelea de dorobanți și de două escadroane de călărași — porni la 2 dechemvrie spre Țară. A doua zi îl și prinse în drum un viscol, mînia lui Dumnezeu.

Venea un vînt aspru, care frigea obrazurile ca un brici rău ascuțit. Cu el se năpăstuiră și valurile de zăpadă mărunță. Cîteodată se întuneca lumea în marile vrtejuri albăstriei, care suiau omătul de pe pămînt înapoi spre nouri. Pe crestele dealurilor năvăleau talazuri uriașe, se înălțau în răsfrîngeri tremurătoare, ca o stropire de spurnă, apoi se rostogoleau într-o cernere viforoasă în văi. Prin freamătul sălbatic al acestui uragan de zăpadă, răzbăteau cei trei mii cinci sute de ostași păgîni care suferiseră și se topiseră în Plevna. Mergeau strînși unul de altul, încovoiați, cu capetele-n piept, sub biciuirea trîmbelor de zăpadă. Tremurau umezi, pătrunși de răceala ascuțită. Înaintea, în urma lor, căciularii și călărașii de abia se zăreau ca într-o negură deasă. Era o îngrămădire mare de glugi țuguiate și de pulpane spulbe-

rate în toate părțile, în care scînteiau întunecos și rurile baionetelor și oțelele carabinelor.

Nu vorbea nimeni în toată mulțimea aceea de oameni. Pas cu pas, sforăind, caii deschideau pîrtie largă înotînd prin omăt; pas cu pas, suflînd greu, pedestrii treceau prin neaua măcinată, sprijinîndu-se, cu fălcile încleștate. Vîntul umfla pulberea, o înălța ca pe niște steaguri mari albe, o încovoia și o cernea peste grămezi.

Ostașii lui Osman nu mai puteau. În haine subțiri, cu încălțămîntea stricată, slăbiți de lupte și vegheri, acum de abia mergeau, se poticneau, îmbrînceau. Zăpada se strecura prin cizmele rupte la picioare, prin hainele sfîșiate pe trup; ei înaintau cu umerele ridicate, cu brațele adînc vîrîte în tunici subsuoară. Disperarea din urmă le mai dădea curaj, le aprindea ochii, și sub privirile dușmanului, își adunau puterile.

Dar era foarte greu. Chiar flăcăii noștri, deprinși cu năcazuri de acestea, înaintau anevoie.

— Greu al dracului! — gîffia la ariergardă sergentul-major Michiu, scoțîndu-și dreapta din mînici și dîndu-și jos, cu degetele, omătul din mustăți; — să fie al dracului! așa vreme n-am pomenit de cînd mai ca m-a făcut!

-- Ce-i, Michiule? strigă sublocotenentul Crăciun. Nici nu poți înjura. Îți umple viscolul gura de zăpadă, hai?

— Ptiu! decît așa, mai bine... să ia dracul! — și dădu drumul unei înjurături strașnice.

— Te crede taica! răspunse sublocotenentul întinzîndu-și buzele cu mustățile tunse scurt, într-un surîs pe care frigul îl făcea rînjet. M-aș prinde și eu să fiu colo, la căldurică, cu un pahar de vin fierț și cu un pui rumenit dinainte.

Michiu scoase un fel de oftat, un răget :

— Eh-eh ! am și uitat gustul puiului fript !

Ofițerul și sergentul-major mergeau cot la cot, prietini buni din amarele vremuri ale asalturilor, — unul soldat vechi înălțat din grad în grad, celălalt, sergent-major, rezervist, primar într-un sat din județul Vasluiului. Invăliți în gugiurile sure, bătuți de palele dese ale viscolului, se plecau unul spre altul când vorbeau și parcă-și zvârleau cuvintele, prin crivățul iute. Înaintea lor se tălăzuia turma prizonierilor goi, după care, plecat pe oblic și învălit în manta, înainta căpitanul călare, iar dinapoi veneau rîndurile strînse ale flăcăilor.

— Nu-i nimica ! zise Crăciun. Bine că s-au sfîrșit toate. Mult pînă departe nu mai este ! Ai s-ajungi ș-acasă, ș-apoi după aceea are să fie bine !

— Să fie, domnule sublocotenent, că și rău a fost, de parcă nu-mi vine a crede cînd mă uit și mă văd întreg. Zice că să nu dea Dumnezeu omului cît poate răbda...

Sublocotenentul nu răspunse. Amîndoi se gîndeau la același lucru : la vijeliile de foc prin care trecuseră. Regimentul lor primise botezul de sînge, intrat cel întăi în sîngeroasele lupte de la Grivița, la 27 august. La 31, a doua zi după luarea Griviței, altă vijelie, cu batalioanele turcești care năvăliseră să scoată pe-ai noștri din reduta cucerită. Dacă nu era al treisprezecelea, să intre și să sfarme, tot ca la luarea Redanului, cu stratul puștei pe păgîni, dovedeau osmanliii companiile noastre dărîmate de oboseala marii lupte din ajun. Pe urmă recunoașterea de la 4 septembrie, lucrările în șanțuri pe vreme rea, luptele de noapte cu pîlcurile de turci care izbucneau cînd și cînd, noaptea, pentru a surprinde pe-ai noștri, — în adevăr re-

gimentul lor fusese mult încercat, — și tăcerea aceea plină de gânduri spunea mai mult decît un potop de cuvinte.

Merseră așa o bucată de vreme, cînd deodată calul căpitanului sforăi și dădu în laturi.

Michiu își înălță capul :

— Ce este ?

— Halt ! strigă căpitanul, au îngenuchiat trei prizonieri !

Sergentul-major și Crăciun se apropiară; flăcăii din urmă mai făcură cîteva pași și se opriră. În zăpadă, înaintea calului, din grămada care se mișca încet-încet înainte, căzuseră trei prinși.

— Răcniți la ei să se scoale ! strigă iar căpitanul, cu glas înăbușit de gluga care-i învăluia fața.

— Sus, bre ! grai tare Michiu, plecîndu-se spre căzuți. — Sus ! nu mai avem mult pînă în sat !

Turcii stăteau grămădiți în zăpadă, cu ochii plini de trudă și somn. Nu înțelegeau nimic, li se lăsau pleoapele ca de plumb pe luminile ochilor. În straiile lor subțiri și scurte tremurau vineți de frig, cu bărbile amorțite, cu buzele negre. Nu mai înțelegeau nimic.

— Drepti, bre ! strigă iar Michiu și duse mîna la sabie; apoi se răzgîndi și și-o trase înapoi.

— Lasă-i, săracii ! zise sublocotenentul.

— Bine, dar ce facem cu ei ?

— Desigur, frate, ce facem cu ei ? întrebă căpitanul de sus. Uite, rămînem în urmă...

— Dă, grai Crăciun, de luat nu putem să-i luăm. Ș-așa merg oamenii greu...

Unul din căzuți își înălță o clipă ochii stînși și făcu cu mîna, ușor, un semn de renunțare, apoi se lăsă pe o coastă. Cei trei gradați și soldații dindărătul lor se

uitau fără de nici o vorbă. Prizonierii se lăsară în omăt. Căpitanul își porni calul. Crăciun comandă înăbușit :

— Înainte !

Trecură pe alături, — și căzuții rămaseră în pustiul alb; rămaseră cu ochii închiși, primindu-și sfârșitul tăcuți. Și multă vreme Michiu și ofițerul meraseră alături fără să rostească nici un cuvânt.

Târziu, sublocotenentul ridică capul și zise arătînd cu mîna :

— Uite, mi se pare că ne apropiem de un sat...

Sergentul-major își îndreptă și el trupul. Prin viscolirea deasă, ceva umbra la dreapta, ca la două sute de pași. Vîntul vîjîia ca o apă mare în răscoală.

— Nu ! răspunse Michiu, trebuie să fie o luncă.

Cînd se apropiară, văzură în adevăr un pîlc întins de mesteceni cu ramuri subțiri în care cînta înfiorător crivățul. Trunchiurile albe se zbuciumau în toate părțile, cu disperare, parcă voiau să se smulgă din rădăcini.

Pe cînd priveau într-acolo, răsună iar glasul căpitanului :

— Halt !

— Iar au căzut ! zise sublocotenentul.

Era un singur prizonier, un uriaș palid la față, slăbit de suferinți. Mormăia încet în limba lui, închidea și deschidea ochii.

— Sus ! bre ! zise Michiu. Ai să te încălzești în sat ! Păgînul se lăsă în omăt. Căpitanul strigă :

— Înainte !

Flăcăii iar trecură pe alături. Viscolul venea din ce în ce mai vijelios, pe deasupra grămezilor de oameni parcă filfiiuau paseri mari albe. Și într-o clipă talazurile acoperiră pe oșteanul rămas singur în pustiul albăstriu.

Prin drumul greu și prin vifor, sergentul-major zise într-o vreme :

— Și de-ai noștri mulți au murit din pricina lor...

— Așa-i soarta omului, bre, răspuse sublocotenentul. — Nici ei nu-s de vină... După ai noștri m-a durut rău inima, dar la urma urmei și ăștia...

— Aștia-s niște păgîni ! mormăi Michiu. — Ei au spintecat cu iataganele mulți *dorobanți*.

— Adevărat, răspuse Crăciun. Apoi adăogă : Ai văzut cît de repede i-a acoperit omătul ?

— Pe cine, pe păgîni ? Am văzut... răspuse sergentul-major cu glas mai muiat.

Un val mare de omăt se năpusti și le umplu obrazurile. Scurpară, înjurară și răzbiră înainte. Mergeau umăr la umăr, albi de nea, arși de suflarea crivățului. Din cînd în cînd izbucnea glasul căpitanului, treceau pe alătura de cel căzut, îl lăsau în urmă sub talazurile care se zbăteau deasupra-i.

Cînd ajunseră în sat, ninsoarea, mai potolită, curgea prin umbrele vinete ale înserării. Năvăliră toți repede, începînd din capul coloanei, pe rînd, în curțile înzăpezite. Sătenii ieșeau din casele joase, cercau să se înțeleagă cu sergenții și cu ofițerii. Dar nimeni nu se uita la dînșii. Se îngrămădiră pîlcuri-pîlcuri, pe unde putură și unde apucară. Rupseră pînze întregi de garduri, le așezară în calea vîntului, ori în jurul caselor, spintecară zăpada, aprinseră focuri în adăposturi. Era o frămîntare în care toți parcă uitau de oboseală. Prizonierii, tăcuți, bătătoreau omătul, pregăteau perdeaua, parcă înțelegeau glasurile dorobanților ; un început de înfrățire le înmuia la unii privirile. Apoi zarva încet-încet se potoli ; numai pe ici pe colo răzbeau glasuri purtate de vînt. Flacărilor focurilor mari filfăiau în toate părțile.

Michiu, cu pîlcul lui de dorobanți și cu grămada de prizonieri, înjghebase un adăpost între casa unui gospodar și între șopronul larg de aproape, care se deschidea cu fața spre casă. Dăduse o raită prin casă, urmărit de bulgarul tăcut și morocănos, și ieșise numai deocîlt foarte nemulțămît.

— Mare ticăloșie, domnule, mare ticăloșie !

Bulgarul venea după el.

— Ce te ții, mă, după mine ? — răcni oșteanul tare, înturnîndu-se și zvîrlindu-i vorbele în nas.

Săteanul se opri încremenit. Michiu își puse mîinile în șolduri :

— Te boldești la mine, ha ? Cine s-a bătut la Plevna, potaie ? Tu, ori ăștia ? Tu ai crăpat aici mîncare cît ți-a încăput în piele, te-ai prăjit la foc, ș-acu te boldești; ți-au rupt gardul; ți-au pus pe foc lemnele ! S-au pus și ei, saracii, să se încălzească, — ei și ? — Și se dădu aproape de el, închizînd dintr-un ochi, tainic. — Adică poate ai ceva de zis dumneata ?

Omul n-avea nimic de zis; se dădu înapoi și își mîngîie o clipă pe gînduri mustățile mari aduse a oală : se gîndea ce-o fi însemnînd potopul de cuvinte ale sergentului-major.

— Spune, mă ! ai ceva de zis ? îi răcni oșteanul la ureche. Apoi duse mîna la straja săbiei :

— Pașol !

Săteanul se dădu repede înapoi și intră în casă. Capul lui zbîrlit, nemulțămît, apăru la fereastră.

— Măi-măi-măi ! mormăi Michiu apropiîndu-se de focul în jurul căruia prizonierii cinchiți, grămădiți strîns, făceau o roată mare; — strașnic, domnule ! aista-i mare *iritic* !

— Domnule sergent-major, zise un căprar, — iritic ca iritic, dar ce zgîrcenie ! mămulică !

— Hm ! oameni răi, băiete ! Da' ia să-l iei în mașină și să te faci a-i da !...

Un murmur ușor de rîs tremură printre flăcările răspîndite ici-colo printre prinși. Sergentul-major trecu la foc prin rîndurile strînse, își scoase tabacherea și-și răsuci o țigară. Apoi se întoarse spre soldați :

— Voi puteți să scoateți cîte ceva și să mîncăți. Eu pînă ce n-oj lua anafură de asta, nu pun nimic în gură...

Prin copacii din jurul casei, prin căpnorii șurii sub care se zbătea arzînd focul, fluiera cu învierșunare crivățul. Sufările lui mînioase zguduiau pînza de gard și de trestii așezate în cale-i, spulberau grămezi de omăt și le zvîrleau în cerneri de năsip în șură, asupra focului.

Turcii suflau zgomotos și-și pîrpileau la flăcări mîinile și picioarele. Erau așa de plini de frig și de durere, încît nici mîncare nu le trebuia. Clănțăneau din dinții rînjiți, se întorceau pe o parte, se răsuceau pe alta, și, în căldura umedă care le desmorțea mădularele, ochii le scînteiau. În jur, vifornița se învoldura cu valuri mînioase, și acolo, la focul mare, un pic de mulțămire muia inimile împietrite de năcazuri.

Din cînd în cînd, îci-colo, oameni răzleți se sculau, ieșeau și se întorceau cu grămezi de vreascuri și lemne. Le aruncau pe foc, și flăcările, înăbușite un răstimp, izbucneau iar, albe și vioale.

Deodată, din întunericul neguros, ieși în lumină trupul voinic al sublocotenentului.

— Ce mai ala-bala pe la voi, Michiule ? întrebă el, apropiindu-se.

— Bine, domnule sublocotenent, răspunse sergentul-major. Mi se pîrpilesc dancii la foc.

-- Las' să se pîrpilească, bre, că mult frig au strîns !

Căciularii își scosese răglugile ; stăteau cu obrazurile pălite în lumină. Frigul alungat, prindeau ici-colo să șoptească. Numai prinșii tăceau încă : în trupurile lor rebegite, răceala își sfredelise cuib adînc.

Crăciun se lăsă jos, alături de prietinel de zile grele.

— Zău, bre, zise el, de abia aștept s-ajung acasă !

— Om ajunge ș-acasă, răspunse Michiu. Acuma nu mai zic nimica, dar numai Dumnezeu știe cum are să mi se încălzească inima, cînd oi călca pragul și mi-oi vedea nevasta și copiii !...

Amîndoi rămaseră gîndindu-se, cu ochii în flăcările focului, ascultînd glasul viforos al vîntului.

Soldații, prizonierii, începeau să roadă din provizii. Mușcau cu privirile ațintite, mestecau, muiați de căldura focului, și nimeni nu zicea nimic. Tîrziu, după ce isprăviră, într-un răstimp de domolire a vijeliei, cîțiva oțtară prelung, din greu.

Apoi, încet-încet, prinseră a grăi. Dorobanții își spuneau nevoile de acasă și glasurile lor deșteptau multe dureri vechi... prinșii șopteau pe nas, cu fețele chinuite, cu ochii plini de adîncă durere. Iar Michiu și sublocotenentul iar își aminteau și acuma vorbeau despre valurile trecute, despre băieții detreabă care căzuseră în volburile de foc, despre zilele negre pe care le petrecuseră... Toți cei căzuți zăceau în țărna străinătății, sub pînza albă de omăt. Cei de-acasă nu-i vor mai vedea ; vor rămînea pentru totdeauna pierduți ! Și o amărăciune de care nu-și dădeau sama le umplea piepturile, o amărăciune în care mila de mult alungată se întorcea pătrunzîndu-i încet-încet. Tăcură apoi și se uitară la turma de dușmani goi care se

frigeau pe lângă foc și vorbeau triști, cu glasuri do-
moale. Gîndul li se întoarse la cei îngropați în vifor,
în urmă, căzuți fără murmur, cu lacrimile înghețate
în ochi și cu gurile închise izbucnirilor durerii. Și sim-
țeau ceva fără să și-o spuie, o milă pentru om, pentru
omul nenorocit oricare ar fi el.

Și cîntecele vîntului de iarnă sunau jalnic în noap-
tea dimprejur, roiri dese de fulgi albi, sticînd în lu-
mină, năvăleau spre grămădirea mare de jar a fo-
cului. Acum oamenii, moleșiți, se plecau unii peste
alții, cu ochii împainjeniți. Din zvonul domol al gla-
surilor pătrundea povestirea unui căciular, care spû-
nea despre muierea lui lăsată acasă, tocmai cînd din
zi în zi își aștepta ceasul.

După ce tăcu el, rămase de abia răsunînd numai
glasul moale al unui turc slăbuț. Ceicare mai ve-
gheau, cu ochii deschiși, îl ascultau. Iar prinsul se în-
duioșa, avea înmlădieri grele de cuvinte, în care se
simțea suferința cea mare.

După aceea tăcu și el. Și dormitau alături oștenii
noștri primitivi și crînceni în lupte, și păgînii care mă-
celăriseră răniții cu iataganele.

Iar Crăciun înălță bidonul cu rachiu, trase un gît
și-l trecu lui Michiu. Gustară ceva, mai băură, apoi
sergentul-major prinse a spune c-o lumină mare în
ochi :

— Să vezi, domnule sublocotenent, am un ținc de-o
șchioapă ; uite, numai atîta, — și-l chiamă Mihăiță...

Crăciun dădea zîmbind trudit din cap, cu ochii pier-
duți. Frîntura de convoi stătea răsturnată în zvonul
viscolului, în lumina și-n căldura focului. Oamenii se
lăsaseră unii peste alții, cu ochii închiși, cu inimile
impăcate.

FLOARE
OFILITĂ

1905

Micilor funcționari de provincie închină autorul această carte monotonă ca și viața ce încheie.

PARTEA ÎNTĂIA

I

De la gara Rădeni pînă la Vascani nu erau mai mult de șase kilometri; lui Vasile Negrea, însă, i se părea mult, căci de un an de zile nu văzuse pe cei de-acasă. Și în zdruncinăturile trăsurii, în scrișnișurile arcurilor ruginite, cu ochii în gol, cu fața plină de un zîmbet de vis, se gîndea la ființele iubite rămase la casa bătrînească, și la frumoasele vremuri din urmă.

Acuma îi părea rău și nu prea de vechea lui lene la învățătură. Își aduce aminte cu oarecare milă de mîniile și grelele supărări ale bătrînului Alecu Negrea la vestea că băiatul „iar a rămas repetent“. Numai la urmă, în clasa a șasea, i-a părut și lui rău, cînd a simțit că-l apucă vremea armatei, și mai apoi, la cazarmă, cînd l-au tuns chilug și l-au strîns în chingi. Atunci a văzut el că nu-i șagă să faci trei ani de cătănie. Dar astea toate au trecut, și azi se întoarce liberat acasă. A uitat și borșul limpede de la cazan, și pînea neagră, amestecată de multe ori cu țărînă, și înjurăturile, și închisorile, toate. Își aduce aminte cu plăcere numai de viața de *furier*, de petrecerile la toartă cu sergenții-majori și de zilele de lene care

răsplăteau *gradatului* ceasurile amare ale suferințelor trecute.

Hei! ce dulci erau nopțile acelea de petrecere, într-o crîsmă scundă, într-o uliță întunecoasă din vechiul Iași! O ovreicuță rumănă, pieptănată frumos, cu părul lustruit, aducea gustări, vin și fripturi cu un zîmbet ademenitor: «Mai doriți ceva?» Și totdeauna erau rîsete tari, bătăi în palme, cînd aghiotantul își ducea amîndouă mîinile la mustăți și, rînjind, spunea gluma obișnuită: «Firește că ne mai trebuie ceva!» Fata se înroșea, își tremura ușor capul pomădat, apoi rîdea și ea, arătîndu-și dinții sclipitori. Au fost așa de multe și de lungi petrecerile acestea, încît Vasile Negrea se gîndește: Ar fi ieșit din oaste un rău și un stricat, dacă era ceva mai slab de fire. Dar așa, toate au trecut; el a fost băiat ceva mai poleit decît alții, și crede că nu s-a ales cu nici o patimă. Acuma, în începutul acesta de primăvară, parcă se simte altul, o viață nouă îi năvălește în piept; și dragostea pentru cei de-acasă niciodată n-a fost mai caldă.

Ridică puțin ochii și privi înainte. Tîngușorul se vedea acum sus, pe deal, negru pe pînza roșie a asfințitului. De-acuma nu mai era mult. Se vedea chiar și podul pe șăici al Siretului și licăririle apei ici-colo, pe sub streșinile zăvoaielor.

Cîmpiile se cufundau tot mai mult în liniștea amurgului cald de sfîrșit de martie. În toate părțile răsărise verdeața, și o mireasmă jilavă îi umplea nărilor. Se auzeau departe, în Vatră, în satul de lîngă tîrg, mugetele vitelor și hămăiturile cînilor.

Calul de la trăsură, cărămiziu, slab, cu coastele și soldurile ieșite, mergea în trap ostent. Pe capră, așezat cam într-o parte, ca să poată vorbi cu mușteriu, jupînul, cu perciuni, cu barba și mustățile

roșcate și cu obrazul ca stropit cu sînge, părea că dormitează. Din vreme în vreme birja dădea într-un hop; calul slăbea în pas. Atunci ovreiu înălța capul, se plecă asupra chilnei și, învîrtind biciul pe deasupra capului, răcnea spăriat: «Dio-dio!...». Urma o ploaie de lovituri cu biciușca și cu coada biciuștei; gloaba se opintea, Negrea era repezit pe spate și încet, trei-trei, mergeau ceva mai repegior pînă la alt hop.

După ce trecură cu zgomot peste podul de lemn al Siretului, tînărul își lăsă iar capu-n piept. Strîngerea de inimă, nerăbdarea îl înfierbîntau tot mai tare.

Se gîndea: Oare cum va găsi pe cei de-acasă? De anul trecut, de cînd venise în permisie pe cîteva zile, de Paști, nu se mai răspunsese cu bătrînul. Și pe nesimțite, pe cînd birjarul se lupta cu calul, gîndurile se întoarseră la anii din urmă.

Maică-sa murise de multă vreme. Cu toate că atunci nu era decît un copil, Vasile simțise o mare zguduire sufletească; și multă vreme nu-și putu închipui că ființa aceea blîndă, care-l iubise așa de mult, e pierdută pentru totdeauna.

Cît trăise ea, gospodăria mersese strună. Fusese un suflet simplu și bun, fără nici o învățătură, dar cu dragoste mare. Alecu Negrea trecuse de treizeci și cinci de ani cînd o luase în a doua căsnicie. Ea era cu mult mai tînără, aproape o copilă, — l-a iubit înșă și l-a respectat totdeauna. Doisprezece ani au dus-o așa. Apoi într-un rînd, iarna, Alecu Negrea se îmbolnăvi greu și zăcu mult, în pat. Femeia se zbučiumă, îl îngriji. Ea alerga după doctor, ea alerga după doctorii, ea făcea mîncare, ea veghea la căpătăiul lui. Și numai așa a putut bărbatul să scape; dar

chiar în iarna aceea cucoana Anica nu s-a simțit bine. A tot gogit un an de zile, a slăbit ca un schelet, și pe urmă a murit foarte simplu, după ce și-a sărutat bărbatul și cei doi băieți.

Acuma cucoana Anica zăcea în țintirimul curat, plin de arbori și de flori, deasupra porții căruia era scris cu alb : *Calea veșniciei*. Alecu Negrea îmbătrânise, ieșise la pensie ca judecător. Gospodăria slăbise. De n-ar fi fost cei doi bătrâni : moș Costache și mătușa Smaranda, slugi credincioase din vremuri vechi, de mult s-ar fi părăduit totul. Tragere de inimă avea Negrea numai pentru *hultoane* ; cu arborii, în grădină, își petrecea toată vremea; altfel era cam lăsător. Poate și din pricina lipsei lui de voință, Vasile nu putuse să sfirșească liceul.

De cîtăva vreme mai venise la Vascani și un vechi prietin al casei, moș Grigore. Il chema Grigore Adam, dar nimeni nu-i zicea decît moș Grigore. Își vînduse căsuțele din Iași, două rînduri de *proprietăți* pe care le da cu chirie, își vînduse viișoara de pe Galata și venise să-și petreacă în liniște anii cei din urmă.

La prietinia celor doi bătrâni se mai adăoga și conu Andrieș Lunceanu, vechi moșier scăpătat. Singura-i fată, rămasă văduvă de tînără cu un copilăș, o fetiță, murise de inimă rea de multă vreme, iar el trăia liniștit acuma, dintr-un capitălaș care scăpase din nenorocirea cea mare, cu nepoțica, Tinca, un drăcușor sprintar cu ochii albaștri plini de vioiciune, care rîsesse și bătuse din palme în toate jocurile copilăriei lui Negrea. Anul trecut, însă, dintrodată răsărise în fața soldatului o domnișoară cuminte, în rochie lungă, cu părul încrețit și buclat într-o cunună

în jurul obrazului alb. Vorbea încet și cumpănit, și cuconu Andrieș zicea că e o gospodină fără păreche.

În lumina din ce în ce mai scăzută a amurgului, trăsura trecea pe drumul larg, pe sub sălcii bătrâne pline de mugurii vieții înalte, mițișori cenușii și luscioși. De o parte și de alta se întindeau câmpii tăcute și crînguri pe care atîta de bine le cunoștea, pe care atîția ani, în copilărie, le cutreierase. Își aducea aminte de podul de piatră al pîrăului Ermolia, sub care se scălda, cu prietini de-o șchioapă, printre giște și godaci; își aducea aminte de rătăcirile prin apă, de iezăturile de brazde, de goana după zvrflugi și porcușori prin albia secată... La fiecare pas se deșteptau amintiri și se simțea cu sufletul din ce în ce mai cald și mai plin.

Se gîndea și icoane limpezi din trecut îi răsăreau, le vedea ca printr-un abur.

La Crăciun, la Paști, era fierbere mare în gospodărie, ș-o veselie, ș-o lumină ca niciodată. Cucoana Anica, rumână și voinică, umbla în toate părțile lucrînd și pregătind; cuconu Alecu, răsturnat într-un jîlț, fuma și se uita cu luare-aminte la mișcarea care-l împresura. Se făceau mîncări reci, plăcinte, se pregăteau jamboane. Și iată și moș Grigore venea de la Iași, încărcat cu de toate cele. Scotea dintr-o bucea, pentru Vasile și pentru cel mai mic — Mihai — covrigi cu susan, de care nu se aflau în Vascani; pentru conu Alecu aducea un săcușor de scoici, pentru cucoana Anica o cegă frumoasă, «aleasă de la hala cea mare»... Și Vasile cu frate-său, mușcînd din covrigi, se uitau ca la o minune la barba căruntă a lui moș Grigore, la nasul lui coroiat adus spre gură, la gura lui plină de glume, cu buze subțiri, care cînd se deschideau parcă voiau să prindă vârful nasului..

Bătrînii se puneau la sfat și moș Grigore prindea să înșire vești de la Iași: *novele*. De obicei amintea pe toți bătrînii morți pe care-i cunoscuseră amîndoi pe vremuri. Și cuconu Alecu cerca să-și aducă aminte de toți, și se gîndea zîmbind la întîmplări din tinereță. După aceea moș Grigore își începea glumele. Curgeau ca dintr-un izvor. Și după ce mai bea cîteva pähărele de vin bătrîn, prindea să îngîne cîntece vechi, pe cînd băieții îi țineau isonul. Fusese psalt multă vreme, «pe la 1840», și cînta pe nas, lungind pe a-a și pe i-i și bătînd tactul din cap.

Și iată că cucoana Anica s-a stîns ca o lumîinare și au venit Crăciunuri și Paști și ea nu mai era, nu mai strălucea în bielșugul casei. Ea dormea, moartă în tinereță încă, sub brazdele de pămînt. În urma ei rămăsese un fel de întuneric. Vasile își aducea aminte că în vacanțe se întorcea întotdeauna trist acasă. Nu mai era veselie, nu mai era nici o mulțămire. În amorceala care venise, la sărbători, bătrînii dădeau din cap și-și aminteau de moartă. Vorbeau încet despre dînsa, cu o mîhnire care strîngea inima. În urmă, cînd moș Grigore a venit cu totul de la Iași, nourii de durere parcă se mai risipiră; totuși sufletele nu-și veniseră deplin în fire...

Calul mergea acuma la pas, prin răcoarea înserării. Birjarul obosise și-și scăpăta din cînd în cînd capu-n piept. De undeva, de departe, veneau sunete moi de tălăngi.

Cînd intrară în tîrg, înoptase. Lumini dese se aprinseseră în toate părțile. Vasile Negrea se simți îndată altul printre dughenile vechi boierești de zid gros ca niște cetățui și printre căsuțele scunde, care-i păreau că trăiesc, îl privesc și-l cunosc. Oameni liniștiți treceau vorbind prin întuneric, căruțe su-

iau la deal înaintea birjei, și clopotele cailor sunau melancolic în noapte. Iată cișmeaua veche, cu gură de leu, iată havuzul rotund pe colacul căruia se juca în copilărie, iată vechiul parc boieresc, iată curțile dărîmate, iată și *Ulița Mare!*

— Mîna mai repede, jupîne!

Birjarul tresări și ridică capul:

— Ha? Am ajuns... Unde tragem?

— Mergi pînă în celalalt capăt al tîrgului.

— Unde?

— La Negrea.

— Știi, cum nu... Și ovreiul se aplecă îndărăt și privi cu luare-aminte la Vasile. Aha! zise el vesel, tot am bănuț eu așa ceva. Mata ești feciorul lui cuconu Alecu...

— Mă cunoști? întrebă Negrea.

— Cum nu? cum să nu te cunosc, cucoane Vasilică! Doar eu sînt Ștrul birjar... Dumneata nu-ți aduci aminte de mine?...

— Cum nu, răspunse tînărul, îmi aduc aminte...

Birjarul își învîrți biciul pe deasupra capului și răcni iar:

— Dio! hi! hi! mai repede, Rusca.

Și pe cînd calul, ajuns în vîrfurile dealului, smuncea birja și pornea în trap, Ștrul își întoarse iar îndărăt obrazul bărbos:

— Ai să faci așa o bucurie lui cuconu Alecu. Eu te cunosc... Erai așa mititel... De cîte ori n-am mers eu cu *mamaia* matale la Siret la scădat!...

Dar Vasile nu-i mai băga în samă vorbele. Iși simțea pieptul din ce în ce mai înfierbîntat. Casele, locurile cunoscute, cîte mai rămăseseră, trecură repede. Iată, se arată și casa bătrînească, cu geamlîc, cu gră-

dina din față. O lumină vie, prietinească, arde înlăuntru.

Ștrul a oprit caii, Vasile a sărit din trăsură, bate în poartă.

Un cîine se repede hămăind; apoi deodată tace și se suie cu labele de dinainte pe porțiță, dînd din coadă. Negrea șoptește mișcat:

— Măi Turmei... măi Turmei!...

Ușa de la coridor se deschide și un băiețandru apare. Pășește pînă la poartă, se apleacă, se uită de aproape, și dintrodată se întoarce la fugă în casă, răcnind:

— Bădia! bădia!

Și îndată se aud strigăte vesele, zgomote, uși trînitite. Bătrînul cuconu Alecu iese întâi, pe urmă moș Grigore, după aceea moș Costache și mătușa Smaranda. Toți ridică mîinile; Vasile se simte strîns, îmbrățișat, și lacrimi îi năvălesc sub pleoape. Pînă și Turmei, plin de bucurie, dă năvală și i se suie cu labele pe piept.

Jupînul Ștrul aștepta pe capră cu buceaua lui «cuconăș Vasilică» pe genunchi și părea și el foarte mulțămît, privind învălmășeala și ascultînd schimbul grăbit de vorbe înduioșate.

— Cucoane Alecule... și eu l-am cunoscut îndată... macar că s-a făcut așa voinic...

Apoi, după ce învîrti biciul pe deasupra capului și plecă încet cu calul lui ciolănos, după ce toți se treziră în casă la lumina lămpii, rămaseră privind unul la altul cu ochi plini de lumină și cu gurile dintrodată amuțite. Erau încă nedumiriți, așa de mare le era bucuria și așa de grabnic se petrecuseră toate.

Apoi încet-încet limbile se desmorbiră. Prinseră a vorbi mai liniștit. Vasile se simțea învăluit ca de o căldură de dragoste: toți erau cu ochii ațintiți la el.

Și bătrînul Negrea zise:

— Ei ce mai faci tu, dragul tatei?... Ți-o fi fiind foame și sete... Smarandă, ia dă fuga și adă ceva băietului să guste. Și tu, Costache, ia o cană și te coboară în pivniță...

— Ce-i drept, de dimineață n-am mîncat, șopti băiatul.

Cît ai bate din palme veni friptura și sticli în lumina lămpii cana cu vin... Și Vasile prinse a mîncă. Vorbea și mîncă. Din cînd în cînd bătrînul îi umplea paharul cu vinul profir:

— Așa vin n-ai băut tu, băiete, pe unde-ai fost. Hai, dă-l de dușcă!...

Era lumină în toți ochii și tremur în toate glasurile. Moș Grigore își mîngîia barba căruntă și întreba cu mare luare-aminte despre cele mai neînsemnate lucruri, iar cuconu Alecu, cu mîinile pe brațele jîlțului și cu un zîmbet bun în barba rotundă, albă, asculta, dădea din cap și punea și el în răstimpuri cîte două vorbe, după care întindea mîna spre cană, ori spre pîne:

— Uite vin, uite pîne... Ia și mînîncă...

Și Vasile spunea o mulțime de lucruri. Intre altele vorbi și despre colonel, «cînd a vrut să-i dea patru zile de închisoare», și despre maior, cînd i-a zis: «Brava! tu ești, băiete, cel mai bun trăgător»... Și l-a întrebat cum îl cheamă și al cui e. Și cînd a aflat că tatăl e pensionar, judecător, i-a zis: «domnule Negrea»...

Vorbi și despre lucruri mai puțin însemnate. Bătrînii zîmbeau, ori rîdeau, bătîndu-se cu palmele peste

genunchi. Mai presus de murmurul și rîsul lor gros se înălțau hohotele tinere ale lui Mihai. Iar din prag, moș Costache și baba Smaranda priveau cu ochii mari, clătinau din cap și scoteau din cînd în cînd strigăte scurte de mirare.

Intr-un răstimp de tăcere, cuconu Alecu zise :

— Ce bine are să-i pară lui Andrieș cînd a afla c-ai venit !

Moș Grigore adăogi :

— Să vezi ce mare și ce frumoasă s-a făcut Tinca !...

— O știu de anul trecut... răspunde Vasile, ducînd încet paharul la gură.

Oboseala îl ajungea și ochii i se tulburaseră. Toți mai închină de cîteva ori cu bătrînii și stătu pe un scaun pînă tîrziu, spunînd, cu «îsefe tari, cu ochii licăritori, «istorii din miliție».

II

A doua zi s-au sculat toți dis-de-dimineață.

Cuconu Alecu voi numaidecît să arate «reparațiile» făcute ; și ieșiră cu toții prin ogradă. În fața unui șopron se opriră și bătrînul începu să lămu-rească băiatului cît l-au costat grinzile, cît scîndurile, cît șindrila. De unele amănunte nu-și aducea bine aminte și se întorcea spre prietînul lui :

— Nu-i așa, Grigore ? Mî se pare că am dat un-sprezece franci și jumătate...

— Da, îmi aduc bine aminte, răspundea moș Grigore ; încă romînul cu mare greutate a lăsat din preț...

În grădină a prins a număra pomii noi :

— Iaca, ici am pus doi piersici... Iaca, mărul de colo l-am hultuit când te-au luat în oaste. De-acu trebuie să rodească...

Ici erau agrișe, dincolo pomușoară, mai încolo doi curpeni de viță, tot lucruri nouă, pe care Vasile nu le știa. Și bătrînul mergea înainte și arăta, după el pășea băiatul, veneau apoi moș Grigore și Mihai, iar Turmei era pretutindeni, sărea, lătra voios și fîlfîia din coadă.

— Bădie Vasile! strigă deodată Mihai; să vezi, am învățat pe Turmei să apuce pe băieți de fundul pantalonilor... Să vezi ce frumos! Odată — hap! și băietul: oi! și numai se lasă la pămînt, iar Turmei se-nvîrte hămăind în jurul lui, dar de mușcat nu mușcă...

— Mare ștregar! zise rîzînd cuconu Alecu. Iaca, s-a închis liceul și-a venit cu două săptămîni înainte de vacanță acasă, dar numai de pozne se ține!

Iar moș Grigore rîdea de se prăpădea, bătîndu-se cu palmele peste genunchi:

— Frumos! hah! foarte frumos!... Să vezi... eh-eh-eh-eh! cînd zice: *Pill*, Turmei s-a și repezit... ah-ah-ah-ah!...

Mai mult nu putea zice și lacrimile-i curgeau pe barbă. Toți se opriră și începură a rîde, întăi mai încet, pe urmă tot mai tare, mai nestăpînit, pe cînd Turmei sărea lătrînd în jurul lor.

Și-n larma aceasta de rîs mare, intră pe portița grădinii cuconu Andrieș.

— Hei! strigă el. Oaspeți noi! Brava! Bine-ai venit! Da' ce-i mă rog atîta rîs?

Pe cînd scutura cu dreapta mîna lui Vasile, ceilalți, foarte veseli, istoriseau iar năzdrăvăniile lui Mihai. Și iar începu un rîs nestăpînit.

— Știu... știu... grăi cuconu Andrieș. Cum e Turmei așa-i și Mihai; se pricep amîndoi la șolticării de-acestea...

Cînele înțelegea că e vorba de el. Se oprise, negru și cu lustru ca păcura, și privea la stăpîni cu doi ochi așa de deștepți, parcă numai glasul îi lipsea.

— Ei, cum te mai lauzi? ce-ai mai făcut? întrebă bătrînul Lunceanu.

— Bine, zise Vasile Negrea răsucindu-și mustăcioara castanie. Oastea a fost un hop mare: l-am trecut și pe ăsta...

— Adevărat. De-acuma te-așezi, te domolești și te faci băiet cuminte...

Vasile își întoarse ochii căpriei într-o parte și răspunse zîmbind:

— Apoi eu totdeauna am fost cuminte...

— Cum nu, cum nu? răspunse bătrînul, ne cunoaștem noi bine; erai numai de-o șchioapă cînd îmi săreai pe genunchi, și m-apucaii de barbă... Pe atunci trăia și biata Sevastia, Dumnezeu s-o ierte!

— Cum trece vremea, frate, urmă el întorcîndu-se spre ceilalți doi bătrîni. Uite, mai ieri era un ghem, ș-acuma-i coșcogeamite barbat cu mustață...

Incepură a vorbi cu glas înduioșat despre lucruri vechi, răscolind amintiri. Și Vasile se simțea tot mai bine, cu sufletul tot mai cald. Se uita la barba albă și rotundă a tatălui său și la ochii verzi plini de lumină; la barba popească, căruntă, a lui moș Gri-gore și la nasul lui coroiat; la bărbița «ca a lui Cuza» a lui cuconu Andrieș, la obrazu-i roș ca gotca și la sprîncenele-i tufoase în care licăreau ochii plini de bunătate și prietinie, totdeauna parcă într-un painjenis de lacrimi. Se plimbau, se opreau vorbind,

iar porneau pe drumușoarele cu năsip ale grădinii în care mugurii plesneau sub grămădirea vieții. Colții de iarbă înverzeau o pajiște întreagă; pe ici, pe colo, la cotituri, buchete de zarnacadele se înălțau albe ca zăpada, strălucind în soarele dimineții.

Cerul era limpede și albastru ca sineala. Fumurile țirgușorului se înălțau drept în sus. Glasuri amestecate și înăbușite, țipete, veneau din împrejurimi. Prin lumina albă trecu în zig-zaguri repezi un fluture roșu.

Deodată bătrînul Lunceanu zise vesel:

— Iaca, vine și fetița...

Domnișoara Tinca intrase în curte și acum venea repegiu spre grădină. Era îmbrăcată într-o rochie de culoarea toporașului, obrazul alb cu ochii albaștri strălucea ca într-o cunună în părul balai buclat și ridicat în jurul conciiului din vârful capului. Nu era frumoasă, dar ochii albaștri cu sprîncenele și genele negre îi luminau tot obrazul și nimeni nu mai băga în seamă nasul cam mic și gura prea serioasă, tăiată puțin în jos la colțuri.

— Bine-ai venit! zise ea cu un zîmbet limpede. Să fi văzut ce bucuros era tătucu cînd a auzit că te-ai întors!... Nici nu l-am putut face să aștepte pîn' m-oi îmbrăca.

— Parcă eu puțină bucurie am? răspuse Vasile.

— Cred, doar e un an de cînd n-ai mai dat pe-acasă. Toți erau îngrijați.

— Încă ce grijă! strigă cuconu Alecu.

— Ei, acuma toate s-au sfîrșit... zise domol moș Grigore. De-acuma trebuie să jertfim un curcan gras pentru întoarcerea fiului pierdut.

— Desigur! răspuse bătrînul Negrea. Cucoane Andrieș, azi să știi că te poftesc la masă! Îți spun

drept că de mult n-am simțit așa bucurie. Anul trecut era, ce ? un băiet. Uite-l, frate, cu mustață. Acu simt și eu că am flăcău !

Vasile porni înainte cu Tinca. Voia să spuie ceva, dar nu știa ce. La urmă, începu :

— Și mata, domnișoară, te-ai făcut mare. Mai-mai să nu te cunosc...

Fata răspunse :

— De ce ? Nu cred să mă fi schimbat cu mult de anul trecut...

— Ei, ba tot te-ai schimbat.

— Bine, dacă susții că m-am schimbat, nu mai stăruiesc...

După un răstimp de tăcere, Negrea întrebă :

— Altfel, pe-aici, baluri, petreceri ?... Cum ai petrecut mata iarna asta ?

— Bine...

— Desigur — ceva foarte natural ! vorbi Vasile privind-o pieziș. Acuma a venit și vremea noastră...

Fata, zîmbind, voi să spuie ceva. Negrea începu a rîde :

— Lasă, lasă, că știu eu !

Tinca își plecă ochii, iar Vasile, cu obrazul luminat de rîs, privind-o, își răsuci vîrfurile subțiri ale mustăților.

Și vorbiră, după asta, despre o mulțime de lucruri neînsemnate. Negrea, cu tot rîsul lui, simțea oarecare sfială lîngă fata pe care o găsea așa de mare și așa de serioasă. Totuși voia-bună din jur îi cuceri, aprinse privirile Tincăi, domoli rîsetele lui Vasile și întîmplările copilăriei se întoarseră, chemate de glasuri mișcate, îi învăluiră cu farmecul unor cîntece vechi.

Și vremea trecea, văzduhul se umplea de valuri

de lumină și căldură. La rădăcinile stîlpilor zaplazu-
lui ieșeau în grămezi roșii, ca niște stropi de sînge,
cele dintăi gîngăanii, vacile-Domnului. Era în aer un
miros dulce de primăvară bogată și prin lumina or-
bitoare veneau zgomotele împrejurimilor ca ceva ne-
obișnuit, ca murmurul unei vieți cu totul nouă,
atunci izvorîta din pămînt.

Bătrînul Negrea zise deodată :

— Știți ce ? Pînă ce-a fi masa gata, să mergem
să ne plimbăm oleacă.

— Cum nu ? zise Lunceanu. Dar tu, fetiço, ce ho-
tărăști ?

— Merg. Mă duc să-mi pun pălăria...

— E într-adevăr o zi foarte frumoasă... zise Va-
sile uitîndu-se la fată.

După ce Tinca se întoarse, cu o pălărie împodo-
bită cu buchete de toporași și cu un paltonaș subțire
cenușiu peste rochia violetă, ieșiră.

Tîrgul avea numai trei uliți în lung : a Economu-
lui, a Ovreilor și Ulița Mare. Pe toate furnica lu-
mea, ca niciodată. Copiii parcă se înmulțiseră, foiau
în ușile deschise, prin care se vedeau femei în fuste
colorate dereticînd ori pregătind mîncarea. Cînd tre-
ceau boierii, tinerii înainte și bătrînii în urmă, copiii
își opreau răcnetele, femei și fete scoteau capetele pe
uși ori pe ferestrele pline cu oale de flori. Pe la fîn-
tini cu roată așteptau băiețandri cu cofele și se cer-
tau argați și servitoare.

Din cînd în cînd cunoscuți funcționari treceau, dă-
deau bună-zîua. Unii se opreau o clipă, se minunau,
se bucurau de întoarcerea lui Negrea, mărturiseau că
ziua e foarte frumoasă și treceau înainte.

Pe Ulița Mare, Mihaie ceti tare firmele : „*La tigrul
sălbatic. La două cizmi roșie, Golzol cordonier*, și cei-

lalți rîdeau, priveau pe oameni drept, se simțeau mai mari, mai puternici. Apoi trecură pe sub cumpăna rohatcei, ieșiră în cîmp la margine, în lumina mare a primăverii. Stoluri de paseri zburau vîjîind pe deasupra lor și se lăsau în ogoarele negre. Departe, subt o pîclă ușoară, se zăreau sate, în mijlocul cărora albeau bisericile, ca grămezi de omăt rămase din iarnă.

La Fîntîna lui Samson se opriră, intrară sub streșina ei, se așezară pe lavițele de lemn. Mihai scoase o ciatură de apă. Vasile și domnișoara Lunceanului începură a ceti inscripțiile. Grinzile și stîlpii erau plini de iscălituri, de *cugetări*, de *cuplete* din *Dorul inimii*. Acolo stătura mult de vorbă, amintindu-și de întîmplări și de petreceri vechi. O clipă fu vorba de cucoana Anica; apoi cu toții tăcură. Se gîndeau la țintirimul care prindea să se acopere de verdeață, la pămîntul care se zbicea în căldura primăverii și la ființa bună care trăise odată, zîmbise la soare și se bucurase de viață.

La întoarcere vorbiră mai puțin; Tinca, cam ostentă, mergea între cuconu Andrieș și Vasile Negrea. Cuconu Alecu și moș Grigore vorbeau, cu glasuri încete, despre o *afacere*. Numai Mihai, tot vioi, zvîrlea din cînd în cînd cîte o piatră, care zbîrniia pe drumul vînat și după care Turmei alerga în copce.

Masa era pusă și mătușa Smaranda aștepta, cu pestelcă albă dinainte, cu obrazul încrețit de un zîmbet bun. Cuconu Alecu de la poartă strigă:

— Smarandă!... fript curcanu, fript?

— Sărut mîna, cucoane Alecule, fript, parcă-i o prăjitură!

— Vin s-a scos?

— Chiar acu s-a coborît Costache în pivniță...

— Ei brava! brava! zise bătrînul frecîndu-și mul-

țămît mînile. Apoi se întoarse spre cuconu Andrieș :

— Cucoane Andrei! să știi că mi-i foame strașnic!

— Te cred, te cred, răspunse bătrînul Lunceanu mîngîindu-și țacălia. Mie mi-e și foame, și sete! Am făcut o plimbare bărbătească... Ce aer, domnule, ce miros vine de la ogoare!... Dar fetița ce zice? — a cam ostenit... — Și cuconu Andrieș întoarse spre Tinca fața-i roșie, cu privirile umede. Apoi adăogi înduioșat :

— Atîta avere și dragoste mi-a mai rămas pe lume!...

— Da' pe noi unde ne lași, cucoane Andrieș? întrebă moș Grigore.

Lunceanu, în loc de răspuns, oftă și sărută fata pe frunte, după aceea se trase înapoi și se uită la ea ca la un odor de mare preț: era rumănă la față și cu ochii albaștri licărind în lumină. Vasile se uita mirat la ea. Vibrînd așa de viață și așa de însuflețită n-o văzuse niciodată; iar rochia violetă, pălăria ștregărească și mănunchiurile de toporași o prindeau minunat cum nici nu băgase el de samă dintru-ntăi.

— Să mergem la masă! zise cuconu Alecu. Și intrară cu toții în casă.

Vasile se simți iar împresurat de bunătate, pe cînd mîncarea venea și vinul curgea în pahare; ochii tuturor erau îndreptați spre el, cînd vorbea, și paharul niciodată nu-i rămînea deșert. Între bătrînii aceia simpli, cu sufletele pline de iubire, se simțea în adevăr ca într-un colț de viață nouă. Și i se părea că a rămas departe tare în urmă traiul aspru al căzărniilor, cu petrecerile gălăgioase și micile ticăloșii zilnice. Acum vedea bine că viețuise trei ani într-o lume cu totul deosebită, care-i plăcuse și-l încîntase odată, dar de care în clipa aceea nu-i părea deloc rău.

III

Bătrînii, în tîngușorul acela liniștit al Vascanilor, duceau o viață foarte pașnică.

De obicei se sculau dimineață tare, după ce treceau nopțile viforoase și viscoalele iernii și intrau în primăvară. Moș Grigore și cuconu Alecu ieșeau în ogradă, se duceau și cercetau paserile, purceii, și priveau cu luare-aminte toate *atenanțele*; după aceea treceau în grădină. Acolo se sfătuiu asupra pomilor și asupra florilor. Cînd se înturnau în cerdacul larg cu geamlîc, cafeaua era gata: o aducea mătușa Smaranda în două cești mari, pe-o tabla veche, pe care era zugrăvită o turcoaică frumoasă rîzînd și arătîndu-și dinții albi. Bătrînii își răsuceau cîte-o țigară, o așezau în țigaretă, o aprindeau, dădeau drumul unui val cenușiu de fum pe nas, ridicau ceașca la gură și sorbeau o dată adînc cu ochii măriți și cu sprîncenele ridicate. Prindeau apoi a vorbi despre întîmplări neînsemnate. Tăceau cîte-un răstimp, după aceea unul parcă tresărea, deșteptat de o aducere aminte, și se întorcea spre celălalt c-o întrebare domol rostită.

Soarele încălzea tot mai tare dimineața; pe dina-intea porții începeau a trece femeile cu lapte ori săteni cu căruțele încărcate. Tîrgul prindea să se deștepte și să fumege prin hogeagurile leproase. Cucoșul cînta în ogradă în mijlocul cetei de găini; gîștele și rațele gîgîiau și măcăiau cerîndu-și grăunțele.

Bătrînii se pregăteau să iasă «în tîrg». Moș Costache își căuta panerul, își îndesa bine pălăria în cap și se lua cu pași scurți după boieri. Totdeauna era bărbierit și cu părul pieptănat lins și retezat

drept după ceafă. Treceau pe Ulița Mare, pe dinaintea crîșmelor și dughenilor deschise. Negustorii, așezați pe scaune dinaintea ușilor, se sculau plecîndu-se înainte și-și ridicau deasupra capului cușmele ori tichiile negre :

— Cu plecăciune...

— Buna dimineață ! buna dimineață ! răspundeau bătrînii.

În piață se întîlneau cu cunoscuți: cu primarele, cu subprefectul, cu ajutorii, cu «magistrații noi» ai tîrgului ; se întrebau de sănătate, vorbeau despre vreme și făceau și cîte-o leacă de politică.

Acolo, în tîrgușor, n-aveau nici un *casino*, în care să se poată întîlni cu toții în lungile după-amiezi. Singurul loc unde puteau vorbi cîte puțin era prăvălia domnului Trifanov, cel mai subțire negustor din tîrg, unde aveau plăcerea să vadă și pe madam Trifanov, «o femeie cu totul deosebită». Altfel, articolele cele mai grele și veștile cele mai minunate ale gazetelor de la București le descoseau, le frămîntau dimineața, cînd se întîlneau cu toți în piață, între baratca măcelarului și grămezile de legume ale bulgarilor. Și totdeauna erau îngrijați de căderea guvernului, pe care zilnic o prevesteau articole fulgerătoare, și, de și unirea între toți era desăvîrșită, erau clipe cînd se priveau cu neîncredere, cînd vorbeau cu îngrijorare, cu teamă că se va dărîma peste ei baratca, pe care cu atîta sudoare a frunții o înjghebaseră.

În toate aceste «politice» bătrînii lăsau să cadă disprețul lor pentru vremurile nouă. Ei erau cuziști, și ceteau cu mirare și cu indignări faimoasa gazetă a lui Beldiman, care pe-atunci bătea cu pietre în toate părțile, — o ceteau și zîbind, arătînd-o, bătînd-o

cu palma, dovedeau tuturor celor mai tineri că «iaca, țara dumneavoastră se duce de răpă»...

După ce țirguiau, făcînd astfel politică, bătrîni se întorceau pe ulița cealaltă, a Economului. Se întilneau cu grămezi de băiețași slăbuți și zdrențeroși, cu șepci în cap, duși spre școală de belferi cu fețele năcăjite și gînditoare. Se auzeau ciocanele înăbușite ale cizmarilor, duruiturile grele ale mașinilor de cusut în croitorii. Ovreice cu copii în brațe se zăreau vorbind unele cu altele trăgănat și clătînînd din cap, ca și cum spuneau lucruri foarte triste. La ferestre, fete plecate asupra cusuturilor ridicau fețe palide cu ochii negri.

Funcționari tineri treceau grăbiți :

— Am onoare să vă salut, cucoane Alecule ; cu plecăciune, cucoane Grigore !

— Buna dimineață... Te duci la slujbă, ha ? la slujbă !

— Da. Ce să facem și noi ?

Aproape de casă, căutau din ochi pe cuconu Andrieș ; totdeauna era în cerdac, fumînd, cu capul gol alb, tuns scurt.

— Ce mai faci, cucoane Andrieș ?

— Bine, m-a alungat fetița din casă. Acu derețică... Ce gospodină, domnule !...

— Da' după masă facem *preferansul* ?

— Facem, cucoane, cum nu, — obiceiul nu se strică...

Pe fereastra deschisă ieșea o clipă, zîmbitor, capul domnișoarei Tinca, îmbrobodit cu grimeluță albă mărginită de horbotă.

— *Salamaleicum*, duduie ! striga moș Grigore, ducîndu-și dreapta la piept, la gură, la frunte și întinzînd-o apoi înainte, într-un gest larg.

Fata răspundea dînd din cap veselă între fuxiile, fetițele și rozetele din fereastră, apoi dispărea, pe cînd cuconul Andrieș tot sta cu ochii ațintiți spre locul unde răsărise lumina ochilor lui.

— Și azi ce ai de gînd să mai faci, cucoane Andrieș? întreba bătrînul Negrea.

Lunceanu se întorcea :

— Apoi cred că am să mai ies oleacă la aer curat... Mă duc să văd ce mai fac grînele, rapița... Obiceiuri vechi, cucoane, ce să-i faci? Macar cu-atîta mă mai iau, — de cînd toate s-au dus ca luate de apă...

— Așa-i, frate! răspundea cuconu Alecu. Cred că anul acesta are să fie bielșug.

— Poate-a da Dumnezeu! ofta bătrînul Lunceanu.

De obicei cuconu Andrieș nu mai ieșea să vadă grînele și rapița, ședea mai bine acasă să-și privească fetița gospodărînd. Ceilalți doi intrau în ogradă, «se făceau comozi», treceau în grădină și de-acolo, peste gard, schimbau iar cîteva vorbe cu bătrînul Lunceanu.

În lumina din ce în ce mai albă a zilei, veneau parcă mai obosite deosebitele zgomote ale tîrgușorului. Cînd și cînd izbucneau răcnete tari de femei, ca în depărtare, la care răspundeau țipetele subțiri ale copiilor. Uneori două cumetre se certau și glasurele lor mînioase duruiau fără întrerupere un răstimp. Căruțe goale treceau huruind și la poduri buibuiau adînc o clipă.

Aproape de amiază, colțul acela de tîrg se deștepta. Venea Reb-Ițic. Glasul lui de departe se auzea ca o talangă. Copiii și femeile apăreau în praguri; și moșneagul, subțire și slab, îmbrăcat în straie «evropenești», înainta mînios, cumpănindu-se ușor. Iși îndesa cînd și cînd pălăria ruptă în cap și se uita urît la cei care-l împresurau. Apoi se oprea,

rîdica pumnii spre casa lui Bercu, croitorul din colț și prindea a răcni romînește, lucru pe care numai la beție îl făcea :

— Ce! ți-am împrumutat cincizeci de franci! unde-s? Așa face un meseriaș detreabă? Să fiu eu dator, vînd calul și plătesc, vînd pe Balan și plătesc!... De ce nu-mi plătești și tu?... — și deodată izbucnea cu putere: Trădător! trădător! ești un trădător!...

Își dădea mînios un pumn în pălărie și trecea mai departe, c-o droaie de copii după el. În urmă, Bercu de obicei lămurea pe bătrîni, venind cu straiul pe care-l cosea, pînă în mijlocul drumului :

— La noi om să beie așa, nu se află... Reb-Ițic a fost marinăr și de-atuncea bea rachiu și strigă «trădător»! În fiecare zi bea; își dă și pînea pe rachiu... De-acu are să se ducă cu Balan la apă...

Și într-adevăr, Reb-Ițic trecea după un sfert de ceas înapoi, mormăind mînios și trăgînd după el de căpăstru pe Balan. Calul îl urma cu capul plecat, alb, nalt și slab, cu doi ochi mari, adînci și plini de tristeță.

După masă, bătrîni deschideau ferestrele geamlîcului, își beau cafeaua și se lăsau alene în jîlțurile moi. Cuconu Alecu prindea să cetească gazeta cu glas încet, ținînd-o departe cu amîndouă mîinile. Glasul lui umplea cu un mormăit domol coridorul. Uneori se oprea, scotea un strigăt scurt de mirare și bătea în hîrtie cu dosul palmei :

— Da' bine, frate, se poate una ca asta? Nu mai este dreptate pe lume? Uite, doar e scris negru pe alb... Și iar prindea să cetească înainte, mormăind ușor.

Moș Grigore, la scurtele mîinii ale lui cuconu

Alecu, ridica puțin capul și-l privea peste ochelari ; uneori murmură : Poftim !, apoi iar se lăsa asupra foițelor de hîrtie așezate pe genunchi. Cu un condei vechi, negru, gros la mijloc și subțire la capete, trăgea chirilice groase în rînduri strînse. Pe foile acelea de hîrtie bătrînul însemna multe lucruri : observații asupra vremii, rețete de mîncări, prețurile grînelor, leacuri vechi pentru felurite boli, și multe altele. La răstimpuri mari înălța capul și-și scotea ochelarii :

— Cucoane Alecule, îți aduci aminte de Visarion ?

Iar cuconu Alecu dădea la o parte gazeta și prindea să rîdă, înveselit de amintirea veche. După Visarion venea altcineva, și altul, un larg trecut, în care se arătau ființi o clipă deșteptate la lumină, și care curînd se cufunda iar în pacea lui.

Cuconu Andrieș intra la vremea asta pe portiță. Venea încet și se așeza în jîlt, la locul lui. Și după ce potriveau la mijloc măsura rotundă, scoteau din saltaraș cărțile, și prindeau să joace *preferansul rusesc*. Glasurile lor domoale numărau, rosteau numiri obișnuite și cărțile plesneau ușor pe lemnul negru al măsutei. Fumul țigărilor îi învăluia în noursași albi, care pluteau, se desfăceau și se strecurau în șuvițe abia văzute pe ferestrele deschise.

Cîteodată venea și Tinca. Se așeza pe un scăunaș alături ; în pacea care-i împresura, lucra la o horbotă, ori scotea flori pe o bucată de pînză, înșirînd cu acul mătăsuri colorate. Uneori ridica ochii și rămînea privind înainte ca într-un vis, cu gîndul și cu inima la lucruri nouă, care începeau să o ispitească și să o farmece.

Spre sară veneau miresmele grădinii în adieri ușoare. Zgomotele din împrejurimi, un răstimp deș-

teptate, se potoleau. Un ariston cînta undeva de parte ; apoi, cînd amurgitul își cobora umbrele, tăcea.

În zilele ploioase bătrînii se strîngeau în casă. Vorbeau despre multe lucruri, deșteptînd viața trecută. Odăile cu mobile vechi lustruite erau cufundate în liniște ; cadrele din părăți se vedeau ca într-un painjenis de fum ; pendula însemna clipele rar, rar, ușor. Apoi bătea ceasurile cu sunete de-abia auzite, adînci, tremurătoare. Afară ploaia curgea prin lumina scăzută, livada umedă licărea întunecos, oamenii înfășurați pînă peste cap în haine ude treceau pe drumul umplut de apă ca un rîu.

Apoi veneau iar zile frumoase și bătrînii ieșeau la soare. Monotonia vieții lor era întreruptă numai de ședințele de la primărie, unde bătrînul Negrea se ducea să se așeze pe scaunul de consilier comunal, și de zilele de lucru în curte și în grădină.

După venirea lui Vasile, traiul lor nu se schimbă întru nimic. Doar în cîteva zile, la început, mesele se prelungiră în închinări de pahare, și după-amiezile fură petrecute în sfaturi care se întindeau pînă în sară.

Băiatul se simți foarte bine o bucată de vreme în viața aceasta de odihnă ; apoi tinereța lui ceru lucruri nouă ; începu a-și cerceta unii din prietînii vechi la primărie, la subprefectură, la judecătorie ori la Trifanov. Acolo se mai înviora între părărelele de vin și discuțiile de multe ori aprinse ale funcționarilor. Privea spre madam Trifanov, privea spre mînilor care se zbăteau, spre bărbile care fluturau, ridicînd și el paharul de vin, ciocnea și se simțea mai ușurat parcă.

Sara se întorcea vesel și cu gust de vorbă.

Dinaintea casei lui Andrieș nu se oprea, dar își lua pălăria din cap în fața domnișoarei Lunceanu, cu un zîmbet de mare prietinie. Fata, cu o undă de roșeață în obraji, se retrăgea de la geam; iar Vasile, din mers, mai întorcea o dată capul spre fereastra ei, zîbind.

IV

Intr-un rînd, spre sară, pe cînd cuconu Alecu și moș Grigore stăteau, ca totdeauna, în cerdacul cu geamlîc, Vasile veni acasă mai vesel ca de obicei.

Se opri în fața bătrînilor, zîbind, și întrebă, răsucindu-și cu dreapta sfîrcul mustății :

— Ce mai faceți ?

Bătrîni își conteniră vorba și-și ridicară privirile spre tînăr :

— Bine, răspunse cuconu Alecu. Vorbeam că mîni am consiliu la primărie. Zice că vor să facă o ispravă nouă... Eu nu știu ! Dumnezeu să-i înțeleagă ! Da' tu pe unde-ai mai fost ?

Vasile se așeză pe-un scaun :

— Hm ! zise el, m-am abătut pe la Trifanov... M-am întîlnit acolo c-o mulțime de funcționari.

— Da, grăi moș Grigore, au luat un obicei : se duc acolo ca la o cafenea.

— De ce ca la o cafenea ? răspunse Vasile. Beau cite-un ceai, cetesc cite-o gazetă și-atît... Te mai iai. Ce să faci altceva într-un tîrgușor pustiu ? Trifanov, nu-i vorbă, e cam așa, cam prost, — dar nevastă-sa e o femeie foarte deșteaptă...

— Am auzit că știe franțuzește... îngînă moș Grigore.

— Da, foarte deșteaptă... adăogi Vasile, și-și ră-suci iar mustața, pe gînduri.

— Ei, și ce-ai făcut acolo? întrebă bătrînul Negrea, zîmbind.

Tinărul prinse a rîde :

— Ce să fac? A venit primarele... Eram eu, gre-fierul și cîțiva de la primărie... Și ne-a cinstit cu o leacă de vin... Dar halal vin! Pe urmă am mai stat de vorbă. Nițică politică. Zaharia primarele întrebă : Ce se mai aude, frate? Zice că guvernul — greu, greu! Și dă de dușcă un pahar. Pe urmă iar ciocnim : Da' cu Lascar Catargiu ce s-aude? — Bine, mersi! zice madam Trifanov. — A fost un ris!... Deșteaptă femeie, madam Trifanov! Chiar și ea a spus : Eu am meritat altă soartă...

— De asta așa-i. A făcut rău lipovanul c-a luat-o. Trebuia să-și ia o femeie ca și cea dintăi : fără carte și gospodină. De ce-a luat-o pe asta? și încă văduvă, femeie trăită, ce crezi? Știe ea cum să-l poarte de nas. Dacă-și lua o lipovancă dintr-ale lor, nu era mai bine? Iaca, s-ascultați vorba mea : dacă n-a prăpădi dugheana, să nu-mi ziceți pe nume...

Vasile prinse iar a rîde :

— La urma urmei are vin bun, asta-i, — și-i bine că mai ai unde te întilni cu cineva și schimba o vorbă...

— Bine, pe deoparte așa-i! răspunse bătrînul.

Urmă un răstimp de tăcere. Baba Smaranda trecu încet în odăi, ca să aprindă lămpile.

Deodată, Negrea zise cu veselie :

— Ba și mata, tată, ai mare dreptate. La bun capăt n-are s-ajungă, Trifanov. Să-l vezi cît de umilit umblă în jurul ei, în niște straie slinoase, parcă-i un băiet

În dugheană, iar ea pieptănată și gătită ca o cucoană...

— Nu spun eu ?...

— Apoi da, — și numai ce-auzi : Nicalai, dă cafea de acolo ; Nicalai, dă zahar de dincolo... Nicalai în sus, Nicalai în jos ; și el tace, posac și trist, parcă i s-au înecat corăbiile...

— Vra să zică, pricepe el ceva...

— Cum să nu priceapă, saracul ?... Până ce-a ajunge mai rău... să știe tot satul și să nu știe barbatul...

Amândoi bătrînii începură a rîde tare, bătînd din palme.

— Ei, bată-te norocul să te bată, băiete ! zise cuconu Alecu ; că tare mai ești poznaș...

Tînărul prinse a vorbi apoi iar despre cele ce se spuseseră la tejgheaua plină de vin și de pahare, unde madam Trifanov mărturisea, tremurîndu-și capul gătit, că a meritat altă soartă. Primarele a spus că e foarte ocupat și numai abătîndu-se pe acolo, « se mai distrează » ; *băieții* vorbeau mai puțin, dar deșertau mai des paharele, cucoana zîmbea, și lipovanul se uita pieziș de prin colțuri.

După ce tăcu, rămase puțin pe gînduri, apoi căscă lung :

— Is cam ostenit. Tare-aș bea o cafea...

— Spune-i Smarandei să-ți facă ; nu-i mare lucru...

— Lasă, nu-mi trebuie. Mai bine mă duc să mă las într-un cot.

— De ce nu mai stai ? acuși e gata masa.

— Apoi nu mi-i foame, am gustat niște icre și parcă nu mi-i tocmai bine...

— Ei vezi, tot trebuie să bei o cafea. Pe urmă te-i odihni, dacă zici că te simți cam rău...

Ținărul nu răspunse. Bătrînii îl priveau cu grijă. Luminile tîrgului se aprindeau; pe uliță, prin întuneric, treceau umbre negre. Fanaragiul, moș Gheorghe Baci, așeză scara la fînarul din fața porții, se urcă încet, scoase pămătuful aprins din felinărașul lui și aprinse lampa de sus. După ce se coborî jos, dădu cu ochii de boieri :

— Sărut mîna, cucoane Alecule...

— Bună sara, Gheorghe, ce mai faci ?

— Ia și eu, cu fînarele... Și luîndu-și scara pe umăr, porni înainte tîrîndu-și cizmele mari.

După ce rămaseră singuri, bătrînii multă vreme nu rostiră nici o vorbă. Sara era tăcută; aburiri răco-roase veneau din grădină; în întunericul cerdacului fînarul de la poartă arunca o lumină slabă. Liniștea fu întreruptă numai de sosirea grabnică a lui Mihai. Copilandrul dădu năvală pe poartă; după el Turmei sărea în toate părțile, lătrînd.

— Unde-ai fost, voinicile? întrebă zîbind bătrînul Negrea.

— Am fost la Busuioc, răspunse repede liceanul. Am jucat mingea și am învățat pe Turmei să facă *aport*...

Și acolo, în ușă, cu ochii mari, calzi, prinse a-i istorisi cu de-amănuntul petrecerile, într-o grabă fierbinte de vorbe.

— Mai încet, mai încet, șopti cuconu Alecu, lui bădie-tău nu i-i tocmai bine, se odihnește oleacă...

— Ce are? întrebă încet băiatul.

— Nu știi! i-i cam rău. Du-te și vezi dacă-i gata masa...

Moș Grigore tăcuse toată vremea. Negrea bătrînul se întoarse spre el și-l întrebă cu glas scăzut :

— Ce stai așa, frate?

— Mă gîndesc și eu din ce să-i fi venit rău...

— Lasă, nu-i nimica. Așa se-ntîmplă cîteodată. Are și dreptate băietul : se plictisește stînd degeaba. Trebuie să ne gîndim mai serios la viitorul lui.

— Ce vrei, nu-i obișnuit. O fi fost vinul prea spirtos...

— Desigur, mormăi moș Grigore. Altfel nu se poate. Băietul e cuminte ca o fată mare.

— De asta nu mă-ngrijesc, frate. Neam de neamul meu tot oameni cumsecade au fost. Și băieții mei tot așa au să fie !

— Așa-i, zise bătrînul Adam, cu pătrundere. Ce petrecere alta are într-un tirgușor ca Vascanii ?

— Ei, Grigore, Grigore ! șopti încet conu Alecu ; și totuși lumea se schimbă ! Altfel era tineretul pe vremea noastră, — îți aduci aminte ? Acu îndată face aripi și se zburătăcește...

Pași se apropiară. Bătrîna Smaranda se oprî lingă geamlîc și bătu încet, cu un deget, într-o sticlă. Apoi zise domol.

— Pofitim la masă...

Bătrînii se ridicară din jilțuri, trecură încet prin coridor, închiseră cu grijă ușa și se îndreptară spre sufragerie.

A doua zi după amiază, la *preferansul rusesc*, conu Alecu, care stătuse toată vremea gînditor, luă vorba despre căpătuirea băiatului.

— Ce zici, cucoane Andrieș, băietul trebuie să-și aibă și el rostul lui...

— Mai ales !... Degeaba nu poate sta. Doar e băiet deștept și din oameni cumsecade.

— M-am gîndit : poate se face loc în vreo funcție, undeva... rosti pe gînduri bătrînul Negrea.

— Sigur, cucoane, sigur. Să vorbim, să căutăm. Dacă n-om putea noi, cine are să facă? Cred că și băietul singur nu se simte tocmai bine cînd vede că stă așa, degeaba.

— Adevărat și el se gîndește, răspunse cuconu Alecu. Să vedem... La judecătorie nu se poate...

— Nu, frate, acolo nu. Nici nu face!

— Asta m-am gîndit și eu. Mai degrabă la noi, la primărie. Mi se pare că notarul trece *suplent* la subprefectură...

— Ei, asta să știi c-ar fi ceva potrivit! Cine face cărțile? Eu. Îți spun serios, cucoane, că ar fi minunat...

Bătrînul își mîngîie bărbuța, își trecu pe sub mustățile albe degetul cel mare al mîinii drepte și împărți cărțile. Pe cele rămase le împinse într-un colț de măsuță, iar pe cele pe care le ținea în mîină, prinse a le descoperi încet, a le răsfira cu grijă, privind-le de-aproape, cu luare-aminte.

Deodată, în toiul jocului, moș Grigore zise:

— Da-da, trebuie căpătuit și gospodărit băietul!...

— L-om și gospodări, răspunse cuconu Alecu, trîntind cartea pe masă.

— Uite, frate, uite, frate!... șopti bătrînul Lunceanu, ca și cum făcuse o mare descoperire. Apoi își încruciașă brațele pe piept și începu a se uita rînd pe rînd, cînd la un prietin, cînd la celălalt.

Cuconu Alecu, mirat de întîrzierea care se făcuse, ridică capul deasupra cărților.

— Ce-i, cucoane Andrieș? întrebă el, scărpinîndu-se cu un deget în barbă.

Bătrînul Lunceanu zîmbea:

— Așa-i, frate dragă, să-l gospodărim... Și dintr-o dată prinse a rîde tare. Ceilalți doi prietini părăură

a pricepe însfîrșit și izbucniră și ei într-un hohot vesel.

— S-a mai vorbit o dată de așa ceva... zise moale moș Grigore, dar atuncea fetița era numai de-o șchioapă...

— Hei, cucoane, cucoane, un bunic bătrîn ca mine trebuie să se gîndească la lucruri de acestea, rosti Lunceanu, dînd ușor din cap. Și cit de greu îmi vine să-mi închîpui c-am să mă despart de ce mi-i mai drag pe lumea asta !...

Cuconu Andrieș oftă adinc și-și trecu mîna peste frunte. Un răstimp, tustrei rămaseră gîndindu-se, în tăcerea coridorului plin de soare. În lumina după-amiezii calde, un cucoș sări pe porțița grădinii, bătut din aripi și-și trîmbiță veselia întinzîndu-și înainte gîtul cu pene lucii.

Intr-un tîrziu, întors acasă, cuconu Andrieș sta gînditor pe scaunul lui, lîngă masă. Domnișoara Tinca aprinse lampa, o potrîvi și o așeză înaintea bătrînului. Lumina poleia mobilele negre, curate, cusăturile în mătăsuri de deasupra divanurilor și icoanele ferecate în argint de pe păretele răsăritului.

Fata se uită lung la bătrîn; trecu la fereastră și lăsă perdelele, se întoarse pînă la ușă, o deschise și strigă cu glasul moale :

— Mamă Ioană ! poți aduce la masă...

După aceea își luă scaunul și se așeză pe el, alături de cuconu Andrieș. Întrebă încet :

— De ce ești supărat, tătucă ? Spune, ce ai ?

— N-am nimic, fetiço, răspunse bătrînul ridicînd ochii și zîmbind.

— Ba văd eu că ai ceva, cunosc eu...

Cuconu Andrieș îi mîngîie întăi păru balai cu dreapta, apoi îi apropie capul și o sărută pe frunte cu dragoste.

— Nu, fetișo, n-am nimic, — dar îmi ești prea dragă, asta e. Tu ești lumina ochilor mei!...

V

În ziua aceea, Vasile Negrea se sculă mai tîrziu ; — era și sărbătoare : *Blagoveșteniile*. Se îmbracă pe gînduri, căscă plictisit de cîteva ori, se pieptănă cu îngrijire în fața oglinzii și ieși puțin prin grădină.

Ziua era nouroasă și un vîntușor umed venea de la miazăzi. Pomii dădeau drumul frunzelor în vîrfuri verzi de săgeți. Pe țărîna proaspătă se înălțau aici-colo pilcuri de zambile pline de clopoței fragezi ; pe sub zaplaz, boboci sfioși de toporași se dezvăleau. Vasile se uita la toate pe gînduri.

Viața monotonă, aceeași azi, aceeași mîni, începea să-l obosească. Vedea că toți se uită la el cu dragoste, toți umblă în vîrfurile picioarelor cînd doarme, toți îl ascultă cu luare-aminte cînd vorbește : dar astea nu-i mulțameau sufletul. În armată fiecare clipă venea cu grija ei și-l ținea pururea încordat, iar ceasurile de destindere la un pahar de vin, *răzbunările*, aveau un farmec pe care o «cinste» obișnuită cu un prietin acum nu i-o putea aduce. Se gîndi că trebuie să facă ceva. Un om ca el, cu oarecare știință de carte, cu armata făcută, avea oarecum niște drepturi cîștigate. O funcție bunișoară l-ar mulțami ; ș-atuncea, dacă s-ar ști asigurat, puțin i-ar păsa. Ar veni apoi, după cîțiva ani, ș-o însurătoare potrivită, — dar pînă atunci mai este vreme. Nici la ziua de mîni n-ai dreptul să te

gîndești, dar încă la anul ce vine... Nu e nevoie de atîtea planuri, — singure lucrurile au să-și urmeze cursul. În orice caz, despre asta ar fi bine să vorbească serios cu bătrînul. — I se pare ciudat asta. Cu cuconu Alecu niciodată n-a stat la sfat despre lucruri însemnate. Las' că nici n-a avut vreme; ieri a fost copil, azi s-a întors bărbat în toată firea. — Și, plimbîndu-se pe drumușoarele năsipite, cu mîinile în buzunări, Negrea alunecă cu gîndul spre o mulțime de lucruri deosebite. Prin minte-i treceau lucruri de-o clipă. Intoarcerea duioasă de la început; cîteva plimbări, în zilele frumoase, prin tîrgușor și afară de rohatcă, pînă la fîntîna lui Samson; convorbirile încete cu bătrînii la masă și după masă; cunoștințele nouă și vechi peste care dăduse în prăvălia lui Trifanov; apoi madam Trifanov, o ființă așa de deșteaptă, și care totuși cîntărea marfa, încasa bani și dădea «cusur»! Ceva îl mîina parcă în fiecare zi spre ființa aceasta. Avea ea un fel de *vino-ncoace* cînd zîmbea, cînd te privea, cînd îți spunea cu foc un lucru, cînd făcea o glumă dîndu-ți un pahar de vin. Toți cîți intrau în prăvălia lui Nicalai, pentru ochii ei intrau.

Gîndindu-se la ea, la privirile, la vorbele ei, Vasile zîmbea visător.

Deodată tresări. Il striga cineva. Bătrînii se întorceau din piață.

— De ce-ai ieșit așa, Vasile dragă? zise cuconu Alecu. E cam jilavă vremea, poți să răcești...

— Aș! Îs deprins eu cu așa ceva! În manevre am dormit jos și după ploaie.

— Bine, dar tot trebuie să te păzești. Ferească Dumnezeu de-o boală; atîta ne-ar mai trebui!

Tinărul trecu în ogradă. Îndărătul bătrînilor gros îmbrăcați și cu căciulile în cap, venea moș Costache cu tîrguicelile. Intr-un paner avea doi crapi negricioși cu străluciri gălbii.

— Is proaspeți, zise cuconu Alecu, chiar acu i-a adus de la iazul Popricanilor Leizăr pescarul...

— A! azi se mîncă pește, așa-i! vorbi Vasile. Uitasem că azi is Blagoveșteniile...

— Da, sărbătoare și o leacă de iarmaroc. E plin tîrgul de săteni. — Apoi iar se întoarse spre pești. — Ii vezi? Are să facă Smarânda un borș ca acela, ș-o mîncărică dulce, ceva strașnic! Iar pe unul are să mi-l umple și are să-l dea la cuptor. Știi ce bună-tate? Îți lingi buzele!

— Bun, zise Vasile zîmbind, tocmai mîncarea care-mi place mie...

Intră în casă, își luă pălăria și pardesiul și ieși. Cînd trecu pe dinaintea casei bătrînului Lunceanu, dădu cu ochii de domnișoara Tinca. Era în cerdac, într-o scurteicuță de vidră și cu grîmeluță albă cu horbotă peste părul balai. Scutura, c-o pînză curată, praful de pe ferestre.

— Bună dimineața, domnișoară...

— Bună dimineața, răspunse fata oprindu-se și lăsîndu-și în jos brațele. Apoi zîmbi cu prietinie: Te duci să mai vezi tîrgul? E plin de oameni: s-aude de-aici cum fierb...

— Da, mă duc să mă mai uit încolo și încoace... și zîmbi și el. Acasă chiar nici n-am ce face.

— Sigur; plictiseala ușor vine...

— Ce plictiseală! Ce plictiseală! Da' mata nu te plictisești? spune drept! He-he! crezi că eu nu cunosc pe domnișoare?

Fata deveni serioasă:

— Nu, eu nu mă plictisesc. Viața noastră e mai strîmtă, trebuie să te mulțamești cu puțin. Apoi iar zîmbi : Cam neguros astăzi...

— Da, și cam umed. După amiază poate-a da soarele... rosti Vasile, cu glasul dintrodată scăzut.

— Să dea Dumnezeu ! Am o mulțime de flori care trebuie să se deschidă...

Fața albă, ochii, aveau o lumină blindă de rîs.

Lui Negrea i se părea curios că la început nu știa niciodată despre ce să vorbească, cînd se întîlnea cu prietina de odinioară a copilăriei lui... Cu toată «experiența», i se părea curioasă și sfiala pe care o simțea, teama de a nu spune o vorbă care să displacă *domnișoarei*. Avea ceva fetița lui cuconu Andrieș, o privire adîncă, plină de umbră cîteodată, ca a copiilor fragezi rămași fără mame, și Vasile simțea o părere ușoară de rău după rîsurile și jocurile ei de odinioară. Dacă ar fi găsit-o ca-n vremurile-acelea, poate i-ar fi părut mai bine.

Curînd intră în zarva Uliții Mari, și gîndurile acestea i se risipiră. Iși făcea greu drum prin mulțimea deasă ; se întorcea pe-o parte, despărțind în unele locuri șirurile cu cotul ; uneori se oprea ca în fața unui zid. Crîșmele erau pline, un murmur adînc, o suflare zgomotoasă răzbea prin ușile lor deschise.

Prăvăliile erau înoite ; pe prăjini, în cuie bătute afară, stăteau aninate toate soiurile de mărfuri pestrice : piei de opinci, sumane, abale, cizme și fierării. În mijlocul unei roate de oameni, un cunoscător cerca fiarele unui plug ; în altă parte, un negustor se bălăbănea cu niște femei : își striga prețul, se întorcea, le lăsa să se depărteze și le striga înapoi. Oamenii, în sumane și cu cușme, foiau, se strecurau în șiraguri

dese, grămădindu-se unii în alții. Și toți vorbeau, răcneau, se opreau o clipă, porneau iar, se strigau, pluteau într-un muget neîntrerupt.

Înspre piață, locul se lărgea. Sub bolta vechiului rateș boieresc din capătul dughenilor de piatră, un coropcar își întinsese pe-o pânză mare toată marfa: jucării, mărgelile, cercei, inele și felurite podoabe ieftine. În fața lui se opreau grămezile de fete, priveau lung, cu luare-aminte, apoi îndrăzneau să arate cu degetul un inel ori un șirag de hurmuzuri, pierdut printre celelalte grămezi strălucitoare.

În alt loc, guzgani albi, ori papagali cu penele smulțe scoteau din răfturile *planete*, în care se spune norocul, câți ani trăiești și ce numere să iei la loterie. O caterincă se tînguia cu jale într-o parte; la un pod, un cerșetor rumân cînta cu mîna întinsă, făgăduind raiul, creștinilor milostivi; alții se tîrau pe jos, prin mulțime, cu picioarele frînte, trăgîndu-se numai în mîni.

Se auzeau negustori strigînd în toate părțile: «Hai la pește proaspăt! Treizeci de bani oca de pește!» Unde te întorceai, urlau negustorii, cu niște mutre foarte amărîte, își înălțau deasupra capetelor probele de mărfuri și cîntarele.

Negrea se întoarce. Voi să între la Trifanov, dar nu era chip. Prăvălia gema de lume. De abia putu răzbate în prag. De-acolo zări pe cucoană vorbind neîntrerupt cu cei din juru-i, sunînd banii pe tejghea și dîndu-le drumul în saltar. Ea îl văzu și fața pudrată, cu ochii mari și sprîncenele frumos încondeiate, se luminează într-un zîmbet dulce. Il salută din cap și-i arată numai din ochi năcazul care o împresura.

Vasile zîmbi și el, o mai privi o dată pe deasupra cușmelor, apoi se întoarce și se îndreptă spre casă.

Soarele începea să se vadă prin pînză de nouri, fără strălucire, ca o tipsie de argint.

Ii era foame. Iși aduse aminte de mîncările de pește și de vinul bun, bătrînesc, care-l aștepta. Grăbi pașii. Înainte de a intra în ogradă schimbă două vorbe cu cuconu Andrieș, care stătea, ca de obicei, în cerdac.

— După amiază nu te duci nicăieri? întrebă bătrînul.

— Nu cred, doar de s-a îndrepta vremea.

— Mai bine șezi acasă, cucoane, — vin și eu și mai stăm de vorbă, mai bem un pahar de vin: tot e sărbătoare...

— Bine. Dar domnișoara ce mai face?

— Ce să facă? Prin casă, cu gospodăria... După amiază venim amîndoi...

— A, bun, bun. Nici nu mă clintesc de-acasă. Poftă bună...

— La revedere, dragă, la revedere și bun *apetit!*

În ziua aceea, Negrea se simți foarte vesel. Bătrînii fură plini de haz toată vremea și-și aduseră aminte de o mulțime de *cabazlicuri* din trecut. Mai ales după ce veni și cuconu Andrieș, cu domnișoara Tinca, «fără nici o țere monie, cucoane, — ca la noi acasă»... moș Grigore prinse a da drumul izvo-
rului.

Pe măsuța din coridor, vinul profir avea o lucire lină în pahare. Bătrînii, cu fețele rumenite și cu ochii licăritori, ascultau cu zîmbete istorisirile și izbucneau la urmă în rîsete. Vasile stătea alături de domnișoara bătrînului Lunceanu; lucruri vechi din copilărie îi legau într-un schimb frățesc de vorbe, care le luminau privirile.

Deodată moș Grigore prinse a povesti despre «mi-
liția lui cuconu Andrieș»...

— Asta-i de pe vremea războiului, zise bătrînul
cu un zîmbet viclean și se întoarse spre tineri. Crezi
că numai dumneata ai făcut armata ? Nu, și cuconu
Andrieș știe ce-i aceea cazarmă. Încă dumnealui a
fost ofițer în *garda civică*, dragă !

Amîndoi bătrînii ceilalți rîdeau : auziseră de atîtea
ori gluma asta...

— Într-un rînd, urmă moș Grigore, îi poruncește
maiorul să întoarcă în loc compania... Asta era ceva
foarte greu... Cum să întorci în loc deodată o sută
de oameni ? Trebuia așa ceva ca o comandă, nu-i
așa, cucoane Andrieș ? Bine ! Se uită cuconu Andrieș
la dreapta, se uită la stînga, — în dosul rîndurilor,
la vale, era un iaz. Odată, sabia sus, — și răcnește
cît ce poate : Cu fața spre *heleș-teu*...

Bătrînul Lunceanu rîdea încet, uitîndu-se la feliță ;
cuconu Alecu rîdea tare, hohotea răsturnat pe spe-
teaza jîlțului. Și-n veselia aceasta și sufletele tiner-
rilor se încălzeau.

Apoi bătrînii, cu vinul dinainte, își începură pre-
feransul rusec.

În coridor era cald, dar soarele tot fără strălucire
se vedea în zăpada nourilor. Și-n lumina aceea de zi
încisă, pînă spre asfințit își împărțiră bătrînii căr-
țile, vorbind domol. Din vreme în vreme, privirile
lor se strecurau spre tineri, se întorceau spre cărți,
se întîlneau cu un zîmbet de înțelegere.

Acuma tăceri lungi cădeau între un șir de vorbe
schimbate și altul. Pe urmă Vasile Negrea cerca să
aducă iar de față o figură cunoscută amîndurora. To-
tuși mai bine se simțea în răstimpurile de tăcere,
cînd amîndoi se uitau lung pe geamuri la mișcarea

tot mai scăzută a târgului. Fala avea un farmec în fiecare mișcare potolită și-n fiecare vorbă cumințe pe care o rostea din când în când.

După masă, Vasile ieși iar singur, prin târgul golit. La Trifanov, oaspeții obișnuiți «se înființaseră» în păr la teigheaua în dosul căreia stăpînea cucoana Lucia. Vorbă multă, politică la cataramă, vin foarte bun, — și Vasile se simți încălzit și începu a vorbi dînd din mîni, ridicînd și scoborînd paharul. Cucoana Lucia îi strecura priviri arzătoare pe sub sprîncenele frumos încondeiate. Și el încerca un fior de plăcere, ducea paharul la buze și-l deșerta încet, cu ochii pe jumătate închiși îndreptați spre madam Trifanov, care zîmbea, zîmbea foarte dulce.

Și tîrziu, noaptea, după ce se întoarse pe gânduri, bocănînd pe pietriș, printre casele negre, Vasile găsi pe frate-său Mihai încă treaz, cetînd la masă, în lumina lămpii.

— Ce cetești tu, Mihăluță? întrebă el așezîndu-se pe-un scaun.

— *Coliba lui moș Toma*, răspunse băiatul ridicînd ochii luminoși de deasupra cărții.

— Îți place?

— Daaa... strașnic, bădie!... Și mata ai cetit-o?

— Am cetit-o și eu... răspunse încet Negrea, apoi căzu pe gânduri, cu capul rezemat în palma dreaptă, cu cotul pe masă.

După un răstimp, se sculă tăcut și începu a se dezbrăca. Se uită la frate-său și întrebă, căscînd:

— Tu nu te culci?...

Liceanul oftă, se lăsă pe spatarul scaunului și-și aduse pumnii la ochi:

— Ba da, mă culc și eu...

Indoi foaia unde se oprise, închise cartea, — apoi ridică brațele împreunate deasupra capului și se frînse din șale, gemînd încet. Se dezbracă și el și se așază în pat, în capul oaselor.

Negrea se întoarce sub plapomă pe-o coastă :

— Da' știi că te-ai făcut mare ? zise el băiatului.

Mihai începu a rîde :

— Sigur că m-am făcut mare. Anul ista întru în cursul superior...

— Și de cînd cetești așa, cărți?...

— De anul trecut. Mi le împrumută țața Tinca.

— Cine ?

— Țața Tinca a lui moș Andrieș. Ea are un dulap plin...

Negrea tăcu o bucată de vreme, gîndindu-se. Simțea ș-o dorință, ș-o plăcere să vorbească cu un frate care pînă mai ieri era un *pici* cu pantalonii scurți și care acuma mai-mai îl ajungea. Parcă făcea o descoperire, și-și simțea sufletul mulțămit.

Incepu să-l întrebe despre o mulțime de lucruri. Băiatul rîdea, se aprindea și povestea foarte frumos. Vorbea despre colegi, de profesori, de întîmplări feburite. Și-n muzica glasului acestuia plăcut, Negrea simțea cum vine oboseala somnului.

Intr-un timp se făcu tăcere. Băiatul rămăsese gînditor, cu ochii duși. Se auzi ca dintr-o adîncă depărtare pendula din odaia de-alături bătînd rar și ușor douăsprezece.

— Bădie, — bădie ! rosti Mihai.

— Ce-i ? întrebă cu glas încet Vasile.

— De cînd ai venit, mata ai fost vreodată la țintirim ?

— Hm... de ce ?

— Eu am fost ieri cu țața Tinca...

— Da. Ei ?

— Am sămănat flori și pe mormîntul mamei...

O înduioșare se strecură prin pieptul lui Negrea ; voi să răspundă ceva, dar somnul îl învingea clipă cu clipă. Vorbele moi ale lui Mihai îi ajungeau la urechi cu totul slăbite.

Deodată i se păru că s-a stîns lumina, ca suflată de vînt. — Și adormi.

VI

Cătră sfîrșitul lunii martie veniră cîteva unde reci de lapoviță. Prin umiczeala aceea, Vasile cu anevoie se urnea din casă pînă la ccaurile și paharele de vin din prăvălia lui Trifanov. Cea mai mare parte din vreme o petrecea tolănit pe un pat, în odaia lui ; cetea o carte, asculta povestirile din vechi ale bătrînilor ori se repezea, sărind peste ochiurile de apă, pînă la cuconu Andrieș. În salonașul curat, plin de horbote și de cusături de matasă, sta de vorbă cu bătrînul, se așeza lingă față, și vremea se strecura într-o tihnă fericită, care-i umplea sufletul ca o cernere de lumină. Iar cînd începeau sfaturile bătrînilor, cînd prindeau a se înșira întîmplări cumplite ori duiosase din trecut, chipuri întunecoase ori zîmbitoare, — ceasul părea că nu mai înseamnă clipele vremii de față ; bătaile lui încete și adînci ađiau ca din depărtarea anilor : o suflare risipea negura și descoperea o lume asfințită, iar bătrîni povestitori, la sfîrșit, parcă se plimbau agale prin ruinile unor cetăți dispărute, asupra cărora o clipă se împînzise lumina palidă a soarelui aducerilor-aminte.

Mîngîierile călduroase ale primăverii, însă, nu întîrziară mult. Lumina lui april veni pe aripele căcoa-

relor și rîndunelelor, aducînd multe frumuseți, și nădejdi și mai multe. Bătrînii își urmăreau, în singurătatea cerdacului, planurile lor, zîmbind în taină. Din cînd în cînd, mai luau pe tineri la vale, — căci postul mare cu asprimea lui îi plictisise cu desăvîrșire, mai ales pe băiat. Erau zile cînd Vasile spunea singur că-i vine leșin. Se ducea, ce-i dreptul, la Trifanov, dar nici acolo nu se înfrupta : toate ca toate, dar aici era serios de tot ; cuconu Alecu n-ar fi iertat pentru nimic în lume călcarea credinței bătrînești !

Și, în strălucirea aceea a zilelor tinere, în schivnicia trecătoare prin care treceau, — Paștele zîmbeau în zilele viitoare, cu flori de liliac, cu bucurii nemărginite și curate ; și sufletele simțeau în adevăr venind fiorii Invierii.

Pînă în sărbători, care cădeau la jumătatea lunii, înfloriră mălinii și liliicii. În amurguri, pe ferestrele deschise ale coridorului, intrau mirosurile lor dulci amestecate cu de-abia simțitul parfum al stînjeneilor. Băteau vînturi calde ziua ; o amețală, un freamăt trecea prin aer, aprinzînd privirile.

Ajunseră sănătoși Floriile cu crengile de sălcii catifelate ; tîrgul se umplu de oameni și mărfurile pestrițe iar fură scoase la soare. Apoi, în săptămîna deniilor clopotele chemau în fiecare sară șiraguri de umbre negre spre înalta clopotniță de piatră din Vatra Vascanilor. Erau în biserica cernită priveghiuri din ce în ce mai lungi și mai mîhnite, în care murmurele adînci ale cetitorilor veneau ca de sus, din bolta rotundă.

După ieșire, tot drumul se zbenguiau băieții împingîndu-se în șanțuri, alungîndu-se prin întuneric, spăriindu-se pe la cotituri. Iar fetele, ca niște fantasma albe, se strecurau grăbite spre căsuțele liniștite ; nu spuneau nici o vorbă, se strecurau prin adierea plină

de miresme a grădinilor în floare, pe sub văzduhul înflorit cu aur, în care plutea parcă o taină de nepătruns.

În sara Învierii, se pregătiră cu toții ; bătrînul Lunceanu și Tinca, pînă la sunarea clopotului de deșteptare, trecură la cuconu Alecu. Acolo stătură de vorbă ; moș Grigore povesti «băieților», între altele, despre sfîntul Spiridon, cînd a zis : «Să știi, ereticule, că Sfînta Troiță este una !» Și acolo, în fața lui Arie păgînul, a luat o cărămidă, și uite, așa a strîns-o în pumn... Și focul a țîșnit în sus, apa a curs în jos, iar lutul a rămas în mînă. Uite ! apa, focul și lutul una sînt !

— Iaca așa, zise moș Grigore, a dovedit sfîntul că Treimea-i una...

— Da, zise cuconu Alecu, — și pe urmă a mai fost o minune. Arie a tăiat, la hanul acela unde poposiseră, toate capetele cailor lui sfîntu Spiridon. Capetele albe le-a pus la caii negri și capetele negre la caii albi ; el s-a suit în trăsură și a pornit în goană. Cînd se scoală sfîntul, vizitiul se trăgea de cap. — Ce-i, bre ? — Caii omorîți, sfînte Spiridoane ! — Nu se poate ! zice sfîntul. Intră în grajd și strigă : — Hi ! Atît, și caii săriră în picioare și nechezară, — numai că aveau capetele schimbate. I-au pus la căruță, au pornit, și au și ajuns pe eretic într-o bătaie de bici...

Tinerii ascultau cu luare-aminte și minunile acestea ale altor vremuri li se păreau niște lucruri foarte simple. În odaie era un miros ușor de flori de primăvară și lumina lămpii ardea mai scăzută ca de obicei. Cu toții tăceau acuma, se priveau zîmbind, așteptau. În liniștea adîncă, pendula bătu lin de zece ori.

— De-acuma trebuie să sune și clopotul... murmură cuconu Andrieș, privind cu un zîmbet pe Tinca.

Și începură în noaptea de primăvară, afară, a tremura vibrările clopotului celui mare. Veneau unde după unde, când mai slăbite, când mai pline și sub cîntarea arămii curgea un bubuit, un tremur profund.

-- Să mergem ! zise moș Grigore.

Se sculă, desfăcu încet luminările și le împărți.

Afară, baba Smaranda sta la porțiță și asculta pe gînduri cîntecul clopotului. Cuconu Alecu zise :

— Smarandă, să n-adormi cumva... Să fie totul gata...

— Gata, gata, răspuse bătrîna ; numai să nu uițați să-mi aduceți și mie și moșneagului o leacă de nafură...

Pe drum, prin întuneric, treceau spre biserică grămezi de oameni, vorbind. Noaptea era călduță, pe cer umblau grămezi de nouri ; lacuri liniștite albastre, înstelate cu aur, se deschideau din cînd în cînd, ca în mijlocul unor păduri. Luna învăluită, undeva, dădea nourilor din miazăzi străluciri cenușii argintate.

Biserica mare lumina slab prin ferestrele înguste. Poporării veneau printre crucile de piatră ale vechiului cimitir părăsit și se strecurau prin ușa neagră a pridvorului. Un stol de copii, într-un unghi al zidului, se grămădisise la sfat, — și din cînd în cînd tremurau chicotiri înăbușite.

Înlăuntru, lume multă. Murmurările dascălilor veneau fără răsunete, ca într-o odaie îmbrăcată. Păștile și ouăle roșii, aduse de femei spre sfințire, se înșirau pe o masă lungă în fund, în colțul de miazănoapte. Oamenii, în îngrămădeală, grăiau încet ; unii se înălțau în vîrfurile picioarelor și priveau spre altar.

— Ei, ce ne facem noi de locuri ? întrebă îngrijat bătrînul Lunceanu.

— Bună sara, cucoane, bună sara, se auzi deodată un glas în șoaptă.

— Aha! cuconu Iorgu! rosti bătrînul Negrea. Ce mai faci, cucoane Iorgule?

— Bine, șopti zîmbind cu mulțămire cuconu Iorgu. Iaca, aveți și locuri... Ce Dumnezeu! doar nu degeaba *sintem* subprefect!

Cuconu Iorgu, subprefectul, era un om între două vîrste, cu mustățile mari cărunte și totdeauna cu un zîmbet fericit în ochii verzi și pe obrazul smolit. Dădu mîna cu toți, — și cu «duduia» și cu «tînărul», și tuturora le făcu loc acolo, în stranele din fund.

Tinca se așeză între Vasile și bătrînul Lunceanu; urma moș Grigore, apoi cuconu Alecu, alătura de subprefect. Toți își ridicară coatele pe marginile nalte de lemn, și cu luminările la piept, între degetele împreunate, așteptară.

Preotul, popa Petrea, își începuse slujba. Glasul lui rar de moșneag trecea peste capetele mulțimii îngrămădite. Urmau răstimpuri, în care, de la stranele dascălilor, se înălțau isonurile băieților, acoperind cîntările.

Cuconu Iorgu era fericit că putea să spuie o vorbă bună:

— Ce mai faci, cucoane Alecule?

— Bine, cu sărbătorile acestea care vin... Dar dumneata?

— Eu? Și eu foarte bine. Și știi de ce-mi pare bine mai ales? Cred că n-ai uitat de vorba noastră — știi, vorba noastră, cu *băietul*...

— Ei, da, cucoane Iorgule, te rugasem din toată inima...

— Ps! nimic! zise cu un zîmbet blajin subprefectul. Am făcut! După sărbători vine Neculcea la mine,

iar tînărul dumnitale trece în locul lui la primărie...
Ha ? ce zici, boierule ?

Cuconu Alecu nu mai putea de bucurie :

— Cucoane Iorgule, știi... drept să-ți spun...

— Destul, nu... altceva nimic, amice ! șopti cuconu Iorgu, zîmbind iar fericit. Atîta : să mă poștești la logodnă... Ha ? ce zici ? Crezi că n-am înțeles ? 'Teles, dragă, înțeles.

— Ei, da, zise încet bătrînul Negrea, — de ne-ar ajuta Dumnezeu...

— Ce-i și cu tinereta, domnule ! grăi mișcat subprefectul. Parcă-mi aduc aminte, cucoane, — acu trei-zeci de ani...

Aici tăcu, se înălță și privi spre altar, peste capetele mulțimii.

— Nu mai este mult ! șopti ei.

Iar bătrînul Negrea, fericit, se plecă spre urechea lui moș Grigore. Cuconul Andrieș își aplecă și el capul, — vestea trecu și la tineri, — și o bucurie mare se răspîndi pe toate fețele.

— Iaca-i bun, iaca-i bun, murmură moș Grigore.

Vasile, în cîntările domoale care creșteau sub boltă, în ușorul fior pe care-l pregătea marele ceas al Învierii, se simți deodată plin de fericire, își aduse aminte de anii din urmă cînd, plin de sfială, venea cu blajina cucoana Anica și asculta tăcut cetaniile și cîntările, — și o mare bunătate, ceva din copilăria de altădată îi umfla coșul pieptului. Blînda viață care-l împresura iar îi apăru frumoasă. Se gîndi cu mulțămire că va pleca cu fata lui cuconu Andrieș spre casă și va găsi, pe masa acoperită cu fața albă ca omătul, cozonacii, ouăle roșii și păștile care împrăstie miros plăcut de leuștean, toate așteptînd cu o lucire lină sub lampa liniștită. Dintrodă se văzu om în rîndul

celor împliniți, — și, cu ochii plini de lumina bisericii, se întoarse spre Tinca. Domnișoara-i zîmbea cu bunătațe. Zîmbi și el și simți căldura cutreierîndu-l cînd mîna lui atinse degetele fine ale fetei.

Un murmur înfiora mulțimea, flacări începură a tresări printre capetele care se rumeneau brusc. Toate făcliile se aprinseră și începură a fumega. Ca printr-un nou se zărea catapiteasma cu sfinții nemișcați și icoanele aurite din preajma altarului. După aceea preotul bătrîn, în odăjdii, apăru cu dascălii și eclesiarhul după el printre șiraguri de lumini, — și un răstimp mare se auziră afară glasuri și cîntări.

Apoi, întors, popa Petrea strigă tuturor bucuria :

— Hristos a înviat !

— Adevărat a înviat !... răspunseră glasurile poporănilor.

Cîntări se înălțară :

Hristos a înviat din morți

Cu moartea pre moarte călcînd...

Eclesiarhul trecu printre rînduri cu anafora, — în urma lui lumea se mișca încet-încet, într-o îngheșuală mare, într-o fumegare deasă, spre ieșire.

— Să mergem și noi, șopti Tinca ; mă cam înăbuș...

Afară îi izbi aerul răcoros al nopții. Tinerii porniră înainte alături, cu brațele strînse ; după ei bătrînii bucuroși, însă tăcuți și îngîndurați.

Din livezile înmugurite, din grădinile cu flori veneau adieri pline de miresme. Pretutindenii, pe drum, tremurau luminiți sfioase ca niște stele, se mișcau, se apropiau. Lunecau umbre, se auzeau glasuri bucurtoase. Și tinerii mergeau strîns alăturați, fără de nici o vorbă, cu lumînările pîlpîitoare în cîte o mîna. Se simțeau bine alături și noaptea de primăvară avea un farmec pe care niciodată nu-l încercaseră ei.

Aproape de casă, se despărțiră de cuconu Iorgu :
— La revedere, tinerilor, la revedere, strigă el tare,
— și multă vreme Tinca și Negrea urmăriră cu pri-
virile scînteia tremurătoare a lumînării lui.

VII

În sărbătorile acelea ale primăverii se dezlăuiau, o-
dată cu florile livezilor, și începutul iubirii lor, — o
iubire tinărară pe care amîndoi o simțeau și-o vedeau
unul în ochii altuia, însă nu îndrăzneau să și-o măr-
turisească încă prin cuvinte.

Ziua nu se mai despărțeau și acuma găseau ne-
sfîrșite subiecte de vorbă. Bătrînii îi priveau cu zîm-
bete, își mîngîiau bărbile și băteau mai vioi cu cărțile
în măsuta de nuc. Visul bătrîneții lor prindea să se
izbîndească.

Și zilele cele trei ale Paștilor le duseră împreună
cu cozonaci, cu pască și cu ouă roșii. Ieșiră în haine
nouă, deschise, în lumina soarelui întinerit, își ames-
tecară bucuria lor cu bucuria tuturor, se plimbară
pe străzi mai curate parcă, intrară la scrînciobele îm-
podobite cu brad, trecură prin îmbulzeli pline de zarvă
veselă.

Pretutindeni curgea o viață nouă. Treceau părechi
tinere însuflețite de petrecerile întinse ale acelor zile :
flăcăi și fete suiau din Vatră spre muzicile țîrgușo-
rului. Hori porneau în curțile crîșmelor sub scrîncio-
bele care scrîșneau învîrtindu-se. Negustorii treceau cu
panere de portocale, strigau în toate părțile, cîntîndu-și
trăgănat numele mării. Jocuri de noroc se înjghebau
în dosul porților, în roți dese de băieți. La popici su-
nau gologani, se făceau prinsori pe «soț ori fără soț»,

oameni, cu ochii mai luminoși ca de obicei, zvîrleau bilele, le priveau mersul cu luare-aminte, pînă ce intrau în cele nouă bucăți de lemn, cutremurîndu-le cu sunete uscate. Se auzeau strigăte :

— Șapte-s mari ! opt is mari !

Uneori cei cu soț ori fără soț se zvîrcoleau într-o ceartă grăbită, se rostogoleau îmbrățișați în drumul de năsip al boambeii, se ridicau fără pălării, cu fețele roșii și se priveau cu gurile întinse ca doi cucuși gata de luptă.

În mijlocul curții, pe bănci de brad, cîntau lăutarii. O scripcă tremura subțire ; o trîmbiță făcea întorsături, cînd mai tari, cînd mai slabe, cînd răgușite, disperate parcă ; o gitară însemna tactul cu bombăniri adînci, — și jocurile porneau uneori furtunoase, uneori domoale în soarele fierbinte și-n praful luminos care se ridica vîrtej.

Scaunele încărcate și felurit colorate ale scrînciobului se înălțau, se coborau. Unii cînteau vin, oprîți sus în cruce. Fetele rîdeau, țipau ușor în coborîșurile repezi. Și, cînd roata se oprea, se auzea sunetul de toacă al lemnului și strigăte răgușite :

— Hai la scaun ! Hai la scaun !

În toate părțile domnișoara Tinca era întîmpinată de cucoane bătrîne și tinere, care o cunoșteau. Se opreau în mijlocul drumului, sub umbrelele colorate deschis și începeau vorba. Din cînd în cînd se uitau cu luare-aminte la Vasile, îl măsurau cu ochii, îl cîntăreau din răspunsuri, apoi, cu zîmbete de înțelegere, se întorceau spre bătrîni. Acuma se știa : «tinerii erau ca și logodiți»...

Vestea aceasta se răspîndise ușor : cuconu Iorgu, subprefectul, o șoptise în taină nevastei.

Acuma cucoana Casuca, femeie grasă, însă frumoasă

să încă și cu pielița obrazului subțire și lucie, prinsese mare dragoste pentru Tinca. În ziua a doua de Paști, sara, după lungile plimbări la scrînciobe și hore, printre muzici, fete cu ochii aprinși ca de o suflare de dragoste și flăcăi cu liliac în pălării, — cucoana Casuca își luă osteneala să vie pînă acasă la cuconu Andrieș, să-i vadă fetița. Ii spusese încă de cu ziuă că va veni s-o viziteze și să mai stea de vorbă.

Iute, ca într-o izbire de vînt, sosi dumneaci, dădu bună-sara și se trînti pe scaun.

Intăi se uită mult la față cu ochii ei negri și frumoși. Apoi dintrodată începu să vorbească despre o mulțime de cucoane vecine ori prietene. Grăia cu fața plină de zîmbet, dădea din amîndouă mînile moi și grăsuțe, apoi deodată se oprea și se uita iar cu dragoste mare, la Tinca.

Mai vorbi și despre încurcatele afaceri ale gospodăriei sale, despre cloști, despre slugi, care sînt foarte rele în ziua de azi, despre cozonaci, care s-au cam dogorit, însă sînt foarte gustoși și se iau fîșii-fîșii, despre pasca cu smîntînă, care e ceva cu totul fin, — și dintrodată se înduioșă, îi veniră lacrimile în ochi, se sculă, apucă pe «fetița» în brațe și o sărută cu înduioșare pe frunte și pe păr.

După ce se așeză iar pe scaun, oftă adînc, cu ochii umezi de lacrimi.

— Totdeauna, dragă puicuță, pe mine mă apucă așa jalea... Dacă te știi de mititică fără mamă... Ai crescut așa : tata, oricum a fi, ca mama nu-i ; căldura lui e ca toamna, a mamei e ca vara... — Apoi se întoarse spre cuconu Andrieș. — Ei, cucoane Andrieș, să fi avut eu copii, cît mi-ar fi fost de dragi ! Dar eu n-am avut nici unul... Poate și de asta sînt așa de năcăjită...

— Da' ce nacaz, cucoană Casucă? zise cuconu Andrieș. De bine, trăiești bine, slavă Domnului; lipsă nu duci, sănătoasă ești... Nacazul matale să-l aibă fiecare, bine ar fi...

— Ei, nu, cucoane Andrieș, nu, răspuse încet, dînd din cap, nevasta lui cuconu Iorgu; știi... tot sînt unele nacazuri... Iorgu, îl cunoști, e bun ca pînea cea caldă, dar ce folos! cărțile îl omoară! Dacă n-ar fi cărțile celea, să le ardă focul! n-aș mai zice nimic...

— Ei, ce să-i faci! murmură bătrînul Lunceanu.

După o tăcere scurtă, ochii cucoanei se umplură dintrodată de zîmbet:

— Ei, dragă puicuță, pe cînd logodna? Spune repede, că eu n-am răbdare...

Tinca zîmbi și-și plecă ochii în jos.

— Dă, cucoană Casucă, zise bătrînul, cînd s-a putea. De-acum mult pînă departe nu-i...

— Apoi, nu, nu trebuie întîrziere... Să știi, cucoane Andrieș, că o să vă găsiți beleaua cu mine... Mai repede, cucoane, mai repede!... Spune și mata, puicuță, o vorbă, mai pune-i pe foc... Hei, cucoane! știu eu! tinereța-i aprigă! Cît de degrabă, asta-i. S-ascuți ce spun eu...

— Bine, cucoană Casucă, asta nu-i greu. Numai să fie bine...

— De asta n-ai grijă... Doar ne cunoaștem, știm și pe băiet...

— De potrivit, se potrivesc ei, zise încet bătrînul; le mai trebuie noroc.

— Aici ai vorbit bine, cucoane Andrieș! oftă cucoana Casuca — și ochii din nou i se umeziră.

După multă vorbă aprinsă și înduioșare, cucoana Casuca sărută pe amîndoi obrazii pe Tinca și plecă dînd lui cuconu Andrieș grija să se grăbească, că alt-

fel nu-i de chip ! Bătrînul mai stătu de vorbă un răstimp cu fetița lui, apoi se simți obosit de multele plimbări de peste zi.

— Tu mai stai, Tincuță ? întrebă el încet. Mie mi-i cam somn.

— Du-te și te culcă, lătucă, zise fata. Eu mai stau puțin.

— Hm ! Te gîndești la ce-a spus cucoana Casuca ? Bună femeie, numai că vorbește cam mult...

— Are inimă bună, răspunse Tinca. Cînd mi-a adus aminte de mama, plîngea...

Bătrînul oftă, tulburat de vechi aduceri-aminte, își sărută fetița pe frunte și se duse să se culce.

Tinca rămase singură la masa rotundă, pe gînduri, în lumina lămpii.

Își simțea sufletul înduioșat de dragostea care, încetul cu încetul, de la venirea lui Vasile Negrea, o pătrunsese, își simțea sufletul înduioșat, plin ca de o primăvară nebănuită pînă atunci. Și se gîdea la cel ce o cucerise. Își aduse aminte de copilul zburdalnic de altădată, la care se uita cu teamă, ca la unul ce era mai mare ; deșteptă din trecut vorbe și întîmplări care atîta vreme stătuseră îngropate ca sub o spuză. Și-l văzu deodată întors din oaste, voinic, cu mustăcioara castanie răsucită, vorbind tare de multe lucruri și privind-o cu oarecare nepăsare. Acum vedea bine că nepăsarea aceasta a chemat dragostea ei, — o dragoste sfioasă, pe care nu știe dacă ar putea să i-o spuie prin vorbe vreodată, dar pe care el ușor o înțelesese dintr-un zîmbet mai dulce, dintr-un schimb mai lung de priviri.

Acum simțea și-un fel de mîndrie, cînd îl vedea schimbîndu-se la iață în apropierea ei ; cînd îi asculta glasul, mai moale parcă și cînd o ruga e-o jumătate

de vorbă și c-o privire întreagă; când îi lua brațul ei subțel al lui, tare și plin și i-l strângea ușor... Toată ființa cu tot sufletul se purta spre el. Ar fi vrut să-l audă vorbind, să-i spuie cu un glas ca o cântare că i-i dragă mai mult decât orice pe lume, să se facă supus, să-i cerșească o sărutare... Și atunci tot ea s-ar fi simțit mai mică, tot ea mai plină de iubire, gata să moară...

Și sta acolo în lumina lină a lămpii, cu obrazul în palma dreaptă și cu cotul pe masă și toate gândurile i se încheagau în icoane. Il vedea pe el acuma, cum îl văzuse în multe dăți de când venise. Și vedea mai ales ziua de ajun și ziua aceasta a doua a Paștelor, când întreg fusese al ei, pășise alăturat de ea, îi vorbise, îi șoptise și-i dăduse a înțelege atât de multe...

Se gîndea și se întreba, cum îi venise toată iubirea asta? Întâi fusese o neliniște, pe urmă o dorință, pe urmă o noapte de nesomn. Ii veniseră lacrimi de înduioșare, îi veniseră avînturi mari, își simțea un suflet de foc, ea, care fusese așa de blîndă și așa de potolită. Da, — parcă ea însăși se spăria de înflăcărarea care o cutremurase dintrodată și o deșteptase într-un freamăt de viață nouă.

Incet-încet dragostea cu gândurile o duseră îndărăt, în anii tot mai îndepărtați. Vorbele cucoanei Casuca dezvăluiseră o veche durere. — Iși aduse aminte de o curte mare boierească, la marginea unui parc, în fața unui lac luciu, în care se vedeau nouri, bucăți de cerș-o casă mare de piatră, casa lor, răsturnată. De tată nu-și aduce aminte. Era în leagăn când murise, prăbușit într-o rîpă de niște cai. Maică-sa, palidă la față, cu părul balan cîrlionțat, tremurînd la suflările cele mai ușoare, o purta în brațe, o ridica și o săruta în bărbie. Apoi când venea cuconu Andrieș, îi ieșeau amîn-

două înainte — fetița în brațe — cu capetele alăturate, și amîndouă îi zîmbeau, amîndouă îl priveau cu ochii albaștri înflorind sub sprîncene întunecoase.

Și deodată dispare casa mare, parcul și lacul luciu. Și fetița vede pe maică-sa pălită la față, în haine închise, pășind tăcută, fără vorbe, fără zîmbet. Cuconu Andrieș își ia singur nepoțica în brațe, o alintă, o sărută, dar ochii îi sînt plini de durere, parcă plutește în ei o apă tulbure. — Și ființa tăcută și palidă care fusese maică-sa adormi într-o zi, de veci. Dar de-atunci fata se lipi de pieptul omului care numai într-o noapte albise; simți că era o mîngîiere, singura și cea din urmă mîngîiere, — și-l iubi tăcută, îi lumină mîhnitele zile de toamnă.

Acuma, iată, în viața ei închisă, acoperită ca de un nour, năvălise un val de soare. În lumina care se făcea, i se părea că i se deschide o poartă, spre necunoscute țărături de fericire.

Fata întoarse ochii spre ceasul de buzunar care tăcănea ușurel pe masă. Era tîrziu, orele douăsprezece și jumătate. Se ridică în picioare și trecu de cîteva ori pe covor, de la masă pînă la ușa din față. Ochii, cu luminile mărite, negre, luceau așintiți, plini de gînduri.

Intr-un tîrziu, încet, începu să se dezbrace. Trecu pe dinaintea oglinzii, dădu drumul pe umeri valului auriu de păr, îl prinse între degetele subțiri și-l împleti într-o coadă grosă. Stătu apoi dreaptă, privindu-se cu luare-aminte, c-o lucire de zîmbet pierdută pe obrazul alb.

Și după ce suflă în lampă și se grămădi sub plapomă, începu iar a se gîndi la zilele din urmă ale neînsemnatei sale vieți. Apoi se întoarse spre viitor, — cu tot sufletul, cu toată dragostea adîncă care o cucea tot mai mult.

VIII

În revărsatul zorilor, la întâi mai, Tinca prin somn simți o muzică lină, care-i răzbătea în urechi, în suflet, cu adieri de o dulceață nesfirșită. Ar fi voit să se deștepte, și-i era teamă să nu piară armoniile care o îmbătau. Apoi dintrodată deschise ochi senini și se ridică într-un cot în așternutu-i cald. Printre perdelele lăsate pătrundeau fișile luminoase ale dimineții, și dincolo de ferestre, în cerdac, cânta într-adevăr foarte încet, o muzică.

I se păru ciudat lucrul acesta. Dar îndată obrazul i se luminează de un zîmbet de fericire.

— A! azi e întâi mai, *Armindenul!*

Un val de sînge cald i se sui în obraz, un fior o străbătu. Zvirli plapoma, sări în picioare și începu să se îmbrace cu grabă. Își strîngea hainele, se mișca, se răsucea înaintea oglinzii, șnururile șuierau, îi biciuiau trupul gingaș; își așază părul, îl prinse în pieptene, alergă la apă și, într-un șiroit repede, într-un clipotit vesel, se îndreptă cu obrații rumeni, cu ochii scînteietori... Și-n vremea asta, taraful de-afară cânta legănat, cu ușoare suișuri și coborîșuri, cu înmlădieri tremurătoare pe viori, *Valsul primăverii*.

Niciodată sufletul ei nu fusese plin de atîta lumină limpede. Se simțea ușoară, se simțea mai bună decît totdeauna, își simțea sufletul plin, pieptul dintrodată încălzit și ochii învăluiți de lacrimi. Cîntecul acela al primăverii parcă era cîntecul iubirii lor.

În odaia de alături se auzeau pașii rari ai lui conu Andrieș. Glasul lui mormăia vesel și mirat.

Și fata se oprea cîte o clipă să-l asculte, îi venea a rîde. Apoi nu se putu opri. Pe cînd își prindea copcile taliei, se apropie de ușă și bătu încet cu pumnul.

— Tătucă, tătucă !

— Ce-i, fetișo ?

— Ai auzit ?

— Am auzit, dragă ! Trebuie să fie vreun plan la mijloc...

Glasul bătrînului era bucuros. Și pașii lui parcă sunau mai repede pe dușamele. Se cunoștea că și el se îmbrăca mai iute ca de obicei. I se auzi glasul :

— Ești gata, Tincuță ?

— Gata !...

Ușa se deschise și cuconu Andrieș intră repede, cu ochii plini de lumină, cu brațele întinse. Apucă în palme tîmplele fetei, îi apropie capul de barba lui și o sărută încet pe ochi.

Cînd deschiseră ușa, îi învăluî deodată lumina soarelui. Lăutarii, lîngă cerdac, cum îi văzură, începură a se ploconi, cîntînd înainte, cu gurile întinse în zîmbete largi, — și dintrodată izbucniră strigăte vesele:

— Ura ! Uraaa ! Trăiască cuconu Andrieș cu fetișă lui...

Și în risete mari, în strigătele de bucurie, se arătară cuconu Iorgu cu cucoana Casuca, cuconu Alecu cu moș Grigore, Vasile și Mihai, moș Costache și baba Smaranda. Liceanul își zvîrlea în sus cușma și o prindea bătînd din palme, cuconu Iorgu își scutura pălăria în aer, și cucoana Casuca rîdea cu genele în lacrimi, pe cînd Vasile se uita cu ochi de lumină la dragostea lui. Și cu toții năvăliră, sărutară pe față și pe bătrîn și iar izbucniră chiote și urale.

Cuconu Iorgu strigă gros cătră lăutari :

— Stăi ! *Ghighe!-marș !* Și taraful începu repede, cu viorile, cu flautul, cu violoncelul și cu ghîtara, — și tuturora parcă le venea să salte.

— Ura! răcni iar cuconu Iorgu; socru mare, cucoane Andrieș l...

— Ura! țipa subțire Mihai, și se apropie de Tinca. Ura, țată Tincă, ura!

Și Tinca rîdea cu ochii asupra lui Vasile, pe cînd cuconu Iorgu și cucoana Casuca dădeau precipitat lămuriri.

— Ce? zicea cuconu Iorgu. Armindenul nu trebuie să treacă așa! Repede, dragă, încă de-asară, la Varvarache al nostru! Ș-al meu a fost în zori de ziuă... Și de-acu, la mine-acasă l... Miel fript tîlhărește, cucoane, și pelin pe iarbă verde, — ura! zi-i, Varvarache dragă, *Am un leu! Hii!* Sus, cucoană Casucă! Azi facem logodnă...

Iar cucoana Casuca se zbătea rîzînd și dînd lămuriri Tincăi despre plăcinte, mîncări și toate pregătirile, pe cînd moș Grigore și cuconu Alecu cercau și ei, în vorba care se făcuse, să lămurească și pe cuconu Andrieș cum îi vestise de cu sară subprefectul. Vasile se alătură de Tinca și-i șopti repede:

— Iți pare bine?

Și Tinca îi strînse încet mîna și ochii i se umeziră.

— Așaaa! grăi cuconu Iorgu; închideți frumos casa; luăm pe moș Costache și pe baba Smaranda ajutor și la noi, dragă, în livada înverzită! Zi-i tare, Varvarache; nu te da, Varvarache l...

Porniră în cîntecele tarafului, în soarele dimineții care umplea lumea de lumină. Pe la ferestre se arătau ici-colo capete zbîrlite, mirate de larma veselă care înainta pe uliți. Și taraful lui Varvarache îi zicea cu foc și cuconu Iorgu își mîngîia mustața căruntă și nu mai contenea din gură:

— Cucoane Alecule, cucoane Alecule! adă-ți aminte de tinereță, cucoane Alecule! Arminden și logodnă,

dragă! — și plesnea din degete după tactul muzicii.
— Uite-așa! Mi-a venit ieri un miel de șasă ocă, cucoane, — și am un vin... — zi-i, Varvarache, nu te da! — Și iar: — Ce? Vreau să am și eu doi fini după gustul meu! eu îi logodesc, eu îi cunun!... Așa, mă! zi-i cu foc!

Ajunseră curînd în partea cealaltă a tîrgului, la capătul de dincolo al uliții Economului, și intrară în ograda largă a lui cuconu Iorgu, în care se ridicau mari, învăluite de viță sălbatică, casele vechi, zestrea cucoanei Casuca. Îndărăt, o întinsă livadă bătrînă, ce înălța la soare arbori stufoși înfloriți, era tăiată de drumușoare înguste mărginite de tufe de lileci și hurmuz, avea roate dese de tei și brazi, care închideau pajiști verzi cu iarbă moale și lucie. Erau amestecuri de verde de la cel mai întunecos pînă la cel mai deschis, pajiștea era presărată de rîsul bănuțeilor și fundurile grădinii erau țesute în curpeni de smeură și mure, care crescuseră sălbatic, se învălmășiseră, se făcuseră una cu cătina ce întărea gardul, revărsîndu-și vițele nouă în ghirlânzi pletoase.

Cu gălăgie bucuroasă intrară cu toții, suiră în cerdacul larg înegrit de vreme, se așezară acolo, la cele două mese din vreme pregătite, — și vorba nu mai contenea. Soarele cald îi învăluia, le mîngîia veselia, taraful de lăutari cînta și cucoana Casuca, cu minicile suflecate, cu ochii umezi, umbla în toate părțile, aducea căni mari de lapte, din care ieșeau aburi deși, frîngea și împărțea pînea albă.

— Așa, așa!... zicea gros cuconu Iorgu; luați, mîncați și beți, aceasta este pîne făcută chiar de Casuca!... Pe urmă vedem ce-om face... Facem, cucoane, un Arminden bătrînesc!

— E-hei! oftă cuconu Alecu, petreceri de acestea

numai bătrînii mai fac. Tinereța acu altfel petrece ! S-a stricat lumea. Cînd îmi aduc aminte...

— Asta-i, cucoane ! strigă rîzînd și cuconu Andrieș. Să ne aducem aminte, — parcă noi ce facem ? mai înviem un chef ca în tinereță, să vadă și băieții iștia ! Poate ei nu s-or molipsi prea tare de mode nouă.

— Ei nu, grăi rîzînd și cuconu Iorgu. Prea tare, nu, dar nici deloc iar nu se poate... Dar ce-i dreptul, acumă văd că dumnealor nu mai pot de bucurie !... Rîdeți, ha ? Nu mai puteți de bucurie !

Tinerii se înroșiră amîndoi. Vasile izbucni într-un rîs vesel, pe cînd Tinca își pleca ochii în jos. Cucoana Casuca bătu din palme, rumănă și cu ochii lucitori, se repezi, apucă de gît pe fată și o sărută pe amîndoi obrazii apăsat :

— Puicuță dragă, tare te mai iubesc eu pe tine ! Și ochii i se umplură de lacrimi, care scînteiau în lumină.

După ce se puseră la cale cu gustarea de dimineață, lăutarii tăcură și cucoana Casuca îngriji să nu rămîie nici ei cu inima goală. Moș Costache își suflecă mînicile, își ascuți cuțitul, și cu toții scoborîră din cerdac și veniră la marginea livezii, sub nucul cel bătrîn unde era spînzurat mielul, ca să fie față la *țeremonia* lui.

Bătrînul îl spintecă cu meșteșug și-l curăți, apoi pregăti groapa de jar dedesubt.

— Pentru *dumnealui*, zicea pe nas moș Grigore, privind de-aproape, cu ochelarii puși.

— Il învălim într-o dimerlie de jar... lămurea cuconu Iorgu pe tînărul Negrea. Iar moș Costache se învîrtea în jurul cîrlanului, cu cuțitul și mîinile pline de sînge.

Din cînd în cînd cucoana Casuca ieșea din bucătăria curată, — cu mătușa Smaranda după ea, întindea mîinile-i albe de făină și întreba :

— Ei, cum merge ?

— Bine, *mersi!* răspundea rîzînd subprefectul.

— Mai repede, mai repede, dragă ! zicea dumneaei frecîndu-și cu cotul nasul strălucitor, că și eu acuși sînt gata cu cuptorul de plăcinte...

Soarele se înălța spre amiază și lăutarii, sub pomii livezii, începură a zice cîntece de inimă albastră. Subt un pîlc de brazi, pe iarbă moale, se așternură pînzeturi albe. Mielul bufnise în groapa cu jar și mătușa Smaranda îl aducea fumegînd pe o tabla mare. Cucoana Casuca își trăsese plăcintele din cuptor și cuconu Iorgu scosese de la răceală pelinul. Era în livadă o lumină mare și un miros dulce de meri înfloriți, și cîntecele tarafului lui Varvarache se înălțau tremurînd spre cerul plin de soare.

Începură să mînințe cu poftă, gustară din pelin și ascultară un cîntec.

— Ei, brava! Zise conu Iorgu; așa îmi place și mie... Sus paharele pline! Eu am gust să bem paharul acesta pentru doi tineri... — Aici subprefectul tuși și-și mîngîie mustățile. — Domnilor ! acești tineri... ca să zic așa, vor intra în valurile lumii... — Cucoana Casuca își duse balista la ochi. — Acești tineri, urmă mișcat cuconu Iorgu, — brava, cucoană Casucă ! asta însemnează că-ți dau lacrimile... Acești tineri să dea Dumnezeu să fie fericiți !

— Vivat ! strigă cu gura plină moș Grigore.

Se întinseră peste tacîmuri, ciocniră paharele și le dădură de dușcă, pe cînd muzica suia și scobora închinarea.

— Așa friptură, zise iar cuconu Iorgu turnînd vin, de mult n-am mîncat ! Halal să ne fie !... Ia mai ia o bucată, cucoane Alecule... și dumneata, cucoane Andrieș... Dar tinerii ? Aha ! nici nu vreau să spun des-

pre ce tineri a fost vorba mai înainte ! Despre niște tineri *oarecare*, roști el rar, care se vor logodi, mi se pare, desară — mi se pare !... Aici închise ochii și se uită pieziș la Tinca și la Vasile. Apoi deodată izbucni într-un hohot vesel și înălță paharul în lumină.

Cînd cucoana Casuca aduse plăcintele rumene, porni iar gălăgie :

— Parc-ar veni o împărăteasă ! zise pe nas moș Grigore. Și cucoana împărți tuturor bunătățile cu mînilor ei grăsulii, în vreme ce subprefectul se năcăjea cu pelinul. Mătușa Smaranda, cu tăvile, se învîrtea primprejur. Cuconu Grigore o văzu și făcu semn lăutarilor să tacă...

— Stați, zise el. Incet, după mine...

Și începu să cînte cu mînilor întinse, săltînd ușor palmele, la fiecare tact :

Babă-băbătie
Hai în deal la vie !...

— Bravaaaa ! tună cuconu Iorgu. Și un rîs mare începu a scutura pe toți, pe cînd baba Smaranda se întorcea cu pași scurți spre bucătărie.

— Apoi stați, zise zîmbind moș Grigore ; dacă-i pe cîntat, să vă cînt eu ceva rar de tot... Eu nu m-am însurat, pentru că am dat peste o cucoană prea harnică. I-am făcut și cîntec !

Bătrînul prinse a mormăi trăgănat, pe nas.

Am trimes-o ș-oi trimete-o —
Pe cucoana *mê*
Cu cana la vin...
Cana-i plină, rasă,
Pusă pe masă,
Fasola-i nefiartă,
Mămăliga-i crudă,
Și ea-i nepieptănată,
B-hat-o Dumnezeu s-o bată !...

— Țineți isonul, zise el repede, țineți isonul...

Și moș Grigore dădea din mîni, închidea ochii, își tremura capul, cu gîlgîiri și cu izbucniri, lungind pe a-a și o-o, iar ceilalți țineau lung, pe nas, hangul și zîmbeau îngăduitor. Și cuconu Iorgu bătu din palme, prefăcîndu-se uimit :

— D-apoi bine, cucoane, eu nu te știam așa mare cîntăreț! Hei, dacă-i vorba pe aceea, ești frate cu mine! Brava, cucoane! Sus paharul! Să trăiască cuconu Grigore!...

Toți dădură drumul glasurilor, înălțînd vinul și colorîndu-l apoi spre gură. Și lăutarii iar prinseră a zice; și plăcintele se sfîrșiră; și cucoana Casuca dădu încă o dată cheile de la pivniță lui cuconu Iorgu, ca să mai vadă «ce-i cu pelinu»...

Și-ntr-un tîrziu, în toiul petrecerii, cuconu Grigore întrebă :

— Dar popa Petre vine, vine?

— Cum nu? răspunse cucoana Casuca. I-am trimes răspuns să ne vie desară, la logodnă...

— Stai oleacă, frate, strigă cuconu Iorgu, dar tinerii noștri unde-s, soro?

— Tinerii? răspunse cu obrazul înflorit de zîmbet cucoana Casuca, s-au dus să se mai răcorească.

— Ei, brava! strigă subprefectul, brava, cucoană Casucă, brava! Și-i strînse mîna, ceremonios.

Iar în vremea asta «băieții» fugiseră singuri, cu dragostea lor. Numai Mihai îi însoțise o bucată, apoi o apucase cu Turmei înainte, spre Siret, alergînd, jucîndu-se cu el, învălmășind praful de pe șosea.

Ei, singuri, mergeau alături, cu sufletele covîrșite de fericire. Nu-și puteau spune nimic, își strîngeau numai brațele și se alăturau mai tare unul de altul. Soarele scăpase din crucea amiezii; pe lanurile de

grîie verzi, pe fînețele de iarbă tînă, plutea o pace de lumină.

Drumul era singuratic, — și ei păseau încet pe sub bătrînele sălcii care străjuiau drumul.

Apucară într-un tîrziu la dreapta, pe o potecă a zăvoiiului. Merșeră o vreme printre cioate de sălcii vechi, din care mănunchiuri de mlădiță tînă răsă-riseră, dădură apoi într-o cărare lină, printre două ziduri nemișcate de mlajă deasă ca peria. Pe-alocuri intrau în ochiuri de verdeață, poiene mici, pline de iarbă fină și mătăsoasă. În mijlocul lor se înălțau plopri rari de luncă, cu trunchiurile vinete și cu frunzele argintate, tremurătoare în lumină.

— Ce frumos e pe-aici ! zise domol Tinca, și, întor-cîndu-și capul, privi lung în ochii lui Negrea. El nu răs-punse, o cuprinse de mijloc, strîns, cu brațul stîng, și merșeră înainte prin dungi de umbră și prin lacuri de soare. Beția zilei aceleia de primăvară îi cucerea tot mai mult și iubirea care-i purta înlănțuiți li se părea că e mai adîncă decît toate iubirile lumii.

— Odată am mai fost noi pe-aici... zise Negrea, dar atunci eram copii...

— Imi aduc aminte... șopti fata cu glas mișcat.

Trecură prin pîlcuri de flori tinere, pe sub bolți de sălcii îmbrățișate și dintrodată ieșiră pe malul Siretului. Tăcuți, se așezară pe un dîmb moale, cu iarba mare, deasupra malului nalt, sub streșina ramurilor zăvoiiului. Apa limpede, verzie, se aprindea în sclipiri de aur, pînă pe prundurile alburii de dincolo ; numai înaintea picioarelor lor, sub mal, era umbră, și apele curgeau greoaie și întunecate. Cîteodată din undele fugare țîșneau săgeți argintii ; peste pacea adîncurilor, la bulboane, rîndunele negre lunecau pe luciu, înfiorîndu-i oglinda.

Își alăturară obrazurile și-și ridicară ochii spre lumina de sus. Prin albastrul limpede, pîlcuri de nou-rași albi lunecau ca niște bucăți de zăpadă. Lumina se strecura pieziș prin ramuri verzi. Drept deasupra capetelor lor cortul de frunze murmură. Cîteodată, aproape, în sălciile mari, se auzeau rîsete înăbușite de turturele; mai departe, mierle strecurau ușoare cîntări de flaut, — și ei stăteau acolo, vrăjiți de un cîntec, care trebuia să nu se mai sfîrșească.

Tincăi i se părea că se simte alta, cu alt suflet; avea o dorință nedeslușită: ar fi voit să fie veșnică, să nu mai moară...

— Nu știi, nu știi ce simt! zise ea încet. Și glasul ei avea o înmlădiere de durere.

Amîndoi încercară o ameteală dulce, Tinea închise ochii; se cuprinseseră și se sărutară; se priviră apoi tăcuți, — iar soarele bătea tot mai pieziș, coborînd spre asfințit și colorînd apele Siretului; o liniște măreață se întindea, cucerea desigurile și lanurile de dincolo de ape.

Se întoarseră încet, pe drumul străjuit de sălcii vechi. În toată ființa lor cînta dragostea, veneau ca într-o beție din care ar fi voit să nu se mai deștepte.

— Unde-ați fost, țată Tincă? îi întrebă Mihai. V-am căutat o mulțime.

— Ne-am rătăcit... zise încet fata.

Băiatul se uita la ei drept, cu ochii mari neclintiți. Se alătură de fată, o apucă de braț și-i zise tulburat:

— De ce m-ați lăsat? Știți că mîni mă duc la școală și numai pentru logodna voastră am stat...

În ochii lui adînci Tinea cetea o părere de rău; parcă vedea o lumină care și-n ochii lui Vasile lucea.

— Fii cuminte, răspunse ea. Tu știi că-mi ești drag...

Dar liceanul se depărtă brusc și porni cu Turmei înainte.

— Ce copil ! zise fata. Dar Negrea n-auzea. Ii strângea fericit brațul.

În poartă la cuconu Iorgu, le ieșiră cu lăutarii înainte. Moș Grigore făcu un pas în calea lor, își scoase pălăria și grăi tare :

— Bună sara, tinereță ! bună sara, tinereță ! Și toți ceilalți, cu ochii licărind, băteau veseli din palme, îi înconjurară, pe cînd taraful lui Varvarache cînta iar, ca dimineață, *Valsul primăverii*.

IX

Vasile Negrea își începuse slujba la primărie ; lucră cu dragoste și cu încordare, și, cînd se apropia ceasul prînzului sau al cinei, simțea o bucurie, așa parcă ar fi cîștigat ceva de mare preț. Se răsturna pe speteaza scaunului, își aducea mîinile la ochi, rămînea pe gînduri o clipă, — apoi, brusc, se ridica, zvirlea condeiul în saltar, închidea călimara c-o lovitură de deget, încuia dulapurile și, luîndu-și pălăria, salută grăbit pe ceilalți funcționari : La revedere, la revedere !, ieșea repede, apuca pe strada Economului la deal, prin soarele care umplea de lumină nouii de pulbere și casele cu toate ușile și ferestrele deschise, pline de furnicarea copiilor gălăgioși. Se apropia de margine cu inima bucuroasă, — și dintrodată î se arăta casa lui cuconu Andrieș, cu ferestrele pline de flori. Indărătul perdelelor, dintr-un colț, îl pîndea Tinca. Lui i se părea că aude zgomotul broaștei de la ușă înainte de a se deschide cadrul negru prin care năvălea umbra și răcoarea odăii închise, și în

care apărea silueta albă a fetei. El privea venind, dreptă, cu ochii ațintiți, c-o lumină de zîmbet pe toată fața. El grăbea pașii, se apropia, — îi cuprindea mîinile, i le săruta, înălța capul și o privea drept în ochi. Se întrebau cu glasuri moi de tot ce au făcut în ziua aceea, și de multe ori se uitau vorbind pînă ce-i deșteptau bătrînii, ori unul din multele răcnete obișnuite ale străzii.

La întoarcerea din amurg, cîrdușii de copii care se jucau de-a prinsul, ori își înălțau smeiele, îi tăiau calea la fiecare pas. Erau în fiecare clipă țipete vesele, răcnete mînioase, îndemnuri; uneori cei mici «buhăiau» cu pumnii în ochi alungați de ghionturile fraților mai mari; uneori învîlmășeli izbucneau, îmbrînciri, în care șăpcile se amestecau cu pulberea drumului. Vasile trecea prin larma aceasta obișnuită, cu un simțimînt de înviorare, de ușurare, după plictiseala cancelariei. Acuma perdelele de la ferestrele Tincăi erau ridicate și oalele cu flori se deslușeau în lumina dulce a amurgului. Îndărătul lor, străluceau ochii zîmbitori care de departe îl chemau.

Și serile acelea de sfîrșit de primăvară, lenea de după masă în chioșcul din grădina lui cuconu Alecu, vorbirile încete pînă tîrziu, umbra din fund, pe banca de piatră, unde se așezau singuri cei doi logodnici... Era un farmec nesfîrșit dragostea lor și era un rai colțul de pămînt pe care viețuiau. Trandafirii și teii împrăștiau miresme; luna umplea grădina cu pulberea-i argintată; uneori cîntece se auzeau departe, în partea cealaltă a țîrgului, la vechea crîsmă boierească, unde era petrecere la toartă și cînta taraful lui Varvarache. După cîntece urmau tăceri adînci în noaptea caldă, cu toții rămîneau fără cuvinte în farmecul lunii, care-i împresura, cu ochii asupra fișiiilor argintate ce

se strecurau prin verdeața bogată a chioșcului și asupra stelelor de lumină care tremurau jos, pe pământul negru.

Și liniștilele ceasuri în odaia cu mobile vechi, în lumina slăbită, — pe cînd afară în întuneric, vîntul se zbătea izbind stropii de ploaie în ferestre... Toată partea aceasta a vieții lor li se părea amîndurora o poveste frumoasă și în clipele acelea erau de bunăcredință că așa va dura fără sfîrșit.

Din cînd în cînd, în pacea asta, năvălea cucoana Casuca, cu rîsetele, cu înduioșările și șuvoaiele ei de vorbă nestăpînită. Uneori se plîngea de cuconu Iorgu care iar prăpădise o noapte la cărți, dar totdeauna sfîrșea c-o vorbă bună :

— Asta-i patima lui, încolo-i ca pînea caldă...

Alte dăți venea cu dînsul, ș-atunci curgeau povestiri, hazuri pline de gălăgie, de rîdeau bătrînii cu lacrimi, pe cînd cuconu Iorgu își mîngîia mustățile, zîmbind poznaș.

Duminicile prînzeau și cinau la un loc. De era vreme frumoasă, cîteodată făceau plimbări pe jos, spre păduricea Homiței, dincolo de fîntîna lui Samson, sau spre zăvoaiele Siretului, și mînceau pe iarbă verde. Vasile simțea bucurii de copil în vacanțe, în zilele acestea libere, după o săptămînă de muncă între do-sarele prăfuite.

În unele dimineți ale duminicilor acestora, era un soare mare ș-o lumină limpede dis-de-dimineată, cînd plecau. Roua din sălciile drumului spre Siret sclikea la soare ; curcubee se aprindeau pe lanurile întinse. Poposeau des, din pricina cucoanei Casuca, care îndată gîfîia și zicea că nu mai poate. Și, în tăcere, ascultau țipetele înăbușite și scurte ale prepelițelor în verdeața mare și umedă, ori priveau prin lumină vulturi

care pluteau cu aripile întinse, împinși de undele văzduhului. Bătrînii cîștigaseră ca o tinereță nouă în preajma dragostei care ardea și-i încălzea și pe ei parcă. Aveau bucurii copilărești și înduioșări și o putere nouă care-i făcea să ducă ușor drumurile și ră-tăcirile acelea lungi.

Cînd se întorceau, în asfințit, umblau printr-o liniște rar întreruptă de trecerile repezi ale căruțelor întîrziate. Erau toți tăcuți și o pace lină stăpînea inimile și cîmpiile. Tinerii mergeau înainte și rar își șopteau cuvinte fericite, dar sufletele lor își spuneau multe în taină.

Hotărîseră nunta cătră sfîrșitul verii, iar pînă atunci cu toții pregăteau gospodăria viitoare. Bătrînul Lunceanu ochise încă de mult o căsuță liniștită, cu grădiniță, în *Vatră*, pe aproape de biserică și acum era în tocmeală cu proprietarul. Cucoana Casuca gătea o mulțime de lucruri casnice, mici, dar foarte de trebuință, — iar ceilalți bătrîni, de cîte ori ieșeau prin tîrg, de atîtea ori găseau cîte ceva pentru viitorii însurăței. Tîrguiau, cumpărau și aduceau în taină acasă, — apoi pregăteau «surprize», făceau mare haz de mirarea «băieților» și erau foarte mulțămîți.

În vremea aceasta a zilelor pline de lumină și fericire, cunoscură multe din familiile tîrgușorului. Nici cuconu Andrieș, nici cuconu Alecu, nici tinerii, nu crezură că este nevoie să-și facă «legături cu lumea», — dar cucoana Casuca făcu gură mare, și, în mai multe zile de-a rîndul, cu grindine de probe, dovedi lămurit că «așa e bine, așa se cade, dacă vrei să te pui în rînd cu oamenii»...

Și, după fiecare cunoștință nouă, cucoana subprefectului dădea deslușiri pînă în cele mai mici amă-

nunțimi asupra «familiei». Și din vălmășagurile fierbinți de cuvinte grăbite, Tinca prindea o mulțime de lucruri nouă, de care pînă atunci fusese cu totul străină și rămînea pe gînduri, nu-și putea închipui cum, alătura de fericirea ei, pot trăi oameni în atîtea năcazuri și atîtea răutăți.

La sfaturile de sară mai ales, blajina cucoana Casuca înșira povestiri de acestea, — așa, «pentru că e bine să ai idee de ce se mai petrece și pe la alții»... — și nu știa cît de nouă și cît de triste erau ele pentru fetița lui cuconu Andrieș.

În urma unor cunoștinți proaspete, de obicei viitoarea nună se apropia cu zîmbetu-i dulce de Tinca și o întreba :

— Ei, cum îți pare ?

— Mi se par oameni cumsecade... răspundea fata, și avea o strîngere de inimă, căci știa că-i va descoperi multe din taine cucoana Casuca, pe care mai bine ar fi voit să nu le atle.

Așa, i-a spus de pildă că cuconu Panaite Gheorghiu, uriașul, care era acuma ajutor de primar, se îmbogățise în tinereță din *vetchilie*, la curtea răposatului boier Vascanu. El se îmbogățise și stăpînul ajunsese să trăiască din pomană în Iași, umblînd ca un cînc din ușă în ușă. Cucoana lui Panaite era o femeie care nu călca cu anii afară din casă ; sta înfundată în odaia ei și bea.

— Bea, puicuță dragă, zicea cucoana Casuca, pînă ce nu mai știe pe ce lume-i. Am găsit-o de multe ori roșă, cu ochii holbați, răcnind, aiurind ca o neună. Iar în odaia ei e un miros de băutură de te trăsnește din prag !...

Aveau și un petec de moșie, și era vai de bieții țărani așezați pe ea : erau horopsiți, rostogoliți din

datorie în datorie și urmăriți cu judecățile pînă în pînzele albe.

Altul, Nicu Tanasache, al doilea ajutor, era cel mai gros om din tîrg și avea cele mai multe fete: cinci. În gospodăria lui era un adevărat tiran. Femeia se încovoia sub lovituri, se uscasa ca un schelet în dureri și năcazuri îndelungi, — iar fetele erau purtate și năcăjite ca niște roabe și nici nu mînceau la o masă cu tatăl lor. A șasea fată, cea mai mare, Olimpia, după ce crescuse în nenorocirea aceea, a fost cerută de un negustor, detreabă om, însă nins pe la tîmple. Tanasache făcea oarecare nazuri, că-i laie, că-i ba-lai, — pînă ce-i spuse verde:

— Ia ascultă, eu îți dau femeie tînără și neatinsă. Imi dai mie, în mîna, patru mii de lei ghiață?...

Fata era de față. N-a zis nici un cuvînt. Tăcută și tristă ca totdeauna, s-a închis într-o odaie, a băut otravă, ș-a ieșit în sicriu din iadul care era casa tatălui ei.

Alți slujbași erau bețivi; alții își dădeau într-o singură noapte leafa în cărți, și a doua zi n-aveau ce mîncea; alții își părăseau nevestele frumoase și cinstite și alergau după cine se nimerea; — prea puțini erau oameni buni și curați; și Tina, în dezvăluirea aceasta crudă a vieții, avea clipe de sfîșieri sufletești, cutremure de groază și dezgust, — căci în visurile ei de fecioară altfel văzuse și-și închipuise lumea aceasta a lui Dumnezeu.

Cucoana Casuca-i zicea:

— De ce să te spării, puicuță? Doară așa se face școala lumii...

— Bine, dar cînd știi cine sînt, cum o să le mai calc în casă? cum o să le dau mîna?

— Ești copilă, ești copilă, drăguță ! Încă n-ai trăit. E-he-he ! și eu am fost așa, — și pe urmă am îndurat multe... Și cucoana își ducea batista la ochii dintrodată umezi.

Fata simțea un fior, — își întorcea privirile repede spre Vasile, îi zîmbea sfios, parcă voia să se încredințeze de ceva, să alunge un gând urît. Negrea o privea fericit, și asta era o încredințare deplină. El, la descoperirile care se făceau, rîdea ; cunoștea și el lumea, și asemenea lucruri nu-i păreau minuni. Vorbea despre ele cu răceală, ca un adevărat bărbat și Tinca-l privea cu dragoste, plină de respect pentru tăria lui.

Într-un rînd a văzut chiar cu ochii ei ceva care i-a întunecat sufletul ca un nour.

Se întorcea, cu Negrea, dintr-o plimbare scurtă spre Siret. Insera, și luminile tîrgului luceau pretutindeni. Mergeau strîns alăturați, și fata se simțea foarte fericită. Se abătuseră și pe la căsuța care trebuia să fie a lor, — ș-acum veneau cu pași înceți spre casă.

Dintrodată o femeie, învăluită peste față cu un șal negru, trecu repede pe lîngă ei, dindărăt, spre mijlocul tîrgului. Era naltă și slabă și pășea puțin adusă de șele, ca apăsată de o durere mare.

— E cucoana Marița... zise Negrea, urmărind-o cu ochii.

— Cine ? întrebă mirată Tinca.

— Cucoana Marița a lui Neculcea... Iar s-a întîmplat comedia...

— Ce-i ? parcă am auzit-o suspinînd, cînd trecea pe lîngă noi...

— Ce să-i faci ? zise încet Vasile. Afacere obișnuită. Neculcea s-a încurcat la Trifanov cu cîțiva, de

ast'dimineată, și de atunci bea întruna... L-a căutat cucoana Marița, pe la patru ceasuri, întâi la noi, la primărie... Acuma i-o fi dat de urmă...

— Și se duce ea singură să-l scoată de-acolo? șopti cu uimire fata.

— Sigur. Ce să facă? Ca totdeauna, are să plîngă, are să țipe, — și poate l-a scoate... Mai bine să n-aibă mine ce mînca? E cam urît pentru un barbat așa ceva, — dar femeia face și ea ce-o ajunge mintea...

Tinca se cutremură:

— Ți-i frig? o întrebă Negrea.

— Cumplit! ceva cumplit! răspunse ea în șoaptă, zugrumată.

Grăbiră pașii. Cînd ajunseră în fața lui Trifanov, auziră țipete înăbușite venind de departe, de la odăile din fund poate. O ușă se închise cu zgomot — și glasul conteni dintrodată.

— Așa e, cum spun eu... îngînă Vasile.

Tinca nu răspunse, dar același fior ca de frig o scutură.

— Ce ai, Tincuță? o întrebă Negrea, aplecîndu-se cu dragoste spre ea.

— Vai! eu aș muri, aș muri decît să îndur atîta rușine...

— A! te gîndești la madam Neculcea... Lasă-i... gîndește-te mai bine la noi...

-- Nu, e grozav! șopti fata și-i venea să plîngă.

Cînd vorbiră despre asta, sara, după ce se adunară cu toții, bătrînii tăcură, ca la auzul unei vești triste, dar cucoana Casuca începu să rîdă:

— Dragă puicuță, nu fi copilă... acestea sînt flori la ureche... Tu să fii fericită, încolo ce-ți pasă?

Și Tinca se gîndi că, la urma urmei, are dreptate «nașa» ei. Dragostea care una pentru totdeauna

viața ei de a lui Negrea era așa de mare încît ar fi fost o copilărie să facă o apropiere între o biată căsănicie la întîmplare și-ntr-o gospodărie care se îngheba cu grijă, cu sfințenie, ca un altar.

Toate veștile urîte despre lumea care o înconjura erau clipe fugare. Dragostea, care își urma cursul, îi umplea prezentul și viitorul. Vremea trecea și tot mai mult se întărea dorul de a se vedea singură la gospodăria ei, tot mai mult simțea că se leagă de cel care-i era ursitul și parcă se topea într-o iubire pe care ea o simțea așa de mare, în stare să umple o veșnicie.

X

În ziua nunții, 30 august, era și «patronul» lui cuconu Alecu. În amîndouă gospodăriile cucoana Casuca ducea ca pe niște armate, cu comande grabnice, femeile tocmită anume ca să ajute la pregătirea unei zile de două ori sărbătoare. Era o forfoteală, un amestec, un miros de fripturi prin bucătării, o desfășurare de pînzeturi, de aluat pentru plăcinte, — ceva strașnic ! Cucoana Casuca, rumână, vorbareță și mulțămită, era cînd ici, cînd colo, cînd zbura în rochia-i cu falduri largi spre mireasă, cînd se întorcea, parcă ar fi uitat ceva, foarte grăbită, spre casa mirelui.

Cuconu Grigore era gătit, cu părul lung pieptănat peste cap și tăiat acuma proaspăt la ceafă, cu barba îndreptată din țacăneala foarfecelui lui Lupu bărbierul, în straie negre, ceva așa de nou și de neobișnuit, încît nici nu îndrăznea să se așeze pe scaune. Cuconu Alecu era și mai și. Parcă întinerise, cu barba frumos rotunjită, cu părul ce-i mai rămăsese adus de pe laturi spre luna de fildeș din vârful capului, drept

și serios în cămașa scrobită. Se plimba rar prin casă, ieșea în ușă și privea în ogradă cu luare-aminte, fără să vadă ceva; se înturna, venea pînă la o fereastră, își răsucea pe gînduri o mustață privind pe geam, apoi, întorcîndu-se spre moș Grigore, se uita lung și zîmbea la el. Uneori deschidea ușa de la odaia lui Vasile și arunca o privire înlăuntru. Era acolo un miros tare de săpunuri și parfumuri. Lupu bărbierul, în jurul scaunului din fața oglinzii, pe care sta mirele, se răsucea în toate felurile, cu pieptenele, cu foarfecele și cu fierul de frizat; se trăgea un pas îndărăt, privea încrunțat, cu buzele făcute bot, se repezea, parcă ar fi descoperit o grozăvie, și, dintr-o țacăneală scurtă, răteza un fir nevăzut de păr, sau îl așeza domol cu capătul pieptenului. Iși punea apoi foarfecele în gură și pieptenele și-l înlîngea în păr, scotea cu luare-aminte din flacăra lămpii cu spirt fierul, și-l apropia de nas, îl mirosea, apoi ridica cu pieptenele un val de păr și strecura drotul în el într-o fumegare ușoară. Se uita după aceea mulțămît în oglindă, unde capul mirelui se arăta între prosoapele albe, cu ochii ațintiți lucitori pe fața plină de pudră:

Dincolo, la casa miresei, tot pregătiri. O vară a cucoanei Casuca, văduvă tînără, madam Raluca Vădescu și o fină veche, cucoana Săftica Ionescu, a ofițerului stării civile, găteau pe *fetiță*. În fața oglinzii mari, în lumina care intra pe ferestrele cu perdelele date la o parte, Tinca sta dreaptă, pe scaun, cu fața strălucind de lumina bucuriei. Pe canapea, la o parte, așteptau frumos așezate rochia albă, florile și beteala. Cucoana Raluca, foarte prietinoasă, cu un zîmbet dulce pe fața-i negricioasă și în ochii ca păcura licărind sub două sprîncene ca lipitorile, pieptăna, în-

linzînd lung brațele, părul mare, balai și mătăsos al miresei. Madam Ionescu, mai umilă parcă în urîțenia ei și în uscăciunea-i de femeie cu șase copii, gătea pomada, întindea panglicile și ajuta cu vorba, c-o gură mare care rostea încet și obosit cuvintele.

Iar cuconu Andrieș, acum era în odaie c-o întrebare înceată pentru fetiță, acum se repezea din cerdac spre magaziiile tîrgului. Pe mică pe ceas trebuia cîte ceva ; cucoana Casuca se apropia de el, îl trăgea într-un colț și-i șoptea tainic la ureche. Și bătrînul începea să se învîrtă prin casă foarte grăbit :

— Da, da, cucoană Casucă, da, numaidecît... Mai arunca o privire spre fetița lui și ieșea pe portița cerdacului cu pălăria pusă într-o parte. Se întorcea ceva mai liniștit, răsufla greu și-și ștergea, cu batista, sudoarea de pe frunte.

În fierberea și-n bucuria aceasta, era totuși o grijă : vremea. Un vînt umed adusese peste noapte nouri urîți, și acuma cerul era îmbrobodit pînă în marginile zării ; soarele nici o clipă nu strălucise și lumina avea ceva rece, de sfîrșit de toamnă. Tuturor le era inima îndoită din pricina asta, se uitau neconțenit în sus să vadă o dungă de cer limpede, — se întrebau despre ploaie — va veni ori nu va veni, — apoi cădeau la împăcare : cum va fi, va fi ! Bucurie să fie, că de petrecut este unde petrece ; iar pînă la primărie, pînă la biserică, te duci cu trăsura, — de asta nu e grijă. Totuși, iar se înturnau, mai bine ar fi să se lumineze !

Vremea trecea, pregătirile urmau cu zor, — și iată că se arată și cuconu Iorgu, gata îmbrăcat și grăbit peste măsură. Intră întăi în ogradă la cuconu Alecu, vîrî capul pe ușă și strigă :

— Domnule, mult am alergat ! Vra să zică sîntem gata, ha ? sîntem gata ?

— Gata, cucoane Iorgule, răspunse pe nas, apropiindu-se de uşă, moş Grigore, acuşi sîntem gata !

— Vra să zică tot mai este ! Bine. Eu sînt grăbit ; mă duc să pun pe foc pe primar... Să nu cumva să lipsească, că s-a topit...

• — Cum să lipsească ? întrebă cu grijă bătrînul Negrea.

— Ei nu, vorba vine, da' ştii...

Şi se trase repede de la uşă. Ieşi pe poartă în drum şi se zvîrli pe o coastă spre uşa deschisă de la cuconu Andrieş, printre copiii de ovrei, care priveau din drum cu gura căscată la mireasă.

— Cum merge, cucoane, cum merge ?

Cuconu Andrieş, roş, aprins, se năcăjea cu batista :

— Mi-e cam în grijă să nu ploaie, zise el privind spre fetiţă.

— Nu, cucoane, nu se poate... răspunse repede subprefectul ; îţi spun eu... Mă duc într-un suflet la Zaharia, să-l pun pe foc...

— Da' ce s-a întîmplat, frate ?

Cuconu Iorgu voi să răspundă, dar cucoana Casuca întră grăbită şi apucă de mînică pe cuconu Andrieş.

— ...Şi eu sînt grăbit ! zise cuconu Iorgu.

— De ce ? de ce ? întrebă dînd din mîni cucoana. Ce-ai făcut ? Unde-ai fost ? Şi lăsînd pe cuconu Andrieş, se întoarse spre subprefect.

— Bine, domnule, stăi, zise domolit cuconu Iorgu. Am fost de două ori pe-acasă, am uitat că eşti aici, nici cafea n-am băut azi...

— Bine, îţi fac o cafea, răspunse cucoana Casuca. Mai vrei ceva ?

— Nu, nu mai vreau! răspuse vesel cuconu Iorgu.

Cucoaşa Casuca începu a râde :

— Aşa ? nu mai vrei ? Da' lăutari ai adus ? unde-i Varvarache ? Te lăudai cu Varvarache !

— Uite, frate, aşa-i, frate ! strigă luminat cuconu Iorgu bătînd din palme. De asta eram eu aşa de grăbit ! Tiii ! cum am uitat ! M-am luat cu ziua tîrgului... Un pahar ici, unul colo, pentru tineri... Mă duc ! la moment !

— Stăi şi bea cafeaua...

— Aşa-i, domnule ! brava, cucoană Casucă, ei brava !

Tinca, pieptănată acum frumos şi pudrată uşor pe obrazul alb, se întoarse zîmbind pe scaun, între feţele vesele ale celor două cucoane :

— Şi eu, acuşi îs gata... Ce mai faci mata, tată ?

— Bine, domnule, răspuse cuconu Iorgu. O să bem cîte-o cafea...

Bătrînul Lunceanu, fără să zică nimic, se apropie şi întinse mînile, cu privirile umezite.

— Na, na ! strigă subţire coana Raluca ; să n-o săruţi, că rămîne benghi...

— Macar pe păr... şopti bătrînul fericit ; şi-şi apropie buzele de creştetul fetei.

Tinca îşi scutură capul veselă, cu un rîs uşor.

În clipa aceasta năvăli pe uşă Mihai, îmbrăcat în straie nouă, c-o cravată mare ca un fluture negru la gît.

— Pînă acuma l-am căutat !... strigă el ridicînd mîna dreaptă. De-acuma vine...

— Cine ? întrebă subprefectul, mirat.

— Varvarachel cine altul ? Nu m-ai trimes după el ?

— Ei, brava! strigă cuconu Iorgu. Vezi, cucoană Casucă, vezi? Doar e omul meu, domnule!

Mihai se opriise îndărătul Tincăi, cu mâinile la spate. Privea pe mireasă în oglindă.

— Ce te uiți la mine așa? Întrebă rîzînd fata. Vino mai bine să-ți așez cravata...

— Asta vreau și eu! strigă băiatul, și trecu înaintea ei.

— Tot înourat? Întrebă mireasa așezîndu-i fioncul. Ce zici tu? Plouă ori nu?

— De ce să ploaie? Întrebă liceanul pipăindu-și fluturile și întorcîndu-se cu fața la oglindă. Cum iese nunta cu așa mireasă, s-arată și soarele...

Cuconu Iorgu începu a rîde și bătu din palme:

— Poftim! vezi dumneata! Mare ștregar, domnule! maaare ștregar!...

Tinca zîmbea la toți prin oglindă. Cucoana Casuca se apropie și o mîngîie pe cap:

— Frumoasă mireasă! N-am ce zice, dragă pui-cuță!

În vremea asta, în cerdac, se îndesară tropăituri. Lăutarii astupară lumina unei ferestre; în odaie se făcu tăcere. Se auziră murmurările coardelor, — apoi deodată un arcuș trecu apăsător pe vioară și după el *Valsul primăverii* începu, legănat, ca purtat de ușoare valuri.

— Eu le-am spus să înceapă așa... zise Mihai, privind pieziș în oglindă. Tinca îi zîmbi, și, chemată de amintiri fericite, închise o clipă ochii, pe cînd adierile melodioase creșteau și-i vărsau ca o ploaie de raze în suflet.

— Iaca și mirele, iaca și mirele! strigă cucoana Casuca, bătînd din palme.

Tinca se sculă în picioare, dintrodată serioasă.

Iar Negrea intră strălucind, cu brațele întinse. Toată fața-i vorbea de o bucurie nemărginită și era frumos ca niciodată. Fata-i întinse mâinile și se priviră adânc în luminile ochilor, pe cînd muzica adia.

Și ea se așeză iar pe scaun, închise ochii din nou și-și duse dreapta la piept, amestită. Apoi cu un zîmbet dulce, își întoarse ochii și fața spre Vasile.

— Voinic mire! șopti cuconu Iorgu. Să-ți trăiască, cucoane Andrieș!

Și bătrînul privea la păreche, ca din al nouălea cer, totuși cu ochii umezi.

După ce veni și cuconu Alecu, și moș Grigore, cucoana Casuca pregăti o leacă de gustare, «numai o leacă, pe-un colț de masă... Desară este ce este!» Dar cuconu Iorgu găsi prilejul să scoată la lumină cîteva gărăfioare, ca să umple cîteva păhărele.

— Știi, cucoane, noi sîntem mai bătrîni... Așa ceva se cuvine...

Și cuconu Alecu își mîngîia mustățile și bărbuța, și, cu paharul în mîină, privea înduioșat spre «băieți».

— Să bem pentru dînșii! zise el încet, ciocnind paharul. Acesta a fost visul meu.

Și, apucînd pe cuconu Andrieș de după cap, îl sărută îndesat pe amîndoi obraji.

Băură un pahar, băură mai multe, — și taraful zicea ușor, iar bătrînul Varvarache cînta cîntece de dor, întinzîndu-și gîtul spre boieri și scuturîndu-și barba lungă căruntă. Zimbea, ofta, gema și-și rotea ochii focoși încă, sub sprîncenele tufouse, — și glasul lui răsuna limpede, înmlădiindu-se și tremurînd.

— Brava, Varvarache! zicea cuconu Iorgu. Zi-i așa, ca-n vremea veche!

După masă, se începu punerea hobotului, — și Varvarache cîntă cu foc: *Taci mireasă, nu măi plinge,*

În vreme ce cucoana Raluca și cucoana Săftica strecurau glume ușoare la urechea miresei și își ascundeau râsul cu brațele. Tinca părea că visează, cu lumina de zîmbet încremenită pe față.

Invitații începură a sosi. Veniră cavaleri pomăduiți, cu mustața răsucită, colegii de la primărie ai lui Negrea; veniră domnișoarele lui cuconu Nicu Tanasache, cinci, toate albe, fără pic de sînge în obraz, tăcute și cumiști. Veniră și fetele cucoanei Săftica, două codane rumene, care nu semănau deloc cu mama lor osoasă și uscată; veni cucoana Marița Neculcea cu o singură față, un drăcușor vioi numai de cinci-sprezece ani, cu niște ochi negri care nu stăteau locului cît e picul, ca argintul cel viu. Apoi, pe lîngă burta uriașă a lui Tanasache, pe lîngă Neculcea supleantul, spătos, cu barba rară și cu nasul roșu, pe lîngă domnul Ionescu, om ciolănos și greoi cu vîrfurile degetelor crescute ca niște cioate, mai intră și domnul Panaite Gheorghiu, — singur însă: cucoana era cam *bolnavă* — și domnul Apostolescu, judecătorul, om burlac și morocănos, cu un ochi la slănină și cu unul la făină. Toată «clasa cea mai de sus» a tîrgușorului.

Odăile se umplură, și tavele cu dulceață și cu cafea începură a se opri pe dinaintea fiecăruia. Lingurițele sunau ușor, în toate părțile se auzea *Mersi! Mersi!* Fetele împresurau pe Tinca, o pipăiau, îi potriveau un fir de beteală, ori o crenguță din cununa de lămîiță. O întrebau rîzînd despre multe, vorbeau despre vreme, — și mireasa răspundea pe gînduri, rar, din cînd în cînd. În jurul mirelui, cavalerii vorbeau ceva mai tare, uneori un glas slăbea, și îndată urmau hohote tari.

După aceea fetele începură a împărți fioncurile de beteală la cavaleri. Mireasa așeză chiar cu mâna ei grămăjuia strălucitoare cu crenguța de lămâiță în pieptul lui Negrea, și el îi sărută mâna cu ceremonie, frîngîndu-se tare din mijloc.

Însfîrșit, după ce se legară băsmălile albe la capetele cailor, se suiră cu toții în trăsură. Mireasa, lucind alb, sta tăcută lângă cucoana Casuca, rumână, veselă, pierdută în cordelele rochiei, ținînd sus, ca un steag, lumînarea mare, greu împodobită. În trăsura a doua venea Negrea, acum serios, lângă cuconu Iorgu, țăpăn în gulerul nalt, cu amîndouă mîinile pe lumînare; și trăsurile toate mergeau duruind în filfiirile albe ale băsmălilor, prin lumina leșietică ce se strecura ca un painjenis din văzduhul înourat.

Și la primărie lucrurile se petrecură repede. Cel puțin Tinca parcă nici nu-și dădu bine sama de vremea strecurată. Indărătul ei simțea răsufări, filfiiri de evantalii, șoapte, pe cînd domnul primar Zaharia, mărunț, slab, cu ochelari, cetea articole dintr-o carte groasă, se oprea, o privea zîmbind, o întreba politicos, parcă voia să-i zică :

— Domnișoară, îți plac prăjiturile ?

După ce iscălră în condici, fata ridică fruntea și căută pe cuconu Andrieș cu ochii. Bătrînul îi zîmbea de-aproape și-i făcea mulțămit semne cu capul. Întîlni apoi privirile fierbinți ale mirelui. Ii zîmbi și el, și-i șopti :

— Ne apropiem !

Și ieșiră într-o fișiere de ape, se urcară iar în trăsuri, bicele pocniră, — și dintrodată se trezi scoborîtă lângă pridvorul bisericii. Erau înlăuntru lumînări aprinse, cărți deschise, era barba mare, albă a părintelui Petrea, — și ea ședea alături de cel pe

care-l iubea așa de mult, care trebuia de azi înainte să-i fie tovarășul pînă-n marginea gropii. Îl admiră, îl văzu așa de serios, așa de frumos, — și toată dragostea care o încălzise atîta vreme, acum îi năvălea cu un fior în piept; în față, cu un val de sînge; în ochi, cu o undă de lacrimi...

Și pierdute îi sunară la urechi cetaniile preotului; ca într-o visare șopti *da*, la o întrebare care parcă venea de sus; sorbi o picătură acră de vin, își atinse buzele de o fărîmătură de pîine; se mișcă în jurul unei mese, pe cînd cîntări răsunau sub boltă, cîntări care-i păzură tot așa de dulci ca și cele de altădată, din noaptea Învierii, din ceasul începutului iubirii lor. O grindină mărunță de bomboane se revărsă de sus din cafas, o învălmășeală, un murmur tremură un răstimp în jur, apoi se simți cuprinsă de după cap, sărutată, privită de-aproape, și de ochi care-i erau foarte cunoscute și de priviri străine. Și o înduioșare mare o cuprinse cînd cunoscu pe bunic, pe cuconu Andrieș... O sărută, o strînse la piept, și lacrimi îi curgeau în tăcere pe obrazul roșcovan și în bărbuța albă...

Cînd porniră spre casă, din văzduhul neguros cernea ploaie mărunță. Intră sub un poclit, se văzu alături de Negrea, și, cu un zîmbet obosit, își lăsă capul pe umărul lui.

— Plouă... murmură ea, vezi că tot plouă...

El o cuprinse de mijloc, se aplecă ușor spre dînsa și-i atinse repede colțul gurii, într-o sărutare care-i strecură prin vine un fior de apă uncropită.

— Nu-i nimica, zise el, nu-i nimica... Și o privea cu ochi arzători, o strîngea la piept, cu brațe prin care trecea un tremur. Ea își lăsase pe pieptul lui capul și parcă-i venea să moară.

Dar trăsurile se opriră. În ciripiri vesele coborîră fetele și se grămădiră spre ușă, — și iarăși mireasa fericită se simți ca într-un vis, în care vremea curgea fără să-și poată ea da sama cum. Lumini se aprinseră, cîntece de vioară și flaut porniră, mese se întinseră. Și în lumină rîdea lung cucoana Casuca, poftea lumea, se întorcea spre ajutoare, dînd porunci. Se trezi în capul mesei, lîngă mire. El era iar serios și ea îl privea, admirîndu-l din cînd în cînd.

Li se aduse un ou. Mîncară amîndoi dintr-însul. Și ea simțea bine că un fel de cucernicie o cucerea : ori vor fi bogați, ori nu se vor putea împărtăși decît dintr-un singur ou sărac. Se uita la Vasile, — și el parcă-i pricepuse gîndul, îi strecură o șoaptă pe care ea n-o înțelese, dar o primi ca pe o veste fericită.

Și urmară închinări, se ciocniră pahare.

Apoi tinerii se sculară, trecură în salonașul ceruit, unde se priviră, se poftiră cu zîmbete. Și muzica începu a adia, și părechile porniră într-un zbor ușor și legănat....

Tinca se simți dusă în vârtejul acesta și știa un lucru : că e la pieptul lui Negrea. Fiori după fiori i se strecurau prin vine, se simțea furată de legănarea de vis și de adierile moi ale cîntării, parcă se făcea tot mai ușoară, tot mai ușoară... Și, cînd se opri, se văzu față în față cu bătrînul cuconu Andrieș. Iar o cuprinse, iar începu să o sărute — și fetița zîmbea acum la boabele de lacrimi care scînteiau în barba ca a lui Cuza a bătrînului.

PARTEA A DOUA

I

Insurăteii petrecură luna de miere, septembrie întreg, în căsuța lor. În cele trei odăițe pline de lucruri nouă și de unele din mobilele de față ale Tincăi, în grădinița din fața casei, în livada de dindos, trăiră cu totul despărțiți de lume în zilele limpezi ale începutului aceluia de toamnă. Chiar bătrînii veneau rar la ei și plecau curînd, ca și cum se temeau să nu tulbure fericirea acestei tinereți, iar alții, afară de cucoana Casuca din cînd în cînd, nu-i cercetau deloc. Așa se cădea : măcar o lună de zile trebuiau lăsați în pace.

Căsuța, așa de mult dorită și atît de îndelung tîrguită de cuconu Andrieș, era, ce-i dreptul, așezată în partea cea mai curată și mai liniștită a locului. Nu era nici în tîrg, nici în vatra satului ; era la mijloc, pe o bucată de uliță, prelungire din a Economului. Ii ziceau *Cartierul* funcționarilor, cei care locuiau în partea aceea, și simțeau oarecare mîndrie cînd rosteau cuvintele acestea. În adevăr, în cele vreo treizeci de case curate, cu grădini, nu sălășluiau decît slujbași ai comunei ori ai Statului. Aveau copii puțini și trăiau cu economie și cu rînduială cei mai

mulți, fără gălăgie, fără chefuri. Biserica, clădire bătrână și înaltă de piatră, se înălța în mijloc, răspîndind peste colțul acesta un aer de evlavie și pace.

Cea dintâi casă dincoace de piață, unde se sfîrșea târgul, era a lui cuconu Iorgu. În perdelele ei de viță sălbatică, mult ridicată din temelie deasupra pămîntului, părea cea mai mare și cea mai arătoasă. În grădinița din față, cuconu Iorgu, după dorința cucoanei Casuca, pusese globuri colorate de sticlă în vîrfuri de bețe, — o raritate de întăia mîină acolo, în Vascani. Intr-însele se oglindea în negru și casa subprefectului și bucata de stradă din față, cu toți trecătorii ei, care aveau obicei să-și privească silueta mică și diformă mișcîndu-se la fel cu ei în toate globurile.

Cucoana Casuca, gospodină harnică, toată ziua trebăluia prin ogradă și prin livada mare de dindos; se arăta des pe la geamuri, scotea capul pieptănat lins și privea la vale spre Vatră, în lungul uliții. Din cînd în cînd o gospodină se oprea o clipă în fața grădiniței. Își dădeau bună-ziua, și cucoana Casuca cu glasul-i tare o întrebă și-i vorbea despre toate, un sfert de ceas. După aceea își trăgea capul de la ferastră și se arăta iar, undeva, prin curte.

Cuconu Iorgu venea încet de la subprefectură, cu mîinile la spate. De la poartă întrebă :

— Gata masa, cucoană Casucă? Și la răspunsul cucoanei, adăogea repede cu glasul-i gros: Brava, cucoană Casucă, ei brava!

Se arăta apoi și el în cerdac, la amiază și sara, după masă, își sorbea cafeaua și dădea drumul rotocoalelor de fum printre ghirlănzile de frunze întunecoase.

Trăiau destul de bine cuconu Iorgu și Casuca lui. Copii n-aveau, banii le prisoseau și aveau de unde pune și deoparte. Toată lumea îi ferecea, cu toate că se știa că cuconu Iorgu are patima cărților. Vecinii n-aveau de unde să știe ce era în sufletul cucoanei Casuca, pentru că ea nu țipa niciodată la bărbatul său și n-o apucau niciodată istericalele. Credeau că lucrurile nu se bagă de samă, bine că sînt bani din bielșug... Dar nu era așa. Cucoana Casuca, în adevăr, așa de vorbareță cu oricine, cu cuconu Iorgu se purta altfel. La el nu răcnea, pe el nu-l batjocorea, — numai ofta cînd se întîmpla iar *comedia*, și se lega cu batistă albă la cap. — Și, cînd o vedea așa cuconu Iorgu, că stă ca moartă, că nici mînîncă, nici bea, îi venea să-și facă o samă. Pentru el asta era mare pedeapsă, căci la frumoasa lui Casucă ș-acuma ținea. Iar dumneaei, de cînd cu logodna și cu nunta «băieților», se simțea mai fericită și avea pentru cuconu Iorgu priviri mai calde decît înainte.

Lîngă gospodăria aceasta «care o ducea bine», după cum se spunea în «Cartier», își avea sălașul, într-o căsuță mai mică, dosită printre copaci bătrîni, cucoana Raluca Văsescu, văduva. Rămăsese fără de bărbat tînră, după ce suferise ani de zile toanele unui ofticos și sărăcia care împresurase casa. Acuma în văduvia-i liniștită, parcă mai întinerise și se mai îngrășase. În cîteva rînduri alergaseră vorbe șoptite în ascuns prin casele dimprejur ; se zvonea de o dragoste cu un venetic rătăcit pe-acolo prin partea locului, un ajutor de judecător, care n-a stat decît șase luni în țîrg. Cu plecarea lui se potoli totul însă. Unii jurau pe sfînta cruce că a fost ceva la mijloc, alții dădeau din umeri neîncrezători ; pe urmă, tăcură. Și cucoana Raluca își ducea viața liniștită cu venitul

unei zestre mici, părea că a spus pentru totdeauna rămas-bun tinereții. Cu toate astea, mai era mult foc în ochii negri, sub sprâncene groase ca lipitorile.

Urmau alte câteva gospodării pînă la căsuța însurățeilor. După aceea, una, peste drum de alta, veneau casele lui Neculcea și a lui Panaite Gheorghiu, a judecătorului Apostolescu și a lui Ghiță Ionescu. Mai încolo ședea Nicu Tănăsache. Și după asta, scoborînd puțin la vale, drumul pe de o parte se deschidea spre biserică și pe de alta spre cimitir. Urma apoi satul, Vatra Vascanilor.

Iancu Neculcea, supleantul lui cuconu Iorgu, era mai mult la Trifanov, ori în altă parte, în vecinătatea paharelor de spirtoase, decît acasă, și din leafa lui nu s-alegea nimic. Biata nevastă-sa, cucoana Marița, își creștea greu, economisind para cu para și rupîndu-și de la gură, fetița pe care o aveau, Olga. O dăduse la Iași să învețe mai departe, să poată trăi singură, că de zestre nici nu mai putea fi vorbă; și numai ca fata să nu sufere, ea, cucoana Marița, făcea acel lucru «necauzit și nemaivăzut» cum zicea mahalaua, se ducea singură, în zilele cînd se da leafa, după bărbatu-său și cerca să-l smulgă de la băutură, să-l aducă acasă, să-i ia banii, să-i strîngă, și se zbătea, plîngea, îl ruga, pînă ce-l îndupleca. Cuconu Iancu nu era om rău, i se rupea inima cînd o vedea venind îmbodolită în șalu-i negru, dar îi era rușine de cei din jur, se cucoșea, răcnea și cerca să-i poruncească să se întoarcă la oalele ei, — dar la urmă tot pleca capul, și clătinîndu-se, pornea înainte. Femeia venea încet în urmă, ca și cum se întorcea de la o cumpărătură din tîrg, asta după dorința bărbatului; și acasă, ca întotdeauna, începeau lacrimile și rugămintele. Cît suferise cucoana Marița la început,

și cît stătuse la îndoială, cît își frînsese mînile, cîte lacrimi vărsase, de cîte ori se întorsese de la porțiță, din drumul spre crîșmă întăia oară, numai unul Dumnezeu știe!... Acuma se obișnuise, — dar ș-acuma, cînd trebuia iar să plece, se gîndea că mai bine ar bea un pahar de otravă, ori s-ar da cu capu-ntr-o fîntină.

Și cu toate năcazurile acestea, casa lor era curată, parcă oricînd bătută de soare; înlăuntru, mobilele, de și foarte vechi, sticleau cu lustrul nou, fără un fir de praf; fetița, cînd venea în vacanțe, găsea flori în grădiniță și totdeauna un lucru nou pe măsura ei. Iar cucoana Marița atîta mîngiere avea: parcă mai uita amarul, cînd Olguța ei își întindea botișorul rumăn și o săruta încet pe pleoapele arse de lacrimi.

La Panaite Gheorghiu, peste drum, viața mergea bine, ascunsă, mocnită, în doi, cu băutura. Cucoana Adela nu critica pe nimeni, și nu se vizita decît cu foarte puține cunoștinți. Ea era fericită că cuconu Panaite o lasă în pace și că are în pivniță strașnicul vin al vechiului stăpîn, acuma cerșetor. Iar dumnealui nu bea niciodată apă și avea o față lustruită bătînd puțin în vînat, totdeauna amărită, parcă de o durere ascunsă. Trăiau într-o casă cu ferestrele dintr-un geam, cu mobile noi de lux, pe care însă cucoana Adela le disprețuia grozav și le lăsa în plata Domnului sub pinza lor de pulbere vînată. În fiecare dimineață, cuconu Panaite ieșea într-o droșcă veche, cu doi cai mărunți și cu un țigănoi bătrîn pe capră, și se ducea la sfoara lui de moșie. Cînd se întorcea, nimeni nu se arăta la geamuri, nimeni nu-i ieșea înainte, parcă intra într-o curte pustie.

Dincolo, la Ghiță Ionescu, era bine-pace. Cucoana

Săftica, slabă, numai pielea și ciolanele, se purta ca un spiriduș, era o gospodină fără păreche, și cele două fete, Liza și Marghiolița, creșteau cumiți și gospodine subt ocîrmuirea ei aspră. La școală duminenei nu voise să le dea : Ce le trebuie școală ? Să știe a crește copiii ș-a se învăța în gospodărie, asta le trebuie !... Și cuconu Ghiță, mai umilit, ca unul ce nu era din familie bună, tăcea și lăsa să meargă lucrurile cum voia cucoana Săftica, că așa era bine. El știa asta : aducea, la lună, leafa și o strecura printre vîrfurile ciotoaroase ale degetelor lui : în mîna uscată a nevastei. După aceea își trecea palma peste mustățile groase și zbîrlite și se uita zîmbind, cu ochii mici îngropați sub frunte, la nevastă-sa, așteptîndu-i cuvîntul înțelept. Ea începea să-i spuie una și alta, și el dădea din cap :

— Asta-i bun, vezi, asta-i bun !

Peste drum, Apostolescu, judecătorul, om ca de treizeci de ani, trăia singuratic. Se uita încrucișat și parcă se temea de toată lumea, totuși om rău nu era. Suferea pri suferise odată, însă, de ceva, — de aceea pesemne trăia acum așa de retras. Nici nu spunea de unde-i, ce făcuse, dacă fusese însurat, dacă avea de gînd să se însoare, — nimic. Gurile rele spuneau că se închide în casă și bea pe înfundate, dar de adevărul adevărat nu se putea ști. Un singur lucru îl vedea toată lumea : mîngîia pe cap copiii pe care-i întîlnea pe marginea drumului, cînd se ducea la judecătorie. Asta plăcea mamelor, ieșeau de-și luau în brațe puii și priveau zîmbind după el.

Acasă, avea o femeie stătută, care-i făcea mîncare și-i deretica prin casă. El, cum se întorcea de la cancelarie, se arăta în cerdac c-o carte. Cetea pînă la vremea mesei, cînd fumul amurgului înegura

ziua. Intra apoi în casă — și după masă se aprindea lumina în odaia lui din față. Stătea la masă, sub abajur, cu fruntea în palme, celind pînă tîrziu.

Insfîrșit, Nicu Tănăsache ședea ceva mai la vale, aproape de biserică. Dimineața, la el, toată lumea era sculată în zori de ziuă. Sara, toți se culcau odată cu găinile. Peste zi, glasul lui puternic răsuna în toate părțile, burta-i uriașă trecea din ogradă în casă, ș-acolo din odaie în odaie. Neconținut dădea din mîni și bătea din picioare. Femeia, fetele, parcă voiau să intre în pămînt înaintea lui, pînă și mîțele fugeau scuișind, cu coada bîrzoii, cînd dădeau cu ochii de el. Mîncarea trecea drămăluită prin mîinile lui, da banii para cu para. Numai pentru marelui pîntece nu era zgîrcit; mîncă și bea cît un popă la praznic; apoi se lăsa într-un cot și adormea sfîrșind cu gura căscată. Acesta era răstimpul cînd toată lumea răsufla în casă, cînd un zîmbet se furișea pe fața fetelor, cînd mama mai tăia pentru fiecare cîte o felie de pîne, subțire, «ca să nu se cunoască».

Ceilalți locuitori erau oameni mai puțin însemnați, care-și ridicau cușmele în tăcere cînd treceau pe lîngă ceștialalți. Ei veneau, se duceau, își scoteau rar nevestele și copiii la plimbare, chemau rar pe Varvarache, se întîlneau cîteodată la o cinste și se duceau regulat la biserică.

Strada era curată. Venind din Vatră, drumul se lărgea parcă aici, mărginit cu zaplazuri de ostrețe, peste care se înclinău ramurile arborilor. În fața ferestrelor și ușilor vopsite cu vînat bătînd în albastru străluceau flori, în straturi, mărginite cu bolovani văruiți; în fund, pe lîngă case, se zărea verdeța bogată a livezilor. În tăcerea care de obicei era stăpîină în uliță, rar străbătea plînsul unui copil.

Casa însurăteilor părea și ea tânără și cochetă, cu ferestrele pline de flori, rîzînd la soare, între straturile stropite cu deosebite colori, cu chioșcul acoperit de rugurile fragede de buna-dimineată. În părțile alb, deasupra ușii din față, un scatiu cînta subțire și argintiu, fericit în lumina și-n verdeața aceea.

De obicei, în auriile zile ale lui septemvrie, se arăta din cînd în cînd, la geamurile deschise, fața albă cu ochii albaștri a Tincăi. Tînăra își uda florile, ciupea cîteva frunze îngălbenite, scotea puțin capul și privea în grădină. Indărătul ei, mai în umbră, se iveaua și Negrea, fără guler, numai în jiletcă. O striga, ea întorcea capul cu un zîmbet, se îndrepta, se întorcea spre el.

Uneori, pe portița vopsită alb intrau bătrînii, tustrei, pășind încet, sfioși parcă. Și se opreau fericiți în mijlocul ogrăzii, cînd Tinca, sprintenă în capot-u ușor, se repezea pe ușă spre ei cu un strigăt vesel, căruia moș Grigore, îi zicea «un ciripit». Și, pe cînd bătrînii ceilalți întindeau brațele să-i apuce capul, să i-l sărute, moș Grigore, tot ca în vremurile trecute, se ploconea ducîndu-și mîna la piept, la buze, la frunte, și înainte, rostind gros :

— Salamaleicum, tinereță !

II

După ce Negrea își sfîrși concediul — septemvrie, — își începu iar, însă ca alt om, treburile cancelariei. Se simțea și el acuma stînd parcă mai bine pe

scaun. Vechii gospodari îi zîmbeau mai cu prietinie și-l opreau în drum, ori în coridorul primăriei.

— Ei, merge gospodăria, merge ?

El zîmbea și răspundea cu convingere :

— Cum nu, foarte bine..., ca și cum era pătruns de toate tainele, de toată tactica pe care trebuie să o aibă un bărbat.

În afară de treburile slujbei lui, mai veniră și alte datorii : vizitele la cunoscuți. Cucoana Casuca, nuna, dădu lămuririle trebuitoare : unde trebuiau să se ducă întâi, cit aveau a sta pe unde se duceau, cum să facă poftirile. În multe rînduri, chiar îi întovărăși și dumneaei. Și așa cunoscură mai de aproape, însă între priviri dulci și vorbe de prietinie, casa lui Nicu Tanasache, unde fetele zîmbeau cuminți cînd zîmbea și mama și unde numai cuconu Nicu, soțul, rîdea cu hohote ținîndu-se de burtă ; cunoscură familia Ghiță Ionescu, unde cucoana vorbea în rețete și în proverbe și unde, dacă întrebai pe *dumnealui*, îți răspundea tot *dumneaci*, după care dumnealui dădea din cap cu un zîmbet de aprobare îngăduitoare. Vizitară și pe Neculcea, și Tinca găsi «foarte bine» pe cucoana Marița, iar soțul era foarte simpatic. Chiar Vasile avuse, după ce ieșiseră, o vorbă bună :

— N-o fi dracu așa de negru cum îl zugrăvește lumea...

Lumea, adecă cucoana Casuca, rîsesse cu șiretenie și avuse și ea o altă vorbă :

— Răbdare, răbdare ! Încă nu cunoaștem bine pe dracul !

După aceea primiră și tinerii în casa lor.

În cea dintâi duminică, cînd trebuiau să vie musafiri, Tinca se sculă dis-de-diminează. După ce mama Ioana mătură și spală pe jos prin 'odăi, după ce

așeză lăvicerele, Tinca singură intră în salonaș, cu pământul de pene moi. Deschise ferestrele și începu a aduce fiecare lucrușor la lumină. Il bătea cu penele și-l netezea cu cîrpa albă de flaneluță. Apoi, în capotu-i lung de satin, se așeză în mijlocul odăii și se uită cu un zîmbet de stăpîină mulțămîită în jur.

Pe păretele din fund, fără ferestre, era întins un covor, un covor tuns turcesc: într-un chenar de trandafiri de colori felurite, se arăta un călăreț în tunică albastră, cu burnuz alb la cap, cu ochii jumătate albi, jumătate negri. Era aplecat înainte pe un cal cenușiu pornit în goană și purta în brațe o femeie despletită, o pradă de dragoste.

Pe păretele dinspre miazăzi, între ferestre, stăteau frumos rînduite fotografiile, în două arcuri, cele mari deasupra, cele mici dedesubt. Toate erau în rame negre și închideau chipuri felurite, cunoștinți, rubedenii, bărbați și cucoane, în haine noi, uitîndu-se într-o parte, drept, cu gîturile țapene.

De o parte și de alta a ferestrelor, spre colțuri, cîte un tablou mare în rame aurite: cromolitografii cu scene de vînătoare.

Intre geamurile dinspre răsărit, o măsuță cu oglinda ei, care arăta dreaptă, privind, pe Tinca. Acolo pe măsuță erau, în rame de scoici, portretele bătrînilor și a mamelor moarte, a cucoanei Anica și a cucoanei Sevastia. Tinca se uita visînd la ele, cucerită încet-încet, în liniștea odăii, de aduceri-aminte.

Pe masa rotundă din mijlocul odăii, pe care își sprijinea ea dreapta, era lampa de bronz cu globul de sticlă, pusă pe o tabla împletită din lînuri colorate. Apoi în jur o scoică mare răsucită în sfîredel și cîteva *bibelouri*: căței, pisici, copii de metal sau de piatră moale. Și în jur, scaune de paie, iar pe lîngă păreți

fotelurile, pe care le întregea canapeaua de sub covor, toate îmbrăcate în satin cu flori mari portocalii și vișinii.

Și madam Negrea se uita la toate, să vadă dacă sînt rînduite, dacă n-a mai rămas undeva vreun fir de puf ori de praf. Incepu apoi a umbla cu pași înceți încolo și înapoi, așezînd și celelalte lucruri neînsemnate care erau aninate ici-colo, umplînd golul păreților.

Totul o mulțămă. Dar fața-i serioasă dintrodată se luminează de un zîmbet : în cadrul ușii sta drept Vasile și o privea.

— Te-am prins, zise el vesel, faci inspecția !

Ea începu a rîde și se apropie de el :

— Bună dimineața ! Și-i întinse obrazii, dintrodată rumeniți. Apoi înaintară pînă în mijloc.

— Te-am căutat întăi în grădină... zise Vasile.

— Nu, în grădină mergem acuma. Am să fac un buchet, să-l punem aici, pe masă...

— Atunci hai mai repede, că pe urmă plec la piață cu mama Ioana.

— Gospodarule, gospodarule ! grăi Tinca clătînd capul și privindul pieziș, ai început a te deprinde...

El o apucă rîzînd de mîna, și ieșiră în grădiniță. Deasupra, în colivia lui verde, scatiul cînta, luminat de soarele călduț de toamnă.

— Brava ție ! zise Tinca, întorcîndu-se spre cușcă. Cînti, macar că azi nimeni nu ți-a dat apă și să-mîntă...

Apoi, printre straturile de flori rămase neveștezite de aburirile brumoase ale lui septembrie, prinse a umbla și a culege. Se apleca, rupea firul, se ridica și

întindea floarea lui Negrea, care o înmănunchia cu o seriozitate destul de bărbătească.

Intrînd în casă, Negrea întrebă :

— Ei, ce mîncăm azi, dragă ?

Și începură a vorbi despre cumpărături. Ea număra pe degete, se gîndea privind în bagdadie, și dintrodată zvîrlea o vorbă veselă. Mama Ioana, înbrobodită cu casînca-i neagră, îi privea liniștită cu ochii ei inițitei în brăzdăturile și încrețiturile obrazului, — și aștepta cu panerul trecut prin brațul drept.

După ce plecă Negrea, Tinca își cercetă cămăruța. Dulceață avea, cafea rîșnită era, musafirii puteau să vie cîți or pofti. Și gospodina nouă simțea o ușoară mîndrie că era și ea așezată în cuibul ei, avea toate ale ei, că va primi în casa ei oameni care vor putea vedea și curățenie și lucruri ca la orice căsnicie veche.

Și vremea trecu în oarecare nerăbdare pînă la amiază, și de la amiază încă două ceasuri lungi se scurseră, în plimbări prin salonaș, de la ferestrele din față pînă în fund, și înapoi. Vasile, cam moleșit după masă, sta pe canapea gînditor. Schimbau din cînd în cînd vorbe puține. Uneori Tinca se așeza alături de el, și o clipă își pleca obrazul lîngă al lui.

Dintrodată se întoarse de la geam spre el, și zise repede, aprinsă :

— Vine ! cucoana Săftica !...

— A ! Ionescu... îngînă Negrea. Se sculă, își așeză cu palma haina, apoi își trecu degetele prin păr.

Tinca ieși în antret, mlădicioasă în rochia-i cenușie, cu ochii albaștri zîmbitori sub părul balai, frumos încrețit și așezat cunună în jurul frunții.

Prin grădiniță venea cucoana Săftica, uscată, strînsă bine în rochia-i neagră împodobită la piept cu rîuri de mărgeluțe scînteietoare ca păcura, și c-o pălărie mare c-o pană de struț cum e caimacul cafelei. Domnul Ionescu venea ceva mai în urmă, în sacou pestriț, cu obișnuitu-i baston cu măciucă de fildes în mină.

— A! bonjur, dragă madam Negrea!

— Bonjur! bine-ați venit... Poftim!...

Cucoanele se sărulară, domnul Ionescu se descoperi și sărută mîna Tincai. Stăpîna casei le făcu apoi loc, și, vorbind, porniră spre salonaș.

— Ce mai făceai mata?

— Bine, uite, prin casă, ca duminica...

— Da' domnu Negrea, bine? întrebă zîmbind Ionescu.

— Poftim, iată-l, foarte bine...

Vasile se arătă în ușă. Duse la buze mîna cucoanei Săftica, apoi se întoarse spre Ionescu și-i strînse degetele.

— Aha! ce mai faci, cucoane? bine, bine?

— Bine, răspunse Negrea. Și se așezară pe scaune, lîngă masa din mijloc, pe care strălucea proaspăt buchetul de flori cules dimineață.

Urmă o tăcere scurtă. Apoi cucoana Săftica se uită zîmbind cu bunătate la Tinca; îi zise:

— Ei, ce-ați mai făcut, ce-ați mai dres?

Întăi, afacerile cele mici ale gospodăriei avură locul. Tinca mărturisea că în adevăr s-au cam scumplit toate, și, ca o gospodină veche, găsi că «neconținut trebuie să stai cu punga deschisă».

— Hei, asta nu-i nimic, rosti madam Ionescu cu un oftat; eu de atîția ani mă lupt... Dar n-ai ce face, îți spun eu...

Și, cu gura-i cam mare, cu buzele subțiri, începu tînguirile : cît e de greu să ții cumpăna, cum trebuie să tai din toate părțile ; copiii rup ; de ar avea și straie de fier și tot ar trece prin ele, — pe urmă vine o durere, o boală... Iată, dumneaei de patru ani suferă. Uite, așa un boț parcă se suie și se coboară de la gît la stomac... S-a căutat cu doctori, pe unde n-a fost, — nimic, bani zvîrliți în Baltă !

Pe urmă, e greu de trăit așa, într-un tîrgușor. N-ai unde ieși, unde să mai vezi ceva. Nici tu teatru, nici tu circ, cum e într-un oraș mare. Tot în casă și iar în casă ! te strici, te sălbătăcești de la o vreme !

Tinca asculta și dădea încet din cap, c-o ușoară umbră în priviri.

Alături, Negrea vorbea de una de alta cu Ionescu. S-aude că guvernul nu mai are mult, gazetele țipă, nedreptăți peste nedreptăți în toate părțile.

— Aș ! zise Vasile, parcă te poți încrede în ce spun gazetele ? Mai spun și minciuni...

— Ei, așa-i, dar tot, știi... răspunse cu neîncredere Ionescu.

Și trecură apoi la vreme, la toamna lungă

— Acesta e semn bun, vorbi domnul Ghiță Ionescu, ducîndu-și degetele cu vîrfurile groase la mustăți. Poate anul viitor a fi mai bun...

Urmă o clipă de tăcere. Cucoana Săftica întinse mîna spre vasul de pe masă și scoase o pansea.

— Bine, madam Negrea, mata tot mai ai flori în grădină ?

— Pe ici, pe colo... răspunse Tinca ; și dintrodată își aduse aminte de datoriile-i de stăpîină a casei. Se sculă :

— Vă rog să mă scuzați un moment...

— Vai de mine, zise cucoana Săftica, mafa poate vrei să te deranjezi cu dulceață, cu cafea... Zău nu te mai supăra...

— De ce? nici o supărare...

Cînd se întoarse, madam Ionescu vorbea cu Negrea, și domnul Ionescu tăcea și își răsflira mustățile, privindu-le atent în lungul nasului.

Mama Ioana intră îndată încet, cu tablaua cu dulceață. Era îmbrobodită cu tulpan curat și avea pestelcă albă dinainte. Se opri în fața cucoanei Săftica. Dumneaei scoase cu luare-aminte din chisea, pe vîrful linguriții numai, dulcețul. Apoi, după ce bău apa și dădu drumul linguriței în pahar, se întoarse spre Tinca, trecîndu-și batista pe buze:

— Mersi. Foarte bun dulceț... Uite, eu anul ista n-am găsit cireșe albe...

— Au fost cam rare, zise Tinca.

— Mersi! zise și domnul Ionescu.

— Pentru puțin. — Mamă Ioană, faci și două cafele...

— Zău, madam Negrea, nu te mai supăra, rosti cucoana Săftica plecînd puțin capul pe umăr.

— Vai de mine, ce supărare poate fi asta?

În tăcerea care urmă, se auzi afară cîntecul subțire al scatiului.

Tinca se plecă puțin, privind pe fereastră.

— Ce-i? întrebă madam Ionescu. A! da, vine Neculcea...

Madam Negrea ieși numaidecît. Se auziră glasuri, veni o undă de rîs — și cucoana Marița intră întâi, naltă, slabă, cu ochii mari și frumoși încă.

Negrea o întîmpină, îi sărută mîna; scutură și brațul lui Neculcea, care venea așezîndu-și repede

cu mînile barba și părul. În picioare, cu toții, schimbă cuvintele începutului, apoi se așezară.

Bărbații, cu mînile pe genunchi, se plecară unii spre alții, iar cucoana Marița, între madam Ionescu și Tinca, întorcea capul cu zîmbete spre una și spre alta și grăia încet, c-o înmlădiere moale și sfioasă de glas.

Mama Ioana mai veni o dată cu dulceleț. Și după ce aduse și cafelele, boierii își făcură cîte-o țigară și se învălură în nouri cenușii, vorbind.

Negrea se desmortîse, i se aprinseră ochii, povestea unele întâmplări din oaste și din cînd în cînd ceilalți doi izbucneau în rîsete. Tinca, între cucoane, acum se luase după șuvoiul vorbeii. Asculta pe cucoana Săftica, asculta pe cucoana Marița, răspundea și ea, pînă ce madam Ionescu lunecă într-o bogată povestire, cu amănunte foarte încurcate, despre una Scomsca, o leașcă, care de mult ținea locantă în Vascani și cucerise pe toți holteii funcționari: toți mîncau la ea și cheltuiau banii acolo, la jocul de cărți... Și în taină, șoptit, Tinca află că, mi se pare, acolo a deprins întâi cuconu Iorgu macaua și treizeci-și-unu.

În fumul de țigări și în vorba încălzită, mai intră și Nicu Tanasache, cu cucoana Tarsița. El își legăna greu, pe picioarele scurte, burta uriașă, cu fața roșcovană mulțămită; și ochii verzi, cu scînteii în lumini, se mișcau cercetători, îngropați sub frunte. Cucoana Tarsița era o femeie neînsemnată, cu fața ștearsă, cu ochii șterși, potrivit de naltă și potrivit de plină. Vorbea puțin și cînd se întorcea bărbatu-său spre ea, tăcea, așteptînd parcă ceva.

Între cei trei, Tanasache se înfierbîntă îndată și începu a vorbi tare, cu întreruperi de rîsete, care-i

purtau, ca izbiri de valuri, pîntecele. Și într-un răstimp de tăcere a cucoanelor, numai glasul lui rămase, pătruns de oarecare minie. Era vorba de o afacere cu țărani din Vatră. Se plîngeau de o nedreptate a picherului la lucrul beilicului.

— N-au dreptate, domnule, zicea el repede, n-au dreptate! Îți vorbesc eu, care-i cunosc! Mă rog, ce, dacă-i dai nas țăranului, s-a sfirșit!... Eu n-am pățit-o? dar bine, trebuie să știi că a fost o mare ticăloșie la mijloc. Bine, domnule, mă duc la vînat și eu o dată — mă duc rar, din an în Paști, — și merge cu mine și Grigore Pușcașul, îl știți, cu doi țărani... La pîndă. Și m-așează, domnule, deasupra bălții sus, pe mal, între niște ciulini... Ei? da' după un sfert de ceas nu m-am dus cu mal cu tot pînă la genunchi în apă?... Mie-mi spui? Te porți bine cu el, domnule, îl cinstești, și el — poftim! Și încă cînd îți vine colo, cu jalba, să-l primești și... ceea... Da' lasă-mă, domnule, îți foarte mulțămesc!

Dădea din mîni și obrazul i se făcuse stacojiu.

— Sigur, zise Ionescu, se întîmplă lucruri care...

— Bine, bine, răspunse Tanasache săltînd pușin pe scaun, doar ești ajutor de primar, ești om cu oarecare... hm! se poate una ca asta?...

— Așa-i, desigur... adăogi Negrea.

— Și-ncă-mi mai vorbește mie unul și altul!... tresări iar Tanasache, repezindu-și înaintea mînilor. Că țăranul așa, că țăranul pe dincolo... Ei nu, domnule, nu-i așa, țî-o spun eu! Adecă ce-am înțeles? ce fel de politică e asta? Politică?... — Și ajutorul privea cu dispreț pe cei din jur, — asta-i politică? Imi vin dumnealor cu legi copiate, îmi vin cu Ștruțber: asta-i țară?

— Să-mi dai voie să-ți spun...

— Sîntem încă la început, zise Negrea.

— Cum? strigă Tanasache, întinzînd capul spre întrerupător.

— Sîntem încă la început.

— Aşa? la început? Hah! dumneavoastră îmi umblați cu scuză... Apoi dacă-mi umblați cu scuză, n-am făcut nimic... Aşa, — dă-mi voie să-ți spun că n-am făcut nimic!... Ce-au făcut dumnealor pînă acum?

— Cine? întrebă Negrea.

— Cum cine? Asta-i frumos! Cei de la putere! Ce-au făcut?... spune!... Ceilalți tăceau. — Vezi? N-au făcut nimic, domnule, nimic!

— Dar ai noștri? îndrăzni încet Ionescu.

Tanasache îl privi de sus în jos cu milă și pufni:

— Ai noștri? Află, domnule, că e un denunț la mijloc, că vor veni să ne radă, că, dacă vor ei, ne-am dus dracului! Înțelegi, «ai noștri»!

Ionescu rămase cu gura căscată.

— Cum? ce este?

— Se zvonește, zise mai domolit Tanasache. Pof-tim! Dumneata, funcționar pașnic, — vine și se ocupă de dumneata! De ce nu-și văd de Ștruțber, de legile lor... Fură, domnule, fură ca-n codru, — mă-nțe-legi? Asta-i politica!...

Se întinse tăcere, și ajutorul se șterse de sudoare. Cu tot bielșugul de vorbe, nimeni însă nu înțelegea despre ce-i vorba.

Ionescu își duse mîna la mustăți și voia să mai zică și el o vorbă, dar cucoana Săftica se sculă.

— Am stat cam mult, să mergem, Ionescule...

Soțul se sculă. Tinca-i petrecu pînă la ușă. Acolo madam Ionescu zise:

— Mai poftim pe la noi...

— Cu plăcere... răspuse Tinca.

Înăuntru, între cei rămași, vorba slăbi, — și curînd se sculă și Nicu Tanasache și, cu ochii, făcu semn nevestei, să se ridice de pe scaun. Indată se ridicară și ceilalți. După sărutări și strîngerii de mînă, Negrea și Tinca îi petrecură pînă în grădiniță. Apoi, unul lîngă altul se întoarseră încet, tăcuți, spre casă, prin lumina piezișă a soarelui.

În salonaș era fum de tutun. Tinca deschise ferestrele, apoi se întoarse întrebătoare spre Negrea, care rămase lîngă masă, cu mînile în buzunările pantalonilor :

— Ei, ce stai așa? la ce te gîndești ?

Negrea prinse a rîde :

— Cum la ce mă gîndesc ? Bine, am intrat și noi în rînd cu lumea... Asta-i puțin lucru ?

Ea se repezi cu pași scurți și-l cuprinse de după gît :

— Da, ai fost foarte serios... M-am tot uitat la tine...

— Hm ! Te-am văzut eu... murmură Negrea și o sărută ușurel pe ureche. Apoi își îndreptă capul : A ! bine, dragă, am uitat să-ți spun... Bătrînii n-au venit azi...

Așa, alăturați, se așezară pe canapeaua din fund. Tinca zise, c-o umbră de mîhnire :

— Da, n-au venit. Mă gîndesc ce-o fi făcînd tata...

— Ei, nu, dragă. Au știut că azi ne vin musafiri și ne-au lăsat în pace... Ne-am întîlnit dimineață în tîrg... Am uitat să-ți spun... Bunicu-tău a zis că vine mîne să-și vadă fetița...

— Bun, bun, îngîină tînăra. Dac-a zis că vine mîni, m-am liniștit...

Prin ferestrele deschise, se strecurau subțiri șuvițe de fum. Peste grădiniță se așternea, tot mai mare, umbra casei. Scatiul, afară, ciripea de abia auzit, în gușă. Și amîndoi tinerii alături, în umbra din fund, stăteau pe gînduri, cu ochii ațintiți.

III

Cuconu Andrieș își sărută fetița pe frunte, apoi se dădu înapoi un pas și o privi cu admirație :

— Brava, draga tatei, brava! de cînd nu te-am văzut, te-ai făcut *mai* frumoasă !

Tinca începu a rîde și apropiindu-se de bătrîn, îl cuprinse cu brațul drept de după cap și-l sărută pe amîndoi obrajii.

— Bun, bun, zise cuconu Andrieș. Văd că tot mai ții obiceiurile vechi...

Și se uită cu privirile umede, cu zîmbetu-i blînd, la Tinca lui, în ochii ei albaștri și mari : în ei lucea, ca și în trecut, flacăra care-i încălzise bătrîneța.

— Șezi, tătucă, colea pe scaun, zise tînăra, și spune-mi ce-ai mai făcut, cum o duci... Tot nu vrei să vii să șezi cu noi ?

— Iar ? iar ? — Și bătrînul o amenință cu degetul.
— Nu ți-am spus, fetiço ? tinerii cu tinerii și bătrînii cu bătrînii...

— Dar ți-i urît, știi eu... Așa-i că ți-i urît ? Spune drept ?

— Nu, — de ce să-mi fie urît ? răspunse cuconu Andrieș privind pe fereastră.

Se așeză pe divan, rezemîndu-se cu spatele în perina de părete, își puse amîndouă mînile pe genunchi și-și întoarse privirile, cu zîmbetu-i de dragoste, spre Tinca :

— Hai, vino și tu colea și-mi spune ce mai faci, cum mai merge cu gospodăria...

— Bine, foarte bine, zise Tinca repede, așezându-se lângă el.

Amîndoi, alătura, își zîmbiră, fericiți, neștiind parcă ce să-și mai spuie. — Apoi dintrodată tînăra își aduse aminte de vizitele primite în ajun și începu să povestească bătrînului cum a fost, cine a venit, ce-au vorbit... Trecu apoi la micile afaceri din acea zi, spuse că Vasile nu i-a adus carne tocmai bună și că mîncarea fierbe greu, și, încet-încet, toate afacerile neînsemnate care o ținuseră în loc o clipă, se dezvăluiau, erau destăinuite bătrînului.

Și cuconu Andrieș o asculta surizînd fericit, dădea din cap, interesat și el de cel mai mic lucru, rîzînd cînd rîdea vesel fetița și întunecîndu-se cînd ea își încrunta sprîncenele subțiri.

În iatacul mic, cu scorțuri pe păreți, cu icoane și cu candela la răsărit, pătrundea, prin singurul geam, lumina de dimineață a soarelui de octomvrie. O dungă argintie se ridica pînă la bărbuța albă și lumina zîmbetele și rîsetele bătrînului.

După vorba vioaie a Tincăi, tăcură un răstimp și iar se priviră cu dragoste.

Apoi deodată tînăra întrebă :

— Da' florile mele de-acasă, ce mai fac, tătucă ?

— Bine, răspunse cuconu Andrieș. Le ud în fiecare dimineață. Au crescut și-s frumoase. La iarnă au să-mi umple geamurile de buchete.

— Bun, șopti Tinca.

— Să vezi, zise bătrînul întorcîndu-se spre fetiță, acum'a, toată ziua ștau la cuconu Alecu și numai despre voi e vorba. Jucăm o partidă de preferans și pe urmă eu întreb : Oare ce mai fac băieții ? Și cuconu

Grigore de colo : Bine, mersi ! — Ce mai rîdem ! —
Ce să facem altceva ? Cînd or veni nepoții, ei, atunci
se schimbă afacerea...

Și, rîzînd șiret, bătrînul privi pieziș spre tînără.

— Da, da, rîde-mă, zise Tinca ; văd eu bine că
ți-i urît acasă...

— Măi puiule ! șopti bătrînul ; eu sînt un biet
moșneag și numai pe tine te am pe lume !

— Saracu tătuc ! zise încet, înduioșată, Tinca. Se
alătură de el și-l sărută încet pe obraz.

Bătrînul dădu trist din cap și oftă :

— De-acu, mîni-poimîni mă duc și eu... Aș vrea
să știu că te las fericită...

— Ei nu, nu vorbi așa, zise Tinca, și-și apropie
iar obrazul de-al bătrînului, nu vorbi așa, că mă
supăr...

— De ce să te superi ? răspunse cu mîhnire bu-
nicul ; doar știi că tu ești lumina ochilor mei... Asta
am spus-o totdeauna...

— Da, tătucă, așa-i... Dar știi ce ? Mai bine să-
rută-mă pe frunte, ca pe vremea cînd eram fetiță
și spune ce s-a întîmplat pe-acolo...

— Bine, să te sărut, zise bătrînul. Parcă acum nu
ești tot fetița mea ?

— Sigur. Ei, ce mai nou prin ulița dumneavoastră ?

— Stăi, întăi să te sărut... răspunse cuconu An-
drieș.

Și, după ce-o sărută, începu a-i spune :

— Mai întăi la noi, fetița tatei, nimenea nu spune
nici o vorbă... Eu tac și mă gîndesc la tine. Zic :
acu s-a sculat ; acu umblă ș-așează prin casă... Iți
vine-a rîde ?...

— Nu, tătucă, — de ce să-mi vie a rîde ?...

— Așa, — dar dacă zici tu că nu, bine! După aceea, mă duc la cuconu Alecu și beau cafeaua; și după ce beau cafeaua, ieșim în târg...

Tinca începu a râde:

— Tot așa îmi spuneai poveștile, cînd eram mititică...

— Hm! murmură bătrînul.

— Ei, nu te opri. Spune, spune...

— Spun, — și cuconu Andrieș începu a-i mîngîia părul balai. Ieșim în târg. Și, după ce ne întoarcem, ne punem la sfat, în cerdac.

Și stăm pînă ce trece Reb-Ițic...

— Saracu Reb-Ițic! zise Tinca încet. Ce mai face calul lui?

— E tot așa de slab! răspunse cuconu Andrieș. Și el tot așa strigă: Trădător! trădător! și dă din mîni la Bercu croitorul...

Glasul bătrînului era moale ca-n vremurile de demult, cînd își ținea fetița pe genunchi, o netezea pe cap și-i spunea basme. Și Tinca era înduioșată, pătrunsă la suflet ca de un fior ușor de durere, de milă, pentru bietul bătrîn rămas singur. Vedea ea bine cît de greu o duce el fără «fetiță», vedea că dragostea lui era mai mare decît își putuse ea închipui. I-o spunea privirea umedă, glasul, toată ființa lui lipsită de alt bun pe lume.

Vorbind, bătrînul își coborîse brațul și-i mîngîia obrazii; apoi o apucă de mîină și prinse a-i netezi degetele fine. Și parcă uitase că madam Negrea are o mulțime de afaceri casnice.

Tinca se deslipi ușor de lîngă el și-i zise blînd:

— Stai oleacă, tătucă, mă duc să văd ce face mama Ioana cu mîncarea...

— Da, da, răspunse cuconu Andrieș.

— Și rămii la noi la masă, nu-i așa ?

— Cine ? eu ? nu, de ce ? nu rămîn...

— Ei, vezi ? nu-ți plac bucatele mele. De ce nu vrei să stai ?

— Apoi n-are să vie barbatu-tău, drăguță ? de ce să stau ?

— Cum de ce ? și lui are să-i pară bine. Nu știi cît de mult ține el la mata ?

— Bine, dacă zici tu...

În glasul lui era o ușoară tulburare și Tinca găci că avea ceva în suflet bătrînul, o ușoară pornire împotriva lui Negrea, pentru că-i luase bucuria bătrîneții.

— Crezi că nu înțeleg, tătucă ? zise ea rîzînd. Parcă ce-i vinovat bietul Vasile ?

— Nu, Tincuță, răspunse cuconu Andrieș ; îți spun drept că n-am nimic...

— Bine, bine, las' că știu eu !

După ce ieși ea, bătrînul rămase cu ochii ațintiți asupra ușii.

Acum dunga de soare își schimbase locul și arginta colțul de divan unde șezuse Tinca.

În tăcerea iatacului, veneau zgomote slăbite de toacă, de-alături, de la bucătărie. Bătrînul simți că deodată au conținut și se gîndi că chiar atunci a intrat Tinca și mama Ioana s-a oprit.

Se auziră apoi glasuri. Căuta să deosebească pe cel mai subțire... Și sta atent, cu ochii ațintiți, mîngîindu-și cu dreapta bărbuța albă.

După ce veni Negrea de la cancelarie, stătură la masă. Bătrînul se arăta foarte dispus și asculta cu atenție întîmplările pe care le povestea Vasile. Mînca cu poftă și fața-i roșcovană la fiecare clipă se întorcea cu mulțămire spre fetița lui.

Închinară și cite-un păhărel de vin, și Negreă zise, ștergîndu-și mustățile cu șervetul :

— De ce nu vii mai des pe la noi, tată ?

— Vezi ? vezi ? rosti veselă Tinca ; ce-ți spuneam eu că și el te iubește ca și mine ?...

— Sigur ! adăogi Vasile.

— Bine, bine, răspuse bătrînul ; știi că moșnegii au ideile lor...

— De ce ? mai veniți pe-aici, mai petrecem...

Bătrînul strecură o privire spre Tinca. Ea se uita cu ochi luminoși la Negrea, — și moșneagul își mîngîia ușor mustățile și-și coborî capul în piept, privind-și bobița de pîne pe care o rotunzea între degete.

După ce plecă tînărul la primărie, bătrînul mai stătu puțin de vorbă cu fetița lui, apoi se pregăti și el de ducă. Iși luă pălăria și bastonul, și-și sărută odorul pe ochi și pe frunte.

— Fetiço, zise el, cine te iubește mai mult ? Tot moșneagul !...

Ea prinse a rîde.

— Da, da ! rosti bătrînul încet. Și porni.

Trecu încet, gîndindu-se, prin *cartier*, printre grădinile pălite de brumele dintăi ale toamnei. Frunze rătăcitoare tremurau ca fluturi, prin tăcerea și lumina după-amiezii. — Dădu apoi în ulița plină de ovrei a Economului. Stoluri de copii făceau gălăgie și se jucau în soarele prietinos ; și-n aceste din urmă zile bune, femeile stăteau în prag ținîndu-și copiii în brațe sau împletind la colțuni.

Bătrînul se gîndea la pustiul care-l aștepta acasă și la viața cu ceilalți bătrîni, care acum îi părea lipsită de farmecul din trecut, lipsită de aceea care dădea lumina și căldura. Apoi se gîndi că *băietul* nu iubește

destul pe fetița lui. El ar fi vrut altfel de iubire, ca a lui, — cu tot sufletul. Pentru asta i-o dăduse doară. — Se poate și să se fi înșelat ; el cu bătrîneța lui altfel gindește. Dar pentru fetița lui ar fi în stare să-și dea viața. Uite, o clipă de nefericire să-i știe, o lacrimă amară, — și ce s-ar întâmpla-n viața lui el singur nu-și poate închipui !

Și bătrînul mergea încet, cu gânduri multe și felurite, în care tot chipul Tincăi stăruia ca o lumină.

Cînd ajunsese înaintea casei, se opri în fața ușii încuiate și a geamurilor închise, în dosul cărora înverzeau c-o leacă de veselie florile rămase în urma fetiței. Se opri, și parcă-i era greu să intre. — Iși aduse aminte că-i vremea preferansului și simți o ușurare. Intră la cuconu Alecu.

— E he-he ! strigă pe nas moș Grigore. Bine ai venit ! Te-așteptam, frate... Ia să zic Smarandei să facă trei cafele...

— Ce fac băieții ? întrebă vesel cuconu Alecu, amestecînd grăbit cărțile. Hai, șezi colea ; ai cam întîrziat, frățioare !

— Bine, răspunse domol bătrînul Lunceanu, băieții sînt bine. Apoi deodată i se luminează fața : Să vezi, fetița s-a mai îngrășat parcă, și s-a făcut mai frumoasă !

— Bun-bun, zise cuconu Alecu ; ia șezi colea. Cine taie cărțile ?

— Cum ? a ! da ! — murmură bătrînul Andrieș și se așeză între ceilalți doi moșnegi. Ce-ați mai făcut ?

— Noi ? zise moș Grigore. Nimica. — Stăi, stăi, cucoane, ai să-mi mai dai două cărți...

— Cum două cărți ? rosti mirat bătrînul Negrea. Ia stai ? Ți le-a luat Andrieș. Bine, frate, dar unde te gîndești ?...

— Hm ! murmură Lunceanu: Două cărți... cărți... Am stat o mulțime de vorbă cu fetița... Mi-a spus c-a avut ieri o mulțime de musafiri...

— Ia stăi, cucoane, zise deodată cuconu Alecu. Joci, ori nu joci ?

— Cum nu ? cum nu ? răspunse repede cuconu Andrieș. Cine joacă ? Poftim riga de cupă !...

IV

Luna octomvrie se sfârși cu vreme rea. Zile umede și reci vestiră apropierea iernii. Grădinile rămăseseră fără verdeață, — și uneori, în tăcerea după-amiezilor, treceau învăluindu-se și croncănind șiraguri de ciori.

În vremea asta, tinerii însurăței își vizitară mai des cunoștințele, mai ales sara ; și trecură de multe ori spre casele bătrânilor, în partea cealaltă a târgușorului.

Între bătrâni, o duceau cu sfaturi lungi și încete. De multe ori lucruri spuse în urmă — erau din nou povestite cu liniște și cu tact. Tinca asculta cu zîmbetu-i bun, iar Vasile căsca și se gîndea la alte cele.

La cuconu Iorgu, ori la Ionescu, vorba bogată a cucoanelor mai curînd rupea monotonia serilor lungi. Se vorbea despre unele gospodine care lipseau, despre păcatele unuia și altuia, — se hotărau înrudirii pînă la a șaptea spiță ; se mai făcea și oarecare politică, după cele mai învierșunate gazete ; apoi cătră unsprezece ceasuri se făcea tăcere, și stăpîna casei căsca o dată lung și trist. Tinerii veneau acasă tăcuți, intrau în odaie pe pipăite, Vasile aprindea un chibrit, Tinca scotea sticla de la lampă și ridica fitilul, — și

după ce mai stăteau puțin de vorbă în rumeneala luminii, se pregăteau de culcare.

O mîhnire ușoară apăsa pe Tinca în zilele acestea jilave. Negrea venea grăbit la amiază, mînca repede, — și, la vorbele nevastei, la surîsurile ei de dragoste, nu mai răspundea ca odinioară. Se plîngea că e ostenit, că are mult de lucru și sara venea, uneori, cu întîrzieri peste ceasul obișnuit.

Tinca nu zicea nimic, rămînea tăcută, gînditoare. La plecare, la venire, zîmbetul ei avea o slabă încrețitură de suferință. Plictiseala și năcazurile lui o ajungeau și pe ea, — și ar fi dat mult să-l vadă iar ușurat la suflet, întorcîndu-se cu avînturile de dragoste de la începutul căsniciei lor.

Cîteodată, cînd îl vedea ceva mai luminat, îi veneau veselii de copil, îi sărea în brațe, îl săruta; bucuria i se revărsa în vorbe bune, în mîngîieri. Și Negrea parcă se deștepta cu ochii dintrodată aprinși, o cuprindea în brațe, — și-n clipele acelea Tinca uita și de zilele mohorîte și de năcazurile lui acolo, la primăria plină de dosare prăfuite.

Vremea curgea încet. În gospodărie erau treburi multe și mărunte. Tinca pregătea zarzavatul pentru iarnă, puneă varza la murat, își închidea bulionul în sticle, rînduia cununile de ceapă și cartofele în pivniță. Cucoana Casuca în fiecare zi intra pe porțiță, venea, își săruta fina și începea s-o dăscălească: cîtă sare trebuie, cîtă apă, cum se așează fiecare lucru, — și la orice povață avea învălmășeli de cuvinte, întoarceri la trecut, la întîmplări pe care le amesteca cu varza, cu apa și cu sarea.

Au fost zile de năcazuri și de muncă, — și însfîrșit, într-o sîmbătă sara, toate fură gata.

După umblări încolo și înapoi, Tinca se opri în cele din urmă la camară, băgă de samă, ca o adevărată gospodină, la rînduiala din rafturi, apoi ceru apă și săpun. — Se spală pe mîni, trecu în iatac și-și schimbă capotul ; se așeză înaintea oglinzii, își potrivește pieptănătura și-și mîngîie obrazul cu puful de pudră, — după aceea se uită la ceas.

Era șase, însera, trebuia să vie și Vasile de la slujbă.

Ea se gîndea cu bucurie la clipa cînd o să-l mulțamească, spuindu-i, între două sărutări, cît de vrednic s-a purtat și cum și-a pregătit apărarea pentru zilele grele ale iernii. Incepu a se plimba prin odăiță, prin umbra care înălbăstrea tot mai mult geamurile și umplea tot mai mult de întuneric ungherele. Din cînd în cînd se oprea, se apropia de fereastră și asculta : parcă auzise portița. — Se îndrepta apoi iar, se uita la ceas și din nou își începea plimbarea de la fereastră la ușă.

Dar Negrea întîrzia și tînăra își făcea o mulțime de gînduri. Poate vrea să sfîrșească o lucrare începută, poate a venit vreo inspecție, cine știe !... O jumătate de ceas nu-i mult. Sînt șase ceasuri jumătate. Are să vie obosit ; ar fi bine să fie gata masa, — cînd va intra, să nu mai aștepte.

Ieși din iatac în sală, apoi afară. Prin ferestruicile bucătăriei izvora lumina rumănă a focului dinlăuntru, în pîlpîiri grăbite. — Se gîndi să dea întăi o fugă pînă la poartă. Iși strînse capotul la piept și porni. Din portiță privi în lungul uliții, spre tîrg. Prin întunecimea serii umede nici o umbră nu se vedea ; și era o tăcere adîncă care-i strînse inima ca o presimțire tristă. Lumini ardeau la casele vecine ; ea se simți mai singură și mai mîhnită, și un fior o scutură.

Se întoarse și intră în bucătărie.

— Mamă Ioană, gata masa ?

— Gata, zise veselă bătrîna, întorcîndu-și ochii mici și obrazul zbîrcit. A venit cuconășul ?

— Nu, șopti tînăra și parcă simți în gît un nod amar.

— Atunci, cînd a veni, mestec numai mămăliguța.

— Bine... zise încet Tinca, și ieși.

În casă, prin întuneric, căută chibriturile și aprîse lampa. Se uită după aceea iar la ceas. — Șapte. — I s-o fi întîmplat poate ceva. Și dintrodată îl văzu căzut, prin întuneric, plin de sînge. Apoi iar se gîndi : nu, asta nu se poate ; ar fi fost cine să o vestească. — Atunci care-i pricina întîrzierii ? Și răspunsul cel mai dureros i se desluși în minte. S-a luat cu cireva și s-a oprit la o cinste. Un pahar, două, — pe urmă nu e greu să întîrzi. Așa trebuie să fie ! Și o nenărginită tristeță o cuprinse. Lăsată în părăsire așa de curînd, pentru un pahar de băutură sorbit acolo, lîngă o tejghea murdară ! Din partea lui i se părea un lucru cu totul neînțeles și nou. Nu, nici asta nu se poate. Dragostea ei nu se împăca cu așa ceva. Ar fi o înjosire și o umilință prea mare. — Dar atunci ce este ? de ce nu mai vine ?

Lumina lămpii i se păru mică. Așa, parcă stăguratatea odăii era mai grea și colțurile aveau umbre care o înfricoșau. Intinse mîna și ridică fitilul ; după aceea se înălță repede, ascultînd. Nici de data asta nu era nimeni. Și rămase în mijlocul odăii, cu mînile împreunate lăsate în jos, cu ochii ațintiți lucind, pierduți în gînduri.

Și vremea trecea. Se gîndi iar să iasă la porțiță. Iși căută cațaveica cu blăniță de vidră, pe care o purta cînd era fată și-o puse pe umeri, și ieși zgribulită.

Acuma venea cineva. Iși simți inima bătînd. Dar umbra se apropia, — și cunoscă că nu era Vasile. Se dădu binișor în dosul porții și așteaptă. Cel care trecea era Apostolescu, judecătorul. Tincăi i se păru că se uită spre poartă. Mergea domol și pașii lui, prin mîzga uliții, aveau un sunet ciudat, ca un clefăit ușor. — În urma lui se întinse iar tăcere, și ulița rămase pustie.

Cînd se întoarse în casă, simți iar nodul amar în gît. Se temu să n-o găsească plîngînd bătrîna și ieși din nou pînă la fereastra bucătăriei. Bătu în geam și zise tare :

— Mamă Ioană, pune mîncarea deoparte... Vasile întîrzie în ia-sară, are niște afaceri... Dumneata poți să mînînci...

Dinăuntru se auzi răspunzînd glasul înăbușit al mamei Ioana :

— Dar mătăluță ce faci ? aștepți ?

— Eu nu mînînc! răspunse Tina. Simți că i se urcă sîngele în obraz ; se întoarse și intră în casă.

Se sui pe pat, se rezemă cu spatele de părete, așa cum era, cu cațaveica între umere, — și dintrodată simți nodul amar urcîndu-i-se prin fălci, la tîmple și la ochi. Nu se mai putu stăpîni ; începu a plînge în tăcerea iatacului. Sta cu ochii ațintiți înainte și lacrimile-i curgeau încet pe obraji. Erau lacrimi înveninate, care o ardeau ca niște picături de foc.

Apoi așteptă multă, multă vreme. Plînsul i se opri-se, ș-acum sta așa, parcă nu se mai gîndea la nimic.

Simțea în piept o durere mare și știa că Negrea nu mai vine, — atât. Pe urmă nici atât nu mai știu ; durerea-i adusese un fel de amorțire ; ochii stăteau ațintiți, cu o lucire ciudată.

Și iată că într-un târziu pătrunse zgomet din sală. Ușa se deschise și Vasile intră.

Tinca tresări ușor. Se dădu jos de pe pat și duse mâna la frunte.

Negrea se oprise și se uita la ea cu privirile tulburate. Ochii parcă-i sticleau puțin. Zise :

— Ce mai faci tu, Tincuță ? Mă ierți ? uite, am întârziat puțin... M-am luat cu ziua târgului...

Nevasta îl privi o clipă, apoi se îndreptă spre ușă.

— Stai, stai, zise Vasile cu un zîmbet umed. Vrei să-mi aduci mîncare ?

— Da, șopti Tinca.

— Nu, nu mînînc, nu mai aduce. Am gustat în târg cîte ceva. Tu ai stat la masă, nu-i așa ?

— N-am stat, nici nu mi-i foame...

— Ei, vezi cum ești ? Trebuia să mînînci, dacă ai văzut că nu vin...

Apoi se apropie, o apucă cu amîndouă mînile de tîmple și-i apăsă gura într-o sărutare lungă.

— Tincuță nu te supăra, — mă ierți ?

Și Tinca îi simțise duhul de vin și mirosul rău al tutunului. Duse palmele la ochi și izbucni dintrodată într-un plîns cu sughițuri. Plîngea amar, și-i izvorau lacrimile printre degete. Iar Negrea, dintrodată înduioșat, se alătură de dînsa, o cuprinse de după mijloc și începu a o săruta pe păr și pe tîmple. O săruta și-i vorbea dulce :

— Tincuță, iartă-mă, Tincuță... N-am știut c-ai să te superi așa de tare !...

A doua zi, duminică, amîndoi se sculară triști. Umblau prin casă, se priveau din cînd în cînd prin oglindă, sau repede întorcîndu-se în altă parte, dar nu rosteau nici un cuvînt. Înainte de a se pune la masă, Vasile se opri puțin în picioare lîngă Tinca, parcă voia să-i spună ceva. Dar se întoarse încet, își împinse scaunul în tăcere și se așeză de cealaltă parte a mesei.

Tinca nu mîncă mai nimic, se sculă și trecu în salonaș. Vasile rămase acolo, în sufragerie, gînditor, cu bărbia rezemată în palme și cu coatele pe masă. Fața lui curată era pălită de o ușoară oboseală și în ochii căpriei tot mai rămăsese ceva din tulburarea serii trecute.

Cătră două ceasuri, cînd intră pe ușa de dinfață, cucoana Casuca se opri mirată : tăcere și într-o odaie și-n alta și nimeni nu-i ieșea înainte.

Se opri puțin în sală. — De-acasă sînt acasă, gîndi cucoana Casuca ; altfel n-ar fi descuiată ușa de dinfață. Trebuie să fie un drac la mijloc !

Deschise ușa de la sufragerie. De la masă, se ridică Vasile cu un zîmbet silit.

— *Bonjur*, finule, ce mai veste ? Unde-i fetița ?

— Nu știu, răspunse Negrea, apropiindu-se și sărutîndu-i mîna. Mi se pare că e-n salonaș. Puțin cam indispusă... Și iar cerca să zîmbească, numai dintr-un colț de gură.

Cucoana Casuca se uită lung la el, apoi se întoarse și deschise cealaltă ușă. Tinca-i auzise glasul și era în picioare, lîngă masa din mijlocul odăii. Și pe fața ei un zîmbet sfios, ca de frică.

Nevasta lui cuconu Iorgu închise ușa și-și încrucișă brațele pe piept.

— Bine, dragă, ce este ? ce s-a întâmplat ?...

Tinca se sili greu să zîmbească, iar ; ochii însă deodată i se umplură de lacrimi ; tot sîngele-i fugi din față. Se întoarse repede, făcu doi pași și se lăsă într-un colț al canapelei, cu mînile pe obraji, cu fața-n jos.

Cucoana Casuca căscă ochii mari, înspăimîntată.

— Ce-i, dragă puicuță ? vai de mine !

Se repezi cu mînile întinse, se trînti pe canapea alături de tînără, o apucă de umeri, o întoarse spre ea, îi desfăcu mînile și-i dezvăli fața umedă de plîns.

— Fii cuminte, drăguță... fii cuminte... Se poate una ca asta ? Bine, frate, ce fel de vorbă ? Unde ne aflăm ? Hai, destul, — uită-te la mine, spune ce-a fost ? V-ați sfădit ? ce-i ?

Tinca scoase batista și-și șterse încet lacrimile, fără să-și ridice ochii.

— Ce-i, frate ? zise ascuțit cucoana Casuca. V-ați certat ?

— Nu ! răspunse încet tînăra, și umerele-i săriră într-un suspin iute.

— Atunci a venit tîrziu astă-noapte ?...

Tînăra își duse batista la ochi.

— Asta-i ! strigă cucoana Casuca. Așa-i că a venit tîrziu asară ?

Tinca oftă ușor :

— Da.

— Atunci de ce nu spui, dragă puicuță, de ce nu spui și plîngi degeaba ?... Ce lume, frate, ce lume !

— Și cucoana Casuca o cuprinse și o trase domol spre sine, într-o îmbrățișare de mîngîiere. — Bine,

pentru asta plîngi tu, draguță ? Uită-te la mine ! pentru atîta lucru ? Imi pare rău !

— Ti mîngîie încet părul și o sărută pe frunte.

— Spune drept, dragă, i-ai spus ceva ? ți-a spus el ție ?

— Nu, nimic...

— Bine, dragă, atunci stai oleacă... Vra să zică, de dimineață și pînă acu tot bosumflați mi-ați stat, tot cu ochii în laturi și cu niște boturi ! — Pentru atîta lucru ? Ce însemnează asta ? Copilării ! floare la ureche ! Asta nu se poate, puicuță dragă, cu nici un preț !

Și cucoana Casuca săltă brusc de lîngă Tinca, se repezi la ușă, o deschise și făcu un pas în sală :

— *Cucoane* Vasile ! ia poftim mă rog încoace ! ce-mi stai ca un moroi acolo ?

Negrea deschise ușa de la sufragerie, și cucoana îl apucă numaidecît de mîină.

— Vină-ncoace, poftim încoace ! — Și intră cu el în salon... — Uite, stăi colea, uită-te la dumneaei ! O vezi ?... Uită-te bine ! — Se răsuci repede în loc, se avîntă, închise ușa, apoi iar se întoarse. Se așeză între Vasile și Tinca cu mîinile în șolduri, și, plecîndu-și capul la fiecare vorbă, începu din nou : Așa ! uitați-vă în altă parte ! frumos vă șede, halal să vă fie ! Ce însemnează comedia asta ? Ia mă rog !

Negrea sta lîngă masa din mijloc, cu mîinile în lungul trupului. Tinca, în colțul ei de canapea, privea în jos și cu degetele răsucea un fir de ață descoperit într-o cută a rochiei. Peste ochi, peste suflet, îi plutea ca un vâl de întuneric. Un suspin de nesfîrșită amărăciune sta gata s-o cutremure.

— Stai, stai! zise amar cucoana Casuca. Dacă-i vorba pe aceea, dacă vă purtați ca copiii, atunci să vă învăț eu ce-i de făcut!

Înșfăcă iar pe Vasile de mână, îl duse pînă lîngă Tinca, și-l așeză pe canapea, alături. Acolo, Negrea apucă deodată mîna tinerei; iar Tinca își întoarse privirile spre el, cu un zîmbet dureros, de împăcare.

— Uite-așa, uite-așa! țipa veselă cucoana Casuca. Pentru fleacuri de acestea nu se strică o viață ca a voastră. Floare la ureche, dragă puicuță! Iar dumneata, *cucoane*, vezi ce fel de nevestică ai și dacă-ți dă mîna, mai fă ce-ai făcut!

Cucoana Casuca se opri o clipă și privi spre cei doi tineri cu ochii dintrodată umeziți.

Tinca înălță capul. Șopti cu glasul stîns:

— Nînașă, mă duc să spun să facă o cafea, s-aducă dulceață...

— Cum? ce? strigă cucoana Casuca și-și ridică în sus brațele. Pentru asta am venit eu? Te rog, șezi acolo! Dacă mi-o fi sete, spun eu!

Își trase un scaun și se așeză pe el, căzu pe el, cu rochia împrăștiată în juru-i în falduri largi.

— Phii! zise ea deodată, netezindu-și tîmplele, — dacă știam eu de una ca asta, veneam de astă-noapte la voi! Dar de unde să știu? Poftim! dumnealor se sfădesc de la un lucru ca acesta! Ba încă nici asta n-o fac... Stau bosumflați, și atîta-i tot!... Unde-i fetița? (gros) Nu știu! — Poftim! Ce să spun eu atunci! Și eu eram crudă, și eu eram așa subțirică și gingașă cînd m-a luat Iorgu!... Și mă lăsa cîte o noapte întregă și el bătea cărțile...

Tinca ridică ochii și voi să spuie ceva.

— Stăi! stăi! strigă cucoana Casuca. Nici o vorbă! Trebuia să zici atît: Dragă, să nu mai vii tîrziu

a doua oară ! Alfta. Doar voi sînteți băieți buni. Hei ! unde au avut alții norocul vostru, — să se înțeleagă așa, să se potrivească la toate... Uite coala, — Nicu Tanasache și ast'dimineată urla la biata Tarsița. Acela-i un om și jumătate ! Odată om ! Pe Victorița lui, iaca, iar i-o cere unul... Ce crezi c-are să facă ? Are să facă cum a făcut cu Olimpia... Iar disperare, iar otrăvă ! D-apoi dincoace, la Neculcea ? Biata Marița, iar s-a dus la Trifanov, iar și-a scos barbatul de la cărți și de la băutură... Da' voi ? Voi ce vreți să faceți ? spuneți ce vreți să faceți ? ha ? Ce vrei să faci, *cucoane* ? Uită-te la fetița asta... O puicuță, ce ? Uită-te ! Ce să mai spun eu ? Eu nu mai spun nimic !

Și cucoana Casuca dădea din mîni și nu mai avea astîmpăr pe scaun. Se uita cînd la unul, cînd la altul. Făcu un popas de o clipă, și oftă greu.

— Știți ce ? urmă ea apoi. Să nu care cumva să aflu bătrînii, — cuconu Andrieș mai ales ! Ar fi mare supărare pentru el. Bine că s-au sfîrșit lucrurile așa, și-am venit eu ; de-acu să fiți cumiți și să n-aveți nici o grijă... Auziți ce spun eu ? să fiți cumiți !

Se săltă de pe scaun, păși pînă lîngă Tinca, o cuprinse și o sărută pe frunte.

— Vă las, puicuță dragă, vă las să vorbiți voi singuri. Vedeți de nu stați degeaba ! *Bonjur, domnule !* și bagă de samă ! Alfta-ți spun !

Vasile îi sărută mîna, cu fața dintrodată înveselită și cucoana Casuca ieși repede în fluturările cordelelor, plină și rotunjoară, cu ochii umezi sub capela bogată în fioncuri și mărgele.

Tinerii rămaseră singuri în tăcerea odăii. Se auzi zgomotul ușii de dinfață și pașii repezi, care se depărtau, ai cucoanei Casuca.

Vasile simți în dreapta lui mîna moale a Tincăi. O strînse încet și o trase spre el. Șopti :

— Tincuță, m-ai iertat ?

Tinăra își întoarse spre el ochii plini de zîmbet și de bură de lacrimi.

— Da, murmură ea, de abia auzit. Dar să nu mai fii rău...

Negrea rîse înăbușit din gît și-și trecu mîna pe după mijlocul ei subțire.

— Nu, nu, n-am să mai fiu...

Și în ochii umpluți de umbră, el cetea o dragoste așa de mare și de fierbinte, încît de abia acuma parcă înțelese cît de mult trebuie să fi suferit în ajun, părăsită, cu durerea ei. Sufletul i se încălzi dintrodată ca de un șuvoi de apă caldă, își sui brațul pînă la gîtul Tincăi, îi trase capul balai lîngă al lui, și începu a o săruta pe pleoapele închise.

Tinăra se lăsa după brațul lui, fericită, dar cu sufletul mîhnit încă. Se gîndea la izbitura de vînt a cucoanei Casuca, la potopul ei de cuvinte, la împăcarea așa de ușoară și de repede... În disperarea ei de peste noapte își închipuise viața zdrobită din clipa celor dintăi lacrimi amare. Iar în singurătatea-i de după masă simțea rana adîncindu-se tot mai mult. Dorea împăcarea și nu știa ce să facă. Ar fi vrut să-l vadă venind el singur, cerîndu-i iertarea c-o lacrimă și c-o sărutare...

Și iată că împăcarea venise așa. Sufletul îi era încă covîrșit de mîhnire, ca de o piclă de toamnă. În marea ei iubire, sosise parcă un vînt ghețos, care veștezise multe flori gingașe. Asta o simțea ea, fără s-o înțeleagă, — și, în surîsul împăcării, era și o ușoară încrețitură de amărăciune...

În tăcerea odăii, se strecura prin geamuri o lumină tristă dintr-un cer sur. Se vedeau afară, ca printr-un fum ușor, cei câțiva arbori ai grădinii, goi și umezi. Înăbușită, ca de departe, răzbătu trîmbițarea slabă a unui cucuș.

Vasile întinse o mîină pe după mijlocul Tincăi, domol, pe furiș, și c-un zîmbet, c-un gemăt ușor de dragoste, o trase spre sine. Dar deodată sări în picioare și, trecînd pînă la fereastră, se plecă și privi afară.

-- Tincă, repede! vine Ioneasca...

-- Primește-o tu, răspunse Tinca, înălțîndu-se iute de pe canapea, eu mă duc să-mi spăl ochii și să mă pudrez.

— Bine, bine, dragă... zise Vasile, îndreptîndu-se. Dar vino îndată...

Și Tinca ieși grăbită, în vreme ce Negrea își trecea mîinile prin păr și-și potrivea cravata la oglindă.

VI

Noemvrie a avut și cernerii de fluturi albi din văzduhul căptușit cu nouri de zăpadă, și peste târgușorul pestriț veniră multe valuri de vînturi reci.

Gospodăria tinerilor mergea acum ceva mai greu, cu cheltuială mai multă, dar ei grijă mare nu duceau: bătrînii totdeauna vegheau să fie bine. Iar dinspre partea înțelegerii, încă n-aveau de ce se plînge, căci cucoana Casuca dresese deocamdată lucrurile, — și împăcarea încălzise și luminase parcă mai tare dragostea lor, în acele zile.

Tinca își trecea vremea toată cu treburile mărunte. Totdeauna era cîte ceva de făcut: ba de cusut o albitură, ba de împletit o păreche de colțuni, ba de căl-

cat gulere și manșete pentru Vasile. Și nici nu se mai pune la socoteală grija mesei, intrarea în bucătărie în fiecare clipă, căci Negrea era foarte gingaș la mîncare.

Nu putea să se așeze cît e picul pe scaun pînă-ntr-un tîrziu, cătră amiază, cînd lua o carte din dulapul ei ; și parcă-și amintea de vremurile limpezilor zile de altădată, cînd era fată-mare ; — deschidea un volum îngălbenit și urmărea cunoscute întîmplări de dragoste și de chinuri, eroi care-i fuseseră așa de dragi și pe care-i regăsea acuma, cu bătaii de inimă, ca pe niște prietini vechi.

Mult însă nu putea ceti. Mîna cu cartea i se lăsa în jos, pe genunchi. Rămînea cu ochii ațintiți drept înaintea, cu stînga întinsă în lungul perinei de părete, ghemuită acolo, sus, în colțul divanului din iatac.

Veneau gînduri cu ușoare mîhniri, cu cele dintăi suspine de toamnă, cu cele dintăi frunze ; și se cobora în adîncul sufletului, se întreba, cerceta, căuta răspunsuri zadarnice.

Cea dintăi supărare mare trecuse ; cu toate astea, ceva îi spunea că vor mai veni ceasuri de amărăciune. Ceasurile acelea se pregăteau chiar, pe nesimțite. Le pregătea de la o vreme ușoara plictiseală a lui Negrea, dorința lui de petreceri, de rîsete și de zgomot. Singurătățile în doi, care altădată erau așa de pline de farmec, acuma nu le mai dorea ; și vorbele dulci, care curgeau odinioară ca dintr-un izvor, acum conteniseră. Schimbarea se făcuse și se făcea pe nesimțite, dar Tinca o bănuia, — îi trecea parcă peste suflet aburirea unui vînt de mîhnire. Și acuma vedea cu strîngeri de inimă ce înțeles adînc avusese întăia întîrziere și cu teamă aștepta pe a doua, care putea fi începutul multora, a unei nouă vieți.

Și Vasile, ca și mulți din țirgușor, avea deschisă calea aceasta ; la capăt îl așteptau cărțile și vinul ; în urmă trebuia să rămîie casa pustie ca un mormînt al unei iubiri de-o clipă : și din visurile acestea mîhnite despre viitor, Tinca se trezea cu spaimă, cu voînța de a nu crede, cu credința unei îndreptări, a unei nouă primăveri...

Dragostea ei era mare și adîncă și parcă-i porunceea să nu șovăiască. Dragostea ei înfiripase pentru viitor visuri de viață senină, un rai în care cele din urmă zile trebuiau să aibă lumina și căldura celor dintăi. Cînd venea Negrea acasă, cînd intra pe ușă, îl întîmpina cu un zîmbet, c-o vorbă r'ostită cu bunăntate ; la masă, îl întreba despre toate cu luare-aminte, se purta cu el cum te porți cu un copil pe care orice îl poate muțămii ; din toată ființa ei izvora iubirea, și își punea tot sufletul în ochi cînd îl privea.

Iar Negrea părea că are griji din ce în ce mai mari și mai multe. Nu-și vedea capul de treburi, lucrările întruna îl nemuțămeau : dar, ce-i dreptul, el singur mărturisea uneori :

— Cancelaria merge strună, militărește !

Și cînd sosea acasă, după osteneli și praf înghițit, se plîngea, se ridica împotriva tuturor celor ce nu înțeleg cît năcaz are pe cap un slujbaș care se interesează, mînca grăbit și cu poftă, apoi își aprindea o țigară și rămîinea răsturnat pe spatarul scaunului, dînd drumul în sus rotocoalelor de fum și urmărindu-le multă vreme cu privirile. În muțămirea și odihna aceea scurtă, nici nu băga în samă lungile priviri, dorințele de dragoste ale fetei.

Acuma începea să se îngrașe ; îi plăcea să aibă o litră de vin la masă ; povestea Tincăi întîmplări vechi de care își aducea aminte și de care rîdea

foarte vesel ; îi spunea ce se mai auzea prin târg despre unii, despre alții ; în unele seri avea dorința să vadă oameni și ruga pe Tinca să se îmbrace ; trecea drumul pînă la Ionescu, la cuconu Iorgu, ori alt vecin, și acolo îndată se simțea altul și-i venea gust de vorbă.

De un timp, își făcuse un obicei : întîrzia cu un ceas. Ori avea de lucru, ori se abătea cu un prietin de cancelarie pînă la un păhărel. Și, cînd se întorcea, îi sticleau ochii, apuca pe Tinca de după gît și o săruta pe amîndoi obrajii. Atunci se uita lung la dînsa, c-o părere de rău parcă, și o ruga blînd să nu se supere.

De supărat, nu se supăra Tinca pentru atîta lucru. În lungi sfaturi cu cucoana Casuca măcar atîta învățase : să mai rabde, să priceapă însfirșit că o căsnicie n-o poate duce întruna ca în ziua dintăi.

— E-hei, dragă puicuță, îi zicea cucoana Casuca, așa ni-i dat nouă, să stăm acasă, de asta nu trebuie să ne îngrijim. Barbatul umblă, aleargă, el are altele pe cap... Ce-i dacă întîrzie ? Doar nu-i un copil... Bine că-i cuminte, te iubește, îți aduce leafa întreagă... Slavă Domnului, beat nu-ți vine... Așa, un pahar, cine nu bea?... Și de ce n-ar bea?... Doar muncește, ce crezi ? E băiet vrednic și te iubește, asta se vede, ce vrei mai mult ?

Tinca era copilă, asta o vedea ea singură. Viața n-o cunoscuse, crescuse cu ochii legați lîngă un biet bătrîn, — ce te puteai aștepta de la dînsa ? Și cucoana Casuca căuta să-i arate că nu pricepe ce-i aceea dragoste.

— Bine. frate, doar nu mai sînteți copii... Unadouă, țoc ! Ce-i asta ? Acuma sînteți oameni așezați, altfel se petrec lucrurile...

Și nici asta n-o putea înțelege bine tînăra, dar ce era să facă? Așa trebuia să fie; nînașa știa ce spune. Cucoana Casuca încă adăogea, rîzînd:

— Dragă puicuță... dragoste așa, să dea Dumnezeu la oricine... Eu văd că sînteți ca două turturele...

Așa era, Tinca-i dădea dreptate, dragoste era destulă într-un fel... De bună-samă, altfel nu se poate. Erau o copilărie gîndurile ei. O întîrziere de un ceas, o sară de vorbă la o vizită, un răstimp de odihnă pentru Vasile acasă, după ce se întorcea de la primărie, erau lucruri drepte, și în zadar își mai amăra ea sufletul!

Deprinderea se făcea încetul cu încetul. Uneori, la sosirea lui Negrea, era deajuns un pic de veselie în ochii lui, o clipă de rîs, cînd el o săruta și ea îl privea în ochi, pentru ca să se spulbere toate prepusulile negre pe care și le făcea în singurătatea iatacului. Alte dăți, însă, greu i se risipea mîhnirea, făcerea îndărătnică, în care o cufundau gîndurile. Trebuiau lungi stăruinți pentru un răspuns, trebuia dragoste multă în cuvinte și de abia într-un tîrziu se ridicau ochii albaștri și un zîmbet slab trecea prin ei ca o licărire.

VII

Negrea își zvîrli condeiul în saltar și-și împinse cu zgomot scaunul îndărăt. Se ridică și-și frecă ochii cu palmele de cîteva ori. Funcționarul de-alături, Ion Popescu, scoase ceasul și zise căscînd:

— Șase și cinci...

— Hai! de-acu-i vremea să mergem... vorbi Negrea. Își încuie saltarul, îndreptă cu mîna stîngă,

prin obișnuință, călimara și cartonul de pe birou, după aceea se încheie la surtuc și păși spre cuier.

Se ridicară cu toții: Ghiță Ionescu, de la starea civilă, Gavril Atanasiu, registratorul, și Ion Popescu, ajutorul de notar. Băieții, practicanții, se traseră în fund, cu risete înfundate, cu șoapte și cu strecurări de priviri spre șef.

— Ei, ce facem? întrebă registratorul, învâlindu-și trupul mărunț în palton. Mîni tot e sărbătoare: Sfîntul-Neculai... Mergem să bem cîte-un păhărel înainte de masă?...

— Ce păhărel! răspuse Ghiță Ionescu, ridicîndu-și în sus palma dreaptă, cu degetele rășchirate. Mă! ș-acasă poți bea un păhărel înainte de masă...

Atanasiu prinse a rîde, scărpinîndu-se în barba mică, neagră.

— Las' că știul strigă el, și ceilalți începură a rîde și ei. Pe tine nu te invit, dragă. Du-te acasă și dă socoteala nevastei...

— Ce nevastă? mormăi Ionescu îndesîndu-și bine căciula-n cap. N-am eu gust să merg, asta-i, — ce tot îi dai cu nevasta?

Intinse mîna lui Negrea, care se îmbrăca în tăcere și ieși repede pe ușă.

— Domnule Negrea, mergem? întrebă registratorul, zîmbind. Pînă la Trifanov...

— Să vedem, răspuse Vasile, sînt obosit al dracului... Parc-am umblat în pas alergător...

Atanasiu se întoarse spre Popescu.

— Da' tu, Ioane, mergi?

— Eu merg, tot n-am ce face acasă...

Ieșiră. În coridor se întîlniră cu Nicu Tanasache, ajutorul.

— Cucoane Nicule, numai un pahar la Trifanov ! zise registratorul rîzînd.

— Hai, zise Tanasache pufnînd. Mi-a mai trece năduful. Pînă acuma, domnule, am discutat cu *domnu* primar, și nici că vrea să înțeleagă... Și eu și cuconu Panaite am stat pe capul lui. Degeaba ! Cuconu Panaite și-a luat pălăria și s-a dus, n-a mai vrut să știe de nimic !

— Bine, da' ce-i, frate, întrebă Vasile.

— Asta-i ! Cum ce-i ? Este-o chestie. Dumnealui vrea numaidecît să facem cum scrie la carte... Bine, doar nu sîntem copii, frate... Trăim în lume... Nu, — el cu ochelarii deasupra cărții și cu degetul pe buchi... — Apoi deodată schimbă tonul și adăogi cu liniște : E vorba de licitația de poimîni...

— A ! de licitație ! strigă Negrea. L-auzeam și pe cuconu Panaite mormăind de așa ceva. Mă miram eu !

— Da, de licitație... zise Tanasache. Se încheie bine la palton peste burta uriașă și-și trase cușma peste urechi.

Mergeau încet în jurul ajutorului, registratorul pitic, legănîndu-se într-o parte și-ntr-alta, Popescu spînat, cu obrazul bufnat, cumpănîndu-se înaintea Vasile cu umerele puțin înălțate și cu mîinile în buzunările paltonului.

Un vînt aspru trecea prin întunecimea serii de dechemvrie, ardea obrazurile ca un brici. Luminile caselor scunde strecurau prin geamurile aburite fîșii subțiri de aur. Cei patru funcționari pășeau prin zăpada ușoară care căzuse peste zi, sau, pe alocuri, băteau cu încălțămintele pămînt gol și înghețat. Și-rurile de case ale uliții erau acoperite cu o pînză albă, care licărea ici-colo în bătaia unui felinar cu

lumină săracă. Deasupra, în văzduh, parcă plutea o îngrămădire nemișcată de ceață fumurie...

La Trifanov, lumină mare. Cucoana stătea de vorbă cu Panaite Gheorghiu și cu Iancu Neculcea, ea înlăuntrul tejghelei, ei de partea ceastăaltă, pe scaune de paie. Cîte-un păhărel de rom roșcat le licărea dinainte, sub lampa atîrnată deasupra. Madam Trifanov, pudrată tare, pieptănată cu coc în vârful capului, vorbea rîzînd frumos, dînd din mîni și adunîndu-și din cînd în cînd la gît șalul alb care-o învălea.

Era o femeie trecută de treizeci de ani, frumoasă încă, cu ochii negri, neliniștiți și deștepți.

— A! oaspeți noi! zise ea, ridicîndu-se de pe scaun și aplecîndu-se puțin pe tejgheaua înegrită, plină de pahare și sticle. Pofțiți la sfatul nostru... Cuconu Panaite a venit cam supărat, dar acum s-a mai potolit...

Cuconu Panaite începu a rîde tare :

— Bine, frate, cum să nu fii supărat?... Uite, și Tanasache-i de față...

— Da, cucoane, — cu degetul pe buchi, altfel nu-i de chip!...

Și porni și el într-un rîs înăbușit, care-i cutremura burta.

Dădură mîna. Apoi madam Trifanov zîmbi cu bunăvoință :

— Domnule Negrea, n-ai mai fost de mulțor pe la noi...

— Da, răspuse Vasile; din cînd în cînd... De multe ori e mai bine așa...

— Hm! crezi? Uite, domnu Atanasiu e de altă părere...

— Eu ? răspuse registratorul cu un zîmbet șiret în barba-i mică, — eu, desigur... De ce n-aș fi de altă părere ?...

— Și domnu Popescu ce zice ? întrebă cucoana cu fața veselă, întorcîndu-se spre obrazul plin și spînat al ajutorului de notar.

— Eu zic bine ! răspuse Popescu cu un zîmbet sfios, fugind cu privirile în laturi.

— Vă rog, ședeți pe scaune, vorbi madam Trifanov, așezîndu-se. Cam strîmt, dar n-avem ce face. Oamenii buni se împacă... Ce poftiți ?...

— Romul acesta e excelent, zise domnu Neculcea cătră Negrea, ridicînd cele trei degete de la mîna dreaptă în sus.

— Nu, eu nu prea bat cu romul, răspuse Vasile. Eu mai degrabă aș bea un pahar de vin bun. Sînt obosit...

— Așa de curînd, domnule Negrea ? Se poate ? zise din vîrfurile buzelor cucoana, strecurînd spre el o privire piezișă.

— Hm ! iar începi a mă brăzda ? răspuse Vasile zîmbind și privind-o drept, — pe cînd ceilalți rîdeau încet din gît, arătîndu-și dinții.

— Cred că nu-i supărare...

— A, nu ! de ce ?...

— Nu ? Atunci e foarte bine... Vra să zică, vin. Și dumneavoastră ?

— Tot vin, grăi Tanasache, frecîndu-și mînile. E frig. Ne mai încălzim cîte-oleacă...

— Bun ; să spun atunci s-aducă. Nicalai !

Domnul Trifanov ieși numaidecît la lumină, din odaia din fund, ștergîndu-și mustățile și barba cu mîna. Întăi își plimbă ochii prin rafturile multe ale prăvăliei, pline toate de sus pînă jos și rînduite fru-

mos ; apoi își întoarse obrazul întunecat spre mușterii și dădu încet *bună-seara*.

— Ai stat la masă, Nicalai ? întrebă dulce madam Trifanov.

— Da ! răspunse scurt lipovanul.

— Atunci uite : un litru de vin pentru dumnealor, — de cel bun !

Nicalai nu zise nimic. Luă în mână o cană de pe masa din cealaltă parte a prăvăliei, ridică capacul de la pivniță, își aprinse lumînarea din sfeșnicul anume pregătit și coborî treptele.

După ce se întoarse și puse cana de vin pe tețghea, înaintea mușteriiilor, intră iar în casă. Madam Trifanov pregăti, de pe scaun, așa cum se afla, paharele, le umplu cu ochi, și făcu din cap un semn de îndemnare.

Cei patru noi veniți ciocniră, gustară vinul întâi, îl dădură apoi de dușcă, și punînd paharele pe tețghea, începură a vorbi dintrodată : întâi de bună-tatea băuturii, despre asprimea vremii pe urmă. Madam Trifanov rîdea, tremurîndu-și capul și arătînd două șiraguri de dinți frumoși ; pentru fiecare avea o vorbă și o căutătură dulce ; o căldură ușoară începu a-i cuceri pe toți, cînd ciocniră și al doilea, și al treilea pahar.

Din cînd în cînd se arăta, dinlăuntru, lîngă perdeaua ușii, capul bărbos al lui Trifanov, cu sprîncenele ușor încruntate. Pe dînsul îl chinuia ceva : ș-acolo, în dosul ușii și al perdelei, parcă stătea întruna la pîndă.

Acuma într-adevăr începea a se zvoni că lucrurile merg cam greu în prăvălie. Ceilalți patru lipoveni, rude, care-și aveau prăvăliile tot în ulița mare, de multe ori chemaseră la sfat pe Trifanov și căutaseră

să-l dăscălească, să-i arăte care va fi sfârșitul. El însă știa un lucru: cucoana Lucia îi era dragă. Asculta învinuirile cu capul plecat: că ar fi trebuit să ia o nevastă ca și cealaltă, Nastasia, care umbla cu șorțul dinainte și ieșea cu obrazii roșii înaintea oricărui mușteriu; că trebuia, acum, cel puțin să ție din scurt pe aceasta, căci prea face lux, prea se duce de multe ori la Iași pentru teatru și mode; — el nu voia să știe nimic: cucoana Lucia îi era dragă. Putea ea să șadă numai la taifas cu mușterii de-ai ei, putea ea să zvîrlă banii pe fereastră, — el nu zicea nimic. Cel mult, în tăcerea și-n amarul lui, strecura priviri piezișe, ori pîndea dinlăuntru, prin colțul perdelei.

Iar madam Trifanov deseori, între funcționarii ei credincioși, ofta după o viață care trecuse; povestea despre primul bărbat, cu ochii micșurați și cu capul puțin lăsat pe spate, lucruri frumoase. Lăsa să se înțeleagă că fusese moșier uneori, alte dăți îl arăta ca pe un polițai în Botoșani ori în Dorohoi, de multe ori era vorba și de una și de alta. Totdeauna însă povestirile acestea coborau pe nenorocitul Trifanov și fiecare înțelegea că cucoana Lucia îndură o soartă tristă, că ar fi meritat, cum însăși ea spunea, «o soartă mai bună».

Tocmai de-aceea, ca să mai uite, călătorea de multe ori la Iași. Unele ființi care n-aveau ce face băgau de samă că și dintre obișnuiții mușterii unul se făcea nevăzut cîteva zile din țirgușor, — dar astea puteau fi vorbe, de care domnul Trifanov ori nu știa, ori nu ținea samă.

Acuma, după călătorii nenumărate, după o viață așa de nemulțămîntă lîngă tejghea, între prietini ei, afacerile începeau să se încurce. Întâi se dăduse dru-

mul unui băiat din prăvălie, pe urmă și celuilalt. Nicalai singur ducea greul. El ducea greul și tăcea, c-o umbră posomorită în ochi. El mai vedea că, de și zile grele se apropiau, cucoana Lucia e tot așa de veselă, tot așa zîmbește și tot așa se întristează la aduceri-aminte ; și nu zicea nimic, trecea tăcut și din casă poate pîndea în dosul perdelei.

Așa făcea și-n sara aceasta, cînd cucoana Lucia parcă era mai veselă ca de obicei. Din cana adusă se mai umpluse o garafă de un litru și paharele se deșertară, cu vorbă bogată, cu izbucniri de rîs. O legătură strînsă parcă-i unea acuma, sub zîmbetele binevoitoare ale nevastei lui Trifanov. Ea le zîmbea pe rînd tuturor, strecurîndu-le cîte-o vorbă plăcută, odată cu o privire pe sub gene.

Dar vîntul aspru de început de iarnă se înfunda des prin ușile deschise ale prăvăliei, ajungea pînă la tejghea și sufla în sus, lungind într-o limbă ascuțită de foc lumina lămpii. Cucoana Lucia avu cîteva tioruri sub șalul ei alb. Cuconu Nicu Tanasache îi zise :

— Matale ți-i cam frig... Să nu cumva să răcești...

— De răcit nu răcesc, răspunse, cu zîmbetu-i obișnuit, madam Trifanov : dar poate ar fi mai bine să intrați înlăuntru...

— Foarte bine, cuconiță, vorbi cuconu Panaite, aici ai spus o vorbă bună, parcă ți-a ieșit un sfînt din gură...

— Ei, brava, cucoane, zise registratorul, și dumni-tale ți-a ieșit altul...

Urmă o undă de rîs. Cucoana Lucia se întoarse cu o privire tristă spre Negrea :

— Numai dumneata nu zici nimic, domnule Ne-grea ; văd eu, înșfîrșit, că nu-ți mai place între noi...

— De ce? răspunse zîmbind Negrea, și-și scoase ceasul. Aș mai sta, dar e cam tîrziu, șapte ș-un sfert.

— Ei și ce dacă-s șapte ș-un sfert, cucoane? grăi Iancu Neculcea trecîndu-și degetele prin barbă.

— Bine, m-așteaptă acasă cu masa...

— Aș! zise tare Tanasache frecîndu-și mînile; și pe mine m-așteaptă... Ce? nu-s eu cel care spun *da ori nu?*...

Negrea își sorbi încet paharul și așa, cu capul puțin ridicat, întîlni privirile lungi și calde ale cucoanei Lucia. Cînd lăsă paharul pe tejghea, ea îi zise punîndu-și mîna moale peste a lui:

— Fă-mi mie o plăcere...

— Bine, cuconiță, dar noi nu-ți facem adică plăcere? strigă Tanasache, pe cînd Negrea se uita iar la ceas, fără să-l vadă de data asta; îți spun serios, devin gelos!...

Madam Trifanov își întoarse o clipă privirile spre ușa din fund, amenință apoi cu degetul pe cuconu Nicu și prinse a rîde cu poftă. În veselia tuturor celorlalți, se ridică în picioare cu al doilea fior de frig.

— Nicalai! strigă ea ascuțit.

Trifanov ieși, privi întăi rafturile, apoi își ținti asupra ei căutătura-i tristă.

— Nicalai, zise cucoana, de-acum închidem, nu-i așa?... Intr-un tîrg ca acesta, nu-ți mai vine nimeni sîmbătă sara...

Trifanov se îndreptă spre ușa din față, iar cucoana Lucia deschise pe cealaltă, din fund:

— Poftim, zise ea, treceți înlăuntru...

La urmă Negrea îi simți iar privirea și avu un fior cald. Il atinse cu un deget pe umăr:

— Nici n-ai idee, domnule Negrea, ce bucurie îmi faci...

Și el simți dintrodată, pe cînd își scotea paltonul în căldura odăii, năvălindu-l bucuria veche, care-i aprindea ochii și-i fierbea în sînge altădată, în petrecerile de pe vremea cînd era în miliție. Și parcă era în una din odăile acelea așa de cunoscute; aceeași lampă cu glob împrăștia o lumină vie, același pat mare de lemn, plin de așternuturi și acoperit cu cuvertură albastră, se înălța într-un colț, aceleași jilțuri acoperite cu cămăși de pînză albă, aceleași cadre cu scara vieții, cu baiadere, cu vînători de tigri, cu sâanii atacate de lupi, se înșirau pe păreți... Și el se afla cu oameni cărora le sticleau ochii și rîdeau cu plăcere, se afla lîngă madam Trifanov, care, vorbind cu alții, parcă îl privea pe el... Un val de sînge îi năvăli în față și simți o poftă mare, ca în vremea veche...

— Ce facem, domnilor, ce facem? zise iute registratorul Atanasiu, luînd un scaun și așezîndu-se pe el cu mișcări repezi, parcă se zvîrcolea.

Negrea își răsuci mustățile și bătu cu piciorul în podele:

— Iată ce zic eu... O gustare ușoară întăi, pe urmă vin, dar ceva iute, la repezeală, ca în miliție!...

Își trecu dreapta prin păr și se uită zîmbind la madam Trifanov.

— Brava! brava, cucoane! strigă Nicu Tanasache. Halal să-ți fie! Eu votez pentru o salată de icre!

— Perfect! rosti domnu Neculcea. Mie mi-i sete, spun drept...

Și lucrurile se petrecură foarte repede. Incepură a vorbi înfierbîntați, așezați pe scaunele de paie în jurul mesei rotunde, pe care ardea lampa cu glob. Atanasiu se zvîrcolea pe scaun, zvîrlea cu rîsete

ascuțite vorbe încolo și încoace; cuconu Panaite mu-gea gros, neîmpăcat încă deplin; Tanasache-și pornea la fiecare clipă burta mare în salturi repezi, care-l jucau parcă pe scaun; numai Popescu, ajutorul de notar, își căuta tullele nevăzute de sub nas, cerca să le răsucească, rîdea cînd rîdeau alții, și nu mai pierdea din ochi pe cucoana Lucia. Asta era o dragoste veche tare, de care acuma nimeni nu se mai interesa. Dar Negrea, aprins, își aduna amintirile și spunea unuia, se întorcea spre altul cînd celălalt nu-l mai asculta, spunea despre frumoasele petreceri cu gradații în crîșma cea mititică, unde o jidăucută întreba totdeauna, arătîndu-și dinții: «Mai doriți ceva?»... Își aducea aminte și rîdea, își prelungea hohotele, întăritat de rîsul celorlalți, pe cînd madam Trifanov, vioaie, îngrămădise pe bărbatu-său într-un colț și-l descînta, zîmbindu-i și dovedindu-i ceva c-o vînturare iute de mîni. El da din cap repede, cu ochii dintrodată încălziti, aprinși de apropierea ei.

Și cucoana Lucia pregăti chiar cu mînile ei albe salata și turnă ea singură cele dintăi pahare cu vin. Și în gălăgia veselă care se întinse în jurul ei, se așeză tăcut și Trifanov. Sorbea cîte puțin din pahar, și-și mîngîia barba, dintru-ntăi. Dar, la îndemnurile nevastei, în glasul ei blînd, începu a sorbi mai repedior și mai mult. Se apropie cu scaunul de ceilalți, ochii i se aprinseră. Ca să nu se mai scoboare de multe ori în pivniță, așeză lîngă el o cană mare și cu ea tot umplea cănița de pe masă. De la o vreme, ochii începură a-i clipi în barba balaie; se răsturna pe speteaza scaunului, cînd rîdea și deschidea o gură mare la hohote; iar cucoana, cu ochii luminați și ea,

vorbea întruna, arătându-și dinții albi. Din cînd în cînd, oprea priviri lungi asupra lui Negrea.

În veselia aceea, cuconu Nicu Tanasache povesti o întîmplare frumoasă :

— Ceva cum rar se întîmplă, zise el, răsucindu-și o țigară. Ce-i asta ? ce-i ceea ? nimic. Un păhărel de acestea, — o lulea ! Să vedeți petrecere ce am făcut eu, — și pe urmă să ziceți : halal ! Intr-un rînd mă duc, cucoane, la Eș. Acolo, ce-ți pare dumnitale, la hotel Traian, cînd să intru, mă pălesc în piept cu... ista... cum îi spune... zi-i pe nume...

— Cum i-o fi spunînd, mormăi cuconu Panaite, — ei ?

-- Nu, frate, grăi Tanasache plesnind din degete. Cum dracu-i zice... Stai... Cumnatul lui Grigoriu de la Mărgineni...

— Costandachi !

— Ei-ei... nu-ți spun ? Costandachi ! Mă pălesc piept în piept cu el. — Încotro ? zice. — Mă duc să mînînc, zic, mi-i foame al dracului... — Bine, zice, dar un ceas îi mai răbda. Hai la mine la vie... Cumătrie mare ! — Răbd și două, zic, dacă-i vorba de cumătrie... Și ne suim într-o trăsură, cucoane, și ne ducem la Socola... Avea el acolo, o vie, — o frumuseță... Acum am auzit c-a pierdut-o în cărți... Ei ? Ce-ți pare dumnitale, cucoane, — a fost o cumătrie ca aceea... Beție la toartă !... Curcani fripți, cup-toare de plăcinte !... Șase vedre de vin s-au băut numai într-o noapte... Domnule ! m-am trezit a doua zi pe sub sară, lîngă un stog de fîn...

Și cuconu Nicu începu a rîde cu veselie, îndesat, tremurînd cu burtă cu tot, pe scaun, în salturi grăbite. Și ceilalți, în gălăgia rîsetelor puseră mîna pe pahare, ciocniră și le dădură de dușcă.

Și pahar după pahar, vorbă și ris, câte-o țigară, iar câte-un pahar, — vremea trecea. Toți vorbeau și povesteau acum cu ochii licăritori, și odaia era plină de fumul cenușiu al țigărilor; cadrele de pe pereți, oglinda mare a cucoanei Lucia, în care se arăta a doua petrecere, mută, mobilele, toate se vedeau ca într-un abur.

Și iată că dintrodată cu toții începură să răcnească și să dea din mâni unii la alții. Era vorba iar de «licitație» și Tanasache își scoase mai tare înaintea burta și, cu pumnii, parcă bătea pe un dușman nevăzut din față-i. Cuconu Panaite dădea adânc din cap, indignat, cu obrazul roșu ca gotca.

Și puternic izbucni strigătul lui Tanasache:

— În două vorbe, domnule, — o prostie!

Nu știe să trăiască *domnul* primar... Nu-și cunoaște interesele... Ce? lui ce-i pasă? Parcă cine pierde dacă faci așa sau altfel?... În schimb mai ai de-o cinste, mai... însfîrșit... între oameni altfel se trăiește...

— Așa-i, altfel! așa-i, altfel! mugea adânc cuconu Panaite.

Cucoana Lucia umbla sprinten în toate părțile, furculițele sunau, vinul se înălța cu paharele, necontenit, și se apleca spre guri. Și iată, iar, între tăciturile date cu zgomot la o parte, începură a tremura mâni și a se apleca capete. Cărți de joc se strecurau din mână în mână, printre degete, plescăiau pe masă; glasuri mugeau; ochi răi se ridicau, trimițînd săgeți veninoase spre foile colorate care tremurau în mâinile vecinului; și banii sunau, întâi sfios, apoi vesel, pe urmă din ce în ce mai cu mînie izbiți, cu țipete metalice.

Negrea nu mai privea la ceas, furat de căldura care-l împresura, luminat la suflet parcă de privirile de veselie, de vorbele cu haz ale cucoanei Lucia.

Trifanov acum vorbea tare și da din mâni, și când se ducea să umple cana, totdeauna se izbea de ușă.

Și de la o vreme parcă o scădere începu a se simți în rîsete și priviri. Trifanov vorbea răstit, bătînd cu pumnul în masă, și în cele ce spunea amesteca lucruri neînsemnate, rostite cu mînie în limba lui. Nevastă-sa se apropiase de el și clipea dintr-un ochi către cei din juru-i. Din cînd în cînd, negustorul, tremurîndu-și capul, o șfichiuia cu barba și ea rîdea ferindu-se, lăsîndu-se obosită pe spatarul scaunului. Uneori se oprea din rîs și privea cu fața-i albă de pudră, nemișcată, cu ochii mari, rătăciți parcă.

O neliniște îl cuprinse deodată pe Negrea în amețala care-i umplea capul și-i punea un painjenis subțire pe ochi. Scoase ceasornicul, se uită bine la el, îl duse la ureche, iar îl privi. Erau trei jumătate...

Se uită în juru-i. Parcă lipsea cineva... Neculcea.

— Unde-i Neculcea? întrebă el, cu limba moale, pe Tanasache.

Dar cuconu Nicu, cu paharul aplecat în mîină, vorbea cu conu Panaite. Se cumpăneau încet unul spre altul, parcă voiau să se ciocnească în capete.

Iși întoarse ochii și întîlni privirile nevastei lui Trifanov. Ii zîmbi lung, trist, și-l întrebă din cap numai, ce voiește. Vasile zise:

— Unde-î Neculcea?...

— S-a dus... zise rar cucoana Lucia, făcînd semn cu mîna, — și Negrea parcă nici nu-i auzise cuvintele, dar, de înțeles, o înțelegea. A venit cucoana dumnisale... A spus lui Nicalai că face scandal... A ieșit și s-a dus...

Și Negrea iar simți o neliniște, apoi o părere mare de rău. Și pe dînsul îl aștepta cineva acasă, cu lacrimi. Cine știe de cînd veghează, plînge și-așteaptă!

Se trezi îmbrăcîndu-se cu paltonul, îndesîndu-și căciula în cap.

— Vezi că tot nu ții la mine! zicea încet madam Trifanov. Și lîngă masă, îndărătul ei, se cumpăneau capete pe care nu le mai cunoștea. Simți pe păr, pe obraz, mîna ei mică, îl înfioră în urechea stîngă o răsufulare fierbinte, o șoaptă. Și parcă se pierdea; se aplecă spre cucoana Lucia, o apucă, își apropie capul de al ei, se alătură de trupu-i moale...

Și lumina dispăru. Iși simți obrazul dintrodată răcorit de o sudoare rece.

Pășea domol printre dughenile uliții mari. Pretutindenii obloane ca de cetate, ferecate, astupau ferestrele.

Nici un pic de vînt nu adia. Clădirile se înălțau negre ca într-un pustiu. Printre ele, pe zarea asfințitului, lucea tristă, în singurătatea cerului, secerea fină a lunii. Și în tăcerea adîncă pașii lui sunau neregulat pe pămîntul înghețat. Și dunga subțire de aur scăpata încet spre întunericul brusc al zării.

Apropiîndu-se așa de casă, Negrea se simțea, în amețeala care slăbea încet-încet, tot mai mîhnit. Apoi deodată se opri la porțiță. În căsuța *lor*, ardea lumina de veghere slabă, tristă, ca și lucirea de asfințit a lunii.

VIII

Ziua aceea de 6 dechemvrie a adus multe lacrimi amare pe obrazul Tincăi. Vasile fusese așa de topit cînd intrase în casă, avusese un glas așa de pierdut,

încît ea nu mai spusese nimic, nici măcar nu plînsese dintru-ntăi. Aşa niciodată nu-şi închipuise ea c-o să-l vadă. Avea dezgust, avea milă, ea singură nu ştia ce avea. Il lăsase singur acolo, în iatac, şi ea fugise în odaia de peste sală, în sufragerie. Aprinsese focul şi rămăsese înaintea lui cu ochii răătăciţi, năvălită de gânduri de disperare.

Aşa în jîlt, înaintea focului, o găsi ziua. Plîngea în singurătatea odăii, în lumina alburie a dimineţii. Sta cu ochii asupra jaraticului din sobă şi lacrimile-i curgeau pe obraz. Ş-odată cu ele ar fi vrut să i se scurgă şi viaţa. Se simţea aşa de slăbită, c-o căldură mare, o amărăciune în piept, în stînga. Năvale de lacrimi veneau cu fulgerări nouă de disperare, plînsul îi ieşea slăbit, ca un şuier, din gît, apoi avea tresăriri adînci care parcă voiau să-i tragă tot plînsul îndărăt, în piept.

În durerea ei, un gând rămăsese de la început stăruitor : să se ducă numaidecît *acasă* la bătrînul Lunceanu, să-i spuie lui tot, tot, să găsească la el mîngîierea. El îi era acuma singurul sprijin în viaţă. Nu-i mai trebuia nici gălăgia cu lacrimi a cucoanei Casuca, nici iertare, nici împăcare, nimic, îi trebuia numai mîngîiere şi pe urmă ea singură nu mai ştia ce putea să se întîmple ; pe urmă, poate va muri ! Şi la urmă îi va spune încet lui, lui Negrea, că l-a iubit pînă la sfîrşit, ş-acuma din pricina lui se stînge. O înduioşare adîncă o cuprindea la gândurile acestea şi îi venea în minte, cu valuri de amărăciune şi lacrimi, frumoasa lor dragoste din trecut.

Aştepta să se facă bine ziua, întăi ; pe urmă, în faţa plecării, veniră alte gânduri. Nu se poate să iasă aşa de dimineaţă. O vor urmări priviri, se va simţi ruşinată, nu va putea să îndure chinul acesta. Trebuie

întăi să aștepte. Și sta în fața sobei, nenorocită și plînsă. Bănuia în lumina de afară deșteptarea vecinilor, auzea strigăte, cîntări de cucoși ; auzi aproape ușa de la bucătărie și pașii mamei Ioana, dar toate veneau nedeslușite, ca într-o piroteală, după o trudă grea.

Prin geamuri, se vedeau curgînd de sus, în ograda de dindos, fulgi mari, liniștiți. Lumina se cernea în odaie rece, fără strălucire. Era ziuă deplină, vremea cînd ea se scula și începea trebile gospodăriei. Era vremea cînd Vasile se scula și-și bea cafeaua. Dar acuma în iatac nu era nici o mișcare ; poate era frig, poate Vasile sforăia, cu fața umedă în sus, cu gura căscată, pe jumătate îmbrăcat ; — și iar o străbătu un fior ; și iar se simți singură.

Intr-un tîrziu, deodată se gîndi că bătrîna o va găsi așa zdrobită și plînsă. Se ridică, căută apă, se spală, apoi, la oglindă, își așeză părul și hainele. Își albi pleoapele cernite cu pudră și ieși pînă în ogradă. Vorbi domol cu mama Ioana, care o privea cu curiozitate, parcă voia să-i spuie ceva ; o trimese singură în tîrg ; după aceea intră în casă.

În iatac era foc, Negrea dormea greu cu plapoma trasă pe cap. Tinca se opri, ca izbită de ceva. Mama Ioana intrase în odăi și făcuse focul. Fără îndoială că băgase de samă lipsa stăpînei și făcuse o apropiere între aceasta și întîrzierea lui Vasile. Simți un val de sînge suindu-i-se în obraji. I se părea că toată lumea îi știe năcazul și rușinea. Lacrimile năvăliră, se întoarse și ieși repede din odaie, cu un spasm care o cutremura toată.

Și în rătăcirea ei singuratică din loc în loc, se gîndi la bietul bătrîn rămas singur în căsuța lui, la copilăreasca lui bucurie în ziua aceea de sărbătoare, în care

trebuia să vie să-și vadă fetița. Și nu știa ce să facă. Acuma împăcarea nu i se părea lucru greu ; trebuia să ierte și atât. Dar se gîndea, într-o disperare mai rece, că bătrînul putea să vie înainte de amiază, înainte de a se scula Vasile poate, înainte de *pregătirea* lucrurilor. Va vedea numai și va înțelege... Ș-atunci... la asta nici nu mai voia să se mai gîndească Tinca ; mai bine lua otravă decît să ajungă în ceasul acela !

La amiază Negrea dormea încă, și tînăra simțea apropiindu-se pentru sufletul ei un întuneric adînc, care trebuia să aducă moartea, odată cu sosirea bătrînului. Nu se putea, nu se putea cu nici un chip, nici pentru bătrîn, nici pentru ea ! Și dintrodată se simți cuprinsă de un tremur ; o spaimă, ca venită din necunoscut, o azvîrli înainte ; alergă la fereastra ușii din față, privi în uliță, se întoarse, se uită la ceas ; începu să se îmbrace înfrigurată, își trase jacheta repede, își așeză pălăriuța de iarnă, își căută manșonul și ieși grăbită.

Înainte de bucătărie se opri. Mama Ioana se arătă în prag și în privirile ei Tinca văzu atîta dragoste, atîta milă, încît i se umeziră ochii de înduioșare.

— Duducuță, duducuță... zise încet bătrîna. Nu-i nimic... trece și asta...

Se apropie, îi apucă mîna și i-o sărută ; după aceea șopti cu mîhnire, cu lacrimi :

— Te duci la cuconu Andrieș ?... Du-te... du-te.

Și Tinca strînse pleoapele ca să nu-i izvorască plînsul și porni ca alungată de ceva, ca spulberată de suflarea ghețoasă a disperării.

Casele, grădinile erau albe și păreau mai vioaie sub pînza lor curată, văzute prin painjenișul liniștit de fulgi. Tînăra trecea repede ; intră în tîrg printre căsuțele scunde, cu ferestrele lăcrimînd, din ulița

Economului. Acum era liniște, copiii gălăgioși se strânseseră la căldură ; pe-alocuri, unii își turteau nasurile de geamurile murdare.

Se apropie de casa copilăriei cu inima strînsă de o mîhnire mare ; totuși simțea ceva, ca o împăcare cu sine, la gîndul că va putea opri pe bătrîn și-l va putea face să nu bănuiască nimic.

Cînd intră în cerdac, simți că se înăbușă și se sprijini o clipă de ușor. Dar clampa sună : cuconu Andrieș o simțise, o zărise pe fereastră. Ușa se deschise grabnic.

— Tătucă, tătucă ! strigă Tinca. Cuprinse pe bătrîn de după gît și simți că-i năvălesc lacrimile amarăciunii.

Bătrînul îi apucă în palme capul și o privi cu luare-aminte, îngrijorat :

— Ce-i, draga tatei, ce este ?

Dar tînăra, în clipa aceea avusese și gîndul să spuie tot și avusese și reculegerea, retragerea iute, ca de pe marginea unei prăpăstii. Înghiți lacrimile și, sărutînd pe bătrîn, începu a rîde :

— Tătucule, tătucule ! am venit la tine, am vrut să-ți fac o surpriză... Și-i veni în minte minciuna, la care încă nu se gîndise. — Am rămas singură acasă, tătucă... Vasile s-a dus la o cercetare cu primarele și eu am venit să te văd, aici la noi... Ce mai faci ?...

— Bine, drăguță, bine, răspunse bătrînul înveselit dintrodată ; uite, voiam să ies tocmai, să vin la voi... eu nu știam nimic...

— Da, s-a dus, vorbi repede Tinca, cu alt rîs de veselie. Îți pare bine c-am venit, tătucă, — spune drept, îți pare bine ?...

Și cuconu Andrieș se uita la ea și nu mai putea de bucurie. Era așa de vesel încît nici nu mai băga în samă ușoara veștezire a obrazului fetiței și înmlădierile din hohotele ei, care puteau fi și de plîns și de rîs.

— Ce zici tu, drăguță? Dacă-mi pare bine? Stai colea... adică nu, dezbracă-te-ntăi. Uite, pune ici jacheta... Scoate pălăria... Nu-i cam frig aici? Stai să mai pun lemne pe foc... Thii! chiar acum voiam să vin la tine... Șezusem la masă și-i spuseseam lui cuconu Alecu: Mă duc numai să mă schimb, mergem îmbrăcați ca de sărbătoare... Dar el acuma nu știe ce musafir am eu... El nu știe că mi-a venit fetița... Vină, să te mai sărute tătucul... Tu ești bucuria mea, numai tu... și-ai venit în căsuța ta... Așa-i că-i bine și-aici? E călduț și mai stăm de vorbă amîndoi...

Tinca se dezbrăca încet, cu un zîmbet încremenit pe buzele-i pălite. O clipă se opri și cu ochii mari, ațintiți, privi pe bătrîn. Apoi avu un oftat ușor și la vorba bogată a lui cuconu Andrieș, făcu un semn de încuviințare din cap, ca și cum atunci abia băgase de samă că-i vorbește.

— Uite-așa, zicea bătrînul Lunceanu, focul arde, așa-i că n-are să-ți fie frig?... Vrei să bem o cafea?... Am și cafea rîșnită și zahar... în cutia ceea a ta... Așa-i că n-ai uitat-o?...

Tinca făcu semn din cap, că n-a uitat-o.

Bătrînul se opri, o privi cu luare-aminte, apoi întrebă, bucuros:

— Ce-ai mai făcut mata, Tincuță? și începu a-și freca mînile. Parcă ești cam ostenită...

— Nu, n-am nimic, răspuse repede fetița. Dar mata, tătucule, ce faci? Eu cu gospodăria... Bine... foarte bine... Și rîdea privind pe bătrîn în ochi.

— Bun, foarte bine... să te mai sărut atunci, fetiço... să te sărut pe obraji... Așa... Dar cum? ce ai? Parcă-ți tremură mîna? Ți-i frig... Eu nu știu, spune tu dacă-i rece... Să mai punem lemne pe foc...

Bătrînul se apropie de sobă și zvîrli repede cîteva lemne peste jaraticul mare dinlăuntru.

— Eu credeam că-i destul de cald, zise întorcîndu-se... Poffim, tinerii... tot tinerii mai friguroși... He-he-he! nu te superi, Tincuță?... Ce mai faci? spune ce-ai mai făcut?

— Ce-am făcut? răspunse încet Tinca. N-am făcut nimic... Niște dulceți de chitru... o leacă de vutcă... am pregătit-o, știi, cum îți place matale... Ș-atîta... toată săptămîna...

Cuconu Andrieș își mîngîia bărbuța.

— Brava, brava! — asta înșamnă că n-ai făcut nimic?... Strașnică gospodină, domnule, strașnică! așa era și maică-ta...

Amîndoi tăcură un răstimp. Cuconu Andrieș se sculă:

— Mă duc s-aduc ibricul...

— Nu, tătucă, răspunse tînăra, eu nu beau cafea... Mai bine șezi lîngă mine, să mai stăm de vorbă...

— Și asta-i bine... Să-ți spun o mulțime de lucruri...

Și bătrînul începu să vorbească despre fetițele și fuxiile rămase în ferestre. Unele erau înflorite. Se scula, dădea perdeaua la o parte și i le arăta zîmbind. După aceea îi spuse ce-a făcut în vremea din urmă, cum a petrecut cu ceilalți doi bătrîni. Se oprea o vreme, se uita la fetița lui ca la copilul plătînd de odinioară, îi rîdea fericit și iar începea să-i spuie.

Intr-un tîrziu, un zgomot de glasuri pătrunse defară slăbit, prin cele două rînduri de geamuri. Cu-

conu Andrieș se opri, apoi se ridică, păși pînă la ferastră și privi cu luare-aminte afară.

Se întoarse spre fetiță.

— Ei da, uite, asta uitam să-ți spun... Reb-Ițic răcnește iar pe uliță... Acuma însă e foarte mîhnit... I-a murit Balan... A murit, saracul ! Știi ce rău mi-a părut ?

— Cum se poate ? a murit Balan ?

— Da, frate... Era slab tare... Acuma, la urmă, nici nu s-a mai putut ridica... Căzuse la pămînt... Ș-a venit cel dintăi frig... ș-a murit ! L-au găsit mort, cu ochii plini de lacrimi...

— Ei, și Reb-Ițic ?

— Reb-Ițic l-a plîns azi dimineață în gura mare pe stradă și răcnea : Trădător, la toată lumea... Pe urmă s-a dus la crîșma lui Bercu-Roș... A strigat, a gemut, s-a zbatut... Părere de rău, ce vrei ? Acuma se întoarce...

Tinca se apropie de geam. Afară, prin cernerea fulgilor, se cumpănea în toate părțile Reb-Ițic și dădea din mîni cătră casa lui Bercu croitorul. Parcă plîngea, parcă blăstăma. Se auzeau frînturi de fraze :

— Balan ! voi l-ați omorît... Ticăloasă lume, fără inimă ! Da ! Cincizeci de galbini ! datorie ! Trădător ! trădător !

După o înșirare lungă de cuvinte, iar vorbea de Balan cu înduioșare și glasul era înecat de lacrimi. Și se zbătea așa în uliță, prin zăpadă, nins, în straietele-i subțiri, vînturîndu-și barba albă și pumnii înghețați spre casa trădătorului.

Deodată în lumina ferestrei se arătară cuçonu Alecu și moș Grigore.

— Aha ! zise bătrînul Lunceanu, eu îi și uitasem... Era vorba să mergem odată... să venim la tine...

Acuma vin să vadă de ce nu ies... Ei nu știu că Vasile-i dus cu primarele...

Tinca se trase deodată de la fereastră. Bătrînul deschise ușa :

— Poftim la noi, cucoane... Oaspeți... Fetița a venit, nici nu mă așteptam... Băietul a plecat cu primarele într-o cercetare și fetița a venit să ne mai vadă...

— Bun, brava ! se auzi de-afară glasul lui cuconu Alecu. Pașii bătrînilor tropăiră în cerdac ; după aceea intrară, întâi cuconu Alecu, pe urmă moș Grigore, suflînd, impeștrițați de fulgi.

— Unde-i fetița ? întrebă bătrînul Negrea. Aha ! da... Vin' la tata încoace... Sănătoasă, bine ?

— Salamaleicum ! strigă și moș Grigore, plocnindu-se. — Dar se opri îndată. — Dar ce-i ? parcă ești supărată mata ?

— Nu, n-am nimic... răspuse repede Tinca, și cercă să zîmbească.

— Cum ? Ce ? strigă cuconu Andrieș. A ! nu ! Rebițic... I-am spus că i-a murit Balan... Știi, îi pare rău... Saracu !

— Da... șopti Tinca, mi-a spus tătucu că a murit Balan...

— Ei, nu-i nimic, zise cuconu Alecu, așa se întîmplă, ce să-i faci ? Vra să zică, ai venit pe la noi... Bun...

— Sigur, adăogi și cuconu Andrieș, ce să fie ? Uite-o că rîde... I-a trecut !...

— Vra să zică nu-i nimic ! strigă vesel moș Grigore. Atuncea dă-mi voie să-mi pun căciula în cap și să mi-o scot iar, așa... Uite-așa ! Cu plecăciune, cuconiță... Cu plecăciune !...

Și tustrei bătrînii începură a rîde cu voie-bună în jurul *fetiței*.

A venit și de data asta împăcarea, foarte ușor, și bătrînii n-au bănuțit nimic. Cînd a intrat acasă, cu inima strînsă, cu gîndul că va găsi întuneric și răceală, a fost întîmpinată în prag de Vasile. A cuprins-o în brațe, a sărutat-o, a rugat-o să-l ierte, și ei i-au venit lacrimile și și-a plecat capul pe umărul lui.

Nu i-a spus nici o vorbă rea, nici nu l-a întrebat măcar unde a fost. A plîns lîngă el, și-a șters apoi lacrimile în sărutările lui, a cercat să-i zîmbească, — și el a fost vesel, i-a spus o mulțime de lucruri, i-a stîrnit uneori chiar rîsul. Inșă tîrziu, noaptea, în odăița caldă, în pat, Tinca sta deșteaptă, pe cînd Vasile sforăia ușor lîngă ea. În lumina blîndă a candeliei, sta gînditoare, cu ochii mari ațintiți în bagdadie, cu fruntea ușor încrețită. Din cînd în cînd ofta: se gîndea la ce a fost și la ce va fi...

Și viața de iarnă începu...

Zilele erau mohorîte, cu cerul căptușit de zăpada nourilor. Uneori se pornea ninsoare în fulguri liniștite, ori cerneri grăbite. Venea și vîntul cîteodată cu învăluirile-i viscoloase, cu tristele-i plîngeri, sara, cu tristele-i povești de șoapte la geamurile negre, în tăcerea odăii, pe cînd Tinca și Vasile stăteau alături, cu lampa neaprinsă, negri, în fața focului pîlpîitor.

În tăcerea zilelor, singură, după ce-și sfîrșea treburile, Tinca se așeza în iatac, sub icoane. Acum rar cetea. Îi plăcea mai degrabă să lucreze la o horbotă, ori să stea aplecată asupra gherghefului. Așa mai bine veneau gîndurile, cu mîngîieri îndepărtate din lumina de vis a copilăriei. Cîteodată îngîna cîntece cu glas slăbit, care de abia se auzea în liniștea odăii. Se lua apoi ca după o apă și amintirile o du-

ceau în zile cu soare : se vedea cîntînd altădată, altundeva ; și copila balaie și zburdalnică a trecutului era parcă alta, madam Negrea n-o mai cunoștea.

Serile de sîmbătă spre duminică le petreceau la cuconu Iorgu, ori la cucoana Săftica Ionescu. Vorba dura puțin, pînă venea dulceața și cafeaua. Indată după aceasta se începea lotonul.

În toată strada, între cunoscuți, nu era decît un singur joc de loton : al cucoanei Săftica. Ea îl lua totdeauna, sîmbătă sara sau înspre o sărbătoare, la vizită, dacă nu era vorba să vie cu toții la dumneai. Se așezau în jurul mesei, își treceau unul altuia tablele, le întindeau, le potriveau, puneau banii, cîte cinci bani fiecare, în scrumelniță, și începeau. În tăcerea jocului, numai glasul celui care striga bilele se auzea și pînă la sfîrșit, cînd fiecare pornea spre casă, nu se mai vorbea nimic.

Duminica, bătrînii treceau spre biserică și luau în drumul lor și pe tineri. Acolo, sub boltă, în mijlocul mulțimii, în strană, Tinca rămînea ascultînd cetirile sfinte și glasul mlădios al psaltului Luca, bătrîn și gîrbov. Cînta așa de frumos și dulce, încît cuconu Iorgu totdeauna zicea, cînd ieșeau de la leturghie : «Bătrîn și gîrbov, dar tot cîntă ca un serafim !»...

Uneori, la zile mari, se așeza la strana lui moș Luca și cuconu Grigore, și-apoi amîndoi se întreceau în cîntări din ce în ce mai trăgănate și mai dulci, de era o adevărată minune.

Bătrînii stăteau unii lîngă alții în strane, cu capetele plecate puțin pe un umăr ; și Tinca de obicei se așeza lîngă bătrînul Lunceanu. Din cînd în cînd cuconu Andrieș întorcea fața spre tineri și zîmbea fetei lui, dar pîn' la nafură nu rostea nici un cuvînt. Așa se cădea într-un locaș sfînt. De-aceea nu-i prea

plăceau lui celelalte cucoane, care tot zădărau cu vorbe pe Tinca și veneau la biserică așa de împoponate parcă voiau să sparie lumea cu îmbrăcămintea.

În biserică fumegau lumînările, și catapiteasma cu șirurile ei de sfinți se vedea ca printr-un abur. Ferestrele lăcrimau în șuvițe lungi. Oamenii treceau spre altar, se închinau, băteau mătânii, se întorceau la locurile lor. Era amestecătură de tîrgoveți și săteni, printre care se deschidea șanț, cînd se arăta pălăria grea a unei cucoane. Sătencile ședeau îngrămădite la fund, spre pridvor, îndărătul bărbaților. Și deasupra capetelor, prin fumul de sus, vibrau cîntările răsunătoare, în creșteri și scăderi. Iar în răstimpuri de liniște cătră sfîrșit, veneau înăbușite, bubuind adînc, tremurînd prin ziduri, sunetele clopotelor, de sus, din turn.

Cînd ieșeau, se adunau cu toții la un loc : bătrînii cu cuconu Iorgu și cucoana Casuca, și tinerii. Prin zăpadă, prin frigul iernii, mergeau încet, vorbind. Tinca și Vasile intrau cei dintăi în căsuța lor, bătrînii treceau mai departe. Cîteodată însă intrau și ei în gospodăria tinerilor și-și făgăduiau, privind pe Tinca și rîzînd, «o masă ca aceea» și o petrecere după masă ceva rar.

În vremea aceasta, în apropierea sărbătorilor Crăciunului, se făcu o apropiere de prietinie între Tinca și cucoana Marița a lui Neculcea. Pînă atunci se vizitaseră, se întîlniseră la alte cucoane, vorbiseră, dar Tinca nu descoperise nimic deosebit în această femeie uscată, cu pleoapele totdeauna cernite, care vorbea domol și i se uita totdeauna drept în ochi.

Intr-o sară, însă, cînd ieși la porțiță, ca să vadă dacă nu vine Vasile, Tinca se trezi față în față cu

madam Neculcea. Voi să se tragă înapoi ; nu mai era vreme. Simți că i-i rușine, și îngînă :

— Bună sara, cucoană Mariță...

— Bună sara ! ce mai faci mata ?...

— Bine, uite, am ieșit și eu oleacă la porțiță...

— E cam frig, să nu răcești...

Cucoana Marița se opri, parcă voia să spuie ceva. Tinca nu se simțea bine, nu-i plăcea să-i știe alții năcazurile. Voi să se întoarcă, să intre în casă.

— Eu așteptam pe Iancu, zise madam Neculcea. Sînt șapte, și nu mai vine... Nici domnul Negrea n-a venit ?

— Ba da... nu... îngînă de abia auzit Tinca.

— Haide, intră, intră în casă... șopti cucoana Marița apropiindu-se și apucînd-o de mînă. Ești așa de plăpîndă... Uite, tremuri...

Ș-o petrecu pînă la ușă, apoi intră și ea înlăuntru, cu un fior de frig, strîngîndu-și pe umeri și la gît berta subțire.

În iatac, Tinca se simțea stînjenită de privirea ei ; parcă n-avea astîmpăr ; se uita pe fereastră în întu-nericul de-afară, ar fi vrut să iasă iar. Cucoana Marița îi urmărea toate mișcărilor.

-- Uite, vezi mata ? zise ea încet, deodată ; așa eram și eu la început... Nu-mi aflam locul... Acuma m-am obișnuit...

— Ce ? zise Tinca oprindu-se. A nu !... n-am nici o nerăbdare... Știu că Vasile are treabă la primărie și de-aceea mai întîrzie...

— Nu, nu mă înșeli, șopti madam Neculcea și, sculîndu-se de pe scaun, o apucă de mînă. Știu eu bine... Te-am văzut de multe ori alergînd spre porțiță și am văzut în vreo două rînduri lampa arzînd pînă mai tîrziu aici, în iatac... De ce să te ferești ? Mata

încă ești fericită... Se întâmplă așa de rar !... Și domnul Negrea te iubește... Dar eu... dac-ai ști cât de chinuită sînt... cum mă zbat... cum trebuie să alerg... Știi, știi prea bine... mai bine-aș muri ! Oh ! de n-ar fi fata !

Se opri și privi pe Tinca drept în ochi :

— Dacă ai ști cât amar am strîns eu în suflet... și nimenea n-a fost lîngă mine să mă mîngîie... Și nu știu cum, parcă aș vrea să-ți spun totul, tot ce am pe inimă, parcă m-aș mai ușura... Iaca, eu mă duc... Toată ziua am așteptat, l-am căutat și nu l-am găsit... Te rog, nu te supăra...

Și deodată îi apucă și cealaltă mîină și i le sărută pe amîndouă. Apoi își strînse repede berta la gît și ieși. Iar Tinca rămase în mijlocul odăii așa de încrămenită, încît uită și de întîrzierea lui Negrea și de năcazul ei. În cîteva cuvinte spuse repede, cu vocea plină de lacrimi, cucoana Marița pusese amărăciune adîncă ; acuma prin odăiță parcă trecuse o suflare de durere și tînăra sta încă în picioare și privea spre ușă, pe unde ieșise ființa care dintrodată îi răsărea în altă lumină, cu un suflet pe care încă nu i-l bănuise.

A doua zi stătu multă vreme la îndoială, după plecarea lui Negrea la primărie. Apoi se hotărî : trase pe mînici cațaveica cu blăniță de vidră, își puse șalul, își luă o broboadă, spuse mamei Ioana ce trebuie să facă în lipsa ei, apoi ieși la porțiță și de-acolo făcu cei cîțiva pași pînă la casa lui Neculcea.

Cucoana Marița îi deschise repede ușa :

--- Te-am văzut pe fereastră... zise ea zîbind. Mă temeam că te vei fi supărat asară... Acuma văd că m-am înșelat... Am bănuț de la început că ai suflet bun...

Și Tinca băgă de samă că ochii care o priveau se umeziseră.

— Te uiți că mi-s ochii plini de lacrimi? șopti madam Neculcea și iar zîmbi. Nu, nu poți să știi cît de bine-mi pare c-ai venit! Uite, șezi, șezi colea pe scaun, lîngă sobă... Dezbracă-te de blăniță... Așa... Și șalul... Bun, șezi ici...

În odaie era călduț. Pe paturile de lemn lustruit erau așezate întins cuverturile vișinii, peste așternuturi. Oglinda, scaunele, scrinul sticleau deopotrivă. Și în toată încăperea curată plutea un miros ușor de zahar ars.

Cucoana Marița se așază pe un scaun în fața Tincai, aproape, și o privi un răstimp cu ochii ei buni, umezi, plini de dragoste.

— Știi cît eram eu de amărită asară? vorbi ea, și-i tremura glasul. Nu vedeam înaintea ochilor... Credeam că ieri s-au luat lefile...

— Nu, nu s-au luat... zise Tinca.

— Știu... Acuma m-am liniștit... Trebuie să trimet ceva bani fetei, să vie acasă de sărbători... Ce făceam eu? Așa-i că știi? Știi că iar am umblat ieri după Iancu...

— Nu știu... răspunse Tinca cu glas înăbușit.

— Nu știi... Daaa... am umblat, ca în multe rînduri...

O clipă se opri, cu fața dintrodată întunecată:

— Să nu crezi că m-am mai tînguit vreodată cuiva... Nu, — nimănui nu m-am tînguit! Eu nu știu dacă mata ai pentru mine cît de puțină prietinle... dar mie mi-ai fost așa, nu știu cum, dragă, chiar de la început... De multe ori m-am gîndit să-mi ușurez sufletul... Vezi mata... Eu de mitică am fost așa, fără noroc... Mamă n-am avut, a murit cînd eram de

țită... Tata a trăit cu alta... Eu munceam ca o roabă, umblam îmbrăcată ca o calică, ș-am îndurat multe, multe bătăi... Numai Dumnezeu știe! De multe ori nici nu mîncam. Și nu îndrăzneam să spun niciodată tatei... El n-a ținut deloc la mine... Niciodată n-am avut parte de dragoste. Pe urmă, m-am măritat... Iancu m-a cerut întâi și m-am dus după el, să scap odată de chinurile de-acasă... Ce eram să fac? Și iaca, nici pe urmă n-am avut noroc... Acuma știi prea bine...

Cucoana Marița vorbea repede, cu glas moale și se uita drept în ochii Tincăi, cu un ușor zîmbet de durere. Iar tînăra simțea că i se topește sufletul, pătruns de milă. Și nu știa ce să spuie. Uitase horbota și sta cu mînile nemișcate pe genunchi.

— Știi cît am plîns? urmă cucoana Marița. Nimeni pe lumea asta nu știe ce nopți amare și nesfîrșite am petrecut! Era Olgața mititică... Ii dam țită și plîngeam... și-i curgeau lacrimile mele pe obrăjei... Stam singură, și Iancu petrecea... Și cînd venea acasă, nu-i ziceam nimic, numai plîngeam, — alt' ce puteam face?...

Madam Neculcea se opri :

— Așa-i că te uiți lung la mine? Numai o nebună vorbește așa întruna, fără oprire...

— Ba nu, cucoană Mariță, zise Tinka tresărind; și îi cuprinse mînile... Spune... Și eu am suferit...

— Si mata ai suferit? Eu văd că ți-i milă... Știi... mi-a venit așa să-ți spun... Pînă acuma nimănuia n-am spus... nimic! nimic! Zici c-ai suferit. Da, ai suferit; ai așteptat o noapte, ai plîns, pentru că așa ești... te întristează orice, văd eu... Uite; și de mine ți-i milă...

Cucoana Marița își acoperi fața cu mâinile și începu a plînge; dintrodată prinseră a o scutura suspine adînci, grele, parcă voiau să-i risipească trupul. Și-i curgeau lacrimile printre degete, nu se putea opri, luată de valurile unei dureri fără nume. Iși plecă fruntea pe genunchii Tincăi, întinse brațele și-i cuprinse mijlocul, și plîngea cu hohote amare, cu o disperare sălbatică.

— Cucoană Mariță! cucoană Mariță! strigă spăriată Tincă. Ce ai? De ce plîngi? Ce este?... Și-i cuprinse capul, i-l ridică în sus, tremurînd și ea, de tulburare, de spaima necunoscută, care-i strîngea inima.

— Nu, nuuu! grăia plîngînd cucoana Marița... Lasă-mă... n-am mai putut! Nimănu-i n-am spus ce am... Acuma las' să plîng... să nu te temi, lasă-mă să plîng...

Și plînsese mult cu obrazul alăturat de pieptul Tincăi. Suspinele care o zguduiau conteniră, numai lacrimi mai curgeau și oftări lungi îi umflau pieptul din cînd în cînd. Tincă o privea mișcată, se simțea și ea gata să plîngă și îi mîngîia în neștire părul cu palma dreaptă.

O lungă povestire de durere îi spuse în ziua aceea cucoana Marița, Tincăi. Și tînăra simțea născînd prietinia, se simțea legată tot mai strîns de ființa aceea nefericită, care suferise nemărginit mai mult decît dînsa.

Nu era o noapte de chin, nu erau zece nopți, era o viață întregă, o viață lungă, în care orice ceas aducea lacrimi și picături de venin; era o nesfîrșită teamă de ceasul ce vine, era o neîntreruptă bătaie de inimă, o așteptare amară a clipei cînd va sosi el, cu ochii tulburi și crunți, neînțelegînd nimic, nerostind

nici un cuvînt, disperat în ticăloșia lui, fără de nici un ban în buzunar, fără nici un ban dintr-o leafă întreagă pe-o lună!... Era groaza de nopțile lungi în care el juca cărți și bea hrana pe o lună a nevastei și copilului, era groaza care mărea ochii de spaimă cînd el se rostogolea din prag spre ea, cînd îl primea în brațe, cînd o izbea răsuflarea-i otrăvită!

Și Tinca asculta povestea vieții aceștia nenorocite, care se închisese atît de mult în sine, și simțea o durere surdă răscolindu-i pieptul: parcă-i adia prin suflet un vînt de foc. Apoi, tîrziu, cucoana Marița tăcu, își șterse ochii, oftă ușurată și amîndouă rămaseră privindu-se îndelung, cu mîhnire.

X

Prietinیا cu madam Neculcea a adus oarecare ușurare sufletească Tincăi. Acum zilele pustii de iarnă nu-i mai picurau urît în suflet. Totdeauna erau amîndouă alături, și, — ori vorbeau, ori tăceau, — se simțeau bine. Ceasurile curgeau încet în după-amiezile mohorîte. Afară, în împrejurimi, era tăcere mare, pe care parcă o adusese albul iernii. Și zi după zi trecea într-o prietinie din ce în ce mai strînsă.

Așa o duseră pînă în sărbători, cînd îi veni cucoanei Marița fata de la Iași. În ziua cînd sosi Olga, dumneaei fu cuprinsă de atîta bucurie, încît parcă nici nu știa pe ce lume-i. Vorbea întruna și rîdea, și arăta Tincăi pe Olguța ei ca pe o minune. Ii dădea părul de pe frunte la o parte, o privea dîndu-se puțin îndărăt, îi săruta ochii, — apoi îi strîngea la piept capul sărutîndu-l în creștet și legănîndu-l ușor:

— Are mama fată mare... și-i frumoasă, și cuminte...

Iar fata, nălțuță și subțirică în mijloc, cam prea gînditoare pentru cei cinsprezece ani ai ei, privea pe maică-sa cu dragoste, cu ochii verzi, măriți de umbra întunecoasă a sprîncenelor, apoi se uita la Tinca și iar la maică-sa și pricepea că o prietinie, pe care ea n-o știa, lega pe maică-sa de tînăra madam Negrea. Și cînd să plece, apucă pe Tinca de după gît, o sărută pe ochi și-i zise încet :

— Mata ai niște ochi foarte frumoși, ș-așa de limpezi...

Iar Tinca descoperi că încă o ființă o mai iubește și-i răspunse mișcată :

— Cînd vine mama, vină și mata pe la mine...

— Ba am să vin și singură... răspunse fata zîmbind.

Și veni chiar în ziua aceea a ajunului Crăciunului. Cucoana Marița rămăsese acasă să-și pregătească mîncările și plăcintele de sărbători. Tinca-și sfîrșise de gătit porcul tăiat c-o zi înainte, ajutată de blajina cucoana Casuca, ș-acuma-și mîntuia și ștrudela : mama Ioana chiar o da în cuptor, în dogoreala care înfierbînta bucătăria.

— Ce faci, Olguță ? întrebă Tinca veselă.

— Am venit să văd ce mai faci mata ! răspunse fata. Domnul Negrea nu-i acasă ?

— Nu, s-a dus să-și isprăvească lucrările la birou ; pe urmă vin sărbătorile și stă acasă.

— Și tata tot așa, s-a dus la subprefectură... Dar eu plec ; mi se pare că ai treabă...

— Nu, nu, am sfîrșit. Să mergem în casă.

În iatac, madam Negrea se așeză la locu-i obișnuit, în fundul divanului. Olga rămase în picioare, privind-o drept.

— Vino ici, lângă mine... zise Tinca. Apoi adăogi rîzînd : Ce te uiți așa la mine ?

— Mă uit ; așa mi-i drag să mă uit... răspunse fata.

Se așeză și ea pe pat, apoi zise deodată :

— Mi-a spus mama tot !

— Ce ți-a spus ?...

— Mi-a spus cît de mult ține ea la mata... Mai mult decît la o soră !...

Tinca ridică ochii. Fata se uită la ea cu un zîmbet blînd ca și al cucoanei Marița și cu privirile umede.

— Și oare de ce o fi țînînd așa la mine ? șopti Tinca cu un rîs tăcut.

-- Las' că știu eu !... răspunse fata dînd din cap și privind-o cu coada ochiului.

Apoi dintrodată se întunecă. Se alătură de madam Negrea și începu a vorbi cu glas scăzut.

— Știu că mama ți-a spus matala toate cele... Mama-i tare năcăjită... Știu eu ! Crezi că eu nu înțelegeam ? Eram numai așa, o fetiță mititică, dar băgam de samă la toate cele... Știu că biata mamă n-a avut niciodată mîngîiere de la o prielină... Numai acuma de la mata... De-aceea te iubește ea așa de mult... Și eu am văzut totdeauna ce s-a petrecut... Și de cîteva ori așteptam pe tata, cînd eram mititică, și lipită de pieptul mamei... Și tata întîrzia... Și eu mă temeam totdeauna, știam că dacă întîrzie nu se mai poate întoarce singur... și de cîte ori auzeam o trăsura, mi se strîngea inima... mă temeam să nu fie tata... amețit iar... Și cînd îl vedeam intrînd așa pe ușă, fugeam și mă ascundeam în cealaltă odaie... Da, acuma știi și mata, pot să-ți spun, — la noi în casă n-a fost niciodată bucurie... Numai acuma am găsit-o

pe mama mai liniștită... Ea mi-a spus de ce... Ș-așa-i că nu te superi ? Vreau să te sărut iar pe ochi...

Se dădu repede aproape și sărută pe Tinca, apoi o cuprinse strâns :

— Spune drept, dragă madam Negrea, așa-i că nu te superi ?... Uite, mi-a venit așa... Dacă vrei și mîinile ți le sărut...

— De ce ? fii cuminte, drăguță ! șopti Tinca.

— Nu, nu ! știu eu ! De patru ani, de cînd vin eu acasă în vacanțe, niciodată n-am găsit-o așa pe mama... Știi cum mă săruta și cît era de veselă cînd îmi vorbea de mata ? Numai decît m-a adus să te văd !... Și eu cred acum că suflet mai bun decît aici, în pieptul acesta, nu există...

Fata spunea vorbele acestea cu pornire, cu hotărîre. Ii sticleau lacrimi în ochi și avea în glas o înmlădiere de înduioșare pe care Tinca o cunoștea bine, pe care o încercase ea însăși de multe ori : un fior în gîtlej, o încleștare fierbinte de fălci. Iar Tinca își simțea pieptul înfiorat de un val cald, se simțea plină de dragoste și milă.

Olga stătu, ciripind ca o păsărică, — pînă într-un tîrziu, cînd se întoarse Negrea de la primărie. Atunci plecă vioaie și veselă, — iar Tinca ieși înaintea lui Vasile. Era într-un ceas de mulțămire. Știa că vin sărbătorile și se gîndea că ele-i vor aduce un răstimp de bucurie între toți acei care-i erau dragi.

Ieși în sală, ajută lui Negrea să-și scoată paltonul, fi luă căciula din cap și-l întrebă cu dragoste :

— Ei, te-ai plictisit destul ?

— Bine c-am sfîrșit ! răspunse Negrea mîngîindu-și mustățile umede. De-acum mai stau acasă, mai petrec oleacă... Îți spun drept, dragă, eram sătul pînă-n gît !...

Intră în iatacul cald. Negrea se așeză pe scaun lângă sobă, își trecu mâinile prin păr și rămase puțin gândindu-se, cu ochii ațintiți în podele. Deodată ridică capul :

— Gata masa ?

— Ei, vezi ? vezi cum ești tu, Vasile ? răspuse Tinca cu o mîhnire ușoară în glas. Ai scăpat de toate, ai venit acasă vesel și nici macar nu m-ai sărutat !

— Cum ? ei lasă, zise Negrea ridicîndu-se de pe scaun. Am uitat... Dar crezi că nu te sărut ? Stăi ! Uite, te sărut întâi pe ochiul drept și pe urmă pe cel stîng... Ești mulțămită ? spune !

— Da, — da-i vorba că tot eu ți-am adus aminte... Acum să-ți spun ce-am făcut pe azi ? Nu-ți mai spun... Vărzări, pelincile-Domnului, salată de fasole... asta știi...

— Tot post ? găi Vasile rîzînd.

— Numai în ia-sară. Mîni ai să vezi și-ai să te minunezi. Am lucrat ieri toată ziua cu nînașa...

— Bun, bun... Acum te sărut eu, fără să-mi spui tu !..

O cuprinse și o sărută iar. Și Tinca se gîndea că tot mai pot fi măcar clipe de mulțămire care răsplătesc ani de durere.

Sărbătorile acelea ale Crăciunului le-au trecut bine cu toții, la un loc.

Bătrîni, cu musafirul nou, Mihai, sosiră dis-de-diminează, în ziua întâia. De la ușă, cuconu Grigore strigă :

— Hop și eu ! Noroc, cucoane Vasilică ! noroace, ccană Tincă ! Și-n urmă bătrîni ceilalți doi intrară rîzînd veseli ; și cu toții se sărutară și se îmbrățișară. Mihai se așeză înaintea Tincăi, cu mâinile în șolduri. rîzînd :

— Ura, țăță Tincuță ! ura ! îți mai aduci aminte ?
— și-și zvîrli căciula pe pat. Apoi își vîrî mînile în buzunar : Ce mai faceți dumneavoastră, mă rog ?

— Iar uitați-vă la el ! poftim ! strigă Vasile încru-cișîndu-și brațele pe piept. Parc-ai fi cine știe cine !

— Cum, bădie, cum ? strigă băiatul. Eu adică nu sînt om ? Să știi că mi-am ras o dată mustățile !...

La strigătul acesta mîndru cu toții izbucniră într-un hohot mare, iar Mihai prinse a se plimba prin mijlocul odăii serios, cu mînile la spate.

— Bată-te să te bată ! zise gîfîind cuconu Andrieș, că tare mai ești poznaș !...

— Mare ștregar ! vorbi și cuconu Alecu ; să vezi, Tincuță, știe și el să joace preferansul...

— Ce ? strigă băiatul cu dispreț. Numai preferansul ? — Și începu a număra pe degete : Concina ! tabinetul ! *santasia* ! panșarola ! Ce ? boscării ! cine știe să facă boscării ? mata, bădie, știi ?

— Nu știu !

— Nu știi ? Iaca eu știu !

— Văleu ! gemu moș Grigore și căzu pe pat.

— Ce-i frate ? ce-i ? întrebă uimit cuconu Andrieș.

— Văleu ! am murit ! auzi că face boscării. Aista-i Bosco în picioare !...

Și iar porniră hohote. Tinca se așezase pe pat și rîdea cu lacrimi ; iar cuconu Andrieș, pe un soaun, nu mai putea, se ținea cu mînile de pîntece.

Vremea trecu în veselie și vorbă ; Tinca începu să pregătească masa. Se învîrtea vioaie și zîmbitoare printre oaspeți, pe cînd mama Ioana, întinerită parcă în cinstea unei sărbători așa de mari, așeza tacîmurile, care sunau și zăngăneau vesel.

Apoi, după ce se așezară cu toții, — socrii în capelele mesei, — începură a sosi fumegînd mîncările.

Vasile înalță în lumină cîteva gărăfi, le înșurupă rucul, dopurile pocniră și vinul înroși paharele. Și se sculă moș Grigore și închină, și băură cu toții; se sculară pe rînd cuconu Alecu și cuconu Andrieș și închinară, și băură cu toții; se sculă și închină și Vasile, — și la urmă ridică deasupra capului paharul, Mihai:

— Țată Tincuță! ura! chef și bucurie. — halal să ne fie!

— Mare, mare ștregar! strigă cuconu Andrieș, de unde-a mai învățat-o acu și pe asta?

Și-n gălăgia glasurilor deșertară paharele. Iar mama Ioana aducea mîncări bune și felurite: potroc de clapon, sărmăluțe, friptură de curcan cu salată de varză roșie; și după fiecare rînd de mîncare pocnea la altă garafă dopul. Apoi Tinca aduse plăcintele făcute chiar de mîna ei și toți începură să le laude așa de tare, încît Tinca își acoperi urechile cu amîndouă mîinile.

Ș-a fost o petrecere de le-a plăcut și bătrînilor, cu mîncări multe, cu vin din bielșug și cu haz. Cuconu Grigore și Mihai cîntară: *Am trimes-o ș-oi trimete-o pe cucoana mē*; și după fiecare «bat-o Dumnezeu s-o bată!», toți ceilalți izbucneau în ris, bătînd din palme. Apoi Mihai se sui pe scaun și rosti dînd din mîni *Blestemul strugurelui*, «poezie veche», care plăcea mult lui cuconu Alecu. La urmă, cînd se dădu jos, bău pe nerăsuflete un pahar de vin și începu a se uita cu ochii strălucitori în jur. Se repezi la Tinca și strigă rîzînd:

— Ura, țată Tincuță, ura!

După aceea, multă vreme în urma cafelei, bătrîni și Vasile stătură vorbind și rîzînd în capul mesei, cu

capetele aplecate unul spre altul. Sorbeau vin încet și sfătuiau despre multe lucruri vechi și nouă. Din vreme în vreme, cînd Tinca trecea pe lângă el, Vasile înălța capul repede, îl pleca pe spate, întindea minile îndărăt și-o coprindea de umeri. O apleca spre sine și o săruta pe obraji. Se îndrepta cu ochii umezi, zîmbind, către bătrîni, pe cînd Tinca trecea înainte, fericită, înflorită la față de bucuria care murmură în juru-i.

Au fost după aceea multe ceasuri bune de petrecere. Nici n-au știut cînd trec zilele.

Sara se întîlneau cu prietini din cartier și jucau *loto*.

Asta era pentru toți o mare plăcere, oricînd; dar mai ales în cea dintîi sară de vacanță cînd se întîlniră — a treia zi de Crăciun, — se aruncară cu poftă asupra tablelor și pungii cu bile. Două zile stătuseră cu toții pe-acasă, cum e obiceiul; acuma grija de a doua zi n-o aveau, și era vorba să petreacă «mai altfel, mai omenește». — Afară de asta, *loto* era o mare plăcere pentru cucoane. De fumat ele nu fumează pentru că nu-i tocmai frumos, de băut nu beau, politică nu fac, de vorbă se săturau de la o vreme, — ce altceva să facă?

În sara de Sfîntul-Ștefan, se întîlniră cu toții la cucoana Săftica Ionescu. Era acolo cucoana Marița cu Neculcea și Olguța, cuconu Iorgu cu cucoana Casuca, Tanasache cu nevastă-sa, — și, cu însurăței, venise și Mihai. Era «cavaler» acuma, trebuia să înceapă a ieși în lume. Bătrîni se duseseră acasă, — ei se mulțămiseră cu petrecerea de peste zi între băieții lor.

După dulceață și cafea, stătură puțin de vorbă. Parcă n-aveau ce-și spune, și fiecare aștepta ceva. Apoi Nicu Tanasache aduse vorba ușor :

— Dacă am începe așa, un loton?... De mult n-am jucat...

Cu toții se ridicară în picioare însuflețiți. Fetele cucoanei Săftica fură tirite în jurul mesei rotunde din mijloc, pe care ardea lampa cu glob.

— Ei, ce facem ? strigă Tanasache scuturînd punga cu bile. Fiecare ia cîte o tablă ori două, cum îi vine la socoteală... Un franc tabla !

— Heeee ! izbucniră toți din toate părțile, și cuconu Nicu își porni burta în salturi repezi de rîs.

— Da' ce, frate ! zise Ghiță Ionescu, zece bani nu-i deajuns ? Doar jucăm pentru distracție...

Cucoana Săftica îi aruncă o privire dreaptă, fără să clipească și-i șopti :

— Trebuia să taci. A glumit omul...

— Da, da ! strigă Ionescu ridicînd capul, — și începui și el a rîde. — Ei, cum facem ?

— Cinci bani tabla-i destul, zise cucoana Casuca.

— Prea puțin ! grai și cuconu Iorgu din jîlțul lui, dintr-un colț.

— E destul, frate, îi răspunse zîbind cucoana Casuca. Doar n-o să ne îmbogățim !

— Brava, cucoană Casucă ! mormăi cuconu Iorgu, ei brava !...

Boierii se așezară pe laturi, pe canapele, pe jîlturi, cu tablele pe genunchi. Tinca și celelalte cucoane cu fetele și cu Mihai împresurară masa. Sub lampă, în scrumelniță, fiecare își zvîrli pitacul de cinci. După aceea cuconu Nicu Tanasache scutură iar punga de pînză :

— Gata ? gata ? începem ?

— Incepem ! zise subțirel una din fete.

În tăcerea odăii calde, Tanasache prinse a striga numerele cu glasul-i gros. Fiecare sta cu ochii ațintiți pe tablă și cum își descoperea vreun număr, se repezea asupra lui, să-l acopere cu bucata de sticlă ori de carton. Boierii fumau ; își alungau în sus c-o suflare nourii albi care le împresurau capetele și întorceau numai un ochi, mulțămiiți, spre tablele așezate pe genunchi. Fetele erau foarte nerăbdătoare ; se sculară de pe scaune și ședeau în picioare lângă masă. Își acopereau numerele cu luare-aminte și strecurau priviri spre tablele vecine și spre grămăgioara de gologani din scrumelniță.

Mihai sta între Olguța lui Neculcea și între Tinca ; băga de samă și la tabla lui și la cele alăturate.

— Țată Tincă, acopere pe 18. Era să-l uiți. La ce te gîndești ?

Tinca zîmbi și întinse mîna spre sticlele împrăștiat pe masă, lucind la lumina lămpii.

— Duduie Olguță, — 44 ! cvartă ! ne mai trebuie un număr...

— Nouăzeci ! zise cuconu Nicu Tanasache.

— Brava ! bătrînul ! strigă Mihai. Duduie Olgută, nu zici nimic ?

— Aha ! loto, țipă subțire fata cucoanei Marița și întinse mîna spre bani. Celelalte fete tăceau.

Urmă o mișcare, o destindere ușoară. Tanasache întrebă :

— Cine strigă ?

— Eu, cucoane Nicule !... răspunse Mihai repezindu-se.

Luă punga, o scutură și el și se întoarse la loc. Zise tare, fericit :

— Puneți banii ! Trenul pleacă, domnilor !

Gologanii sunară repede, unul după altul, minile se întindeau ca să-i puie, peste capetele fetelor și a cucoanelor.

— Gata! strigă băiatul scormonind cu mîna în pungă. — 5!

— Este! mormăi gros cuconu Iorgu.

— Și la mine este! grăi Mihai, acoperindu-și numărul cu bila. — 23!

— Nu este!

— Ba la duduia Olga este, cucoane Iorgule!...

Una din fetele Ioneascăi își întoarse obrazul ru-măn spre băiat:

— Mai spune și pentru noi, domnule Negrea.

— Cum nu, spun și pentru mata, duduie... 42! Iaca ai; acopere-l...

— Și eu am! șopti Olga.

Băiatul, rîzînd, îi acoperi numărul. Și începu a striga ceva mai repegior:

— 80!, 49!, 43!, 18!

— Optsprezece, tinerica! strigă rîzînd Negrea, de lîngă sobă.

— Stăi, bădie, stăi! credeam c-ai adormit! 11: Stilpii Moldovei! Asta știi?...

Un murmur de rîs trecu.

— Brava, ștregarule, ei brava! mormăi cuconu Iorgu.

— Stăi, cucoane Iorgule, că mai este! strigă băiatul. 22! răuștele! Acopere, duduie Olguță! 13, numărul dracului! A căzut la mine! Ii bun ș-aista! 44! scaunele întoarse! 19! 69, cum l-ei întoarce! 90, moșneagul! 33, gheboșii! 48, revoluția! 77, topoarele!...

Boierii zîmbeau, uitîndu-se unul la altul.

— Aista are să fie un crai și jumătate! șopti cuconu Nicu, lui Negrea.

Fetele chicoteau, cu mâinile pline de sticle deasupra tablelor.

— Mai încet, mai încet! zise una.

— Iaca și mai încet, șopti băiatul... 1, nebunuu! 88, ochelaaarii!... Așa vă plăce? Ce-ți trebuie matală, duduie Olgă? 70!

— Loto! strigă fata.

— Pardon! 73! zise băiatul rîzînd, 73 nu 70! *lapsus linguae*, cum zice domnu Codiță, în ora de latină...

— Codiță? întrebă mirată cucoana Casuca. Aveți un profesor pe care-l chiamă așa?

— Nu, nu-l chiamă așa... 67!, dar l-am poreclit noi... 83! Toată vremea își bate gura și se scarpină în cap cu vârful creionului... Cînzeci și zece!...

Tinca bufni de rîs:

— Cum, cum?

— 60, țată Tincuță, 60! Poftim, acopere! 70! Acu-i adevărat! Loto la domnișoara Olguța.

— Loto!

— Nu, domnișoară, am spus eu, de ce mai spui și mata? Poftim părăluțele... Impărțim?

Și fata își întoarse ochii licăritori spre el.

— Cine strigă? zise iar băiatul scuturînd punga. Cine strigă ca mine?

Cucoana Săftica zise zîmbînd:

— Ca dumneata nu strigă nimeni!

— Strig eu! vorbi Ionescu întinzîndu-și mîna cu degetele groase.

Cucoana Săftica îi răspunse, privind-l iar țintă:

— Nu; las' să strige tot tînărul!

— Da-da... zise domnul Ionescu cu nepăsare, trăgînd adînc din țigară.

Strigătele și sunetele banilor urmară pînă într-un tîrziu. Între două tăceri lungi, cuconu Iancu Neculcea spuse pe scurt o istorie de loton, trăgînd repede din țigară și trecîndu-și pe rînd mîinile prin părul ridicat în sus, perie :

— Era frumos, vă spun pe onoare ! Lipseau patru bile și numai unul, dintre toți care jucam, cîștiga : Panaitescu... De la opt la unsprezece, domnule, — și jucam pe cîte douăzeci și cinci de bani tabla... A fost strașnic, vă spun pe onoare, — și după ce am aflat că lipseau patru bile, ce crezi c-am făcut cu banii ? N-a vrut să-i dea dracul de Panaitescu îndărăt... Am făcut o petrecere strașnică, vă spun pe onoare...

Întăi începu a rîde săltînd cuconu Nicu Tanasache, ceilalți porniră în urmă, care mai gros, care mai subțire, într-o împetrițare de hohote.

O vreme tăcură iar. Numai glasul strigătorului răsuna în liniștea odăii. Incet-încet oboseala îi cuprindea pe toți ; cîțiva căscară prelung. Cucoana Săftica aduse un rînd de cafele, jocul slăbi, apoi conteni. Tanasache făcu semn cu capul tăcutei lui Tarsițe, și după ce dădu el «bonsoar», se ridicară cu toții.

Vorba crescă și se învâlmăși o clipă în prag. Pe urmă cucoana Săftica strigă :

— Ei, unde ne vedem mîne-sară ?

— La cucoana Casuca ! răspunse madam Neculcea.

— Bun. Bonsoar !

— Noapte bună ! somn ușor ! visuri plăcute !

Pe drum, ceilalți tăcură. Pașii scîrțiau ascuțit pe zăpada înghețată. Noaptea era liniștită, o liniște adîncă de moarte, peste care plutea o negură ușoară luminată de luna nevăzută.

La poarta' lui Negrea, cucoana Casuca își sărută «fetița» și întinse mâna celorlalți.

— Mîne-sară, numaidecît la mine...

Cuconu Iorgu, la urmă, bătu cu palma peste obraz pe Mihai :

— Ei brava, ștregarule, ai făcut furori !

După ce cuconu Iorgu și cucoana Casuca se depărtară, cucoana Marița zise :

— Dar mîni ce mai faci, dragă madam Negrea ?

Mihai aștepta parcă ceva, în fața Olgăi. O privea cu un zîmbet, c-o părere de rău. Întrebă încet :

— Da' mata, mîni ce mai faci, duduie ?

— Eu ? nu știu ! răspunse fata privindu-l în ochi.

În casă, Tinca începu a rîde uitîndu-se pieziș la Mihai :

— Adică de ce ești tu așa de tăcut, Mihăiță ? la ce te gîndești ?

— Eai ! mă gîndesc și eu la ceva...

— Brava, brava, gîndește-te... În astă-sară dormi la noi...

— Da, mi-i greu să mai fac drumul pînă acasă...

— Bine. Pot să-ți spun că mîni are să vie Olguța pe-aici...

Vasile începu a rîde. Liceanul se întoarse repede spre el :

— Ce-i, bădie ? de ce rîzi așa ?

— Nu, nu-i nimica...

— Vra să zică rideți amîndoi de mine ? Așa ? Lasă !

— Nu te supăra, băiețele, zise Tinca încet mîngîindu-l pe cap. Am spus numai că vine Olguța. Poate nu-ți place vestea asta ?...

Băiatul nu răspunse. Tinca se întoarse cu un zîmbet luminos spre Vasile. Dar Negrea se întindea cu brațele în clește deasupra capului, căscînd zgomotos :

— Haaa-ah ! tare mi-i somn ! de abia stau pe picioare...

O umbră ușoară de mîhnire, ca o oilire, trecu pe obrazul Tincăi și zîmbetu-i pîri din ochi și de pe buze.

A doua zi după masă, Vasile ieși ca să se mai întilnească cu cunoscuții. Și după ce ieși el, se arătară la geamul ușii numaidecît ochisorii neliniștiți ai Olgăi.

Tinca sta pe divan lîngă sobă, gînditoare. Mihai, la masa de lîngă fereastră, cetea :

— Ești singură, madam Negrea ?

— Singură ! răspunse Tinca, strecurînd o privire piezișă spre băiat.

Fata intră și Mihai sări în picioare. Tinca zîmbi :

— Ce te-i spăriat așa de tare, frate dragă ? E domnișoara Olguța...

Băiatul, cu o plăcere nemărginită în ochi, întinse mîna.

— Iaca, Olguța, șezi coala... zise iar Tinca. Și fata era parcă mai rumănă ca de obicei pe obraji, și se uita numai spre Tinca, cu mare luare-aminte.

— Ce face mama ?

— Bine. Tata a mai ieșit prin tîrg. Eu am venit să văd ce mai faci mata. Dacă ai treabă, mă duc...

— Nu, drăguță, stai, de ce să te duci ! Iaca, mai am un musafir : cumnatu-meu... Mai stați de vorbă cîte-oleacă...

Urmă o clipă de tăcere.

— Sigur ! zise deodată Mihai. Fata întoarse capul spre el, și amîndoi începură a rîde, arătîndu-și dinții albi.

Vorbiră un răstimp de una, de alta — apoi, încet-încet, întrebările și răspunsurile rămaseră mai mult între băiat și fată. Se așezară la fereastră, de o parte și de alta a mesei, și începură a juca cu luare-aminte *tabinetul*. Dădeau cărțile pe masă, le luau, se uitau unul la altul și-și vorbeau, dezghețați acum, despre lucruri de școală, despre lecții, despre profesori, despre Iași.

Tinca, din colțul ei de divan, îi privea pe gînduri. Amîndoi vorbeau cu însuflețire ; fata aprinsă la față, tremurîndu-și capul și plecîndu-și-l cînd pe un umăr cînd pe altul, mlădioasă ca o ramură tînără, în rochia-i neagră, băiatul cu glume, cu scăpărări de rîs. Intr-un tîrziu, sfatul lor slăbi ; vorbeau mai puțin, cu glasurile muiate și se uitau lung unul la altul cu ochii umezi, mai adînci, plini parcă de taină. Cărțile rămaseră la o parte ; și în neștire priviră pe fereastră la ziua limpede de-afară, la omătul care scînteia în toate părțile alb, cu o ușoară umbră albastră. Fumuri se ridicau spre cerul verziu drept în sus și o liniște mare încremenise peste toate.

Mînile li se atinseră ; tresăriră, se priviră lung. Iși întoarseră tăcuți capetele. Tinca era aplecată asupra cărții și cetea ; nici nu i se vedeau ochii. Se priviră iar cu un zîmbet lung, ca-n somn.

Dar Tinca-i vedea. Iși înălțase puțin capul și se uita la dinșii. În ochii ei frumoși albaștri scînteia o luminiță, care părea că tremură în umbra genelor mari. Se gîndea la lucruri vechi, la zile cu lumină multă și cu un cer mai frumos, la locuri tănuite de care poate numai ea își aducea aminte...

Un oftat ușor îi umflă sînul, un oftat care părea ș-un tremur. Băieții își întoarseră iar ochii, — dar tața Tinca cetea, aplecată asupra cărții.

XI

Afară de sărbătoarea Sfintului-Vasile, patronul lui Negrea, cînd făcură o leacă de tîmbălău și aduseră pe Varvarache, — celelalte sărbători le petrecură cu liniște. Și după ce trecu Boboteaza, pentru cîtăva vreme lumea căzu parcă în amorțire. Mihai și Olga plecară la Iași, la școlile lor ; scaunele de la fereastră din iatacul Tincai rămaseră goale, cărțile de tabinet zăceau zvirlite în fundul saltarului ; iar cucoana Marița, o bucată de vreme tot mîhnită, veni la Tinca și vorbea numai despre Olguța ei, și, cînd își aducea aminte de unele cuvinte ale ei, de sărutările ei de dragoste, i se umezeau ochii.

Apoi în cișlegi viața își luă cursul ei obișnuit din toți anii : cucoanele se mai înviorară, prinseră a se pregăti, ca în apropierea nunților ; iar cucoana Săftica și cucoana Tarsița își deschiseră largi ușile cavalerilor de la primărie și subprefectură, lăsînd drum spre domnișoare.

O oarecare fierbere era. Ca să se ție liniștea în cumpănă, madam Ionescu și Tanasache trebuiau să se întîlnească duminicile undeva, la cucoana Casuca, ori la Negrea, și să-și mărturisească, răsfrîngîndu-și puțin buzele a nepăsare, că nici nu s-au gîndit, nici nu se gîndesc să-și mărite încă fetele.

— Ce ? eu am vreme destulă, slăvă Domnului ! zicea repede cucoana Săftica. Nu-i vorbă, zestrea-i gata, fetele au tot ce le trebuie, pot să le mărit și

mîni... Dar de ce grabă? Pentru mine nu-s pietroaie, de le-aş putea ţine cît mai mult, că-s mai fericite acasă... Mai bine aştept să-mi cadă, colo, nişte băieţi buni...

Cucoana Tarsiţa vorbea mai puţin şi nu prea ieşea din poruncile lui cuconu Nicu, dar şi ea nu se da bătută :

— Cît despre zestre, nici nu mai vorbesc... Despre frumuseţă, despre deşteptăciune iar aşa... Cînd a zice *dumnealui*: aista-i băiet bun, atunci lucrul e ca şi făcut; de asta nu mă îngrijesc...

Şi una şi alta ziceau că n-au grijă şi habar, dar nu mai puţin oftau şi se zbuciumau şi-n undiţele pe care le întindeau cavalerilor, puneau cele mai frumoase momeli. Toţi erau băieţi buni. Dacă unii beau cîte-oleacă, ori jucau cărţi, nu era nevoie, — după ce se vor gospodări îşi vin ei în fire. Asta era o judecată foarte simplă, — dar cînd era vorba să se înţeleagă amîndouă cucoanele despre unul care se gîndea să se gospodărească, nu era patimă pe care să nu i-o dea fiecare, nu era mijloc neîntrebuinţat pentru ca una să dezgusteze pe cealaltă. Şi după ce se despărteau, mărturiseau altora, că uite ce i-a spus cutare! — şi făceau toate chipurile să ia cunoştinţă despre aşa ceva şi mult fericitul tînăr pe care fiecare îl rîvnea.

Şi în zbuciumările acestea fetele se învîrteau ca ameţite. Se îmbrăcau în rochii nouă sau prefăcute, în serile de petreceri aveau furnici la picioare şi parcă dobîndeau puteri înzecite, cînd era vorba să dea la o parte din «salon» lăvicerele şi canapelele. Obişnutele jocuri de iarnă, pe lîngă loton, — inelul, gajurile, preferansul de idei, poştă, erau cu totul lăsate în părăsire; acum tinerii care aveau talente trebuiau

numaidecît să facă gusturile «duduilor». Și printre băieții buni la care se uitau zîbind cucoana Tarsița și cucoana Săftica, erau mulți care aveau ba o vioară, ba o gitară, ba un flaut. Cînd se făceau poftirile, tinerii aceștia care-și pierduseră multe ceasuri de odihnă ca să învețe ceva «să poată distra la o nevoie societatea», erau cei preferați. Și după ce se cărau afară toate piedicile, fetele începeau a bocăni ușor cu călcăiele pe podelele goale, tinerii se înțelegeau cum să-și facă rîndul la cîntat, — și iată că părechile se cuprindeau și o muzică fioroasă, un mieunat sălbatic, întovărășit cîteodată de fluierături disperate, începea să poarte, să legene în toate părțile pe dănuțitori, izbindu-i cînd de scaune, cînd de perete, cînd de picioarele celor care așteptau pe de laturi.

După ce toți asudau, roșii ca racii și gîfîiau și-și puneau batistele între gît și guler, se odihneau fericiți cîteva clipe prin colțuri, vorbeau zîbind, cu domnișoarele, izbuceau în rîsete, se potoleau. Fumau o țigară, beau o cafea și se pregăteau de plecare.

Uneori se întemeiau baluri adevărate, cu taraful tîrgului. Atunci trebuiau numaidecît să se ducă tinerii în haine negre și fetele în rochii de bal și jucau în voie pînă la cinci dimineața, pînă ce nu mai puteau. Ieșeau din bal zgreburind, tinerii întovărășeau pe mame și fete pînă la casele mute și întunecoase și se întorceau fără de nici o vorbă spre odăițele lor sărace.

Între domnișoare era o mișcare mai vie; se întocmeau adevărate lupte împotriva celor jucate și curtate mai mult. Nici o credință însă nu unea pe luptătoare; era de ajuns o înfierbîntare de piept, un schimb de priviri cu unul dintre cavaleri, pe urmă o șoptă, o

cuprindere de mînă, — și din învierșunata de ieri, azi se arăta o ființă blîndă care privea lumea aceasta cu alți ochi.

Iubirile acestea sfioase, cu priviri lungi, cu strînger de mînă, cu scrisorele, cu învoirea tăcută a mamelor de multe ori, cum schimbau sufletele! Ochii deveneau parcă mai adînci, obrazurile mai palide, vorba mai moale. Și cînd cavalerul se arăta, cu fața prelungă, fata îl primea cu un zîmbet trist; și se așezau amîndoi alături, cu vorbe puține, c-o dragoste pe care nu și-o puteau spune decît cînd ieșea mama s-aducă dulcele sau cafeaua. Uneori n-ajungeau pînă la logodnă, intrigile puneau capăt nădejdelor care se întemeiau; — uneori ajungeau, treceau și la căsnicie, fîreceau spre căsnicia în care sufletele se potoleau și vechile scrisori de dragoste rătăceau din saltar în saltar, tot mai jos și mai împușinate, spre căsnicia care aducea obișnuitele dureri și certuri, patimi și năcazuri, spre adevărata viață, pe care fiecare o înțelegea și o primea așa cum e.

În jurul Tincăi, pe cînd începeau a i se deștepta și ei iar supărările, mai născu și altă zarvă în cișlegile acestea. Se vorbea șoptit, în taină, cu strecurări de priviri, cu zîmbete, despre o dragoste de toamnă: a lui Apostolescu, judecătorul, cu sprîncenata cucoană Raluca văduva.

Se spunea că au fost văzuți într-o sară vorbind în mijlocul drumului, altă dată la porțiță, unii mergeau chiar mai departe și vorbeau că ar fi văzut pe judecător intrînd chiar în ograda cu căsuță tupilată a văduvei.

Tinca știa că e lucru adevărat. Ii spusese cucoana Casuca.

— Ce, dragă puicuță? Raluca-i tinăra doară, e tinăra încă, și a suferit mult, de ce n-ar avea și ea parte de o leacă de bucurie în viață? Apostolescu e băiet blajin, — cam trecut, bun ca pînea cea caldă...

Altă dată, dumneaei șoptise :

— Bine, așa e, dar ar trebui s-o ia, dragă puicuță... Așa, numai păgîinii trăiesc...

— Sigur, zise Tinca ; de ce n-o ia ?...

— Bine, eu cred că are s-o ia... răspunse pe gînduri cucoana Casuca.

Astea erau vorbe. Că o ia, ori n-o ia, nu știa nimeni. Se știa atîta, că el și ea se întîlnesc, și pace bună ! De-aici vorbe ; cucoana Săftica și madam Tanasache se uîtau la fetele lor cu disperare, și cu disperare rostogoleau prin noroi pe cucoana Raluca, de cînd aflaseră că «mai este unul» și încă judecător !

Cucoana Raluca, potolită, îi privea pe toți cu ochii ei de jaratic și se părea că nu știe nimic din ce se petrecea. O rumeneală de tinereță i se urcase în obrajii, pășea parcă n-atingea pămîntul, avea înmădieri ușoare ; și în toată ființa ei o viață tainică se deșteptase.

Apostolescu era același om încrucișat, cuminte, care mîngîia pe cap copiii pe care-i întîlnea. Poftirile și zîmbetele cucoanelor cu fete îl lăsau nesimțitor ca și altădată ; la fluturările domnișoarelor în juru-i privea cu cîte-un ochi, parcă-i venea să doarmă ; își făcea des țigări și în fumul lor se învăluia ca într-un nour.

Toate aceste frămîntări nu răsturnau cursul regulat al vieții ; nu opreau pe cuconu Nicu Tanasache din avînturile lui despotice, acasă ; pe cuconu Iancu Neculcea nu-l opreau de la chef și joc de cărți, cînd îi venea lui gustul ; nici nu tulburau viața lui cuconu

Panaite și a cucoanei Adela, mai cu samă a cucoanei Adela, care tot mai mult se înmormînta în odaia ei, în amețeala fericită pe care i-o aducea vinul armaș. Viața aceeași era, cu plecările și întoarcerile funcționarilor; în unele locuri cu certuri, în altele cu tăceri apăsătoare.

Și Tinca își începuse iar năcazurile. După sărbători licnite, după zile închise care pe ea o fericiseră, cu toată plictiseala lui Negrea, se întoarseră zilele de slujbă, — și cu ele, dintrodată, o lungă întârziere la Trifanov. După întâia, cu cuconu Iancu Neculcea, veni a doua, aducînd același întuneric de disperare mută în sufletul fetei lui cuconu Andrieș. Pe urmă celelalte năvăliră fără întârziere, copleșiră pe Vasile, îndemnate de patima care creștea, îl încătușa și-i zdrobea sufletul.

Mîngîierile cucoanei Marița erau nelipsite, dar aduceau Tincăi prea puțină ușurare. De multe ori, în valul de vorbe pline de dragoste, năvălea jalea, o zguduiau plîngerile și mărturisirea Tincăi că vede bine că totul, totul s-a sfîrșit, și Iancu nu se va mai vindeca. Tinca rămînea după disperările cucoanei Marița cu strîngerile de suflet ale celor care așteaptă o mare nenorocire. Și era încredințată că sfîrșitul nu va întârzia, sfîrșitul de care se temea, care se apropia neîndurător ca moartea.

Iar patima lui Negrea nu era întîmplare, nici n-avea izvoare apropiate. Cuconu Alecu era un om de moda veche, care niciodată nu se împăcase cu lucrurile nouă. Pentru el toate erau străine, în fața tuturor stătea nepăsător; copilul făcuse ce putuse, pe urmă făcuse ce voise. Și după copilărie venise oastea și-n oaste sufletul fără platoșă fusese izbit de toate vinturile. Dragostea, care izbucnise ca o flacăra

în viața lui, trebuia să treacă ; iar sufletul slab trebuia să se întoarcă spre trecut. De-acolo veneau amintiri care-i deșteptau poște, o clipă numai adormite ; de-acolo sufla un vînt care trebuia să stîngă și rămășița unei iubiri frumoase.

Se întorceau, îi stăteau înainte nopțile celor din urmă ani de liceu, rătăcirile prin crîșme și prin mahalalele întunecoase, spre casele umede, cu felinare roșii... Se întorceau petrecerile anilor de oaste, cumplitele petreceri militarești, care trecuseră, arseseră și lăsaseră neșterse răni... Sufletul care se visase o clipă curat și tare, întinerit ca de o primăvară, — acum deodată se scutura de toate florile, la întoarcerea băăilor de aripi ale vijeliei.

Acum el vedea și simțea că face rău, dar îndărăt nu se mai putea întoarce. Nu era nimic într-însul care să-l facă să dea înapoi de pe povîrnișul alunecos. Tot din el îl ducea înainte, așa, și tot înainte ! Părerile de rău le avea și erau zadarnice. Pornea de-acasă cu hotărîrea de a se întoarce la șase ; la șase pornea cu hotărîrea de a sta numai un sfert de ceas ; pe urmă nu mai avea nici o hotărîre, îi rămînea sufletul gol, simțea că altfel nu poate face și se lăsa dus de îndemnurile care-l împresurau, de zîmbetele, de vorbele cucoanei Lucia.

Întăi încet, acum tot mai repede mergea cătră sfîrșit. Vîntul de nenorocire care-l lua învăluisse și pe Tinca. Ea tăcea, plîngea, plîngea în ascuns, îl aștepta nopți, — suferea singură, numai ea singură, și n-avea acum decît o dorință : să nu afle nimic bătrînul cuconu Andrieș.

Totuși trebuia să o răzbească la urmă durerea. Și-ntr-o dimineață, după o noapte de veghere, cînd intră prin începutul de lumină Vasile, turbure și ame-

țit, ea se sculă de pe patul unde adormise ghemuită, plîngînd, întinse mînile spre el și începu a geme :

— Vasile! Vasile! ce faci? spune ce faci! unde vrei să ajungem? nu te gîndești la viața noastră, nici la moartea mea? Și avea în glas atîta disperare și în ochi un foc atît de adînc, încît Vasile se opri din cumpăneala ușoară, aținti ochii asupra ei și răs-punse, cu gura cleioasă :

— Tincă... iartă-mă... Nu-s eu de vină... Ce? La urmă e de vină numai tata...

Tinca se dădu cu un pas îndărăt, și-și acoperi ochii cu palmele.

— Ce? zise iar Negrea încrețindu-și obrazul palid într-un zîmbet. De ce nu s-a îngrijit de viitorul meu? De ce m-a lăsat așa, de izbeliște?... Să știi că din pricina lui n-am învățat eu, n-am sfinșit liceul, și am intrat în armată... Trei ani, dragă... Tu știi ce-s trei ani?... Tu nu știi ce-am îndurat eu în trei ani, cît am suferit... ce-am făcut... O viață de om, trei ani... Da, da... bătrînu-i vinovat... Eu acum nu mai pot face nimic!...

În semiîntunericul odăii, stăteau amîndoi față în față. Îi înconjurau mobilele și lucrurile lor, portretele bătrînilor din părăși, o viață întregă care începea să se risipească, — Tinca se uita la el, îl vedea cu ochii topiți, îi simțea mirosul vinului acru și ea de multe ori nu știa ce i se suie în gîtlej, ce simte : milă, ori dezgust. Și el îi vorbea despre vinovăția bătrînului...

— Cum, Vasile dragă... Ce spui tu? Cum îndrăznești!... Despre tatăl nostru să vorbești așa!... Știi tu ce spui? Tu blastămi toată viața unui om cinstit... Ce faci tu? Ai ajuns pînă aici?...

Și începu a plînge amar.

Negrea avu o izbucnire friară. Începu a da din mâni :

— Da, da ! am spus, — așa-i ! el e vinovat dacă sînt azi nenorocit, el și numai el ! A trebuit să puie friu copilăriilor... și prostiilor... să mă zdrobească mai bine decît să mă lase să merg în voie spre pierzanie...

— Nu, nu, nu ! nu vorbi așa...

— Ba o să vorbesc ! o să strig ! o să mă duc să-i spun ! Căci tu spui că eu te-am nenorocit !...

— Cînd am spus că m-ai nenorocit ? Niciodată n-am spus !...

— N-ai spus ? N-ai spus ! dar așa-i, eu te nenorocesc... Nu eu, el !...

Negrea, amețit, dădea din mâni, pe cînd Tinca se lăsa plîngînd desnădăjduită pe pat. El se opri, o privi lung și începu iar :

— Nu ! nu-s eu vinovat !...

Iar tînăra era zguduită de suspine, ca de izbiri de valuri. Vasile se opri, își lăsă capu-n piept și se apropie de ea. Se așeză alătura pe pat și o cuprinse de mijloc.

— Tincuță ! iartă-mă ! sînt un nenorocit, un ticălos !... Uite, îți sărut mînile... Ingenunchi lîngă tine, numai iartă-mă... Dacă nu pot altfel... — Și se apucă cu mînile de cap. — Nu pot, nu pot ! Ce să fac ? spune tu ! N-am putut... Iartă-mă... Tu ești o sfîntă... Uite, am băut, am jucat cărți... Să știi că-i pentru ultima oară... Mai bine-mi tai mînile... Mă ierți ? Dacă nu pot, nu pot, nu pot !...

În glasul lui erau lacrimi și tremura disperarea. — Iar madam Negrea nu mai auzea, nici nu pricepea nimic. O nouă lumină de durere izbucnise și-i descoperise deodată trecutul omului care gemea în fața

ei, un trecut pe care ea niciodată nu-l bănuise. Dar acuma veneau de-acolo, din trecutul acela, ca de pe tărîmuri duşmane, suflări care-i îngheţau sufletul şi-i lămurau dintrodată pricinile marii nenorociri.

Cum ? mai era încă o lume în care trăise Vasile ? — Da, în copilăria ei, în nevinovăţia ei, nu privise mai departe... Se simţise fericită, şi pe el îl privise numai în hotarele acestei fericiri. Dar o lume întreagă, o lume pe care ea acuma o simţea rea şi otrăvită, îl înconjurase, îl îndemnase înainte-vreme — ş-acuma nu mai aveau putere nici lacrimile, nici dragostea !

În durerea-i adîncă, sufletul dintru-ntăi iar căta să se îndrepte spre mîngîiere. Pe biata fetiţă chinuită ar fi primit-o cu dragă inimă în braţe cucoana Casuca ; şi ar fi mîngîiat-o ca pe o soră şi cucoana Mariţa, — dar nu, acuma totul era de prisos ! Nici blajina naşă, nici madam Neculcea n-ar fi putut strecura o fişic din razele mîngîierii în sufletul ei, — căci Vasile Negrea rămînea acelaşi, cu tristeţele-i sosiri şi cu deslănţuirile-i de blesteme împotriva bietului cuconu Alecu, rămînea acelaşi om care-i era drag ca şi în întăia zi ; de care-i era milă ; în faţa căruia dezgustul şi amărăciunea îi ardeau pieptul. Şi de el, şi de viaţa aceasta care o ducea înspre o durere mai cumplită, prelungă ca veşnicia, o lega ceva ; o lega viaţa slabă a unui bătrîn. Fără fetiţă moşneagul s-ar fi prăbuşit fulgerat. Asta o ştia Tinca şi trebuia să-şi strîngă fălcile, să-şi înghită lacrimile, să-şi înăbuşe suspinele, să zîmbească la lumina zilei, cu moartea în suflet !

Vremea trecea, cu viscoalele lui ianuarie şi cu gerurile lui faur, cînd crapă ouăle corbului. Vaierele vînturilor în multe nopţi de singurătate tremurază la

ferestrele căsuței din Cartierul funcționarilor și multe suflări vijelioase se înfundară pe coș, înfiorînd o inimă care aștepta.

Apoi deodată, cu mart, se luminară zilele și se umplu lumea de zîmbetele soarelui. Dar fetița lui cuconu Andrieș avea cearcăne subț albeața pudrei, și-n ochi nu lumină, ci flacăra de durere. Băteau vînturi line și călduțe, aduceau miresme de pămînt umed și de flori tinere, învăluiau zboruri de fluturi; doruri de dragoste se strecurau parcă prin pulberea argintie a zilelor, mugurii și cîntările se trezeau; fetița lui cuconu Andrieș, odată cu sămînța florilor, împrăștia lacrimi pe straturile din grădiniță!

Dincolo, în capătul celălalt de tîrg, bătrînii o duceau ei în de ci, în colțul lor de viață, cu plimbările liniștite, cu preferansul rusesc și cu povestirile din alte vremuri. Totuși cite puțin, cite puțin, unele din zgomotele tîrgului începură a pătrunde și la dîșii. Șoapte se strecurau despre chefurile de la Trifanov, și se dădu a înțelege, așa, pe departe, lui cuconu Grigore, despre întîrzierile lui Vasile.

Și într-un rînd, moș Grigore întinse minile deasupra preferansului și se uită pe rînd la cei doi moșnegi:

— Ați auzit? ce ziceți?

— Ce s-auzim, frate? întrebă cuconu Alecu strîngînd cărțile în palma stîngă. Ce-i? de ce-ai stricat jocul? Poftim, acuma trebuie s-o luăm de la capăt...

— Stăi, cucoane, stăi, cucoane... zise pe nas moș Grigore. Am să vă spun ceva, ce-am auzit și eu... Zice că se fac chefuli dese acuma la Trifanov.

— Ei? rosti încet, zîmbind, cuconu Andrieș. S-or fi făcînd... Să le fie de bine!...

— Nu așa, zise domol moș Grigore și se întunecă dintrodată. Eu de multă vreme tot aud că și băietul nostru, Vasile, dă uneori pe acolo...

Cuconu Grigore își întoarse privirile spre Lunceanu. Dar bătrînul nu răspunse nimic. Rămase mut, cu obrazul deodată alb ca varul, cu ochii măriți, ca în fața unui lucru nemaipomenit. Inghiți greu și încercă să rostească o vorbă. Inșă limba-i tremura în gură și nu putea da drumul decît unei îngînări slabe.

— Cum ? cum ? șopti el. Adică s-ar putea ?... și se întoarse spre cuconu Alecu, care pusese cărțile pe măsută și-și mîngîia uimit barba rotundă. S-ar putea, cucoane ? In ce fel de lume trăim ? Eu știu că omul, dacă vrea să petreacă, își chiamă acasă prietînii și petrece...

— Nu, asta nu se poate ! rosti încet cuconu Alecu.

— Stăi, frate, cum s-ar putea ? Adică Tinouța rămîne singură ? O lasă singură și se duce ? Ce face fetița ?... Cum, frate, cum ? nu înțeleg deloc ! Ce face ? Ce este ?

— Nu se poate, nu se poate ! șopti iar, uimit, cuconu Alecu.

— Nu așa, frate, răspunse moș Grigore. Acu lumea-i altfel... Se-ntîlnesc prietînii, stau de vorbă, fac o leacă de politică, beau un pahar...

— Cum fac politică și beau un pahar ?... pînă la miezul nopții ?... Eu nu știu ! Fetița, fetița ce zice ?

— Stăi, cucoane, — vai de mine ! am auzit și eu... Or fi fiind vorbe... Cum le-am cumpărat, așa le vind... Poate fetița știe, îl lasă... Se înțeleg ei, ce crezi ? De ce sînt tineri ?...

Dar cuconu Andrieș tot nu-și venea în fire : fetița ce zice ?

— Tt! nu știu... nu știu... Fetița nu știu ce face...
Mă duc să văd, numai decît...

— Stăi, cucoane, zise îngrijat moș Grigore, nu te spăria... Astea-s vorbe... De ce-ți tremură așa mî-nile?... Stăi, lasă cărțile, — de ce le pui în buzunar? Bine, te duci și întrebi, ș-atît... Ei, ce mare lucru? A întirziat o dată!

— Cum a întirziat? Fetița... eu vreau s-o văd și s-o întreb... O lacrimă, o mihnire nu se poate să aibă... Mai bine eu să mor... Mă duc acum, numai decît!...

Și cărțile rămăseră împrăștiate pe măsuță, țigara lui cuconu Andrieș rămase stînsă la marginea scrumelniței, bătrînii ceilalți doi, pe gînduri, priviră mult înaintea lor, în gol, în fumul alburii care-i împresura în nourei deși. Bătrînul Lunceanu pornise grăbit, cu pălăria strîmbă în cap. Nu se uita nici la dreapta, nici la stînga. Nu vedea cîrdușii de copii de ovrei în zdrențe, care foiau în soarele începutului de primăvară ca niște gîngăanii, nici n-auzea glasurile cunoscuților care-și ridicau pălăria cu privirile întoarse spre el:

— Cu plecăciune, cucoane Andrieș!

El nu știa nimic, pășea cît putea de repede. Alții îl priveau mirați cum dă din mîni și cum mișcă buzele deasupra bărbuții într-un murmur nedeslușit, el mergea drept, cu gîndul, cu sufletul la fetița lui.

Și o văzu de departe, de la portița albă, stînd pe un scaun în lumina zilei, între straturile nouă cu flori de primăvară. Da, fetița parcă era prea gînditoare și parcă se uita, palidă și mîhnită, asupra pămîntului, într-un singur loc...

Auzi portița și tresări. Se ridică în picioare și cum zări pe bătrîn, se luminează într-un zîmbet de fericire.

O clipă stătu în cumpănă, apoi întinse brațele și porni repede. Iar ouconu Andrieș o primi, o strînse la piept, o sărută pe frunte, o privi de-aproape, îi pipăi capul cu luare-aminte :

— Ce mai faci mata, fetiță, — spune, ești bine? Dar să-mi spui drept, auzi? Să nu care cumva să mă-nșeli !...

Mergînd spre casă, Tinca-i zîmbea neîntrerupt, și, la vorbele lui, da ușor din cap.

— Bine, tătucă, bine... foarte bine, cum știi.

Și-n casă bătrînul o sărută iar pe amîndoi ochii și o privi țintă, cu fața mîhnită :

— Spune, fetișo, drept... Eu am auzit ceva... știi... s-aude...

— De cine ai auzit? șopti madam Negrea.

— De Vasile.

Tînăra se făcu albă. Apoi prinse a rîde tare :

— Stai, tătucă, stai colea pe scaun... Mă miram eu... Daa !... bine, nu-i nimic... Astea-s vorbe... adică am știut și eu... Nu-i nimic... Stai colea, stai colea !... Și rîdea, rîdea tare. — Ce grijă are lumea ?...

— Vra să zică nu-i nimic? întrebă domol cuconu Andrieș.

— Ce să fie, tătucă? Ce vrei să fie? Bine-pace...

— Tu ești mulțămită? spune drept! Ești fericită? Spune! Știi că tu ești mîngîierea mea; numai pe tine te am! spune...

Și Tinca rîdea, privind pe bătrîn cu două valuri de sînge în umerii obrazilor :

— Da, tătucă, da, — sînt mulțămită, sînt fericită...

Părea foarte veselă fetița, chiar mai veselă ca de obicei și sufletul bătrînului se însenină. Iși răsuci cuconu Andrieș o țigară, ceru o cafea, o cafea bună, turcească, cum numai fetița lui știa să facă, și, pe

cînd sorbea lung, ridicîndu-și sprîncenele, privea cu dragoste spre Tinca, o urmărea cum umblă în toate părțile vioaie, mai vioaie decît totdeauna, așa de vioaie încît nici n-avu vreme să se așeze lîngă moșneag și să-l întrebe, ca altădată, despre florile rămase acasă și despre amănuntele vieții din celălalt capăt de tîrg...

Și bătrînul se întoarse liniștit acasă și fetița rămasă cu gîndurile, cu lacrimile și cu nopțile ei de veghere.

XII

Zilele se strecurară încet cu povara lor de mîhnire și cu puține clipe de bucurie. Așa trecu mai cu dezvăluirea lui de trandafiri, cu strălucita bogăție a sfîrșitului de primăvară; așa trecu iunie cu mireasma-i dulce de tei și cu cei dintăi ciucuri de cireși; și iulie se scurse cu marea-i lumină albă, cu lungile-i și tainicile-i amurguri. În viața Cartierului nici o schimbare. Atît doar că locuințele albe păreau mai vesele în soarele puternic și în mijlocul grădiniților pestrițe. Incolo aceleași răcnete ale lui Tanasache, aceleași expediții pe înserate ale cucoanei Marița, aceleași treceri tăcute ale lui Apostolescu. Doar la cuconu Panaite, casa frumoasă zăcea într-o tăcere mai adîncă, cu pînze de painjen la ferestre acuma. Iar cucoana Adela nu mai apărea nici la geamuri măcar; viața ei, tot mai grea, tot mai înegurată și mai plină de vedenii, se închidea într-un fund de odaie, într-o tăcere de pustiu.

Viața fetiței lui cuconu Andrieș n-avea ferestre deschise pentru cealaltă lume. Acuma nici buna cucoană Marița nu mai primea șoapte dureroase și nu

mai mîngîia cu sărutări și vorbe blînde, nici gureșa cucoană Casucă nu mai știa nimic din ce putea s-a-ducă urmările unui năcaz pe care ea îl potolise la început. Tinca își închisese pentru oricine sufletul ; și tăcerea plină de gînduri, ușorul zîmbet de mîhnire, nu spuneau nimănui nimic. O singură teamă, o singură dorință stăruia în sufletul ei : bătrînul să nu afle nimic, bătrînul să nu-i vadă niciodată ochii cerniți și fața veștedă !

Vasile tot mai mult se depărta de rămășițele unei iubiri mari, care tot mai licăreau în sufletul ei. Izbucnirile de disperare, pornirile de vorbe împotriva lui cuconu Alecu, sau mohorîtele-i și cețoasele-i zile, care urmau nopților pierdute, deveniseră regulate. Tinca nu mai zicea nimic acuma, cînd îl auzea blăstămînd, nici cînd îl vedea încovoiindu-se înaintea ei, disprețuindu-se și gemînd în ticăloșia slăbăciunii lui. Visurile-i de altădată, seninele-i visuri, rămîneau tot mai în urmă, tot mai pierdute în ceață. Amintirile începutului de primăvară și de dragoste, amintirile aceluia Arminden bătrînesc, în mijlocul căruia floarea iubirii lor se deschisese la lumina primăverii îi aduceau strîngerii amare de inimă și nopți chinuite de nesomn. Dar viața aceasta nouă tot mai mult o robea și-o încovoia zdrobindu-i sufletul și domolind-o și trebuia să-și plece capul, să se supuie și să primească toate. O singură mîngîiere îi mai rămăsese : dragostea ca de mamă a bătrînului bunic. Această dragoste și viața slabă care o închidea trebuiau să rămîie pînă la sfîrșit netulburate.

Și în începutul acesta de potolire a durerii, căzu fulgerul.

Intr-o după-amiază, pe la mijlocul lui august, Tinca sta singură în iatac, cu ferestrele deschise. Era

înădușeală mare și văzduhul se umpluse de nouri. Din cînd în cînd cîte-o suflare de vînt scutura copacii din preajma casei și umfla perdelele albe de la ferestre. În răstimpuri se întindeau liniști adînci, în care răzbătea, de departe parcă, zvoana unui stol de vrăbii.

Madam Negrea se sculă; adierile tot mai tari și mai răcoroase ale vîntului vesteau ploaia. Ieși întăi în ogradă, unde mama Ioana se năcăjea cu strînsul cîtorva albituri întinse pe o frînghie, apoi trecu în grădinița din față. Acolo, prin straturile bogate erau așezate oale cu flori. Le cercă să vadă dacă-s bine așezate, privi spre apus, unde nouri vineți se aplecau și se întindeau în fășii lungi, drepte, și se întoarse. Înainte de a intra pe ușa de dîndos, auzi un glas subțire strigînd-o :

— Madam Negrea !...

Se întoarse. Printr-o crăpătură a zaplazului nalt, se zărea scînteierea unor ochi neliniștiți.

— Ce-i, Olguță ? întrebă Tîncă zîmbind. Ți s-a stricat plimbarea ?

— Da... răspunse cu mîhnire glasul subțire. Are să ploaie, nu mai am norocul de ieri...

— Nu-i nimic, o amînați pe altădată... Nu te supăra așa de tare, poate să vie Mihai ș-așa pe ploaie... Ș-acasă-i bine de stat la sfat...

Se auzi un ciripit de rîs. Tîncă vorbi iar :

— Mama-i acasă, Olguță ?

— Nu... răspunse încet fata, de după zaplaz. S-a dus puțin pînă-n tîrg...

— Vra să zică ești singură ?

— Da, dar și mama cred că se întoarce înainte de a începe ploaia...

— Bine-bine, poate să vie și altcineva înaintea ploii și atunci mama poate veni și mai târziu, nu-î așa ?...

Se auzi iar tremurul rîsului. O învăluire mai tare de vînt trecu, o fereastră se izbi, bufnind răsunător.

— Mă duc, zise Tinca, să nu se spargă vreun geam...

Din crăpătura zaplazului ochii licăritori dispărură. Tinca intră repede în casă și începu a umbla prin odăi, închizînd ferestrele. După ce se așeză la locul ei, în tăcerea caldă a iatacului, pătrunse din înălțime, înăbușită, duruirea prelungă și depărtată a tunetului. O lumină fără strălucire, cernută prin nouri, intra de-afară ; vîntul, mai întărit, trecea cu un susur ușor pe la geamuri. Și pe divan Tinca sta gînditoare, cu obrazul alb aplecat pe umărul drept, cu ochii întorși spre fereastră, privind la învăluirile de-afară ale copacilor și la casa cucoanei Marița, care își arăta acoperișul de șindrilă dincolo de zaplazul nalt. — Se gîndea la dragostea tînără care născuse în sărbătorile de iarnă, acolo la geamul unde sta, în preajma ei și care creștea acum tot mai mult și lua în vrtejul ei pe Mihai și pe Olguța. Se bucura ca de ceva frumos și gingaș, urmărea iubirea aceasta cu luare-aminte, și căuta să-i găsească luminile și umbrele... În aceeași vreme regrete o întorceau îndărăt, spre vremea trecută, de acum un an, cînd rătăcea și ea, cu cel care o iubea, poate prin aceleași locuri tănuite, cu aceiași fiori și cu aceleași bătăi de inimă... Clipe după clipe se întorceau cu înfiorările lor ; Tinca sta gîndindu-se cu privirile ațintite afară ; un oftat îi ridică sînul ; ochii aveau o strălucire umedă.

Vîntul de-afară se întefîse. După o sticlire aurie de fulger, un tunet mare izbucni deasupra ; în urmă-i

lumina scăzu ; prin curte trecu un vârtej vînat de pulbere. Picături rare prinseră a cădea zdrobind painjeni pe pămîntul uscat ; cel dintăi roi sună pe aco-periș cu o pîrfire repede.

Pe deasupra casei lui Neculcea se vedeau spre zare trecînd cu grabă pîlcuri sure de nouri. Vîntul veni mai repede, aduse bubuind o învăluire mare de stropi ; apoi deodată ploaia conteni și în tăcerea odăii nu rămase decît tremurul, murmurul ușor, pe care-l făcea vîntul în cercevelele ferestrei. Tunetul veni de departe, duruind tot mai slab, de-abia auzit, pînă ce se stîNSE.

Tinca tresări din gînduri. Un pas greoi și rar se auzea prin ogradă — și în lumina ferestrei se arătă moș Zailic, vătăjelul cel mai vechi de la primărie, negru ca fundul ceaunului și cu nasul albăstriu. Adus de șele, cu sprîncenele mari și cu mustața cărunță, așa îl apucase Tinca de cînd ținea minte. Totdeauna bătea darabana prin tîrg și striga : «Hascultaaați !»..., apoi începea să răcnească țigănind vorbele, poruncile primăriei. — Acuma se oprise la geam, își scosese din cap șapca veche militărească și zîmbea cu gura întinsă larg, arătîndu-și știrbăturile dinților.

— Ce este ? întrebă Tinca dinlăuntru, bătînd în geam.

Zailic zîmbi mai tare și se ploconi înaintea ferestrei.

— Saru' mîna, duducuță... coconu Vasile !...

— Ei, ce-i cu dînsul ? Te-a trimes el ?

— Saru' mîna ! nu m-a trimes... — și prinse a-și scărpină obrazul zbîrcit cu marginea chipiului. Am venit, că-l poștește domnul primare...

Tinca deschise cu grabă fereastra și vorbele-i parcă zburau mai ușor prin suflarea răcoroasă a vîntului :

— Eu nu-nțeleg, moșule... Ce vrei să zici?... Vasile nu-i la primărie?...

— Saru' mîna, nu-i !... îngîină moș Zailic strîngînd din umeri și zîbind foarte bucuros.

Vorbele bătrînului o izbîră în inimă. Îngălbeni, își plecă ochii în pămînt și tăcu un răstimp. Apoi întrebă iar, cu glas slab :

— Nu-i la primărie ?

— Nu-i, duducuță...

— Și cine-l chiamă ? de ce-l chiamă ? Dimineață a fost ?

— Saru' mîna, duducuță... domnu primare... N-a fost nici as' dimineață, nici ieri... Și azi a venit domnu primare ș-a zis că are să-l întrebe ceva... Și m-a trimes pe mine...

— Apoi nu-i acasă, moșule, — nu știu, du-te, nu-i acasă !...

Inchise fereastra izbind-o și-și lăsă fruntea pe brațul drept întins în lungul pernei de părete. Simțea în piept o înțepătură ascuțită ca de ac, simțea în toată ființa o neliniște grea ca în fața unui întunerice deodată deschis înainte-i într-o gură de prăpastie.

Unde era Vasile ? unde putea să fie ? Și dimineața și la amiază îi spusese că la cancelarie se duce. Unde putea să fie ? Minciuna aceasta a lui o apăsa ca o stîncă. Se simți dintrodată așa de tristă, parcă trebuia să-și înceapă din capăt năcazurile, cu înzecite dureri. Se bătea cu gînduri felurite și nu știa ce să creadă ; îi ardea capul, o durea inima ; un prepus îi izvorî dintrodată în față, un prepus pe care ar fi voit să nu-l creadă, dar care se întărea covîrșitor și nemilos...

Și sta așa, cu fruntea aplecată pe braț, cu ochii mari deschiși. În liniștea iatacului pătrundeau fil-fîrile de-afară ale vîntului și răpăitul noilor învăluri

de stropi. Tunetul suna în înălțimi ca duruitul unei trăsurii pe un pod lung de lemn.

Și iar tresări, înălță capul. Auzi pași iuți; prin ploaia rară, pe dinaintea ferestrei, înegri o clipă cucoana Marița. Botinele i se auziră îndată în sală. Neliniștită, cu inima bătînd, Tinca se ridică în picioare. Și deodată se deschise ușa și madam Neculcea, cu fața îngrozită, năvăli în iatac. Ridică brațele, căscă gura, voi să zică ceva, dar numai lacrimile-i izvorîră din ochi. Rămase o clipă încremenită așa.

— Ce-i, dragă cucoană Mariță? întrebă Tinca cu vocea slăbită. Și uimită, se dădu un pas înapoi cu mîinile căzute în lungul trupului.

Iar cucoana Marița izbucni dintrodată înălțîndu-și mîinile:

— Vai! madam Negrea, dragă madam Negrea!... Nu pot să spun! ceva grozav! nu pot... și-și legăna între palme fața răvășită.

— Pentru numele lui Dumnezeu! Ce este? spune! s-a întîmplat o nenorocire?...

— Dragă madam Negrea... nu știu cum să-ți spun... Căutam pe Iancu... știi că iar s-a dus, și iar mă alungă după el același nacaz... Și m-am dus la Trifanov... Știam unde are el obiceiul să petreacă... Și deschid o ușă... Nu pot, nu pot să-ți spun... Am fugit... am venit într-un suflet să-ți spun...

Se opri o clipă; apoi strigă, hohotînd:

— Am văzut pe domnul Negrea cu nevasta lui Trifanov!...

— Aaah!...

Un țipăt de groază, lung, sfîșietor, un țipăt de om înjunghiat. Tinca-și duse mîinile la tîmple cu coatele înălțate, și cu capul răsturnat pe spate, se prăvăli îndărăt cît era de lungă. Capul se izbi surd

de marginea divanului, mînilor se întoarseră grăbit strîngînd pieptul, și gemete lungi șuierătoare începură a-i ieși din gîtlej.

— Ah ! ah ! aaah !...

Ingrozită, cucoana Marița se învîrți de cîteva ori prin casă căutînd o cană cu apă, un pahar. Dar lacrimile o orbeau, se izbea de scaune, de sobă, se întorcea spre Tinca :

— Vai ! ce-am făcut... Dragă madam Negrea, vină-ți în fire... unde ești ? ce ai ?... Iar Tinca gema înfiorător pe dușamea, cu grumazul rezemat de marginea patului.

În spaima și durerea aceasta, prin răpăitul grăbit al ploii, duduirea iar pași afară, în sală, ușa smuncită tare se deschise și Negrea intră, cu ochii mari, întrebători, se opri, își smulse pălăria din cap și și-o zvîrli pe pat.

— Ce este ?...

Tinca-i auzi glasul, se încordă ca subt o izbire de bici și se înălță dreaptă, tremurînd, cu obrazul alb în umbra odăii. În glasul ei gema o disperare nemărginită :

— Vasile !... ce-ai făcut, Vasile !... De ce m-ai înșelat ?...

— Cum ? și tu ai ajuns să urmărești ? De ce-ai venit ?... strigă Negrea încruntînd sprîncenele. De ce-ai deschis ușa ? Ce fac eu, mă privește !...

— Vra să zică-i adevărat ? E adevărat ? Ah ! Vasile ! Vasile ! pentru ce m-ai înșelat ?... De ce m-ai înșelat ?

Nebună, rătăcită, întinse brațele spre el.

— Spune ce ți-am făcut ? ce rău ? Cu ce ți-am greșit ?

Tremura toată, parcă toată carnea sta să-i cadă

de pe trup bucățică cu bucățică. Cucoana Marița se alătură de ea, voi s-o cuprindă de mână; Tinca se întoarse, o privi drept, cu ochii înflăcărați, apoi se trase îndărăt:

— Ce-i? ce mai vrei? Tu m-ai nenorocit! fugi! ieși, ieși afară!...

— Dragă madam Negrea, liniștește-te... îngină încovoiindu-se din grumaz, cucoana Marița.

— Ieși! strigă Tinca ridicând degetele încovoiate spre tîmple. Ieși afară! Ieși afară!...

Madam Neculcea își șterse repede lacrimile, deschise ușa și ieși. Iar Tinca se lăsă istovită pe pat, cu mînila la piept, gemînd greu. Cu ochii privea țintă la Vasile. Se uita cum își răsuțește neliniștit mustața, îl privea cu ochii măriți ca de groază, și lacrimi îi curgeau șiroi pe obraz și picurau pe bluza subțire care tresărea izbită de suspinele grele ale pieptului.

Negrea făcu un pas, înduișat dintrodată, și întinse mîna. Tinca tresări, se trase smuncit îndărăt, înțepenindu-se în picioare, și se izbi cu capul de părete:

— Nu, nu, nu! nu mă atinge! fugi, fuuugi!... nu pune mîna pe mine!...

Dar Vasile vroi să-i cuprindă mînila, umbra cu gura după ele să le sărute, se lăsă în genunchi la marginea patului:

— Nu vreau! nu vreau! țipa ascuțit Tinca. Fugi!... fugi!... — Și cuvintele-i ieșeau tot mai iuți și mai ascuțite. — Ce ți-am făcut? M-ai înșelat c-o femeie ticăloasă, m-ai călcat în picioare!... Pentru ce? pentru ce? Nu, nu! nu mă atinge! nu vreau... Te disprețuiesc... fugi!

Glasul îi era tot mai mult un șuier arzător și trupul tremura tot, pînă în adîncuri, ca sub izbiri de unde;

iar din ochi izvoarele de lacrimi curgeau fără stavilă. Și Vasile stă ca de piatră acum, înspăimântat de așa durere. Nu știa ce să facă, ce să spuie. Ar fi vrut să se dea cu capul de păreți, și parcă durerea care cutremura pe fetiță îl zdrobise și pe el, îl doborâse acolo. Sta nenorocit, o privea cît de crîncen se zbate, și nu putea să-i facă nimic.

— Cît de nenorocită ! cît de nenorocită ! De s-ar sfîrși odată, să mor ! nu mai pot !

În cumplita ei durere, în gemetele de disperare, se săpau parcă scurte răstimpuri de tăcere. Și-n liniștea aceasta, prin umbra care cucerea tot mai mult încăperea, se auzea șiroitul regulat al ploii și se vedeau scînteind sîrmele frînte de aur, în nouri, departe. Obrazul Tincăi răsărea alb ca ceara în întunericul adînc al colțului, în întunericul morții și-al disperării. Prin sală se furișa pasul ușor, rar, al mamei Ioana. Și tremurul și gemetele iar porneau, tot mai grele, tot mai amare, și lacrimile curgeau, — parcă risipeau în ele toate visurile de altădată, toate bucuriile, toată dragostea fetiței lui cuconu Andrieș.

XIII

Dimineața ploioasă strecura o fișie leșetică printre perdelele lăsate în lungul ferestrei. În lumina slabă se lămurea neorînduiala odăii bolnavei, pînzeturile aruncate pe scaune, îngrămădirea de pahare și sticlute cu doctorii, de pe măsuta de lîngă divan. O tăcere adîncă stăpînea iatacul. Se auzea limpede răsufletul ușor și regulat al Tincăi. Fruntea ei palidă avea o strălucire de fildeș și orbitele cernite parcă mai pă-

strau ceva din întunericul nopții. Dormea pe spate, albă ca ceara, cu buzele ușor deschise.

Lîngă căpătăi, în jîlțul de veghere, adormise cucoana Casuca, zdrobită de trudă, cu capul plecat pe umărul stîng, cu mîna căzută în lung, cu dreapta adusă în poală, c-o linguriță încă între degetele grăsulii.

Multe zile și nopți de groază se frămîntaseră în jurul patului fetei, în jurul trupului ei plăpînd care se zvîrcolea, ars de friguri. Cuconu Alecu, moș Grigore, cuconu Iorgu, Mihai, Vasile, toți vegheaseră, cu inimile frînte. Iar bietul cuconu Andrieș, izbit ca de un ciocan în creștet, era să cadă trăsnit acolo, lîngă patul bolnavei. Multe ceasuri stătuse lîngă ea și o privise năucit, fără să înțeleagă, fără să audă, fără să simtă nimic. Apoi, ca deșteptat, începuse să plîngă ca un copil. Și la urmă începu a întreba ce este, ce s-a întîmplat. Cucoana Casuca schimba priviri de înțelegere cu moș Grigore și amîndoi căutau să-l lămurească că nu, n-a fost nimic, o întîmplare, o pierdere mare de sînge... Și bătrînul se uita în juru-i neînțelegînd nimic, cu ochii tulburi, și iar întreba :

— Ce s-a întîmplat, pentru numele lui Dumnezeu !...

Un vînt de pustiu parcă bătea prin toată casa, în jurul iatacului. Toți ieșeau și intrau repede, își strecurau șoapte prin colțuri, se despărțeau, se chemau iar de la doi pași ; doctorul trecea grăbit, ieșea pe ușă înconjurat de toți, întrebat de zece guri rugătoare ; cîteodată odăile rămîneau goale, cu așternuturile învîlmășite pe paturi și canapele, cu perinele împrăștiate pe jos. Iar mama Ioana se învîrtea amețită, nu știa de ce să se prindă cu mînile.

Acuma, după multe zile de friguri și aiurări, în noaptea asta de sfârșit de vară, cu ploaie mărunță, fetița căzuse într-un somn adânc, liniștit. Cucoana Casuca adormise și ea, zdrobită. Și în odaia tăcută, lumina dimineții creștea, lucea pe sticlele colorate și pe linguriți. În umbra răsăritului, în colțul de sus, candela ardea încă la Maica Domnului.

Prin somnul ei greu, cucoanei Casuca i se păru că aude un glas slab, strigînd-o :

— Nînașă, — mînașă !...

Tresări. Glasul se auzi din nou. Ridică mînile, lingurița căzu jos, și sună limpede în liniștea odăii.

— A ! — Ce este ?... Deschise pleoapele, apoi se frecă la ochi. Rămase cu gura căscată, cu privirile rotunzite de încremenire asupra Tîncăi, care o privea, cu ochii limpezi deschiși.

— Nînașă !... murmură Tîncea, zîmbind ușor.

— Vai de mine ! strigă înăbușit cucoana Casuca. Ce-i, dragă puicuță ?... M-ai strigat ?

— Mi-i sete...

Cucoana Casuca o privi o clipă uimită, parcă nu-i venea să creadă ; după aceea duse mînile la ochi și prinse a-și șterge lacrimile.

— Ți-i sete ? Să-ți dau o leacă de apă ?... Da-da... îndată... Uite, lapte... Așa-i că bei mai bine lapte ?...

— Plînsul îi gîlgîia în glas. — Vrei lapte ?...

— Da...

După ce o ajută să bea, cucoana Casuca încèpu repede :

— Dragă, dragă puicuță, îți spun drept că nici nu-mi vine a crede... M-ai strigat de multe ori ? Nu ?... Vai de mine ! Nimenea nu știe ce bucurie am eu... Te simțești mai bine, nu te mai doare nimic ?

Spune, dragă puicuță, te doare capul?... Nu te mai doare ?

— Nu ! șopti încet *madam Negrea*, nu mă mai doare.

Rămase apoi un răstimp gînditoare.

— La ce te gîndești, puicuțo?... Vrei să dau perdelele la o parte, să intre lumină ? Astă-noapte a plouat, și ieri a plouat... A conținut în zori-de-ziuă... Cred că azi are să dea soarele, ș-are să fie frumos...

Tinca se gîndea. Obrazul deodată i se întunecă și ochii i se umplură de lacrimi. Murmură de-abia auzit :

— Știu... știu...

O clipă își închise pleoapele.

— Dragă puicuță, ce-i, drăguță?... Iasă, — de acum toate s-au trecut. De ce să mai plîngi ?...

— Bătrînul ! șopti *madam Negrea*, deschizîndu-și ochii umezi ; *tătucul*, ce face ?... Unde-i ?...

— Cuconu Andrieș e bine, foarte bine... foarte bine, puiule, lasă, nu te îngriji de asta...

— El știe ceva ? a aflat ?...

— Ce să afle ?... Nu, nu știe, n-ai grijă... nu știe nimic...

— Bine... îngîină încet tînașă și închise iar ochii. Lacrimile rămaseră aninate de gene ca niște mărgeluțe de cristal.

Cucoana Casuca voia să dea din mîni, să înceapă iar a spune ceva, — dar se răzgîndi, se întoarse, deschise încet ușa și ieși în sală. Acolo porni mai repede, cu obrazul plin de o mare bucurie. Bătu în uși, le deschise, zvîrli vorbe înăbușite de lacrimi :

— Sus ! sculați ! S-a trezit fetița, a vorbit... A întreat... Cucoane Andrieș, a întreat ce mai faci ! Vrea să te vadă !...

Ca într-o suflare de vînt trecu și deșteptă pe toți, apoi intră iar în iatac. Tinca sta cu ochii întorși spre ușă.

— Ce-i, dragă puicuță ? poate mai vrei ceva ? Vrei să guști ceva ?...

— Nu, răspunse Tinca... Am auzit că i-ai chemat pe toți... Aș vrea să vie numai bătrînul.

— De ce, drăguță ?... de ce ?... Ce-a fost ? Eu nu știu, am înțeles numai de la mama Ioana... De ce să nu vezi și pe ceilalți și pe Vasile... Trebuie să ierți... Ce-a fost, s-a trecut !...

Tinca își încreși fruntea.

— Nu, nînașă, nu-i vorba de asta... Îmi aduc aminte de toate, nu pot să nu-mi aduc aminte... Vreau să văd întâi pe tata...

— Bine, drăguță, bine... Toți au stat aici și te-au păzit. Și el a stat... Dacă ai ști cît de zdrobit a fost și cum n-a dormit zile și nopți.

— A stat și el lîngă mine ?...

— Da, da, da... A fost o prostie mare, o ticăloșie la mijloc ; acuma s-au trecut toate... Vra să zică, întâi să vie cuconu Andrieș ?... Bun !...

În sală, prin odăile de alături, se auzeau pași grăbiți, schimburi de vorbe repezi, un murmur vesel. Cucoana Casuca ieși. La ușă, afară, se stîrni un freamăt, — întrebări și răspunsuri, — și îndată intră cuconu Andrieș, slăbit, cu barba crescută, dar cu privirile pline de bucurie. În urmă-i, după umărul lui, își arătă fața umedă și nevasta lui cuconu Iorgu.

— Tincuță... Tincuță... vorbi domol bătrînul. Întinse mîinile și nu mai putu zice nimic. Se apropie, se lăsă pe marginea patului, se aplecă asupra fetei și o sărută pe frunte.

— Ce mai faci mata, Tincuță !

— Bine, tătucă, așa-i c-ai fost supărat tare?...
Acum mi-a trecut...

— Ți-a trecut?... Da... ți-a trecut... Bun, tare bun.

— Dar matale, tătucule, cum ți-a fost?... Ți-a fost rău, așa-i?... greu a fost...

— Nu, îngînă bătrînul întorcîndu-și privirile spre cucoana Casuca... N-am avut nimica... Acuma-s bine, acuma-s bucuros... că te văd iar cu ochii limpezi... Tare ți-a mai fost rău! Eu am întrebat, de ce, frate dragă?... și nimenea nu mi-a spus... eu nu știu nimica... Ce-a fost? ce s-a întîmplat?...

Fetița zîmbea trist și-l mîngîia încet c-o mîna pe obraz.

La ușă se auziră iar șoapte și zgomote și cucoana Casuca nu mai putu răbda. Puse mîna pe clampă și deschise. Intrară, cu fețele luminate ca de soare, moș Grigore, cuconu Alecu și Mihai. Tinca-și întoarse privirile spre dinșii.

— Tare-mi pare bine! zise cuconu Alecu. De atîta vreme tot supărați am fost... Ii puse mîna pe frunte, apoi îi mîngîie părul balai.

Moș Grigore își făcu loc și se opri înaintea patului. Tinca-l văzu și-i surîse.

— Da, da! rosti blînd cuconu Grigore. Acuma a răsărit soarele, brava!

— Și cu, țăță Tincuță, și eu îs aici... zise gră-mădindu-se Mihai. Ii apucă mîna dreaptă, slabă și albă, și i-o sărută repede de cîteva ori. De-acu, aici am să stau, lîngă mata, ș-avem să jucăm amîndoi cărțile... Vrei? Și boscării îți fac!...

Tinca surîse ușor.

— Da, da! rosti blînd cuconu Andrieș. Chiar așa... și prinse a rîde și el.

Un schimb de vorbe și de zîmbete trecu ca o undă de vînt primăvărat. După aceea cuconu Andrieș parcă își aduse aminte de ceva.

— Bine, frate dragă, ce-a fost? ce-ai avut tu, fetițo?... Eu nu înțeleg nimica...

Cucoana Casuca strecură o privire spre cuconu Grigore; zîmbetul Tincăi pieri.

— O prostie a fost! zise cucoana Casuca. S-a amestecat cineva... cu intrigi...

— Cine, frate, cine?...

— Ei, cine? Cineva! Parcă dumneata nu știi?... Ș-a venit cu vorbe, și cu intrigi: că așa și pe dincolo, — și uite, așa s-a întîmplat, și iaca aista a fost veninul...

— Cum? cine? îngîna nedumerit bătrînul pe cînd ceilalți așteptau cu privirile în jos, iar Tinca închisese ochii, cu fruntea încrețită.

— Cine? cine? rosti repede, dînd din mîni, cucoana Casuca... Pînă acum nu ți-am spus? Nu ți-am dat a înțelege? N-ai întrebato și dumneata de ce nu vine pe-aici... că știai că e prietină bună a fetiței...

— A-ha! strigă deodată cuconu Andrieș și se păli cu mîna peste frunte.

— Da, frate, da... îngîna moș Grigore.

— Vra să zică n-a fost nimic altceva... Hm! Eu tot nu înțeleg!

— Nu, n-a fost nimic... șopti Tinca deschizînd ochii și întinzînd mîna ca să-l mîngîie pe obraz.

Urmă un răstimp de tăcere. O rază de soare fulgeră dintrodăto pe geamuri, printre perdele, și luminează iatacul. Cucoana Casuca deschise iar ușa. Toți își întoarseră capetele. Vasile intră, tras la față, nerăs, c-o privire de om năcăjit și chinuit.

Cînd cu toții se întoarseră spre pat, Tinca sta cu ochii închiși, parcă o furase somnul.

— A ațipit! șopti cuconu Alecu.

Negrea înaintă în vârful picioarelor, se opri lângă pat, apucă mîna Tincăi și o sărută încet cu grijă. Oftă și-și întoarse spre ceilalți privirile nesigure.

Se așezară pe scaune tăcuți, așteptînd parcă ceva.

Două lacrimi limpezi izvorîră din ochii închiși ai fetei. Apoi pleoapele se ridicară deodată, și o clipă privirile rămaseră ațintite în fișia de soare, care intra dreaptă, ca o placă de argint, printre perdelele albe. Tinca știa că întorcînd ochii, va găsi pe Vasile aproape, — și, într-un vis de o clipă, văzu desfășurîndu-se înaintea ei o viață cu care începea să se împace, o cîmpie fără lumină multă și fără flori, prin care trebuia să treacă numaidecît, alături de cel care-i fusese odată drag.

AMINTIRILE
CĂPRARULUI GHEORGHITA

1906

RECRUȚII

Cînd recruții permanenți au intrat în companie la noemvrie, soldații vechi — deștele — și gradații i-au primit rîzînd și i-au luat la vale. Recruții sălbatici se grămădeau la un loc ca oile și priveau spărioși la lucrurile nouă de primprejur. Se gîndeau : Trei ani de zile !

— Vai de capul lui 902 ! zise dînd din cap căprarul Florescu. Cînd am primit noi la corp, erau oameni mai zdraveni, mai chipeși... Tot unul și unul ! Altfel era nouă sute ș-un cîrlig (901) !

— Tea... ce vorbă ! erau oameni strașnici, dom' căprar ! izbucni o deșcă ; da' ăștia ? uite la dînșii, toți îs buni de flancul stîng, afară de cel de colo din colț, lung și slab...

— Lung și rece ! zise cu duh căprarul, în hohotele soldaților vechi. Vai de capul lui nouă sute ș-un țăpoi (902) !

Alte hohote de rîs urmară. Iar recruții se uitau nedumeriți și înfricoșați la mutrele bătaioase ale deștelor, la capelele puse pe o sprînceană, ascultau minunați o limbă cu înflorituri și cu tîlcuri necunoscute pentru dînșii.

Nu cutezau nici să se miște în hainele acestea străine; și cînd păseau, umblau țapeni, parcă le bătuse cineva pari prin trup. Cizmele bocăneau pe asfalt: călcau sfioși, în vârful picioarelor, ca în odaia unui bolnav.

— *Mă răgălie!* cuvîntă iar cu ifos căprarul Florescu, nu murdări, mă, asfaltul că ai să intri *pă* mîna mea!

După vorbele acestea, nimeni nu mai îndrăzni să se scoale de la locul lui.

Cînd sfîrșiră de privit pe sus, pe părăți, afară, — începură să se uite unul la altul. Mai întăi prinseră să vorbească cei dintr-un sat; pe urmă se amestecară întrebările și răspunsurile în șoaptă: — Măi, pe tine cum te chiamă? — De unde ești? — Mai ai frați?

Fiecare, după aceasta, scoase cîte-o legăturică cu de-ale gurii. Atunci și căprarii și soldații vechi se apropiară de recruți și începură să-i întrebă cum îi chiamă și de unde sînt.

Se deslegară, mîncînd, și gurile deștelor. Incepură vorbă lungă și lată. Rămîneau îngroziți, cu gura căscată, bieții băieți!

Acu, deocamdată, n-are să fie nimica; dar cînd or începe mînuirea de armă, e-he-hei, atunci e greu! Mai demult era *mai* greu, dar erau oameni mai ceva! Au să vadă ei *răcuții* cît chin și cît năcaz! Pe urmă la teorie! Mamă-mamă! Te îngrozești cîte sînt de învățat! Nici în trei ani nu le poți deprinde! Și trebuie să le spui bine — ca Tatăl-nostru, — și prin somn să le știi! Uite, jurămîntul de pildă: În numele lui Dumnezeu atotputernicul eu soldatul Murariu Gheorghe jur credința regelui *Carul* întăi supunere legilor și *îndatoriilor militare* în toate *caziunile* în timp de pace ca și în război așa să-mi ajute

Dumnezeu ! — Vezi ? așa de repede trebuie să spui, — ba încă și mai repede ! Pe urmă : linie de ochire se numește linia dreaptă care pleacă din ochiul drept al împușcătorului trece prin mijlocul creștăturii înălțătorului prin vârful cătării pînă la punctul *numit ochit țintă* ! Pe urmă *traietorie*, părțile armei, și cite, și cite ! Pînă ce s-or vedea învățați recruții, le trece părul prin capelă ! Că doar le cere ! și domnu colonel, cînd vine la inspecție, întrebă, phii ! și ia să nu știi ! — D-apoi la primăvară ! Cînd or ieși la cîmp ! ce mai pas alergător ! Cîte-o jumătate de ceas, în căldura și-n arșița soarelui, de-ți vine să te pui jos și să mori ! Și să vezi, și să mai vezi ! Sînt ofițeri ai dracului, te poartă și te mîină cu sabia de dinapoi, — și ia să rămii în urmă, să slăbești... Vai-vai ! Pomenești și fița pe care ai supt-o de la maică-ta ! Așa, măi frate, e greu de trăit !

Bieții recruți ascultau cu ochii mari și cu gura căscată, nemișcați. Și-n vremea asta, gradații și soldații vechi făceau pîrjol prin legături.

Înainte de jurămînt o înghițitură cît patru ; după jurămînt patru, una după alta ; la *linie de ochire* iarăși trei. La *pas alergător* se duce și ce-i în legături, pe gîtul lor, tot în pas alergător !... Și cînd au sfîrșit mîncarea, se mai moaie miliția...

— Ei, de voi are să fie bine ; domnu căpitan e om bun ca zaharul ; domnu sergent-major iar e bun care nu se mai află ! Ați avut noroc. — Măi camarade, ia dă și la mine tutunul cela, să-mi răsucesc o țigară ; dă, voi acu ați venit de-acasă, aveți de unde... — Ei, așa-i în oaste... da' încă acuma-i bine ; a slăbit meliția... Așa... dă s-aprind acu... și să-mi fac una, să am mai pe desară... vorba ceea : dă-mi o țigară de tutun ș-o leacă-n mîină...

Dacă s-a sfârșit ce-î în legături, și vorba a cam slăbit. S-a sunat adunarea la masa de sară; cei vechi s-au sculat și au ieșit. Au rămas recruții singuri.

Se mai uită la paturile așezate în rînd, așternute întins, cu pături curate pe ele; se uită la asfaltul luciu...

— Mult avem să năcăjim noi la asfaltul ista! zise un recrutar negricios, cu ochii vioi.

Nu răspunse nimeni. De-afară veneau murmure omeneste și glasuri de trîmbiță. Recruții se gîndeau, în tăcerea camerei.

Prin luncile Moldovei și ale Siretului bate vînt de toamnă, pe șesuri a îngălbenit iarba, prin prunduri vinete nu mai trec cîrduri de fete. Dar va bate vînt de primăvară în lunci, vor înflori cuiburile dragostilor, iarba va înverzi, și pe prunduri iar vor trece cîntînd fetele... Ei vor alerga toată ziua mînați de biciul comandai: vai de tinereța lor înlănțuită! Au intrat tineri fără mustață, vor ieși cu mustațile cît vrabia... Trei ani de zile!

Incepură să vorbească în șoaptă deocamdată. Se întrebă de mamă, de tată, de frați. Imprejurul lui Ion Holeaucă se făcuseră recruții roată.

— Eu n-am nici tată, nici mamă, — zicea el, — am crescut la călugări, în mănăstirea Rîșca. Slujeam acolo. Cînd m-am făcut băiețandru, am prins a îngîna la strană, pe urmă am învățat slova bisericască, m-au pus călugări la carte și m-au scos dascăl.

Unul cu fața rotundă, cu ochii frumoși cîntînd în laturi, întrebă:

— Știi să cînți bine?

— Știu. — Da' tu de unde ești ? și cum ai zis că te cheamă ?

— Ion Lăzăroi... din Botoșani, din târg...

— Da' tatu-tău, ce-i ? întrebă Holeaucă.

— Tătuca ? Ei... tătuca e un biet moșneag, muncește cu palmele... Mamă n-am... Eu am crescut așa... Tătuca se ducea la lucru și mă lăsa singur. Mai am un frate, da' acela nu ședea deloc acasă. Acu e încolo, în jos, departe.

— E la închisoare, șopti unul ; eu știu, că și eu îs din Botoșani.

— Da, la închisoare ! murmură Lăzăroi.

Vorbea moale, cam peltic, și ochii umezi niciodată nu se ținteau asupra omului ; se roteau încet, căutau parcă ceva.

După un răstimp de tăcere, vorbi iar :

— Zici că știi să cînți bisericește ; ia cîntă oleacă.

— Da' de ce ?

— Așa. Îmi place. Eu totdeauna mă duc la biserică ca să ascult cum cîntă.

— Las' c-oi cînta mai pe urmă, zise Holeaucă zîmbind. Acu să mai vedem ce-or zice și oamenii iștia-lalți. — Dar tu de unde ești ?

Cel întreat era un flăcău nalt, deșirat (cel lung și rece), balan, cu părul și puful de mustață galbene. Avea ochi vioi și deștepți ; totdeauna părea că zîmbește.

— Dănilă mă cheamă, și-s de la Ruginoasa, vorbi el cam pe nas ; eu îs cel care prindeam fetele prin zăvoi și le spuncam vorbe bune la ureche...

— Cum dracu, bre ? zise rîzînd Holeaucă.

— Dacă vă spun !... De altminterea, gospodar care nu se mai află : casa cu trei păreți, cu tinda-n pod și cu ferestrele pe unde iese fum !...

O undă de veselie hohoti ușor printre recruți și vorba se mai dezgheță puțin.

— Iaca, Guraliuc e dintr-un sat cu mine, zise Dănilă rîzînd și arătînd pe un băiat cu buzele mari și cu ochii șterși; el poate să vă spuie în cuget curat: noi am fost tovarăși la o negustorie; am furat o vacă cu funie cu tot și am împărțit-o; el a luat funia și eu vaca...

— Heai!... de asta ești tu bun, nici vorbă! zise cu voie-bună Guraliuc.

— Și puteți să mai întrebați și pe Simina! iacă-tă-l-ai colo, cel cu dinții negri și cu obrazul alb ca fundul ceaunului. Cînd a trimete scrisoare Ilenei și i-a spune că i-i dragă ca dinții din gură, la mine are să vie să-i fac scrisoarea...

Dănilă i-a mai descrețit oleacă pe bieții băieți. Pînă sara s-au cunoscut, au vorbit, s-au împrietinit și le-au mai venit inimile la loc.

Soldații vechi îi împresurară iar, să vadă dacă mai au tutun *răcanii*. Sara veni încet, cu cer înourat, cenușiu și rece. Un vînt aspru se izbea în geamurile mari, cu înfiorări de durere, și, în amurgul vînat, părea că aduce oftări de la căminurile părăsite.

Tirziu, cînd intrară pentru întăiași dată sub păturile de lînă, Lăzăroi mormăi cu glasul lui moale:

— Holeaucă, cîntă oleacă... încet.

Plantonul — soldat vechi — se plimba printre pa-turi, și potcoavele cizmei țacăneau regulat pe asfalt.

— Poți să cînți dacă știi, zise el, dar încet.

— Incet, încet! șopti Holeaucă.

Și începu să cînte psalmi cu glas slab, subțire, tremurător. Sfirșiturile răsunau în camera rece, ca sus-pinele vîntului de toamnă, — grele, trăgănate. Toți ridicaseră capetele în sus și ascultau cu ochii țintiți

în gol. Plantonul se rezemase de-un stîlp, sub lampa mică, care împrăştia fire de aur în umbrele de prim-prejur, — şi parcă se gîndea adînc la ceva.

Holeaucă îngîna :

Omul ! Ca iarba zilele lui
Ca floarea cîmpului,
Infloreşte...

O clipă stătu. Se auzi oftatul adînc al lui Lăzăroi, pe urmă murmurul slab şi înăbuşit, de trîmbiţă, al cornistului de serviciu, de-afară, — apoi vuietul de apă al vîntului de toamnă. Şi Holeaucă iar începu cîntările, trist şi înăbuşit.

Din noaptea aceea Holeaucă a fost poreclit *Dascălul*.

A doua zi începu îmblînzirea sălbaticilor. La început recruţii sînt priviţi, la corp, ca nişte copii. Li se arată cum să se îmbrace, — şi e nevoie de învăţătura aceasta, pentru că nu de puţine ori se întîmplă ca flăcăii noştri de la ţară să tragă pantalonii cu dinapoia dinainte şi să se încheie la spate ; sînt purtaţi apoi prin curtea căzărpii : li se arată cu de-amănuntul toate localurile ; şi încetul cu încetul — după ce cîteva zile sînt lăsaţi în linişte — se începe teoria : cum să se spele, cum să se gătească, cum să-şi aşeze efectele pe poliţă... Şi teorii de alt soi : se deprind cu înjurăturile ostăşeşti, cu jargonul căzărpii şi cu alte multe lucruri războinice.

În cele dintăi săptămîni mai iese şi muzica ; le cîntă ; sînt puşi să joace, să se veselească, ca să mai uite de-acasă. Toată lumea se poartă moale cu ei, nimeni nu-i atinge. În toată vremea aceasta, bieţii băieţi oftează şi stau pe gînduri : muzica, vorbele bune şi arătările cu binişorul îi deprind cu cazarma ;

dar ia să dea un vînt aspru, cu ghionturi, sudăhni și iuțeală, — la Crăciun, cincizeci dintr-o sută ar fi dați dezertori. — Dar nu, ghionturile și sudălmile vin la vremea lor... Și armata își are șmecheriile ei.

Incet-încet și instrucția își făcu loc. Doi căprari: Florescu și Ciobanu, și doi fruntași: Crețu și Mihailescu, fură dați ca instructori în plutonul recruților.

Parcă văd și acum pe căprarul Florescu: strîmb și slab ca o coromislă, cu gîtul lung, cu fața osoasă în care doi ochi răi își sfredeliseră două găuri adînci. Era adus de spate, cam ghebos cu alte vorbe, sau mai soldățește: avea raniță în spate. Vorbea lat și tare.

Ciobanu era flăcău bun; bun instructor și tare în serviciu. Era mititel și negricios, pășea legănîndu-se, vorbea și rîdea mult în repaosuri.

Cum începu mînuirea de armă, se înăspri miliția. Mergeau greu lucrurile, pentru că recruții lucrau fără tragere de inimă. Cît stăteau oișterii în pluton, era cum era; dar cum ieșeau ei, căprarul Florescu începea să mugească ca un bivol.

Se înăspri și teoria. Sara, băieții cădeau de somn, pe cînd căprarul bolborosea cuvinte neînțelese. Dar este leac împotriva somnului: atunci cunoscură recruții pentru întăia oară amărăciunea pumnului străin, — căci nimeni nu te crede, nimeni nu te plînge.

Cu instrucția era cum era, — dar cu teoria greu de tot! O samă aveau ținere de minte, — dar unii degeaba! le intra pe o ureche și le ieșea pe cealaltă. Bietul Guraliuc făcea pozne; la instrucție mergea binișor, dar la teorie era ca lemnul. Lăzăroi dimpotrivă: la teorie se pricepea, după mintea lui slabă,

dar la instrucție era ca o cîrpă, ca un mort, de-abia se mișca.

Intr-o dimineață, scoate domnul sublocotenent pe Guraliuc. Era pe după Bobotează; recruții erau aproape soldați vechi:

— Guraliuc, vino-ncoace!

Guraliuc făcu doi pași, așa cum era, cu arma-gătiți, și rămase nemișcat ca o stană. Fața i se îngălbeni și ochii se țintiră înainte, fără să privească nimic. Nu-l mai cunoșteam pe Guraliuc al nostru.

— Guraliuc, întrebă blînd sublocotenentul, din cîte părți se compune arma?

— Din patru! zise înăbușit și repede Guraliuc.

— Nu.

— Din cinci.

— Nu.

— Din șase.

— Ei, din șase. Poți să mi le spui?

— Pot.

— Spune!

Guraliuc se gîndi — adică păru că se gîndește; apoi începu să-și miște buzele, mai domol întâi, apoi prîpît, fără ca vreun sunet să iasă dintre ele.

— Spune, Guraliuc!

— Întai vine țeava... are cătare și *nățătoru*.

— Înălțătorul... bine. Pe urmă?

— Al doilea vine *maganistru*...

— Ce-e? ce spui?

— Maganistru! zise repede și cu jumătate de glas Guraliuc.

— Cum? A! mecanismul vrei să spui! me-ca-nismul! mecanismul, Guraliuc! strigă sublocotenentul, mușcîndu-și buzele.

— Da, maganistru.

-- Greu, Guraliuc, greu de tot. Pe urmă ?
— După maganistru, vine... ăăă... (Buzele iar începură să i se miște mute). După maganistru...

— Lasă dracului maganistrul ! Mecanismu, omule !... Spune : al treilea, magazia cu repetiție.

— Da, *ripitițu* !

— Eh ! las-o moartă, dă dracului și maganistru și ripitiț ! Altceva. Cine a făcut arma asta, Guraliuc ?...

— Nu știu, s' trăiți don sublocotenent !

— Să-ți spun eu, Guraliuc : Manlicher !

Buzele lui Guraliuc se mișcă iar ; apoi se auzi deslușit :

— *Malinchi* !

— Man-li-cher, Guraliuc !

— Ma-lin-chi !

— Nu așa, bre ! Man...

— Ma...

— Li...

— Lin...

— Cher...

— Ceri...

— Manlicher...

— Malinceri...

— Ei spune : cine a făcut arma asta ?

— Malinchi !

Sublocotenentul oftă greu, își dădu chipiul pe ceafă, oftă iar, scuipe și zise, plin de năduf :

— Du-te dracului ! Imi scoți sufletul ! Marș !

Apoi se întoarse spre căprarul Florescu :

— Bine, bre, n-ați fost în stare să-l învățați, barim cât de cât ?

— S' trăiți, don sublocotenent, ăsta e un soldat care nu se mai află... decît doară cercăm noi ca și pe ceilalți, îl învățăm, dar e un om care-i... nici...

nici nu mai este... e... e... e prost s' trăiți, don sublocotenent !...

— Greu, bre, greu ! — Guraliuc, știi tu cine e mai mare peste oștire ?

— Nu știi, s'trăiți, don sublocotenent !

— Regele, bre !

— Da, Regiul și cu Prenșasca sa Maria...

— Cum ?

— Maistatea sa Regiul și Prenșasca sa Maria !

Aici, bietul sublocotenent nu se mai putu ține. Începu să rîdă cu lacrimi, să se bată cu minile peste genunchi, să rîdă, să rîdă de se înăbușea.

— Cum, bre ? cum ?

— Prenșasca sa Maria ! zise Guraliuc repede, tare și foarte vesel.

UNELE ÎNTÎMPLĂRI

Tot într-o companie cu noi era și un normalist, un băiețel purice la stat, cu ochii vioi. Il chema Pantelimon. Se purta de sus cu ceilalți soldați — ca toți cei simpli care pun mare preț pe persoana lor. Pentru dînsul tîrgul era ce era și disprețul pentru bieții soldați cu care trăia la un loc și-l arăta printr-un cuvînt cumplit de batjocoritor după el : Țărane !

După întîmplarea cu Guraliuc, sublocotenentul ieși icnind de rîs. Pantelimon, ștergîndu-și lacrimile veseliei, cu o mutră foarte îngrijată, zise :

— Bre, da' prost ești tu, măi Guraliuc ! Nici nu te știam, bre, în așa stare !

— Ei vezi ? rînji Dănilă, cel nalt și balan ; de trei luni stai cu dînsul într-un pluton și n-ai putut să prețuiești omul...

Pantelimon era să-și zvîrlă cuvîntul lui cumplit, la șfichiul lui Dănilă ; dar soldatul nu-i lăsă timp, și-și acoperi îndată înțepătura cu rîsul :

— Domnu Pantelimon, dumneata nici nu știi cine-i Guraliuc ! Iaca, cît îi el de prost, da' a făcut de rîs

pe un profesor ca dumneata ; încă era mai ceva, mai zdravăn, om cît muntele...

Pantelimon se înroși, apoi zise, fără a privi la Dănilă :

— Taci, bre, că-i prost tureată !

— Domnu Pantelimon, nu te lua după *maganistru*, că-i pacat ; nici nu știi dumneata ce zace în Guraliuc !...

— Ce rîzi, Guraliuc ? Ce-ți întinzi gura pînă la urechi ? Adică te-ai pricepe tu să-i faci felul și lui domnu profesor ?

— He, apoi cu mine are de-a face ! zise Pantelimon, îngroșîndu-și glasul.

— Nu te prinde ! Să vezi cum a fost, domnu Pantelimon. Acu, la noi în sat, era un profesor cu ochelari, mergea totdeauna cu capul pe sus și învîrtea un băț în mînă. Da' pesemne că omu-i om, și cît era el de învățător și de fudul, și-a croit carare prin grădini, pînă la o vadană — Ancuța — care ședea la marginea satului. Acu nu știu ce-a fost, adică nu știu dacă a fost ceva între ei, — da' Ancuța trăia bine cu... Guraliuc... Uite la dînsul, ia uite cum rîde... Măi tată măi ! — cum zice domnu căpitan — închide gura, măi tată măi, c-a intra un cîne într-însa, măi tată măi !

— Și cum îl chema ? întrebă Pantelimon rîzînd.

— Pant... asta... Todirescu îl chema ! Todirescu !

— Să vezi... — Guraliuc nu se uita cu ochi buni la profesor, se uita mă rog, cum te uiți la un om care-ți ia bucașica de dinainte ! Într-o sară, iarna, era șezătoare la Ancuța. Iaca și Guraliuc ; da' nu șede mult.

— Da' unde te duci, bre ? — Am o leacă de treabă !

Se ia și se duce. Bun. Da' să vezi că a fost frumos. S-a pornit și profesorul la Ancuța văduva. Da'

avea o căciulă, bre, frumoasă și mare — tea! — Și era un nour greu și negru în sara ceea de nu se vedea om pe om. Da' Guraliuc de mult îl păștea pe cel cu ochelari. Să vezi. S-apucă și s-așează frumos afară, lîngă ușa, în dosul păretelui. Bun. Intr-un tîrziu, iaca s-aude: dup! dup! dup! Guraliuc se alătură de părete. Profesorul pune mîna pe clampa de la tindă și deschide ușa. Cînd să pășească în tindă — da' în tindă era întuneric al dracului! — Guraliuc numai se lipește binișor de ușori, întinde mîna și repede scoate căciula din capul ochelarilor, — da' și el, hoț al dracului, a tras-o încolo, înspre tindă, nu încoace, afară... adicătelea ca și cum i-ar fi luat-o cineva dinlăuntru. După ce ia căciula, se trage binișor pe după părete și pe ici țî-i drumul! Da' domnu Todirescu închide ușa la tindă și deschide pe cealaltă. Cînd s-a luminat, el s-a și uitat prin toate colțurile. Cei din casă se zgîiau la el cu mirare: Ce are profesorul de se uită așa prin colțuri? Pesemne că i-au crăpat ochii cei de piele ș-au rămas numai cei de stecă! Da' Ancuța întrebă:

— Ce-i? Ce cauți?

— Ei, care a făcut astfel de șagă și mi-a luat căciula? Dați încoace căciula!

— Care căciulă, omule? Ce căciulă?

Tocmai atunci bagă cei din casă de samă că cela-i cu capul gol.

— Măi, mare comedie! — Cum? ce s-a întîmplat?

— Iaca, zice profesorul, cînd am pășit în tindă, unul mi-a tras căciula din cap. Era ascuns în tindă, doar l-am văzut eu!

— Cum dracu? zice Ancuța, doar aici eram cu toți...

Ies toți în tindă, caută, cotrobăiesc, pun scara la pod, caută prin știubeie, prin țeale, — nimic ! A pus dracu coada pe dînsa și pace !

A doua zi domnu profesor s-a dus cu pălăria la școală, pe un ger de crăpau ouăle corbului. Apoi au avut oamenii ce ride !

Și Pantelimon și recruții hohoteau. Guraliuc numai icnea și gura-i sta întinsă pînă la urechi.

— Ei vezi ? zise Dănilă, mai pune-te cu Guraliuc. Maganistru, maganistru, da' al dracului !

Sara, după aprinsul lumînărilor, veni Simina la Dănilă, să-i facă o scrisoare la Ileana lui. După părerea tuturor, Dănilă era mai meșter decît învățătorul Pantelimon.

Dănilă se așază grecește pe asfalt, puse călimara și cartea poștală pe pat, dinaintea lui, își dădu capela pe ceață, muie condeiul în cerneală și începu să însemne roate și flori în aer pe deasupra cărții poștale. Simina, foarte mișcat, se uita cu luare-aminte la mîna lui Dănilă. Unii din soldați se făcură roată primprejur.

Insfîrșit, Dănilă începu să scîrție, — scîrț-scîrț — și începu să tragă niște slove groase și ochioase de-a mai mare dragul. La literele mari se oprea și iar începea să facă roate multe și încurcate pe deasupra ; apoi cădea cu nasul deasupra cărții poștale și trăgea slove ca cu plugul.

Pe urmă, după ce isprăvi, își șterse sudoarea de pe frunte, se curăți pe degete și pe obraz de cerneală și ceti lui Simina scrisoarea :

«Scumpa mea iubită — Mai întăi de toate doresc ca mica mea epistolie să te întîmpine în momentele cele mai fericite ale vieții d-tale despre mine vei ști că sînt bine sănătos și o duc bine cu serviciul meli-

tar. Și aș vrea să știu cum te afli d-ta. Vei ști că eu petrec bine iar pe tine poate te-oi vedea la Paști când are să ne deie concedie, eu sînt sănătos, aș vrea să știu și despre tine și nu uita ca să-mi trimeți și mie scrisoare Al tău Simina Gheorghe soldat în regimentul...»

— Bun, măi Costachi, zise Simina arătîndu-și dinții negri, las' că duminică mergem noi la domnu Ilie, să cinstim o garafă de vin... Da' pune colo, să meargă iute!

— Nu te teme! zise Dănilă. Și muind condeiul în călimară, adăogi lîngă adresă: *f. f. f. urgent Militar*. Trase o linie groasă dedesubt, făcu o pată mare de cerneală alături, se repezi într-un colț, scociorî gunoiul cu degetul și-l presură deasupra, apoi întinse mulțămît scrisoarea, lui Simina.

Se apropia inspecția domnului colonel; instrucția și teoria se întăreau. Căprarul Florescu, cel cu ranița în spate, mugea mai aprig decît oricînd, căpitanul Năstase întruna răcnea:

— Măi tată măi, să nu mă faceți de rușine, măi tată măi, că vă strămut falcile, măi tată măi!

Sublocotenentul Leonescu, cît ținea serviciul, nu părăsea recruții; vorbea blînd cu dînșii, îi învăța, le arăta. Sara, după apel, băieții sfătuiau ei în de ei: Bre, bun om e domnul sublocotenent! Dar cu atîta rămîneau, cu bunătatea; cu învățătură multă nu se alegeau. Ei știau că e omul bun și nu mai luau sama la ce spune el; destul luau sama, sara, la căprarul Florescu care-i deștepta și le vîra teoria în silă, cu ciomagul de alun.

Guraliuc rămăsese tot la *maganistru* și la *Malinchi*; Lăzăroi făcea tot moale mînuirea de armă: parcă se temea să umble mai viu și mai smuncit cu

pușca. O lua încet de pe umăr, tot încet o puneă, se uita la dînsa, o mai așeza pe umăr, o *mingîia* : o mulțime de păcate grele în oaste, pe care căprarul Florescu le răsplătea cum îl tăia capul.

Dar Guraliuc mai ales nu se sinchisea că nu știe cum se chiamă meșteșugul de închidere și deschidere, și cine a făcut arma asta sprintenă. Intr-o sară, după apel, cînd era teoria mai înfocată, cînd căprarul Florescu tuna și dîrdîia în gura mare ca o moară hodorigită — se auzi un semnal de corn.

— Pst ! răcni căprarul, i-auzi !

Toți rămaseră cu gurile căscate și cu urechea ațintită, într-o liniște de biserică. După ce cornul tăcu, se auzi lămurit, în tăcere, un sîfrit ciudat, ca un tors de motan. Toți ascultară cu luare-aminte, nedumeriți ; pînă ce Dănilă zîmbi și strigă :

— Bată-l să-l bată ! parcă-i un pașă ! Apoi, uitîndu-se primprejur la soldați, strigă iar : El e ! mă miram eu să nu fie el !

— Cine-i ? ce-i ? răcni căprarul, minunat.

Un soldat se plecă și se uită pe sub paturi, apoi făcu semn căprarului să se plece și el.

— Guraliuc ! mugi înăbușit Florescu ; eu îmi bat gura și el doarme ! mămulică-maică, rău am să-l bat !

— Trăiți don căprar, șopti Dănilă, lasă-l în sama mea ; dacă nu ți-a plăcea, să-mi tai capul !

— Să văd ! zise căprarul.

Soldații se plecară curioși sub paturi. Guraliuc dormea răstignit, cu gura căscată, și horăia ca pe cuptor la tatu-său.

Dănilă ieși afară și se întoarse îndată c-o teică de apă.

— E cu ghiață, zise el ; am să-l răcoresc bine !

Căprarul zîmbi și-și frecă mîinile ; soldații așteptau, gata să izbucnească.

Dănilă se apropie de patul sub care dormea Guraliuc, se plecă și deșertă teica cu apă rece ca ghiața pe obrazul înfocat al somnorosului.

Se auzi ceva frămîntîndu-se greu, pe urmă un : Haaa ! lung, înfricoșat ; patul săltă ca fulgerul de la pămînt și Guraliuc, spăriat, se arată la lumină, ca un mort cu sicriul în spate. De pe obraji îi curgeau șiroaie de apă. Căprarul Florescu se tăvălea de rîs.

— L-ai răcorit bine, zise încet Holeaucă lui Dănilă ; da-nca!tea l-ai scăpat de bătaie !

Bietul Guraliuc s-a ales cu atîta.

Dar cu Lăzăroi era mai rău. Alții dormeau citeodată numai, dar el întruna părea că doarme. Așa-i era firea lui pesemne ; părea că o boală grea îl muncise odată, toate mișcările îi erau grele și încete ca ale unui somnoros, ochii îi erau totdeauna pe jumătate închiși. Nici vorba blîndă, nici amenințarea nu-l puteau scoate din amorțeala trupului și a minții. Acuma mai cu samă, de cînd se înăspriseră treburile, vorbea silnic și ochii ori se dădeau peste cap, ori fugeau în laturi, ori căutau în jos, niciodată nu se uitau la omul dinaintea lor. Fața-i era totdeauna năcăjită și tristă.

— Ce ai tu, Lăzăroi ? întrebă într-o sară, după stîngere, Ion Holeaucă, după ce căprarii adormiră. Ce ai tu de ești așa, abătut, greoi ? Poate ești bolnav !

Lăzăroi oftă :

— Hei !... numai unul Dumnezeu știe ce am...

Apoi tăcu.

Plantonul umbla ca o umbră prin semiîntunericul camerei și pasu-i suna regulat ca o limbă de cea-

sornic. Se auzeau, în tăcere, horăiturile înădușite ori răsufălările șuierătoare ale soldaților. Un vînt cumplit de februarie zguduia ferestrele mari, chiuind în întunericul adînc de-afară. Groaza tuna în văzduhuri.

— Doamne, ce vreme ! zise Holeaucă ; vai de drumetși acu... Mare cumpănă !

— Da, șopti Lăzăroi cu frică, cumplită viforniță !

— Tu ești, Holeaucă ? întrebă încet plantonul ; n-ai adormit ?

— Nu ; i-auzi ce vreme, bre Simina.

— Da, urită vreme.

După un răstimp de tăcere, Lăzăroi începu să vorbească înfiorat, în șoaptă.

— Oare ce-o fi făcînd acu tătuca, acasă la noi ? Să vezi, bre Holeaucă, ce căsuță avem noi... Vai de capul nostru ! De cînd a murit mămuca, nu s-a mai ales nimic de traiul nostru ! Tata, și vara și iarna, umbla la crișmă și pe mine mă lăsa acasă pe vremuri de acestea... I-auzi cum țipă vîntul... iiii ! ia așa țipa prin podul nostru, de mă apuca groaza !... În casă era întuneric, beznă și frig... Eu ședeam amorțit, cu genunchii la gură, pe cuptor, — singur singurel în toată casa... și prin pod și prin horn ofta și țipa vîntul... Și înă gîndeam eu în gîndul meu : Ia așa trebuie să fie în iad ! Acolo, spunea mămuca, că-i țipet și scrișnierea dinților... Doamne, Doamne, i-auzi cum țipă vîntul !

Lăzăroi vorbea ațîțat, mai repede ca de obicei, și tremura sub cerga de lînă.

Stătea drept, cu fața în sus ; ochii sticleau și priveau în pod. În tulburarea lui, glasul șoptitor avea înmlădierile grele ale vîntului de-afară.

— Să vezi, oftă el iar, ce casă avem noi... umbla prin ea vîntul ca prin șură... Totdeauna mă dezvălea

vîntul de țolul sub care mă grămădeam cu genunchii la gură... Cum tremuram și oftam !... Mă temeam de vînt, tare mă temeam !... Ș-acu mă tem de vînt ! — Într-o noapte, l-am văzut... tremuram și mă uitam ascultînd, în întuneric, și l-am văzut : ședea pe horn... era ghemuit acolo, sub grindă, și avea niște ochi, Doamne, mari cît paharele ! și licăreau verzi și fio-roși, — iaca, îi văd ș-acu... Se uita la mine și tot deschidea o gură mare, cu niște colți lungi... Avea aripi negre la umere, și le tot desfăcea, parcă se pregătea să se repeadă : atunci îl auzeam șuierînd mai tare... Am închis ochii de frică, și tremuram, și oftam, și chemam pe mama... Da' mama, saraca, sta în mormînt, îi era și ei frig !... și tata era la crîsmă... Doamne, Doamne, tare mi-a mai fost frică în noaptea aceea... Ia așa țipa, i-auzi... iiii ! tare mai șuieră vîntul !

— Ce ai, Lăzăroi ? de ce tremuri așa ? întrebă îngrijorat Holeaucă.

— Așa tremur eu, așa tremur eu, nu mă întreba... of ! oof ! așa tremur eu... Tata m-a bătut, frate-meu m-a bătut... mă lăsau singur, noaptea, în casă... așa tremur eu... Dacă mămuca a murit ! Și ea, saraca, a murit de inimă rea... Cît am plîns și am oftat eu ! și ziceam : Mămucă, mămucă, tare-s năcăjit și chinuit pe lumea asta ! Nimeni nu mă vede, nimeni nu m-aude !... Plîngeam și oftam, dar nimeni nu mă vedea, nimeni nu m-auzea ! Mămucă, mămucă ! I-auzi cum geme vîntul !

— Taci, Lăzăroi, nu striga, că s-or scula căprarii...

— Nu strig, nu... Așa tremur eu... of-ooof ! mămucă !

— Taci, bre Lăzăroi, că se scoală căprarii...

— Taci, Lăzăroi, taci ! zise și Simina.

— Tac, iaca tac...

O clipă rămase liniștit, cu ochii în bagdadie, apoi oftă greu și gemu :

— Holeaucă !

— Ce-i ?

— Cîntă-mi oleacă, bre Holeaucă, cum ai cîntat în sara întăia, da-ncet, încet, să nu se scoale căprarii...

În jăluirile grele ale vîntului de iarnă, Holeaucă începuse, cu glas moale și tremurător, psalmii. Glasul lui suna ca o adiere tristă, avea înmlădieri jalnice ca răsunetele depărtate ale unui bucium într-un amurg de toamnă. Lăzăroi se grămădise sub pătură și asculta înfiorat, cu ochii mari.

Intr-un târziu, glasul tăcu ; numai pasul plantonului se auzea răsunînd regulat pe asfalt, ca tictacul unei limbi de ceasornic. Și vîntul de februarie tot se izbea gemînd în geamurile mari.

CÎȚIVA PUMNI

A doua zi, înainte de începerea instrucției, Simina se apropie de Dănilă.

— Măi Dănilă măi ! înc-o dată, măi Dănilă...

— Da' nu ți-am cetit-o ieri de trei ori ? Acu ar trebui să știi s-o spui pe derost, ca la teorie !

— O știi eu, măi Dănilă, dar tot mai cetește-mi-o o dată...

Cu vorbele acestea, Simina scoase o hîrtie unsuroasă și boțită și o întinse lui Dănilă.

— Hai, măi Dănilă, c-apoi mergem iar la Ilie !

Dănilă își șterse mînile de genunchi, tuși, apucă hîrtia din mîna lui Simina, mai tuși o dată și începu să cetească :

«Scumpul meu iubit ! Mai întăi de toate doresc ca mica mea epistolie să te întîmpine în momentele cele mai fericite ale sănătății dv, despre mine veți ști că sînt bine sănătoasă și aș vrea să știu și despre d-ta cum o duci cu serviciul melitar. Să știi că a venit pe la tătucu Ion a Petrei și mo cerut de la tătucu și tătucu a zis că cum oi vre eu așa să fie da eu am vrut să te întreb întăi pe tine aș vrea să știu cum te afli a venit Ion a Petrei da eu vreau să-ți spun întăi ție să

văd ce zici tu și aș vrea să știu cum o duci cu meliția dar eu numaidecât am vrut să-ți spun și ție, a ta iubită Ileana Cumpătă. Scrisă de mine Gheorghe Băluță».

— Bun, zise Simina, vezi, bre Dănilă, că tot ține Ileana la mine! Las' că mergem noi la domnul Ilie!

Instrucția începu. Sergentul-major Anton intră în cameră și zise căprarilor:

— Florescu, mă! și tu, Ciobanu! luați sama, azi are să dea domnu căpitan prin plutoane!

— S' trăiți, don sergent-major, am înțeles.

— Ei, ia să vă văd!

Sergentul-major era un bunduc scurt și gros, cu capul mare; fața bună cu ochi căprii, umezi și tulburi, și c-o păreche de mustăți castanii bine răsucite. Totdeauna mirosea a vin. Era în reangajarea a treia — soldat vechi, vulpe bătrână, știa cum să învîrtă trebile; el era totul în companie. Povestea de o bucată de vreme despre o campanie în Dobrogea contra lăcustelor, campania 77—78, zicea el... Vorbea colorat și frumos, cu multe glume și observații frumoase. Venise de-acolo cu o amintire înduioșătoare mai cu samă: vin bun și ieftin!

Căprarul Florescu comandă câteva mișcări. Lăzăroi rămânea la urmă.

— Măi Nevoie! zise Anton, ai să ne dai de rușine, măi! Ce ai, măi? dormi în front?

— Trăiți, don sergent-major, îngînă Lăzăroi, cu ochii pe sus; așa-s eu din fire...

— Ești bolnav?

— Nu-s bolnav...

— Ba nici sănătos nu-i, don sergent-major! zise Holeaucă.

— Da' ce are, Dascăle? îl doare vătămătura?

— Nu. Din frică i se trage asta, don sergent-majur.
— Taci, bre!...

În clipa asta un glas gros izbucni în sală, la intrare:

— Antoane!

— Ordonafi! strigă cît ce putu sergentul-major, prăbușindu-se pe ușă.

— Domnu căpitan! zise după o clipă căprarul Florescu... Apoi se încruntă și arată pumnul lui Lăzăroi: Mă Săracu, să dea dracul să greșești cînd o fi domnu căpitan aici... c-apoi cu mine ai de-a face. Să dea dracu să... să... să... greșești... na, eu ți-o spun... să... să... să mă puie la închisoare pentru tine...

Lăzăroi oftă și nu zise nimic.

— Măi Săracu! da' să lucrați, măi...

— Iaca vine! șopti căprarul Ciobanu.

— Pss! luați sama! șuieră Florescu, îngălbenindu-se. Drepti! Pentru onor, *arm'!*

Căpitanul intră, voinic și gros cît un taur, cu cap mare tuns scurt, cu bărbia rasă, revărsată peste guler, cu mustați stufoase. Ochii negri și lucitori ca două picături de păcură, de abia se vedeau sub fruntea sprîncenată.

— Ei, ia să văd, măi băieți, zise el, să nu care cumva să mă dați de rușine! — Comandă, Florescu! Florescu începu să bâlbâie.

— T... trăiți, don căpitan, să... să... să comand mînuire.

— Da, mînuire de armă. Să văd!

Căprarul comandă cîteva mișcări. În tăcerea adîncă, se auzea numai șuierul șoptelor și tactul armiei.

— Mdă, zise căpitanul, cam moale, cam moale, dar tot ar merge, că-s recruți... (În urma lui, Anton dădu din cap, ca și cum ar zice: «Firește!») Dar, urmă

căpitanul, este unul colo, la mijloc... cel negricios...
Cum te cheamă ?

— Lăzăroi ! trăiți, don căpitan.

— E fricos, șopti Anton, lungind puțin capul spre căpitan.

— Ei, fricos pe dracu ! e moale, domnule ! e adormit. Deșteaptă-te, Lăzăroi, că are să fie rău dacă nu te vei deștepta. Căprarul Florescu, iaca, ți-l dau pe samă !

— Am înțeles, s' trăiți, don căpitan !

— Bine, te-oi vedea ! Anton dădu iar din cap :
Așa-i !

Căpitanul ieși ; în urma lui ieși și sergentul-major, după ce șopti rîzînd :

— Ți-am spus eu !

Florescu gemu, își culcă arma pe un pat, se încruntă și își puse mîinile în șolduri. La frică și la mînie, bîlbîia totdeauna :

— Ei, ce... ce... ce ți-am spus eu, măi Săracu ? —
ce ți-am spus, măi... ț... ți-am spus... să... să lucrezi
mai viu... mă !...

Un rînjet ciudat prefăcuse fața căprarului : ochii sticleau răi și aprigi, fruntea se încrețise, sprîncenele se lăsaseră pe ochi, în gura cu buze răsfrînte dinții sticleau ca la o fiară. Spatele i se corogise mai tare. Așa, cu mîinile în șolduri, se apropie de Lăzăroi.

— Trăiți, don căprar, nu mă bate, așa-s eu din fire... nu mă bate !

— Lasă-l, don căprar, îngîmă Holeaucă, uite cum tremură... vai de capul lui !...

— He-he ! nu !...

Cînd ajunse lîngă soldat, odată își ridică amîndoi pumnii și-i repezi în obraji galbeni de frică. Lăzăroi începu să tremure ca o frunză.

— Lasă-l, don căprar ! cercă iar Holeaucă.

— Nu ! ioni Florescu.

Pumnul se abătu în pieptul lui Lăzăroi, deasupra pîntecelui. Soldatul șovăi și se lăsă pe vine, cu mina la inimă.

— Vai de mine ! vai de mine ! mugea plin de spaimă. Vai de mine !...

— Vai de mine ? te faci ? Las' că-ți arăt eu vai de mine ! Și poc ! poc ! poc ! pumnii începură să cadă ca ciocanele, în capul soldatului.

— Vai de mine ? te faci, hai ? Vai de mine ? Din pricina ta, să mînînc eu închisoare ?

Lăzăroi scoase un țipăt înăbușit, ascuțit, și se întinse ca fulgerul cît era de lung, pe asfalt — sub fața întunecoasă a căprarului. Și deodată începu să horcăiască, ca un porc înjunghiat, care își varsă sîngele și pe gură și pe rană : Hu ! hu ! hu ! hu ! — La fiecare horcăitură corpul tresărea și se ridica tremurînd de la pămînt ; o spumă gălbie ieșea pe gură și pe nas și-l înădușea.

Florescu se îngălbeni și se trase, fără de nici o vorbă, într-un colț de pat. Ciobanu se repezi afară s-aducă apă. Pantelimon ieși din rînd, scuiță îngreșoșat și se alătură de o fereastră ; acolo începu să privească cu luare-aminte în curtea căzărni. Holeaucă se strîmbă și două lacrimi îi izvorîră în tăcere din ochi.

— Măi Lăzăroi, zise el, moale, măi Lăzăroi, scoală, măi ; scoală, că iaca, acuși vine domnul căpitan ; scoală, bre !

Dar Lăzăroi horcăia înainte și se zbătea, și spuma se grămădea neconținut pe fața lui. Deodată țipă iar ascuțit :

— Vai de mine ! vai de mine !

Un spasm mai greu îl zgudui. Incepu să bată cu pumnii în asfalt și printre horcăituri oîta : Of ! hof ! ooof ! Vai de mine, vai de mine ! of ! hof ! ooof ! mamă-mamă, măiculiță, mămucă, of ! of ! mămucă-mămucă !

Soldații se uitau miloși, cu fețele încrețite. Cîțiva plîngeau în tăcere. Florescu încremenise, nu zicea nimic.

Ciobanu aduse apă, udă pe Lăzăroi, — degeaba ! Bătea înainte cu pumnii și cu capu-n asfalt, țipa și gemea.

— Ce să fac ? zise Ciobanu ; mă duc să chem pe domnu sergent-major. Și ieși.

Fața căzutului era îngrozitoare : galbenă ca de mort, încrețită, plină de spumă gălbie, cu gura strîmbă. Din ochii închiși curgeau lacrimi.

-- Vai de mine ! vai de mine ! of ! hof ! ooof ! ooof ! mămucă-mămucă !

— Ce-i, ce este ? strigă sergentul major, intrînd ; ce s-a întîmplat, ha ? Toți întoarseră spre el fețe spăriate, dar nimeni nu răspunse.

Anton se apropie, se uită plecîndu-se puțin, și se trase înapoi cîțiva pași. Normalistul se alătură de umărul lui și zise încet :

— Florescu... domnule sergent-major...

— Ei lasă, lasă ! întrerupse Anton... Ce să mai facem bucluc și țărăboi ? E bolnav omul și pace !

— Lăzăroi ! strigă el după aceea ; Lăzăroi ! — Scoală, Lăzăroi ! E rușine, bre, om voinic ca tine, să se culce jos ! Scoală, bre !

Lăzăroi stătea acum nemișcat și ofta greu numai. Zguduirii treceau prin trupul slăbit. Din cînd în cînd șoptea : mămucă-mămucă ! cu un accent de disperare nemărginită.

— Lăzăroi! zise iar sergentul-major, scoală! — Ia luați-l doi, urmă el zîmbind, — și duceți-l la *fermelie*, să vadă doftoru ce are... Dacă vedea că-i bolnav, îi dă drumu-acasă! — Ei nu, nu, nu se face, zise el încet, după o clipă. Se cunoaște că nu se face! Ia ridicați-l doi și puneți-l pe un pat, s-a liniști el!

Pe pat, Lăzăroi se mai liniști. Rar, tresăriri, ca izbiri de unde, îl munceau. Intr-un tîrziu rămase nemișcat, așa, cu ochii lipiți, și gura se închise. Holeaucă îi șterse spuma de pe obraz. În tăcere i se auzea răsufletarea grea și regulată.

— Doarme, zise Holeaucă, să-l lăsăm să doarmă; i-a trecut!

Căprarul Florescu încremenise în colțul lui de pat, galben, îngrijat, și ranița din spate parcă era mai mare ca de obicei.

După o jumătate de ceas, bolnavul deschise ochii rătăciți, dureroși și crunți de sînge. Soldații tăcură deodată. În tăcere, Lăzăroi se ridică în capul oaselor și vorbi cu greutate, cu privirile rătăcite:

— Unde mi-s cizmele?

— Iacătă-le-s, în picioare, Lăzăroi! zise Holeaucă.

— Unde-s cizmele?

Holeaucă tăcu. Dar după o clipă îl întrebă:

— Ce-i, Lăzăroi? ai visat poate?

— Da, am visat, vorbi cu greutate bolnavul; am visat! Și ochii priveau nemișcați înairte.

— Ce-ai visat, Lăzăroi?

— Am visat... Doi moșnegi bătrîni-bătrîni, cu niște bărbi mari... mi-au luat cizmele și mi-au tras niște topoare mari-mari în cap... Doamne, Doamne!

— Nu-i nimica, Lăzăroi, iaca, cizmele-s aici.

— Hei, am visat, da... Am văzut pe mămuca... A venit și m-a luat de mîină și m-a dus departe, de-

parte, încolo, în jos... Și eu îi ziceam: Mămucă, șuie-
mucă! tătucu m-a bătut și m-a chinuit! Și ea-mi
nea: Hai cu mine, Ionică!

Oftă și tăcu. Vorba îi era rară, ostenită. Rămase
cu ochii țintiți înainte, aiurit ca un nebun. Apoi mur-
mură iar ceva fără înțeles, se lăsă cu capul pe perină,
închise ochii și adormi din nou.

După ce se sculă, nu-și mai aduse aminte de nimic.
Două zile umblă ca un nebun, istovit, prostit, moale
ca o cârpă. Pe urmă începu să-și vie în simțire.

O INSPECȚIE

Ne ajunse și inspecția domnului colonel, pe la sfârșitul lui februarie, pe o ploaie rece și mărunță de te pătrundea la ciolane. Pentru întâiași dată, am fost duși în hala cea mare, în care se îmbulzesc, pe vremea concentrărilor, dorobanții cu schimbul. Glasul căpitanului vuia ca un tunet, subt acoperișurile înalte.

Am fost aliniați frumos, la marginea unei scânduri, am fost inspectați la haine, la centiroane, la arme, pe urmă ni s-a dat pe loc replaos. Începurăm să suflăm în pumni și să vorbim în șoaptă.

Ofițerii — căpitanul, locotenentul și sublocotenentul — se plimbau pe dinaintea frontului nerăbdători, tremurând puțin în tunica de ceremonie. Sergentul-major Anton pîndea la ușă.

— Nu mai vine moșneagul, zise locotenentul Ioan, și noi ne învinețim de frig aici...

— Serviciul, serviciul, camarade! gemu căpitanul răsucindu-și o țigară.

— Ce mai serviciu! răspunse locotenentul, mîngîindu-și vârful nasului mare; ce-ai muncit într-o vară. dai într-o sară.

Sublocotenentul Leonescu rîse încetinel și făcu, șuierînd, cîțiva pași de vals.

— Domnu colonel ! strigă înăbușit Anton, alergînd într-un suflet la front.

— Moș Tăgîrță ! moș Tăgîrță ! șopti sublocotenentul, așezîndu-și chipiul bine pe o sprînceană și ștergîndu-și tunica de un fir nevăzut de praf. Apoi făcu doi pași mari-mari ca un clovn și se așeză țapăn la dreapta plutonului nostru. Locotenentul trecu, răsucindu-și mustața, la plutonul soldaților vechi și căpitanul Năstase zvîrli țigara, trase sabia și-și dresе glasul.

— Drepti !... Pentru onor — *arm'!* — capul la dreap-ta !

— Pst ! nimeni nu mai mișcă ! — șopti sublocotenentul.

Domnul colonel era un om mititel și gros, cu mustața cărunță, se uita ciudat, cu ochii totdeauna pe jumătate închiși.

Căpitanul raportă. Colonelul, urmat de maiorul batalionului nostru, trecu în revistă plutoanele, privind de aproape pe soldați. Se oprea, făcea cîte-o observație asupra hainelor, asupra ținutei ; căpitanul răspundea domol cu capul plecat pe un umăr, și maiorul, legănîndu-se ca o rață, însemna într-o condicuță.

— Sublocotenent Leonescu, comandă pe umăr *arm'!*
Sublocotenentul ieși din front și comandă.

— Comandă la picior *arm'!* zise iar colonelul.

Sublocotenentul îndeplini porunca. Glasul lui limpede răsuna înălțîndu-se, învăluindu-se subt acoperișul negru.

Colonelul ridică mîna, cu arătătorul înainte :

— Soldatul acesta are poziție defectuoasă.

Maiorul, legănându-se ca o rață, scrise observația în condicuță.

— Comandă pe umăr. Stînga-mprejur. Așa. Soldatul acesta... cum te cheamă? Dobinciuc Costache!... nu poate face stînga-mpre! !

Maiorul însemnă: Soldatul Dobinciuc Costache nu poate face stînga-mpre! !.

Sublocotenentul mai comandă cîteva mișcări și domnul colonel trecu repede la plutonul celor vechi.

— Locotenent Ioan, comandă pe umăr arm'! Locotenent Ioan, comandă la mîină! Așa. Acest soldat, — cum te cheamă? Bamboi Vasile! are poziție defectuoasă...

Maiorul se legăna și scria.

Încă vreo cîteva mișcări și domnul colonel vorbi pripit, privind înainte-i, fix:

— Destul! Ei apoi? Nu-s mulțămît. Ei apoi? mai multă silință în executarea reglementelor militare, da, mai multă silință! Ei apoi? Nu știe soldatul să facă stînga-mpre! ! Ei apoi? Nădăjduiesc că pe viitor...

— Am înțeles, domnule colonel! zise căpitanul Năstase, căci și el era grăbit.

Domnul colonel plecă, mai degrabă lunecă ca o bombă spre ieșire; maiorul se legăna ca o rață în urmă, zăngănindu-și sabia.

— Ei apoi? Ce v-am spus eu? zise locotenentul Ioan; executarea reglementelor militare, frate!

— Nu faci o țigară, camarade? vorbi tainic căpitanul Năstase. Trecurăm și această inspecție! — Antoane! ia oamenii și-i du în plutoane. Altădată mai bine, măi băieți, mai bine!

Ieșirăm prin ploaie, dădurăm în noroi și-n bălți de apă, intrarăm în plutoane, și într-o clipă asfaltul se făcu vînat.

— Florescu, zise sergentul-major, pune oamenii la frecat, să facă pe jos oglindă ! oglinda lui Dumnezeu ! Hea, am mai văzut noi de-astea, zise el apoi. Pentru astfel de treburi ia domnul colonel atâtea sute de franci pe lună și soldatul un franc — un franc cincizeci de bani, nici mai mult, nici mai puțin — da ! un franc cincizeci de bani. — Ia să mă mai duc la cantină... Zicea domnu Mendel că a adus un vas de vin... așa zicea domnul *maior* Mendel... hm ! un vas de vin... Mă duc să-i fac inspecție lui domnu Mendel !
Și astfel s-a sfârșit întâia noastră inspecție.

VIAȚĂ LINĂ

Pe urmă viața începu să curgă regulat, ca mînată de o mașină. Dimineața răcnete și înjurături la sculat; la instrucție înjurături și răcnete; tot asemenea la mîncare și sara.

La suplimentul de dimineață, căprarul Florescu totdeauna — asta era lege — vîra mîna în suplimente pîn' la cot și-și umplea apoi gura și buzunările. Dacă erau masline, lua cît îi trebuia, și lui îi trebuiau multe a dracului; dacă era cafea, nici nu mai vorbesc, bea cu gamela, parcă era vorba pe întrecute. La masă, se repezea ca leul, apuca polonicul, cotrobăia prin cazan și își umplea strachina cu ce era mai bun. Apoi, după începutul lui april, cînd se făcu sergent — don sergent Florescu! — era comedie! Cine-i mai sta împotrivă? Acu venea cumplit, lucrînd cu pumnul și cu cotul, și se punea să aleagă cu mare băgare de samă, ca un doctor, grăsimia ori oloiul de deasupra mîncării. Mai rupea pînea de la soldați, mîncea cu mare poftă, apoi își aprindea o țigară din tutunul unui răcan, se ducea în pluton, se răsturna pe un pat, dădea ordin să nu intre nimeni, și trăgînd cît un bei din lulea, prindea să cînte un cîntec iscat nu

de mult prin regiment. Pe cînd soldații trudiți cău-
tau odihnă pe sub păreți, îi auzeau răcnetul, ca un
boncăluit într-o oală spartă :

Dimineața i se dă
Suplimentul cu cafe
Și la luna-n jumătate
I se dă și solda-n parte...
Soldatul de reușește
Solda lui i se mărește,
Căci la jumătat' de an
El se face caporal,
Și ceva mai *feligent*
Poartă gradul de sergent !

Pentru buna lui purtare
Zece zile de-nchisoare.
Au venit și l-au luat
Și-n carceră l-au băgat.
El acolo ar ședea,
Dar e strîmtă carcera ;
El săracu-ar ședea jos
Dar îi trece os prin os...
Ș-așa viața își petrece,
Cavaler cu sînge rece !

Pe cînd el răgea așa de cumplit, Holeaucă, afară,
într-un colț de zid, murmură cîntece bisericesti, și
Lăzăroi îl asculta cu gura căscată și cu ochii închiși,
răpit, dus în alte lumi. În altă parte, Dănilă, împre-
surat de o ceată, îi zicea cîntece de-ale noastre :

Foilița trei ardei —
De ce plîngi, copilă hăi ?
Da' cum Dumnezeu n-oi plînge
Dacă rochița mă strînge ?

Foaie verde de cicoare,
Sui în deal, cobor în vale,
La Marița-i luminare...

La Marița-s cîinii răi
Sar la drum ca niște zmei !

Dar cînd erau băieții mai înfocați și mai plini de
voie-bună, atunci urla cornul adunarea.

Bat-o Dumnezeu de goarnă,
Cum ne pune ea pe goană !

— Ba degeaba lehăiești — zicea Dănilă — că nu
știi s-o nimerеști !

Cornul sună adunarea,
Cornul sună și culcarea...

Atunci ieșea și *sergentul* Florescu din pluton, cu
căpela pe-o sprînceană, buhăind :

Și-așa viața își petrece
Cavaler cu sînge rece !

Ofițerii veneau plictisiți la cazarmă. Ori în plu-
toane, ori pe pajiștea pe care făceam instrucție, se
plimbau cu pași leneși și grei.

La cîmp am ieșit odată cu venirea primăverii și
cu cele dintăi zbiciri ; și sublocotenentul Leonescu și
locotenentul Ioan de abia călcău pe iarba răsărită ;
ochii lor urmăreau pierduți mișcarea companiei, se
aprindeau numai cînd trecea pe drum, pe deplarte,
vreo umbră ușoară de fată.

În repaosuri, soldații se trînteau cu spatele la pă-
mînt și stăteau cu capul pe raniță, ca pe-o perină.
Fulgerări de rîndunele treceau pe sus, prin albastru.
Pe dealuri înverzite și pline de soare lunecau, însem-
nînd pete întunecate, umbrele mari ale nourilor de
canură.

În fiecare duminică aproape erau inspecții : Vine
domnul căpitan să facă inspecție ! Soldații se năcă-

jeau, se curăteau, se pregăteau. Iată și duminică ; domnul căpitan nu vine, dar a însărcinat pe domnul locotenent, ori pe domnul sublocotenent cu inspecția.

Domnul locotenent se arată căscind plictisit :

— Anton ! ia vezi de fă inspecție la oameni...

— Am înțeles, domnule locotenent !

Locotenentul pleacă, zăngănindu-și leneș sabia și Anton răcnește :

— Florescu ! Ciobanu ! Axinte ! ia faceți inspecție la oameni !

— Am înțeles, domnule sergent-major !

Și inspecția se face.

Pe sergentul-major Anton cădeau toate însărcinările ; apoi el știa cum să le ducă la bun sfârșit. La inspecțiile la îmbrăcăminte și la cameră ale domnului maior, ori ale domnului colonel, căpitanul Năstase chema pe major :

— Antoane ! vezi să fie oamenii curați ; dar e ordin să iasă oamenii în garnitura de cazarmă... Nici un efect de serviciu. Ai înțeles ?

— 'Teles, s' trăiți, domnule căpitane !

Și după ce pleca căpitanul, Anton răcnea la magazioner :

— Miroane ! ia vezi, cei cu mântălile mai așa, îmbracă-i de inspecție pentru ziua de mîni — cu garnituri de serviciu.

Și totdeauna inspecțiile ieșeau bine.

Oamenii trebuiau să se ducă pe răceală la baie. Ordin să se dea flanele soldaților. Căpitanul Năstase e în cancelarie. Anton se așează în ușa magaziei și răcnește : Veniți pe rînd, să vă dau flanelele ! — iar cu mîna face semn să nu se miște nimeni. Apoi șoptește : Ce să ne mai năcăjim cu îmbrăcatul și dezbră-

catul? Doar nu sîntem cucoane! — După cinci minute, răcnește iar: Au luat toți flanele?

— Toți, toți! strigă soldații; apoi se uită unii la alții, rînjind fericiți, cu mîinile la gură. Anton își freacă mîinile: Bun, bun! apoi, cînd iese căpitanul din cancelarie, raportează:

— S' trăiți, domnule căpitane, s-au dat flanele la oameni.

— Bun, bun! zice și căpitanul căscînd.

— Așa se face serviciul!... murmură Anton răsucindu-și o țigară. Ia să mă duc eu să văd ce mai zice domnul Mendel. La dînsul mă duc să mă jăluiesc eu totdeauna... Ce baie? ce baie? Vinul lui Mendel face mai mult decît zece băi!

Dacă vreun soldat vrea să plece pe vreo șapte, opt zile acasă — pe răspunderea lui bineînțeleș — se duce, vorbește cu Anton, se înțeleg la domnul Mendel, și a doua zi, cînd întrebă căpitanul:

— Un om mai puțin azi?

— La infirmerie, domnule căpitane!

Așa se face serviciul! și toată lumea cască și e mulțămită.

CÎTEVA ICOANE

Erau multe ființi de samă în compania noastră. Afară de domnul sergent-major Anton, care avea așa de mare slăbăciune pentru cantina lui Mendel și care își amintea cu duioșie de *campania* din Dobrogea, cu vinul «care se aducea cu căldărușile, domnule»; afară de «cinele roș», celălalt sergent de la cei vechi, Axinte; și afară de uriașul Miron, magazionerul, — multe, multe alte făpturi ale lui Dumnezeu trăiau cu frica de inspecții și de pedeapsă, priveau cu grijă la gradați, își văcsuiau curelele și ranițele, mîncau pînea tare și gustoasă și oftau gîndindu-se și la casa bătrînilor și la fetele din sat, la fetele cu care trăiau ei bine.

Dimineața, după ce suna de corniști și galonații începeau să strige prin plutoane, toată lumea ieșea în răcoarea dimineții, cu *teicile* de apă în mîni și cu ștergarele pe umere, ca să se spele. Se adunau apoi grămezi-grămezi pe sub ziduri, și, în așteptarea suplimentului, prindeau a vorbi de una, de alta. Pe dealul de dincolo de iazul lui Măciucă se arăta soarele mare, roș-înfocat, incendiind apa, umplînd valea de pulbere de aur. Deșteptarea, cîntată de cor-

nuri, suna limpede în văzduhul curat, întovărășită de duruitul adânc al tobelor. Toți o ascultau în tăcere; unii fluierau încetinel, pe gânduri, după dînsa; după aceea iar începeau sfaturile domoale.

Dănilă cel lung și rece descrițea cîteodată frunțile cu năzbîtiile lui; Guraliuc și Lăzăroi ascultau tăcuți și vorbeau rar; Dascălul îngîna cîntece bisericesti cu gîndul la mănăstirea în care-și trecuse tinerețta, și la călugării arși de soare, cu burțile rotunde și cu nasurile roșii.

Elisei, băiat cuminte și așezat, deșcă bună care începea să numere pînile pe care le mai avea pînă ce-i va suna și lui *rezerva*, spunea despre fata lui Antonie din sat de la el, de pe malul Siretului. Se înțelesese cu ea demult, și de doi ani și jumătate îl aștepta. Trebuiau să întemeieze o gospodărie bună; părinții erau cu dare de mîină și le dădeau pămînt destul; și liniștea care-l aștepta la casa nouă, gîndul la pămîntul în care trebuia să tragă brazde adînci ca moșii și strămoșii lui îi încălzeau inima și-i luminau ca de soare ochii verzi care priveau cu bunătate pe obrazul smolit și uscat. Cu glas așezat dăscălea pe cei mai noi:

— Așa-i miliția, bre... Are și ea nacazurile ei, dar la urmă te deprinzi... La urmă, toate trec... Iaca și eu am dezertat o dată, la început; socoteam că n-am să mai pot răbda — dar pe urmă am văzut că trebuie să trec și prin nevoia asta... Și iaca, am trecut... Cînd ai intrat în al treilea an, te lasă toți în plata Domnului, că nu mai au ce te învăța.

Altă deșcă, Muraru, dădea din cap cu aceeași liniște, grămădindu-și trupul măhălos în colțul zidului. Obrazul mic, spînatic, ochii albaștri șterși aveau o pace ca după mari plictiseli. La ei în sat era pă-

mîntul lutos, fără must, pînea săracă și puțină. Acasă creșteau în năcazuri copii o droaie; tată-său, rotar, își închiria petecul de pămînt, se ținea numai cu lucrul mînilor, se îmbăta des și-și bătea nevasta. Pentru flăcău armata avusese un bine: îi adusese zile lipsite de teama foamei. Pînea cazonă și borșul îl îngrășaseră, îi făcuseră niște fălci de egumen. În tăcerea lui cuminte acuma se gîndea ce va face, încotro se va îndrepta, după ce se va întoarce în sărăcia de-acasă.

— Măi Elisei! spunea el celuilalt; tu ai s-o duci bine după liberare... Da' eu ce-am să fac? la noi, bre, e mare nacaz... Eu mă gîndesc, după ce mi-oi face serviciul, să intru vardist aici, la primărie... Atunci am să am și eu un drept... Cu treizeci de franci pe lună, — ehehe! cîte nu poți face!...

Elisei își răsucea gînditor mustața castanie.

— Bre Murarule... e greu... Treizeci de franci e sărăcie într-un tîng... Aici nu-i ca la noi, la sat...

— De ce, bre omule?

— Cum de ce? uite-așa... Pe urmă, crezi c-au să te puie?

— De ce să nu mă puie?... Doar serviciul mi l-am făcut... Am și eu un drept!

Celălalt clătina din cap și tăcea. Iar Muraru scoatea tabacherea și-și răsucea încet, cu grijă, o țigară de tutun negru, «de cel care se vinde zece bani căruța». Apoi întorcea privirile spre dulăpar, care, sub privirile sergentului Florescu, tăia suplimentele pe un țol întins jos, în praf.

Gură mai multă făcea unul Cristescu, mahalagiu de prin Botoșani. El dădea totdeauna dracului miliția, puțin îi păsa de închisoare și de bătaie; întîrzia regulat în concediu, fusese dat dezertor de trei ori

și stătuse la răcoare la Galata șase luni. Cam colțos, cam cu dispreț pentru galon, dar altfel bun camarad. Vorbea cu nemiluita, ș-avea un glas limpede și puternic, de-ți era mai mare dragul să-l ascuți, cînd porneam în marșuri, pe căldură ori pe umezeală, cu ranița plină în spate. Scund, uscat, cu obrazul tras, fără pic de sînge, grăia moale, cu duhul blîndeții; dar avea mîinii juți și dese, în care ochii îi scînteiau străpungători, dintrodată măriți pe fața palidă lungită, iar glasului îi dădea drumul ca unui gemăt aspru și rău. Nu știa de tată, nici de mamă; o singură soră avea, măritată cu un frînar de la gară. Despre dînsa vorbea cu dragoste și cu ochii luminoși, și despre doi nepoți, pentru care de multe ori furase jucării și acadele de pe la negustorii din mahala. Vorbînd despre asta, rîdea arătîndu-și dinții ascuțiți, încrețindu-și obrazul fără sînge și privind drept, la cei care-l ascultau.

Sergentul Florescu își puse într-un rînd mîinile în șolduri și-l privi de sus în jos :

— Măi Săracu ! dacă n-am fost eu pe acolo... Să fi fost eu acolo la poliție... să fi pus mîna pe tine... Știi tu ce bătaie îți dădeam ? Mămulică-maică ! Cum să furi tu, mă ?

— Trăiți, domnule sergent ! Eu fur așa, altul altfel... Parcă cine-i curat pe lumea asta ? Las' că știu eu, știu multe...

— Hm ! ce știi, mă ?

Cristescu ridică ochii, cum sta jos lîngă zid, spre sergent, și-l privi țintă, zîmbi, apoi rosti rar :

— Las-o moartă, domnule sergent ! De abia aștept suplimentul cela, — și mă gîndesc că tare-i mititel, bată-l Dumnezeu să-l bată ! Nici pe-o măsea n-ai ce pune...

— Dă o țigară, mă! zise sergentul tare, rîzînd.

Dar soldatul făcu semn cu mîna, bătînd în jos aerul, ca și cum numai de asta nu putea fi vorba, și prinse a rîzni din gură despre alte cele.

Cu dînsul nu prea se jucau gradații. Altfel mergeau însă lucrurile cu Tănase țiganul, de pildă. Obrazul lui osos, mic cît pumnul și uscat ca o smochină, de multe ori se cutremura și se rumenea de palme; trupu-i subțire, îmbrăcat în garnitură de lespădătură, deseori se încovoia cînd amenința lovitura lui Axinte, bunducul de sergent pistrui, cu părul roș. La mîncare cel din urmă, la corvadă cel din tîi: el zidul de care se izbeau valurile de mînie ale gradaților, el ținta glumelor. Și totuși gura-i sta întinsă ca o secere pînă cătră urechi, cu dinții albi sticlind. Cînta cînd putea, și din gură și din scripcă, și mai domolea amarul sergenților și căprarilor. Mai ales sara, cînd îi pălea jalea, în semiîntunericul plutonului, în fund, se strîngeau, dădeau ordin să se aducă o vioară de la *țiganii* de la muzică și o puneau, cu un pumn după cap, în brațele lui Tănase. Și *cioara* începea să cînte, cînd de inimă albastră, cînd de bucurie, — înveselind pe Florescu uneori așa de tare, încît îl făcea să strige:

— Brava, măi Nevoie! brava, cioară! meriți să te pun planton cu două răniți în spate!

Și Tănase se încovoia mai tare pe scripcă și degetele-i tremurau pe strune, pe cînd cu dreapta suia și cobora încet arcușul. Dar iată că într-o bună zi îl pălea pe țigan jalea — și o ștergea de pe cîmp, din cazarmă, cum se întîmpla, la *chiranda* lui. Sergentul-major Anton știa acest obicei și trimetea pe Elisei să-l caute la Bordeieni în sat, peste dealul lui Măciucă. Și Elisei îl aducea, iar Anton, drept

mulțămită, îl puneă pe «bandit» jos, și învăța pe galonații mai tineri «cum se face morală» fără ca să se cunoască pecețile pe care i le puneă pe trup, destul de îndesat. Cînd scăpa din mîna *majorului*, îl apucau ceilalți; apoi, după scărmăneală, îl puneau la cîntare, — și țiganul își arăta dinții și cînta. Numai în răstimpuri se oprea și se ștergea încet de sudoare sîngerată.

— Aha-ha! gema Axinte. Ți-a trebuit chirandă! Să-mi pui acu pe scripcă cîntecul pe care i l-ai zis cînd ai văzut-o, că altfel te scot afară pe borta cheii de la ușă, — vascrisu și Blagoveșteniile. — mă!

— Haud! scîncea Tănase tresărind.

— Încă crîcnești, ha?

Și-n jur porneau, pe-năbușite, rîsete și glume.

Dintre căprarii vechi doi erau mai de samă:

Bolohan, fecior de gospodar bun, era băiat vrednic și tare-n miliție. Ciocnea rar și numai cînd îl scoteau din sărite. De obicei înjura numai, cu strășnicie, și-și zbirlea mustățile mari ca vrăbiile. Popa era disprețuit de gradați: cerea prea des țigări și bani de la soldați și se îmbăta regulat sîmbăta sara la domnul Ilie. Cînd venea după miezul nopții, prindea să urle în pluton. Se deștepta Axinte și începea să-l alunge cu o cizmă printre paturi. Il grămădea într-un colț și începea să-l mîngîie. Iar Popa striga, ghemuit jos, cu mînilé în apărare deasupra capului:

— Nu da, don sergent! nu da! eu cînt, ce? să nu cînt?

— Cînți, ha? și eu bat doba, mă!... striga Axinte lucrînd cu ghionturile și cu cizma.

Apoi, după ce-l lăsa, — Popa mormăia nemulțămît în colțul lui, cu capul sub pat:

— Măi cîne roș! al dracului cîne roș!

— Ce-ai zis? ȕipa Axinte.

— Trăiȕi, don sergent! am onoarea să vă salut!

Și a doua zi se scula cu ochii mici cîrpiȕi, afundaȕi mai tare sub fruntea îngustă, cu faȕa buhăită și luccioasă, cu capela îndesată tare pe capul ȕuguiat.

Intre aceștia și între toȕi ceilalȕi nouăzeci de oameni, care buni care răi, cum da Dumnezeu, era cînd vreme lină, cînd posomorită. Dar răbdarea venise acuma și asprimile nu mai aveau amarul începutului nici chiar pentru recruȕi.

Cele dintăi șoapte de bucurie, după cîntarea zorilor, adiau cînd începea împărȕirea suplimentului. Apoi, ca după o dezamăgire, urma o liniște scurtă în care se înălȕau glasurile de comandă ale galo-nașilor. Incepeau băieȕii să se încingă, să-și așeze creșturile, să-și potrivească raniștele. Urma inspecȕia: se rupeau ciȕiva nasturi slab cusuȕi, care trebuiau prinși la loc ca cu sîrmă, la moment. Unii erau îndreptaȕi cu capu-n sus printr-o ciocnire ușoară sub barbă. Apoi venea Anton:

— Cum merge, ha?

— Bine s'trăiȕi, don sergent-major!

— Da' tu, Lăzăroi, ce zici? te mai doare vătămă-tura?

— Nu, s' trăiȕi don sergent-major!

— Da' ce te doare, ha! poate vrei *chilină*, ch-claz, cuie de bleahuri, — îȕi dau bucuros, numai să te faci sănătos!

Lui Lăzăroi îi fugeau ochii pe dealuri, ori în sus, spre văzduhul plin de lumină. Urma tăcere un răs-timp; venea sublocotenentul; Anton își scotea piep-tul în afară, trăgea sabia și comanda: dreȕți! Ra-porta, se trăgea la o parte, clipea dintr-un ochi și

zvîrlea o privire plină de rîs spre ofițer : Aista-i tinerel, săracul ! Ce știe el !

Deodată, în lumina dimineții, izbucneau iar cornurile, cîntînd adunarea întăi, apoi ieșirea la cîmp. Sublocotenentul trăgea sabia. Anton raporta că are de lucru—și se trăgea agale spre cantina lui domnu Mendel, — apoi, după comandă, — trupa se întorcea, pornea în tact apăsăat, și tălpile scrișneau aspru pe prundul șoseluțelor.

Pe cîmp începeau mînuirea de armă și marșurile. Ofițerii se adunau încet-încet la un loc, făceau o roată mare, în care izbucneau din cînd în cînd rîsete tari. Comandele gradaților se înălțau dese, una după alta ori mai multe odată, spre cerul limpede. Prin căldura primăverii, pe colții umezi de iarbă, rîndurile drepte se mișcau, înaintau, se răsuceau, ocoleau și sergenții răcneau cît puteau. De zaplazul negru al cazarmei sta rezemat cornistul de serviciu și dormita cu cornul trecut prin brațul drept. Deodată îl deștepta glasul ofițerului cu șarf : Cîntă, mă, re-paosul...

Și dulce ca o mîngîiere trecea prin lumina zilei glasul goarnei. Dinspre tîrg se arătau bulgarii cu bragă și băieții de ovrei cu covrigi și cu pîne. Soldații se împrăștiau furnicînd, împresurau pe negustori, izbucneau unii în rîsete îmbrînçindu-se peste mărfuri, alții se trînteau la pămînt cu capul pe raniță, închideau ochii, stăteau nemișcați un răstimp, apoi ridicau pleoapele și priveau spre nourii albi care rătăceau sus-sus în nemărginire, pînă ce se pierdeau în albastru. Cîte un vultur se strecura pe vînturile înălțimilor, zvonul descreștea ; o lene, o lene plăcută cuprindea toate mădularele, încălzindu-le și amorțindu-le.

MARȘ DE NOAPTE

Toată ziua s-a făcut miliție la cataramă, în strigătele mari ale gradaților, într-o lumină orbitoare și într-o căldură năstrușnică. Rîndurile se mișcau în pas iute, cu ranițele negre în spate. Ofițerii, din roata lor, din sfatul plictisit, se întorceau cînd și cînd și-și căutau din ochi companiile. Căscău lung și duceau repede mîna la gură, apoi se întorceau în călcăie spre obrazurile asudate ale tovarășilor. Din cînd în cînd plutoane, după răcnete prelungi, se năpusteau în pas alergător, și un rîu de baionete alerga scînteind tremurător odată cu ele. Urale izbucneau și se înălțau spre văzduhul alburii în care se roteau pete întunecate de căldură; și rîndurile învălmășite se opreau la capătul celălalt al cîmpului de instrucție, spre tîrg, unde, înaintea căsuțelor scunde, la umbra copacilor, stăteau cosînd gospodine în fuste colorate.

La năvala neașteptată ridicau capetele, începeau un rîs cu poftă care le cutremura trupurile grase. Cai împiedicați care pășteau pe aproape, înspăimîntați, porneau în copce la vale sunîndu-și piedicile de fier. Godaci murdari ridicau din țărîină, leneși, ca-

petele cu ochii adormiți sub genele albe. Și sergenții se opreau o clipă, își plesneau capelele pe-o sprinceană, își duceau de jos în sus minile la mustăți, mîngîindu-le, apoi comandau : Pe loc, repaos !

Liniștea din cînd în cînd se întindea, după ce adia pe deasupra companiilor glasul goarnei. Atunci de departe, de devale, din văgăunile lutărilor, se înălța duruitul darabanelor învățăceilor și țipetele ca de moarte ale cornurilor în care suflau cu ochii holbați elevii. Era un amestec de duruiri și de trîmbișări, care creștea, suia tot mai sus, tot mai aspru, care scădea și se oprea dintrodată. În tăcerea ce urma treceau pierdute înjurături și răcnete acolo, în fundul gropilor ; apoi iar porneau cornurile melancolice și darabanele ostenite.

Pe la toacă, dintrodată se dădu ordin ca toată lumea să intre în cazarmă. Ofițerii, la un loc, porniră spre tîrg. Compania noastră intră în curte într-o pulbere deasă. Sergentul-major Anton ne aștepta :

— Axinte ! Florescule ! ați intrat rău în chichion ! Mergem în marș, bre, pe unde a înțarcat dracul copiii !

Tănase țiganul înălță capul :

— Trăiți, don sergent-majur ! poate ne ducem peste deal !

— Nu crîcni, pasere ! te-au apucat hachițele, ha ? ți-i dor de chirandă, ha ?

Gradații începură a înjura printre dinți :

— Măi Săracu ! după ce am muncit o zi amară, acu pornim și la drum...

— Ce descînți acolo, Florescule ? rînji Anton. Mă, eu de cincisprezece ani o fac, mă, și nu mă mai plîng... Greu, mă, dac-o iei așa ca muierile... Poate

și voi vă plîngeți, indivizilor? Elisei, ha! și tu plîngi?

Elisei zîmbi:

— De ce să plîng, trăiți don sergent-major! Trece și asta!

— Da' tu, Lăzăroi?

Lăzăroi își înalță ochii spre streșina pavilionului.

— Ha! gemu Anton. Ce mai miliție! Oastea lui Papuc!... Vă dau dracului, mă! Puneți-vă pe găteală, și cînd m-oi întoarce, luna lui Dumnezeu să-mi fiți! Eu mă duc pînă la domnu Mendel. Da' să dea dracul, să vă puneți la *duhănit tiutiun!* — Axinte! Florescule!

— Ordinați!

— 'Teles?

— Da, s' trăiți, don sergent-major!

— Bine — ha! Miroane! vezi de-i înțolește!... Ce te holbezi, Lăzăroi, la *chicioare*? Iți ies broaștele? Iți cer de mîncare bocîncii? Ai ceva de zis?

— N-am...

— Vra s' zică nu protestezi, Nevoie?

Lăzăroi tăcu și oftă.

— Are și el bibică! rînji Anton făcînd cu ochiul. Crezi că n-are?

— Ba bine că nu, grăi Axinte. Numai să-l întreb...

— Ha, Lăzăroi, — ai?

— Eah! n-am! șopti soldatul, rotindu-și pe sus ochii.

— Haram să-ți fie! nici să n-ai!...

Și pe cînd gradații, ieșiți din rînduri, rîdeau descătărămîndu-se, Anton porni legănîndu-se și sunîndu-și sabia spre cantină.

Făcurăm piramidele, apoi toată lumea începu a se pregăti pentru marșul de noapte. Florescu înțepeni nițeluș pe Lăzăroi și iuți pe Guraliuc c-un pumn după ceafă. Axinte sui în sus pe Tănase: se apropie de el, îl privi o clipă cum își freca năcăjit curelele, apoi, zîmbind, îl apucă de păr, de la tîmplă, îl trase domol înălțînd mîna și țiganul, cu gura căscată, cu obrazul brăzdat de crețuri în toate felurile, se ridica de la pămînt încet, cu gîtul lungit, cu ranița într-o mîna și cu peria în alta, după mîna sergentului. În jur erau rîsete, certuri înfundate ș-un lîșit neîntrerupt de perii.

Se sună de masă; pornirăm spre bucătărie. Acolo, companiile veneau în pas îndesat, se opreau scurt și flăcăii se întorceau la front repede; brațele se arătau înarmate cu linguri și cu străchini. Glodeanu, bucătarul nostru, negru și asudat, veni întovărășindu-și cazanele mari din care ieșeau aburi. Dulăparul împărți pînea, sergenții aleseră «ceva bun», apoi prinseră a împărți pe rînd soldaților, fasolele cu slănină. Cornistul de serviciu sună *drepti*, larma se potoli deodată, toată lumea se descoperi. Cîți încăpură, se așezară la mese; alții se dădură deoparte, se lăsară pe pămînt și-și așezară mîncarea dinainte, între picioarele întinse. Tăcuți, cu gîndul la alte lucruri, îmbucau domol; frîngeau pînea, înălțau lingurile cu fețele foarte serioase. Numai din cînd în cînd, printre sutele de capete, trecea, izbindu-le parcă, glasul aghiotantului de săptămînă. Toți ochii se înălțau, apoi iar se aplecau spre străchinile cu mîncare.

Vremea era limpede; de la asfințit strecura soarele sîrme de aur peste acoperișurile roșii ale pavilioanelor. De partea cealaltă, sub deal, iazul lucea

nemișcat ; o ciobacă trecu încet brăzdînd luciul, apoi se afundă în pădurile dese de papură. Un stol de rațe rățăcea pe sus prin lumină, căutînd loc de așezare. În împrejurimile goale ale căzărmi era liniște adîncă. Unul cîte unul flăcăii se ridicau, se ștergeau cu mîna pe mustăți, își făceau cruce și-și puneau în cap capelele.

Apoi după masă, pe cînd toată lumea se pregătea într-un murmur nedeslușit, prin fumul înserării izbucniră cornurile și tobele. Anton se arătă roșu ca gotca, sugîndu-și mustățile :

— Încă nu ești gata, ha ? Oaste a lui Papură-Vodă ! Mă, nu te-ai lustruit, n-ai tras încă în dinți curelele ? Fi-ți-ar satu-n pușcărie !

Dar oamenii se rînduiau liniștiți. Elisei șopti :

— Iar a băut cu ceilalți majuri.. Parcă i-a dat cineva pe gît de rață !

Și-n curtea mare, în piața de adunare, după ce se rînduiră toate companiile, cu ofițerii, se arătă și colonelul, bunduc, pe-un cal sur, unguresc. După ce i se dădu onorul, după ce maiorul ajutor, nalt, gras și greoi, raportă legănîndu-se, — un răstimp se întinse liniște. Prin întunecimea care încet-încet creștea, rîndurile negre se-ntindeau în patru părți, neclintite, ca niște ziduri.

Dintrodată domnul colonel smunci frîul. Calul se săltă puțin de la pămînt cu picioarele de dinainte. Domnul colonel cercă să prindă cu dreapta mînerul săbiei ; se ghemui asupra coamei calului care sălta zguduindu-l în toate felurile. Apoi brusc i se arătă fața și sabia sclipi.

Se auzi un *Marș !* ascuțit, și tobele bătură scurt tactul întăi, — pe cînd capul coloanei se urnea ca izbit dîndărăt. Și după darabane izbucniră talgerele

și toba mare — apoi muzica întreagă, într-un șuvoi răsunător care înfioră toată mulțimea.

Luminile târgului începeau să se aprindă în toate părțile; femeile, copiii ieșeau îmbulzindu-se la marginea drumului, cu fețele îmbucurate de melodia vioaie a marșului. Rămîneau în urmă rîzînd și vorbind, pe cînd copiii se luau după coloană, întinzînd pași mari, bălăbănindu-și brațele, în tactul muzicii.

După praful orașului, după îmbulzeala târgoveților, ieșirăm pe sub cumpăna rohatcei; și cum trecurăm podul de piatră, — riul de răcoare al cîmpiilor ne izbî.

Noaptea venise și cîmpiile se desfășurau liniștite de o parte și de alta a drumului, subt întuneric, ca subt un fum încremenit. Lumini licăreau departe, în sate; dispăreau, parcă intrau în pămînt, apoi izvorau. Deasupra cerul, cu luminițele tremurătoare aprinse, se boltea spre zare fără nici un nour, albastru și adînc. Soldații mergeau în pas de voie, într-un ropot neregulat, înăbușit; ofițerii sprinteni călcau tăcuți pe cărările de dincolo de șanțuri; aproape de noi Florescu, încovoiat sub cele două ranițe, se pleca înainte la fiecare pas și îngîna încet, pe nas, un cîntec ostășesc:

Eu sint dorobanțul cel de la Smirdan,
Ce-am făcut pe Turcul de-a strigat aman.
Scumpa mea țară eu voi apăra,
Copile mîndre voi îmbrățișa !...

Tovarășii ceilalți ai mei înaintau liniștiți sub greutatea raniței. Gînduri, doruri, le luaseră sufletele spre alte locuri: mirosul umed al lanurilor aducea uitairea căzărmi pentru o clipă. Iată o cumpănă de fîntînă, iată o margine de sat; lătrături de cîni răsună,

o arătare albă se strecoară pe lângă o poartă; un om nedeslușit se afundă în inima satului pe-o ulicioară; iată o podișcă de bîrne; mai încolo, lângă un ochi luciu de apă, o moară neagră; pîlcuri de sălcii și-un drum de costișă, care urcă pe sub maluri rîpoase...

Și Elisei zice deodată :

— Uite, bre, parcă-i pe la noi... Așa-i satul, așa-i moara... Și eu veneam cu caii din poienile Siretului...

Glasul lui Lăzăroi s-aude dindărăt :

— Tu te duceai de pășteai caii la Siret ?

— Da. Da' ce-i ?

— Nimic. Așa, întreb. Eu nu m-am dus niciodată cu caii...

— Și ce faceți voi?... Tatu-tău nu-i de-ai noștri?...

— Ba da, zise încet Lăzăroi. Da' noi eram la tîrg și tata era om nevoieș... lucra cu palmele...

Muraru, dinainte, întoarse capul :

— Parcă nu-i mai bine la tîrg decît la sat ?

— De ce să fie mai bine ? Îngîină Lăzăroi... Noi am fost saraci tare...

— Da, da' poți avea o slujbă... zise cu pătrundere Muraru.

Elisei începu a rîde :

— Ce slujbă, mă ? Azi ești, mîine nu... Calicie ! La noi, dacă ești om vrednic...

— Da, om vrednic... oîță Lăzăroi. Da' eu știu că am să tai lemne ș-am să car apă... Ce pot face eu ? Aici în armată-i mai bine. Poate m-oi mai deprinde. Și pe urmă n-am să mai am nici o grijă...

— Bine, bre, zise Elisei, nu ți-i dor de-acasă, de tatu-tău ?...

— De ce să-mi fie dor? șopti soldatul, și oftă iar.

Un răstimp de tăcere. Dănilă începu a râde:

— Numai eu și cu Guraliuc nu mai zicem nimic... Multă apă are să curgă pe Siret pîn' ce ne-om libera noi... D-apoi Simina? El poate să și moară pînă atunci... Dragostea — bat-o s-o bată nevoia de dragoste!...

— Ce-i acolo, ha? zise deodată Anton. V-ați pus la sfat, Nevoilor! V-apucă boala? Vă gândiți la Ileana?

— Li-i dor de mămăligă! zise rîzînd Pantelimon.

— D-apoi cum, domnu profesor! grăi Dănilă. Că dumneata ai crescut numa-n aur...

Sergentul-major icni de rîs. Normalistul gemu:

— Țărrane!

— Așa-i, cucoane, săru' mîna! scînci Dănilă. Apoi șopti: La o parte, bre, că trece boierul cu sacaua!...

Un rîs înăbușit trecu printre rînduri. Pantelimon nu mai zise nimic.

Ajunși în vîrfurile costișei, cîmpiile iar se deschiseră și lumini pierdute de sate, ca stele, iar se arătară. Tot regimentul, ca un rîu negru, curgea domol prin albia șoselei.

Deodată, de la gradat la gradat, veni ordin din frunte, de la colonel:

— Să cînte trupa!...

Și galoanații începură a îndemna, a da tonuri false, a scutura pe cei mai adormiți.

Și companiile, una după alta, încercară să cînte. Mergea greu: unii apucau înainte, alții rămîneau în urmă și se opreau, unii parcă strigau într-o dispare mare. Și țistuirile începură:

— Tăceți, măi, că vă faceți de rîs!...

Compania întâia rămase urlînd în legea ei *Marșul dorobanțului*, apoi tăcerea iar veni. Și iar merse-răm o bucată bună, — pînă ce în răsărit se arătă rumeneala de aur a lunii, întâi, apoi toată roata de foc, împînzind din zare în depărtări o bură luminoasă.

Atunci începu dintre noi să cînte Cristescu. Glasul lui se înălța limpede spre bolta plină de stele, se întindea parcă în largul cîmpiilor, și toată coloana, în tot lungul drumului, îi asculta viersul. Era un cîntec obișnuit :

Frunză verde lozioară,
Prutule apă vioară,
Face-te-ai neagră cerneală...

Și cîntarea zbura în întinderi tremurînd. Se simțea că și colonelul din frunte stătea cu urechea așintită, în legănarea mersului. Anton începuse să mormăiască întâi; dar o șoaptă se strecurase din ofițer în ofițer, printre rînduri, — și sergentul-major bucuros, parcă el făcea o faptă bună, acuma murmură :

— Așa, măi Săracu ! bine cînți, fire-ai al dracului ! Te-ascultă și *Moșneagul*...

Căpitanul, călare, se apropie și se aplecă pe coama calului :

— Cine cîntă, Antoane ?

— Cristescu, domnule căpitane...

— Ei, al dracului ! îți place ?... Ca o privighetoare, domnule !...

Iar soldatul se aprindea tot mai tare, tremura din gît notele, pierdea sfîrșiturile ca într-o adiere, — și se opri deodată într-o îngîinare joasă și adîncă.

Cîțiva din juru-mi oftară, dar nimeni nu rosti nici o vorbă. În tăcerea cîmpiei, numai vuietul surd și slab al pașilor pătrundea.

Un glas slăbit, de departe, veni : Stăi !

Toată lumea se opri îmbulzindu-se și se revărsă spre șanțuri.

Luna mare se ridicase și cîmpiile se lămureau drepte pînă cine știe unde, ca niște ape liniștite, sub painjenişul de lumină. Colonelul trecu spre coada coloanei în trap săltat, și cîteva clipe tăcerea stăpîni rîndurile. Prin noaptea luminoasă veni de departe, de cîteva ori, strigătul scurt al unui pitpalac. În fund, departe, sub lună, licărea o frîntură de pîrau în lungul unei fîșii de pădure neagră ca păcura.

Flăcăii se trîntiseră în șanțuri pe spate, cu capul pe raniță. Osteniți, unii închideau ochii, alții priveau, cu pleoapele mari deschise, în văzduh, sus, unde stelele păreau acuma în lumină fulgi tremurători.

Holeaucă zise domol, întorcîndu-se pe o coastă spre Cristescu :

— Măi vere, toată învățătura mea la mănăstire nu face nici o para... Cum ai cîntat tu nu mai cîntă nimeni pe lumea asta...

— Trebuia să se facă dascăl ! vorbi încet Lăzăroi.

— Ce știți voi, bre ! zise Cristescu și-și întinse buzele într-un rîs tăcut, arătîndu-și dinții ascuțiți și răi. Cînd te doare, țipi, ș-atîta-i !...

După o clipă de tăcere se auzi și glasul sergentului Florescu :

— Care vine în pas alergător, c-o țigară, mă camarade ?...

Iar Anton răspunse din altă parte :

— Te-o apucat gustul să bei *tiutiun*, ha ! Mai bun e *lichidul* lui domnu Mendel !

O clipă se-nterupse. Apoi plescăi din limbă, cu gust :

— Pe onoarea mea, acuma să fie și *țîmbalagii*, ar merge ca în campania 77—78.

ÎN CONCENTRARE

In primăvara aceea, au fost concentrați opt sute de recruți — dorobanți cu schimbul — pentru instrucție. Au venit patru companii, pe rînd, și au umplut de larmă și de praf hala cea mare a căzărni. A doua zi de cum au venit, îmbrăcați cum a dat Dumnezeu, încălțați cu opinci, cu pușca în spate, au și fost scoși la cîmp.

Ș-apoi — dă, Doamne, bine! O muncă de tartar începu! Atunci am văzut eu cît poate dorobanțul nostru.

Eu eram căprar, atașat ca instructor la compania a zecea.

Deșteptarea, după program, era la patru. Dar înaintea programului stau căprarii; prin urmare de cum răsărea luceafărul de ziuă, începeau răcnetele: — Scoală, măi! sus, măi! Scoală, *răgălie!* scoală țîrîie-obială! iar cei care aveau glas slab — aveau bețe tari de alun.

În liniștea sălii se stîrnea îndată freamătul mulțimii; glasurile căprarilor, numai, izbucneau deasupra freamătului ca niște trîmbițe. Lumini ușor-rumene de

zori pătrundeau prin geamuri. În lumina slabă, praful stîrnit juca, se frămînta ca purtat de vînt.

Indată oamenii se îmbrăcau, se încălțau și prindeau să așeze paiele care le slujiseră de paturi. De abia atunci suna de gornști. Răcnetele creșteau, roirea prafului sporea. Oamenii ieșeau afară, se spălau pe ochi în răcoarea dimineții de primăvară.

Se suna deșteptarea; urmau cîteva clipe de liniște. Dorobanții se strîngeau ca oile. Se uitau unii la alții, se întrebau, se cercetau, — pe cînd valuri de purpură umpleau răsăritul. Pădurile se întindeau în zări, sub un pînjenis de pîcle de un albastru posomorît; pe costișe lanurile erau verzi și se lămureau încet-încet, cu cît luminile cîștigau văile. Vorbeau de vite, de pămînt, de arat, de semănat — pînă ce prindeau de veste căprarii. Asta-i pacostea dorobanțului: căprarul. Dacă n-ar fi căprarii, ar fi cum ar fi în oaste.

Se îmbrăcau cu mîntălile, se încingeau, luau pușca și, mai mult duși de dinapoi, se așezau pe două rînduri.

Întăi începeau să se numere. Greu de tot! Unu, doi, trei... pînă la douăzeci. La douăzeci învîlmășeală: doi se ceartă: unul zice că-i locul lui, celălalt că-i al lui. Vine un căprar și-i așează cu mîna. Nu mai spun *cum* îi așează: asta se înțelege de la sine. Se începe numărătoarea de la capăt; dar după treizeci și nouă, unul răcnește cît ce poate... Șaizeci!... Vine iar căprarul. Pînă la două sute și ceva — greu de tot!

După numărătoare, coloana de marș... Vai-vai! Unul se întoarce la dreapta, unul la stînga, stau așa și se privesc mirați; unul rămîne stingher, se înciu-dează, zvîrle pe altul de la locul lui, se așează el. Căprarii răcnesc cît ce pot:

— Măi! cu *unu*, toată lumea se întoarce la dreapta; cu *doi*, rîndul al doilea primește un pas la dreapta; cu *trei*, numerele cu soț trec la dreapta celor fără soț — printr-un pas mare; toată lumea numără!

Ș-odată, după comandă, îi vezi, doi câte doi, că se trezesc față în față.

— Stăi așa! răcnește sergentul; scuipe-l, mă! tare, așa! Măgarule, nu știi unde ți-i dreapta?

Și căprarii iar încep.

— Măi! cu *unu*, toată lumea se întoarce la dreapta; cu *doi*, rîndul al doilea primește un pas la dreapta...

Și răcnesc dînd din cap, cu fețele grozav de amărîte.

Un moment de răgaz: împărțirea suplimentului. O pîne trebuie împărțită, după reglement, la nouă oameni; dar căprarul sau sergentul de serviciu împarte o pîne la douăzeci de oameni. În armată trebuie să te deprinzi a fi econom; și tot în armată este o zicătoare: cînd vin dorobanții, o duc bine gradații.

Însfîrșit, se sună adunarea, apelul și ieșirea la cîmp. Vin ofițerii, se uită la oameni.

— Ei, ceva instrucție ați mai făcut înainte de apel?

— Da, s'trăiți, domnule căpitan, am făcut coloană de marș...

— Comandă, și să ieșim.

Sergentul-major comandă coloana de marș și oamenii ies în *Tîrgul Vitelor*. Pe cîmp, compania se împarte la gradați. Se fac opt secții, câte doi galo-nați de fiecare secție.

Căpitanul adună instructorii și le ține cam următorul logos:

— Căutați de vă dați toată silința. Luați sama: în douăzeci de zile oamenii trebuie să iasă cu instruc-

ția completă. Fiți aspri. Fiți pătrunși de adevăratul simț militar. Ați înțeles ?

— Da, am înțeles, s' trăiți, domnule căpitan !

Soarele începe să ardă : o să fie o zăpușeală cumplită. Acuma începe munca de tartar.

Imi vine să rîd cînd îmi aduc aminte de vremea cînd eram căprar-instructor. Eram strașnic pătruns de datoria mea. Cu cîtă seriozitate comandam : Ina-
inte-marș ! La dreapta-marș ! La stînga-marș ! Pluton
la-*front* !

Răcneam în gura mare ca un disperat și băgam în toți dracii pe cei douăzeci de oameni de sub comanda mea. Și cît eram de pătruns de *adevăratul simț militar* ! Prin adevărat simț militar se înțelege pumnul, palma, ghiontul, răcnetul, crucea, Dumnezeu, evanghelia — și toate celelalte lucruri mai mult sau mai puțin simțitoare fără de care nu poate să existe un adevărat și bun căprar.

Cum spun, răcneam cît ce puteam ; oamenii și ei făceau cît puteau — ca niște bieți copii spăriați ce erau ! Dacă comandam la dreapta, unii se întorceau la stînga și prăvăleau un rînd întreg în fierbințele lor. Dacă comandam înainte, unul apuca ceala și mergea pieziș, pătruns că merge bine, pînă ce se trezea la douăzeci de pași de tovarășii lui.

Căpitanul șuiera și instructorii se adunau.

— Domnilor ! merge prost de tot. Dacă va merge tot așa, o să vă bag la închisoare ! Fiți aspri, fiți pătrunși de adevăratul simț militar ! Trage-i ! Aista : doroanț, nu e permanent ; face douăzeci de zile și s-a dus ; trage-i, altfel nu merge !

— Da, am înțeles, s' trăiți, domnule căpitan !

După aceste vorbe părintești, căprarii se pătrun-

deau cu o adevărată frenezie de adevăratul simț militar.

La ceasurile unsprezece, și soldații și căprarii erau numai apă.

Se suna *ruperea* : oamenii intrau în cazarmă. Căpitanului îi plăcea să meargă oamenii țanțoși, veseli, și să bată talpa la pământ. Asta-i patima cea mai mare a tuturor : să bată talpa ! că nu s-aude nimic, nu s-aude nici un tact !

Și căprarii alergau și se zbučiuiau :

— Bate talpa, că te ia muma dracului !

Se suna de *masă*. — Vorba vine, că numai la masă nu mînceau oamenii. Dacă era noroi, mînceau în picioare, dacă era praf se trîneau jos.

Zicătoarea : cînd vin dorobanții, o duc bine gradații — se împlinea cu prisos : căprarii mînceau carnea și dorobanții zama — cînd era de fruct ; iar cînd era de sec, atunci dorobanții mînceau zama și căprarii fasolele.

De la douăsprezece la unu, teorie.

Oamenii învățau cum să se prezinte, cum să salute, jurămîntul și teorie din tragerea în țintă.

Dorobanții noștri sînt cei mai mulți flăcăi deștepți. Cei ageri n-o duc rău. Dar vai de cei slabi de cap — adică vai de capul lor și de pumnii căprarilor !...

Îmi aduc aminte de doi -- n-o să-i mai uit !

Unul — Magherca — era scurt, bine făcut, smolțit, frumușel la chip, — dar cu ochii tulburi și șterși.

— Magherca, spune jurămîntul !

Magherca ridică ochii și începea să murmure :

— Eu sînt soldat...

— Nu așa, Magherca. Ascultă : În numele lui Dumnezeu atotputernicul, eu soldatul Magherca Toader... spune după mine că te ia muma dracului...

— Eu atotputernicul soldat Magherca Toader... eu sînt soldat...

Vorbea încurcat, sfios, bîlbîit, și ochii se aținteau dureros în gol.

Pe celălalt îl chema Prostire. Era slab, cu pieptul îngust, cu minile și picioarele subțiri; fața încreștită, totdeauna nemișcată, ca o mască. Ochii încrucișați, tulburi, aveau în ei o lucire de oțel.

Cu sergentul Mezenucă avea el ce avea.

— Prostire, spune jurămîntul...

— În numele lui Dumnezeu și atotputernicul...

— Nu și, mă! fără și: în numele lui Dumnezeu atotputernicul...

— Înțeleg! În numele lui Dumnezeu și atotputernicul...

— Nu așa, mă, că te ia muma dracului... Spune după mine... În numele lui Dumnezeu...

— În numele lui Dumnezeu...

— Atotputernicul...

— Și atotputernicul...

— Nu așa, mă, nu și, mă! fără și, mă! că te ia muma dracului, măgarule! Îți zvir! măselele pe sub pat, măgarule! — na! na! nu și, fără și! nu și, măgarule, că te ia muma dracului!

La pumnii lui Mezenucă fața lui Prostire rămînea nemișcată și încreștită ca o mască, numai ochii încrucișați ardeau umezi și îngrozitori, ca doi ochi de fiară.

Dar cu Mezenucă nu e de glumit. Nu degeaba fusese el poreclit *Otravă*.

Amar era. Își scuipau soldații sufletul!

— Acu, spune după mine, răcane. La fiecare și îți scot o măsea! A-tot-puternicul...

Ochii lui Prostire licăreau.

- *Și a-tot-puternicul !*
- *Și ? na și ! A-tot-puternicul !*
- *Și a-tot-puternicul...*
- *Iar și ? Ia să-ți arăt eu ție și !*

Dar nici un mușchi de pe fața lui Prostire nu tre-
sărea.

După amiază, de la două, începe iar instrucția, în-
tr-un soare arzător de se frige pielea pe oameni. Că-
prarii nu mai pot, îi apucă toate boalele ; oamenii au
ajuns la aman ; și căpitanul vorbește întruna de
adevăratul simț militar !

La șase, se sună iar ruperea. Atunci toată lumea
pare că mai răsuflă. Căpitanului iar îi place să audă
tactul, să bată dorobanțul talpa să crape opinca, —
și să nu meargă posomorît, că nu vine de la îngropare !

La șase, căprarii mînîncă carnea și soldații sorb
zama. La opt, apelul și retragerea.

Afară e răcoare dulce, vîntul pare că taie obo-
seala, așa vine de mîngîietor și lin, — dar doroban-
ții trebuie să intre în hală. Opt sute de oameni ! E
un freamăt greu de pare că-ți fierb creierii în cap, și
un miros înăbușitor de mulțime îngrămădită.

Cele din urmă lumini galbene se șterg de pe gea-
muri ; se aprind lămpile. Se întunecă. Prin colțuri
e întuneric ; numai pîmprejurul lămpilor stau cercuri
roșcate de lumină ; hala bubuie ; în cercurile de lu-
mină roiește praf luminos, vioriu ; suluri negre de
fum se ridică din țilindrele de sticlă și mișcă pîn-
zele mari de painjen aninate de legăturile de sus ale
acoperișului.

Dar dorobanții mai au de lucru. Un fluier începe
să murmure într-un colț, un țigan toboșar începe să-și
cerce toba ; un cornist își pregătește cornul, și muzica
începe : fluierul pornește tremurător în vîers repede

— o rusească,—toba bate tactul, cornul vijii înăbușit... Și ca din pământ au răsărit figuri nelămurite în lumina slabă, roate se îngheabă; necunoscuți se îmbrățișează, se strâng și se lasă duși roată, într-o goană nebună... Cei care s-au zbatut și n-au avut răgaz o clipă din zori și pînă în noapte, — acum se frămîntă, chiuie, se zbuciumă într-un vârtej de pulbere luminoasă. În larmă și-n zgomot, melodia de fluier se aude slabă, tremurătoare — o ață subțire de cîntec, umbrele trec repede, nelămurite, ca într-un vis.

Tîrziu, după stingere, cînd melodia repede s-a schimbat într-o plîngere trăgănată și melancolică, — oamenii prind a se liniști... Ici-colo se mai aud glasuri obosite, trupurile prind a amorti, — sufletele încep a zări ogoare și lunci; melodia de fluier se stînge ca un suspin...

Prostire o ducea din ce în ce mai rău cu sergentul Mezenucă. Sergentul răcnea și-și strica pumnii și Prostire nici nu voia să știe: parcă era de piatră. Tăcea, nu se plîngea, nu ofta; numai ochii negri, încrucișați, licăreau ca doi ochi de fiară. Toată ziua se zbuciuma de-a valma cu ceilalți; sara, cînd ceilalți se roteau în joc, el se trăgea cu pași ușori în umbra colțurilor, și de-acolo, ochii lui nu părăseau o clipă pe sergent. Mezenucă îi simțea privirile grele, îl descoperea, se repezea și începea să facă teorie — cu atît mai mare simț militar cu cît mai mare era numărul de păhăruțe băute la cantină.

— Drepti, Prostire! drepti, măgarule! Spune jurămîntul că te ia muma dracului! Nu și, măgarule! A-tot-puternicul, nu și a-tot-puternicul! Îți faci de cap! tu anume zici așa ca să-mi faci în ciudă! te

pu! *conda!* Așa? Apoi nu degeaba m-am abătut eu pe la domnul Iie! Nu, nu te bat! Drepti, Prostire! Pentru mlădiere, — drepti! — Lasă-te pe amîndouă picioarele — începeți! — Așa... Nu iuți! înceti! Așa — unaaaaa... numără! — Las'că scot eu dracii din tine! *Incetați!* Intindeți brațele în sus — *începeți!* Un-doi, un-doi, — mai viu, mai viu, că te ia muma dracului!

Prostire tăcea și făcea foarte liniștit exerciții de mlădiere. Cînd sergentul îl lăsa în pace, — el iar se trăgea, cu pași ușori de miță, în umbră, și iar ținea cu privirile-i cumplite pe sergentul Mezenucă.

— Te uți la mine, Prostire, hai? Ce zici tu în gîndul tău acu? Al dracului e Mezenucă! Strașnic trebuie să mă sudui tu acu în gîndul tău! He-hei! Unu-i Mezenucă! Scot eu dracii din tine; fac eu miliție cu tine; ori dezertezi, ori te faci detreabă! Taci? Te ia muma dracului!

Am aflat că Prostire și cu sergentul erau dintr-un sat.

La 11 mai trebuia să se dea drumul la trei părți din recruți. Cu trei zile înainte, într-o duminică, veni femeia lui Prostire, să-și vadă bărbatul.

Dimineața fusese instrucție. După amiază, spălat. Nici duminica nu era răgaz! Oamenii coborîră la iaz; nevestele, surorile, mamele, frații coborîră și ei.

Femeia lui Prostire era oacheșă, frumușică; cu botine cu potcoave galbene, cu fustă roșie și tulpan verde. Avea ochi frumoși, căprii, sub sprîncene groase, nas scurt și buze cărnoase. Sergentul Mezenucă se uita zîmbind la ea, de departe.

— Ce mai este pe-acasă, Marandă? Întrebă încet Prostire.

— Dă, e bine; tătucu a zis să faci ce-i face și să vii mai degrabă acasă.

— Au răsărit păpușoi?

— Răsărit.

Femeia vorbea sfioasă; ochii lui Prostire păreau că o străpung.

— Încă n-a fătat Joiana! zise Maranda, după o tăcere lungă.

Prostire nu răspunse. Femeia vorbi iar după un răstimp:

— Iaca, ți-am adus niște vărzări, o leacă de malai, vreo două ouă fierte...

Prostire nu răspunse nici de data asta. Se uita la sergentul Mezenucă.

— Oare pe când îi veni? Pe când s-aude să vă deie drumul?

— Când a da Dumnezeu.

— Eu am auzit că pe la o poimîni.

— Așa, — pe la o poimîni.

După asta nu mai vorbiră nimic. Corniștii sunară adunarea. Femeia porni încet spre tîrg. Sergentul Mezenucă se lăsă și el mai înecut: Maranda îl ajunsese, amîndoi începură să vorbească.

A doua zi am auzit printre soldați că nevasta lui Prostire nu s-a întors acasă, că a mas pîmprejurul căzărîmii. Unii ziceau că așteaptă pe bărbatu-său să meargă odată acasă; alții vorbeau că din pricina sergentului Mezenucă a rămas.

Prostire nu zicea nimic. Sara, s-a tras în colț, și de acolo se uita cu ochii lui străpungători la sergent.

Mezenucă se ținea de capul lui Magherca. Jurămîntul, cunoașterea gradelor, cine comandă compania, regimentul, brigada, — o mulțime de năzbîtii de care

Magherca habar n-avea. Bilbia în neştire vorbe fără şir.

— Drepti, Magherca ! Pentru mlădiere, drepti ! Ridică piciorul drept în sus şi şezi așa. Las' că scot eu mahmurul din tine ! Nu mişca că te ia muma dracului, măgarule ! Ştii jurământul ? Nu ştii ! Ai noroc că-s în toane bune, ai noroc că m-aşteaptă o puică colea afară... Să mi te scoli la douăsprezece, măgarule ! Plantonu al doilea, măgarule ; tu plantonul al doilea şi Prostire al treilea ! Când oi veni, să-mi ştiți jurământul !

Fluierul începu să murmure ; pulberca prinse a roi în lumina roşcată.

Dar larma se stinse încet-încet. Afară se auzi stângerea, trăgănată şi tristă ca o plîngere ; fluierul tăcu şi mulţimea 'se linişti.

Tîrziu, la douăsprezece, Magherca fu trezit de plantonul întâi :

— Scoală, Magherca, tu ești plantonul al doilea.

Magherca se sculă, se încinse, şi începu să umble ca o nălucă printre culcuşuri. Faţa-i era jalnică, ostentivă ; ochii trişti se uitau ţintă înainte. Toată lumea dormea : numai pasul domol al plantoanelor fişia pe podelele aspre. Cîteodată se auzeau gemete în somn, oftări, suspine... O răsuflare aspră, grea, se ridica spre acoperişul înegrit al clădirii. În răstimpuri mari se auzeau răcnetele spăriate ale sentinelilor de-afară : Cine-i ? Cine-i ? Cin' ? Stăi !

Magherca se rezemă de poliţă şi începu să murmure cu glas trudit :

— Spune jurământul, Magherca... În numele lui Dumnezeu... a-tot-puternicul eu sînt soldatul Magherca Toader... pe urmă vine... eu sînt soldat... da... jur supunere regilor... Carul... eu sînt soldat... în toate ca-

ziunile... În numele lui Dumnezeu... jur... eu sînt Magherca..., nu... eu sînt soldat...

Pe urmă tăcere; oftă și rămase nemișcat, cu ochii duși înainte, cu fruntea încrețită.

Deodată tresări. Un glas slab se auzi la câțiva pași de el:

— Ce faci, măi Magherca? ai gătit de descîntat?

— Tu ești, măi Prostire? zise Magherca; iaca nu-l pot învăța și pace! Nu știu ce am, nu pot învăța jurămîntul, batir să-mi facă oe mi-or face!

Prostire se sculă în capul oaselor și se uită la Magherca lung, cu ochii lui licăritori, apoi zise:

— Să te învăț eu, măi Magherca...

— Mai învață-mă, poate mi-a intra în cap!

Prostire începu lin, răs-picat:

— În numele lui Dumnezeu... a-tot-puternicul... eu soldatul Magherca Toader... jur credință... Și Magherca murmură după dînsul: În numele lui Dumnezeu și a-tot-puternicul eu sînt soldat...

— Nu așa, măi, zise Prostire; nu cu și; fără și; zi după mine...

Magherca aștepta; dar Prostire se opri, tăcu o vreme, apoi zise încet:

— Adică de ce ți-ai bate tu capul degeaba?

Amîndoi tăcură un răstimp. Magherca oftă din greu. Zise:

— Eu văd că tu știi, măi Prostire. De ce cînd te întrebă sergentul, nu știi?

Prostire nu răspunse. Magherca iar oftă și iar vorbi:

— Măi Prostire, mai întrebă-mă ceva!

— Să te întreb? Iaca te întreb: cine comandă brigada a șaisprezecea?

— Brigada șaisprezecea? a șaisprezecea?

-- Da.

— Domnu suplocotinescu Lionescu Leugint !

Prostire zise iar lin :

— Nu-ți mai bate capul degeaba...

Urmă o tăcere lungă. Se auzi iar răcnetul spărtos al sentinelelor. Apoi întrebări și răspunsuri picurară încet, rar, în șoaptă, ca la un priveghi :

— De unde ești tu, măi Magherca ?

— De la Ruginoasa... Măi Prostire, am auzit vorbindu-se de nevastă-ta... De ce nu s-a dus acasă ? Te așteaptă pe tine ?

— Poate m-așteaptă.

Tăcere lungă.

— Cumplit român e sergentul Mezenucă, bre ! zise Magherca cu frică.

Prostire nu răspunse.

— E dintr-un sat cu tine ?

— Da, dintr-un sat cu mine !

Magherca oftă greu și începu iar, încet : În numele lui Dumnezeu, eu sînt soldat... Apoi adăugi, trist : Doamne, bre, de ne-ar da drumu acasă...

Prostire se uita înainte, nemișcat ; ochii păreau, în umbră, doi licurici.

Intr-un târziu, se auziră glasuri afară. Sergentul Mezenucă se prăbuși în hală ca împins de o suflare de furtună. Venea cu capul înainte, parcă voia să împungă pe cineva, și mînile-i umblau din încheieturi, ca aripele unei mori de vînt. Cîteodată se oprea, ca înaintea unui vrăjmaș, scotea pieptul afară, rînjea ; apoi iar se repezea înainte ; ciubotele mari cădeau ca din pod pe dușamele.

Magherca se uita fricos la el ; Prostire își ținti privirile fosforice asupra sergentului.

Mezenucă se opri iar scurt, în fața celor doi dorobanți, și mormăi slab, cu limba și buzele leneșe :

— Drepti ! pentru mlădiere, — drepti ! — Măi Prostire, hm ! Se opri ; dinții albi rînjiră pe fața neagră : Măi Prostire... — Se îndoi din șale și dădu din mini, ca stăpînit de un rîs cu hohote ; dar numai gura se deschise mare ; rîsul era un sîsîit de gînsac.

Cînd își ridică ochii asupra lui Prostire, — se opri, se îndreptă ; cercă să rînjească, dar nu putu ; nu mai zise nimic ; bocăni de vreo cîteva ori cu cizmele pe dușamele și se trînti pe un pat. Adormi îndată.

— Du-te și te culcă și tu, măi Magherca ! zise liniștit Prostire.

După ce dorobanțul se culcă, — el începu să se plimbe printre paturi, pe gînduri.

După un răstimp, șopti :

— Măi Magherca, măi Magherca ! — Doarme ! Și iar începu să se plimbe.

L-am auzit oftînd din greu de două ori, — un oftat îngrozitor de dureros, un răget scos din fundul pieptului, din anormîntul inimii.

Luneca încet, cu pași ușori, ca o fantomă, prin umbră.

CĂPITANUL MANOILESCU

Căpitanul era om bine legat, smolit, cu ochii scăpărători sub sprâncene încruntate și c-o cicatrice mare, o tăietură, în umărul obrazului stâng. Ochii ascuțiți, fața asudată și bătută de praf, rana astupată, deasupra mustății negre, zbârlite, îi dădeau o înfățișare grozavă. Când se arăta, prin toată compania trecea o înfiorare.

— Mă moglane! te fac chisăliță!...

Și *moglanul* știa ce-l așteaptă. Căpitanul își încrunta sprâncenele, și, cu capul pornit înainte, se apropia. Ridica odată amândoi pumnii și dintrodată îi izbea în fălcile dorobanțului. Asta se chema: *a strămuta căpriorii...*

Și înjurături! Când începea, își venea s-apuci cîmpii, ori să intri în pământ! Iar printre înjurături, de multe ori, când venea cu ochi mai lucitori, amesteca cîte glume și pozne toate, de se prăpădeau flăcăii de rîs, în repaosuri. Cu asta își mai plătea pumnii pe care-i da în dreapta și-n stînga, pe care-i da așa de îndesat, de rămîneau peceti sîngerate.

Și rar de tot era domnul căpitan mulțămît de instrucție.

— Mai tare comanda, mai tare ! că te vîr în pămînt !

Iar căprarii și sergenții răcneau de le ieșeau ochii din cap cît cepele. Urla cîmpul. Și dorobanții lucrau smuncit, băteau în armă de s-auzea cine știe de unde ; și cînd porneau, izbeau talpa de se cutremura pămîntul.

— Așa, măi tată ! Dar tot nu-i bine... Mai tare, *mai* tare !...

Și la glasul lui răgușit, prin căldura și lumina orbitoare, răspundeau comenzi lungi șiperate, și dupăituri grele, cu icnituri.

— Așsa, ghiorlane, așa ! scurt ! unu, doi ! Căprar ! bagă de samă, căprar, că te iau în labe ! U-liu-liu ! și-ncă te uiți la mine ? Uită-te la oile tale, cîne !... Vai-vai ! cînd ți-oi lepăda două palme, te-a văzut Sfîntul !...

Stătea drept, în mijlocul cîmpului ; în juru-i se mișcau în toate felurile secțiile, și comenzile se amestecau, parcă se împleticeau suindu-se în văzduhul infocat.

Se înăsprise, după o săptămînă de începuturi, miliția ! Era greu acuma. Greșalele nu se prea iertau. Căpitanul avea priviri de șoim.

Într-un rînd, căprarul Boroianu se opri drept în mijlocul unei comenzi.

— La loc comanda... Măi Nedelcu, nu te uita la dreapta, mă...

— Iși scoase pieptul în afară și-și umflă gușa :

— Inain-tee...

— Ia stăi... stăi... nițeluș, căprar !... Răcnise căpitanul. Lui Boroianu i se zbîrli părul în cap.

— Ia vină-ncoace, măi neică Boroiene...

Boroianu se întoarce și pornește în fugă spre căpitan. Se oprește scurt și ia arma pentru onor :

— Trăiți, domnule căpitane...

— Hm ! Ce-a făcut soldatul ăla ?

— Trăiți, domnule căpitane, — a întors capul...

— Așa, a întors capul ? Și dumneata ce i-ai făcut, domnule căprar ?...

— I-am făcut *obsirvație*...

— Cum se poate ! Ei al dracului ești mătăluță, domnule căprar... Auzi dumneata, — observație, ca la domnișoare...

O clipă se oprește. Apoi răcnește cât ce poate :

— E domnișoară, mă ?

Căprarul se cutremură și înghite cu greutate :

— Nu, s' trăiți, domnule căpitane...

— Apoi dacă nu-i domnișoară, — să-i dai la fălci, mă, ai auzit ? Uite-așa să-i dai, ghiorlane ! Una ! două ! așa !

Sub cele două palme, Boroianu se cumpăni întâi spre dreapta, apoi spre stînga. În urmă rămase drept, cu ochii dîntrodată în lacrimi țintiți spre obrazul negru și încruntat al căpitanului.

— Ne-am înțeles ?

— Teles, domnule căpitane !

Și Boroianu se întoarce la secția lui.

Comandă o mișcare, două, — se apropie de un soldat :

— Mă ! așa se lucrează ? Și pac-pac ! două palme. Căpitanul de la locul lui privea și zimbea.

— Așa, Boroiene taică, așa ! Invață-te, băiete, că nu-i de chip !...

Un vînt de groază parcă-i purta pe toți în toate părțile. Pină și sergentul-major Tudose tremura cînd

simțea că domnul căpitan nu-i în toane bune. Ii știa *moarea*.

Se spunea că la venirea în companie a căpitanului, sergentul-major, om însurat, nu se prea ținea de gospodărie. Juca cărți, chefulia și-și lăsa nevasta singură, fără un ban în casă, cu zilele. Biata femeie, ce să facă? S-a dus la căpitan, a căzut în genunchi, a plîns, s-a jeluît, — că are patru copii, casă grea și patima bărbatu-său are s-aducă o nenorocire.

— Bine, zice căpitanul, las' că vorbesc eu cu bărbatu-tău...

Și l-a chemat în cancelărie pe Tudose. Acolo a prins a-l dăscăli, apoi dintrodată l-a luat în mașina de palme. După ce l-a pălmuit bine, l-a pus jos, și l-a bătut cu pumnii, pînă ce a ostenit și pînă ce Tudose nici n-a mai putut răcni, nici nu s-a mai putut ridica.

A zăcut omul două săptămîni de zile, și biata nevastă-sa bocea ca după mort, se trăgea de păr și se izbea cu capul de pereți. Iar Tudose, după ce s-a ridicat din pat, nici la crîsmă nu s-a mai dus, nici cărți n-a mai jucat. S-a făcut un gospodar de mîna-n-tăi. — Ș-avea o frică de căpitan, ceva neînchipuit. Ajunsesse de-i pricepea dintr-o aruncătură de ochi dorințele, numai după o mișcare, ori după o clipire... Era acum o înțelegere între căpitan și el, ceva rar.

Isprăvi de-astea multe făcuse căpitanul Manoilescu. Era căpitan vechi; camarazii de altădată ajunseseră colonei; iar el rămăsese în urmă numai din pricina grozavelor lui minii. Cînd îi sărea țandăra, nu mai ținea în samă nimic: să fi fost înainte-i oricine, îi trîntea cîteva vorbe de-și aducea aminte pînă la moarte. Căpitanii, maiorii, îi știau de frică; știau că cu Manoilescu nu prea se glumește. Unuia, între

patru ochi, după ce primise âspre observații, îi spusese scurt :

— Ia ascultă-mă, domnule maior ; cînd te-oi lua de fundul pantalonilor și te-oi proiecta pe părete, li-pit acolo rămîi...

Ce putea să-i facă ? să se puie cu el ? Ar fi fost în stare să-și îndeplinească amenințarea cu destulă ușurință.

Și așa rămăsese și trecuse ani de zile, cu porniri de mînie, strămutînd fălcile dorobanților și învățîndu-i instrucție la cataramă.

Și cu toate palmele lui grele, cu toți pumnii lui de fier, flăcăii nu-l urau. Glumele pe care le amesteca printre înjurături descreșeau totdeauna frunțile, și cînd avea el chef, făcea niște comedii de le plăcea și lor. Dădea poruncă să intre trupa în hală cu o jumătate de ceas înainte ; toți trebuiau să se dezbrace și să se culce ; cornistul suna stîngerca ; fiecare își pleca capul pe ranița făcută perină și nimeni n-avea voie nici să se miște, nici să crîcnească. Dar dintrodată, pe cînd băieții începeau să așipească, izbucnea ca un glas de spaimă alarma ! Zgomot, frămîntare, răcnetele căprarilor, murmurul soldaților, praful răscolit umpleau hala. Și în cinci minute toată compania trebuia să fie gata, ca de război. Căpitanul își vira capul dintrodată, pe ușă, și se îndrepta spre locul unde mai vedea mișcare... Acolo era greu de cei rămași în urmă !

Ce-i păsa lui ? Nevastă, copii n-avea ; de rude nu voia să știe ; nimic nu-l lega de lumea asta ; puțin îi păsa de orice. Numai la chefuri, la chefuri grozave, ținea. Îi plăcea să s-așeze sara și să se scoale dimineața, — și de-acolo să plece la instrucție, pe cîmp. Bea cu tact ; vinului îi dădea drumul pe gît, după

ce, suflind printre dinți în pahar, îl făcea spumă. Lăutarii îi cintau, întinzînd gîturi lungi, de inimă albastră. El se răsturna pe speteaza scaunului, își ținea ochii în bagdadie, stătea o jumătate de ceas ca pierdut în amintiri, apoi deodată ofta lung, deșerta pe gît ca pe o leică un pahar mare, își izbea apoi pumnul de masă de săreau țânduri de sticle în toate părțile. Și răcnea :

— Zi-i, mă, că mă arde la inimă !

Și lăutarii, instrunîndu-și scripcile și ghîtara, începeau cîntecul lui don căpitan Manoilescu :

Piatra-i piatră, că e piatră
Și de la o vreme crapă...
Inima din om nu crapă
C-așa este blăstămată...

Și în niște ofuri lungi, trăgănite, cu întorsături de gîtlej, își tremurau țiganii cîntecul, pe cînd căpitanul sta cu ochii așintiți în gol.

Intr-o zi, după un așa chef, veni la instrucție palid, cu sprîncenele groase aploocate tare deasupra ochilor și cu cicatricea roșie în umărul obrazului, ca o zgîrietură proaspătă ce-i gata să sîngere încă.

Dis-de-dimineață, atunci, trebuia să fie tragere în țintă cu cartușe reduse.

Se așează flăcăii în rînduri, la zece pași de țintă, și încep a pîrîi în foile de hîrtie lipite pe scînduri. Căpitanul urmărea cu ochii cît pune fiecare.

Doi dau greș toate cinci cartușele. Căpitanul prinde a rîde :

— Ia veniți încoa la tetea, mă !

Dorobanții se apropie.

— Cîte-ai dat tu la *șântru*, mă ?

— Trăiți, domnule căpitan, — nici una.

— Da' tu celălalt, ai dat la *țântru* vreun halici?...

— Nu, s' trăiți, domnule căpitan...

— Nu? Prea bine. Așa... Tu, cel dintâi, ia dă o palmă istuia, să-l înveți minte, să nu mai greșească, — înțelesu-m-ai?... Da' palmă să fie!

Dorobanțul își trece pușca pe stînga și cu dreapta cîrpește tovarășului o palmă.

— Hm! parcă n-ai mîncat azi... Nici nu l-ai clătinat din loc... — Ia să te văd acu pe tine... Ți-a plăcut cum ți-a tras? Acu dă-i tu una mai strașnică!...

Cestălalt, fără un zîmbet, se îndreptă spre cel dintâi, care s-a așezat drept și nemișcat, — și-și repede palma cît ce poate.

— Aha-ha-ha!... strigă căpitanul vesel, ca subț un duș de apă rece. Brava! Se cunosc, domnule, toate cinci degetele... Ia te uită cum s-a înroșit obrazul! Odată român!... Ți-a plăcut, mă?

— Mi-a plăcut! murmură soldatul pălmuit.

— Bun, bravo! Acu dați mîna prietinește și duceți-vă la locurile voastre... Cum? Încă mai stați?... Ha? Vă ia dracul! Mă!

Căpitanul își răsucește, zîbind cu capul plecat puțin pe-un umăr, o țigară groasă; un flăcău scapără; el se întinde și-și aprinde țigara. Zice înălțînd mîna la chipiu:

— Mersi!

Începe apoi a trage adînc și a azvîrli în jurul nouri groși de fum alburii.

Soldații, înșirați în lungul șanțului de hotar al tîrgului, ridicau armele, trăgeau, în pocnituri ușoare, apoi treceau îndărăt cătră gradați, care-i puneau la «înmlădieri». Soarele, deasupra răsăritului, lumina pieziș, prevestea o căldură grea și parcă de pe acum strecura o lene moale în toate mădularele.

Iazul în vale își scînteia apele ; o clopotniță a unui sat se arăta după o spinare ușoară de colnic, fulgerînd raze lungi în soare ; un lan de porumb tremura la domoale suflări de vînt, mișcînd frunze lungi ca niște săbii, care fișiau atingîndu-se.

Căpitanul era plictisit ; poate-i era și somn ; căscă prelung, cu lacrimi.

În lenea zilei se înălță glasul cornului de pe cîmpul de exerciții.

— Ne chiamă la muștru, băieți ! zise căpitanul sculîndu-se și întinzîndu-și brațele. Apoi începu a rîde, scuipînd într-o parte : E greu să stai o zi, să te plimbi, să caști, să mai strămuți ceva fălcile, cînd ai cheput o noapte întregă !...

Un murmur de rîs, ca un nechezat adînc, trecu printre rînduri. Mai ales sergentul Mezenucă era foarte vesel, rînjea larg, la gluma căpitanului.

Suirăm costișa. Pe podiș umblau șiraguri lungi în toate părțile, răsunau comenzi asurzitoare și ofițerii se plictiseau grozav.

— Ia să văd ce puteți voi, măi tată ! gemu răgușit căpitanul Manoilescu. Zece pași buni, da' să se cutremure pămîntul, — și v-am dat pe loc repaos ! — Ia sama ! Drepti !

Căpitanul își plecase capul și privea fioros, cu fața umbrită parcă de o aripă de corb. Numai linia cicatricei se deslușea subț ochiul stîng. Deodată își înălță sabia și comandă gros și rar :

— Înaintecc... — *marș !*

Compania porni în bătaie, cu tact apăsător, surd, zguduind pămîntul.

— Așșa, măi tată ! gemea căpitanul. Așșa ! bz ! bz ! bz ! dup-dup-dup-dup ! Așșa. — Companieeee... (și tactul vuia din ce în ce mai apăsător) — stăi !

Oprirea se făcu scurt, într-o bătaie răsunătoare de călcăie. Domnul căpitan se îndreptă cu un zîmbet, care pe obrazul lui nu putea fi decît crud. Răcni :

— Bine, băieți !

Compania răspunse, izbucniud :

— Trăiți !

— Așa ! Pe loc — repaos !

Îndată toate fețele se luminau ; șoapte de bucurie tremurau printre rînduri. Căpitanul era cu chef !

— Mezenucă !

— Ordinați, domnule căpitan !

— Auzi, mă, pe ceilalți cum urlă și cum asudă ?

— Trăiți, domnule căpitan, ca la treier !... răspunse rînjind sergentul.

Căpitanul începuse a rîde.

— Lasă-i să se zbuclume ! Voi scoateți-vă paciocul și vă faceți cite-o țigară ! Care n-are, să vie să ceară la mine ; că i-oi da două palme de nici nu le-a putea duce !...

Flăcăii iar prinseră a rîde.

— Bun ! Măi Ancuța, mă hoțul !...

— Aici-s, trăiți, domnule căpitan !...

— Cum a fost, măi, cu bătaia ceea ? cu vechilul... știi, pentru care ai păpat cincisprezece zile de închi-soare !

— Cum să fie ? mormăi Ancuța rușinos, țintindu-și în jos ochii mici ca de cîrțică.

— Spune, mă !

— I-i rușine... mînji Mezenucă.

— I-i rușine ? Auzi dumneata !... *macmazel* Ancuță, ții-i rușine ?...

— Trăiți, domnule căpitane, grăi iar Mezenucă, i-i rușine *teribel* ! da' atuncea s-a purtat chiar ca Mihai Viteazu ! Nu știu ce i-a zis vechilul, că ista era cu

vacile la păscut — e văcar, domnule căpitane! — nu știu ce-i zice, și Ancuța numai ridică în sus bota și-i trage o sudalmă de se cutremură cela, — și nici nu mai așteaptă! Bici la cai, — și hi! Iar Ancuța după el cu ghioaga în sus! Și l-a alungat pîn' la poarta satului, de fugea cela ca de lup... Dădea bice după bice, se sculase în picioare, îi zburase pălăria din cap!... Și Ancuța dacă vede și vede că din fugă nu-i poate sări în spate, — se oprește o țiră și face un vînt ghioagei... Și cînd l-a pălit după cap — acolo, în trăsură, lat a rămas!...

Căpitanul prinse a hohoti :

— Așa da, așa mai zic și eu! Vină-ncoa la tetea, să-ți dau o țigară ș-o palmă!...

Și-n jur, *Tîrgul Vitelor* vuia de răcnete și tro-pote, și era plin de oameni. Soarele vărsa șuvoaie de foc; prin văzduh se roteau puncte întunecoase. Nouri de praf se înălțau, și prin pînza lor alburie treceau șiraguri de dorobanți cu fețele asudate.

Intr-un tîrziu se sună repaosul și toată lumea se trînti la pămînt, cu capul pe raniță. Căpitanul, plic-tisit, se plimba singur pe la marginea cîmpului, de-parte de roata celorlalți ofițeri, strînși cioatecă la um-bră, sub magazia de lemne a regimentului.

Dinspre tîrg grăbea un negustor ovrei c-un paner mare atîrnat într-o frînghiuță trecută pe după git. În paner, covrigi și pîne pentru o companie întregă.

Flăcăii se ridicară unul cîte unul de pe la locurile lor și prinseră a face roată în jurul tîrgovățului. Scoteau încet pitacii și alegeau cu luare-aminte bu-cățile de piine, apoi se trăgeau deoparte și se puneau să îmbuce.

Căpitanul se apropie :

— Ce cauți tu aici, negustorul? Ha?

— Am venit cu ceva de vânzare... îngină zîmbind sfios negustorul.

— Aici ești în compania mea. Ai cerut voie de la mine?...

Ovreiul nu răspunse.

— Ai cerut, mă? spune!

— N-am cerut... Trebuie să cer?

Și omul privea înfricoșat spre căpitan, rotindu-și în jur ochii mari, negri pe un obraz palid, supt, împresurat de barbă roșcată.

— Aha-ha-ha! rînceză domnul căpitan. N-ai cerut voie... Și făcu din ochi semn sergentului. Apoi, sunîndu-și sabia, porni leneș înspre marginea cîmpului.

Negustorul, împresurat de flăcăi, nu știa cum să scape. Cînd, deodată, Mezenucă, cu glas înăbușit, dădu îndemnul. Făcîndu-și loc cu brațele, dădu de jos în sus o izbitură de cizmă în fundul panerului. Marfa izbită în sus se risipi printre soldați. Într-o furnicare iute, toți se trîntiră pe brînci încălecîndu-se, izbindu-se în capete. Iar ovreiul începu a răcni cu disperare și a se învîrți năuc în jurul mării risipite.

— Ce-i, mă? răcni căpitanul, întorcîndu-se cu țigara în gură și cu minile în buzunări.

— Toată marfa mea, pînea copiilor mei, toată mi-au luat-o! se tînguia omul. Ce fac cu acuma? Și se trăgea de cap. Pentru ce? pentru ce? Ce-am făcut eu? De ce-ați dat ordin să mă prade? Mă duc la domnu colonel! Bani mei! dreptul meu!

Căpitanul făcu doi pași repezi și scrișni, încrunțîndu-se:

— Cine-a dat ordin, mă?

Ovreiul se dădu înapoi cu un pas, se împiedică de panerul căzut, se poticni și întinse, spre apărare, palmele înainte, cu degetele răsfirate.

Dar căpitanul, cu obrazul negru, se repezise.

Ii dădu întâi două palme. Cu un ghiont în deșert, îl doborî la pămînt. Il încălecă și începu a-l bate cu pumnii în cap... — Cine-a dat ordin, măi jidane? cine-a dat ordin, mă? — Și pumnii băteau surd, cădeau peste fruntea nenorocitului, peste ochi, peste fălci, grei, ca niște bolovani. Și omul, strîns între genunchi tari, ca într-un butuc, urla plin de groază și dădea iute din mâni și din picioare. La fiecare pumn dat de sus în jos, urletul devenea răgușit, stîns, și trupul se cutremura adînc ca sub o descărcare electrică. Și răcnelele de moarte erau acum cînd ascuțite, cînd groase, tremurate, lugubre, niște țipete de fiară pe care o ucizi.

Rîndurile de flăcăi în jur încremeniseră. Priveau toți galbeni, fără de nici un cuvînt. Numai Ancuța și Mezenucă rînjeau.

Insfîrșit, căpitanul descălecă și se dădu la o parte. Omul se ridică ca împins de dedesubt. Cu mâinile în păr, urlînd nebun, începu a se învîrți ca un titirez. Se prăvălea printre soldați tremurînd din tot trupul și urla, și urla ca alungat de un vînt de spaimă.

Rînduri de soldați se tălăzuiau spre compania noastră. Maiorii cu ceilalți ofițeri porniseră, din umbra unde stăteau, spre mijlocul cîmpului. Ofițerul de zi veni și pofti pe căpitan. De departe văzurăm pe ovrei dînd din mâni și trăgîndu-se de păr. Căpitanul nostru sta drept, cu mâinile în buzunar, și vorbea ceva, dînd din cap.

Apoi cornul sună *drepti*. Sublocotenentul nostru veni întunecat; veni și Tudose destul de îngrijorat, și

dintrodată se răspîndi zvonul că pe căpitan are să-l închidă. Maiorii erau foarte supărați, și căpitanul răs-punsesese cu vorbe grele. Trebuia să stea închis și să plătească marfa prăpădită.

Cînd se apropie de noi, căpitanul începu a rînji. Se opri, se sprijini în sabie și zise răgușit :

— Domnule sublocotenent, comandă *marș*.

Sublocotenentul comandă, noi pornirăm cu vioi-ciune, dar domnului căpitan nu-i mai plăcea.

— Foarte rău ! și comanda slabă... Ce ? sîntem cucoană ? Domnule sublocotenent, te rog, treci la o parte...

Iși trase sabia.

— Ia sama ! acum lucrezi cu mine... Înainte — marș !

Ne privea ținută, încruntat.

— Nu-i bine. Vra să zică nu vrei să lucrezi, măi tată ? Bine. Companie — stăi !... Bagă de samă ! Înainte, pas alergător, — marș !... Ține tactul, mă, ține tactul, că te vîr în pămînt, evanghelia și vascrisu ! Un, — doi, — tactul, tactul, moglane !... La stînga-mprejur. — marș !... Mai viu, mai viu !... și tactul, că nu s-aude nici un tact !

Dorobanții, cu buzele strînse, plecați puțin înainte, alergau în tact, dupăind greu pe pămîntul ars de soare, prin căldură și praf.

Deocamdată și mie mi se părea ușor. Dar ranița începu să se îngreueze în spate ; mă simții dintrodată asudat, rîuri fierbinți îmi curgeau pe tîmple și pe obraji ; pe nas răsufllarea se făcea tot mai fierbinte. Trebui să deschid gura cu buzele arse. Praful mă zgîria în gîtlej. Un nod fierbinte începu să mă chinu-iască îndărătul limbii. Răsufllarea tot mai scurtă mi

se făcea. Glasul căpitanului comandind stînga-mprejur parcă tot mai de departe venea. Auzeam : Mai viu ! mai viu ! Și-n juru-mi răsufări scurte șuierau și vedeam fețe galbene, ofilite, prăfuite, pe care sudoarea trăgea șuvițe. Mezenucă alerga ca un drac, cu ochii holbați, de la un capăt la altul al șiragului, negru și uscat, și țipa : Tactul, canalie, că te ia mu-ma dracului !...

Și-n dupăitul ostenit al flăcăilor, mă simțeam slăbind și eu din ce în ce. Inima îmi bătea nebună în piept ; îmi simțeam răsufllarea de foc... Înc-o clipă, — și vedeam bine că o să cad... O pînză roșie parcă-mi flutura înaintea ochilor...

Și ca printr-o sită vedeam pe căpitan rezemat în sabie, cu fața neagră și cu dunga cumplită din umărul obrazului...

Cînd ne-am oprit, apa curgea în șiroaie de pe toate obrazurile. Tremurau toți genunchii ; printre buzele arse răsufllările șuierau scurte. Și ochii ardeau uscați, măriți, înfricoșați. O oboseală istovitoare mă cuprinsese. Cînd a fost să pornim, picioarele mi se păreau de plumb ; de abia le puteam urni și în încheieturi parcă mă înțepau niște ace.

Mergea un șirag lung de oameni, cu capetele grele, cu trupurile frînte, ca după o boală lungă.

Cînd am intrat în hală, după o mîncare ca vai de lume, înghițită cu noduri, și cînd m-am așezat pe saltelele de paie prăfuite și murdare, cînd m-am întins pe spate, mi-am pus minile sub cap și-am închis ochii, — mi s-a părut că intru într-o împărăție a fericirii. Pleoapele mi se lipiră, răsufllai adînc, și un somn de plumb simțeam cum îmi cucerește clipă cu clipă toată ființa.

Și înainte de a adormi, zdrobit, auzeam murmurul greu al halei, un freamăt din care străbăteau spre acoperiș răcnetele gradaților. Mă gândii și la nenorocitul nostru căpitan, și mă întrebam ce răutăți, ce suferinți mari i-au stricat astfel cumpăna sufletului.

...Și somnul de plumb mă prăbuși ca într-un întu-
neric.

NĂCAZURILE LUI ANTON AL NOSTRU

La cantina lui domnul Mendel a fost mare *sche-lălău*. După ce s-a cîntat rugăciunea și ofițerul de zi s-a tras în odaia lui, ca un om cumsecade ce era, sergentul nostru major, de serviciu, și încă doi majori, Olariu și Coșăraru, de la *a doua* și *a cincea*, cu niște bacalaureați, s-au grămădit într-un fund de odăie și-au prins a deșerta la chiluri de vin. Și dă-i cu vin, și-nehină pahar după pahar, și-i trage gîl-gîl pe gît, — acuma de mult se sunase stîngerea, ochii erau aprinși și glasurile cam încurcate. Nu se mai înțelegeau bine unii cu alții ; zgîiau ochii unul cătră altul tinerii, parcă nu se văzuseră de vreme multă.

La urmă, după vorbe lungi, răgușite, toți rămaseră cu capetele deasupra paharelor, în jurul lămpii triste, și numai glasul așezat al lui Anton izvora, înșirînd istorii din campania 77—78. Bacalaureații ascultau cu gurile căscate. Erau trei : unul nalt, cu obrazul uscat, cu gîtul lung, cu ochelari încălecați pe nasul subțire ; altul mărunt, un purice, cu părul zbîrlit în sus ca o perie, cîrn, și e-un glas pe care și-l îngroșa umflîndu-și guşa ; al treilea, un băiat spîn, e-o figură ștearsă,

rîdea întruna, bea pahar după pahar și nu rostea nici o vorbă.

— Hem ! luși Anton, și-și dresе glasul dînd de dușcă paharul. Vremuri bune, domnule ! Era un vin de pe dealurile de la Sarica, ceva srașnic ! Sfîrșia cînd îi dădeam drumul pe gît ! Și ni-l aducea, mă neică, cu buțile ; doar erau oameni acolo, și dădea porție ca la război, ce crezi ?

— Ca la război ? întrebă cel lung, potrivindu-și ochelarii.

— Cum ? firește ! ca la război ! Nu era *campanie* ? Era ! Toată ziua umblam ca niște lăi de țigani prin pustiurile acelea ale Dobrogei. Făceam și desfăceam corturile de cîte douăzeci de ori... Ș-o muncă, de salahor... La amiază ațipea lumea o clipă, — și numai ce auzeai colo un țipăt grozav, și doi se ridicau cu corturile în spate îngroziți... Erau șerpi, domnule, niște șerpi mari, ceva teribil... niște șerpi mari, negri... Da'... asta... oamenii din partea locului ziceau... Domnu Mendel, mie mi s-a uscat gîtul... Ia mai fă-te-ncoa c-o sticlă... Hm ! ș-aista-i bun, nu-i vorbă, dar să nu fie cu supărare, n-are de-a face cu cel de-atunci...

— Ce ziceau ? întrebă sfios cel cu ochelarii.

— Ce să zică ? Ziceau că șerpii aceia nu-s veninoși, că i-a blagoslovit o împărăteasă a lor : *Catarina*... Să-i ia dracul, cu șerpii lor descîntați cu tot !

Domnul Mendel veni cu vinul. Sergentul-major Olariu, scund și căpăținos, tresări și umplu paharele.

Anton plescăi din limbă cu gust :

— Ehe-hei ! toată ziua prin mlăștini cu papură și stuh... Grea viață, — de n-ar fi fost vinul !... După spini și pietriș, deodată dam într-o mocirlă puturoasă... Pîn' la brîu, pîn' la gît se duceau băleții, și cîteodată așa cum erau, îmbrăcați... Unii mai dădeau și-n sîntini ;

de nu erau cei de la spate, se puteau duce la fund, — și aleluia ! — Cioc ! zîng-zîng ! să mai dăm pe git cîte-un păhărel... Acu să ne ștergem mustățile... Și cum vă spun, umblam, măi frate, toată ziua... Și oamenii risipiți prin întînderi cîntau de jale, printr-un soare fierbinte de te topea... Din cînd în cînd, pe grinduri, dam de turme de vite slabe, care sunau din tălăngi... Și cum dădeau cercetașii de lăcuste, — pune-te, băiete, pe muncă !... Pune-te și sapă șanțuri mari, împrăștie apoi oameni și începe bătaia, cu chiuituri, cu sunete de trîmbiți și bătăi de tobe... Și lăcustele oloage se strîng, intră în șanț, îl umplu... Noi facem altul, și cu țărîna astupăm pe acesta... Lăcustele se îmbulzesc iar... Și toată lumea într-o sudoare... Ne luăm apoi calabalcurile și pornim, ca țiganii, mai departe... Ajungem pe o ridicătură... Inserează, și s-aude plescăitul mării la țăr-muri... Facem corturi, aprindem focuri de bălîgar ; țîntarii vin roiuri, roiuri, și te pișcă pînă la sînge... Și Tănase, cornistul nostru, — acu s-a eliberat, săracu — ne cînta, bre, cîte-o sîngere, de ne-ajungea la inimă...

Anton se opri cu ochii la pahar, gîndindu-se. Majorii ceilalți căscară iar. Pe acoperiș răpăia moale ploaia.

— I-auzi, plouă ! — zise bacalaureatul cel mititel.

— E și tîrziu, adăogi cel cu ochelarii, scoțîndu-și ceasul.

— E tîrziu ? întrebă mirat Anton. Atunci, înainte de a pleca, mai bem o garafă. Cioc-cioc, zîng-zîng ! domnu Mendel ! Fii bun, te rog ! Iar pe acesta, să-l bem că se răcește... Hai noroc !

Toți își răsturnară capetele pe spate, cu paharele în sus.

— Da' oamenii pe-acolo cum îs ? întrebă ochelarul.

— Cum să fie? răspunse Anton. Niște sălbatici... Alte nații... Ce le trebuie lor *civilizație*? Lor ș-acu le pare rău după stăpînirea veche, cu biciul și cu ștreangul... Zice că, pe atunci, mai demult, umbla altfel banu!... Oameni sălbatici, domnule... Ei știu de Turci și de împărăteasa Catarina!

După ce mai băură cîte un pahar, Anton, cu gust de vorbă, melancolic, dădu iar din cap, uitîndu-se la balaureatul cel scund.

— Hm! vezi dumneata... să nu te superi... Dumnea-voastră acu căscați și de abia stați pe scaun... Clătî-nîndu-se ușor, tovarășii rîdeau. Da-da, urmă Anton, să vă spun eu... Acu sînt alte vremuri... Nu se mai face miliție ca altădată... Greu, domnule... Iaca, mă uitam eu azi... Prin curtea regimentului umblă, domnule, boboci și mascuri... Altădată i-ai fi văzut mult umblînd? Repede își luau adio de la viață... Hm!... Degeaba! văd eu bine că se duc, se duc oamenii cei tari!... — Domnu Mendel, poftim aici, că noi ne ducem, ni-i somn — ș-afară plouă...

Cei trei tineri se sculară și se cumpăniră, lovîndu-se de masă.

— Inceț, camarade, încet, șopti Coșararu. Greu vinul, ha?

— Ce să fie greu? zîmbi Anton. Și tu ești, dragă, gîscă tînără... Dacă ar fi greu, te-ar ținea în cumpănă! Hăi să mergem... Inceț, afară-i lunecuș... Numa-n două picioare vă dau voie, nu-n patru labe!... Dar băieții se cumpăneau tare și nici de rostît nu puteau rosti un cuvînt.

Pavilioanele se înălțau ca de cărbune prin întunericul și cernerea ploii. După ce se despărțiră, Anton își strînse sabia sub braț și porni să dea o raită pe la

sentinele. Cizmele-i fleșcăiau, lunecînd prin noroi. Un felinar, în mijlocul curții, împrăștia fire lungi de aur.

La poarta de dîndos, baioneta caraulei sclipi:

— Cine-i ? — Cine-i ?

— Eu îs, mă, — eu îs tata vostru !... Ce mai faci tu, măi băiete ? Plouă — ha ?

— Trăiți, don sergent-major, plouă și-i cam frig...

— Hm ! a trecut rondul ?

— Trecut...

— Dă, bre, zise încet Anton, așa-i în miliție, ce să-i faci ? Și mai bine și mai rău, cum dă Dumnezeu...

— Trăiți, don sergent-major... murmură înăbușit sentinela.

Anton își îndesă înduioșat capela pe ochi și porni mai departe, spre fînărie. Cînd glasul izbucni iar, sergentul-major tăcu, — și arma țacăni în mîinile soldatului.

— Cine-i, că dau !...

— Aghiotantul de săptămînă, mă băiete.

— Înaintează la ordin și dă-ți răspunsul...

— *Transilvania*...

— *Troian* ! zise încet soldatul, și luînd arma pe umăr, raportă.

— Așa, măi băiete, așa, grăi Anton ; tu mai ai un an și te-ai dus... Da' eu, mă, de cincisprezece ani o fac ! Asta nu-i șagă, bre, — și la urmă tot calicie... — Da' unu de cei c-un an n-aveți sentinelă ? Aș vrea să văd cum se poartă... Unu cu ochelari... ha !

— Apoi ei nu fac, don sergent-major...

— De ce, bre ?

— Zice c-au dat *bacalariatu*...

— Da, mă, așa-i... L-au dat tot, mă, și nu le-a mai rămas nimica... Proști ostași, — Dumnezeu să-i miluiască !...

Anton scuipe amărit.

— Aşa, mă, cit stai aici, încălcea să nu-ți pară rău...
Își are și miliția ale ei, da' cînd te gîndești, toate trec ;
și sînt și bune unele...

Își îndesă mai tare capela pe ochi și se întoarce.
Pășea încet cu capu-n piept, prin cernerea ploii, care
cădea moale ca pe vată. Acum murmură domol, cu
buzcle închise, un cîntec de demult, din tinereță :

...Eu sînt, bună maică, fiul tău dorit,
Eu, și de la oaste mă întorc rănit...

Intră în pavilion și, pe sală, strigă tare :

— Tănase !

— Ordinați !... suspină țiganul, crăpînd ușa de la
odăița de lîngă cancelarie.

— Aici ești ? Lamba-i aprinsă ?

— Aprinsă...

Intră în odăiță, își dezbracă încet mantaua și-și
aruncă capela-ntr-un colț. Apoi, pe rînd, întinse pi-
cioarele, lui Tănase. Strîmbîndu-se și mușcîndu-și bu-
zele, țiganul trase greu cizmele, apoi se dădu la o
parte, drept, nemișcat, în lumina săracă a gazornîței.
Anton rămăsese cu capu-n piept. Tănase cunoscuse în-
sfîrșit că avea de-a face cu *majuru*-n toate bune.
Se scărpină, zîmbind, în cap :

— Trăiți, don sergent-majur...

— Hm ! Ce-i ?

— Trăiți, don sergent-majur, ai zis că ai să spui lui
domnu căpitan să-mi deie drumul acasă...

— Ei ?

— Apoi, să trăiți, de trei luni n-am fost acasă, —
scînci țiganul. De trei luni încheiate... Și nici nu știu
ce mai face biata Savastița... Macar două zile...

— Apoi ci-că-i boală, bre, în comună la voi... ha !

— Nu, s' trăiți, don sergent-majur, eu îs dintr-un sat de-alături, un sat de țigani... Vai de capu meu... Tare mă rog !... Trăiți, don sergent-majur ! mă usuc ca coarna de pe copac ! arde inima-n mine ! De mult n-am fost pe-acasă, don sergent-majur !

— Ai copii, bre Tănasă ?...

— Am, don sergent-majur...

— Cîți ?

— Unu, don sergent-majur !

— Fată ori băiet ?

— Fată, don sergent-majur ! Batîr două-trei zile... că mă prăpădesc, don sergent-majur !...

Țiganul se ruga cu capul puțin aplecat pe umărul stîng, îi luceau ochii în lacrimi, niște ochi mari în cercuri de aur, și glasul-i încet, desmierdător, cînta.

Anton oftă.

— Bine, mă, ți-oi da drumu pe două zile... Uite, acum ieși, și pleacă... Te-ai dus ?

— Trăiți, don sergent-majur... sărut mînilе și picioarele...

— Ai plecat, mă ?...

Bucuros, Tănasă se strecură ușurel pe ușă. Anton rămase cu capul-n palme, cu coatele pe genunchi. În liniștea pavilionului se auzea țîriitul ploii pe acoperișul de tablă, un țîriit monoton și obositor. În camera strîmtă cu păreți goi, lampa mică ardea c-o lumină tristă.

DUPĂ CONCENTRĂRI

Se apropie sfârșitul concentrării, și lumea era din ce în ce mai obosită. Plictisit era colonelul, plictisiți erau maiorii de atîta instrucție, plictisiți căpitanii. Iar bieților dorobanți li se strîngeau inimile, cînd vedeau că zilele se strecoară așa de încete, așa de triste și pline de zăduf.

Cînd scăpăta soarele spre asfințit, abia începeau a se mai ușura sufletele. Și li se ridica tuturor cîte o piatră de pe piept, cînd cornistul ducea goarna la gură și prindea să strige *ruperea*.

Douăsprezece companii, toate se așezau în coloană de marș și, pornind, începeau să cînte marșuri ostășești. Era un amestec și un vîlmășag de glasuri și cîntări, de nu se mai înțelegea nimic. Căpitanii pe cîmp rămîneau; locotenenții și sublocotenenții mergeau numai pîn' la poartă, și de acolo se înturnau. Șiragurile intrau în curte numai cu sergenții-majori și cu ofițerul de serviciu.

În hală, larmă. În plutoane, larmă. Toată lumea își curăța muniția și se pregătea de masă. Cornistul suna adunarea, gradații începeau să urle. Și soarele scăpăta

spre culmea dealurilor păduroase ; în curtea largă juca, roind, pulbere de aur.

Și iată că mai târziu se suna de corniști, se striga și muzica. Companiile se grămădeau pe cele patru șoseluțe, cu soldații pe două rânduri, cot la cot. Cornurile izbucneau : adunarea, apelul... Și se făcea liniște, și furierii prindeau să strige, cu glasuri ridicate, nume de soldați. Din toate părțile răspunsuri: 'Zent ! 'zent ! — Și iar tăcere. — Aghiotantul își umfla glasul :

— Pentru rugăciune, — descoperiți !

Brațele se înalță, capelele coboară, capetele rămân goale, și muzica începe rugăciunea, întâi moale, apoi urcă cu buburi adânci, în tremurări jalnice... Și clarinetele și flogornul tremură note limpezi... Amurgul începe a umplea ca un fum văzduhul, numai la răsărit, sus, mai curge încă un rîu de lumină... Și rugăciunea suspină, umplînd inimile. Apoi, deodată, contenește... Sute de brațe fac semnul crucii. În curte s-a întins liniște. Inserează.

Și dintrodată izbucnește puternic cîntecul amurgului cu tobe, talgere, trîmbiți, umplînd cuprinsul cu un șuvoi răsunător. Ofițerul de serviciu s-a așezat pe un scaun ; chiamă pe aghiotant și dă un ordin.

Muzica tace. Douăsprezece companii așteaptă. — Și iată, ca un chiot, pornește veselă o bătută săltăreață. Companiile s-au rupt, au umplut curtea. Flăcăii s-apucă de după cap, roate-roate încep vîrtejuri în tacturi iuți, și duduitul călcăielor stîrnește vîrtejuri de pulbere. Chiuituri răsună, glasuri se înalță.

— Hiii ! Zi-i, mă !...

Multe-n lume omul vede,
La o casă șapte fete,
Și fintina sub părete,
Moare cînele de sete !...

— Hop! — Sus! — Iac-aşa! Bz! bz.

Şi chiuituri şi fluierături haiduceşti... Şi iar :

Foaie verde de pasat,
Ş-asară te-am aşteplat...
Dacă văzui şi văzui,
Pusei dorul căpătăi,
Cu uritul mă-nvălii...
Intr-o groapă cu urzici :
Mi-am făcut pielea beşici.
Cînd a fost la sărutat,
Nu puteam de scărpinat !

Şi hohote, şi chiuituri de veselie, pe cînd muzica zice turbată, din ce în ce mai aprig. Tot regimentul joacă într-o negură, într-un răpăit asurzitor de cizme, din care strigătele drăcoase se înalţă ascutit. Din cînd în cînd, într-o roată de lumină, răsare cîte-un sergent cu capela pe-o sprînceană, cu dreapta în sus, plesnind din degete, răsucindu-se într-un joc fierbinte, bătînd din călcăie, lăsîndu-se pe vine, înălţîndu-se, bătînd apoi cu palma tactul în carîmbi ; şi după dînsul vine frămîntîndu-se un lanţ întreg... Trupuri vioaie, feţe asudate şi pline de praf, ochi scăpărători, ş-o larmă, ca în împărăţia demonilor.

Deodată muzica conteneşte.

Lanţurile s-au rupt, gradaţii prind a-şi striga secţiile, şi în rîuri mulţimea se desface, trece spre pavilioane şi spre hală.

Un timp tot se mai aude murmurul glasurilor, pînă ce încet-încet se stinge. Şi odată cu liniştea se întinde şi întunericul ; luminile se aprind ; umbre din cînd în cînd se strecoară prin curtea goală.

Ofiţerul de zi s-a dus să se culce. Aghiotantul de săptămîină se îndreaptă spre cantina lui domnul Mendel, ca să-i facă o prietinească vizită. În pavilioane, în

hală, au rămas grupuri mici, în care câte-un povestitor spune lucruri ciudate de prin sat de la el...

— În sat la noi, lângă Moldova, era unul Costache Vinătoru... da-i mult de-atunci...

Și ceilalți îl ascultă și ochii li se împainjenesc clipă cu clipă.

Sub lămpile mici, unii, așezați grecește, își cîrpesc *efectele*. Din cînd în cînd rămîn cu acul în aer, cu gura căscată, cu ochii spre minunatul povestitor.

Și într-un tîrziu s-aude și stîngerea, prelungă, mîhnită, — ca un cîntec de părere de rău; se înalță spre cerul înstelat, pătrunde înăbușită în pavilioane, în hală, muind inimile.

Vremea trece și încet-încet cazarma se goleşte. Pleacă schimbașii, *dorobenșii*, după ce dau în primire, — și sara muzica nu mai cîntă, și apelul se face încet, fiecare companie înaintea pavilionului ei. Apoi și dintre permanenți încep a pleca în concediu; rămîn puțini, numai pentru lucru și pentru gărzi. În soarele din ce în ce mai fierbinte cresc zi cu zi plictiseala și uritul. Un pîlc de soldați se învîrte încolo și încioace pe Tîrgul Vitelor; sentinelele cască rezemîndu-se de gherețe, și privirile obosite, pe obrazurile alungite, caută dornic a drum...

Încet-încet apoi trecură căldurile, și veni minunata lună a lui septemvrie cu lumină aurie și cu mîngîierile unei călduri potolite. Și cazarma iar se umplu, iar vui de glasuri; iar venură opincarii și rezerviștii; și manevrele, pe la întăi, începură. Căpitanul nostru, Năstase, venise vesel de la băi; Anton se odihni și el; fusesem și eu pe la cei de-acasă; și toată lumea avusesese o clipă de mulțămire, iar manevrele se începeau cu inimă bună.

Dimineața, cînd se suna *marș-general*, iar ieșeau șiraguri lungi și se umplea cîmpul de instrucție. Și iar prinseră a urla gradații și a bate talpa oștenii, a bate talpa, că nu s-aude nici un tact! — Numai sărmanul căpitan Manoilescu de la a zecea lipsea... În vremea din urmă prea își făcuse de cap; se zicea că bătuse crunt pe unii gradați, că luase bani de la schimbași, că nu plătitise soldele la oameni, ș-acuma ședea închis la Galata... Compania răsufla, dar nu mai era miliția din concentrare. Acuma mergea slab; nu mai era nici glasul, nici strășnicia căpitanului cu cicatrice subțiri și ochiul stîng. Unii din gradați vorbeau cu părere de rău de el.

— Era rău, era cîne, da' bun ostaș... Cu dînsul făceai miliție, nu glumeai!...

Frămîntare, zarvă, semnale de frîmbiți, țipetele căprarilor, — viață nouă! Și domnul Mendel desfundase un vin, ceva strașnic! La fiecare ceas, Anton al nostru ieșea din cantină sugîndu-și mustățile, plescăind mulțămît din limbă și făcînd cu ochiul.

LA MANEVRE

Pornim la manevre! — Tot tîrgul s-a adunat pe miriștea din fața regimentului, în lungul drumului. Femei multe, ieșite în grabă cum au apucat, dimineața; fete gătite în rochii colorate, c-o floare strecurată în părul cu grijă pieptănat, luncînd priviri printre capetele îngrămădite; copiii neastîmpărați care se frămîntă ca niște viermi în toate părțile; e o înghesuială ș-un murmur în dimineața limpede, parcă s-apropie o întîmplare măreață.

Ș-un glas de comandă se înalță dintre pavilioanele cu acoperișuri roșii, — muzica izbucnește, cu tobele, cu talgerele, cu trîmbițele; pe toate obrazurile celor care așteaptă trece o lumină de plăcere. S-arată colonelul pe calu-i sur, un maior, doi, muzica răsunătoare, apoi, în tact apăsător, capul coloanei. Și în sunetul vioi și zguduitor al muzicii, iese în coloană de marș regimentul, scrișnind cu cizmele pe prundul șoselei. Talgerele zuruie, toba bubuie, trîmbițele tremură vesel, și flăcăii cu ranițele, cu mîntălile pe raniță, cu sacii de la șold plini, încărcăți ca de război, pășesc vioi, cu capelele plesnite puțin într-o parte. Și după tact toată coloana întunecoasă unduiază ca o pînză.

Zvonul plin de foc al muzicii se înalță în văzduhul dimineții de toamnă. Și fețele femeilor, ale fetelor, zîmbesc, cîte-un glas de «drum-bun» tresare ici-colo din grămezile înflorite; cîte-un soldat, cîte-un gradat întoarce capul c-un zîmbet, — apoi mulțimea adunată rămîne în urmă; numai copiii cu pași mari, bălăbănindu-și brațele, ne întovărășesc, izbindu-se, trîntindu-se prin șanțuri și pe cărările drumului.

Coborîm întâi la vale, pe șosea tare. Un vînt ușor, de pe abureala de brumă a cîmpiilor, desmiardă obrazurile. În juru-mi toate fețele sînt vesele; ochii mai vioi ca de obicei țintesc depărtările deluroase de pe care curg păduri adînc-albastre, posomorîte, sub perdelele ușoarelor pîcle de toamnă.

În vale e Arinișul, pădurice de petrecere a tîrgoveților. Sub streșina arsă de cele dintăi suflări brumoase, așteaptă cucoanele ofițerilor. Săbiile sclipesc salutînd; dincolo batiste flutură; pe rînd obrazuri tinere, ori ofilite se luminează cînd ochii găsesc pe cel căutat; și coloana trece în tact apăsât; am dat pe drum drept, curat ca-n palmă. Muzica a conținut, și-au pornit trîmbițele străpungînd văzduhul.

După un ceas facem întăiul popas.

Anton al nostru gustă apa din bidonul lui Tănase, care-i «soldatul» lui; și după ce gustă apa, plescăiește din limbă, apoi își șterge mustățile și zîmbește:

— Așa, măi băieți, ne punem de dimineață la cale!... Ha? ai spus ceva?...

— Din apa ceea așa vrea să gust și eu! zice lîngă mine Chirilă, un soldat mijlociu, balan, bine legat.

— Apoi cum nu? mormăiește Dănilă. Apă sfințită de *Caraoschi!*

Soarele umple tot mai tare văzduhul de lumină ; o ciocîrlie se îmbată de cîntece, plutind pe undele înălțimilor. Din capul coloanei se aude prelung : Dreepți ! — și de prin șanțuri prind a se scula flăcăii. Șiragul se încheie îndată și pornim pe drumul lung, în pas de voie. Sublocotenenții și-au vîrît săbiile în teacă și acum pășesc gînditori pe cărarea din stînga. Căpitanii, călări, se cumpănesc după pașii cailor înainte și înapoi cu ochii pierduți în zările limpezi. Coloana s-a kngit, tactul s-a sfărîmat într-un duruit înăbușit ; mergem domol într-un nour ușor de praf.

De o parte și de alta, miriști goale sau lanuri de porumb îngălbenit, foșnind trist la suflările încete ale vîntului; stoluri de paseri trec vîjiind; cîteva vite pasc într-o bahnă iarbă verde ca buraticul ; coborîm o costișă, și un sat răsare, cu case albe, cu livezi încărcate de roadă. În turnul alb sună subțire clopotele : e duminică. Femei îmbrobodite cu ștergare ca zăpada, cu lumînări în mîni, pășesc încet pe marginea drumului.

În trecerea noastră tot satul iese în lungul drumului ; ochii ne petrec ; din timp în timp glasuri se aud : un oștean de prin partea locului și-a cunoscut o rudă ce-l așteaptă cu o legătură în care a îngrămădit toate bunătățile.

Trecem satul cu căsuțele-i albe și cu livezile umbroase, dăm iarăși în cîmpie, și mergem pe drum drept, în nourul ușor de praf. Ziua e tot mai caldă, și în văzduhul senin e lumină mare și limpede.

Lîngă mine, Chirilă a început a scrișni și a da dracului o cizmă care-l roade la piciorul stîng. Pe urmă bag de samă că deodată tace.

— Ce-i, Chirilă ?

— Apoi am sfirşit. Ce folosesc dacă sudui şi gem ? O să mă doară pînă ce s-a înlierbînta, după aceea n-am să mai simt !

— O uzi disară c-o leacă de rachiu, grăieşte cineva.

— Aş ! răspunse cu dispreţ soldatul ; ce să stric eu rachiul pentru o rosătură de ciubotă ? Mai bine-l beau !

În zare, pe-o costişă, s-arată dealul unde vom face halta mare. Cîţiva încep să cînte, prin lumina întinsă, şi viersul trece, cu adierea moale a vîntului, spre văi. Coloana lungită scînteiază din nenumăratele baionete ; căpitanii călări înalţă capetele şi dau uşor pîtenii cailor ; majorii au început să învie din amorţeala care-i cuprinsese şi le plecase bărbile-n piept. Prind a face vorbă, a îndemna cu glume şi înjurături. Şi companiile iau tactul cu vioiciune.

În sat, la crîsmă, horă mare, la umbra copacilor. Şi deodată, după ordinul de popas, după facerea piramidelor, flăcăii zvîrl raniţele şi, unul cite unul, se strecoară spre zumbăitul cobzei şi viersul ascuţit al scripcei. Aşa, obosiţi, flămînzi, plini de colb, se înfrăţesc cu flăcăii cei în straie albe — şi ţigani încep o rusească aprigă, şi într-o roată nebună, ameţitoare, trupurile zboară, cizmele tropăiesc în tact ; se prind strîns de după cap, îşi dau drumul ca într-un vârtej ; o clipă se opresc, îşi încleştează mai strîns mîinile şi pornesc din nou ; şi capelele cad pe ceafă, sudoarea curge în rîuri pe frunţi, — chiuituri iuţi, după tact, izbucnesc, se leagă unele de altele de la glas la glas, — şi, aţîţati, chiar lăutarii s-au sculat şi zic mai cu foc. Roata se face tot mai mare ; ofiţerii au uitat de foame

și de căldură, s-au oprit în mijlocul drumului, au uitat și de asprimea disciplinei, privesc cum se veselesc flăcăii, și le ard și lor ochii ; ofițerilor tineri parcă, parcă le-ar veni să se avînte în volbura furtunoasă, care biciuiește obrazul, aprinde ochii ca de jar și parcă-ți dă aripi !

PRINTRE AI NOȘTRI

Manevrelle în luna septemvrie, pe-o vreme strălucită și într-o țară plină de oameni buni! Acest căprar Gheorghiuță, care pune pe hîrtie întîmplările-i din oaste, care a suferit mult și a văzut triste lucruri în cazarmă, cît de larg și-a simțit sufletul și cît de viu i-a bătut inima, cînd a pătruns cu mii de tovarăși în inima țării, în lunci și dumbrăvi, pe ogoare și pe miriști, în sate, în văi, în lungul apelor ! Minunată țară a strămoșilor, hrănită cu sînge și lacrimi ! — Sate frumoase nu sînt, și creștinul merge cu boii de-a valma la plug ; muncește și femeia din greu, și copiii ard în soarele fierbinte... Îi vedeam pe toți, îi cunoșteam ; în mijlocul lor copilărisem, îi văzusem împilați și batjocoriți ; și-acuma-i găseam tot cu suflete bune și cinstite, cu ușa larg deschisă flăcăilor țării, cu masa pusă, cu perna de odihnă așezată, cu un zîmbet de blîndeță, cu o vorbă frățească...

Intre dînșii nimic din asprimea de fier a căzărmi n-a rămas. Intre ofițeri și soldați toată vremea a fost frăție; și-o vreme frumoasă și un an din bielșug au făcut să ducem cu drag cele zece zile de marșuri și lupte.

Dimineața, deșteptat, furnica satul în graba plecării noastre. Focurile pîlpîiau, noi ne pregăteam ranițele și armele, ne spălam la fîntînă cu apă neîncepută și îmbucam în grabă cîte ceva, subt ochii blajini ai gospodinelor. Fetele mari umblau iute încolo și înoace, aducînd mămăliguța fierbinte pe șervete curate, laptele scotea aburi calzi, mirosind frumos în străchini înflorite. Ne sculam pe rînd de pe scaunele scunde, ne făceam cruce întorcîndu-ne spre răsărit, ne îndreptăm spre gospodari și le mulțameam frumos. Și la plecare fete și băiețandri ne strecurau cu pumnii mere și prune în sacii de pesmeți și ne petreceau cu ochii pînă în colțul hudiței, la piața de adunare.

Adunați după strigătele cornurilor, porneam, ieșeam din sat și dădeam în miriști, în ogoare, în desișuri.

Așteptam *inamicul*.

Erau tot flăcăi detreabă, dar noi le pîndeam cu strășnicie sosirea. Și deodată auzeam departe, la avangardă, pocnete de pușcă, ca sfărîmări de vreascuri. Înaintam, apucam la dreapta, la stînga, ne tupilam, și iată că vedeam și pe inamic pe-o muche de deal, între arbori, sau izvorînd din fundul unei văi. Îndată începeam și noi, și-l primeam c-un alai de pocnete de-ți era mai mare dragul. Ofițerii comandau, asudați, cu chipiurile pe ceafă, scînteindu-și săbiile, noi ne pregăteam, — se comanda năvala, — și, cu baioneta pusă, porneam într-o suflare de furtună, cu părul zbîrlit în cap, chiuind de răsunau ponoarele. Și în urmă și pe de laturi, șiraguri, șiraguri de dorobanți, și pocnete care pîrîiau neîntreput, depărtîndu-se și apropiindu-se parcă, — iar în depărtare tunul bătea surd, trimețînd spre cerul limpede repezi pufăieli de fum alb.

Uneori eram la *rezervă*, și așteptam pe brînci la o margine de luncă lîngă o apă aproape de un ogor,

sau de o grădinărie. Tunurile băteau cine știe unde, pîrîiturile puștilor curgeau slăbite de departe, ofițerii, la o parte, pe ridicături, priveau cu binocurile, și noi, așteptînd, ne plictiseam și mînam pe unii dintre flăcăii mai sprinteni ca să facă ceva prăzi de război, harbuji și zămoși din apropiere. Stăteam pe brînci și rodeam cu învierșunare cojile, pînă ce ni se da ordinul să înaintăm. Porneam repede; din cînd în cînd ne opream și apăram cu focuri repezi retragerea altei companii, care se strecura pieziș, într-un foșnet aspru, prin porumbiști.

Și după ce sunau cornurile împrăștiind ecouri adînci în văi și păduri, ne adunam și porneam spre sate apropiate, pe cînd soarele scăpăta în asfințit, împînzind painjenis de aur pe văi și dealuri, poleind apele, schimbînd în pulbere strălucită praful care plutea deasupra noastră.

În sat, nimeream undeva, la o casă de creștin, ne descătărămam, ne spălam și ne răcoream în jghiabul de lîngă ghizdelele fîntîinii. Gazda ne privea cu voie-bună de cele de mai multe ori, făcea loc la vatra focului, afară, punea în ceaun lapte mai mult, și într-o oală cîteva ouă; un ținc cu ochii albaștri se ducea să treacă prin rîșniță un căuș de grăunțe; și încet-încet se apropia sara, ca o negură rară întăi, îndesîndu-se apoi din ce în ce — și gospodarul ne spunea aprinzîndu-și țigara c-un tăciune:

- Am și eu un fecior, da-i departe, în jos...
- În ce armă, moșule?
- La *antileri*... Pe acolo zice că altfel îs oamenii...
- Nu, moșule, tot de-ai noștri... romîni...
- Hm! poate-or fi fiind tot de-a noștri... E tot aici, în țara noastră?...

— Da, tot aici, în țară la noi... Unde să fie dacă nu la noi ?...

— Apoi vezi că mai demult nu era așa... cînd veneau muscalii... E ! era altfel pe vremea aceea... Pe atunci stăpînirea prindea flăcării cu arcanul, și-așa-i ducea la oaste.

Ne așezam la cină. Mîncam cîte ceva din ale gospodarului, cîte ceva din al nostru, din cazanul cu borș fierbinte, — după aceea începeam să ne alegem culcșurile, gradații pe prispe, pe maldăre de fîn, ceilalți flăcăi în glugile de porumb ori în stogurile de fîn. Dar pînă să adormim trecea vreme. Focul pîlpîia în întunericul ogrăzii, și unul rostea domol o istorie din vechime. Ascultam cu ochii mari țintiți spre cerul limpede, înflorit cu nuferi de aur. În satul liniștit nu s-auzea nici un zgomot ; muzica de la popota ofițerilor nu mai cînta ; și într-un tîrziu se simțea răceala brumărelului care se lăsa pe cea din urmă verdeață a anului, și scînteia argintiu în lumina tainică a răsăritului lunii.

ÎNTR-O SARĂ

Cea din urmă luptă, brigadă contra brigadă, s-a dat pe două costişe faţă în faţă, două costişe lungi, trăgănite, rupte de viroage, îngheboşate de culmi. Printre ele, în fund, trecea un piraŭ, şi pe malurile piraŭului un sat îşi descoperea în lumină o îngrămădire lungă de căsuţe albe printre desişuri de livezi.

Pîlcuri de cavalerie treceau pe după înălţimile uşoare, răsfirindu-se şi strîngîndu-se. Unii erau inamici, şi de la noi porneau focuri mari de salvă, care umpleau valea de gemăt. Pe urmă se auzi tunul undeva, departe. Şi din pădurile care umpleau vârful coastei celeilalte prinseră a izvorî batalioanele inamicului. Coborau repede colina pe cînd la noi de pretutîndeni, neînterupt, pocneau puştile prelung, grăbit, cu mînie parcă. Şi în lumina de toamnă scînteiau baionetele pe toată lungimea coastei, şi batalioanele celeilalte brigade, care strînse, care împrăştiate, grăbeau spre satul din vale.

Pe urmă au fost urale nesfîrşite şi năvale, şi focuri de tun şi focuri de puşcă, de ţi se zbirlea părul în vârful capului, — şi deodată, de pe culmea noastră, înce-

pură corniștii a suna încetarea manevrei, trăgănată, dulce, umplînd parcă de mîngiere văzduhul toamnei.

— Aha-ha-ha ! strigă sergentul-major Anton ; așa-șă ! S-a sfîrșit și joaca asta !... De-acu să ne vedem cu bine la anul ! — La anul și la mulți ani, tot în plin, cu paharele de vin !

Apoi se întoarse spre noi, ca și cum încă nu ne văzuse :

— Ce mai faceți voi, mă băieți ? bine-*mersii* ? Bre, ne luptarăm, și nici unul nu murirăm ! Halal să ne fie de-așa vitejie ! — De-acu mîni defilarea, și pe urmă pornim pe-acasă, ha ! — Da' tu, Lăzăroi, cum te simțești ?

Lăzăroi întoarse ochii spre cer.

— Cum, Lăzăroi, — ha ?

— Bine, don sergent-major !

— Da" pe vreo puică, pe vreo bibică, n-ai pus ochiul ?

— Eai ! nu...

— Nici vătămătura nu te-a durut ?

Compania începu a rîde.

— Și era unu, bre, pe care-l rodea o cizmă la un chicior... Care-i acela ?

Chirilă își înălță fața balană :

— Eu, trăiți, don sergent-major !

— Și te-a ros tare, bre ?

— Tot drumul am șchiopătat... Da' acu s-a trecut, don sergent-major... Mîni-poimîni mi-a cîntat rezerva și m-am dus !

Anton oftă :

— Ei vezi tu, măi băiete, de tine tot e bine... Cei care așteptați să vă cînte rezerva, ar trebui să puneți mîna de la mîna și să dați o cinste strașnică... Doar am trăit la un loc, măi băieți, — și n-am dus-o bine ?

— Aşa-i, mă, c-am trăit bine ? Când ne-om întoarce, găsim, bre, la Mendel nişte vin, ceva cumplit !

Căpitanul şi ofiţerii veniră ; ne rînduirăm şi pornirăm. Coborîrăm prin rîpi alburii, dădurăm la drum, şi trecurăm în lungul lui, printre copaci bătrîni, tufoşi. Înainte, îndărăt, subt o pînză întinsă de praf, scînteiau arme şi unduiau capete, pînă departe, cine ştie unde.

Cînd intrarăm în sat, începuse să se înoueze. Un vînt răcoros aducea, ca pe fluturi, frunze îngălbenite de prin livezi. Toată mulţimea se frînse pe batalioane şi pe companii, şi ajunşi în ulicioara hotărîită pentru cartiruirea noastră, începurăm a lăsa cîte-o secţie la fiecare poartă.

Intrai şi eu cu cîţiva într-o ogradă largă, curată ca-n palmă, cu coşare, cu staule de vite, cu livada despărţită de ogradă printr-un zaplaz de scînduri. Un moşneag mărunţel se sculă de pe prispă pufăind din lulea.

— Bucuros, moşule, de oaspeţi, bucuros ?

— Apoi de-acu, dac-aţi venit, de ce să nu fiu bucuros ? răspunse zîmbind moşul.

— Atunci să ne laşi să ne aşezăm pe prispă cabalalîcul din spate...

— Numaidcît pe prispă ? Este loc şi în tindă. Poate vine-o vreme rea la noapte... Iaca, colo faceţi focul, în şură, că-i dos... Şi s-a mai găsi şi pe la noi cîte ceva... De pe unde sînteţi ?...

— Apoi tot din părţile acestea... răspunse Dănilă. Şi noi tot din oameni cumsecade ne tragem...

— Fireşte-fireşte... mormăi moşul. Şi cam de unde eşti dumneata ?

— Eu ? de la Ruginosa...

— De-acolo ? Bun ; cunosc eu locurile pe-acolo ; am ș-o cimotie... Unu, Gavril Ursu...

— Apoi cu Gavril Ursu și noi sîntem o leacă de cuscri...

— Așa ? Atunci e bine... Vezi dumneata cum se întîlnesc așa, oamenii... Pe mine mă chiamă Gheorghe Scutelnicu...

Și începu a se întreba de neamuri cu Dănilă al nostru, pînă ce se împrietiniră. În vremea asta Muraru și cu Chirilă ațîțară la adăpost un foc vioi, pe cînd ceilalți se descătărămau și-și așezau armele în șir, în tindă, și ranițele negre într-un colț, una peste alta.

Inserarea se întindea ca un vâl de pînză de painjen, care ascundea pe jumătate lucrurile. Vîntul foșnea duios prin livada mare.

Moșneagul își scoase luleaua și strigă tare :

— Căsăndriță ! Căsăndriță, bre !

După aceea se întoarse spre noi, mirat :

— Ce are fata aceea de șede închisă în casă așa ? Să vie încoace, afară, s-aducă ouă, s-aducă făină, să mulgă vaca... Căsăndriță, n-auzi ?

— Aud ! răspunse dîn casă un glas ascuțit.

— Hai, fată, ieși afară... Nu te teme, că nu te minîncă, doar îs oameni ca și noi...

Fata ieși rușinată în prag. Un cap cu niște ochi mari, negri, ș-un obraz alb, rumenit de două ruje.

— Da' vină, vină-ncoace. Du-te și mulg vaca.

— Am muls-o ! răspunse iute fata dînd din cap.

— Adă făină, adă niște ouă, adă laptele... Ia vezi, umblă mai repede...

— Aduc, aduc...

Cînd se-ntoarse, aruncă o privire ascuțită spre noi, apoi deodată plecă ochii în pămînt. Umbla repede în

toate părțile, ca o sfirlează. Din cînd în cînd fulgera cu ochii. Prindea cu urechea cîte-o vorbă de ici, alta de colo, și se cunoștea că de abia se ținea să nu rîdă. Picioarele desculțe lepăiau pe pămîntul uscat. Cînd se rotea, fusta de stambă cu flori mari filfia în juru-i; sîinii mici, de codană, de abia umflau cămașa albă ca ghiocul.

În sara aceea nici nu gustarăm din borșul pe care Lăzăroi și cu Guraliuc îl aduseră în bidonul de tablă. Moș Gheorghe Scutelnicu a avut chef să ne ospăteze el singur, ba încă să ne și cinstească. Dar cînd să umple cel dintăi păhărel, iată și domnul sergent-major Anton. Moșul rămase cu garafa în aer.

— Bată-vă să vă bată ! zise majorul. Aici sînteți, Nevoilor ? De-un ceas, bre, îmi caut compania și n-o gălesc...

— Poate nici n-ai mîncat, don sergent-major ? întrebă Dănilă, făcînd cu ochiul spre noi.

— Ha ? tu să fii sănătos, măi Săracu !... — Da' Florescu nu-i aici ?

— Nu, don sergent-major.

— Apoi eu pe el îl căutam, să-i dau ordin să-mi caute un culcuș...

Atunci moș Gheorghe își socoti vremea venită. Umplu cu ochi păhărelul și-l întinse lui Anton.

— Zici c-ai mîncat și dumneata... Atunci ia de ici ceva dulceață... Și de culcat s-a găsi și pentru dumneata... Oamenii buni se împacă...

— Ha ! gemu sergentul-major. Vorbă de aur, moșule ! Să-ți deie Dumnezeu sănătate... Știi dumneata cît îs de ostenit ?... De abia stau pe picioare !...

Simții în șold cotul lui Dănilă. Ochii lui Anton sclipeau foarte ciudat.

— Întâi să mă așez lângă dumneata, ici, pe buturugă, zise el iar. Ş-acu să iau păhărelul. Aşa. Să deie Dumnezeu noroc... A! da' bunu-i!... De aici din sat e? Mare minune! Eu n-am găsit nicăieri aşa bunăta... Şi fetișcana asta ia dumnitale e?... — Şi îşi întoarse ochii spre Căsândrița.

— A mea, a mea, bat-o norocul... Nepoată... Iaca, de mititică a rămas fără mamă...

Fata de abia se stăpînea să nu rîdă.

— A dumnitale e? Phii! să nu fie cu bănat... Mîndră fată! Să-ți trăiască!... Hm! cunosc eu lucrul bun. — Doar de şaisprezece ani tot manevre fac...

— Ești oștean vechi... zise încet bătrînul.

— Vechi! suspină domnu sergent-major Anton și întinse iar păhărelul.

Moșneagul aplecă garafa. Băutura prinse a gîlgii ușurel. Zise iar oftînd:

— Iaca, și tatăl fetei iștia a făcut oaste... ș-a fost la război, cînd s-au bătut ai noștri cu Turcul... Zicea el că era greu... Pîn' la brîu ședeau în glod... Și cînd porneau, ci-că tăiau în păgîni ca la secere! Și lui i-au intrat două gloanțe în trup. S-a tîmăduit atunci, da' pe urmă a tot gogit, și, după ce-a venit pe lume fata asta, numai un an a trăit... Pe urmă s-a dus după el și fată-mea Ilinca; a murit de inimă rea...

Moșul dădu mîhnit dîn cap. Fața fetei se întunecase dintrodată: o umbră parcă se pusese deasupra ochilor mari.

Anton oftă:

— Hei, ce să-i faci? Așa se întîmplă...

Păhărelul trecu pe rînd la alții. Toți îl dădeau de dușcă, închideau din ochi și-și strîmbau fălcile: Aaah! că tare-i!

Focul ardea vioi, și câteodată se învăluia la filfiriile vântului. În jur soldații stăteau negri, în capul oaselor; cei mai mulți picurau de somn. Numai ochii fetelor luceau neastîmpărați de sub sprîncene, scăpărînd în bătaia focului. Dănilă o întrebă cu jumătate de glas:

— Ai ieșit la horă?

Ea își duse mîna la gură și șopti:

— Ieșit, — de la Paști...

— Ei, atunci e bun! Și pe urmă?...

— Cum pe urmă? Atît.

— Îți place jocul? Ori vorba ceea: Calule, îți plac grăunțele?...

Fata chicoti înădușit și trase cu coada ochiului spre flăcău, care-și răsucea zîmbind mustața.

— Ei, și cum e la manevrele iestea? întrebă deodată moș Gheorghe, și-și mîngîie apăsat mustățile albe.

— Cum să fie? zise Anton, rîzînd. Uite-așa: mergi o bucată de drum, pe urmă te oprești; după aceea iar mergi și iar te oprești; mai tragi cu pușca în vînt, mai umbli prin coclauri și iar te oprești undeva... Și pe urmă te duci acasă...

— Unde-acasă?

— Acasă, la regiment, c-acolo-i casa noastră.

— Hm! — mormăi bătrînul, trăgînd din pipă. Vra să zică, acu nu-i așa de grea oastea ca alt'dată... cînd plîngeau mamele după flăcăi...

— Și femeile, și fetele... mormăi Dănilă.

— Nu! suspină Anton. Acu nu-i așa! Acu s-a muiat miliția; s-a stricat; nu mai este ca altădată... și dădu cu jale din cap.

Deodată se opri cu ochii asupra lui Lăzăroi, care-și scăpăta încet capul, cu pleoapele grele.

— Nu, acum nu-i greu, moșule; dar sînt unii be-
cismici... Aceia o duc mai greu... Iaca, de pildă Lă-
zăroi...

— Ha? tresări soldatul, frecîndu-se la ochi.

— Cum o mai duci tu, Lăzăroi... Tot te mai doare
vătămătura?

— Ei, don sergent-majur... Vai de capul meu...
Parcă cine mă crede pe mine?...

— Don sergent-majur, zise încet Holeaucă, aista
nu-i om de făcut miliție... El nu-i ca noi... Nu ține la
drum, nu nimic... O duce greu...

— Da' de ce, dascăle? Nu-i și el ca voi?

— Nu-i, don sergent-majur... El a crescut la țîrg;
acolo-i greu, și cum a crescut el numai Dumnezeu
știe... bătut și horopsit...

— Taci, bre! mormăi Anton. Nici așa n-o fi fiind.
Iaca, de-atunci, de cînd a căzut, nu i-a mai venit rău
niciodată...

Lăzăroi oftă:

— Parcă cine mă vede pe mine noaptea, cînd mă
zbat și tremur... și mușc perna?... Nu mă vede ni-
meni!...

Și deodată tăcu.

Ridică ochii în sus, îi coborî în jos, oftă iar greu.
Apoi se sculă încet și se trase în întuneric.

— Und' te duci, bre? strigă Anton.

— Trăiți, don sergent-majur, mă duc să mă culc...

Alți soldați se ridicară osteniți și se traseră spre
glugile de strujeni.

Moș Gheorghe dădu mîhnit din cap:

— Saracu băiet! Zici că-i de la țîrg...

— Da, vorbi Holeaucă. E tot de-ai noștri... da' ta-
tu-său pesemne e un ticălos...

— Hm ! Așa-i... Altfel cum poate să fie băietul așa de moale ? De abia grăiește... Și după cât înțeleg, e bolnav de ceva... Vezi dumneata, acu crește în toate părțile o lume mărunță și slăbănoagă... nu-i ca altădată... He ! ce oameni vîrtoși erau ! Sfărîmau piatra-n mîna !

— Așa-i, așa-i ! întări Anton, strecurînd o privire duioasă spre garafa lui moș Scutelnicu. Sînt ș-acu, nu-i vorbă, băieți vîrtoși, da' atunci era altfel, era altă lume...

Cei rămași ne strînserăm mai aproape de foc. Bătrînul umplu iar de cîteva ori păhărelul. Fata ne privea pe rînd, tăcută, cu ochii ei mari.

— Ce ? zise moșneagul, c-o leacă de curaj ; eu acu nu-s de ieri, de alaltăieri, și știu !... Pe urmă am auzit multe de la bătrîni, în vremea mea...

— Tătucă, vorbi deodată fata, subțire ; spune povestea ceea cu tatarii...

— Ce poveste, fată hăi, că chiar a fost așa precum se știe... Trăia pe-atunci răsbunicu... Eu nu l-am apucat, da' spunea uncheșul cel bătrîn... care-și aducea aminte de demult tare...

— Și ce s-a-ntîmplat ? întrebă încet Dănilă.

— Ce să se întîmple ? Nimic... Așa, zice c-au venit tatarii. E vorba c-atunci erau oameni grozavi...

— Hm ! mormăi Anton, strecurîndu-și mîna spre păhărel.

— Da-da, cum spun eu. Să vedeți cum a fost...

Focul pîlpîia, învăluit de vînt, fărîmîndu-se în jarat. Garafa gîlgii din nou. Și moș Scutelnicu prinse a povesti.

— Ci-că odată, în vremea veche, au dat tatarii năvală pe-aici, prin părțile noastre... Da' au venit mulți, mulți puzderia pămîntului. Ș-au ars satele, ca totdea-

una... c-apoi de aceea nu-și durau bătrînii gospodării mari și statornice... Și dac-au ajuns aici, pe meleagurile acestea, au apucat drumul spre mănăstirea de ici de la capul pădurii, mănăstirea Sahastrului... Iar oamenii, ca pentru un lucru dumnezeiesc, s-au pus toți ș-au strîns toate odoarele, ș-au încărcat caii... Iar clopotele cele mari, ca să nu facă păgînii zburături din ele, le-au coborît, și cu greu le-au dat afund în iazul de lîngă mănăstire... Acu nici locul nu se mai cunoaște, unde a fost iazul acela...

Și pe urmă, cu călugării, au apucat la munte și s-au rătăcit pe-acolo... Da' ce urgie zice c-a fost!... C-au ras satele din temelie, au dărîmat sfînta mănăstire și vîneau pe oamenii rătăciți prin păduri, cu juvățul... Foc și pîrjol, și sabie, — ani și ani de zile... Parcă umbla Antihristu pe lume, cum scrie la carte... Ei, — și cîte n-au îndurat atunci bătrînii!... În munți ca fiarele au stătut; unii au murit, alții s-au născut, ș-au rătăcit așa treizeci de ani, poate și mai mult... Și pe urmă, cînd s-a potolit cumpăna aceea, au început a coborî, împreună cu călugării, spre mănăstire și spre sat... Și mănăstirea era numai var și piatră la fața pămîntului; iazul era secăt; pe unde fusese satul numai cărbuni erau... Așa... Și s-au pus saracii oameni să înjghebe din nou gospodării. Unii porniseră copii, — ș-acu, la întoarcere, erau cărunți, de chinuri și nacazuri... Ș-atuncea au lucrat ei cu toții de-au ridicat mănăstirea... Iar pîn-au găsit clopotele, cît au muncit, cît au săpat... Că ele ci-că, după ce secase iazul, tot coborau, tot coborau în jos în pămînt... Cu greutate le-au înălțat în turnuri, și cînd au sunat întăia oară, parcă plîngeau niște glasuri omenești... Dacă de treizeci de ani nu sunaseră!... Și de-atuncea bat ele așa, de parcă se jăluiesc... parcă-ți

vin lacrimi în ochi cînd le-auzi!.. Și vedeți cîte-au îndurat oamenii cei vechi ? Și ei răbdau și se închinau lui Dumnezeu — și mergeau înainte ! Așa, acu îs oamenii altfel, ș-atunci erau altfel... Da ! bătrîni altfel erau !...

Moșul pufăi tare din lulea și ne privi cercetător, parcă voia să se încredințeze că, în adevăr, nu mai sîntem ca cei de altădată. Anton începea să-și scapete capu-n piept. Căsăndrița moșneagului tot își pleca pleoapele și iar le deschidea încet, eu luminile sclipind în rumeneala focului, ca o pisică somnoroasă.

Iar în livadă frunzele arse foșneau, șopoteau, — parcă spuneau și ele o poveste din alte vremuri.

ZILE DE MÎHNIRE

După întoarcerea la corp, mulți ochi s-au umezit, mulți ochi dintr-ai celor mai noi, cînd corniștii, într-o bună zi, au prins să cînte rezerva *capului miliției*, lui 1900. Și cum chiuiau deștele, în straiile albe de-acasă, cum își zvirleau în sus cușmele, cît de voinici păreau și cît de tare le străluceau ochii de fericire!

— M-am dus, mă! de-acu la manevre să ne mai vedem cu bine! Floare la ureche, măi dragă!

Se duceau cei mai vechi și mai tari. În anul acela din urmă, pentru ei miliția era o jucărie. Știau să lucreze cu ochii închiși, știau să comande, știau să învețe pe recruți, și despre toate datoriile nici grijă n-aveau: le făceau uite-așa, ca pe niște treburi de-acasă de la ei. Ușor de tot pentru capul miliției; de învățat n-au ce mai învăța; cu gradații vechi au fost camarazi, decît cei noi erau mai vechi, — nu mai aveau ce face; toată ziua vorbeau despre satul lor, despre casă, despre afacerile care-i așteptau: și singura grijă era să-și numere fiecare pînile pe care le mai aveau de mîncat. Iar din zi în zi pînile scad; și iată că mai au una; și iată că li se cîntă rezerva!

Și rămâne nouă-sute ș-un cârlig (1901) mai mare în corp, iar celorlalți le cîntă ca de jale rezerva, și domnu maior Procopie, luîndu-și rămas bun de la ei, îi îndeamnă să nu uite așa de ușor de cei trei ani de ostășie, și dacă vreodată vor auzi sunînd alarma, să știe că-i semn de primejdie, că-i chiamă țara lor, «și într-un suflet să vie la corpul lor!» Iar flăcăii îs bucu-roși că pleacă acasă; au uitat, au uitat cu desăvîrșire cei dintăi pumni, grozavele înjurături din concentrări, închisorile și toate năcazurile, — acum se gîndesc că și armata cît de amară, dar tot a trecut, — și chiar au ușoare păreri de rău pentru camarazi, pentru unele zile frumoase... Ei tot e bine, mă, în miliție... Toate trec... De-acu mi-am făcut dreptul meu, nu mai am nici-o grijă!...

Și cornurile așa de dulce zic în lumina aceea de toamnă a sfîrșitului de zi! Unde-unde se înalță plutind pe ape albastre spre cerul adînc, tremură, coboară în vale spre iaz ca o plîngere domoală; și căzărmiile par mai tăcute, triste, goale; și majorii cei vechi, venind de la domnul Mendel, privesc cu ochii tulburi pe cei ce se duc, și simt că odată cu vremea strecurată au mai îmbătrînit și ei c-un an. Iși mîngîie mustățile groase și cu pași înceți, fără vorbe zadarnice, se îndreaptă spre plutoane.

Iar muzica, izbucnind ca un șuvoi, duce pe flăcăi la gară, în chiote și urale.

În urma lor, unii pleacă în concediu. Și, cînd se întorc, iată și cei tineri, 903, «primesc la corp». Acu nouă-sute și-un țăpoi (902) îi privește pe «răcuți» de sus; și groaza pe care au încercat-o ei acu un an și-o descarcă asupra celorlalți, cu aceiași ochi holbați, cu același pîrjol prin legăturile aduse de acasă. Și trece și asta, — și-n plutonul celor vechi, cu por-

nirea cîntecelor de bucium ale iernii, începe o lene și o plictiseală, de-ți vine să urli. Puțină mînuire de armă, teorie deloc ; încolo căscături lungi și plictisite de le pîrîie flăcăilor fălcile.

Frigul începe a mușca, mîntălile coboară de pe poliți. Zilele de destindere sînt numai cele cînd se ordonă spălatul. Atunci cazanele cu apă scot aburi, și sergentul major Anton grămădește «toată lumea» în *lavabou* :

— Mă ! să vă strîngeți grămadă acolo, în *babău* ! Da' să-mi țineți, mă Săracu, o curățenie... că altfel vă dau dracului, ha !

Căpitanul Năstase abia se arată din cînd în cînd pe la noi, cei vechi ; abia își vîră nasul în pluton și repede și-l trage îndărăt, ca spăriat de ceva. Cîteva zile, așa, de mărturie, se pornește o leacă de școală cu cei care au venit de-acasă «boi, fără glagorie la cap». A fost puțină zvoană și ceva răcnete. Băieții își îmbălau degetele și le puneau deasupra buchilor, unii mormăind, alții ridicînd glasul : o, i, — oi ! a, c, — ac ! — Dar pe urmă școala aceasta a slăbit, și abia, cînd și cînd, după masă, unii se mai îndemneau, puneau mîna pe tîrfăloage și le deschideau cu greu, ca în începutul unei mari cazne. Pe urmă le așezau frumos la locurile lor, în ranițe, și cu toții rămîneau cuminiți, pe gînduri, cu ochii duși pe geamurile alburii, afară, unde se învăluiau spre zări cenușii roate de ciori și se lăsau spre pîcla și fumul unui sat grămădit subt o costișă. Vîntul se jeluia încet uneori pe la ferestre, și glasurile care tresăreau din vreme în vreme aveau oeva nehotărît, o umbră de tristeță, în curățenia și liniștea plutonului. Apoi unul cite unul se întindeau pe pături, mai ales gradații ; și începeau să viseze despre alte tărîmuri.

Intra Anton, trăgîndu-și mustățile :

— Ha ! V-ați răstignit ca niște ciocoi !... Mînați porcii la jîr, ha ! Mă, să nu pun laba pe voi, mă, că v-a văzut tatăl nostru carele este în ceruri !

Iar la recruți era o instrucție zdravănă ș-o teorie, de mama focului. Comenzile răzbăteau înăbușite pînă dincoace ; și sara pînă tîrziu, cînd tremura în noaptea de-afară fiorul stîngerii, se auzea ca dintr-o hrubă murmurul teoriei.

Și zi după zi trecea, iar pe la începutul lui dechemvrie, într-o bună dimineață, cerul se posomorî, se căptuși cu plumb, și ciorile începură a se văita pe sub nourii cenușii.

Ș-o suflare aspră de vînt veni ; vîrtejuri se iscară ridicînd spre cerul posomorît stîlpi rotitori de praf. Pe urmă, în undele reci, începură a rătăci tremurînd fulgi, flori înghețate.

Și vîrtejurile deodată se înălbiră ; vîntul venea vijelios izbind în geamurile mari cu aripi de puf : zguduia cercevelele, șuiera, țipa, strecura în toate sufletele fiori. Pomii rari, goi, negri, se cutremurau în toate părțile, parcă voiau să se smulgă din rădăcini. Și în sufletele tuturor, ca și în sufletul meu, mîhnirea neagră își făcea cuibar. Vedeam în ochii tulburi păreri de rău ; în fiecare glas se simțea, nedeslușită, durerea. În camera mare, goală, în frigul începutului de iarnă, ne simțeam trupurile învăluite ca de o pînză rece, jilavă. Și de-afară, cînd depărtate, cînd aproape de tot, chiar deasupra pavilioanelor, veneau zvonurile de jale ale pîlcurilor întunecoase de ciori.

Și zi după zi, în iarna albă, se strecura cu vînturi și ninsori, cîteodată cu ceruri curate albastre, sub care cîmpii și sate înzăpezite se-ntindeau pînă-n zarea nesfîrșită, ca într-un somn de ghiață.

Zilele curgeau într-aceeași plictiseală somnoroasă. Și noaptea cu toții ascultam multele glasuri ale vîntului, care, în frînturile lor de cîntări înfiorate, îmi aduceau aminte de lucruri vechi, uitate, de fețe dragi și de prietini care nu mai erau. În pasul rar și regulat al plantonului, după stîngere, cineva prindea să spuie o întîmplare bătrînească, — și pînă într-un tîrziu ascultam cu ochii mari, prin semiîntuneric. Glasul tăcea; pe la ferestre curgeau șoapte, se strecurau pași; o umbră mare deodată se arăta în geam, apoi pierea; ceva ca o aripă filfiia o dată pe pata alburie a ferestrei; și noi eram cu gîndurile duse la oamenii din alte timpuri, cu sufletele strînse de întîmplări de pe alte tărîmuri.

Numai gărzile ne scoteau din birloguri și ne zvîrleau prin colțuri de ziduri, pe la porți, în șuietul vijeliei, în bătaia viscolului. Cu spetele la valurile năvălitoare, învăliși în blăni, cu cizmele în bocîncii uriași de pîslă, cu brațele îngrămădite sub bărbie, stăteau flăcăii rezemați de gherete. Prin cernerea mărunță de abia zăreau pe ceilalți tovarăși în lumina zilei; iar noaptea stăteau ca într-o pulbere deasă, cu urechea ațintită la glasuri, la zvonuri, la țipete, la miile de înfiorări ale văzduhului și ale pămîntului.

Apoi iar o săptămînă molcomă în liniștea platonului, cu dor de casă și cu dor de vară.

Trecură pe nesimțite sărbătorile Crăciunului, cu amare mihniri și gînduri. Și în ianuarie instrucția deodată se trezi, urmată de inspecții dese. Duminica luneca domnul colonel, urmat de maior și căpitan, pe asfaltul făcut oglindă; privea în treacăt băieții, îi întreba cîte ceva, le făcea cîte-o observație, sau cîte-o *ocsirvație* cum zicea Guraliuc, — și, intrat printr-un capăt, ieșea pe celălalt. Iar domnul căpitan găsea

după aceea un sfert de ceas de vorbă și se retrăgea mîngîindu-și cele trei valuri ale bărbiei. Iar Anton dădea poruncă să plece lumea la biserică.

Gătiți, fercheși, *răzăluiti*, ieșeam pe ulițele tîrgului, făceam un înconjur, apoi intram tropăind și tușind într-o biserică, împingînd lumea în toate felurile. Cucoane urîte, zbîrcite, cu capele mari pe-o ureche, pufneau, întorcînd spre noi ochi plini de ură, și se trăgeau tocmai în partea cealaltă; dascălii își opreau în nas cîntecele și ne priveau mirați peste ochelari, iar popa își înălța și el barba deasupra ușii de la altar. Ne făceam toți odată cruce, porneam la închinat într-un șirag fără sfîrșit, — iar bietele neveste și fete pierdeau tot șirul rugăciunilor și stăteau cu ochii ațintiți asupra noastră.

După ce ne întorceam la cazarmă, intram cu luare-aminte în pluton, în răcnetele disperate ale sergenților; toată lumea se așeza pe două rînduri la marginile paturilor; Pantelimon își scotea diapazonul, îl mușca ușor și-l ducea repede la ureche... Anton mugea de la ușă:

— Ia să văd, dragii moșului, cum urlați — ha?

Și începeau cu toții să cînte, și care știau și care habar n-aveau. — Era ceva înspăimîntător. Unii ziceau bine, nu-i vorbă, dar aceia erau prea puțini; cei mai mulți mugeau, răgeau, țipau ca de spaimă, de-l treceau nădușelile pe Pantelimon.

— Ho, tată, ho! striga Anton. Parcă sînteți un talmazlic de tauri!... Măi-măi-măi! strașnice gîtlejuri mai aveți!... Zi-i, bre, ceva mai dulce, ha! ca în sat la tine cînd îi zici Ilenei, cînd te arde la *stomag!*...

Pantelimon dădea iar tonul, și băieții răspundeau în toate felurile.

— Toată lumea cîntă ! gema sergentul Florescu.
Frumos, mă, *iligant* !

Și Pantelimon dădea din mîna : Una, — două, —
trei !

Și iar începeau mugetele adînci, țipetele ascuțite,
cu ochi încruntați, cu obrazurile încręțite, cu ochii în
tavan, pînă ce se luau, însfîrșit, unul după altul, și
prindea să curgă cîntecul mai domol, — o apă.

— Așa, mă ! dădea din cap Anton. Prea frumos !...
Am rămas cu gura căscată, pe onoarea mea ! Numai
Guraliuc și Arpinte ! îi văd eu bine, mă tată, dau din
fălci, mă, și din gîtlej nu mugesc nicicacît !...

În adevăr, și Guraliuc și piticul Arpinte, cu nasul
ascuțit și roș, se prefăceau numai a cînta : deschideau
guri mari-mari și înghițeau aer ca peștii scoși afară
din apă. Cum îi prindea însă Anton cu oca mică,
cum începeau să-i zică pe-o coardă groasă, fără nici
o întorsătură, parcă mîrfaiau într-un colț niște dulăi.

Tot năcazul se sfîrșea, cînd se suna de masă.

Pe la sfîrșitul lui februarie începură a se topi zăpe-
zile. Șuvoiuri de lumină spărgeau nourii întunecoși
și potopul de raze se revărsa pe pămînt. Petice negre
se iveau ici-colo pe dealuri, creșteau, cucereau tot mai
mult pînza albă a iernii ; iazul se umflase din mal
în mal și peste apa tulbure se roteau stoluri mari de
nagiți.

Dădură mugurii, se zbici pămîntul ; flăcăii se so-
reau rezemați de ziduri și primeau drept în față, cu
ochii închiși pe jumătate de plăcere, boarea caldă a
primăverii, cu miros de pămînt umed.

Cu martie veniră cocostîrcii, rotindu-se pe deasu-
pra smîrcurilor ; rîndunele săgetau prin nesfîrșitul de
lumină aurie ; dimineața se suna ieșirea la cîmp, și,

cu ranița în spate, ieșeam în *Tîrgul Vitelor*, și băteam cu învierșunare mare talpa pe colții de iarbă.

Iar la mijlocul lunii ne veni o veste mare: la 1 aprilie plecăm în gardă la Tîrgu Ocnei, să păzim ocașii trei luni de zile. Noi și încă o companie: jumătatea întâia din batalion.

Mîhnire mare pe noi! Pină ce veni Anton. El, săracul, găsea leac la toate durerile.

— Ce plîngi, mă Nevoie, ha! Acolo să tot trăiești, mă! Aer curat, — mîncare bună, — și gardă, mă! — Și ce gardă! Cît îți faci datoria ta, — pe urmă te spargi de somn, mă! Cunoaștem noi astfel de viață; am mai fost pe acolo... Mă! trei luni de zile trece ca o părere, — nu te încrunta la mine, Arpinte, că te iau de sfîrcul nasului și te zvîrl pe fe-reastră! ha! Iaca, mîni pleci în *concedie* pe juma de lună. Cînd te întorci, altă jumătate, — ba și mai mult poate; ce mai vrei?... Tu ce zici, Lăzăroi? De pe acu caști; te pregătești de somn, măi frate, ha!... — Acolo viață! mînînci zapadă friptă și bei vin din oală spartă! Pst! nu crîcni, că te *zdrobăsc!*... — Așa! acu poți rîde... ha!

INTÂMPLĂRI LA DRUM

Cînd am pornit cu compania noastră spre Tîrgul Ocnei, era o vreme cum de mult nu-mi văzuseră ochii. Un soare cald de primăvară, o lumină moale, aurie, în care parcă ți se topea sufletul. Roiuri de musculițe se țeseau în toate părțile, fluturi roși tremurau în suluri de raze, apele se încrețeau în zîmbiri, și pe malurile lor lunci de lozii își dezvăluiau verdeața tînără la soare, ca niște insule fericite pe marea cafenie a pămîntului umed.

Eram mîhnit însă. Mergeam ca înspre o închisoare. Trei luni trebuia să stau într-un loc străin, trei luni în care se cuprindeau și sărbătorile Paștelui, pe care cu atîta dor le așteptam, și de care n-aveam parte!

Trenul mergea repede; se încovoia printre culmi, fugea prin văile apelor umflate, pe lîngă sate la marginea cărora se soreau copii, paseri și vite, într-o liniște de sărbătoare, pe care trenul o speria cu larma lui de fierării, cu țipetele-i desnădăjduite, cu gîfii-rile-i grele.

În juru-mi, în vagonul de marfă, patruzeci erau grămădiți, unii lîngă alții, ca sardelele, între ranițe și arme. După zbierăte sălbatice la p'ecare, după cîn-

tece asurzitoare din care nu se înțelegea nimic, — acum cu toții se linișțiseră ; gândurile cucereau rînd pe rînd și întunecau ochii ; și, pe măsură ce se iveau satele, porneau glasuri moi, în care tremurau păreri de rău.

Pe mulți îi urmăream. Întâi erau tăcuți, apoi neliniștiți. Îi vedeam ridicîndu-se și apropiîndu-se de ușă.

— Ce-i ? ți s-apropie satul ?

Flăcăul mă privea zîmbind și dădea încet din cap.

— Se zărea satul. El se întorcea deodată :

— Uite !... Aista-i satul nostru...

Căsuțe risipite pe coastă, pe marginea râpelor, printre arbori încă fără frunză. Ici-colo o femeie, un copil cu găștele la pîrâu...

— Uite !... și tresărea ; vezi casa cea albă, cu livadă ? Uită-te bine, la marginea satului... Uite o femeie !... se zărește... Grijește pe afară... E mămuca. Se gătește de Paști...

Și rămînea cu ochii țintă la casa copilăriei; trenul trecea vînd și pufnind ; maica și căsuța se prăpădeau, tot mai în urmă, în pulberea de aur a zilei.

Și treceam repede prin mijlocul Moldovei noastre, pe valea Siretului nostru.

Și-mi aduceam aminte de ceasurile de încîntări pe malurile acestui rîu care udă o țară întregă. Ori sus, în ținutul Dorohoiului, ori mai la vale într-al Romanului, ori în jos în podgoriile Tecuciului, ori lângă Galați, în preajma Dunării, — pretutindeni dădeam de linele maluri năsiptoase, de luncile întinse, de apa domoală, care trece întruna, trece în tăcere, oglindind atîtea frumuseți de la noi !

Îmi aduceam aminte de nopțile cu lună plină, cînd stam la pescuit cu tovarășii. Așteptam peștele lîngă

focul potolit, aprins lângă zidul negru al zăvoiuului. În lumina lunii apa părea argint topit, și deasupra ei, în tăcerea aceea mare, parcă trebuiau să răsară trupurile albe, înmlădiindu-se, ale zînelor poveștilor... Într-un tîrziu, cînd, după o istorisire a unuia, truda ne lipea pleoapele și ne îngreuiă brațele, simțeam deodată cum sub răchițele mari, la adînc, se zbate somnul în virșă... Arși ne sculam, năvăleam prin mlaja deasă care șuiera și ne izbea cu sfîrcuri ascuțite...

Altădată, cînd se zăreau de abia ca o scrijelitură sîngerată zorii, eu eram pe mal, cu pușca în spate, spre vadurile rațelor. Atunci pluteau neguri mari, după o noapte răcoroasă. Albe ca laptele, dese, se înmlădiau în forme ciudate, domol, leneș, suindu-se, coborîndu-se, trecînd la cotituri peste creasta marilor sălcii negre în care dormeau părechile de turturele... Și cînd scăpărau luminile zorilor, ca o viață nouă se aprindea pretutindeni. Erau trupuri care se încovoiau gingaș, brațe care se înlănțuiau, unde de păr auriu care străluceau... Și încet-încet, de abia simțit, pornea vîntul dimineții și toată lumea aceasta a fantasmelor pornea mînată de suflarea-i încîntată, spre tărîmurile basmelor de noapte!

Și de cîte, de cîte lucruri nu-mi aduceam aminte și de întîmplări grozave, de revărsări vijelioase în nopți de potop și de cumpănă, de țipete desperate, de capete îngrozite cu părul fluturînd, și de grozava mînie a undelor, care se rostogoleau mugind, acoperind totul, cucerind clipă cu clipă, bucată cu bucată din gospodării, umplînd case goale, alungînd norodul nenorocit!

Și de lucruri grozave îmi aduceam aminte, și de întîmplări triste, — și totuși rîul acesta al copilăriei, spre talazurile căruia alergam, în sînul căruia, des-

mierdat de unde, intram cu cete de tovarăși, prin pulberea de aur a verii, — rîul acesta îmi era drag, era ceva din viața, din trecutul meu, — și toate gîndurile, tot sufletul pribegeau cu el, se întorceau la deal, treceau spre alte vremuri, spre zile senine, de mult mistuite în întunericul prăpăstios, din fundul căruia nimic nu mai urcă în sus !

Ne opream în stații. Ca un furnicar izvorau din vagoane soldații și dădeau năvală la fîntini, ori la ciușmele. Se plecau lacomi, înghițeau gîlgîind apa, se ridicau cu fețe roșii, ștergîndu-și cu minicile bărbile ude. — Apoi, cînd mașina fluiera prelung, într-un tropot disperat se azvîrleau cu toții, se cățarau de fiare, se aninau de uși, săreau unii peste alții, îmbulzindu-se, ghiontindu-se.

Și cînd șirul de vagoane pornea, urale prelungi, sălbatice, spăriau oamenii. Femeile își făceau cruce. Cornurile începeau să cînte prelung, zvîrlind în câmpii rostogoliri de note metalice. Ș-un timp, în juru-mi era larmă, izbucneau frînturi de cîntece, pînă ce se mînia don sergent Florescu. Spre Adjud, glasul îi porni ca un clopot.

— Ho ! măi Săracu ! ce-a dat, mă, peste tine ? Du-te dracului ! Ce-mi urli la ureche ? Măi Dănilă, mai bine zi-i tu nițel din fluier... Mă ! trei luni, mă ! Cu *condimnații*, mă ! Nici Paștele nu-l fac, nici la bal nu joc... Așa-i viața de militar, mă !

Și-și plesni capela pe sprînceana stîngă.

— Așa-i, mă, cu amar și cu năcazuri ! Dar tot e bine-n miliție, măi Săracu... Ce ? ai vreo grijă ? N-ai, mă, nici o grijă !

Ah ! frumoasă este viața de soldat,
Oriunde el merge, este respectat !...

— Măi Dănilă! cîntă, mă, din fluier! Am avut și eu, mă, o bicică, — dar dacă nu mă duc s-o danțez la Paști, m-a uitat, măi Săracu! Hiii! mă... — Oriunde el merge, este respectat!...

Dănilă începu să cînte; dar trenul, pornit mai repede, făcea un zgomot asurzitor, și flăcăii, porniți pe vorbă, nu mai tăceau.

— Taci, mă! nu taci? Că te ia muma dracului! Zi, mă!

Și Dănilă-i fluiera la ureche, iar don sergent, cu capu-n palme, cu ranița din spate înălțată în sus, cu întristare, asculta, și se gîndea și el la ale sale dureri.

— Ha-ah! mă! frumoasă-i viața noastră, mă! da' te duci prin străinătăți, mă, și te uită toate fetele din tîrg!...

Trenul se opri, pentru mai multă vreme, la Adjud, și sergentul nostru își făcu vînt de sus, sări din vagon în spatele soldaților coboriți. Apoi se îndreptă și-și duse bidonul la gură. Se oțări: — Aaah!

— Apă tare! zise încet Dănilă.

Și numai cu baionetele, după ce lăsarăm plantoanele la stație, ieșirăm în dosul gării, și de acolo, pe o șoseluță străjuită de copaci, pornirăm. Căpitanul Chirițescu, cu cuconița lui, cu locotenentul Roșca și cu cei doi sublocotenenți, rămaseră la gară, la restaurant, la o mică gustare și la un păhărel de vin. *Majurii*, Anton al nostru și cu Lungu, om mustăcios, grozav de mustăcios și cu capul mic, nu se osteniră decît pînă în dosul gării «la crîșmuliță, cu vinișor, măi tată, cu mîncărică, și cu ceva țîmbalagii...» — Iar gradații, cu Florescu înainte, își întinseră picioarele, și printre rîndurile răzlețe ale flăcăilor, pătrunseră cei întăi în tîrg.

Acolo, zi de iarmaroc, lume multă. Prin toate crîșmele țipau țigani, cu capetele culcate pe viori ; săteni de-ai noștri se țineau de după cap, cercau să joace cu paharele în mâni ; unii se scuturau de piept, alții se sărutau... Și prin îmbulzeala aceea pătrunseră soldații ; și prieteniile cu oamenii din partea locului se înjghebară îndată. Ici un păhărel, dincolo unul, — peste-o jumătate de ceas tuturoara le sticleau ochii. Pînă ce, prin roiurile dese ale creștinilor, răzbătu deodată chiuind, plesnindu-se cu palmele peste capelă, Florescu al nostru, cu veșnica-i raniță în spate.

Oamenii se dădeau încet la o parte dinainte-i, iar el ca un viteaz, trecea privind în toate părțile de sus, pe sub cozoroc. În răstimpuri își ducea mîinile la mustăți, privea pieziș spre femei, și izbucnea în rîsete stîmpe, bătîndu-se cu palmele peste genunchi, încovoindu-se de mijloc.

Deodată dădu piept în piept c-o ungueroaică voinică, cu ștergar alb peste cununa mare din cap. Foarte fericit, domnul sergent deschise brațele, se aplecă și o sărută îndesat pe obraz ; apoi porni înainte rîzînd, izbind cu umerele în toate părțile, — pe cînd femeia, încremenită, privea în urmă-i, fără de nici un cuvînt, cu mîna la gură.

Și în toate părțile țipete de scripci, murmure adînci de glasuri, din cînd în cînd chiote, apoi izbucniri întinse de hohote...

Și deodată lumina soarelui se stîmpe. Un nour mare, vinăt, se desfășură grabnic din asfințit, de pe creștele munților albaștri, cucerind cerul. Mulțimea prinse a se mișca grabnic, căruțe începură a-și face loc prin mulțime, zarva omenească conteni ; prin lumina dintrodată scăzută, pătrunseră valuri de umbră,

un vînt lute, răcoros venea, mișcînd ici-colo ramuri înmugurite.

Dinspre gară porni glas de corn, sunînd adunarea. Florescu, îndreptat ca prin farmec, începea să urle privind în jur cu sprîncenele încruntate; prin mulțimea rărită albăstreau îndesîndu-se capelele flăcăilor; ceilalți gradați făceau cu mîinile semne disperate, și deodată, cu vîntul crescut, sunător, veniră cele dintăi picături de ploaie, mari și grele ca niște plumbi. Și toți flăcăii porniră pe șosea, spre gară, într-o goană nebună, în tropotiri asurzitoare... Săltau pe vîrfurile cizmelor, plecați înainte, c-o mîină pe baionetă, cu alta pe capelă, și din urmă gloanțele de apă, risipite de vînt, îi mitraliau.

Cînd ajunserăm la gară, osteniți, suflînd greu, ploaia porni potop; ploaie și furtună, dintr-un văzduh posomorît în care se învîrtejeau nourii. Curgea în toate părțile, pătrundea cu vîntul pînă pe peron; spumoasă, cu clăbuci, se rostogolea de pe acoperișuri, alerga prin șanțuri, — pe cînd toată lumea se grămădea în stația mică, cap la cap, încălzindu-se cu aburii răsufărilor.

Anton al nostru și Lungu stăteau mai la o parte, într-un colț, rezemați de zid. Parcă zîmbeau, parcă le venea să închidă ochii. Și Anton cuvînta :

— Ha ! ce-i, bre ? A dat potopu lui *Noia* ? V-ați dus la *ghiolcăit*, ha ! V-au cîntat *păsările*, de inimă albastră !...

Și lîngă el Lungu își răsfiga mustățile lungi, le privea în lungul nasului și rîdea încet, în pufniri dese.

Ieșiră pe peron și ofițerii, cu tot cu cuconiță. O ființă subțire, ușoară, mititică, negricioasă la față, cu niște ochi care scînteiau ca niște văpăi, ca la un drăcușor. Și vorbea mult și iute, trăgînd repede aerul în

piept, dînd din mîni, clipind, rîdicîndu-și sprîncenele întruna sub pălăria mare, neagră, cu pană de struț, răsucindu-se la fiecare clipă în rochia-i neagră strînsă pe trup, subțiată ca de un inel la mijloc.

— *Aha-ha!* mormăi Anton. Asta-i dumneaei! *Cu-rălușa* domnului căpitan! Frumos *dimon*, ce zici, mă Lungule, ha!... Ia uite colo, cum dă din mîni și nu-i mai tace gurița... Mi-mi-mi, chi-chi-chi!... Bre-bre-bre! aici nu-i lucru curat... Asta, bre, are șapte draci, — îi are pe toți, ha...

Căpitanul Chirițescu era om rotund, cu părul și mustățile sure. Altfel voinic, și cu niște ochi buni, care totdeauna zîmbeau.

Cu vorbă multă, cu ploconiri din cap, cu înălțări și coborîri de umere, grăia în jurul căpitănesei locotenentul Roșca, scund, voinic, purtînd dîrz capul balan, cu mustățile frumos răsucite.

Sublocotenenții, tineri, cu mustățile de abia mijind, parcă se ațineau să prindă din zbor unele priviri ale căpitănesei și unele vorbe, cărora le dădea drumul din fugă, peste umăr. Unul, Petrescu, era c-un cap mare, pătrat, și privea lumea pe sub sprîncene, cu barba în piept, cîteodată cu brațele încrucișate, ca Napoleon; celălalt, Velea, bucălat, blajin, cu ochii de față mare, privea drept și deschis și părea dispus să se înfrățească cu toată lumea. Rîdea cu poftă la unele glume ale cucoanei și întruna își da chipiul pe ceafă și și-l îndrepta îndată, îndesîndu-l tare din cozoroc.

După o masă la care păhărelele de bună-samă că nu stătuseră deșarte, domnii ofițeri și cucoana aveau veselii dese și neașteptate. Căpitanul privea cu ochi umezi la îngrămădirea de flăcăi și parcă voia să le spuie ceva, o vorbă bună.

— Ei, băieți, v-a apucat ploaia!... Ați tras o fugă...

— Da, s' trăiți, domnule căpitan !...

Și căpitanul, foarte mulțămît, soarbe din țigară fumuri după fumuri, pe cînd cucoana vorbește, cu ochii lucitori, suindu-și și coborîndu-și întruna sprîncenele.

Și Anton murmură :

— Ha ! Cunoaștem noi, cunoaștem !... Și îndreptîndu-se, ca pentru salut, murmură : Trăiți, domnule căpitane, am onoarea a vă raporta... hm !... cucoană Curălușă, cucoană Curălușă !...

— Adelaida o chiamă, Antoane! îi șoptește Lungu.

— Mustăciosule, mustăciosule, mugește Anton, taci din gură, mă, că știu eu ce zic, ha! Mă, eu îs vulpe bătrînă, mă... Eu, campanie în Dobrogea, mă, — 77-78 ! Eu, mă, femei, — cîtă frunză și iarbă !... Cunoaștem la animale, — ha !... Da' vinul, bre, bun a fost ! Halal să-i fie ! De-o fi așa acolo, la Tîrgu Ocnei, Dumnezeu să-l miluiască pe domnu colonel, că mult bine mi-a priit... Numai ca data trecută, cînd am mai fost, să fie, — și nu mai zic nimic... Aha-ha !... Ia uite colo cum mi se răsucește... ha-ha !... mi-mi-mi! chi-chi-chi! Iaca, bre, vine și trenul... Gata, băieți, gata... Ca eroii, mă ! asalt la vagoane, măi Săracu !

Ploaia contenea ; de la asfințit, din munți, izvorau săgeți lungi de aur, fulgerînd sus, în nouri, și jos, în oglinzile de apă...

OCNA

Sosirea, încartiruirea, sara, pe o vreme umedă, primirea căzării a doua zi, primirea închisorii, s-au făcut repede, nici n-am știut cînd. Două companii ne așteptau cu toate calabaticurile scoase; de abia vedeau înainte-le de nerăbdare; au plecat chiuind, sărind pe drum cu ranițele în spate. Sergenții noștri majori dădeau ordine, ai celuiilalt detașament răceau; furierii, căpitanii, încheiau procese-verbale, dădeau și luau în primire toate mesele șchioape și toate gemurile sparte... Iar înlăuntru, prin camerele părăsite, un praf, o murdărie, de te apuca groaza! Hîrtii boțite, cîrpe, linguri, cioburi de străchini, bucăți de mămăligă și de pîne, ca la plecarea unei hoarde!

Ș-ai noștri, cu toții, își leapadă arme, ranițe, toată gospodăria, — și se pun pe curățenie, pe cînd ceilalți pleacă ca alungați de holeră! Mături rupte, tîrnuri numai bețe, încep a răscoli praful, — și se face un nour greu și înăbușitor în curte și-n camere, de nu se mai vedea om pe om și nu-și mai putea trage nimeni suflul! Apoi hîrdaie cu apă astîmpără praful, și potopul se revarsă pe dușamele. Două companii în genunchi,

cu toate cîrpele găsite pe sub garduri și-n gunoaie, spală podelele și varsă peste praguri valuri noroioase.

Cucoana Adelaida a domnului căpitan, în vremea asta, se strecoară în vârful picioarelor prin odăile de la al doilea rînd, cu batista la nas, cu sticluța de colonie în cealaltă mîină, se apleacă pe fereastră. Se întoarce cătră ofițerii nevăzuți dindărătul ei, vorbește iute, parcă i-i scîrbă, parcă e indignată, parcă-i gata să leșine.

Iar majorii noștri și toți gradații, pic de apă, umblă în toate părțile, pun și ei mîina, înjură în toate felurile, mai leapădă cîte un pumn, cite-o palmă, — și e o zarvă, o încurcătură de glasuri, ca la turnul Vavilonului !

Și apa și praful se amestecă, se astîmpără, se iscă iar ; cîrpe, măhuri se rostogolesc, rămîn nemîșcate, printre ranițe și arme, printre calabăfurile ofițerilor ; și e un soare arzător de-ți vine să urli și să turbi ! Și băieții se izbesc, se freacă, se brîncesc, sar unii peste alții, se pălesc cap în cap, se plecturesc cu cîrpele ude peste obraji, se uită urît unii la alții, — parcă de cînd sînt ei tot în dușmănie și larmă au trăit !

Însfîrșit, ne așezăm. Compania noastră în două camere, cealaltă în două. Domnul căpitan Chirițescu și cu domnii ofițeri sus, prin odăi, care cum îi vine la îndămină. Noi mai așa, mai ușor am făcut *instalația*. Mai greu a fost sus, la cucoana Adelaida. Acolo toată ziua au hîrîit mobile, ordonanțele au bătut cuie și pînă sara, tîrziu, au făcut curățenie. Și glăsușorul cuconiței nu mai contenea ; zicea, zicea, zicea fără odihnă, ș-așa de iute, așa de iute !

A doua zi, altă undă, pînă ce însfîrșit toată lumea a căzut la învoială ; foitul și răcnetele au contenit.

De-acum înainte o viață lină, leneșă, de trei luni, trebuia să curgă fără bucurii, fără întristări. Instrucție,

teorie, deloc, — asta era pe placul multora. Numai gărzi, convoiuri, ș-atît, — și-ncolo odihnă.

— Ah ! ce viață, măi tată, ce viață !..

Orășelul, curățel, cu case albe și plin, slavă Domnului, de crîșme, se întinde pe lîngă Trotuș. Apă limpede ca lacrima : unde-i de două staturi de om, se văd pietrele fundului. Pe malul dinspre tîrg, stîngul, se înșiră căsuțele mahalalelor și case vechi boierești, cu cerdacuri. Peste apă treci pe poduri de lemn care se clatină sub pași. Și dincolo, vii, livezi, și grădina Nastasache cu băi de piatră și c-o apă ce miroase destul de urît, dar pe care oamenii o beau pînă ce-și fac pîntecele dobă. Dincolo, stăpînind toată valea, se înalță, drept, cu coamă zbîrlită de copaci, munișorul Măgura. În vîrf, o mănăstioară cu chilii sărace și cu niște bieți călugări care se tem și de umbra lor... Duc o viață nenorocită, iarna sub zăpadă, vara din mila oamenilor... Privesc pe toată lumea pieziș, și ulcica murdară de apă ți-o întind cu părere de rău. Un iaz înomolit sus, acolo, dincolo de o livadă destul de mare ; iar deasupra văii, un cerdac cu scînduri vechi, de pe care vezi desfășurîndu-se două ținuturi, cu dealuri, cu sate, cu apele sfărîmături de argint, pînă la marele șes al Siretului. Drumul Slănicului vine pe dedesubt, încovoindu-se, alburii, moale ca o blană, cu praf de două palme. Trece peste podul nou cu doi stîlpi mari, zidiți, și cu al treilea tăiat într-o stîncă uriașă, care de veacuri zace acolo, în albie. Iar în orășel, cînd căsuțe de mahalagii, cînd clădiri mai arătoase, ba și străzi pietruite. Iar lîngă șandramalele care ne țin loc de cazarmă, grădina publică... O măsori ușor, făcînd zece pași la dreapta și alți zece la stînga. Și cum înserează, vin boieri cu pălării tari

și cucoane gătite, ș-o muzică de alămuri începe a face un vuiet, de urlă toți cîinii împrejurilor.

Altfel bine de trăit și destulă liniște. Duminica, crișmele, mai ales, par a fi niște ființe vii, care vuiesc adînc, răsuffă aburi murdari, înghit și dau afară un popor întreg de rîndași, de servitoare, de tîrîie-brîu, de soldați cu capelele pe-o ureche... Și niște țîriituri de scripcă și niște jocuri, ș-un vin ieftin, destul de rău ce-i dreptul... Cînd ai intrat în așa hrubă, te-au și împresurat femeile și n-ai chip să nu te îmbeți. Bietul don sergent Florescu se tînguia întruna din pricina asta !

Pentru noi, cel mai de samă lucru, acolo, era temnița, unde făceam gărzile ; erau salinele, unde duceam convoiurile de ocași.

Dimineata, la cinci ceasuri, corniștii cîntau zorile, și toată lumea se pregătea în pripă. Don sergent-major Anton, în odăița lui, gîlgîind, își dregea cîte-oleacă glasul ; zbierînd cît putea, ca s-audă domnul căpitan că-și face datoria, se învîrtea printre ai săi Lungu, fluturîndu-și mustățile.

Dulăparul, cu sacul, trecea împărțind suplimentul : o fărîmătură de pîne și opt ori zece masline putrede. Această gustare de dimineată se făcea iute. Nu era nevoie de vas, nici de masă. Toată mîncarea își găsea loc pe podul palmei stîngi. Mai mult întăritați, flăcăii se ștergeau pe bot, pe cînd unii din gradați mușcau din cîte o jumătate de pîne pe care o țineau în dreapta, și-și umpleau gura cu masline alese de cu sară și păstrate în străchini bine spălate. Ochii se îndreptau îndărăt jinduitori ; dar o comandă, cu gura plină, izbucnea: Drepti! Și nimeni nu mai mișca.

Se arăta și ofițerul de serviciu, căscînd somnoros și zăngănindu-și sabia. Anton comanda *drepti*, și raporta. Coloană de marș, — și ieșeam pe poartă, pe ulița pus-tie, în tactul darabanei.

Castelul sta grămădit lîngă Trotuș, dincolo, ca într-o văgăună. O cetățuie cu ziduri înalte, cu porți grele. Paraclisul cu turnul tăbluit roș se înălța deasupra. Suiam printre zaplazuri, printre grădini în care izvo-rau de pe ramuri negre verdeață și flori. Se înălțau co-menzi, ne opream; ieșea afară garda; se împărțeau soldații în avangardă, ariergardă și flancgărzi, — și după aceea, deodată, porțile se deschideau și unul cîte unul ieșeau la lumină, ca dintr-un întuneric, condam-nații în haine sure, vărgate cu negru. Erau perchezi-ționați atent de gardieni, apoi treceau pe șoseluța în-clinată, și se opreau cîte patru, cîte patru... Înainte, pe de laturi, soldații cu arma-gătiți, cu încărcătoarele în mîni, cu baionetele sclipind în răsăritul de soare, aș-teptau amenințători, într-un cerc mare.

Ieșeau o sută, două sute, după cum erau și cererile de sare. — Cornul zvîrlea în văi numirea convoiului și înaintarea! Avangarda pornea, flancgărzile apucau cărări cotite, de laturi, una pe calea ferată, alta printre case, pe la marginea grădinilor, suind, coborînd, oco-lind, ațînîndu-se la hudițe, totdeauna la înălțimea con-voiuului. Și cornul cînta puternic, ariergarda încheia drumul, condamnații mergeau încet, la pas; cătușele zuruiau ușor. Trecători, căruțași, la strigătele cornu-lui se opreau, lăsau să treacă șiragul... Priveau tăcuți, unii își întorceau capetele, — pe cînd ocașii, pe ulițile înguste, pășeau fără cuvinte, fără zîmbet, cu fețele rase zbîrcite, cu ochii plini de întunericul celulelor... Iar pe căi lăturalnice, șirul de soldați din dreapta, care înconjura, mergea toată vremea în pas alergător, gî-

fiind, cu arma totdeauna gata, ca în așteptarea unei mari primejdii... În jumătatea aceea de ceas, cît se făcea drumul, toți, ofițeri și soldați, mai ales la început, erau cu inimile strînse. O mișcare, un pas în laturi din șiragul de condamnați, și arma trebuia să funcționeze... Un foc, glasul de spaimă al cornului, — puteau izbucni în fiecare clipă !

Ajungeam. Porțile magaziiilor de sare se deschideau. Șirul de ocași intra, sentinelele se rînduiau în jur. Dedesubt curtea era săpată, și spre străji malurile săpăturii erau zidite oblu, cu piatră ; iar deasupra, zaplazul nalt de ostrețe împrejmuia totul. Străjile se plimbau pe o punte dintr-o scîndură în unele locuri, vegheau la mișcarea de dedesubt, unde, îndată după ce ajungeam, morile de sare porneau, vagoane și vago-nete prindeau să huruie pe rețeaua de șine.

Afară, la magazii, rămîneau ocașii care mai aveau puțini ani de osîndă, cei neprimejdioși. Iar ceilalți se urcau în vagonetele ce așteptau în gura tunelului. Mașina pitică, înlăuntru, fluiera ascuțit, pornea, cufunda șiragul în întunericul răcoros, prin care o suflare jilavă trecea iute, în care lămpile electrice fulgerau în treacăt și rămîneau apoi în urmă, slăbeau în negură ca niște stele filante.

În fundul pămîntului, în muntele de sare, sînt săpate marile bolți răsunătoare.

Cînd am ajuns întăia oară pe podișul de la capătul tunelului și cînd mi s-a deschis înainte, în înălțime și-n afund, uriașa peșteră, cu lumina-i fantastică, m-am crezut sosit pe tărîmurile unei lumi a visurilor.

În sus, ca o boltă de biserică, pînă la deschiderea alburie în lumina zilei a gurii vechi a ocnelor. Apoi cerdacuri de sare, un rînd, două, trei, care înconjură toată bolta, se pierd în întunecimi, iar apar...

Și jos, deodată, în pîlpîirile luminii electrice, o lume de umbre negre... S-aud glasuri, care hăuie rătăcind prin coridoare; bate tactul ciocanelor, ca o pendulă a infernului.

Iată, la o stîncă de sare lucrează doisprezece nenorociți. Odată ridică ciocanele îndreptîndu-se din șale, odată le lasă cumpănindu-se în jos; și bătăile tari, ca în piatră, cad ritmat, cu ecouri prelungi. Tac — și ecourile în peșteri: ta-a-a! Tac, ta-a-a! — Și bate neconținut o jumătate de ceas, un ceas, pînă cînd stîncă, pîrîind, se desprinde c-un pocnet din munte. Și tot adîncul e plin de răsunete, de umbre care lunecă, de glasuri care par a veni dintr-o parte și trec în alta, purtate de freamăte de vînt.

Lumina viorie pîlpîie în zbucliri, în tremurări de stîngere, aruncă fulgere pe colțuri lucii, pe trepte care izvorăsc din întuneric și duc nu știi unde. Și într-un colț, pe care nu-l cunoșteai, deodată descoperi doi ochi care te privesc, — două luciri de fosfor.

M-am coborît jos, printre ocași pe trepte de sare, line, acoperite cu fulgi de praf mărunt. Ș-acolo, jos, muncă încordată. Ciocane ascuțite sapă șanțuri, ciocane rotunde bat la baza lespezilor; vagonete pline de bulgări trec mîinate de oameni cu grumajii și spinările încordate; din locuri joase suie unii cu lespezi în spate, gemînd, gîfiînd, rotînd ochi crunți în orbite. Pretutîndeni o muncă amară; ș-acolo, aproape de ei, între ei, simți că din visul de sus ai căzut într-un iad al scrișnirii dinților.

Unii mă priveau tăcuți, cu ochi în dosul căroră cine știe ce gînduri cloceau, alții îmi zîmbeau cu umilință, se apropiiau încovoiați, îmi întindeau un ou de sare limpede, — se milogeau pentru un pitac.

Țreceam prin dreptul unei peșteri negre. În fund, cine știe unde, în întunericul de păcură, lucea ca o stea lampa unui lucrător ; ciocanul se auzea înăbușit scurmînd în munte ; omul, însă, cu trupul frînt, cu durerea, cu ura, nu se zărea...

Deodată, într-un colț, cîțiva mă opriră c-un zîmbet și c-o întrebare.

Ochii cufundați sub frunte adînc ; obrazurile palide ; creșuri în jurul gurii. Unul nalt, spătos, cu fața rotundă, mă privește drept. Al doilea, negru, stricat de vărsat ; al treilea scund, c-o față arsă, pe care ochii albaștri par două pete alburii.

Și cel dintăi mă-ntreabă :

— Ce mai veste prin gazete ? Se pregătește țara de război ?...

Il privesc mirat. Ei își întind gurile într-un zîmbet mai larg.

— De ce să se pregătească ?

— Cum ? nu știi ? Dacă se face război, poate ne scoate și pe noi de-aici ! răspunde cel cu fața arsă. Și se întoarce spre celălalt : Nu-i așa ?

— Hm ! așa-i ; așa spuneau bătrînii. Ne scoate și ne pune în fruntea oștilor : ori scăpăm și ne dă drumul, ori pierim... Decît aici, mai bine !...

Tustrei mă privesc cu dor de vorbă. Și-ncep a-mi spune.

Doi mărturisesc că sînt vinovați : crime obișnuite, omoruri cu toporul și cu cuțitul ; al treilea, însă, cel cu ochii șterși, caută cu îndărătnicie să-și dovedească nevinovăția și neconținut vorbește de revizuire de proces.

Acesta e omul într-adevăr rău. Din noaptea sufletului lui, numai venin și ură urcă ; otrăvite-i sînt toate clipele osîndeii. Scrișnind grăiește de chinuri, scrișnind

de cei ce l-au osîndit «pe nedrept». Toată carnea parcă-i tremură pe trup. Și la urmă oftează cu greutate :

— Haah ! mulțămesc lui Dumnezeu că procurorul și primul jurat au murit... Altfel trebuia să-mi fac cu ei *datoria !...*

Și-ncet-încet amintirile, povestirile curgeau. Și-mi vorbi cel nalt despre cumplitele vremuri de demult, cînd nu era tunel, și osîndiții coborau pe scripți prin gura veche, la început, și pe urmă nu mai vedeau lumina lumii decît o dată pe an, la Paști ! Acolo trăiau, la întunericul rănit numai de facle, se țirau ca fiarele prin răceală, prin umezeală, înghițeau praf de sare, își lăsau ciolanele pe stîncă, mîncău mai rău decît cîinii ; chinuiți și zdrobiți se țirau spre o rază strecurată ca un fulger de sus spre nemernicia lor ; nici mirosul bunului pămînt, nici zvonul văzduhului, freamătul verdeții, nimic n-ajungea pînă la ei ; într-un mormînt trăiau ! Și din cînd în cînd, de la biserica lor, săpată în stîncă de sare, vuiău clopotele, ca pentru morți, chemîndu-i la amărăciunea rugăciunilor, de multe ori chemîndu-i la odihna înghețată a sicriului !

Și-n zvonul vorbeii lor auzeam, din ce în ce mai pierdute, bătăile ciocanelor răsunînd, hăuind în peșteri negre, ca pînă-n măruntaiele pămîntului ; — și de-acolo, din depărtări nemăsurate, parcă veneau acele suflări tremurate, acele freamăte în care se zbăteau, ca fluturi pe moarte, luminile violete ale becurilor electrice...

CĂSTELUL

Intăiul rond îl face sublocotenentul nostru cel blajin, Velea.

Intăi s-a plimbat prin orașel, de cum a înserat, cu ceilalți ofițeri și cu cuconița Adelaida. După ce s-au întors, toată lumea s-a culcat; domnul căpitan a avut gust să se sune și stîngerea. Și sus, numai la o fereastră a rămas lumină; iar umbra sublocotenentului se apropie și se depărtează de geam.

Plimbarea aceasta, însă, e destul de plictisitoare. Lumina se stînge deodată; s-aude sabia zuruind la ușa care dă în curte. Sergentul-major încă nu s-a culcat:

— Antoane !...

— Ordonafi !

— Dă-mi, Antoane, un căprar... Mă duc să fac rondul.

— Trăiți, don sublocotenent, să vă dau pe Gheorghită...

— A, da ! bun băiat, îl și uitasem...

— Atunci să-l chem. — Gheorghită, ha ! Ia vezi, măi tată, de te îmbracă-n doi timpi și trei mișcări, și prezantă-te la don sublocotenent în pas alergător !...

Eu trag tunica pe mânici și încing baioneta. În plutoane e liniște. În curte un înluneric cumplit. În lumina de la poartă a felinarului, scînteiază arma sentinelei.

Sublocotenentul se uită de aproape la mine. Imi zice încet, ca și cum i-i frică să nu-l audă Anton :

— Nu ți-ai luat arma ?

— Nu, zic eu, dar pot să mă întorc...

— Hm, ar fi bine; dar nu, mai bine stăi... Să vedem cîte ceasuri...

La lumina felinarului se uită la ceas.

— Unsprezece, zice el. Mai avem un ceas pînă la miezul nopții...

Și pornim încet pe ulițile potolite ale orașelului. S-au culcat tîrgoveții ; numai vardiștii, cu cizme dintr-o vacă, bocănesc unde și unde, pe caldarîm. Pe cer, nouri ; ici-colo clipească stele ; și-un înluneric mare, ca o negură adîncă.

Ieșim din orașel pe la miazănoapte ; dăm pe caleaferată. Sublocotenentul merge înainte, pe cărăruia de lîngă linie ; eu îl urmez. Tăcem multă vreme. Deodată își încetinește de tot pasul. Simt c-a întors capul spre mine. Mă întrebă :

— Tu ce zici, Gheorghică, ce-ai mai auzit de Castel ?...

— Eu ? Ce s-aud ? mai nimica... încă n-am avut vreme : de abia ne-am așezat.

— Dar de la cei care au plecat nu s-a auzit ? Cît au fost ei, n-au cercat condamnații evadări ?...

— Ba da, am auzit de așa ceva ; dar au fost toate descoperite...

— Adevărat, gîndul lor nu poate să fie decît scăparea... murmură sublocotenentul. Și iar pornește, puțin mai repede.

Pe urmă se oprește iar. Ar vrea să mai spuie ceva, dar se răzgîndește. Stă numai ș-ascultă. Ca dintr-o văgăună vin, pe adierea nopții, strigăte pierdute, lungi, fioroase: «La numărul 1, bineee! — La numărul 7, bineee!...»

— Se-ndeamnă, ca să nu-i fure somnul... șoptește ofițerul.

— Ihî!... mormăiesc eu cu urechea ațintită la răcnetele din ce în ce mai slăbite. Subt ele, ținînd ison, curge ca un murmur, ca un vîjîit greu... Urechea deprinsă deosebește apoi ca un glas de vînt în sălcii, o larmă de ape spumegate, care se izbesc și fierb între stînci. Trotușul!

Sublocotenentul iar mă întrebă cu jumătate de gură, despre pază, despre evadări, despre unii bandiți cu faimă, care zac acolo, în cetățuia de piatră; și-n glasul lui simt un fior, o nedeslușită tulburare... Și împrejurimile se sălbătăcesc deodată. La dreapta întinderi goale, cufundate ca subt o mare nemărginită de păcură; la stînga cîteva lumini pierdute: par luminile unor vase rătăcite pe aceeași mare necunoscută. — Iar înainte-ne, deodată răsare castelul negru, înălțîndu-se în lumina cîtorva felinare cu flacăra slabă, roșcată... Nimic măreț în înfățișarea lui, — totuși simții un fior: ca și cum mă apropiam de un mormînt mare. Sublocotenentul de mult tăcuse; acuma se alăturase de mine: își ținea, cu stînga, sabia ridicată, ca să nu sune.

Tresărim amîndoi la țipătul strajei, care sparge, ca o izbucnire de armă, întunericul.

— Cine-i? — cine-i?...

Sublocotenentul s-a oprit, parcă i-ar fi pus cineva mîna-n piept. Răspunde repede:

— Rond!

— Rond, stăi ! strigă sentinela. Căprar de gardă, vin' de recunoaște rondul !

Ușa corpului de gardă se dă în laturi și un val de lumină izbucnește, curgînd pe șoseluța înclinată. Umbre se mișcă, ca suflate de vînt ; o umbră scoboară scările cu grabă, vine cătră noi, cu arma lucind în curgerea luminii. Se oprește, înclină baioneta, strigă, cere parola, — și sublocotenentul nostru, cu obrazul lucind palid, răspunde cu glasul mișcat.

Caporalul raportează :

— Domnule sublocotenent, garda penitenciarului se compune din 36 de soldați, un cornist, un caporal și-un sergent. Are sub pază 311 condamnați.

În corpul de gardă soldații stau drepți, încinși, cu baioneta și cartușiera, la marginea paturilor late. Florescu, sergentul, raportează și el c-un smoc de chei în stînga. Ieșim și pornim în inspecția sentinelilor. Poarta grea se deschide scîrțîind, se închide în urmăne, — și parcă nu mi-i deloc îndămînă. Ofițerul tace. Și din bălți de întuneric adînc, din colțuri de zid, răsar scînteind baionete, tresar strigătele străjilor. Cuvîntul de ordine : *Bucur-București* se schimbă ; fiecare flăcău raportează la fel : În timpul serviciului meu nu s-a întîmplat nimic...

Intrăm în cetățuia albă din mijloc : dormitoarele. — Glasul peltic al lui Lăzăroi ne oprește.

Raportează uitîndu-se în tavan. — Sublocotenentul îl întrebă :

— Ei, Lăzăroi, ce fac condamnații ?...

— Trăiți, don sublocotenent, — dorm...

— Da' ție nu ți-i frică, aici lîngă ei ?...

Lăzăroi înalță privirile pe păreți :

— Nu mi-i frică... Parcă ce pot să-mi facă ? Ia niște bieți oameni !...

Lămpi triste luminează de sus. Uși ferecate se deschid din loc în loc. Ne apropiem de una, privim pe rînd, prin ferestruica tăiată la înălțimea ochilor. Un miros cumplit ca de mocirlă răscolită ne izbește. Pe paturi largi, de jurîmprejurul zidului, dorm, tescuiți ca sardelele, ocnașii palizi în firele de lumină care se împărăștie din tavan. Sforăiturile și răsflările parcă ar fi zvonul unor bondari care ar rătăci împrejurul capetelor acelora chinuite. Ici-colo, unul se mișcă, își destinde un picior și cătușa sună ușor, sec.

Ferestruile ne deschid una după alta vederi asupra tuturor odăilor ticsite. Dintre capetele aliniat un lîngă altul pe paturi, unul, nemișcat, îndreaptă spre noi priviri otrăvite. Și după ce trecem prin gangurile pline de mirosul morții, după ce ne strecurăm pe sub ziduri tăcute, pe lîngă ateliere cu ferestrele oarbe, ieșim repede; poarta închizîndu-se, vuieste lung; trecem prin corpul de gardă iar, — apoi apucăm iute pe șoseluța care coboară lin. Și marele mormînt de piatră rămîne în urmă, cu cei trei sute de oameni care dorm în el, care au visuri cu vedenii roșii de sînge, care dorm, de și pe deasupra-le filfîie în întuneric aripile grozavului Arhanghel al morții fără împăcare!

A doua zi îi văd pe toți, la lumina zilei.

Am venit cu Anton dis-de-dimineață și trecem pe la sentinelele care au gherete sus, pe zid, stăpînind curtea închisorii.

Răspîndiți ici-colo, pe sub părăți, condamnații își încălzesc oasele la soarele de care numai așa se pot bucura. Din ateliere vin zgomote de lucru neînterupt.

Aceleași chipuri stoarse, palide, cu ochii îngropați sub frunte, pe care le-am văzut în ocna.

Cum ne arătăm sus, deasupra lor, mulți își înalță capetele și ne privesc cu un ochi închis. Zîmbesc, își

scot cuşmele. Alţii îşi întind buzele fără sînge în rîsete de răutate. Ici-colo izbucnesc glume urîte; hohote tari acopăr vorbele.

Anton cunoaşte pe mulţi, încă de pe cînd a mai făcut serviciu aici. Pe unul, care-şi ţine întinsă gura pînă la urechi, îl întrebă :

— Ha ! ce mai faci ? Cum o mai duci ?

Cel întreat, om mărunţ, oacheş, c-un ochi scurs, dă din cap :

— Bine, cum s-o duc ? Ca aici... Vra să zică mă mai cunoşti ?...

— Cum nu ? zice vesel Anton. Cunosc... Dumitru Grecu...

— Aşa, aşa... dă din cap ocaşul. Şi eu te cunosc, don sergent-major... Ai mai fost acu patru ani, da-da...

Anton întrebă :

— Da' tovarăşul ?... Aha ! jucaţi ţăncuşa... Cafe pe care ?

— Tovarăşul ? zîmbeşte Grecu, clipind din ochiul lucitor. Asta-i unul strămutat... A venit acu o lună de la Doftana... Om al dracului, domnule, îţi spun eu...

— Se întinse şi-i dădu un pumn după cap. — Cum merge, Elefterescule ?... Ți-am tras o bătaie, *elefantule* ?...

Elefterescu, adevărat elefant, — cîntărit, ar fi tras două sufe de oacă. Un uriaş bulgăre de carne moale, galbenă. Şi ceafa moale şi bărbia în trei valuri se revărsau cu mult peste gulerul surtucului. Mormăi nemulţămît, înălţîndu-şi în sus ochii mici, de purcel :

— Ce bătaie ? ce bătaie ? Facem contra !

— Jucăm pe ceva băuturică ! rînji chiorul, spre noi.

— Apoi se întoarse spre tovarăş: Condra ? Las' că te răfuiesc eu... Plăteşti ca popa !

În jurul lor, tot pe pământul umed, erau așezate încă patru-cinci părechi de jucători, și toate capetele erau aplecate și toți ochii urmăreau cu luare-aminte același joc. Mîinile se întindeau, mișcau, pe liniile scrijelate pe scînduri, grăunțele, și glasurile mormăiau întruna.

Anton întrebă iar :

— Și de ce a intrat la cușcă ?

— Ha ? strigă Grecu. De ce ? și-ncepu a rîde. — Auzi, mă elefantule, — de ce... Rîzi, mă... Chestie gravă, domnule *major*, caz grav !...

În jur, capete se înălțaseră, cu zîmbete.

— Pe viață !... strigă c-o înjurătură lungă Elefterescu. Da' puțin îmi pasă, mă, — am cu ce trăi...

— De ce ? întreb eu.

— Aha ! de ce ? strigă chiorul. Apoi să vedeți dumneavoastră... Țsta... elefantul, era ipistat la București... Veți fi auzit și dumneavoastră, macar că-i cam mult de-atunci... Ș-avea el ce-avea c-un brutar... Nu știu ce-avea ! El știe, al dracului !... și prinse a rîde. — Și-ntr-o bună zi, îl găsește pe cela singur, arzînd focul în cuptor... Nici una, nici două, îl umflă în brațe, îl grămădește pe vatră, îl împinge în cuptor și pune capacul... Om voinic, ce crezi ? Ia uite la dînsul ! Pune capacul și *fertig !* gata ! s-a făcut scrum brutarul... Iar ăsta ? — și iar îi dădu un pumn după cap ; — ăsta ? — ăsta-i elefant ! el nu vrea să știe de nimic !...

Elefterescu iar mormăi și-și ridică spre noi ochii mici ca două gămălii de bolduri, c-un rîs, care-i deschidea o gură mare, neagră, cu gingiile roșii, cu dinții ascuțiți, ca la o fiară.

Alții în jur zîmbeau cu mîndrie.

Toată cîrtea era împetriștată de trupuri ; soarele dimineții lumina lin văzduhul ; din ateliere izvora freamătul neîntrerupt al lucrului.

Cei doi salutară pe Anton zîmbind și se plecară asupra *țâncușei*.

Iar sergentul-major mai stîrni la vorbă pe cîțiva. Și eu ascultam cu inima strînsă istorii cumplite, omoruri făcute cu ușurința cu care bei un pahar de apă ; și mi se părea ciudat că oamenii aceia pot rîde, pot mîncă, pot petrece... Vedeam bine că-i o minciună totul. Nimic nu poate să aducă remușcarea și ispășirea la omul rău. Ce poți face unei fiare sîngeroase ? Inchisoarea nu era decît o cușcă, în care ei stăteau, sub zăbrele, ca să nu primejduiască viața altora. Și totuși, cu fiarele la un loc, stăteau, vedeam eu bine, și oamenii care vărsaseră sînge într-o clipă de rătăcire. Și în mijlocul celorlalți, ca de lepră se molipseau și ei cu repegiune, uitau și ei că au fost oameni, le putrezea în umezeala închisorii și a ocnei și lor sufletul, — și în toată mulțimea aceea, din buni, din răi la început, — nu se făcea decît o singură apă mocirloasă, în care zadarnic lunecau curatele raze ale soarelui !

Ii, auzeam vorbind și rîzînd cu liniște. Unul a ucis pe bărbatul ibovnicei lui bătîndu-i un piron în tîmplă ; altul și-a ucis femeia tăind-o bucăți-bucățele... Și unii ziceau c-a și fript-o... Alții nu dăduseră decît obișnuita lovitură cu ciomagul, cu toporul, cu pușca... Și toți de-o măsură, toți liniștiți, toți gîndindu-se cu poftă la mîncare și băutură, toți cu gust de zburdăciune, ca animalele necuvîntătoare...

Și, mergînd alături de Anton spre cazarmă, simțeam o amărăciune în mine, parcă înghițisem aer plin de miasme. Omul ! văzusem omul primitiv, nepoleit, ne mînat de interese, fără nevoia de a se preface,

omul care se scutură de tot și rămîne cu ochi pentru pîndit, cu dinți pentru mușcat, cu mîinile iar ghiare!

Și, cum puteam, cercam să-mi lămuresc sufletul, prin vorbe. Dar Anton începu a rîde :

— Ei bată-te să te bată ! Ce-mi umbli, căprarule, cu filosofie ?... ha ! Cum vrei să fie acolo, în ticăloșia lor ?... Ei bată-te să te bată ! Ce-ai zice de-un păhărel de vin ? Știi că nu s-a prea schimbat vinul ?... Și cel nou acu patru ani, a îmbătrînit, domnule, și are un buchet, ceva *extra-fain* !

Și-n fața paharului, Anton încet-încet începe să se înduioșeze.

— Hei, frate, frate, toate-s bune și toate-s rele pe lumea asta : cum vrei să le iei !...

Bem un litru, crișmarul perciunat mai aduce unul, și printre perdelele lăsate se strecoară în odăița umbroasă lumina aurie a primăverii, în fișii lungi.

— Ce vrei de la ei, ha ! Tot oameni ca alții... Dacă petrec și ei, și se ceartă, ca în lume, ca între oameni, zici că-s răi... Dacă tac, neguroși, — fac planuri, și-i trîntești cu lanțuri de gît în gherlă... Dacă fug și-i prinzi... hauleu ! mămulică !... Chiar eu ce-am făcut !... Acu patru ani au cercat vreo doi-trei să evadeze... — Bun vinul, bun ! Și să ne facem și o țigară !...

Intîmplări trecute începeau să-l fure. Prinse a-mi povesti.

— Să-ți spun cum a fost cu Popa, zise el, trăgînd încet din țigară. — Atunci era prin luna lui iulie, ș-o căldură... Asta, Popa, hoț al dracului, tovarășul altui cîne, al lui Mărunțelu, cade bolnav... Il scuturau frigurile, de-i clănțăneau dinții în gură... Vine doctorul. Ce să-i facă ? Ii dă chinină, — cum dă și la noi la soldați... Ce ai ? te doare capul, îți vine greață, — chinină !... Parcă ce ? Da' pe lîngă amărală, îl învo-

iește să se plimbe pe-afară, pe lângă zid... Să-l scoată c-o sentinelă, din gherlă, și să-l lase să se plimbe: douăzeci de pași încolo, douăzeci înapoi...

— Și era bolnav ?

— Cum ? Ce bolnav, domnule ? Să vezi. Iese cu soldatul într-o bună dimineață. Și zice : Azi mi-i rău al dracului, mă camarade, mă scutură frigurile, să mă învelesc cu zeghea... — Și se lasă jos și-și trage haina peste cap... Da' el al dracului, lucra la fiare, și le tăia... Iar soldatul se uita la dracu, — ce să facă ? — Și nici una, nici două, măi tată, saltă de jos și face *Ha!* cătră soldat și zvîrle lanțul... Sentinela ră-sare spăriată, cu ochii căscați și, pînă să-și vie în fire, ceta sărise peste garduri, în vii... Pușca bufnește de două ori... Eu eram în corpul de gardă. Repede, toată lumea, înarmată, iese. Soldatul strigă : Iaca pe ici, iaca pe colo ! Da' eu zic : În tiraliori, măi băieți ! Și pornim răsfiirați prin vie... Ce ? zic eu. Nu s-a ascuns el departe ! — Ș-odată răcnesc : — Trage, mă ! nu-l lăsa, trage-n cîne ! uite-l, mă ! Și iată că zvîcnește de sub un butuc de vie Popa : Na ! nu trageți, că mă predau ! Și l-am prins... — Da' acu, să vezi, era vorba cum și-a tăiat lanțurile... Intră directorul închisorii la el, cu gardienii... Măi Popo ! cine ți-a dat fierăstrăuș ? — Cine ? zice hoțul ; nimeni... — Da' unde l-ai ținut ascuns ? — Ehe-hei ! asta numai eu o știu... Fierăstrăuș am ș-acu la mine... Îl caută ceia, îl dez-bracă pîn' la piele, nu găsesc nici pe dracu. — Unde-i, bre ? întrebă directorul. — La mine... Iaca, întoarceți-vă toți cu fața încolo, o clipă, — și vi-l arăt !... Și se întorc toți. Și cît ai număra pîn' la trei : Iaca, uite ici, domnule director ! Și cînd se întoarce directorul, vede în mîna hoțului fierăstrăușul subțire ca o ață... Al dracului, domnule, ce crezi ?

— Și unde-l ținea ascuns ?

— Hm. Eu știu ? Parcă cine a putut să afle ?...

Mai ciocnirăm o dată, de două ori, și Anton își mîngîie mustățile castanii.

— Hei, cît despre asta, urmă el, îs hoți al dracului !... Te-nșală din ochi, ce crezi ? Acum vreo șapte-opt ani, îmi spunea un gardian, n-au evadat patru ? și-ncă cum !... Au ieșit cu ascensorul, — patru ingineri, domnule, cu ochelari, cu pălării tari, cu haine negre, și s-au dus. Soldatul i-a lăsat. I-a văzut îmbrăcați așa... Cine să știe cine sînt ! Și ei s-au dus, și duși au fost !... — Ei, da' asta-i rar, fuga-i grea... Cum să ieși din zidurile dormitoarelor ? Dacă le spargi, dai în curte, între ziduri mai mari... Din convoi ? Te numără la intrare, te numără la ieșire, — greu ! Și chiar dacă ai apucat-o razna, — glonțul e mai iute, te-ajunge, și mușcă rău...

Să vezi ce s-a întîmplat cu fuga lui Olaru, tot acu patru ani... El, cu Piele-Verde și încă cu unu, ce so-coteală-și fac ?... Zice : la gura ascensorului, la gura oanei vechi, se ridică, la șase, garda... Din ocnă, pornește trenul la șase... Pînă ce numără convoiul la ieșire, — noi ne înălțăm cu ascensorul... Sus, garda se ridică, — ușor să zbori !... Și fac așa, domnule... — Sus la gura ascensorului, era de sentinelă un ovrei, băiat voinic de altfel, unul Solomon, din companie de la mine... Jos, la magazii, la gura tunelului, suna adunarea, — și el se dăduse lîngă geam și striga: Domnule sergent, sună adunarea !... Vin' de mă ridică !... Tocmai atunci dracii, cu ciocanele în mîină, sus cu ascensorul !... Și cînd îi vede Solomon, rămîne lemn, cu niște ochi cît niște guri de pahare !... Ceia năvălesc cu

ciocanele, rînjind, el lasă pușca și se pune jos.... Ii iau pușca și-o pornesc la goană pe munte, spre păduricea de salcîmi... Noroc că i-a văzut un gardian... Repede alarma, toată garda afară... Hoții, din pricina lanțurilor, nu prea puteau fugi. Olaru, mai ales, cu pușca, rămăsese la urmă. Sergentul, un michiduță de-un cot, unul Cristișor, fugea după el și-l suduia întruna. Hoțul se oprește, pune pușca la ochi, trage, sergentul năvală la el... Pușca nu merge, piedica de siguranță întoarsă, hoțul nu-i știa mașinăria... Dacă vede așa, o scupă, o aruncă și-o ia și el la fugă cît poate... Da' Cristișor al dracului, nu trage cu pușca lui. Ia pușca cealaltă de jos, întoarce piedica, îl ia la ochi și-l doboară... Pe Piele-Verde, l-am scăpat atunci, nu l-am putut prinde decît mai tîrziu, iar al treilea, am uitat cum îi zicea, a căzut scurt, fără să mai crîcnească, sub focuri... Pe Solomon soldatul, atunci, pe loc, l-a bătut Cristișor de l-a stîns ; iar pe Olaru l-am dus la Castel, la spital, și-apoi pînă dimineață trupul i s-a făcut negru ca pămîntul... Ce să-i faci ? — Pe urmă a murit în scurt.

Ce să-i faci ? sfîrși Anton, cu glasul muiat. Luptă ! luptă, domnule !... Dacă scapă el, intră soldatu-n pușcărie... Da' scapă greu și ei, săracii !... Ii prinde îndată, — și ce bătaie, ce bătaie ! Cu saci de nisip ; nu se cunoaște pe deasupra, dar înlăuntru îi rupe toate măruntaiele !...

Eu mă gîndeam la Castel, la Ocnă, și sergentul-major povestea înainte o mulțime de lucruri grozave. Dureri, uri, răzbunare, — de astea era plin mormîntul Ocnei, mormîntul de sare, și celălalt, mormîntul de piatră al castelului. Au venit după ce și-au mînjit mîrile cu sînge; acolo amenință cu ciocanele, de multe ori zdrobesc capete cu bulgări de sare ; soldații pe de altă parte îi păzesc, dintr-o datorie care la

mulți e o pornire de luptă ; vin evadări, și oameni blajini bat pînă la sînge, pînă la moarte... Și mă gîndeam că cea mai mare parte a vinei nu trebuie s-o caut acolo, în osîndă, în întuneric, în nenorocire...

Anton sfîrși vinul c-o vorbă potrivită :

— Parcă dumneata, om subțiat, n-ai fi făcut ca Cristișor ? — Parcă cine nu poate să fie ori soldatul care păzește, ori ocașul care se uită pieziș și scrișnește, cu gîndul veșnic la scăpare ?...

CAZARMA

Viața noastră, cu toate gărzile ei, era o neîntreruptă lene. Nu se făcea nimic de samă ; iar curățeniile, inspecțiile la efecte care erau groaza tuturor la Corp, aici dispăruseră cu totul. Asprimea gradaților căzuse cu desăvîrșire ; soldați, căprari, sergenți, se înfrăteau la un pahar de vin, priveau cu aceiași ochi spre femeile care rideau și țipau ; se zvîrleau în hori, în cîntecele furtunoase ale țiganilor și jucau «ca la noi», în vîrtejuri așa de iuți încît părea că se răsucește o roată neagră într-un nour de praf... Și bătăile din picioare și strigăturile!... Argății se dădeau la o parte, fetele priveau fără nici un cuvînt, iar bătrînii ziceau dînd din cap :

— Așa se juca și pe aici, pe la noi, mai demult ; da' acu s-a mai ticăloșit lumea... Au venit obiceiuri de dincolo, de pe la nemți...

Ofițerii, și ei, mureau. La grădina Nastasache, peste apă, încă n-aveau ce face ; muzica izbucnea rar alături, la grădina publică ; alte locuri de petrecere nu erau ; ce puteau face ? Dormeau pînă cătră amiază ; ziua căscau, jucau cărți ; la masă cu toții stăteau mult, spunînd nimicuri, și o lene, o lene grozavă ca

o boală le încetinea mersul, le umfla obrajii și ochii. — Când erau de serviciu la Saline, stăteau întinși acolo, pe sofaua de mușama, în odăița goală, pînă ce venea somnul. Se sculau amețiți, cu dureri de cap. De multe ori mici rondurile nu și le făceau. Venea un soldat dimineața cu foaia, și o iscăleau în pat. Puneau, la observații, obișnuitul, «bine, bine», își lă-sau capul pe perne și adormeau iar.

Sărbătorile Paștelui, cu grădinile înflorite, cu zîm-betul începutului lunii, trecuseră grabnic. Acuma nu mai era nimic de nădăjduit. Plictiseală, plictiseală și iar plictiseală! Cîteva zile, în a doua jumătate a lui april, cuconița Adelaida și lumea din juru-i cre-zură că vor avea oarecare tulburări plăcute. — Era vorba de domnișoara Elena Dimitriade, care se amo-rezase «la nebunie» de Napoleonul nostru, domnul sublocotenent Petrescu.

Intr-o dimineață scrisoarea căzu ca din senin. Sub-locotenentul, întunecat, se plimbă multă vreme prin curte, cu brațele încrucișate sub bărbia aplecată în piept. Nimeni nu știa despre ce-i vorba, de ce aceste gînduri negre. Spre sară, cu mustăcioara bine răs-u-cită pe obrazul mare, pătrat, cu tunica cea curată, cu sabia zăngănind, porni... În urmă-i sus, de pe fe-reastră, scoase curioasă capul cuconița domnului că-pitan Chirițescu.

Cînd se întoarse, era mînios nevoie-mare. Scurt, cu glasul subțire, răcni la cîțiva soldați din curte, se rățoi la ordonanță, un cioflingar leneș și ticălos care se încovoia și rîdea la sudălni și la palme... Pe urmă, cu brațele încrucișate, începu să se plimbe iar.

S-a aflat îndată despre ce era vorba. Domnișoara Elena Dimitriade, de opt, orî zece ani scria așa tutu-ror ofițerilor care veneau pe rînd cu detașamentele

de pază. Tată-său, un moșneag zgîrcit, pe jumătate nebun, nu se interesa de nimic ; iar fata voia cu orice preț să-și facă un viitor... Și aceeași scrisoare pe care o trimesese atîtora, tot din trei în trei luni, acum a lăsat să cadă și sub ochii domnului sublocotenent Petrescu ! — Părul lins pieptănat în fiorii așteptării, găteala, mustața lucitoare, toate se zbîrliră, îngrozite, cînd ochii zăriră la o fereastră plină de flori un cap mare, doi ochi rotunzi, spăriați, nedumeriți, nemișcați, lucitori... Ș-un zîmbet, un zîmbet lung, trist pe fața îmbătrînită, și două mîni care se ridicau chemînd, care cădeau apoi desnădăjduite !... Mai mult nu putuse vedea domnul sublocotenent. Pornise cu pași mari, ca alungat de ceva... Și la masa de sară, cînd totul s-a descoperit și s-a povestit cu de-amănuntul, — ce rîs, ce rîs limpede, ascuțit, răsunător, cu urcări și coborîri a izbucnit din pieptul gingaș al cucoanei Adelaida ! Cu ochii în lacrimi privea pe toți, se înăbușea de rîs, vorbea repede, rotindu-se, mișcîndu-și în sus și în jos sprîncenele, se oprea, iar pornea pe rîs, și toți, la urmă și tinerelul sublocotenent, fură cuceriți, — și a fost un rîs pe toate tonurile, care trei zile s-a învit la fiecare masă, și trei zile i-a făcut să uite de grozava plictiseală a acelor zile fără vizite, fără plimbări la grădină, fără nimic nou !

Dar toate trec. Trecu și aceasta. Și iar o viață fără tresăriri porni a curge.

În liniștea curții curate, în plutoanele cu tavanurile scunde și cu paturile unul lîngă altul, soldații n-aveau ce face. În corpul de gardă, la Castel, iar liniște și pace. La Saline, lîngă duruirile morilor cu aburi ; pe munte, la gura oanei vechi, iar soare, nemișcare, sub un cer limpede, — ori urîtul cu cer mo-

horît și vînt aspru de pe zăpezile netopite încă ale Carpaților... Și tăcerea din jurul gheretei, cînd stai de sentinelă, — cît de obositoare, cît de plină de gîndurile, de dorurile vieții din urmă!

Din cînd în cînd ne veneau scrisori. Unuia de la o fată care-i era dragă, altuia de la un frate, altuia de la părinți bătrîni. Și Dănilă le cetea greu, slovenindu-le, iar cel care primea vestea asculta cu ochii duși, cu un zîmbet șters. Se opreau amîndoi, nu înțelegeau bine unele lucruri, se întorceau, o luau de la început, domol, cu o răbdare nemărginită.

Erau vești obișnuite, de la oameni care de ani duc o viață neschimbată, acolo, în satul lor, ca într-un bîrlog.

«Mai întăi de toate doresc ca mica mea epistolie», și celelalte, toate la fel. După aceea: «Vei ști că Gahița lui moșu-tău Iordachi s-a logodit cu feciorul lui Cojocariu...» Ori: «Joiana de două săptămîni umblă cu vișel după dînsa și noi am vîndut duminică, la tîrg, doi saci de fasole, și am luat bune parale, și ți-om trimete și ție doi lei, numai vezi de ne mai scrie cum o duci acolo, prin străinătăți...»

Căprarului Bolohan i-a scris nevasta chiar cu mîna ei: «Dragă Ioane, de dorul tău mă uit la brazi...» Și căprarul a rămas gîndindu-se întunecat acasă, s-a întins cu fața în sus, pe pat, și pînă în sară și-a tras la dreapta și la stînga mustățile cît vrabia.

Lucruri obișnuite, cuvînte simple și puține. Dar rostite încet și rar, de pe hîrtia boțită, cu glasul moale al lui Dănilă, ele tulburau sufletele și întorceau gîndurile la zile trecute. Fiecare avea cîte-un dor, ori cîte-o durere. Și rămîneau cu ochii duși după săgetările rînduneelelor, după linele plutiri ale cocoare-

lor, care treceau în sus, cu strigăte pierdute de mih-nire.

Și într-o sară liniștită, c-un pătrar de lună care vărsa văpăi moi pe geamurile plutonului, Bolohan căprarul începu să-i zică cu jale din fluier. Avea el ce-avea în sara aceea : așa de frumos parcă nićiodată nu cîntase. Sta cu fața în sus, pe pat, cu ochii în tavan, și degetele-i umblau tremurînd în lungul fluierului... Toți din pluton tăceau. Și-n pacea aceea cîntecul tălmăcea amarurile tuturor.

Și iată că, dintr-un colț, începu și Cristescu din gură. Lin și tremurat își înmlădia glasul după vier-sul fluierului. Și amîndoi umpleau ca de-un tremur de jale tot plutonul. Și moale, de abia auzit, rostea Cristescu, ca să nu s-audă de sus, de la ofițeri :

Ș-apoi, — cine-a strînit : «Hai la sorți !»
Putrezească-i carnea-n gros...
Rămîtie-i ciolanele,
Să le care cioarele,
Să-nsemne hotarele !

După ce își conteniră melodia tremurată, amîndoi oftară, și multă vreme, în plutonul plin, nimeni nu zise nimic.

Apoi căprarul Bolohan grăi :

— Măi Cristescule, măi hoțule, vin să-ți dau o țigară... Halal să-ți fie, bre, frumos cînti !... De-ai fi și om detreabă, bre, n-aș mai avea nimic de spus...

— Hei, domnule căprar, răspunse soldatul, cînd te ajunge la inimă, — ce să-i faci ? -Uiți de toate cele rele... Da' ce rău am făcut eu ? Parcă ce ? Un biet băiet fără părinți... A avut cine să mă povățuiască, să mă învețe ?... N-a avut !... Am crescut așa, de izbeliște... Numai soră-mea, saraca, a avut milă de mine...

Lampa era stînsă. O lucire de lună se strecura pînă pe obrazul lui palid, fără sînge, pînă-n ochii săge-tători.

Bolohan rîse din întuneric :

— Da, bre, a fi și cum zici tu... Dacă te alungă toți din toate părțile și te zădăresc — te mai întorci și mai arăți colții... La voi, la tîrg, a fi așa, — ma-car că și tu ești de-ai noștri...

Lăzăroi mormăi încet, într-un colț :

— La noi, la tîrg, e greu... Nu știi ce gînd a avut tătucu atunci cînd și-a lăsat casa și pămîntul din sat... — Și oftă înăbușit.

— Fiecare cu ale lui ! rosti Bolohan ; și pe urmă nu i se mai auzi glasul. Gîndurile-i pribegiră în sus, departe, pînă la nevastă-sa, pînă la căsuța lor ; la ogorul semănat de mîna altuia, la vitele slabe, la o întreagă viață năcăjită, la care ținea însă, «căci așa-i lăsată de sus, de la Dumnezeu...»

Iar Cristescu, din vorbă în vorbă cu alții, prinse gust de palavre.

— Ce-i dreptul, începu într-un tîrziu, eu trebuie să fiu un mare ticălos !... — Și c-un zîmbet își sticli în lună dinții ascuțiți, gata parcă să muște. — Mare ticălos, da ! Bine, don sergent Florescule, și dum-neata, don căprar, spune drept, asta-i treabă de om cumsecade ? — Știi că acu un an, pe după Crăciun, eram dragă-Doamne, ordonanță la don sublocote-nent Iliescu... Doamne, ce om bun ! Da' pîn-atunci întîrziaseam o dată în concediu și stătusem o lună în-chis... ba spun minciuni : numai douăzeci și opt de zile, — și trecusem și prin plutonul de corvadă... Iar acu, cam pe-aproape de Paști, nu știu cum îmi sclin-tesc o mînă, și mijlocește don sublocotenent pentru mine, și-mi dă drumul pe cîncisprezece zile acasă...

Cincisprezece ! asta-i fleac ! Trecusem cu trei peste cincisprezece și vedeam eu bine că iar o să întârzii și iar o să mînînc închisoare !...

Acu într-o zi, de Duminica Tomei, mă trimete biata soră-mea la gară, să iau douăzeci și opt de franci de la cumnatu-meu, că primise leafa. Știi că el îi frînar. De venit acasă nu putea veni : trebuia să treacă înainte, cu tren de material. Bine. Ce se întîmplă ? Mă duc și iau banii. Mă întorceam ca un om cumsecade spre casă, — cînd, iaca, într-o crîsmă aud un harhat, ș-un cîntec, ș-o beție, — mînia lui Dumnezeu !... Stăi, zic, se poate să nu fiu și eu două *menuturi* la așa ceva ? — Și intru, don sergent, acolo... — Ce să vezi ? Erau o mulțime de golani. Ii trăgeau o beție, să se ducă vestea-n Podul Turcului. — Cum mă văd, chiote și răcnete — și : Ia și tu, măi, un pahar !... — Da' eu voiam să mă duc acasă, intrasem numai așa... Cîne să fiu dacă-mi era să mă spurc cu vin !... Da' ce să fac ? să mă pun cu ei ? Hai, beau un pahar, mai beau unul, — pe urmă dă peste mine gust de joacă... Zi-i, măi cioară, un cîntec ! Mă pun și joc. Comand și eu un *chilogram* ; îl bem repede ; mai comand unul ; iar îl bem ; și iar îi trag un joc... Ș-am dat eu acolo vreo cinci-șase franci de parale... Pe urmă, ce-mi vine mie ? — Insera, și auzisem acolo, în crîsmă, că se face mare bal în mahala, chiar acolo, nu departe... Imi trag pe frunte *plăcinta* de ordonanță, mă închei la manta, și ies... Da' era, domnule, ca la mahala, un glod !... Ce să fac ? Șuier la o birjă, mă sui, zic : La bal ! Bine, mă duc la bal, ca de ici-colo — scot și-i dau un franc... Dă, chelbosului tichie de mărgărintar îi trebuie ! Da' eram beat bine, teribel !... Uite așa umblam, așa : cînd încolo, cînd încoace. Un prost, ce vrei ? Pesemne

de-aceea nu mi-am dat eu sama ce fac !... Că cu flăcăii din mahalaua aceea eram în vrajbă... Mă luasem cu unul de la o fată și-i dădusem o bătaie hoțască... Dau să intru, mă izbesc piept în piept chiar cu el : Salutare, camarade ! îi zic, — și trec mai departe... Și umblam când încolo, când înoace... — Babe, băieți, *cavaleri* adică, și fete, phii ! aici e de mine... Și mă poticnesc spre una : *Matmazel*, hai să te joc... Ea începe a rîde, rîd și eu, pe urmă mă încrunt la ea... Cînd iaca, intră flăcăul meu și face semn la cîțiva, — mă arată cu ochii, cu degetul... Eu om al dracului ! Dau o sfîrlă în cozoroc, îmi pun mînile în șolduri, mă dau pe spate, și răcnesc cît pot : Ce-i, mă ? ei ! ce-i, mă ?... Da' ceia, de colo, nimic n-au zis ; m-au și umflat ! — Auleu ! Unu-mi dă un ghiont în spate, unu-mi trage cu ciomagu-n cap, unul cu picioru-n șale, — nici n-am știut cum m-am trezit afară... Și nici n-am avut cînd ridică și eu un deget. Afară : Stăi ! zic ; și prind a-i înjura. Ei la mine ! Ș-au început, dom'le sergent, a-mi căra, și dă-i și dă-i ! Mi-a zburat șapca cine știe unde ! M-au apucat de piept, m-au tras, m-au întins, mi-au rupt toți nasturii de la manta... Și numai în cap îmi trăgeau, numai în cap... Umblam ia așa, ca o curcă beată...

M-au izbit, m-au trîntit, m-au călcat în picioare, m-au făcut una cu pămîntul, și m-au tăvălit prin glod, ca dracul m-au făcut !... Intocmai precum spun ! Pe liberarea mea, pe ochii mei, să-mi sece limba-n gură, dacă vă mințesc... Intocmai așa !... Mi s-a făcut capul cît o oboroacă ia așa de mare, ia așa de mare ! Nasul cît o pătlăgea roșă... Ochii ca cepele !... Ș-am prăpădit toți banii în tîrnoseala aceea... Nici cu cinci bani n-am rămas, — vă spun pe viitorul meu... Și saraca soră-mea, ca după Paști, trebuia să plătească

datorii, trebuia să plătească chiria... Ce bucurie, ce bucurie i-am făcut, saraca !... Uite așa...

Unii râdeau. Sergentul înjura :

— Du-te dracului ! Fi-ți-ar satu-n pușcărie... Tu ești un pungaș, mă !...

Lăzăroi zise încet :

— Așa a pățit și frate-meu...

Lui Cristescu îi lucea obrazul palid în bătaia lunii.

— Care ? zise el, Costache ? Cel care-i la pușcărie ? Cu acela multe blăstămății am întocmit eu... Și ce-a făcut ? După bătaie a zăcut în spital ?

— Da... așa...

— Apoi nu, măi Lăzăroi, eu nu... Mie-mi amorțiseră rău ciolanele... Mă țineam de garduri... M-am dus la baie, la aburi... Știi cum mă-ntindeam și-mi pîrîiau toate ciolănelele ? Lucru nemaiauzit și nemaivăzut ; pe viitorul meu !...

Și pe cînd vorbea acestea, Cristescu nu râdea. Abia un zîmbet fugar trecea pe fața-i uscată și prin ochii arzători.

— Măi, al dracului om ! Din ce ești tu plămădit, măi ?... îl întrebă rîzînd Dănilă.

Cristescu nu răspunse, și pe urmă nimeni nu mai zise nimic. Luna se șterse ; se aprinse lampa, și toți își plecară capetele pe perinile foșnitoare de paie.

VIAȚA CURGE

Mergeam înainte, într-o viață care părea purtată de mașinărie. O monotonie îngrozitoare. — Scularea la 5, cu fărîmiturile suplimentelor; urmează plecarea escortei; la amiază masa cu schimbarea gărzii; apoi lenea după-amiezii; escortă iar, la 6; masa de sară cu zamă lungă și cu carne de treizeci de bani chilogramul; apelul, aprinderea, stîngerea, — atît. Ş-a doua zi iar de la capăt.

Rar, rar de tot răsărea ca din necunoscut o întîmplare. Pe urmă iar pace, iar linişte.

Iată cîteva din aceste întîmplări :

Intr-o sară căprarul infirmeriei, Sănducu, lipseşte de la apel. Asta, bineînţeles, numai noi o ştim, și nu însemnează nimic. Apelul se face ca să urmăm un obicei; altfel lipsurile, oricîte ar fi ele, nu prea se bagă în samă, mai ales cînd e vorba de gradați. Iși mai face unul și altul gustul, — că prea e viața așa, ca o apă sălcie.

Bine, nu-i nimic. S-o fi dus și el la afacerile lui. — Dar *unde* s-a dus? Florescu sergentul, mai ales, își frămînta mintea, întreba... Ce dracu? Trebuie să fie ceva la mijloc.

Domnul sergent-major Anton, el singur ştia capătul la toate :

— Mă Florescule, s-o fi dus la *amurează*, mă !

— Unde, don sergent-major ?

— Mă, nu face pe rîiosul, nu fi al dracului ! Tu ştii, mă...

— Zău, don sergent-major, — să fiu al dracului de ştiu !

— Mă, este la doctor, mă, o fată albă şi sprîncenată, phiii ! — Ha ! ce te înroşeşti, Nevoie !...

Sergentul nu mai zise nimic. Căzu pe gînduri, începu să umble încolo şi-ncoace. Pe urmă nu stătu mult. Işi dădu drumul pe-o fereastră în ulicioara din dosul căzărni, şi-o şterse la sănătoasa, prin întuneric. Chiar atunci, pe poartă intra şi Sănducu, infirmierul, cu mustaţa răsucită ca totdeauna, dar cam bleg, cam opărit.

— Ce-i, Sănducule tată, strigă Anton ; nu-i chip !... Ceva aşa ca un zăvod s-arată, ori vreun *hojmalău* cu parul !

Căprarul începu a rîde :

— Las-o moartă, don sergent-major... Puteam să dau de dracul !... Bine c-am băgat de samă !...

A rîs Anţon, am rîs noi, — pe urmă s-a întins linişte în cazarmă. Se stînseră şi sus luminile. Florea cîntă înăbuşit stîngerea.

Dormeam cu toţii ; cînd iată, pe la miezul nopţii, glasuri înjurînd, tropăituri de cizme. — Ce să fie ? Sărim cîţiva în picioare ; deschidem o fereastră... Florescu al nostru suia la goană ulicioara de dindos, voia să se caţăre printre bolovani, s-ajungă la fereastră... Dar unul din urmă, un creştin cît o namilă, venea înjurînd de ciocotea noaptea... Tropăia după sergent cu nişte cizme marf, şi învîrtea pe sus un

par rupt dintr-un gard... Săracul Florescu ! fugea de mîncea pămîntul ! Ii sfîrîiau călcăiele ! Dădu să se prindă de fereastră, dar nu era chip. Cela urla de prăpădenie :

— Prinde-l, mă ! nu-l lăsa !... Şi cu ciomagul deasupra capului, — năvală la Florescu.

Sergentul, dacă vede şi vede, lasă fereastra şi dă iar în uliţă ; şi iar o apucă la goană. Şi o bucată de vreme i-am văzut pe amîndoi prin lucirea felinarelor, unul cu o mîină pe capelă şi cu alta pe baionetă, dus parcă de-un vînt de groază, — altul cu ciomagul sus, gata să trăsnească, tropăind greu în urmă, cu gura clopot :

— Prinde-l, mă ! Ticălosule, banditul ! Ce căutai tu, mă, la femeia mea, ha ?

Şi multă vreme s-auzică tropăituri pe uliţi.

Tîrziu de tot intră Florescu în pluton, cu cizmele în mîină, păşind tiptil. Sufla greu şi era galben ca un mort.

A doua zi a avut ce-l descînta Anton vreo două ceasuri.

Alt lucru care ne-a mai scos oîte-oleacă din amorţeală, a fost ordinul să mergem regulat de două ori pe săptămîină la baie. Nu-i vorbă, unii se duceau şi de şapte ori pe săptămîină, dar altceva este cînd toată lumea se vîră în Trotuş. E rîs, mişcare, zarvă ; se iscă sfezi, cufundături, îmbrînceli, şi multe altele.

Ş-aşa mergeam noi cu toţii miercurea şi sîmbăta. Toată lumea se dezbrăca, — ş-odată, năvală în apă ! La ieşire, unii găseau cămaşa pastramă, înodată, udată şi bătută cu bolovanul. Incepeau să înjure, scrişnind, apoi se puneau s-o desfacă cu dinţii. Şi în juru-le rîs şi strigăte :

— Roade, măi tată, la pastrană ; roade, mă, că ți-a fi fiind foame !

Intr-un rînd, peste valurile limpezi, care spumegau și izbucneau în stropi sub năvala trupurilor, a bățăilor din mîni și din picioare, trecu deodată un răcnet de spaimă. Toți tresăriră, rămaseră în picioare, neclintiți ; apa se întinse ca o pînză verzie, și din unde, de la adînc, un cap se înălță, o gură se deschise înghițind aer, dînd drumul apoi altui răcnet de moarte.

— Fieraru ! se înecă Fieraru !...

În locul unde izbucnise capul, apa se închisese. Căprarul Bolohan își făcu cruce, se avîntă prin roate de stropi, și se dădu afund, cu capu-n jos.

O sută cincizeci de oameni, pînă la genunchi în apă, tăceau nemișcați, cu mîinile în lungul trupului, cu ochii ațintiți.

Și Bolohan ieși suflînd greu, sfărîmînd în pulbere apa din juru-i, trăgînd de mîină pe Fieraru, care venea moale, cu fața în sus.

Toți începură să se miște, să vorbească. Iar Fieraru, la mal, nu zicea nici o vorbă. Sta în picioare, neclintit, cu capul pușin aplecat înainte. Cu fața galbenă, cu ochii ficși, privea îndărătnic, fără nici o vorbă, spre locul de unde îl scosese Bolohan căprarul.

Atunci își făcu loc, printre soldații care se îmbrăcau repede, sergentul-major Lungu. Fieraru era din compania lui. — Își puse mîinile în șolduri, își aplecă capul spre dreapta, și privi pe soldat dintr-o parte, rînjind. Mustățile lungi, roșcate i se zbîrliră.

— Hiîî ! Vra să zică așa, măi băiete, — nu știi să înoți și te lași la fund... Biine... Las' că vorbim noi... Umbli să ne faci încurcături ? Biine !...

Pe rînd își duse repede amîndouă mînile la mustăți. Trase dintr-un caier la dreapta, — la stînga din altul, își rezemă în șolduri palmele. Răcni deodată :

— Nu zici nimic, hai ?

Soldatul tresări. Parcă se trezea din somn.

— Nu zici nimic, hai ? Biiine, măi băiete...

Își îndesă capela pe capul mic, și iar își trase mustățile în laturi. Pe obrazu-i uscat, pistrui, trecu iar un rînjel.

— Lasă-l, bre, zise Anton. Acolo, subt apă, a văzut el pe cineva... Nu vezi cum se uită în locul acela și cum se gîndește?...

— Ei, a văzut pe dracu ! răspunse Lungu, privind în altă parte.

— D-apoi pe cine crezi c-a văzut ? zise rîzînd Anton.

Printre soldați trecu o undă de rîs. — Anton făcu semn, și cornistul zvîrli în văzduhul amurgului adunarea. Incet, pe gînduri, Fieraru se îmbrăca. La cazarmă Lungu a chemat în odăiță la el pe soldat, l-a pus pe pat cu fața în jos, și i-a tras zece săbii. Flăcăul se zvîrcolea, gema și tremura.

— Așa ? te zvîrcolești, hai ? striga Lungu. Vra să zică nu știi să înoți și te lași la fund ! Umbli să ne faci dandanale și încurcături !...

Asta a fost într-o sîmbătă. — Miercurea următoare, iar, pe-o vreme minunată, cu cer limpede de vară, c-un asfințit înflăcărat care însîngera valurile Trotușului, toată lumea se scălda, în fulgerări de stropi, în curcubeie de pulbere umedă.

Podul de fier la vale, pe stîlpi mari de piatră și pe stîlpu-i de stîncă, duruia din cînd în cînd la trecerile căruțelor. Dincolo, biserica veche, cu cetățuia bătrînă, în stîncă uriașă, drept deasupra undelor adînci,

line, dormea în asfințitul de aur, cu trecutul, cu morții, cu umbrele, cu tragediile ei de odinioară. Orașul, îndărăt, în susul cursului, își risipea spre apă case vechi. Fumuri luminoase se înălțau spre cerul curat.

Și spre mulțimea soldaților care umpleau apele, iată că porni de la deal, pe lângă stîncile de dincolo, un înotător, care venea ca un vapor, suflînd, gemînd, împrăștiind stropi și bulbuci și cu mîinile și cu picioarele. Dar vaporul avea o gaură. Mîinile și picioarele se muiară, gura înotătorului începu să gîlgîie zvîrlind stropi luminoși, prin gaura aceasta apa iute năvăli, — un țipăt scurt, și-ntr-o clipă, moale, fără zgomot, undele se închiseră.

Dar într-un val uriaș, ca pe un grumaz încordat, Bolohan iar se zvîrlise. Și iar ieși gîfînd, trăgînd de-o mîină după el, din sînul apelor, aducînd ca de pe altă lume, pe sergentul-major Lungu.

Rînjea trist, domnul sergent-major, cu mustățile ude pleoștite. Privea năuc lumea aceasta, ca într-un vis. Se așeză încet, cu fereală, în apă, lângă mal, — și prinse și el a se uita cu îndărătnicie la locul unde cineva de dedesubt îl trăsese spre necunoscutele palate ale adîncurilor.

Anton se apropie de el. Incepu a rîde :

— Cine a fost, ha ? Și ce ți-a spus ?...

Lungu își întoarse pînechea de mustăți jalnice din care tot mai picurau stropi. Dădu încet din cap și oftă.

— Da' cele zece săbii ale lui Fieraru ? — Hîi ! Vra să zică vrei să ne vîri în bocluc și-n dandana ?... Te duci nîmaidecît la adînc !... Biiine !...

De data asta Lungu nu răspunse. Bolohan zîmbea lângă Anton, mîngîindu-și mustățile cit vrabia.

Din monotonia neschimbatelor întâmplări zilnice ne mai scoleau unele plimbări de duminică prin împrejurimile orașelului.

Pe Măgura ne suiam de-a dreptul, cățărându-ne de tufișuri, de copaci, de colțuri de stîncă, prin albiile suvoaielor de primăvară. Ajungeam sus, cîți eram, roși ca gotca, pic de apă, gîfîind, numai c-o leacă de suflet.

Ș-acolo sus, lîngă biserica pitică, de pe cerdacul vechi, mîncat de ploi, bătut de vînturi, se deschidea o vedere nemărginită, spre valea Siretului, peste dealurile mănoase, peste apele argintii, peste satele risipite pe culmi... Negre întăi se desfăceau valurile țării, culmi și văi, cu ape și cu sate, — apoi cafenii, apoi cenușii, pînă ce intrau în depărtări nemăsurate, în pulbere argintie, în perdele de ceață.

Și dincolo, la asfințit, munții mari cu coame păduroase adînci albastre, suind spre trepte albăstrii, sfîrșind în piscuri șterse, pe care adesea se grămădeau cununi plumburii de nouri. Păreau depărtările, de-acolo de sus, o țară a tăcerii, a așteptării... Și pe rîurile de vînt ale văzduhului treceau vulturi în zboruri line...

Jos, cum venea drumul Slănicului, în laturi, dincolo, deasupra stîncilor Trotușului, dormeau curțile lui Negri, într-o pădurice părăginită. De o parte curgea apa, rotindu-se la bulboane; de alta se întindeau case cu vii și cu livezi într-o tăcere sărbătorească. Și pe un drum îngust, umed, pe sub streșinile arborilor bătrîni, ocoleam pe lîngă ziduri dărîmate, zăream curțile printre trunchiuri negre. — Clădire întunecată, pustie, fără glasuri, fără căldura ochilor omenești, cu ziduri sure, cu acoperișuri negre, într-o tăcere a nebuniei și a morții...

Treceam punți tremurătoare, mergeam în lungul apei, priveam la mișcarea mahalalelor, a marginilor de sate ; priveam stolurile de copii care înotau sprinteni pe crestele undelor și se strecurau, zvîcnind, pe sub luciul limpede...

Fete stăteau gîndindu-se, privind depărtările, pe pragurile căsuțelor ; bătrîni, în colțuri de prispă, se bucurau de viața și lumina celei din urmă veri poate ; cite-un cîrd de flăcăi, cu lăutarii după ei, se îndreptau chiuind spre horă. Cîteodată, în tăcerea aceea, izbucneau glasurile ascuțite a două cumetre, care zvîrleau înjurăturile și blestemele cu amîndouă minile una spre alta...

Intram în orașul curățel ; suiam pe uliți pietruite. Crișmele erau pline de camarazi, de femei, de țîrfitul scripcelor și bombănitul cobzelor. Pe-alocuri bubuiau podelele de jocuri... Și cîteodată se arăta sergentul Florescu, ori căprarul Popa, în cadrul unei uși, cu capela pe-un ochi, cam strîmbi din șale, făcînd semn cu mîna și rîzînd cu mare veselie.

La cazarmă, pe înserate, dădeam cu ochii de domnul căpitan Chirișescu, în blana lui de grăsime, vorbind vesel, cu fața rotundă și rumănă, fericit de veselia cuconiței Adelaida, care nu mai tăcea, ridea ca o păsărică, îmbătată de lumină, de căldură, de viață. Acuma, cum însera, izbucnea muzica la grădina publică de alături, și cu toții erau mulțămiiți de distracție. Locotenentul Roșca se învîrtea în jurul cuconiței, cu mustățile-i răsucite, glumind din vîrfurile buzelor, rîzînd cu toată fața încrețită. Ieșeau și sublocotenenții — și cu toții, cuconița țupăind, ieșeau pe poartă, treceau spre larma de alămuri și de tobe a grădinii.

În lumina tot mai slabă a amurgului, intrau soldații repede ; gradații mai încet, cu capetele mai moi...

Sergentul-major Anton nu era nicăieri ; sergentul-major Lungu intrase în pământ ; ofițerii ascultau muzica ; și băieții, cumiți, se aciuau încet-încet, își pregăteau armele pentru convoiul de a doua zi.

Cei doi corniști cântau amurgul cu goarneau înălțate spre streșinile căzărmi ; tobele duruiau ; se făcea apelul... Liniștea, încet, se întindea ; gradații se strecurau iar spre bucuriile orașului. — Căprarul Bolo-han nu se ducea nicăieri. Intins pe pat, cu fața în sus, cânta din fluier pînă într-un târziu. — Plantoanele treceau printre paturi, se rezemau de ușori, cu privirile duse ; unii din flăcăi dormeau, alții se gîndeau, cu ochii deschiși ațintiți în tavan...

De-o bucată de vreme, într-o magazie de lemnărie de lîngă plutonul nostru, se puieziseră guzgani. O ceată întregă suise din canal și-și alesese sălaș lîngă noi. Ș-acuma, înmulțiți, într-un târziu, cum se făcea liniște desăvîrșită, cum își părăseau culcușurile și năvăleau în camera noastră.

Căpcăni, otrăvuri, nu le putuseră face nimic. Acuma toată lumea-i lăsa în pace.

Se auzea, în tăcerea plutonului, întâi un chițcăt ușor, ca o chemare, ca o comandă ; apoi deodată un duruit lung, ca un tunet depărtat, un duruit de sute de labe trecea pe dușamele, — și hoarda năvălitoare se împrăștia pe sub paturi...

În lumina slabă a lămpii, un căpușor sur, cu mustăți mișcătoare, cu ochișori negri, lucitori, se arăta pe-o pătură, lîngă capul unui soldat... Se mișca repede în lungul patului, spre sacul de pesmeți atîrnat la căpătăi, se oprea, privea cu picăturile-i lucitoare în jur, și iar se mișca... Pe altă pătură se ivea altul, strecurîndu-se pe trupul celui ce dormea, dincolo al-

tul, și altul... Pretutindeni pete sure, ochi lucitori, mustăți tremurătoare...

Deodată se deștepta un glas, un răcnet; plantonul sărea de la locul lui, și iar ropote, un ropot de caverie alungată, tremura, — și liniștea se întindea, după un mormăit somnoros, după o sudalmă înăbușită.

Într-un târziu se auzea afară glasul cam cleios al lui Anton și răspunsul plîngător al lui Tănase țigănul. Se deschidea, se închidea o ușă. Și iar tăcere.

Mă fura somnul; adormeam. Și, dormind, auzeam iar chițcăitul și duruitul năvalei. Acuma mă deprinsesem: cînd auzeam zgrepțănînd la piciorul patului, cînd simțeam ceva greu pe mine, prin somn mă scuturam, dădeam cu mîna...

Și năvala iar se depărta ca un ropot iute de ploaie.

Luna din urmă așa am dus-o, în fiecare noapte. Ajunseserăm să dormim cu păturile trase peste obraz. Cum găseau dihăniile un obraz descoperit, își plimbau boturile pe la buze, pe la nas, gîdilînd cu mustățile... Și izbucneau răcnete după răcnete; iar gradații toată noaptea înjurau plantoanele...

Am scăpat de oaspeții aceștia neplăcuți numai cînd am plecat.

ALARMA

Intro după-amiază, pe-o căldură grozavă, întins pe pat cu fața în sus, călătoream, într-o piroteală ușoară, spre țârmurile visurilor. O muscă îmi cânta în jurul capului o muzică lină. Un glas domol picura, coborînd ca din necunoscut.

Dormeam, cu tot cu cazarmă, într-o tăcere adîncă. Și muzica lină, și glasul domol încetară. Cînd, deodată, ca un țipăt prelung de spaimă, izbucni cornul, sunînd alarma.

Nici nu știu cum m-am trezit în picioare, în mijlocul plutonului, spăriat, cu mîinile la frunte. Mă izbii cap în cap cu sergentul Florescu, mă prăvălii îndărăt într-o îmbulzeală fierbinte, apoi mă prăbușii spre baionetă și spre pușcă, — pe cînd goarna trimetea precipitat, văzduhului, înfricoșatul semnal.

— Au evadat ocnașii, mă ! striga Florescu. Repede ! repede, mă ! că te ia muma dracului !... Cum dracu, bre, cum dracu ! de unde-o fi fugit ? de la Castel ? de la Saline ?...

Vorbea zugrumat, gîfîind, bîlbîit, se încătărăma smuncit, pe cînd în juru-ne tot plutonul, într-un țîriit de cătărămi, se gătea. — Pe ușa deschisă, buluc năvă-

liră cu toții, se așezară la front, în vreme ce ofițerii, sărind câte patru trepte, se prăvăleau în curte, izbiți parcă de ceva dindărăt, cu săbiile împleticindu-se printre picioare, cu ochii cîrpiți de somn, cu chipiurile pe-oreche. Iar Lungu, sergentul-major, răcnea cu un glas spart, înfiorător :

— Mai repede, măăă ! ești gata, măăă !... Aah ! măiculiță, măiculiță !... rrrrepede, rrrrepede...

— Sergent-major Lungu, unde-i Anton ?

— Trăiți, dom'le căpitane, la schimbat garda !...

— Da' locotenent Roșca unde-i ?...

— Trăiți, domn'le căpitane, în oraș, regulează socotelile cu furnisorii... Repede, mă ! Gata, mă ? gata, mă ? gata ? — La dreap-*ta* ! Înainte pas alergător, — *marș* ! Domnule ! mare comedie !...

Și prin căldura după-amiezii, pasul alergător, mare, săltat, începu a durui pe caldarîm... O fugă din ce în ce mai înfierbîntată, biciuită de răcnetele lui Lungu. Ofițerii își ridicaseră săbiile sub braț și fugeau și ei, sublocotenenții sprinteni cu fețele palide de nerăbdare, căpitanul roș, asudat, cu ochii spăriați... Și-n urmă, la cazarmă, la fereastra de sus, răsări fața îngrijată, oacheșă, cu ochii lucitori, a cuconiței **Adelaida**.

Fugeam ca niște nebuni pe ulița mare, deșteptînd pe negustorii ațipiți în dosul tejghelelor, fugeam într-un tact regulat acuma, greu, apăsător. Și Lungu, îngrozit, cu mustățile mari balane în vînt, tremurîndu-și sabia, cu ochii holbați, mugea la trecători ca un taur :

— Ce este, domnule ? Pentru numele lui Dumnezeu, — ce este ? ce este ?...

Și la glasul lui disperat, fețe spăriate se arătau în uși, la geamuri, întrebări se încruciau pe deasupra capetelor noastre : « Ocnașii ? au evadat ? » Iar noi fu-

geam din ce în ce mai tare, mai înfierbîntați, și Lungu răcnea ca în gura morții: Ce este, domnule? Pentru numele lui Dumnezeu, ce este, ce este?

Ofițerii nu mai putură; săriră într-o birjă; birjarul, biciuind caii ca un nebun, porni la vale pe-o stradă lăturalnică, ca o vijelie; iar noi numai apă, prindeam a sufla tot mai pripit, tot mai șuierător.

Simțeam că mi se îngreuiază genunchii și o durere înțepătoare, un junghi mă ținea în partea stîngă, în deșert. Ochii mi se roteau tulburi în cap.

Ieșirăm din oraș, apucarăm pe calea-ferată, prin prund și bolovani. Dar acuma nu mai puteam, fețele se veșteziseră, capetele se cumpăneau spre piept, toată lumea răsufla foc, iar Lungu cu mustățile mari tremurînd în vîntul fugii, nu mai putea nici el, gîfîia ca pe moarte, și glasul-i părea un rîgîit, ceva care n-avea nimic omenesc.

Deodată se arată Castelul, lucind cu acoperișurile-roșii în soarele arzător de iunie. Toată lumea zăcni iar, într-o undă de fugă, — pe urmă pornirăm la pas, aproape.

Anton de departe ne văzuse. Ne ieșea înainte cu sergentul, comandantul gărzii. Venea liniștit, fumînd o țigară, pe cînd Lungu, tremurîndu-și pe deasupra capului sabia, răcnea răgușit la el:

— Ha! ha! a-larma! larma! ha! a — sunat re-
pede, unde? Ce este? ha! unde? nu-i, ha! nimic?

— Liniștește-te, Lungule, ce dracu te-a apucat,
măi tată? ce este, dragă? zise cu dragoste Anton.

— Ce — ce, ha! este, ce este, ha! La Saline, ha!
alarma... larma...

— Nu-i, bre omule, nici o alarmă, nici aici, nici la
Saline... Ce dracu, mă, ați căpchiet?...

Iar Lungu și noi, toată compania, roteam ochi furioși și suflam pe nări foc, ridicînd la fiecare răsufulare umerele.

Cu mare greutate și-a venit în fire Lungu și a putut vorbi mai omenește. Nu era nimic, nicăieri nu se auzise nici o alarmă, nici la Saline, nici la Castel, nici în foișor la pompieri prin urmare.

— Atuncea de ce-a sunat cornistul? întrebă nedumerit Lungu, și rămase cu gura căscată.

— Eu știu, bre Lungule? Mi se pare că trebuie să chem o babă să vă afume cu păr de lup! Ia fă de ici o țigară... hm!

Noi ne trîntiserăm cu toții la pămînt. Ne tremurau genunchii și minile.

În liniștea Castelului, în umbra copacilor mari, sosi în goană și trăsura cu ofițerii.

Sărirăm în picioare. Sergenții-majori alergară și raportară. De departe noi vedeam cum se înălțau, arătau cu minile, dădeau din umere, apoi cu toții rămaseră uitîndu-se înainte, în pămînt.

Un sergent fu trimes la Saline. — Veni într-un sfert de ceas cu veste bună; nu era nimic, nici o alarmă.

— Atunci ce să fie? întrebă mirat căpitanul.

— Eu cred, zise Anton, că s-a înșelat cel din foișor de la pompieri. Aici s-a sunat schimbarea gărzii, și el a luat-o drept alarmă...

— Să știi că așa trebuie să fie! zise cu pătrundere căpitanul. Și se-ntoarse spre sublocotenenți: Nu-i așa?

— Sigur, așa-i... răspunseră tinerii.

Și cu toții erau mulțămiiți acum că nu s-a întîmplat nimic, n-a fost nici o primejdie. Acesta era lucrul de samă, — încolo, ce-a fost, s-a trecut. Cu

toți uitară și goana grozavă, și bătăile de inimă, și răsuflările de flacări.

Lungu își răsucea mustățile :

— Da' am venit, domnule, în zece minute... Am tras o fugă teribelă !...

— Intr-adevăr, zise Anton ; dar dacă era ceva, — ce făceai cu așa oameni ? Toți au căzut la pământ...

— Hm ! răspunse Lungu. Da-i vorba, am venit repede ? — Am venit ! — Asta-i...

Anton zîmbi. — Se gîndea la ceva de bună-samă, căci nu răspunse.

Pornirăm îndărăt. În capătul târgului, ofițerii se opriră puțin la un pahar de răcoreală. Iar noi mergeam mîndri, în tact îndesat, parcă veneam de la bătălie.

La cazarmă, sus, la fereastra de la al doilea rînd, aștepta cuconița domnului căpitan. De și zîmbea și vorbea cu locotenentul Roșca, care stătea în picioare lîngă dînsa, părea foarte îngrijată.

Se aplecă peste geam și întrebă cu glăsușoru-i argintiu, ridicîndu-și sprîncenele :

— Ei, ce-a fost, Lungule ?...

— N-a fost nimic, cuconiță, sărut mîna...

Ea păru fericită de răspuns, se întoarse zîmbind spre locotenent și-i strecură două vorbe. Erau veșele vorbele, căci rîsul ei tremurător se înalță și căzu apoi ca o ploaie luminoasă asupra noastră, în curte.

Apoi iar se aplecă pe geam :

— Dar domnul căpitan unde-i ?...

— A rămas puțin în târg, cuconiță, sărut mîna...

Și ea se întoarse iar, zîmbind, cu sprîncenele ridicate spre domnul locotenent.

După ce se șterse de la fereastră lumina ei, — Anton tuși încet și strigă spre cornist :

— Măi tată, măi, ha ! ia vină la moșu...

Cornistul se apropie, se opri :

— Trăiți, don' sergent-major !

— Bine, mă, foarte bine. Ia spune tu, bre Florea, de ce-ai sunat alarma ?

— S-a auzit de la pompieri, trăiți, don' sergent-major !...

— De la pompieri, ha ? Ai auzit-o tu ? cu urechile tale ?

— Nu s' trăiți, don' sergent-major...

— Ha ! dar cum ?

— Cuconița lui don' căpitan, s' trăiți, don' sergent-major... Ea a auzit... Și a strigat la mine : N-auzi, soldat ? Sună alarma ! și eu am sunat alarma... De la pompieri a sunat, don' sergent-major...

— Așa ? de la pompieri ? Bine ! Da' tu cu urechile tale n-ai auzit... Bine, n-are de-a face ! Vra să zică așa ! Ha ! Du-te, măi băiete...

Cornistul se depărtă. Anton necheză înăbușit, întorcându-se spre Lungu :

— A-ha-ha-ha ! Lungule, Lungule !... Ai văzut, cum v-a scos de-aici pre voi prē toți, și pe săracu domnu căpitan ? Chi-chi-chi ! mi-mi-mi ! Ai văzut acum ? Suna al dracului alarma !...

Dar Lungu nu înțelegea deocamdată. Se întorsese și se uita la Anton cu gura căscată.

BUN RĂMAS

S-au petrecut, parcă nici n-ar fi fost, cele trei luni la Tîrgul Ocnei. Au rămas ca visuri, suirile pe Măgura, coborîrile prăpăstioase, fulgerătoare, de la copac la copac, plimbările prin satele de primprejur, lumina de aur a acelor locuri, argintul topit al Trotuşului, aburirile lui răcoroase și nopțile largi, înstelate, pline de o tăcere nemărginită, în care murmurul apelor de abia se pricepea, tremurînd ca uşoare glasuri din alte lumi.

Pierdute pentru totdeauna au rămas și serile de petrecere la grădina publică, cu «muzica de la Odobești», acea muzică ce te făcea să cugeți cu jale la binefacerile surzeniei; de abia îmi mai aduc aminte de viața tihnită a căzărni cu *supliment* puțin, cu mîncare proastă, cu odihna întreruptă de duruirile armiiilor de guzgani... — Un tren care mergea prea încet ne-a dus spre regimentul nostru; îmbulziți cite patruzeci în vagoane de marfă, ne-a dus o zi întregă, și toți flăcăii cîntau și urlau cît puteau; și la fiecare stație dădeau năvale păgîne spre ciușmele, ca să-și potoale amarnicul foc de la inimă... Sate cu livezi, lanuri în care vîntul mîna valuri de aur, Si-

retul nostru, ținutul nostru, toate le văzurăm c-o bucurie copilărească. Și pentru ce? Pentru ca să intrăm iar în cazarma, care fusese groază la început, cu deștele și căprarii ei, și care acum era o plictiseală fără nici un rost, o îngrozitoare plictiseală.

Iar instrucție, iar tir, iar manevre, iar sculare, iar culcare, iar curățenie, iar inspecții... Acum vedeam bine că acestea erau moartea. Palmele, pumnii, groaza începutului, a recrutilui, nu erau nimic, treceau repede, în jumătate de an. Căprarul bate fără răutate, pe drept și pe nedrept, fiindcă-i căprar și se teme de pedeapsă, nu fiindcă-i rău. Asta de cele mai multe ori. Pe urmă tulburările se astîmpără și încep lungile zile fără rost. Vezi că nimeni, de la mare la mic, n-are o țintă. Toți se mișcă pentru ca să îndeplinească reglemente și ordine, ca să ia solda, — fiecare «muncește pentru o bucățică de pîne...» Rar se deșteaptă sufletul, în împrejurări mari. Și astăzi cînd îmi aduc aminte, mă mir de ce-mi treceau fiori prin spinare, pînă la rădăcina părului, cînd vedeam drapelul nostru; de ce marșul de defilare îmi strecura foc prin vine.

Oricît mergea viața așa, fără rost, purtată ca de mașină, totuși era ceva care ținea, în aerul căzărării, în curte, prin plutoane, ca un miros bun al unor flori vechi, uscate, simțimîntul de oștean. Nimeni n-a vorbit, trei ani, cît am slujit în armată, despre Patrie, despre datorie, despre pămîntul nostru și mormintele bătrînilor, despre războaiele trecutului, despre războiul din urmă, nimeni. «Conferințele» păsărești erau niște comedii, care îngrozeau pe bieții flăcăi ca și teoriile fără înțeles. Totuși era un căprar, ori un sergent, care murmură deasupra unei cărți, care cetea

sara, la lumina săracă, camarazilor, ba despre Mihai, ba despre Ștefan, — și despre alte lucruri mari, pe care nimeni nu le înțelegea bine, dar care răscoleau multe gânduri și tulburau multe suflete.

La urma urmei, după ce te-ai întors acasă, la vatra ta, la pământul tău, din toate prin câte ai trecut îți rămân în suflet, în adevăr, numai lucrurile bune, numai luminile. Și când te întorci la manevrele mari cu sutele de rezerviști, cu tovarășii tăi cei vechi, atunci în altă lumină vezi toate, atunci toți bărbații, toți gospodarii pământului nostru înțeleg *ceva*, când pun mîna pe pușcă și când pornesc în glasul cornurilor, printre pământurile lor roditoare, care au fost ale părinților, care vor fi ale strănepoților. Atunci înțelegi cât de mici au fost în adevăr greutățile, năcazurile care au trecut, pentru flăcăii noștri, care pînă la sfîrșit uită.

La sfîrșitul miliției o împăcare se face de la mare la mic. Când corniștii zic *rezerva*, pe valurile ei de cîntare zboară toate suferințele zilelor din urmă, privirile se moaie, și căpitanii, și maiorii, și colonelul spun o vorbă bună, o vorbă, care parcă însemnează o cerere de iertare: Ce-a fost s-a trecut... Au fost și vremuri bune, au fost și mai aspre...

Și cel liberat se gîndește: «Cum a dat Dumnezeu...» Și i-a iertat pe toți!

Despre alte întîmplări și alte nevoi ale mele, pînă ce-am isprăvit ce-aveam de îndurat, de ce-aș mai vorbi? Am spus destule; altele la fel au venit. — Mi-au cîntat la sfîrșit și mie rezerva. — Și m-am dus și eu chiuind, ca mulți alții.

Pe urmă am stat și m-am gîndit la cele ce-am văzut, la cele ce spun unii și alții.

Unii au spus că armata e *aceeași* pretutindeni. Eu nu cred ; creadă alții. Sub raniță, sub manta, eu totdeauna am găsit pe *ai noștri*.

Au strigat unii împotriva sălbătăciei, împotriva ticăloșiilor... Despre acelea ce ne păsa nouă ? Erau vânturi care treceau. Nu ne făceau nici mai buni, nici mai răi.

Parcă am trăit într-o țară străină și m-am întors, cu mulți alții, neschimbat, acasă.

Dintre cele ce-am văzut, spun și eu altora, fără mînie, fără ură, cu sufletul plin de dragoste pentru cei cu care am dus binele și răul.

Rămas bun și dragoste tuturor !

MORMÎNTUL
UNUI COPIL

1906

MORMÎNTUL UNUI COPIL

E vorba de un copil, un băiețel. De abia a deschis ochi mari, mirați, albaștri, asupra lumii aceștia. Abia a ieșit din întuneric ; înțelege unele lucruri ale clipei prezente ; de cele de ieri nu-și mai aduce aminte ; pe *mîni* poate nici nu-l bănuiește.

Poate să fie de patru-cinci ani. E drăguț, cu fața albă, fără mult sînge ; cu obrazii bucălați, însă moi, ca după boală ; cu nasul mic, un sîmburaș în mijlocul feței, deasupra gurii cărnoase, sub fruntea mare, cam bombată, între ochii șterși care nu licăresc și nu umblă ca ai unui șarpe tot după dulciuri (ca ochii tovarășului de joacă, ai lui Tică). Pleoapele grele ca de somnoros, cu gene lungi, se ridică și se coboară încet. E mai mare la trup decît Tică, dar mai moale, pare mai voinic și cu toate acestea mînîncă bătăi, ghionturi după cap, și în deșert sub coaste, după care plînge tare și se alină îndată. După așa întîmplări, și jocurile pentru dînsul sînt mai de preț ; atunci împăcarea și zîmbetul îi luminează mai tare fața. De altfel la jocuri zburdalnice nu prea ține. Mai degrabă simte frică atunci cînd îl strunește celălalt cu hățuri

de ață, cînd îl alungă și-l arde cu biciul. S-ar lipsi de așa jocuri, pentru că de obicei numai el e *cal*. Plăcere deosebită are să privească cu ochii lui plini de mirare priveliștile vieții, toate nouă, toate neînțelese încă pentru el. Intră pe furiș în grădină, se așează cu limba scoasă lîngă un moșuroi de furnici; întinde un deget spre frămîntarea licăritoare, îl trage repede înapoi. Privește lung la un cinteț care sare din ramură în ramură, printre arbori, în grădina cea mare a bunicului; ar voi să-i vorbească, ar voi să-l cheme cu degetul. Se așează pe malul pîrăuașului care trece prin mijlocul tîrgușorului și aproape prin toate grădinile, se năcăjește cu cîteva pietricele să facă *răfuște*, cum a văzut pe alți băieți mai mari; apoi se culcă în iarba de pe mal, cu capul pe mîna dreaptă, cu degetele în apă, mișcîndu-le cu plăcere, privindu-le cu ochii pe jumătate închiși. O albină trece ca un fir de aur prin soare, drept pe lîngă pălărioara lui de paie, pe lîngă părul balai, aproape alb: își înalță privirile după ea și-i zîmbește fericit. Un grangur se aude undeva, în desîșul copacilor: el se ridică repede: «Ia!». Privește în jur și nu vede nimic. În unde licărește soarele: capul se coboară iar; și în ochișorii albaștri, fermecați, ca și în fundul pîrăuașului, joacă așa o lumină lină, cu punctișoare negre, cu tremurări aurii.

Are un prietin bun, pe Bijucă, cățeluș cuminte, care se lasă tras de barba și mustățile zbîrlite și țepoase din jurul botului. Cînd e soarele fierbinte, se așează amîndoi în umbra zaplazului. Cîtăva vreme, băiatul vorbește și cățelul ascultă, mișcîndu-și urechile, mișcîndu-și perii botului, fluturînd din coada stufoasă, căruntă. Apoi se scoală și pornesc la plimbare prin grădină. Dau de un brotăcel. Băiatul se oprește mi-

rat, zîmbind. Cînele se încordează cu capu-n piept și face «Bî!» — «Ce-i asta, Bijucă?» Dar cățelul nu poate să spună, dă din coadă și se uită și el mirat, cînd la tovarăș, cînd la broscuța verde.

În casă, în casa mare și liniștită din târgușorul acela bucovinean, băiatul vede multe obrazuri. Dar el zîmbește numai bunicului — bunicul cu pipa — și bunicuței, bunicuța cu ochelari, care împletește la ciorapi. *Mamaia*, adică mama, are afaceri multe, are vizite, se plimbă pe la băi, și băiatul se uită cu sficiune la dînsa. Tatăl, mustăcios și-ntunecat, nici nu privește la băiat. Și cînd amîndoi, tata și mama, dau peste puilul acesta de om, se uită la el, parcă l-ar cîntări din ochi. Tatăl întrebă: «Bine, frate, de ce e așa de adormit? ce are?». Ea răspunde repede și amîndoi îl privesc cu milă, poate cu rușine, și băiatul simte că nu e iubit. Asta o înțelege el și din aceea că nici mama, nici tata nu-l îmbracă frumos și nu-l scot niciodată la plimbare și la vizite. Copilul se gîndește o clipă numai... Cum au dispărut fețele lor, — cum se gîndește la altceva: la grădină, la pîrâu, la prietinel Bijucă, și, cu oarecare frică, la Tică. Acest Tică totdeauna are o biciușcă sau o vargă și face o gură și o gălăgie! Mama zice tare cătră bunica: «Uite, de ce soră-mea are așa șoim de băiet? Ea s-a măritat cu cine i-a plăcut...». Atunci, cînd vorbește așa, nu e în odaie nici bunicul, nici tatăl. Bunica dă din cap și vorbește încet; și copilul ascultă mirat, nu înțelege, dar vorbele îi rămîn în minte, vorbele, ou sunetul lor, cu fața năcăjită a mamei, cu privirea blajină, peste ochelari, a bunicii.

Din cînd în cînd se mai arată în viața lui Puiu și un băiat negru ca un drac, un băiat de țigan. Rîde, vorbește, scoate pietricele din sîn, aduce cîte o zar-

zără, cite o pară, și spune că *acasă* îl bat cu biciul și cu bățul.

Dar lui Puiu i-i ărică de el adeseori. Se uită ou ochii lui negri ca păcura prin crăpăturile zaplazului, sare de sus, din vârful scîndurilor, se cațără în copaci, se dă de-a tumba, rînjește, latră și miaună, — și copilului parcă nu i-i îndămînă. Tică nu vrea să se joace cu țiganul, așa l-a învățat *mamaia*; bunicul, cînd dă cu ochii de fața lui neagră și mînjită, îndată își scoate ciubucul din gură și prinde a striga: «Drac împielit! Iar ai venit? Las' că ți-oi arăta eu ție!».

Și țigănușul, ca o șopîrlă, se zvîrle prin tufe, se furișează, dispare. Iar bunicul, voinic, gras, cu barba mare, albă, se apropie și pune mîna în creștetul băia-tului:

— Puiule, să nu te mai joci cu pungașul acela... Auzi? N-ai să te mai joci?

— Nu...

Dar după ce a plecat bătrînul, țiganul se arată iar, între două tufe verzi, cu ochii lucind, rînjind cu dinții albi.

Bunicul a avut șpițerie. Acum, la bătrîneță, a lăsat prăvălia celuiilalt ginere, «lui unchiu Luca», tatăl lui Tică. Amîndoi băieții se strecoară în laboratorul mare, boltit, de modă veche, cu coșul înalt, deschis spre cer. Acolo încremenesc cu ochii la toate sticlele și la toate prafurile colorate în toate felurile, care zac și pe lîngă păreți și în rafturi, pînă sus. Laborantul, moș Gheorghe, mormăiește și le spune lucruri pe care Puiu nu le înțelege. Le dă cite o sticlută, mîngîie pe cel mai horopsit pe cap, încet: «Puiule, pe tine te lasă așa, în voia Domnului...», și copilul, cînd moș Gheorghe își apleacă capu-i alb și nasul roș spre dînsul, simte așa, ceva de care nu-și poate da sama, un miros

lare... Cu Tică, moș Gheorghe nu duce casă bună. Tică totdeauna sfarmă câte-o sticlă, varsă câte-un borcan cu prafuri, și bătrînul mormăiește și-l amenință cu degetul : «Dimone ! măi dimone ! tu niciodată nu ești cuminte !». Iar Tică își întinde gura, rîde tare, cu fața încrețită, cu ochișorii negri lucitori, și bate din pumni : «Bețivule ! bețivule ! Am să te spun la bunica ! Faci rachiu și bei, iei pîne și mîncaci !...» Și Tică a luat într-un rînd pe Puiu de mîna și s-au dus amîndoi la bunica, care, ca totdeauna, împletea la cio-rapi.

Tică își înalță capul :

— Bunicuță ! să vezi ! Gheorghe a furat o bucată de pîne... Și s-a ascuns, și-a mîncat-o... Și bea dintr-o sticlă... Și Puiu l-a văzut...

— Eu nu l-am văzut ! zice Puiu încet.

— Ba tu ești prost, l-ai văzut, zice Tică dînd din mîni. L-am văzut eu !

— Nu mai spune, mă rog ! se minunează, zîmbind, bunica.

— Da-da, bunică ! și să vezi : doarme totdeauna.

— Tăceți, tăceți... nu mă îngroziți ! Auzi dum-neata !

— Da, bunică, și doarme dezvălit !

— Cum se poate ! Apoi dacă-i așa, am să-i vîr ca-pu-ntre urechi !...

Și copiii pleacă. Puiu nu zice nimic, gînditor. Tică e mulțămît și-si întinde gura într-un zîmbet răută-cios. Cînd zărește pe Gheorghe, bate din pumni :

— Tă-am spus la bunica ! bine-mi pare ! Are să-ți vîre capu-ntre urechi...

— Da, dimone, așa-i, dimone ! mormăiește moș Gheorghe zîmbind.

Iar Puiu tace și se uită, cu ochii lui mari albaștri, cînd la unul, cînd la altul.

În desfășurarea mică și repede a vieții lui Puiu vin multe întîmplări. Dar aceste întîmplări nu s-aleg după însemnătate; s-aleg, se desfac, după căldura unor ochi buni, a unei vorbe domoale, a unei raze de soare. Și sînt întîmplări de tot soiul, care vor rămînea poate în minte, în suflet, pentru anii de mai tîrziu.

E într-o zi de tîrg. Pe piața murdară dinaintea casei și a farmaciei, s-a îmbulzit o mulțime de lume. Se frămîntă, în pulberea verii, într-o împestrițare vie de colori. Toți vorbesc și dau din mîni, ș-un murmur adînc, ca dintr-un stup, vine pînă în cerdacul cu geamlîc, unde bunicul, stînd în jîlt, fumează ticticos dintr-o pipă lungă, cu vîrfurile ciubucului de chilimbar roșcat. Aceeași culoare, ca chilimbarul, au și cele trei degete de la mîna dreaptă, și mustățile și barba pe unde bătrînul vîră imameaua-n gură.

Acolo, în cerdacul cu geamlîc, e cald, foarte cald; soarele tremură cercurele argintii pe podele. Puiu stă lîngă bunic: se uită la fumul albăstriu care se desfășoară în rotocoale leneșe; se uită la jocul luminii; din cînd în cînd privește și la mișcarea din piață; apoi se întoarce și cearcă să prindă, cu degetele rășchirate, o muscă care se zbate în colțurile geamurilor.

Bunicul nu vede nimic din mișcările nepotului; fumează: pîc, pîc, și privește pe geamuri, afară. Iar prin ochii albaștri ai copilului se strecoară din cînd în cînd cite o lumină de dragoste spre bătrînul ne-mișcat.

În farmacie, pe ușa cealaltă, deschisă, au intrat doi băieți mari, ca de zece ani. Amîndoi sînt desculți,

îmbrăoați rău și cu cîte-o pălăriuță verde, nemțească, pe virfurile capetelor. Puiu înțelege că băieții vin să cumpere *zodă*.

Au ieșit curînd. Unul aduce sifonul, unul paharul. Se așează zîmbind fericiți pe banca de lîngă geamlic. Dintru-ntăi pornesc cu rînduială. Bea fiecare cîte-un pahar. La amîndoi li se umplu ochii de lacrimi și parcă răsuflă foc pe nări. Se uită unul la altul.

— Mă, da-i bun al dracului! zice unul, care pare mai mare.

— Bun... vorbește îndesat, hotărît, celălalt. Mie mi s-a suît la nas. Și ție?

— Și mie.

O clipă tac. Cel mai mare întrebă deodată:

— Da' știi tu cum se face *zoda*?

— Nu.

— Hă! că tare ești prost! Cum să nu știi?...

Din cerdac, Puiu ascultă cu luare-aminte. Bătrînul zîmbește, pufăind.

— Să vezi, zice băiatul, eu am intrat odată în fabrică și am văzut... Să vezi ce-i acolo... Ț-ț-ț! (Puiu se gîndește la rafturile cu sticle și la moș Gheorghe). Și să vezi, mă, este o roată, mă... da' știi cît de mare? Ca de ici pînă colo, mă! Tare, tare, — și o învîrt doi oameni... mă!... m-am uitat într-un rînd, am intrat în ogradă... m-am uitat pe ușă, prin crăpătura ușii... Am văzut tot, cum scoate sticlele...

Cel mai mic ascultă atent, cu ochii la pahar. Apoi și-l umple încet, pe furiș. Povestitorul îl lasă o dată, dar cînd la al doilea pahar, se oprește și se-ncruntă:

— Apoi nu fi porc-de-cîne! Lasă-mi și mie!

De aici pornește sfadă. Cel mare înșfacă paharul și-l dă de dușcă. Celălalt pune mîna pe sifon și fșș! își împrășcă tovarășul între ochi. Paharul cade și-

pînd ascuțit, sticla se rostogolește pe bancă, și băieții se duc de-a dura pe scări. Se scoală și prind a fugi spăriați, lepădînd prin praf, cu picioarele desculțe. Din farmacie, se ivește în prag, uimit, practicantul. La colțul străzii se mai zărește un picior, ridicat în fugă, care dispare îndată. Oamenii din piață se uită într-acolo, — și bunicul își scoate pipa din gură și rîde, și rîde...

Iar Puiu, cu ochii luminoși, rîde și el, într-o izbucnire neobișnuită de veselie.

La cină, în lumina lămpii, veselie mare. Afară de tata, de mama, de unchiul Luca și de *tanti*, afară de bunic și de bunică, și de *subiect*, mai sînt și alții, oameni necunoscuți. Puiu stă alătura de Tică, aproape de bunic. E veselie mare, toți vorbesc, toți rîd cu poftă, dar Puiu nu înțelege nimic. El se joacă cu prăgușorul albastru de sticlă pe care se așează cuțitul și furculița. Se uită prin el în lumina aurie, și vede zece bunici în loc de unul.

Bunicul are tacîmuri cu care de tînăr se slujește. O furculiță cu dinții de un lat de deget, un cuțit ros, subțire, cu pana numai jumătate. Bunicul mai are ceva deosebit: mînîncă încet, vorbește rar, cu glasul tremurat și dă din cap, parcă tot ar zice: «Da, da, da!». De partea cealaltă, bunica cu ochelarii lucitori, cu fața bună și veselă, clatină și ea din cap, la dreapta și la stînga, — parcă ar spune: «Nu, nu!»

Se aduce la masă, bere, bere în sticle, de cea care-i place lui Puiu, chiar din ziua cînd l-au adus aici, în tîrgușor. Dopul de la sticlă are deasupra un urs de argint, cu un băț în labe. Grozav ar vrea băiatul să se joace cu ursul acela! Dar nimeni nu-l bagă în samă și nimeni nu i-l dă.

Și-n vorba care-l împresură, legănat parcă, Puiu închide încet-încet ochii ca totdeauna. Parcă cineva îl mîngîie pe frunte, apoi parcă cineva îl trage de mîină, de urechi, și se deșteaptă. E ca pe altă lume : privește mirat în jur la toți cei care rîd și se uită la el. I-i rușine, îi vine să plîngă. Se dă jos de pe scaun și se duce la culcare. Se grămădește cu ochii închiși pe pat. Slujnica vine să-l descalțe. Încearcă să-i desnoade șireturile, nu poate și începe a trage cu dinții. Suflarea ei gîdilă pe Puiu la picior ; și i se strecoară un fior prin spate.

Dimineață. Imbrăcat, Puiu intră în cerdacul cu geamlîc, ca să sărute mîna bunicului și să se închine. Mai curînd ar voi să se ducă să vadă pe Bijucă, ori să se privească în pîrăul limpede din grădină. Își aduce aminte și de fluieratul răsunător al grangurului, și se gîndește : Cine fluieră așa ?

Are gust de joacă. Dar bunicul nu știe ; îl ia pe el, îl ia și pe Tică, între genunchi, îi strînge alături, cu brațele-i bătrîne. Le zice cu glas moale :

— Spuneți după mine...

Puiu așteaptă.

— Tatăl nostru, carele ești în ceruri...

Copilul bagă de samă că bunicul miroase într-un chip deosebit — miroase a bunic. Murmură cu limba cam încurcată, după glasul bătrînului :

— Tatăl nostru, carele ești în ceruri...

— Sfințească-se numele tău, zice iar bunicul, vie împărăția ta...

Bunicul are mîinile pătate de puncte roșii, ca la păstrăvi (Numele acela de pește, care i-i drag, îl ține minte bine Puiu).

— Vie împărăția ta.

— Facă-se voia ta...

Bunicul are un dinte în gură, unul singur și negru, ca o fasolă stricată...

— Facă-se voia ta ! murmură băiatul, cu ochii la dintele bunicului.

— Precum în cer, așa și pre pământ...

Bunicul poartă la ceas un mărțișor în trei colțuri, în care lucește un ochi, «Ochiul lui Dumnezeu...».

— Precum în cer, așa și pre pământ...

— Pînea noastră cea de toate zilele, urmează domol bunicul. Și băiatul ridică mîna ca să alunge o muscă care i s-a pus după ureche și-l gîdilă. Zice ceva mai tare :

— Pînea noastră cea de toate zilele...

— Dă-ne-o nouă astăzi...

— Dă-ne-o nouă astăzi... îngîină copilul, și parcă-i vine a căsca, de și abia s-a sculat.

— Și ne iartă nouă greșalele noastre... Și nu ne duce pre noi în ispită...

S-aude un șuierat prelung, care sfîșie ca sfîrcul unui bici liniștea luminoasă a dimineții. Puiu se gîndește : «Vine trenul». Iși întoarce ochii spre partea de unde a venit fluieratul și zice după bătrîn :

— Și nu ne duce pre noi în ispită...

Trenul răsare duruind de după o casă.

— Ci ne izbăvește de cel rău...

Aici Puiu simte că tovarășul de alături e gata să se izbească cu capu-nainte prin geamlîc. Parcă și lui îi vine să se avînte, să sară. Dar mîna bunicului i-i pusă pe umăr.

— În numele tatălui, zice bătrînul.

— Și-al fiului, și-al sfîntului duh, amin ! sfîrșește tare băiatul. Vede că Tică, alături, face o cruce mare, din creștet ; o face și el tot așa de mare, mulțămît că

rugăciunea s-a sfârșit ; sărută mâna bunicului și sare la fereastră, să vadă cum trece trenul.

Intr-o după-amiază, copilul, sub zaplazul grădinii, lângă o tufă de liliac, stă de vorbă cu țigănușul, cu prietinelui lui prigonit de toți ai casei.

— Din ce loc ai venit tu aici ? îl întreabă țigănușul, cu dinții lucitori.

— De unde am venit eu ? răspunde încet Puiu. Eu am venit de departe, dintr-o casă mai mare...

— De unde ?... din ce țîrg ?

— Nu știu...

Cum țîrg ? El nu știe de așa ceva. El știe de tată, de mamă, de bunici, de casă și atît. Își aduce aminte că a mai fost *undeva*, dar acel *undeva* e foarte nedeslușit.

— Tatu-tău nu se ceartă cu maică-ta ? îl întreabă deodată țigănușul.

— Nu ! răspunde Puiu, cu ochii asupra fișiei de soare care se strecoară prin crăpătura zaplazului, pe lângă capul lui.

Ceartă ? cum ceartă ? El știe că tatu-său și măică-sa vorbesc într-un fel, o limbă pe care o înțelege, ca și bunicul, — dar cîteodată bunicul și bunica vorbesc și altfel. Poate de aceea sara, la masă, nu pricepe el nimic din ce se vorbește în juru-i.

— Nu se ceartă ? zice țigănușul. Ai mei, taica și maica, toată ziua se ceartă... Cîteodată se băteau și mă alungau și mă băteau și pe mine...

Puiu ascultă cu gura căscată.

— Și pe urmă m-au dat la stăpîn, — da' mie mi-i mai bine acasă. La stăpîn nu-mi dă de mîncare și azi m-a bătut iar cu biciul cel de piele... Doare al dracului... Aoleu !... cînd îți trage una ! Al dracului ustură...

— La stăpîn ? întrebă uimit Puiu. Tu ești la stăpîn ?

— Da. — Uite, ți-am adus o pară. Îți dau jumătate ție...

Clefăiesc amîndoi încetișor din para aproape crudă.

— Cînd am să mă fac mare, zice țigănușul, am să-mi cumpăr ciocan și foale...

— Și eu am să-mi cumpăr... zice zîmbind Puiu.

Gîndindu-se la aceste necunoscute lucruri : ciocan și foale, i se pare că o mare fericire îl așteaptă.

Intr-o sară, grămădit într-un colț de pat, privește cu ochii lui mari, albaștri, la *tată* și la bunic, cum vorbesc dînd din mîni. E vorba de lucruri ciudate : de bani, de zestre și de altele.

Tatu-său, bărbos, cu obrazul încrețit, se uită mînios și rău, și copilului parcă i-i frică.

— Nu trebuia să făgăduiești, nu trebuia să făgăduiești ! zice tare tatăl, bătînd cu dosul palmei în masă.

Bunicul răspunde încet :

— Ai răbdare ; nu fiți așa... Ce oameni, ce oameni !

— Ce răbdare ? Nu se mai poate ; am nevoie, mă trag toți din toate părțile... Aici nemții iștia, jidanii iștia sînt cîni... Aha ! Uitasem : nu trebuie să vorbesc de nemți...

— Vezi ? zice blînd bunicul ; de ce ești rău ? M-am supărat eu vreodată ? Zici că-s neamț. Pot să fiu,

— ce ? Tata neamț, bunica ruscă, mama romîncă,

— eu mai mult de mama mă țin : și legea ei, și limba ei... De ce vorbești așa ? Ce oameni ! ce oameni răi !...

— Eu nu știu ! strigă iar tatăl dînd din mîni. Să-mi dai, altfel n-ai încotro...

Și bunicul tot blînd, tot împăciuitor ; iar lui Puiu

parcă i-i milă de bunic. Vede că pipa s-a stîns și zîmbetul s-a șters de pe buze în barba albă. Ar vrea să șoptească : Bunicule, hai să spunem *Tatăl nostru* ; știe că asta-i place bunicului ; dar i-i frică de tatu-său.

— Uite copilul, îngîină bătrînul, se uită la noi...

Tatăl își întinde înainte buza de jos și ridică din umere ; nici nu se uită la Puiu. Iar copilul simte că-l apasă ceva. Il apasă nepăsarea și disprețul tatălui.

Și icoana aceasta se sapă, rămîne în minte, în suflet, pentru anii de mai tîrziu.

E vremea nouroasă ; cad leneș picături de ploaie ; și Puiu s-a strecurat în șura din colțul ogrăzii. În șura aceea, în umbra fumurie, zace o trăsură veche de tot. Perinile și stofa dinlăuntru poclitului s-au îngălbenit, din verzi închise ce erau odată ; moliile le-au ciuruit ; rugina a înflorit roșu pe toate fierăriile ; roțile stau îngropate în pămînt de un lat de mîină, uscate, pline de noroi.

Trăsura aceea mare, cu perinile moi, cine știe de cînd stă acolo, prăfuită și posomorîtă, în întunecimea șurii, cu poclitul ridicat, parcă veșnic îi plouă.

Puiu pune piciorul, se suie. Arcurile chițcăiesc, roțile pîrîie... I-i frică, se simte singur, — se gîndește cît e de bine în casă, prin odăile tăcute, cu paturi, cu dulapuri, în odăile prin care bunicul și bunica se strecoară încet, fără zgomot, în pantofi.

Uimit, copilul privește în umbra dimprejur. Și deodată ochii i se luminează ; în prag se arată moș Gheorghe, cu nasu-i roș, cu zîmbetu-i blajin și cu pata mare din frunte, de sub șuvițele de păr alb.

— Ce faci, puișorule, ha ? ce faci ? întreabă moș Gheorghe.

— Mi-a fost frică... îngîină băiatul.

— Da' acu, dac-a venit moșul, ți-a trecut ?

— Da.

— Bine, bine... ia să te ia moșu-n brațe și să-ți spuie o poveste... Vrei să-ți spun o poveste ?

— Vreau...

Puiu închide ochii ; afară plouă lin din cerul sur ; închide ochii în brațele moșneagului. Și aude un glas încet, pe care de mult îl cunoaște și pe care nu-l va uita :

— Era odată o babă ș-un moșneag... Și aveau un băiet cuminte...

Puiu, în gând, se întreabă : Ca mine ?

...Un băiet cuminte... ca Puiu... rostește potolii moșul, și copilul e fericit, și somnul îl cuprinde încet-încet, clipă cu clipă.

Zi cu soare, de sfârșit de vară. Copilul umblă prin grădina întinsă, prea mare pentru picioarele lui.

Pe drumușoarele năsipite își apleacă ramurile copăcei de pomușoară, tufe de lilioci și hurmuz. Pe ici pe colo, flori. Arbori în toate părțile.

Slujnica, fată voinică cu tulpan verde, umblă pe lângă gard, printre straturi. Se apleacă și smulge câte ceva. S-apropie rindașul, întinde mâna. Fata țipă și o rupe la fugă, spre casă.

Cu Bijucă după el, Puiu se îndreaptă spre pîrau.

Apa limpede s-a adunat într-o albie mai largă, săpată, prunduită, năsipită, și peste apa limpede ca lacrima se apleacă sălcii pletoase. Frunze galbene cad din cînd în cînd, însemnînd pe luciu puncte și cerceule.

Puiu se întoarce cătră Bijucă.

— Să ne așezăm aici, lângă apă ; facem și rătuște... Tata nu ne vede... Ar răcni la mine. Acu nu-i acasă.

Cățelul dă din coadă și-i linge mîna.

Se lasă în iarba mătăsoasă. În jur, liniște. Prin crăpăturile zaplazului se zărește dincolo, în altă grădină, o casă fără ușa, fără ferestre, cu pereții murdari, ju-puiți de tencuială, cu acoperișul negru, de șindrilă, plin de bucăți de mușchi verde, ca niște perinuți de catifea. Puiu se gîndește. Apoi vorbește încet :

— Asta-i casă pustie...

Așa i-a spus bucătăreasa : casă pustie, — și-n ea șade *Mama Pădurii*... Copilul nu știe ce e aceea Mama Pădurii, — dar își închipuie că e o ființă rea. Heana, bucătăreasa, zice că pune pe băieți în sac și-i duce cu dînsa... Să nu mă duc acolo !

— Auzi, Bijucă ? Noi nu ne ducem acolo... O pasere nevăzută cîntă undeva, în frunziș. Musculițe se joacă în lumină, pe deasupra luciului.

Puiu privește. Și deodată, dincolo de zaplaz, aude pași. O clipă numai, și se abate la pămînt, îngrozit, lîngă Bijucă, care mormăie fericit. Un gînd trece prin căpșorul lui balan : *Mama Pădurii* se duce acasă... Și stă lipit de pămînt, cu spaima de a fi zărit. Inima-i bate tare ca la o pasere prinsă... Totuși își înalță privirile albastre... Vede în adevăr ceva : o femeie ; aceea trebuie să fie *Mama Pădurii*... Pășește prin grădină, — o vede, — se oprește lîngă un arbore, rupe de pe o ramură un măr, începe a-l mîncă... Puiu se minunează : Trebuie să-i fie foame ! — Femeia trece înainte ; o creangă uscată i se anină de fustă și se zbate pe jos, — parcă ar fi un șarpe oare o urmărește. A intrat în casă. Copilul răsuflă ușurat și se pregătește să se scoale înfionat, înfricoșat, — cînd iată, alți pași, altă umbră ; un om se arată, trece grăbit, intră și el în casă...

Un glas în urmă, în livadă. Puiu tresare : e Tică,

care face gălăgie. Vine fugind, dar se oprește ; Puiu îi face semne desperate cu mîna și cu capul. Tace ; se apropie în vîrfurile picioarelor, se așează și el la pămînt și, cu groază, află și el toată istoria cu Mama Pădurii.

La amîndoi le e frică, dar nu cutează să se scoale, să plece. — Stau acolo, — pînă ce deodată un țipăt prelungit izbucnește din casă și Mama Pădurii iese în ușă bătîndu-se cu omul care a intrat după dînsa... Cu părul vilvoi se prăvălește din ușă, se aruncă spre zaplaz, spre grădina bunicului... Bijucă prinde a lătra, și amîndoi copiii, galbeni, tremurînd ca frunzele sălciilor, se ridică în picioare și pornesc spre casă tropăind repede, într-o goană înspăimîntată...

Ajung în bucătărie ; prind a plînge ; și printre lacrimi și sughituri spun Ilenei, bucătăresei, că Mama Pădurii era să-i prindă. Și lui Puiu i se pare curios că Ileana nu se înspăimîntă. Ileana rîde cu lacrimi, își face ochii mititei și întrebă cu glas tainic ce s-a întîmplat, cum a fost de la început...

Mama Pădurii, Mama Pădurii, se gîndește Puiu. Mie mi-a fost frică... Atunci de ce rîdea Ileana ?

Printre lucrurile împresurate de lumină multă din lumea aceasta mare și nouă, se mai arată copilului și umbra tristă, încovoiată a lui jupîn Șulăm, negustorul de apă gazoasă. Nalt, slab, cu barba rară, roșcată, ascuțită ; cu mustați lungi, subt un nas mare, c-o față plină de pistrii, îmbrăcat în zdrențe ; acest jupîn Șulăm tîrăște toată ziua pe ulițele orașelului, tîrăște greu căruciorul cu sodă, și din cînd în cînd, ca o cunoștință veche, s-arată copilului umbra aplecată, s-arată căruța, noul de praf auriu, și răsună strigătul prelung, răgușit :

— Zodă electrică ! doi grăitari paharul ! Zodă electrică !...

Și Puiu urmărește cu ochii pe ovrei pînă ce se pierde la colțul străzii ; și mult încă în urmă îi aude glasul tot mai slab, pierdut, pînă ce se stînge. Năcazuri, dureri, viață amărită și batjocorită, toate acestea n-are de unde le ști copilul... Viața e nouă și frumoasă, cu lumină, cu cîntece... Jupîn Șulăm e o umbră prietină, care trece, care strigă, tot pentru bucuria copilărească, pentru ochișorii albaștri... Pentru Puiu, jupîn Șulăm nu poate fi decît o ființă fericită, care trece pe uliți și țipă bucuros... Cu bucurie îl așteaptă, cu bucurie îl vede trecînd și-i ascultă zîmbind strigătul ostenit, răgușit, pierdut, amărit...

Și iată că se întîmplă ceva cu totul serios în viața lui Puiu.

În colțul de odaie, pierdut în umbră, apoi în întuneric, unde a adormit după ce s-a strecurat de-afară, copilul se trezește deodată într-un fulger orbitor, într-o bubuire grea de tunet care aleargă huruind pe deasupra, care se pierde tot mai departe, ca un mormăit înăbușit de zăvod... I-i frică. De așa ceva parcă nu-și aduce aminte să i se fi întîmplat. Voiește să se ridice, — dar zărește o umbră albă în mijlocul odăii. Un fior i se strecoară prin trupușor. E mama ; o cunoaște bine : are să-l vadă că s-a culcat pe podele dezvălit. Nu îndrăznește să se miște. Iși ține răsufierea și așteaptă.

O undă de fulger pătrunde în odaie, cu un trăsnet, cu un zuruit de geamuri. În lumina albastră, fața mamei răsare albă, cu ochii mari întunecoși, lucitori.

Și băiatul o vede pășind spre ușă, deschizînd-o... Aude șoapte... Cu maică-sa a mai intrat cineva în odaie. E tatăl? Nu. Cel ce a intrat e un necunoscut. E mai tânăr, e fără barbă, fără mustăți, — asta o vede copilul în licăririle fulgerelor, — și are o față bună și niște ochi care zîmbesc, care se roagă.

Copilul așteaptă. Șoaptele, ca un cîntec, umplu încăperea. Și copilul așteaptă, nu înțelege nici ceea ce aude, nici ceea ce vede... Și deodată, ceva, ceva neînțeles, ceva rece îl scutură, ceva neobișnuit... Frica începutului se deșteaptă iar; nu mai poate răbda întunericul care-l înăbușă... Scîncește încet, cearcă să vorbească...

— Mamă!

O șoaptă de spaimă tresare prin întuneric. «Copil prost și ticălos!». Simte că mama se apropie; l-a cuprins strîns, tremurînd, de mîină, l-a adus pînă la prag, a deschis ușa, l-a scos afară... Și nu înțelege de ce l-a strîns așa de mîină, de-i venea să țipe, de ce l-a dat afară, prin întuneric... Și spaima, necunoscutul, ridică umbre în colțurile gangului... ființi nevăzute, ființi care îl așteaptă să-l cuprindă, să-l strîngă... Și întâi Puiu scîncește, apoi prinde a plînge, duce pumnii la ochi, și nu știe încotro să se întoarcă, încotro s-o apuce...

O zare de lumină... Acolo-i curtea. Ce să facă altceva? Să se ducă la moș Gheorghe, pe el are să-l nimerească mai degrabă... Tremurînd, copilul coboară treptele printr-o noapte fumurie, deasă, — și picăturile reci de ploaie îl învăluie, îi biciuiesc obrajii, îl udă, îi spulberă, în valuri de vînt, hainele subțiri...

Și nu înțelege ce-a fost, de ce l-a dat maică-sa afară, unde se află... Și prinde a plînge mai tare; strigă, chiamă, cu glas subțire, jalnic...

Copilul e bolnav, bolnav tare de două zile. Tușește ; are friguri, aiurează... Toată lumea mare și minunată care de puțină vreme s-a deschis ochilor lui limpezi, — acuma s-a dus, a intrat în întuneric. Bunicul cu barba albă, bunica cu ochelari ca întotdeauna și cu ciorap, mama cu basmaua la ochi, tatăl bărbos și întunecos, Bijucă, Tică, moș Gheorghe, toți sînt acolo, în jurul căpătăiului. Toată lumea lui, pe care ieri n-o pricepea, pe care acum începea s-o priceapă... — O lume mică, strînsă între zaplazurile casei bunicului, dar o lume... Avea de cine să se teamă, avea pe cine să iubească ; — o lume care-i strecura icoane și vorbe ce se săpau în suflet pentru anii de mai tîrziu, o lume care-l pregătea pentru bucurii și năcazuri mari...

Toată lumea aceea era în jurul căpătăiului. Și era acolo, în patul suferinții, o viață care pentru toți se arăta desfășurîndu-se în jumătate de veac, erau ochi albaștri ce trebuiau să plîngă pe mormintele bunicilor, era un trup ce trebuia să se învîrtoașe, să crească ca bradul, era un glas ce trebuia să strige la nebunie, să adie ca o cîntare în marile bucurii ale vieții... Era plămădeala ce trebuia să crească pentru firoasa și dulcea viltoare a vieții...

Toți așteptau întristați, desnădăjduiți. Tăceri întreprupte de șoapte, un suspin înăbușit... Pe la ferestre, noaptea, trece vîntul murmurînd, parcă bate în geam, parcă chiamă... Și copilul rămîne galben, nemișcat. Ceva din el, ceva în care erau întipărite puținele tremurări ale vieții adevărate, a plecat, parcă s-a dus cu vîntul !

Acuma Puiu se preface în țărină, sub brazde de flori. Bijucă, cu părul zbîrlit și cărunț, latră în gospo-

dăria bătrânească ; pîrăul limpede se înfioară la căderea frunzelor ; moș Gheorghe, bunicul, bunica, mama, toți trec prin lumină, răsufală, se bucură de viața aceasta nemărginită... Și viața aceasta începea să pătrundă în sufletul tinăr al copilului, nu zadarnic, ci încet, puternic, o pregătire pentru drum de un veac...

S-a prăbușit lumea mică care se înfiripa ; tot lanțul de bucurii și suferinți, de fapte mari sau mici, tot, a rămas în necunoscutul viitor, într-un întuneric pe care nimeni nu-l poate pătrunde. Și copilul doarme sub brazde de flori, cu ochii închiși, cu toată lumea lui moartă și pierdută.

Dormi, Puiule !

PĂCAT BOIERESC

I

Moșia noastră e departe de balta plină de vînat și de pește a Borcii, cale de două ceasuri cu calul înlăuntrul Bărăganului.

În vara anului 1896 eram singur, cu logofătul, cu lucrătorii, cu lanurile întinse, în căldura nemiloasă a verii. Veniseră *ai noștri* la putere și tata sta la București, om *politic*, năpădit, de grele afaceri. Mama și două surori erau cu el. Nu știam ce să fac în casa mare albă, pustie acum. Și tinereța mea avea nevoie de ceva, asta o simțeam eu bine, eram neliniștit, și căutînd parcă acel ceva, începui a mă duce la vînat în Iezer, cînd aveam vreme.

Acolo, în Iezer, am avut eu cea dintîi iubire; și eram să și mor acolo.

Stepa îmi era dragă. Întreaga copilărie și întreaga tinereță le petrecusem în Bărăgan. Ars de soare vara, bătut de vînturi iarna, pustiu și trist, fără zare, fără rîuri, fără răcoarea florilor și a pădurilor, nemărginire dreaptă, — și totuși era cel mai drag pămînt sufletului meu.

Acolo nu se văd munți cu coame albastre înălțîndu-se cu creștetele în cer, aproape; nici codri bătrîni

cu cînturi aspre și veșnice ; nici cucul nu cîntă de noroc, cînd șuvoaie vin rostogolindu-se înspumate pe treptele costișelor, cînd luncile se umplu de flori și de oaspeți cîntăreți. Acolo se aude, iarna, suflarea crivățului viפורos într-un pustiu fără sfîrșit, pe o nemărginire de zăpadă, sub care zac, triste și rare, sate zvîrlite în întindere ; iar vara privești ori pămînturi goale, ori lanuri mari, în care soarele varsă aur topit, în care oamenii lucrează din greu, încovoiați ca sub poveri dureroase. Totuși, în aceste locuri zgîrcite în obișnuite frumuseți, am simțit fiorii zărilor fără sfîrșit, cînd calul mă ducea în zbor vulturesc, pe întinderi fără drumuri, și melancolia amurgurilor m-a pătruns cu adîncă taină a neștiutului unei mări fără hotar. Și încet, cu tinereța și cu dorul, am început a vedea frumuseți nebănuite.

Dimineața, mă trezeam cînd soarele roș, ca de sînge, înflăcăra geamurile. Ieșeam repede afară, după ce mă îmbrăcam. Calul mă aștepta la scară, lîngă pîlcul de salcîmi care străjuia casa, *palatul* nostru, cum îi zicea tata, Dumnezeu să-l ierte. Depărtările erau învăluite de aburi ; ciocîrlii cîntau deasupra lanurilor noastre. Porneam cu logofătul, un om mărunt, cu ochii mici, sfredelitori, cu mustățile lungi. Vorbeam puțin cu el, nu-mi era drag deloc. Caii mergeau la trap înăbușit pe drumul de țărîină, în cîntecele amețitoare ale ciocîrliilor, care tremurau cascade melodioase în lumina înălțimilor. Nemărginita cîmpie plină de pîne adia ușor la suflarea vîntului dimineții, întunecîndu-se în coborîșuri, sclipind ca aurul în coamele de val. Și treceam prin răzătoarele unede de rouă, prin armata de secerători tăcuți, — și gîndurile-mi pribegeau aiurea...

Peste zi se lăsau călduri copleșitoare. Stam undeva, la umbră ; îmi era sete și n-aveam apă ; priveam pe-

tele robitoare ale căldurii, și ochii mi se ținteau de parte, în necunoscut, — și-n clipele acelea mă simțeam așa de plictisii, ș-așa de singur, — că mă-ntrebam de ce mai trăiesc.

Spre sară, ca să mai petrec, călătoream spre una din stațiile mici, roșii, pierdute în buchete de salcâmi, în lungul drumului-de-fier, drept, fără sfârșit. Dam de câte-o crăsmă singuratică, în care, în răstimpuri rare, se auzea zarvă de glasuri, iute coplesită de tăcerea pustiului. Pe urmă ajungeam la stație, așteptam un tren, care venea de departe și trecea în depărtarea fumurie a răsăritului. La un geam, în verdeața care căptușea zidul, se arăta un cap de femeie găbită ca de sărbătoare; funcționarii se mișcau încet, schimbau saluturi cu cunoșcuții; mașina pufăia, pleca; gara rămânea mică și singuratică în pacea amurgului. Plecam în trap țăcănit, pe gânduri; tăcerea pustiului mă învăluia de pretutindeni, umbra cucerea lanurile năvălind ca valuri de la răsărit, și, din cind în cind, un canton suna trist, plîngînd parcă, în imensitate: langling!

Soarele, scufurdat de mult în asfințitul vînat, trimetea încă luciri trandafirii nourilor nemișcați deasupra, în înălțimi. Sate depărtate, în întunecimea care creștea, se cunoșteau întăi după fumegări ușoare, apoi după lumini pierdute în noapte, ca licurici pe o întindere fără margini, care se amestecau de la o vreme cu stelele zării.

Și mă culcam trist în casa pustie, nu știam ce să fac; nu puteam ceta, nu puteam scrie, o plictiseală grozavă mă apăsa.

Dragomir, logofătul, cu ochii lui mici, mă sfredlelea, parcă îmi ceta în fundul sufletului; și de cîteva ori,

răsucindu-și mustața, mi-a dat a înțelege, zîbind, că pentru un boier tînăr ca mine este leac la plictiseală.

— De, s-ar putea... să nu vă fie cu supărare... Pe-aici, pe la noi, găsim așa o nevastă sprintenă, o fată frumoasă... Hm! și mă privea țintă.

Dar mie logofătul nu-mi plăcea și n-aș fi vrut cu nici un preț să-mi știe tainele și slăbăciunile. Îl trimetam la plîmbare c-o vorbă scurtă, și așteptam. Dar ce așteptam eu întîrzia și plictiseala îmi înegura sufletul tot mai mult.

Totuși, într-o bună zi prinsei din zbor o vorbă de la Dragomir :

— Vînat ca-n Iezer nu este nicăieri pe lume...

Mă întorsei spre el cu bucurie. Aveam cel puțin o petrecere nouă.

— Ce spui, Dragomire?...

— Zic de Iezer... Maică-maică! ce vînat e acolo! Ți se ridică părul măciucă în vârful capului...

— Să știi că mă duc acolo la vînat...

Lui Dragomir îi sticliră ochii. Bucuria lui că va rămînea singur și va putea să-și mai facă mendrele! Începu a-mi spune despre Iezer cîte minuni toate, — de credeam că nu mai sfîrșește. Iar eu toată noaptea m-am gîndit la plăcerea unui vînat în balta Dunării, și a doua zi m-am și hotărît să mă reped cu calul și cu pușca pînă acolo.

Acesta a fost începutul călătoriilor mele la Iezer.

Întăia vînaătoare n-a fost cu nici un folos. Mi-am lăsat calul la crîșmă, în marginea satului și-am coborît spre apă, în apropierea liniei. Rețeaua albă a podului de fier se întindea pînă departe, dincolo, peste mlaștină. În bălți pline de țipirig stăteau pînă la piept cai, mestecînd leneș verdeața care plutea în mănunchiuri pe luciul. Pe urmă, după bălțile acestea scăzute, se

deschideau deodată marile lunci de sălcii bătrâne, închizînd ochiuri largi și adînci de apă. Mergeam cu pușca în mînă, cu ochii ațintiți asupra acestor păduri umede, pline de întuneric și sălbătăciuni, cu urechea ațintită la zgomotele undelor, la freamătul sălciilor. Vedeam zboruri grăbite de rațe, vedeam stîrci filfîind greoi peste pămănturile trestiiilor, auzeam țipetele găinușilor și ale lișiților, dar eram prea departe de ele. Înțelegeam că am nevoie de un tovarăș, de un vîntător din partea locului, de o luntre care să mă ducă la băteliști și ascunzișuri, — și lăsam vînatul în liniște să se strecoare pe luciul, să se ridice în unghiuri lungi pe roșeața asfințitului, și, cu sufletul plin de frumuseța locurilor, de miile de glasuri ciudate ale amurgului în bălți, de minunatele colorații ale apei sub bătaia celor din urmă naze, rătăcii mult, la întîmplare, fără țel hotărît.

Cînd mă întorsei, crișmarul se uită cu coada ochiului la torba mea goală.

— Apoi văd eu că n-ai prins nimic...

— Nu, n-am avut luntre...

— Nici luntre, domnule, nici om care cunoaște locurile... Dacă mai ai plăcere să vii pe la noi, să te învăț eu ce să faci... Știi ce? Să-mi spui mie... o vorbă! nimic mai mult, și eu trimit răspuns lui Marin... Dumneata vrei să vînezi numaidecît?

— Vreau, cum nu?

— Așa? Atunci să-mi spui o vorbă și eu trimit răspuns lui Marin... Asta, domnule, e mare vîntător... și nu numai vîntător, — și pescar, domnule, îți spui eu... Cu el să te duci la vînat, și pe urmă să stăm de vorbă!

Crișmarul îmi vorbea cu înfocare, mîndru de Iezer și de Marin.

— Bine, atunci cînd oi veni, să chemăm pe Marin.

— Uite, domnule! zise iute crișmarul, cu ochii în sus și cu un deget înainte, parcă voia să-și aducă aminte de ceva; uite!... îl chemăm și vă înțelegeți din două vorbe... O să-l cinstești cu țuică, domnule... Un pahar, două, trei, cît ai dumneata bunătate... și afacerea s-a încheiat! Îți spui eu! pe onoarea mea! Eu, domnule, am fost caporal în oaste, la artilerie!... Mă chiamă Sandu Popescu!

Și mă privi tăcînd deodată, cu bărbia în piept, parcă voia să-mi vadă mai bine mirarea. Apoi zîmbi și-și mîngîie cu un singur deget, arătătorul de la dreapta, mustățile scurte, negre, care erau trase cu cărbunele parcă pe fața-i roșcovană și plină. Mă privi cu ochii mici, veseli:

— Treaba e ca și făcută!... Atunci, cînd vii pe la noi?

— Chiar mîne... Numai vezi de-mi pregătește ceva mîncare bună...

— Cum? Aoleu! Pun pe nevastă, domnule, și taie o găină... Am și vacă, domnule! Pe onoarea mea! Eu am fost caporal la artilerie! Îți pregătesc o mîncare grozavă... Vra să zică treaba e ca și făcută... Ce mîncare îți place, dumitale?

Și mă privi iar zîmbind, cu bărbia în piept. Apoi tresări, cu un deget înainte:

— Stai! o friptură bună, și totul s-a sfîrșit! și o ciorbă! O ciorbă și o friptură! Asta e! Și chem pe Marin, și treaba e gata! Pe onoarea mea!...

Și rămase în fața crișmei, cu mîinile în șolduri, cu nădragii largi umflați ca de vînt, privind fericit în urma mea, pe cînd eu mă cufundam repede pe Corbul meu, în umbrele Bărăganului, spre asfințitul șters, aproape stîns.

A doua zi, pe la toacă, cum descălecai, Sandu se repezi pe ușa crîșmei ca izbit de cineva și răcni la un ținc numai de o șchioapă, care se pirjolea la soare:

— Mă, tătuță, mă! fuga la neica Marin, mă!

Pînă ce-mi duse calul în șopron, pînă răcni la muiere: «U! Ano, fă! rupe gîtul la găina a pestriță!», pînă intră în odaia scundă, afumată, cu zîmbetu-i frățesc, — Marin pușcașul sosi, cu băiatul ca un mînz după el.

— Uite, ăsta-i! zise mîndru Sandu, și întinse mîna spre om.

Pușcașul, scund, lat tare în spete, cu obrazul uscat, înegrit de o-barbă rară, zbîrlită, mă privea fără să clipească, fără să zîmbească, cu doi ochi rotunzi, verzi. Cu dreapta ținea de strat pușca atîrnată pe umăr, și mîna neagră, mare, cu degetele lungi, osoase, noduroase, mi se păru înspăimîntătoare.

Zîmbii:

— Dumneata ești Marin?...

Pe urmă nu mai știui ce să-i spun.

— Ce obișnuiești?

— Țuică, o țuică mi-e destul, zise el încet, cu voce lină și joasă.

— O țuică, două, cît ai dumneata bunătate, vorbi zîmbind și frecîndu-și mînile Sandu Popescu.

Pușcașul tăcu o clipă, privind în pămînt, apoi mă ținti cu ochii lui rotunzi:

— Dumneata ești boierul din Sărățeni?

— Da! răcni repede crîșmarul; boierul Niculiță!

Și așeză cu grijă, pe masă, trei pătorele de țuică.

Vînătorul sorbi încet băutura, cu ochii pe jumătate închiși. Puse paharul la loc și-și șterse mustățile zbîrlite.

Grăi iar cu glasu-i ostenit :

— Am auzit că la Sărățeni o duc mai bine rumânii...

Sandu nu-mi dădu voie să răspund. Iși rezezi arătătorul drept, înainte :

— Cum ? foarte bine ! Acolo ca în sânul lui Avram !
Ți-o spun eu, neică Marine, pe onoare !

Omul dădu din cap. Crișmarul îi puse în mână a doua țuică. O sorbi și pe asta încet. Incepu după aceasta să se scoiciorască în chimir. Scuipă cu greață și mormăi :

— Nu-i !...

— Ce să fie ?

— Tutun ! tutun ! strigă Sandu. Las' că-ți dă boierul Niculiță un pachet !... Așa boier zic și eu ; om nu glumă ! Și-ai văzut ce cal are ? Un zmeu, neică Marine !...

Vinătorul desfăcu tutunul și scoase din carîmbul cizmei o pipă neagră. Sufală de câteva ori tare în țeavă și o bătu cu botul de marginea mesei.

Deodată rosti tare, întinzînd mîna stîngă, mare și neagră, spre mine :

— Nu ! la noi nu-i chip să mai trăiască rumînul ! Pe mine m-a sărăcit boierul ăl de-a murit, și ăsta care a venit m-a afundat și mai rău în necaz... Am rămas numai cu casa, atît, — și cu pușca...

În glasul lui era ca un hîriit aspru, dureros. Prin ochii verzi, care mă priveau, trecu o lucire.

Crișmarul îmi făcu cu ochiul și tuși. Puse apoi mîna pe pușca lui Marin și mi-o întinse :

— Dumneata, boierule, ai *foc central* ! Eu cunosc ! am fost caporal în artilerie... Neica Marin are de celelalte, vechi... Dar pușcă bună, știi cum bate ?

— Dacă n-ar fi fost bună, n-ar fi ținut pînă acum ! zise iar moale, deodată liniștit, vînătorul, îndopîndu-și pipa cu tutun.

— Așa-i, are dreptate ! strigă Sandu Popescu. Dar o țuică, — ce mai zici, neică Marine ?

Marin clătină din cap și-și așează pe umăr pușca.

— Nu, mi-e destul ! De-acum mergem... Scapătă soarele...

Pornirăm spre Iezer, pe cînd din urmă ne petrecea din ochi Sandu, cu mînile în șolduri, cu zîmbetul pe buze.

Tot drumul, pînă la baltă, Marin nu zise nimic. Picioșii din pipă, cu ochii rotunzi ațintiți înainte, slobozind vălurele albastrii de fum, care se înălțau pînă la pălăria lui înverzită de ploi și de vreme și se topeau într-o clipă în aerul luminos. Mergea domol ; cizmele mari, cu carîmbii pînă la genunchi, sunau greu pe pămîntul tare, de două ori fiecare cizmă : întâi călcăiul și pe urmă talpa groasă. Pantalonii largi de lînă roșcată, zeghea neagră, arătau pete mari de sînge și de untură ; solzi de pește, lipiți în crețuri, sticleau verzii în lumina piezișă a soarelui.

Coborîrăm drept în baltă. Cășuțele risipite ale satului, cu fumurile luminoase, rămaseră în urmă zugrăvite pe cerul limpede. Într-o băltoagă neclintită, în noroi, printre papură zdrobită, se arată o luntre, neagră de catran, prîponită cu o frînghie groasă de un țărush înfipt în malul hleios.

— Asta-i luntrea mea ! rosti deodată vînătorul. Mai încolo am ascunzișul vîslelor... Și uite, colea pe mal, între sălcii, deasupra stufului bălții, căsuța mea... Atît mi-a mai rămas !...

Și mă privi întunecat, cu hîmîtu-i de durere deșteptat în glas.

*de mare
de mare*

Omul îmi plăcea, cu toate că vorbea așa de puțin și mă privea așa de ciudat. Din toată înfățișarea lui cătrănită, din glasul-i adânc, se cunoștea că trecuse prin dureroase furtuni. Amărăciunile-i săpaseră brazde pe față și-i secătuiseră izvorul vorbirii. Și privind-l, mă gîndeam la spusele lui, la «boierul cel bătrîn», la cel nou, la furtuna care poate sta înlănțuită în fundul sufletului, de unde izvorîseră greu cuvintele amare :

«Atîta mi-a mai rămas ! căsuța și pușca !»

*oare
n. bulan*

Și voiam să-i spun o vorbă de mîngîiere. Dar el se întoarse spre mine, cu ochii lui rotunzi, și zise tare, înviorat :

— Hai, boierule ! urcă ! Eu iau opăcinile și por-nim...

Pornirăm cu luntrea, intrarăm încet în stufării. Din sat veneau mugete prelungi de vite, sunete moi de tălângi și glasuri omenești așa de lămurite, încît pă-reau că vorbesc aproape de noi, undeva, în baltă. Apoi încet-încet zgomotele scăzură — și noi pluteam pe cărări strîmte, printre trestii care foșneau ușor și tremurau odată cu lumina aurie de soare. Din cînd în cînd apa clipotea, sunînd grăbit ; aproape de noi, o umbră neagră trecea printr-o șuviță de lumină, și pușcașul întorcea fața spre mine :

— O lișiță...

Și iar ne strecuram în tăcere un răstimp. Apoi deodată un măcăit aspru mă scutura din liniștea ce mă cucerise, aripi băteau, și rața se înălța săgetînd pe deasupra pămînturilor roșcate, dincolo de bătaia puștii.

După aceea, dintrodată plutirăm lin și intrarăm sub bolțile luncii mari de sălcii.

Soarele da în asfințit, o pulbere de aur se strecura prin pletele verzi și tremura în flori de lumină pe pînza neclintită și întunecoasă a apei. Ramurile, împreunîndu-se, deschideau arcade negre, sub care treceam într-o liniște nețărnută, lăsînd o cărare de solzi de oțel în urma lunții.

Și ne oprirăm între două sălcii scorburoase, adăpostiți de ramuri dese, care curgeau de sus pînă la luciul bălții. În față aveam o oglindă uriașă în care soarele se învorbura într-un cuibar de foc, între două ziduri de trestii, ce-și clătinau ușor vîrfurile subțoare de abia simțită.

Marin scăpără și-și aprinse pipa, apoi, cu degetele rășchirate, își dădu pe după urechi părul cărunț.

Imi pregătii pușca ; trăsei încet cucoașele care țărăniră de cîte două ori fiecare.

Soarele vărsa valuri sîngeroase acum, se cufunda în zare. O lișiță se arată, cu puii după dînsa, în partea cealaltă a ochiului de apă, din trestii.

— Mai avem I zise Marin întorcîndu-și fața neclintită spre mine. Acum asfințește soarele...

Și păticia liniștit din lulea.

— Neică Marin, șoptii eu, scormonit de dorința de a-i spune o vorbă bună.

— Ei ?...

— Ai dus-o rău cu proprietarul cel bătrîn, cel ce-a murit ?...

El își întoarse spre mine ochii verzi, rotunzi, și-și scoase luleaua din gură.

— Am răbdat, zise el domol, am răbdat... Dar acum o să mai pot răbda, cu ăst nou ? — Și mă întreba cu ochii. — Din pricina ălui bătrîn mi s-a dus în pulbere ce bruma am agonisit, și din pricina lui nevasta a intrat în pămînt !...

Și mă privea crunt, parcă scrîșnea. În ochii verzi jucau raze apoase. Mîna stîngă, neagră, noduroasă, se ridicase spre mine.

Voia să mai zică ceva, dar deodată ochii, isticînd, i se înălțară și mînile cuprinseseră pușca. Un vijiiit ca de vînt trecea pe sus. Un stol mare de rațe se învăluia deasupra noastră.

Puștile trăsneră, umplînd de tunete adînci pădurile bătrîne de sălcii. Țipete ascuțite și mirate de găinuși răspunseră din trestii, cîteva rațe căzură greu în stropi roșii, pe apă, pe cînd stolul, ca izbit de furtună, se întorcea brusc, se înălța, se pierdea pe deasupra luncilor.

II

Din tăcerea sau din vorba ruptă, zgîrcită a vîntorului, nu putusem să pricep multe lucruri. Sandu crișmarul, iar, vorbea prea mult și ce voiam eu să aflu, ori nu era în stare să-mi spuie, ori se prefăcea că nu înțelege. Și mă lua cu vorba-i pripită înaintea, îmi zîmbea prietinește, își întindea degetul, trăgîndu-și în piept bărbia, se jura pe onoare și striga că a fost caporal în artilerie. Era o vulpe șireată domnul Sandu Popescu, de nu mai avea margine. Țuicile pe nesimțite le strecura spre pușcaș: boierul plătește! și tutunul, ori lipsea, ori nu lipsea din chimir, un pac nu strica: boierul plătește! Și zîmbea cu fața rumănă ca o lună plină, așa de fericit, că n-aveam ce face, tăceam și plăteam cu voie-bună...

De-altmîneri aveam și de ce. Pîndeale, vîntorile noastre erau foarte fericite. Marin cunoștea cotloanele cele mai ascunse ale sălbătăciunilor și mă strecura cu luntrea spre ele, încet, cu fereală, cu un

meșteșug de care mă minunam totdeauna. Balta, pe de altă parte, gema de rațe, de găinuși, de dupli, — de toate neamurile zburătoare și fricoase, cu ochii rotunzi, cu gîturile lungi, tremurătoare și lucii. Și parcă și vînătorul meu avea ceva din mlădierea aceea a gîtului, ușoară, cu fereală și cu teamă, și ceva din privirea pătrunzătoare, rotundă, ascuțită, verde ca și apa stătătoare a iezerului, privire care mă neliniștea.

Într-o săptămînă, patima pîndei, a vînatului bălții, îmi intrase în suflet, în sînge, în simțuri. Veneam în galop întins, cum da soarele spre asfințit, treceam repede prin crîsmă, unde mă aștepta Marin și gălăgiosul sfat al lui Sandu, umpleam pentru pușcaș o gărăfioară de țuică și plăteam două pacuri de tutun, și ne coboram spre pînza stufăriilor. În liniștea bălții întinse, țipătul singuratic al unei paseri deștepta ca un răcnet singurătățile și mă făcea să tresar. Cu ochii deschiși mari, cercetam văzduhul la linia pămănturilor roșcate, spre asfințitul înflăcărat, ori cărările lungi în trestii, ori bolțile întunecoase ale sălciilor, în care se cerneau stelele, florile de lumină, și inima-mi bătea grăbit cînd un fir de papură sau de mlajă se clătina. Acum puteam să deosebesc clătirea domoală a vîntului, de fiorul ușor, sfios, pe care-l da strecurarea paserei de apă.

Deosebeam acum cu urechea și zborurile ca izbiri de vînt ale rațelor, de filfiirile moi, abia auzite ale stîrcilor, ori de sfîrșiturile de aripi ale cristeilor de papură; deosebeam bine și strigătul vulturilor care se roteau în văzduh, după pradă, de răcnetul de trîmbiță al bitlanilor, de gîgîirile aspre, scurte, ale gîștelor vinete. Și toată vremea cît stam în luntre, cu pușca în mînă, eram cu ochii mari la pîndă, cu

inima gata să zvicnească înfierbîntată, fără nici o simțire alta, fără nici un gînd.

Marin îmi da deslușiri asupra acestui vînat pă-timaș, cu glas domol, cu cuvînté întrerupte, cum îi era obiceiul. În răstimpurile mari de tăcere, pîcîia din pipa totdeauna plină. Cînd sfîrșea, o umplea din nou, dar, înainte de a o aprinde, își dregea gustul cu un gît, două de țuică.

Cîte puțin, cîte puțin, de și greu, ne mai împrie-tinirăm, și aflai ceva și din trecutul care așa de tare îi amărîse sufletul.

Boierul vechi, «ăl de-a murit», boierul Leonida, cum îi zicea Marin, își făcuse de cap o viață în-treagă. Dusese pe oameni numai în răcnete și-n sfîrcul harapnicului. Și pe toți îi domolise, îi frămînta ca pe niște robi. Și de la acela, de la bătrîn, i se trăgea pușcașului meseria aceasta fără hodină, de pescar și vîntor, de care nu fusese niciodată bucuros, dar care la sfîrșit îi intrase în sînge cu miasmele, cu frigurile, cu duhurile bălții. Și de la acela i se trăgea și durerea cea mare din tinereță — despre care el nu-mi spunea nimic lămurit, dar pe care eu totuși parcă o înțelegeam, căci era vorba, în această durere, și de nevasta pușcașului, care de pe atunci a murit, așa, s-a dus, «numai de foc și de amar!».

Ș-acuma, cu stăpînul acest tînăr, vîntorul n-avea nimic deslușit. Cel puțin mie nu voia să-mi spuie nimic. Și nu înțelegeam ce putea să aibă, pe cîtă vreme «boierul lui» nici nu sta la moșie; venea numai așa, toamna, pe-o lună, două.

— Ce ai cu el, neică Marine?...

— Eu? cu el? nimic! Cînd vine, îi duc vînat și pește, — atît. Și pentru asta îmi dă voie să mă hră-

nesc din bălți un an, că numai atât mi-a rămas : pușca și căsuța...

Mă privea ostenit, cu fața întunecoasă, cu ochii verzi, rotunzi, și dădea din cap.

Intr-un rînd îmi zise scurt :

— Și dumneata te-ai teme ca și mine...

— De ce să mă tem ? Zici să n-ai nimic cu el.

— Dar cu celălalt parcă ce-am avut ? a avut el !...

Eu n-am avut nimic !

— Ei !...

— Cum ei ? Nimic. Atît !

Dintr-atît nu puteam înțelege nimic. Omul era cu sufletul prea închis, cu inima împietrită, cu o ură veche, ascunsă, care nu se mai domolea. Și cu toate că mă purtam bine cu el, ceva din amarul lui parcă mă ajungea și pe mine ; mă privea cum își privea vînatul, cu ochii sticlind uneori ; cîteodată nu-mi răspundea la întrebări. Toată ființa lui uscată, cu barba zbîrlită, cu ochii adînci, neînțelesi ca apa Iezerului, era plină de neîncredere, de pornire asupra ciocoiului, care-l lăsase cu pușca și căsuța numai, și care-i făcuse un rău mare, odată, în tinereță poate.

Și orice-aș fi făcut, și eu eram un ciocoi. Oricît se stăpînea el, — pătrundea ceva ascuțit, ceva nemulțămît din vorba lui, ceva care mă tulbura, — și cu o sfială ciudată mă uitam la mîinile uriașe, negre, cu degetele noduroase.

Încet-încet trecură însă acestea. Și el încet-încet uita pe *boier*. Incepeam să-i fiu un tovarăș, după ce-i fusem un învățacel, și parcă se mai domoli față de mine, cînd, la sfîrșitul săptămîinii, îi strecurai în palmele care mă înfricoșaseră două piese de cîte cinci lei.

Ii scăpărară ochii, într-un fulger verziu. Apoi mă privi mulțămît, cu un zîmbet :

— Să trăiești, boierule, să-ți dea Dumnezeu sănătate... Asta nu-i pentru mine...

— Dar pentru cine?...

Deodată ridică ochii și mă privi. Apoi își coborî încet pleoapele, cu luminile spre botul pipei, și nu-mi răspunse. Voia totuși să-mi arate că l-am ajuns la inimă, că-mi era recunoscător. Incepu a mormăi, și tuși de cîteva ori.

— Știi ce, boierule Niculiță? Dimineața n-ai venit niciodată la baltă...

— Nu.

— Ei, atunci nu știi nimic. Dimineața, este ce este... Eu, și la vînat și la pescuit, dimineața fac treabă... Și sara pică, nu-i vorbă, — dar n-are a face! Ai vreme dimineața?

— Am, neică Marine, cum nu?...

— Ei, atunci să vii într-o dimineață. Mîne, dacă vrei. Și să te plimb eu pe apă... Aoleu! maică-măiculiță, dimineața să vezi frumuseță...

Și se scărpină în cap, cu pipa în colțul gurii, cu privirile o clipă încălzite.

Pe mine mă înfiorau neliniștea, nerăbdarea, făgăduiala unei vînatore cum n-am mai văzut, și-mi luceau ochii de bucurie.

— Atunci mîni, o să vin mîni negreșit.

— Să vii, boierule, că n-o să-ți pară rău!...

Și începu a vîsli mai vioi, trecîndu-mă prin tufele de trestii și papură, spre mal.

Sara de vară împînzea taina-i fumurie peste Iezer. Marele pod de fier, departe, părea o panglică lungă, albă, întinsă pe sub cerul albastru. Din fund, din urmă, se înălțau aburii ușori, leneși, ai apei stătute;

un vînt abia simțit aducea miasmele ascuțite, calde ale mîlului și ale stufăriilor putrezite.

Omul vîslea, încordîndu-și grumazul; scuipă în palme, trăgea de mănunchiuri, și apa plescăia ușor, apoi rămînea în urmă tremurînd în cercurele.

Tresării.

— Boierule, să nu te superi... Sînt așa eu, un om prost... Parcă ce învățatură am?

— De ce să mă supăr, neică Marine?

— Apoi uite, eu nu pot așa, să vorbesc, să spui multe și mărunte... Eu mai mult tac, eu sînt fire închisă... Vai de sufletul meu... Ce am pățimit, numai Dumnezeu de sus știe!

— Bine, neică Marine, pentru asta nu mă supăr eu. De ce să mă supăr?

— Nu, da' vezi, să nu-ți închipui... Asta... Sandu e vorbă lungă...

Deodată se opri, scuipă o dată tare în palme și nu mai zise nimic. Trăgea mai cu încordare. Parcă-i părea rău și de ce spusese. Iar eu mă gîndeam la o cumplită deslănțuire de patimi, care a fost cîndva, odată, cu boierul cel bătrîn, «ăl de-a murit».

III

M-am sculat cu noaptea-n cap; de abia trecuse miezul nopții. Dragomir, care de cînd cu rătăcirile mele, mă îngrijea ca pe ochii din cap, dăduse porunci de cu sară, și calul era gata la scară. Cînd mă simți, prin întuneric, necheză ușurel, dulce, și-mi atinse cu botul umed mîna întinsă.

Grăjdarul strînse chinga. Imi pipăii torba, cercai oțelele puștii și mă avîntai în șa.

Noaptea era caldă. Pete mari de nouri acopereau stelele. Bărăganul tăcea, desfășurându-se ca o mare împietrită în necunoscutul depărtării. Nici glas de om, nici trîmbițare de cucuș, nimic; umbra din fața mea făcea un zid, care se retrăgea cu repejune, pe măsură ce calul înainta în trap iute.

Eram nerăbdător, dădeam pîteni fugarului. Nourii de pe boltă se îngroșau, mînceau albastrul cerului; cînd boarea lină a bălții prinse a-mi mîngîia fața, simții o picătură de ploaie pe obraz.

— Are să ploaie! gîndii. N-am făcut nimic! Și o părere mare de rău îmi înegură sufletul, parcă încercam o grea pierdere.

Grăbii pasul calului prin întunericul adînc. Satul cu moșiroaie neclintite izvorî deodată aproape de mine. La margine, spre apă, crîșma lui Sandu n-avea nici un fir de lumină.

Imi făcui o mulțime de gînduri.

Ce fac cu calul? unde îl adăpostesc? În ajun, înainte de a pleca spre Sărățeni, mă înțelesesem cu Marin vînătorul să vin a doua zi de cu noapte, ca să avem vreme să intrăm în lunci, dar uitasem să spun lui Sandu să m-aștepte, să-mi adăpostească calul. Acuma ce era de făcut? Pînă ce se trezește la răcnetele mele, pînă ce se îmbracă, pînă ce iese, — trece vremea. Vînătorul, iar, văzînd ploaia, crede că nu vin, și pleacă undeva. Dar dacă contenește pînă în zori-de-ziuă cernerea stropilor? Atunci să mă reped așa, cu calul, pînă la baltă. Trebuie să găsesc pe Marin. Să vedem.

Și pornii cu grabă spre locul unde știam că-i priponită luntrea. Zarea răsăritului, spre Dunăre, era închisă de un zid de întuneric. De sus, ploaia curgea tot mai deasă, mărunță și caldă.

Găsi locul luntrei ; luntrea însă lipsea. Cîteva bucăți de coșcovă, grămădite pe malul umed, ardeau încet, aprinse de cu sară poate de Marin, ca să-mi însemne de departe locul. Dar de ce lipsea luntrea ? Să fi venit omul ? A plecat pe baltă ? Nu se poate, trebuia să mă aștepte. Poate încă n-a venit.

Pentru un vînător tînăr și pătimaș ca mine, lucrurile acestea mici, nimicuri, aveau mare însemnătate. O neplăcere a tinereții, cît de ușoară, multe năcazuri îți aduce. Stam, îmi făceam socoteli fel și chip, și ploaia curgea deasă, îmi umezise obrazii și mîinile.

Intorsei pușca cu țevile în jos și așteptai. Bucățile de coșcovă ardeau încet, înăbușit, fără flacăra ; din cînd în cînd pufneau și improșcau fire alburii de fum luminos. Imi răsucii o țigară, o aprinsei de la un tăciune de jos, mă învălii mai bine în tunica subțire de vară, și, coborît de pe cal, rezemat de șa, așteptam gîndindu-mă. Dar noaptea se prelungea, — satul în urmă, lezerul nemărginit înainte-mi, zăceau într-o tăcere de moarte ; tremurul ușurel al ploii în stufuri abia-abia răzbătea pînă la urechile mele, și eu nu știam ce să fac, cu aceleași întrebări și prepusuri copilărești.

Deodată, întorcîndu-mă, zării o lumină lucind pe mal. Tremura ca o stea roșie. Acolo-i casa lui Marin, trebuia să mă gîndesc mai de mult. Acu ce puteam să fac, dacă ploua ? Să mă duc pînă la el și să-l întreb ce facem !

Trecui prin mîna stîngă frîul calului și pornii, încet, lunecînd prin mîzga malului, spre căsuța vînătorului.

Nu părea departe de la foc, — dar mersei o bună bucată de vreme. În juru-mi, negura groasă a nopții slăbea.

Ajunsei. O căsuță joasă, acoperită cu stuf, care de abia se deslușea prin întuneric. Lumina ieșea printr-o singură ferăstruie cît palma. Bătătura goală, curată. În dos, zaplaz, ogradă, grădiniță, care se bănuiau, dar nu se vedeau.

Strigai :

— Neică Marine !... și așteptai un timp. Nimeni nu ieși.

Mă apropiai mai tare, cu calul după mine.

— Neică Marine !...

Cineva trase zăvorul ușii. Mă pregăteam să spun ceva despre ploaie, despre vînat, — dar rămăsei în loc cu gura căscată. Înainte-mi, la doi pași, în ușă, cu gazornița în mîină, sta o fată, o fată să tot fi avut douăzeci de ani. Ridicase lumina deasupra capului și cerca prin întuneric să deslușească pe cel ce strigase.

— Cine-i acolo ? Taica nu-i acasă...

Apoi se opri. Mă văzuse bine. Voi să se tragă înapoi, ca înfricoșată de ceva. Eu făcui repede un pas înainte.

— Neica Marin nu-i acasă ?

— Nu. Dumneata ești boierul de la Sărățeni ?...

Eu făcui un semn cu capul. Mă gîndeam ce-i pot spune. Ea își lăsase luminița în jos, în dreptul pieptului, și flacăra îmi descoperea o față curată, oacheșă, sprîncenată, cu doi ochi minunați. Acum ochii aceia zîmbeau. Și eu mă simții deodată străbătut de o înfiorare ciudată, acolo pe malul Iezerului, în noaptea care mă împresura, sub ploaia care suroia de abia auzit în juru-mi, în singurătatea aceea

mare, în fața unei fete deodată, — a unei fete care-mi izvorîse înainte ca din pămînt, c-o lumină în mînă, cu doi ochi sprîncenați așa de frumoși. Ceva cald îmi umplu coșul pieptului, apoi căldura mi se sui în obraz și în ochi. Pe buze îmi năvăli un roi de cuvinte îndrăznețe. Toată tinereța înflăcărată, c-o dragoste iute, izvorită din întuneric, din necunoscut, mă pornea ca o izbire de val spre fata ce sta înainte-mi și zîmbea.

Ea vorbi, coborîndu-și deodată pleoapele :

— Taica s-a dus pe Iezer. A văzut că plouă și a socotit că n-o să mai vii... Acuma s-a dus să cerce niște coșuri pe care le-a lăsat de cu sară la loc bun...

Incepeam să mă minunez de glasu-i blînd. S-a sfîrșit ! Mă hotăram din clipă în clipă, — și-mi ardeau ochii în cap.

— Eu l-am așteptat multă vreme la foc, și mă miram de ce nu mai vine...

— Nu, s-a dus...

Mai făcui un pas. Ea se trase cu lumina îndărăt. Zisei repede :

— Uite, las calul nițel afară, și eu, pînă una alta, intru de mă zbicesc de ploaie... M-a pătruns pînă la os !

Ea îmi făcu loc și eu intrai. În urmă-mi și lumina umplu încăperea scundă, descoperind vatra pe care mureau flăcările cîtorva găteje, și păreții curați, și lada din fund, cu zestrea ridicată pînă sus în grindă.

— Și dragostea, florii fierbinți pe care tinereța mea îi aștepta de mult, mă învăluiră ca flăcările unui rug. Era de vină și ploaia, și noaptea, și necunoscutul fioros al locului, și lumina care descoperise ochi așa de mari și de negri... Fata, în rochia-i de

stambă albastră, în cămașa-i albă cu altițe, încinsă tare cu brîu îngust, pieptănată strîns, cu costițe, mă privea cu ochi de întuneric, și nu știa ce să spuie. Pusese lîngă vatră gazornița și mă privea cu frică parcă.

Zisei iar repede :

— Bine, eu nu știam că neica Marin are fată mare... Și încă așa fată !... Mie nu mi-a spus nimic...

Ea tăcea, c-o mîna la bărbie, cu ochii întorși spre foc.

— Cum te chiamă ?

— Chiva !

Eu mă gîndeam : Ce să mai spun ?

— Am să vorbesc cu neica Marin, să nu te mai ție așa ascunsă...

— Nu, nu ! răspunse ea pripit ; să nu-i spui nimic !

Și în glas deodată i se deșteptase un fior de spaimă.

— De ce ?

— Mă ucide taica, cînd o afla că ți-am dat drumu-n casă...

— Atunci de ce mi-ai dat drumul ?...

Ea parcă sta la îndoială :

— Dacă zici că te-a pătruns ploaia...

Și ochii mari, întorși spre mine numai o clipită, luceau cu bunătate.

— Bine, Chivo, pentru asta, pentru că ți-a fost milă de mine, să știi că am să-ți cumpăr o păreche de cercei...

Ea tăcu, apoi zîmbi.

Urmă un răstimp de tăcere. Un cucuș trîmbiță înăbușit, afară. Intunericul din ferestruică slăbea. O căldură ciudată mă învăluisse ; sîngele îmi năvălise în obraji. Nu mai puteam spune nici o vorbă ; nici

nu aveam ce spune. — Făcui un pas ; fata tresări. Intinsei brațul drept, o apucau de mijlocul strîns tare cu briul. O simții că se trage îndărăt, încordată din grumaz cu putere. O apucau și cu stînga. Ea-și trăgea capu-ndărăt, albă la față ca varul deodată, cu gura strînsă, fără nici o vorbă. Apoi brațul drept, pe care mi-l pusese în piept, slăbi, căzu. O cuprinsei tare, îi sărutai pleoapele. Ea tot își ferea fața. Și brusc îi simții buzele într-o arsură de foc, iute, — pe cînd ochii i se aprinseră într-o văpaie neagră.

Și-n glas dintrodată parcă-i tremura o durere :

— Vine taica de-acum... Se face ziuă... Stăi ! uite, i s-aude și glasul...

Deschise grăbit ușa. — Iezerul pîna în depărtări mari fumea aburi calzi în revărsarea umedă, posomorîtă a zilei. Un glas striga cine știe unde, prin luncile întinse, — un răcnet prelung, înfiorător, care tremura în scăderi și creșteri, pe cărările din trestii, prin bolțile sălciilor.

Fata zise domol :

— De-acuma vine...

Eu așezam frînele calului. Intrebai :

— Ce strigă ?... Ce zice ?

— Nu zice nimic. Strigă așa. Trebuie să mă duc să iau peștele pentru mîncare...

Ochii negri mă fulgerau numai cîte o clipă, după aceea se plecau iute în jos. Umerii obrazilor, înainte albi, acuma se rumeniseră ca floarea mărulei.

Voiam să mai spun ceva. Intinsei iar brațul, dar ea se trase scurt îndărăt.

— Vin mîne dimineață ! rostii eu cu glas tremurat.

Ea nu răspunse îndată. Apoi șopti, fără să se uite la mine :

— Mîne nu, e duminică ; taica stă acasă...

— Atunci vin luni... tot pe astă vreme...

Ea tăcu. Se întoarse și intră repede în casă. Închise ușa, puse cu zgomot zăvorul. Lumina se stîNSE. Iar în răsărit, prin îngrămădirile de nouri zdrențuiți, curgeau izvoarele de foc ale zorilor trandafirii, peste apa și peste munții de neguri din baltă. Ploaia tot cădea, dar din ce în ce mai rarită, glasul aspru din lunci contenise, — și în liniștea care învăluia singurătatea, prin ceața nelămurită a zorilor, încălecai și pornii ca alungat de ceva spre Sărățeni.

IV

Dragostea înflăcărată, cea dintăi dragoste, mă ardea ! Tremuram ca scuturat de friguri în odaia mea, singur, pe cînd afară ploaia tot cădea. Și mă gîndeam la fiecare clipă a vremii cît stătusem față în față cu Chiva, la fiecare clipă, la fiecare privire, și la sărutarea de foc care-mi ardea încă buzele, care îmi pătrunsese fierbinte, aprigă, în tot sîngele. Acuma, departe de față, mă gîndeam că puteam fi mai îndrăzneț decît fusesem ; îmi era dor de ea, de ochii care mă săgetaseșă în răstimpuri, de sărutarea a cărei beție mă stăpînea încă. Parcă simțeam în vîrfurile degetelor căldura trupului plin și tare, parcă simțeam tot trupul mlădios la piept, — și aveam numai un gînd stăpînitor, numai o dorință pătimașă.

Cea dintăi dragoste ! Numai din cărți, numai din vorbe cunoșteam dragostea. Visam și eu, precum se visează, o fecioară subțirică, ș-un colț de pădure, ș-o pajiște de flori, ș-un izvor care murmură în taina înserării, și șoapte, și făgăduinți, — și cît de deosebite

erau închipuirile mele de această boală grabnică, arzătoare și dulce, care mă purtase dintrodată spre fata unui vînător de pe malul unei bălți, din două vorbe, dintr-o privire! Și cît de repede se petrecuse totul! Nu mă mai puteam reculege; nu puteam să mă gîndesc la nimic. Gîndurile mi se împrăștiau, apoi se adunau într-un singur punct, — și deodată răsărea fata înainte-mi, înaintea ochilor închiși pe jumătate...

Imi făceam planuri, rosteam în gînd vorbe pătimașe. Și vremea curgea încet-încet, ca picurii ploii care cădeau domol din streșină. Voiam să încălesc, să plec; mă răzgîndeam; ar fi fost o nebunie. Și n-aș mai putea să spun cum am petrecut noaptea spre duminică, cît de bolnav am fost ziua următoare toată, și noaptea cealaltă care nu mai ajungea la miezul ei, care mă chinuia în friguri cu fiecare clipă. Știți, dacă sînteți oameni, ce este dragostea aceasta care-ți răscolește simțurile și-ți tulbură mintea!

Luni, înainte de revărsatul zorilor, călăream în galop întins pe Corbul meu, prin întunericul cîmpiei nemărginite, sub un cer limpede, fără lună, plin de luminiți de aur. Mergeam repede tare; vîntul zborului îmi vijfia pe la urechi.

Cum sticli în depărtare Iezerul, îmi potolii fuga. Cotii satul pe departe, și pe mal, în galop moale, mă întorsei spre căsuță, călăuzit de lumina care ardea acum ca și înțaiă oară.

Mă gîndeam cu inima strînsă, că poate Marin n-a plecat pe baltă, — și atunci ce fac eu? Mă mai gîndeam că fata nu mi-a răspuns nimic cînd am plecat, și-atunci ce va fi de sufletul meu? Și prin cap îmi treceau încă multe gînduri, care veneau și mă părăseau în zbor de furtună, ca niște paseri spărioase.

La o bătaie de pușcă descălecai, și-mi apucaii calul de căpăstru. Mă apropiiai încet, cu răsufletul greu, și inima mi se zbătea cu tărie în coșul pieptului.

Lăsai calul singur. Mă apropiiai, mă oprii lângă ușă. Voui să strig. Pe cine să strig? Poate-i acasă pușcașul. Și nici n-aveam glas în gâtlee.

Tresării deodată. Glasul Chivei întreba chiar lângă mine, îndărătul ușii :

— Dumneata ești, taică ?

De abia putui îngîna :

— Nu, Chivo, eu sînt, deschide...

Nici un răspuns. Poate sta la îndoială ; poate se gîndea să nu-mi dea drumul ; și iar rostii rugător :

— Nu mă cunoști, Chivo ?...

Atunci, scurt zăvorul scrîșni ; și deodată îmi răsări în față fata, cu ochii întunecoși sticlind în lucirea de lumină care năvălise în prag odată cu ea. Era palidă, cu dinții strînși, ca în clipa cînd o sărutasem. Mă privea neclintită, nehotărîtă încă.

Tremuram de tulburare. Intînsei mînile. Ea se trase îndărăt, brusc, ca izbită de ceva. Gemu încet :

— Are să te găsească taica ! dar așa de încet, că de abia auzii.

Și cînd intrai în tindă, îmi puse mînile în piept și începu a mi se zbate în brațe. Apoi dintrodată se liniști, mi se lăsă pe piept, mă cuprinse de după gît și-o simții caldă, c-o răsufulare fierbinte care mă amețea.

V

O pace mare îmi stăpînea acum sufletul. Intors acasă, ieșii la cîmp, ca să supraveghez clădirea girezilor de grîu. Stătui de vorbă vesel, ca niciodată, cu

Dragomir, care era tare mirat de această *considerație*, cu care nu era obișnuit din parte-mi. Făgăduii oamenilor țuică, și multă vreme îi privii cum se mișcau vioi printre snopii aurii, cu țapoaietele, cu brațele, cu glasuri puternice, cu glume vesele.

Pe la toacă, pornii spre Iezer în trap leneș. Domnul Sandu, crîșmarul, mă aștepta în prag cu mîinile în șolduri, zîmbindu-mi cu obișnuita-i prietinie.

— S-a întors iar vremea bună, boierule! Ce mai zici? Te așteaptă neica Marin...

Și vînătorul ieși îndată tropăind cu cizmele-i grele, privindu-mă iscoditor cu ochii lui verzi și rotunzi. Zise cu vocea-i joasă, ostenită :

— *Atuncea* n-am așteptat... Era vremea urită... Știam că n-ai să vii...

Și cum mă privea, o neliniște ciudată mă învăluia ca o negură, dintrodată. Imi întorsei privirile în altă parte, spre calul pe care-l ducea Sandu la grajd. Figura amărită și aspră a vînătorului, însă, iar mi se arată : îmi întorsei ochii, cercetîndu-l. Nu bănuiește nimic? N-a simțit nimic?

Nu bănuia nimic; nici n-avea de unde să bănuiască. Liniștit, își umplea pipa cu tutun. Și-o puse în gură și mă privi lung:

— Ce ai dumneata, boierule Niculiță? Nu te simți bine? Parcă ești tras la obraz... Ești ostenit?

— Da, am umblat mult pe cîmp...

Ostenit însă nu eram, și nu înțelegeam ce puteam avea, — de și greutatea, negura care mă învăluise, mă apăsa încă.

Fără voie, ținteam cu ochii mîinile uriașe și pline de noduri ale pușcașului. Și dintrodată simții frica mîinilor aceleora mari, care m-ar fi putut strivi într-o clipă; frică de ele și de mînia multă vreme închisă,

care ar fi putut să izbucnească dintrodată și să se abată și asupra-mi.

Asta o simțeam însă nelămurit numai, în clipele acelea, în fundul ființii mele, ca o adiere slabă, ca un tremur ușor.

Apoi se întoarse Sandu crîșmarul, dădu țuicile zîmbind, dădu pacul de tutun, și-și puse minile-n șolduri:

— Boierule, am pus la fript un pui, și-ți fac și o ciorbă de crap, adus din Iezer de neica Marin... Ceva ca la un restaurant, pe onoarea mea, îți spun eu... Și întinse arătătorul, ca și cum voia să mi-l dea mie.

Am umblat pe baltă în sara aceea și-n multe seri următoare. Diminețile nu prea aveam vreme. Mă întreba Marin:

— De ce nu vii, boierule, cum ne era vorba, într-o dimineață?... Atunci să vezi vînat!

— Apoi, vezi, neică Marine, o să viu... Dar mîne dimineață nu prea am vreme...

Mă uitam cu sufletul strîns, într-o parte, și adăugam îndată cu hotărîre:

— Nu. Mîne am treabă multă, nu pot veni...

Înspre zorile răcoroase, în fiecare dimineață, Corbu mă aducea ca vîntul spre Iezer. Dacă era lumina stînsă la căsuța de pe mai, mă întorceam domol, gînditor, cu inima grea; dacă lumina era aprinsă, mă străbătea în suflet ca o undă de fericire. Veneam încet, pe jos, cu calul după mine, cu friul trecut prin stînga, și glasul moale, înfiorat, întreba ca totdeauna, aproape, îndărătul ușii de brad:

— Dumneata ești, taică?

Și inima mi se zbătea tare în piept ca o pasere rănită.

Pe urmă, tinereța noastră nu putu răbda diminețile cînd gazornița trebuia să rămînă stînsă.

Intr-o coșcovă, subt o îmfundătură de mal între ierburi crescute pe pămîntul grămădit în țesătura de papură și trestii, venea Chiva tremurînd, cu ochii mari ațintiți, cu urechea atentă la cel mai ușor zgomot al împrejurilor. Tremura, gema încet cînd o cuprindeam în brațe, și se lipea strîns de mine. Totuși de multe ori obrazul îi era alb ca varul și înfiorat de răceală.

O întrebam încet :

— Ce ai, Chivo ?...

Și ea de abia putea să-mi răspundă:

— Ah! de-ar afla taica... de-ar afla taica... ar fi amar de mine! Tare mă tem de mînia lui...

Și frica ei o încercam și eu, mai îndepărtată, mai slabă, ca o neliniște în fața necunoscutului.

Iar pe fată o iubeam cu tot focul celor douăzeci și doi de ani ai mei. Nu-mi mai păsa nici de treburile moșiei, nici de afacerile celelalte ale tatii, nici nu mai ceteam măcar scrisorile care-mi veneau de la București; eram ca într-un vis frumos, din care voiam să nu mă mai trezesc.

Dragomir își mișca cu bucurie mustățile lungi, mă lăsa cu dorurile mele, mă primea vesel, mă petrecea cu ochi șireți cînd plecam, — și-și făcea afacerile. Dar de ce putea el face în lipsă-mi, nu-mi mai păsa. Voiam să mă lase în pace toată lumea, de altceva n-aveam trebuință.

Și fata părea că n-are nimic în viața ei decît ceasurile șoaptelor de dragoste. Cu frică venea, ori mă aștepta, cu teamă se despărțea de mine. Era acum trasă la față, îi luceau ochii ca de o suferință ascunsă; cu rușine, cu umilință, deseori se uita la mine,

și frica, frica de mîniă pușcașului de multe ori tresărea din fundul ființii ei puternice, în vorbe șoptite cu ochii mari, și atunci peste dragostea noastră parcă trecea o suflare rece.

Era o fată simplă, vorbe frumoase nu putea spune, însă toate simțurile ascuțite îi dădeau o înțelegere ciudată a lucrurilor. Vedeă bine că a făptuit o greșală, că boierul tînăr care o iubea trebuia numai să treacă prin viața ei, — dar ce putea să facă? Ceva mai tare decît frica și decît cunoștința limpede a greșalei, focul tinereții, îi năvălise în toată ființa, și cu ochii închiși se lăsa ca-ntr-o prăpastie. Și pentru mine erau surprinderi mari vorbele ei întretăiate, întunecate, sfioase, cu care-mi spunea acestea și mă făcea să înțeleg că n-aștepta nimic de la mine.

Intr-un rînd, în zori, în ascunzișul pădurii de trestii și verdeață, îmi zise cu glas tulburat :

— Taica poate să și afle tot, — parcă nu mă tem de nimic... Eu am să-i spun *atunci*, că altfel nu se putea...

— Cînd *atunci* ?

— Cînd o afla... Mi-e frică tare, dar atunci poate n-o să mă mai tem... Și pe maica a zdrobit-o cu călcăiul cizmei... și răcneam și eu, parcă voia să măucidă și pe mine, așa era de mînios... Dar pe maica n-a ucis-o, — a murit ea mai tîrziu de inimă rea... Eram copiliță mică tare, dar țin minte...

— Și de ce, Chivo ? ce s-a întîmplat ?

— Eu am înțeles tot, răspunse fata, privindu-mă cu un zîmbet sfios. Mama a trăit cu boierul cel bătrîn... Și taica striga că mă omoară și pe mine, că nu-s copilul lui, că sînt spurcată și mă dă la cîni... Am înțeles tot. Și pe urmă maica a murit !...

Eu o priveam cu neliniște. Înțelegeam acum și întinericul din sufletul pușcașului, și, poate, și simțirea mai deosebită a Chivei. Dar greșala tinereții mele o vedeam nelămurită încă: nici nu puteam s-o înțeleg; cumplitele lucruri neguroase de demult, totuși, îmi trimeteau o adiere de durere din mormîntul trecutului.

Iar Chiva, alături, se gîndea cu ochii negri, mari, nemișcați. Deodată zise cu glasul moale:

— Și maica a păcătuit cu stăpînul cel vechi al moșiei... Acuma, parcă-i un blestem!...

Incepu a rîde întorcîndu-și fața spre mine:

— Lasă, Niculiță, nu-i nimic; poate n-o să mai afle nimeni!

Și închise ochii, plecîndu-se spre mine, ca s-o sărut.

Infiorat, amețit de dragoste, pornii spre Sărățeni călare, prin lumina nehotărită a zorilor. Și în minte deodată, într-o lumină de vis, răsări mama Chivei, o umbră, și fantoma boierului bătrîn. — A fost atunci, demult, o dragoste care poate semăna cu a mea, și boierul a zdrobit două vieți fără remușcare, fără să-și dea sama poate. Și acum, poate zdrobeam și eu o viață, viața fetei lui Marin, poate a fetei celorlalte doi ce nu mai erau... Ce putea să fie? Ce putea să se întîmple?

Un sfîrșit dragostei mele încă nu-mi închipuiam. Toate zilele de dragoste ale trecutului îmi stăteau în suflet ca o lumină; fiecare clipă se întorcea cu fericirea ei nețărnută, făgăduind un viitor care trebuia să curgă fără sfîrșit — după cum fără sfîrșit îmi închipuiam că va fi flacăra tinereții mele. — Dar tresării ca dintr-un vis: îmi răsărise înaintea ochilor icoana vîntătorului, amărită și aspră...

Înainte-mi, pînă în depărtări nemăsurate, în perdele de neguri, se întindea Bărăganul drept, fără o ridicătură, fără un arbore. Călăream singur subț un cer nemărginit, cu dragostea și cu neliniștea; un vînt slab îmi mîngîia și-mi răcorea fața.

Un canton, undeva departe, sună de două ori trist, prelung, în nemărginire. Și cele dintâi raze ale răsăritului fulgerară spre negurile depărtării.

VI

Dragostea mea a durat pînă cătră începutul toamnei. Veneam înainte de revărsarea zorilor pe Iezer, pe furiș ca un hoț, ocoleam pe departe satul, legam calul la marginea stufăriilor, și, cu inima bătînd, ca totdeauna, mă îndreptam spre ascunzișul cunoscut. Pe bălțile întinse stăpînea pacea, numai din cînd în cînd trecea pe sus un freamăt de aripi sau un țipăt scurt, singuratic. Chiva mă aștepta, în rochia-i de stambă, în ghetele-i cu tocuri nalte, pieptănată strîns cu costițele în cunună, cu ochii lucind. Cum mă alăturam de dînsa, zîmbetul îi lumina toată fața, și întindea spre mine amîndouă minile cu palmele întoarse, ca spre apărare.

Nimeni nu bănuia nimic. Locurile bătute de pasul calului meu erau fără sate, fără oameni, — și nimeni nu putea să bage de samă venirile și plecările mele.

Spre sară soseam pe drumul obișnuit și poposeam fără grijă la crîșma lui Sandu. Îndată fostul caporal îmi sărea înainte cu țuicile și cu tutunul lui neica Marin, îmi vorbea despre cele mai felurite lucruri și-mi zîmbea ca un prietin vechi. Vîntătorul nu lipsea niciodată; se mai dezghețase față de mine; pînă

la baltă și pînă în luncile de sălcii, îmi spunea cîte ceva și mă întreba ce se petrece prin lumea asta mare. Apoi cum dădeam în locul pîndei, tăceam amîndoi, cu ochii ațintiți, cu urechile atente la cele mai ușoare zgomote, cu degetele pe trăgaci. Acuma începeam să uit că el e tatăl Chivei. Alături nu-i văzusem niciodată, nici n-auzisem glasurile lor amestecîndu-se.

Dar iată că într-o zi, după ce descălecai și intrai în crîsmă, Sandu îmi zîmbi cu înțeles : parcă voia să-mi spuie ceva tainic, să mă întrebe un lucru deosebit, și nu îndrăznea. Marin, la locu-i obișnuit, își desfunda țeava lulelei. Imi dădu bună-ziua cu glasu-i încet și-și căută de treabă. Nimic nu putea să mă neliniștească. Dar domnul Sandu Popescu voia să-mi spuie ceva și nu putea. Totuși, cînd pornirăm spre baltă, îmi făcu un semn din ochi spre pușcaș.

Imi făceam felurite gînduri. Poate m-a simțit el, sau altcineva, și-mi da de veste să mă feresc, sau poate chiar vînătorul căzuse la bănuială. O neliniște ușoară îmi plutea pe suflet, și băgam de samă la toate mișcărilor lui Marin.

Nimic deosebit. Deslegă prionul ca totdeauna, vîsli cu liniște, mă strecură lin prin aceleași cărări ale pădurilor de trestii, și încet furișa luntrea pe sub bolțile sălciilor. Doar că-mi vorbi mai puțin ca de obicei ; dar asta nu se întîmpla numai acum.

La întoarcere, la crîsmă, Sandu iar neliniștit, iar parcă nu îndrăznea. Insfîrșit, după plecarea lui Marin, cînd să încălesc pe Corbu, se alătură de mine și mă atinse ușor pe umăr :

— Boierule Niculiță...

— Ce-i, Sandule ?

El mă privi zîmbind.

— Uite, ce-i, boierule : ast' dimineață în zori, n-ai trecut dumneata cu calul pe la marginea satului, spre Iezer ?...

— Da' ce-i ?

— Nu-i nimic... Intreb. Vorbea un om aci, în cârciumă, că te-a văzut... Dar eu știu că-n dimineața asta n-ai fost cu neica Marin pe baltă...

— Nu, n-am fost.

— Da' cu calul ai trecut ?

— Dacă n-aveam nici o treabă pe aici, de ce să trec cu calul ?

— Apoi da, asta spuneam și eu lui neica Marin, că el întreba pe rumîn dacă te-a cunoscut bine...

— A întrebat dacă m-a cunoscut bine ? Nu, eu dimineața am alte treburi; nici n-am vreme să vin la vînat...

— Asta spuneam și eu... Dar neica Marin întreba întruna pe rumîn... Omul spunea acum că nu poate ști, i s-a părut...

— Bine, de ce întreba? El nu știa că n-am fost ?...

Simții că prea întrebam și răspundeam ușor. Trebuia mai bine să curm dintrodată ciorovăiala aceasta. Sandu, tot zîbind, mă privea în ochi. Eu, acum, tăceam.

— Apoi, asta-i, boierule, eu voiam numai să știu... Atît... Și ochii lui șireți așteptau parcă o mărturisire. Eu încălecai repede și dădui pinteni calului. Iar pe drum, cu neliniște, începui să-mi perindez prin minte toate mișcările și privirile pușcașului. Apoi mă gîndii la Chiva, la zorii de dragoste pe care abia-i așteptam iar; și iar îmi veni în minte chipul lui neica Marin... O mulțime de gînduri felurite, care însă nu puteau să-mi aducă nici o hotărîre, nici nu puteau să-mi oprească drumul de a doua zi noaptea, spre Iezer.

Mă dusei și a doua zi, ca-n totdeauna, cu puțină neliniște, cu puțină grijă, făcînd un înconjur mai mare. Și Chiva aștepta cu ochii lucitori, caldă, înfiorată, gemînd ca de durere cînd o strîngeam în brațe... Neliniștea se risipi ca fumul.

A treia zi însă, cînd Corbu dădu pe obișnuita cărare de lîngă trestii, începu a ciuli urechile. Il oprii și descălecai, cu mîna pe pușcă. Și prin întunericul care acoperea locul, prin aburii lăptoși ai bălții, deodată simții pe Chiva lîngă mine. Mă cuprinse strîns cu brațele, își lipi buzele de gura mea, — și tresării sub sărutarea-i fierbinte; parcă mă străbătea o arsură, ca și în clipa întăia a dragostei mele.

Imi zise încet punîndu-mi mînile pe umere :

— Stăi, nu te duce mai departe; întoarce-te... Și eu numai ca să-ți spun m-am repezit...

Stam mut de încremenire. Ea mă privea prin întuneric, cu ochii lucind; parcă zîmbea, răsufllarea fierbinte îmi dogorea fața.

— Ce s-a întîmplat, Chivo ?

— Nu știu... Ieri taica a tăcut toată ziua și m-a cercetat cu ochii... Apoi, cînd puneam sara de mîncare, a zis deodată: De ce ai slăbit tu așa? de ce ești trasă la față? Ce ai? — N-am nimic, taică, ce să am?

— Și mi-a izbucnit în față sîngele... Atunci a zbierat la mine : Mîncare e asta, ori ce e ? Și m-a pleznit peste obraji cu palma, m-a izbit cu pumnul în piept... Eu stam doborîtă la pămînt... Ș-am înțeles că poate a aflat ceva...

— Nu, Chivo, nu te teme... Ce putea să afle?...

Vorbeam hotărît, dar din adînc mi se suia un tremur în glas. Fata începu a plînge, lăsîndu-și fruntea în pieptul meu.

— Ah! dacă află, dacă află, — atunci mă zdrobește

și pe mine cu cizma, ca pe maica... Se uita la mine cu sprâncenele lăsate pe lumina ochilor. Dacă află, mă ucide, mă aruncă în Iezer, Niculiță... Ah! nu cunoști pe taica, dar eu știu, eu am văzut!...

Lacrimile ei îmi ardeau mâinile.

Voi să mai zică ceva; deodată o simții tresărind, îndreptându-se. Mă strînse de după cap, mă sărută repede de două ori pe ochi, cu gemătu-i ușor de durere și de dragoste, se desfăcu și se șterse în negura care izvora în valuri alburii din marginea bălții.

Eu îmi simțeam sufletul greu, plin de tulburare. Și o întrebare, parcă scrisă cu sânge mi se zugrăvea înaintea ochilor: «E adevărat? Bănuiește? A aflat?». Și pe vântul zorilor îmi veni un zgomot ușor de pași, de glasuri. — Dar poate a fost o părere. — Ceva dinlăuntru îmi izbi inima, apoi mi-o strînse, fierbinte. Amețit, pusei piciorul în scară și mă avîntai în șa.

VII.

O dorință bolnavă de a afla mă chinuse toată ziua, și mă adusese întins, cu toată strîngerea de inimă, la crîșma lui Sandu, și apoi la luntrea care aștepta ca întotdeauna.

Cercetasem cu ochii pe crîșmar, cercetam pe pușcaș: — nu, parcă nu era nimic. Mă gîndeam. Un timp n-o să mai vin diminețile; — și lucrurile se vor liniști, dacă este vreo bănuială. De știut, *nu se putea să știe vînătorul*. N-avea de unde. Și-apoi era destul de liniștit.

Iată-l: cu pipa-n colțul gurii, desleagă frînghia, așează opăcinele și-și potrivește cu grijă pușca la

botul luntrii. Mă privește în treacăt, să vadă dacă m-am așezat bine, și împlintă în apa noroioasă o lopată. Ne urnim. Intrăm încet în papură, apoi pe cărarea din trestii.

Astăzi am cam întîrziat. Soarele asfințește într-o îngrămădire mare de nouri albaștri posomorîți. Printre trestii, pe dungii de apă, tremură luciri roșcate. Un zbor iute de rațe taie cu un șuier văzduhul, deasupra noastră.

— Astăzi n-o să întîrziem, neică Marine ?

— De ce ? n-o să întîrziem !...

Și trecem încet-încet, tot mai în adîncul Iezerului. Un freamăt lung, mii de glasuri deșteptate ale locuitorilor bălții, înfioară stufăriile pînă departe, ca înaintea vremii rele. Și la asfințit, pe jumătate de cer cuprins de munți de nouri, s-a arătat deodată un tighel de aur frînt, neregulat, pe toată marginea îngrămădirii întunecate. Parcă ar fi încremenit pe cer un fulger rupt, ca o amenințare.

— Are să vie vreme rea, neică Marine !...

Vînătorul nu întoarce capul ; vîslește încordat ; și din lulea se înalță pînze ușoare de fum.

În asfințit, nourii se sparg deodată, și asupra Iezerului, prin spărturi, țîșnesc izvoarele sîngeroase ale amurgului de flacări. Balta neclintită pare de sînge, pînă la umbra neagră, depărtată a sălciilor.

Luntrea face un ocol mare prin apele înflăcărâte. Apoi încet-încet lumina scade, pe cînd lopețile sună cu lepăit de unde. Nourii în asfințit se închid ; umbrele se întind deodată, și freamătul stufăriilor tace. Un bîțlan singuratic trece filfiind rar pe departe. Din cînd în cînd țipă prelung, cu glas de trîmbiță.

Și luntrea se strecoară prin marginea luncilor, intră iar în trestii, care foșnesc cu șoaapte vii, înclinîn-

du-se, atingându-se. Ceața ușoară, ca răsuflarea caldă a unei ființi, a Iezerului, ne învăluie încet-încet, și lumina scade; parcă aș privi printre gene împrejurimile.

— Neică Marine, unde ne oprim? Ar fi bine aici, la dreapta, sub sălcii...

Vânătorul parcă a tresărit, dar nu s-a întors. Pipa nu-i mai fumegă. Opăcinile bat apa mai cu putere.

— Mergem în altă parte?

El tace. Și eu deodată simt vechea neliniște înfiorându-mă din adâncul ființii mele, spre inima strânsă deodată, încălzită. Și mă gândesc într-o licărire de fulger la arătarea de dimineață a Chivei și apoi la părerea ce am avut auzind zvoană de glasuri. Și vreau să mă ridic, vreau să întreb, inima pornește bătăi grăbite, — când scurt, luntrea intrată în stuf se oprește într-o coșcovă. Marin se înalță, — și, izbit întâi îndărăt, mă ridic și eu și pășesc pe pământul plutitor, între plante de apă cunoscute, lângă un culcuș cunoscut... E locul întâlnirii! Și deodată o lumină mă orbește, mă face să închid ochii, amețit. Am înțeles!

— Ai înțeles? zice greu Marin, răsărind lângă mine. Ochii rotunzi mă privesc și ard. Ii simt răsuflarea zgomotoasă. — De ce mi-ai înșelat copila?...

Eu, cu pușca în dreapta, cu stînga în lungul trupului, îl privesc uimit. Și ceva rece mă înfășură, ca un șarpe ce mi se încolăcește în jurul trupului. Mi-i gîtul uscat, limba grea. Nu pot rosti nici un cuvînt. Și înțeleg, înțeleg ce se va petrece! Imi închipui și ce s-a petrecut. Parcă prin urechea ațintită vine, cu adierea vîntului șoptitor prin trestii, un glas pierdut, cine știe de unde, de la o ființă care se stînge în mlaștini, departe, sau care poate s-a și stîns.

— Niculiță ! Niculiță !

Tresar. Și într-o clipă, fără să vreau, întrebarea naște :

— Unde-i Chiva ? Ce-ai făcut cu ea ?...

Pușcașul rânjește ; ochii rotunzi au sticlirea Iezerului. Și deodată un glas, — un glas străin parcă, jos, ostenit, înfiorător, — glasul lui Marin totuși, pornește :

— Unde-i ? Ce-am făcut ? Ce-am făcut eu ? Dar tu, ce-ai făcut ?...

Și iar rânji neclintit, lângă mine.

— Boierule !... ciocoiule ! Și tu, mă, ai făcut ca ălălalt, ca ăl de-a murit !... El mi-a rușinat muierea, m-a sărăcit, m-a prigonit, — și acuma ciocoiul iar s-arată !... Iar s-arată ! Ce-ai făcut, cîine ! Spune, cîine, de ce mi-ai rușinat copila ? De ce-ai ucis-o ? de ce m-ai otrăvit ?

Nici n-am puterea să mă cîntesc. În glasul lui grozav, tremură o ură zeci de ani stăpînită, o ură mistuitoare, fără nume, ura unui întreg neam obijduit poate, și văd, pricep foarte limpede că mă va strivi fără milă, căci nu este nici loc de scăpare, nici clipă de iertare.

Mînile, mînile mari, noduroase, cu vinele ca frînghii grămădite, mi se arată deodată, cu degetele rășchirate, înălțîndu-se spre mine, spre gîtul meu ! Se mișcă, se mișcă încet, ca niște animale întunecoase ce-mi vor strînge gîtul, și înțeleg, într-un fulger de lumină, că dacă nu trag scurt cucoașele, dacă nu plec iute țeava armei într-o clipă numai, și dacă nu trag, — totul s-a sfîrșit. Degetele îmi vor cuprinde gîtul și mă vor strivi !

Și atunci nu știu cît a trecut, nu știu cît a trebuit groazei nebune care mă împietrise să-mi sloboadă

răsufierea, să-mi deștepenească mîinile ! Dar parcă a fost o veșnicie, — în care privii și în largul Iezerului întunecos, plin de aburi, plin de taină și de un întuneric crescut, în care totuși se strecurau fișii de sînge ; în care mă gîndii și la Chiva, care poate trăiește, care poate-i întinsă cu brațele înainte în fundul apei negre, în mocirlă, printre ierburi...

Și simții mîinile grele, și văzui ochii răi, lucitori, care parcă mă ardeau ; țeava se aplecă și degetul încovoiat al mîinii drepte tresări !

Un tunet lung, care cutremură adîncile lunci bătrîne, pocni. Și mă prăbușii și eu ca într-un întuneric nesfîrșit.

Cînd deschisei pleoapele spre stele, lîngă mortul cu ochii neclintiți albi, simțeam încă în jurul gîtului strînsoarea unui arcan de fier.

TU N-AI IUBIT!

Daniil Macovei, proprietar lângă Tîrgul Ocnei, s-a trezit în puterea nopții foarte neliniștit. Avusese visuri nelămurite și-l durea capul; simțea așa, o greutate în creștet, parcă l-ar fi lovit cineva acolo. La vîrsta lui, lucrul acesta nu arăta nimic bun. Se întîmpla a doua sau a treia oară : parcă-l cerca, parcă îl prevestea în singurătatea vieții lui; loviturile acestea parcă erau ușoare bătăi în ușă ale morții, ale alinării veșnice.

Foarte ciudat! foarte ciudat! gîndi el trecîndu-și pe rînd mînile prin barba rotundă, scurtă. Fața-i încrețită, tristă, împietrită de o veche durere, sta nemîșcată, cu ochii mari, așteptînd parcă ceva.

De ce-l năcăjeau ca niște fantasma lucruri așa de vechi, dintr-un trecut plin de amărăciuni? Acum n-o putea pricepe asta, căci de vreme multă își luase rămas-bun de la toate ale lumii aceștia. În jumătatea de viață din urmă flacări grozave îi arseseră sufletul; trecutul acela de cumplită durere se scufunda îndărăt, înmormîntat în întuneric. Jumătatea de viață, care-i mai rămăsese, voia s-o trăiască așa, cum a da Dumnezeu. Puțin îi păsa la urma urmei, dacă va fi

jumătate ; sorocul putea să cadă mâni, peste un an, peste doi ; — tot una i-i ; s-a împăcat cu toate, a încremenit așa, a murit ! Atunci de ce-l mai tulbura trecutul ? de ce ?

Daniil Macovei oftă greu.

— E destul, mi-i destul ! șopti el, dînd amărît din cap.

În pulberea de lumină a lunii, care intra argintie prin cele două geamuri ce dădeau spre cîmpia Trotușului, boierul Daniil sta acum cu ochii mari deschiși, în capul oaselor, și se gîndea. În juru-i, în tăcere, ca într-un somn de moarte, zăceau, se deslușeau abia mobilele negre ale odăii. Și pe patu-i mare, alb, din fund, el sta cu ochii lărgiți ca două găuri întunecoase și privea cu spaimă, iar, deșteptarea tristului trecut. Toate se întorc în vîsul lunii, ca niște morți ieșiți din morminte.

. . . . .
Tu ești, tinereță arzătoare ? tu ești, dragoste a unui om tare, care a muncit din greu, care a răzbătut împotrivindu-se valurilor, închizîndu-se în sine ca într-o stîncă ?

Inima lui Macovei tresare.

Tînărul de altădată era un om pornit și mînios, cu sprîncenele încruntate în vîltoarea vieții, un băiat care crescuse în nevoi crunte. Se ridicase cu greu muncind amar. Ajunsese la treizeci și doi de ani, după o viață fără plăceri, după o muncă aspră, să stăpînească o sfoară de moșie, să aibă un cuib acolo, în apropierea Trotușului, nu departe de orașel, ferit de zgomot, ferit de năvala oamenilor. Tatăl lui, funcționar mic, maică-sa fată de boier, trăiseră greu și adormiseră amărîți somnul veșniciei ; frați n-avea ; era sin-

gur. Era singur, și aștepta, neliniștit în această tomatică tinereță.

Și iată că într-un amurg, primăvara, odată, trecea pe gânduri prin țîrg, printr-o uliță curată, cu grădiniți care rîdeau în aerul cald, în lumina viorie. Și zări, parcă atunci îi răsărise dintr-o altă lume, dintrodată, doi ochi mari, negri, care-l ținteau. La un geam deschis spre trandafirii în flacări, spre dulcea mireasmă abia simțită a stînjeneilor violeți, sta rezemată în coate o față. obrazul părea o înflorire albă, gingașă, în cununa grea de păr negru.

Și Daniil Macovei se opri deodată, cu inima strînsă.

În juru-i, căsuțe curate. De bună-samă că strada e locuită de funcționari săraci care-și duc cu greu viața de azi pe mâni. Ce stradă e? Ce număr are casa? Cine stă aici? Iată că-l privește fata. Inima începu a-i bate mai repede. Il privea ca trezită dintr-un vis, cu ochii mari, întunecoși și, odată cu lumina ochilor acelora, parcă veneau spre el și miresmele ușoare ale grădinii, miresmele primăverii, ale tinereții, ale iubirii! Și printre case, printre arbori, în înserarea fumurie, tot venea din apus o lucire palidă, o amintire de lumină, așa de ștearsă, așa de dulce!

În noaptea aceea, în casa lui mare și goală, în mijlocul livezii și viei întinse, în gospodăria pentru care atîta se străduise, Daniil Macovei nu putu închide pleoapele. Ii jucau lumini șterse pe dinaintea ochilor și îl priveau din noaptea care-l împresura, din necunoscut, doi ochi mari.

A doua zi, pe o vreme minunată, ieși mai palid la față ca de obicei, își vizită gospodăria, toată averea lui, îmbrățișă cu ochii tot pămîntul din juru-i, pînă cine știe unde, care al său era, cu toată bogăția din măruntaiele lui, apoi ieși și intră în orașel. Rătăci

multă vreme pe uliți și trecu de două ori și pe strada cu căsuțe albe. Dar fereastra era închisă, și ulița, cu toată mișcarea zilei, i se păru pustie.

Spre sară însă, când se apropie iar, cu inima înfierbîntată, tresări, cutreierat de un fior : fereastra era deschisă și ochii mari îl priviră cu aceeași putere, și parcă ei îi trimeseră ca o solie mireasma fină a grădiniții.

Acesta a fost începutul iubirii lui, o iubire tare, a tuturor simțurilor, o boală iute, feroasă și dulce.

Zile întregi s-a chinuit, s-a zbatut, a trecut pe dinaintea casei aceleia. Parcă-l ducea cineva de mîna, parcă-l purta un farmec. Și fata îl înțelesese acuma, îl aștepta între florile ei, cu un zîmbet de taină și de sfială, în lumina scăzută a apusului, în tăcerea uliții.

Apoi, dintrodată, se hotărî. Ce ? doar nu mai era un copil de optsprezece ani ! Pînă cînd să umble așa, tremurînd, printre privirile batjocoritoare ale mahalagiilor ? Era om stăpîn pe sine, era destul de bogat ca să poată lua o fată săracă, era om care străbătuse cu voinicie prin viforurile vieții. Acuma trebuia să se oprească ? De ce să se oprească ?

Și-n ziua cînd se hotărî, nu era nici soare, nici liniște desăvîrșită ca-n alte rînduri. De la asfințit suiau cu grabă valuri de nouri spre creștetul bolții ; lumina dintrodată scăzuse și un vînt iute trecea ca un fior, ca o oftare, prin frunzișurile grădinilor. Fata totuși parcă sta îndărătul ferestrei, între perdele, între oalele cu flori. Daniil n-o vedea, dar simțea ceva cald învăluindu-l, și sufletul lui zbuciumat simțea că e fiorul ochilor ei. — La fereastră, da, a fost, căci cînd s-a apropiat el de portița ogrăzii, cînd a pus mîna pe clampă, perdeaua a tremurat ca bătută de vînt. El a închis cu grijă portița, și deodată o liniște i-a cuprins

toată ființa. Acuma era mai hotărît decît oricînd, cu strășnicie. Înainta cu obrazul palid, cu mustățile carbune lucitor, cu o barbă scurtă, rotundă, creață, cu ochii negri ca două flacări închise, care ardeau înăbușit în fundul unor genune.

Încă nu pusese mîna pe clampă și simțea în casă, prin ferestre, printre perdele, îndărătul păreților, o fugă iute, o suflare de vînt; un cap se alătură de geam, se trase repede îndărăt; cînd ciocăni la ușă, pași grăbiți trecură prin săliță, apoi deodată se făcu tăcere. El aștepta, pe cînd văzduhul se întunea grabnic.

Pași ușori se apropiară, cheia se întoarse în broască. O femeie smolită la față, trecută de patruzeci de ani, cu obrajii veștezi, cu ochii triști, se arată; — îl privea încremenită, cu mirare, cu teamă.

— Sărut mîna, cucoană...

— Bună ziua, domnule, ce dorești ?

Macovei făcu un pas înainte.

— Poate nu mă cunoașteți, cucoană... Eu sînt Daniil Macovei.

— A, dumneata ești domnu Daniil Macovei, proprietarul?... Imi pare bine... Dar nu înțeleg cu ce vă pot sluji?... Poate vă înșelați... Poate căutați pe altcineva...

— Nu, aici voiam să vin, nu mă înșel, rosti tînărul cu hotărîre... Dumneata ești văduvă...

— Da... așa-i... zise încet, trăgîndu-se îndărăt, cucoana. Poftiți înlăuntru, domnule Macovei... Poate ați auzit și dumneavoastră de bărbatu-meu: Ilie Graur; a fost avocat...

— Imi aduc aminte, îmi aduc aminte! zise iute Daniil, și inima-i bătea tare în piept.

În salonaș nu era nimeni; umbra stăpînea colțu-

rife. Se lăsă pe un scaun lângă masa din mijloc, cu limba dintrodată amuțită, pe când văduva, așezată de cealaltă parte, și ea neliniștită, aștepta cu mâinile încrucișate pe piept, cu ochii triști spre el.

— Iată de ce-am venit... zise deodată Daniil; și femeia tresări. Dumneavoastră aveți o fată...

Inima-i bătea grabnic; și umbra din jur creștea.

— Da, am, răspunse văduva încet; atîta copil am...

Și deodată tînărul se simți iar gata să înfrunte lumea, în juru-i parcă se făcu limpede și zbuciumul lăuntric conțeni.

— Iată de ce-i vorba, zise el hotărît, și zîmbi. Eu am văzut de cîteva ori pe domnișoara... Nu știu dacă ea a băgat în samă. Ș-acum aș vrea s-o cunosc, aș vrea s-o văd... Cred că nu vă supărați... N-am trimes rude fiindcă n-am; n-am găsit de cuviință să trimet nici babe, nici misiți... Am venit mai bine eu singur...

Se opri. Văduva tăcea privind înainte-i cu ochii ațintiți, cu obraji dintrodată izbiți de un val de sînge.

— Domnule Macovei, zise ea deodată, eu nu te cunosc, eu numai am auzit de dumneata, am auzit mult de bine, toată lumea te laudă... Dar dumneata ce vrei?... Eu sînt o biată femeie saracă... Natalia n-are nici o zestre... nimic... Mai bine nu ne-ai tulbura pacea...

— Cucoană, zise răspicat Daniil, ridicîndu-se în picioare. Dumneata ai auzit de mine, dar nu mă cunoști... Dumneata atîta copilă ai... Nu ți-ar părea bine să mai ai ș-un fecior?...

Glasul lui sfiși moale, c-o mlădiere neobișnuită. Și văduva își lăsă dintrodată capu-n piept și începu a plînge.

— Să mă duc să chem pe Natalia ! zise ea suspinînd. Să mă duc s-o chem ! Ah ! domnule Macovei, domnule Macovei... Nu știu, eu nu știu ce să fac... Ce poate un cap slab de femeie?... Eu nu știu nimic... Eu nu-s deprinsă cu lumea, n-o cunosc... Ar trebui să mă sfătuiesc cu rudele... Domnule Macovei, să-ți fie milă de noi și de macazurile noastre...

Daniil se apropie, îi luă mîna și i-o sărută. Dar i se părea ciudată înduioșarea bătrînei.

Apoi, cînd rămase singur, iar îl cuprinse neliniștea. Incepu să se plimbe prin odaie, privind în neștire la lucrurile grămădite pe etajere, în colțuri, la covorul de jos, la portretele de pe pereți, pe care nu le vedea ; iar cu urechea asculta, în odaia de peste săliță, un zvon de glasuri din care deosebea o înmlădiere dulce, argintie, un glas de înger, și o plîngere înceată, o adiere de durere în care cunoscuseră glasul văduvei. Se gîndi la hotărîrea pe care o luase așa, în pripă, la focul care-i clocotea în piept, zîmbi ca într-o suferință și se întoarse : ușa se deschisese, fata îl privea aproape dreaptă, într-o rochie stînjeie deschisă, cu ochii mari lucind sub cununa grea de păr negru. Mama intră furișîndu-se, în urmă-i.

— Domnu Macovei... zise ea încet, cu glasul parcă istovit.

Fata zîmbi, întinse mîna :

— Dumneata ești domnu Macovei?... vorbi ea limpede, cu glas dulce. Nu știam că dumneata ești domnu Macovei, dar te cunosc... Poftim, stai...

Se așezară pe scaune ; tăcură. Vîntul se strecura fîșîind pe la geamuri, o sclipire de fulger tresări în nourii zării.

— Să mă duc s-aduc lumină și să pregătesc dulceața... zise bătrîna.

Se sculă și ieși.

Rămași singuri, tinerii se priviră o clipă. În pieptul lui Daniil clocoteau cuvinte arzătoare: toată tulburarea lui din nopți de nesomn, venită repede, îngrămadită la un loc, cu focul tinereții tîrzii, cu puterea nebună a primăverii, toată dragostea înlănțuită de ani acum sta gata să se reverse. Gingașă, sprintenă, o frumuseță de vis, un suflet pe care-l bănuia cald, — ființa care a lui trebuia să fie, sta aproape, lîngă el; și, erau singuri, în liniștea odăii, în înfiorările vîntului de-afară, singuri, cu inimile bătînd, aproape unul de altul, aduși de grozava putere a întîmplărilor, pe care n-o bănuiau, dar care-i mîna, neînvinsă, unul spre altul, care le amesteca sufletele tulburate, ca pe două ape venite din depărtări, în aceeași matcă veșnică.

— Domnișoară Natalie... șopti Daniil, greu, șuierător. Intinse brațul, îi apucă mîna albă, mică, răcită dintrodată, parcă tot sîngele din ea fugise spre inimă, o trase încet spre sine, o sărută cu buze înfiorate. Degetele tremurară deodată; fata tresări, își trase iute mîna.

Și fără cuvinte stătură, privindu-se lung prin întunericul care creștea. Vorbele care se frămîntau în Daniil, care erau gata să-i năvălească ca un roi pe buze, să lămurească simțirea care-l zguduise, se răspîndiseră parcă în jurul lor, într-un fior prelung, parcă răspundeau murmurului vîntului de-afară, deslănțuirilor din întunericul crescut care se lăsase pe pămînt.

Atît putu rosti iarăși, rar, cu greutate: — Domnișoară Natalie...

Un fulger mare, o pînză orbitoare de lumină scoase ca din pămînt livada din fața ferestrei, umplu de o

lumină crudă întreaga încăpere, și amîndoi se văzură albi ca varul, cu ochii mari, în singurătatea odăii; și Daniil simți și-n sufletul lui tresărirea aceea a vijeliei.

După ce bătrîna, cucoana Voichița, a adus lampa, după ce a dat dulceață musafirului, începu să se tînguie pentru năcazurile care o împresuraseră în lumea plină de răutăți. De bărbat n-a avut parte, s-a dus încă tînăr din lumea asta. Singure au rămas, mama și fata, cu două rînduri de case, alături de aceea în care stăteau, cu un venit mic din chirie, care le ajuta să o ducă de azi pe mîni.

Vorbea cu glas tînguitor, se oprea o clipă și privea pe Daniil, apoi i se umpleau ochii de lacrimi. În toată ființa ei erau o nedumerire și o frică a omului slab care dă peste ceva neobișnuit, care-i scos din făgașul monoton al vieții.

Iar Daniil le vorbea despre viața lui singuratică, despre moșioara ce avea, despre hotărîrea lui de a se așeza și gospodări de-a binelea, pe cînd fata cu ochii adînci, cu bărbia în palma stîngă, cu cotul pe masă, îl privea ca într-un vis, cu sufletul învăluit de simțiri nouă, cu mintea plină de gînduri.

Afară, după un ropot iute de ploaie, furtuna se depărtase, și prin ferestre acuma se zărea o noapte limpede, albastră ca sineala.

Bătrîna ieși iar pentru un răstimp. Iar rămaseră amîndoi singuri. Fata zîmbi, îl privi drept în ochi, fericită, — și fără să știe cum, dintrodată începu a-i vorbi despre mirările, despre prepusurile ei, despre o mulțime de lucruri care zăceau cu cîteva clipe mai nainte în întuneric și-n necunoscut și care acum izvorau, tresăreau la viață, adunau privire cu privire și amestecau suflet cu suflet. Dar singășiile acestea de

vorbe, gluma ușoară a fetei, păreau neobișnuite lui Daniil. În inima lui nu era decît o dorință neînvinsă cînd privea pe fată, — și vorbele i se păreau ceva de prisos.

Apoi, după aceea, lucrurile s-au pus degrabă la cale. Rudele cucoanei Voichița s-au cam spăriat la început auzind despre felul ciudat cum, așa, nitamnisam, domnul Daniil Macovei a făcut cunoștința fetei și cel dintăi pas spre căsătorie.

Dar pe urmă au rîs cu toții despre această călcare a vechilor obiceiuri, s-au împăcat, cu un mare respect pentru acest om bogat, care trăise singuratic, căruia nu-i păsa de nimeni, și care putea să-și facă gusturile cum înțelegea, la urma urmei. — Și nunta s-a hotărît în scurt.

Primăvara aceea a fost un farmec neîntrerupt pentru Daniil. Sărbătoarea nunții a trecut aproape neobservată; trăind parcă în afară de lume, afară de orașel, în casa largă, în via, în livada întinsă, în «Castelul iubirii» lor, cum zicea Natalia, se îmbătau ca de un vin vechi de dragostea lor, de tinereța care clocotea în ei, de primăvara care punea în juru-le o strălucită sărbătoare, un fior prelung de bucurie, o armonie de cîntări arzătoare.

...În acel trecut se deschide lumina mare a amintirii, și răsar amîndoi, tinerii de odinioară, Daniil și Natalia coborînd în amurgit treptele casei lor albe, acoperită cu olane roșii, împrejmuită de un brîu de trandafiri înfloriți. Sînt singuri, și merg alături pe drumușorul năsipit din mijlocul livezii. Departe, se ridică în cer munții albaștri și veșnici; dincoace o umbră deasă sub coastele păduroase, apoi Trotușul care curge cu sclipiri iuți de săbii, — și deasupra o părere de lumină fumurie, slabă, un vis. Și din cer

coboară liniștea odată cu înserarea, — iar ei amîndoi merg pe gînduri, cu capetele alăturate. În fund, în desiș, pe banca lor de brad, se așează copleșiți parcă de liniștea din juru-le. Iar umbra lină care se întărește îi învăluie încet-încet ca într-o pînză de păianjen. Și ca un suspin se aude glasul argintiu al Nataliei.

— Dragă Daniil, parcă-s într-un vis și parc-aș vrea să nu mă mai deștept...

Asta-i tot ce poate spune, înăbușită, cu lacrimi în glas, cu pleoapele închise. Și Daniil o cuprinde de mijloc, și-o apropie, cu ochii înflăcărați.

Viețile lor, venite cine știe de unde pe căi deosebite, s-au unit într-o iubire cu nebănuite farmece pentru Daniil; într-o dragoste nesfîrșită în care se cufunda ca într-o prăpastie, într-o recunoștință tănuită pentru Natalia. Ea punea în iubire un suflet plin de visuri, de avînturi, de doruri ascunse într-o viață închisă și săracă; iar Daniil, deslănțuit acum, se arăta cu întregu-i caracter neîmblînzit, neînduplecat, un om care mersese cătră țintă c-o tărie de fier, fără să șovăiască, fără să-și ierte nimic.

Ah! și primăvara aceea, primăvara umbrelor tineretii, ce se strecoară pe cărări, printre arbori, prin fumezarea înserării, cu cîtă lumină se arată ochilor ațintiți, care acum privesc cu spaimă și durere spre trecutul deșteptat!

Cu spaimă și durere, căci dintrodată, în această fericire nețarmurită, intră o umbră înfricoșată. În primăvara a doua a căsniciei lor, în sărbătorile Paștilor, veni un prietin din copilărie — cu care Daniil păstrase legături, care venea deseori peste an — veni să petreacă sărbătorile primăverii acolo, în înflorirea aceea a grădinilor, în deșteptarea pămîntului.

Un prietin bun și vechi era acest Costică Ciurea din târgul Bacăului, un băiat frumos cu barbă mare, balaie, om care trăise bine cheltuindu-și cu socoteală moștenirea părintească, un prietin foarte credincios care se bucurase totdeauna de norocul lui Daniil și mai ales de această fericire din urmă.

Și iată că-n a treia zi de Paști, Macovei, după ce se întoarse din orășel, după ce trecu repede prin odăi ca să-și găsească nevasta și n-o găsi, după ce coborî grabnic treptele de piatră și începu a păși vesel pe subt arcurile în floare, — dintrodată se opri, încrămenit în loc ca o stană de piatră.

Un jungher îi pătrunsese pieptul și sîngele i se opri la inimă. În fund, în fața Trotușului, în fundul aleii, pe banca de brad, zări, de abia avu timpul să zărească, pe prietinel Ciurea aplecat pe la spate spre ceafa Nataliei, c-o sărutare grăbită, furișă. De abia avu timpul să zărească ; în aceeași clipă femeia ridicase ochii, se zguduise, își zărise bărbatul, dăduse zbor unui țipăt înăbușit, scurt, de groază, cu mîna stîngă izbise îndărăt pe Ciurea, dreapta și-o dusesese la frunte, se lăsase pe bancă gemînd, sfîrșită, ca moartă.

O clipă lui Daniil i se păru că-i pierе lumina lumii ; un gemăt adînc de fiară tresări în întreaga-i ființă, un gemăt care nu izbucni, care se stînse înlăuntru, zguduindu-l ; apoi, ca într-un vârtej, lumea se arată iar, se limpezi ; și în singura clipă cît stătu în loc, o izbucnire de gînduri nenumărate îi umplu capul cu sîngele care suia vijelios de la inimă. Să-i ucidă ? să-i zdrobească dintrodată cu călcăiul ? să-i sfarme încet, să-i chinuiască nesfîrșit într-o mie de chipuri grozave ? Ce să facă ? Ce să facă ? Cum să-și răzbune ? Ori să se ucidă el, scurt, c-un glonte de revolver, c-un zîmbet de dispreț pentru lume, pentru dragostea lui, pentru

prietinina lui ? — Intr-un fulger trecu o vijelie de gânduri, apoi deodată veni o liniște mare, o împietrire de stîncă. — S-a sfîrșit ! Omul care nu-și iertase nimic în viață, care răzbatuse greu luptînd cu strășnicie, care învinsese totdeauna, trebuia să pedepsească grozav. Omul simplu cu lumină puțină, cu avînturi numai spre viața trupului, nu se putea opri decît la o răzbunare grozavă !

Încet, cu capu-n piept, palid ca un mort, cu picioarele de plumb, se întoarse în loc și intră în casă ca o umbră, prin lumina sîngeroasă a asfințitului. Se închise în odaia lui, scrișnind, gemînd, cu fața neclintită, cu o durere de nebun în ochi, și începu să se plimbe de la ușă la canapeaua vișinie din fund, pe lîngă biroul de stejar, pe lîngă jilțurile mari, care păreau niște mumii negre, așezate în tronuri, în umbra înserării, în întunericul colțurilor, niște ființi împietrite care de o veșnicie stăteau acolo și-l priveau cu ochi morți, de o veșnicie, de cînd ceva înspăimîntător se întîmplase, și de cînd un trup fără suflet umbla pe covorul moale de la ușă la canapea, de la canapea la ușă, fără întrerupere.

Vremea cinei trecu ; cineva se apropiase de ușă, ascultase, se retrăsese ; noaptea se scurse încet, încet, încet ; pașii lui numărau clipe grele după clipe grele. Din cînd în cînd un oftat numai, un oftat străin, venit ca dintr-o întunecime, ca dintr-un adînc unde se zbučia și suferea sălbatic un suflet, umplea camera, parcă voia să iasă prin ziduri, să umple noaptea.

A doua zi dimineața, ieși din odaie liniștit, cu obrazul alb, cu fire argintii de păr la tîmple. În ogradă se întîlni întăi cu grădinarul. Întrebă încet :

— Unde-i cuconu Costică ? nu-i în grădină ?

— Cuconu Costică a plecat asară ! răspuse mirat omul.

Daniil dădu din cap în semn de înțelegere și sui scările de piatră domol. Trecu prin săliță cu pas măsurat și deschise odaia din fund, odaia lor de dormit. În mijlocul iatacului, în capotu-i cenușiu de matasă, Natalia, cu ochii mari de groază, cu mâinile la piept, gîffia, îl aștepta. El se opri, privind-o drept. Ea începu să tremure, și deodată începură a-i curge lacrimi din ochi, două rînduri de lacrimi limpezi, care se rostogoleau repede ca niște mărgele fine.

— Daniil... Daniil... eu nu sînt vinovată... Nu înțeleg cum a îndrăznit... Ah ! nu sînt vinovată... nu sînt vinovată... nu mă privi așa, spune o vorbă...

Se opri scurt. Daniil își mișca buzele.

— Bine, zise el moale. Niciodată să nu mai vorbim despre aceasta...

Ea tresări, cu ochi ca de nebună, neînțelegînd nimic. Voi iar să vorbească. Dar obrazul lui Daniil era așa de împietrit, și ochii lui erau plini de o suferință așa de cumplită, — încît inima ei se strînse ca într-un clește, lacrimile conteniră. Se trase îndărăt ca la vederea unei iazme, ca împinsă de o suflare otrăvită.

Și zile lungi, zile nenumărate de durere începură să curgă.

Nici o vorbă nu tresărea între ei. Locuiau tăcuți, cu inimile sîngerate, însă fără nici o tresărire, ca într-o cetate moartă și pustie. Nici-o vorbă de mustrare, nimic ; de cîte ori ea cerca, după lacrimi tăcute, să rostească un cuvînt, el o oprea c-un semn, c-o încruntare de sprîncene ; pe mormîntul unei iubiri stăteau ca niște triste și dureroase umbre. Dar în fiecare mișcare a lui, în fiecare vorbă despre lucruri străine, ea simțea mustrarea neînduplecată ; cu fiecare privire

ea primea în inimă săgeata unei nesfârșite muștrări ; în fiecare zi ce trebuia să vie ea aștepta lungile, amarele clipe, amarnicul chin al muștrării ! Dragostea dintre ei fugise îngrozită ; inimile și trupurile lor erau despărțite ; ca o suflare de moarte bîntuia prin casă ; și grozava durere a omului care fusese izbit crunt în inimă, în viața-i neînduplecată și-n mîndria numai într-un fel înțeleasă, aspra și grozava lui durere, împietrită, păgîină, îndărătnică, muștra în tăcere, muștra clipă cu clipă, dusă drept înaintea de voința care nu șovăise niciodată !

Pentru dînsa nu mai era nici o scăpare. Ea fusese o biată fată săracă pe care Daniil o ridicase din nevoi, o ființă care-și dăduse omului acestuia toată dragostea ; ș-acum dintrodată se vede izbită, doborîită, strivită în picioare ; pentru dînsa iertare nu putea să fie : omul care crezuse că o iubește, o ucidea crezînd că-și face o datorie a răzbunării. Și tot mai slabă, tot mai străvezie, în nopțile ei dureroase se întreba cînd va veni iertarea, cînd va putea măcar să-l încredințeze de nevinovăția ei. Nădăjdui o îndelungă vreme, atît cît mai ardeau ultimele scînteieri ale dragostei în ea. Pe urmă cu groază pricepu însfîrșit că tovarășul zilelor ei, mornit și neguros tovarăș, care trecuse prin viață ca printr-o prelungă suferință, era cu sufletul gol și sterp, că de la el nădejdea unei clipe calde nu mai putea aștepta. Minciună, flacără trecătoare și înșelătoare au fost pornirile lui de-o clipă, într-o primăvară : ultima scînteie a tinereții tremura în el ca cea din urmă sevă într-un arbore ce se va usca. Nu, el singuratic trebuia să rămîie ; de ce mai stăruia ea în viața lui ?

Și foarte, foarte deslușit vede Daniil Macovei, în visul trecutului căzut în veșnicie, ziua cea din urmă,

a întunericului. Într-o zi sură, după lunga tăcere obișnuită la masă, Natalia îl privi cu ochi plini de rugăciune. Ii tremurau buzele, îi ardeau ochii, înflăcărați de o durere fără nume. Ii șopti, cu buzele albe :

— Daniile... dragă Daniil... de ce nu ți-i milă de sufletul meu ? De ce mă chinuiești atîta ?

El tăcea, privind țintă înainte-i. Plînsul ei creștea tot mai amar, în gemete de disperare :

— De ce mă chinuiești așa clipă cu clipă ?... Fie-ți milă de mine... Mai bine ucide-mă ! Nu sînt vinovată... n-am fost vinovată... Eu nu înțeleg cum a îndrăznit prietinel tău... Dar eu nu sînt vinovată, dragă Daniil... nu, nu, nu sînt vinovată... Fie-ți milă de mine !

— Prietinel meu ? rosti zîmbind Daniil. Lasă, să nu vorbim despre asta. Iți fac vreo muștrare ?

Ea se lăsă la pămînt cu ochii plini de durerea nebuniei, și înălță brațele spre el :

— De ce taci ? De ce mă chinuiești ?... De ce muștrarea asta grozavă ? De ce durerea asta care nu se mai sfîrșește ? Vai de sufletul meu ! vai de sufletul meu... Nu, tu nu m-ai iubit, tu n-ai iubit niciodată !...

Și-și lăsă fața în palme într-o durere înspăimîntătoare, cea din urmă. Daniil sta neclintit. Sufletul lui n-avea decît un drum deschis asupra lumii. Acum privea cu ochii morți dragostea trecutului, care-i sîngera la picioare.

Și-n ziua aceea Natalia s-a hotărît. Cum a putut să dobîndească otrava care a pus sfîrșit amarelor ei suferinți ? Niciodată n-a știut Daniil. Dar cînd o privea cum se frămîntă în spasmurile din urmă, cu obrazul ca zăpada, cu ochii sticloși, cînd cele din urmă cuvinte fluturată neînțelese și se stînsesă, cînd alinarea veni, rece și veșnică, — o picătură, o picătură amară deo-

dată căzu în inima lui împietrită ; și din clipa aceea veninul îndoielii începu a picura neînduplecat, clipă cu clipă ; — și ani lungi după ani lungi s-au strecurat de atunci...

Ș-acum, în viața care curge spre sfârșit cum începuse, încăpățînată și pustie, ce mai căutau aburirile neliniștite ale trecutului ? O singură pată luminoasă, un fulger trecător, o încercare trecuse repede în anii care nu mai sînt. Dar totuși trecerea aceea tulburase pustiul, căci după atîta vreme în care se cernuse cenușa uitării, deodată o suflare vine spulberînd totul, și deodată umbrele trecutului răsar ca morții din morminte ochilor înspăimîntați !

— Asta-i numai din pricina durerii de cap... murmură Daniil Macovei în patul lui, și-și trece de două ori dreapta peste frunte. Trebuie să ies, trebuie să mă mai răcoresc...

Incet își dă drumul jos de sub plapoma ușoară de vară, caută cu degetele întinse cizmele, se încălță pe gînduri, trage surtucul pe mînici, cu ochii ațîntiți asupra ferestrei luminoase, își pune în cap pălăria de pîslă și deschide ușa.

— Asta nu-i bine ! mormăiește domnul Daniil Macovei ; de-atîtea nopți visez aceleași și aceleași lucruri... Și un fior de neliniște, care premerge spaimii, i se strecoară prin piept.

Casa doarme într-o liniște de moarte ; și cum coboară fără zgomot treptele, ochilor plini de gînduri li se arată deodată, li se desfășură livada poleită de lună aproape, la cîtiva pași ; apoi în vale, într-un abur fantastic de lumină, toate locurile cunoscute, care odată, *atunci*, îi fuseseră dragi : Trotușul scînteietor ca o frămîntare de licurici, pete mari de crînguri și

de păduri, sate adormite, pînă în zarea neagră deasupra căreia lumina se stînge în aburi amestecați cu cerul într-o pată viorie.

Incet, în neștire, neliniștit, își poartă pașii pe cărare, la vale. Luna albă, în miazăzi, trece lin prin singurătatea cerului, și Trotușul din vale, și linia ferată care se încovoiaie pe malul lui spre gura neagră a tunelului departe, departe, se văd limpede ca ziua.

O mireasmă de tei înfloriți adie, îi trece peste suflet ca o suflare care ațîță jarul. Și prin văzduh, deasupra livezii, deasupra lui, ceva cald, ceva dulce trece, ceva ca un fior de dragoste, susurînd din izvoare nevăzute. Pe malul apei, în vale, pe linia-ferată, printre frunzișuri care odihnesc tăcute sub pîcle ușoare, subt un văzduh încărcat de pulberea liniștită a luminii, vede deslușit două umbre, care se mișcă, care trec prin singurătatea locurilor ca purtate de un farmec. Cineva parcă-i pune mîna pe umăr și-l întoarce; și deodată tresare: a început undeva cîntarea privighetorii.

Note dulci urcă, tremură ca o plîngere de dragoste, ca un suflet nevăzut care țipă și cere bucurie și viață. Cîntarea dulce, plină de flori, se înalță spre stele ca într-un zbor fluturător, apoi se lasă ca o ninsoare de sunete în depărtări...

— Nu, tu n-ai iubit, tu n-ai iubit niciodată!...

Daniil Macovei tresare; privighetoarea a tăcut deodată.

De unde a venit șoapta aceasta? De ce i-i frică să se întoarcă? Inima i se zguduie o dată; cu ochii topiți stă în lumina strălucită, în fața băncii de brad. Cu ochii topiți, mari de groază, acum stă înlemnit: în față-i se înalță o umbră ușoară, albă, flutură o

clipă, trece, se mistuie în lumină... O înfiorare, un suspin a tresărit în frunzișuri...

Parcă trecuse umbra suferințelor nemărginite. Trudit, cu picioarele frunte, se lasă omul pe bancă, și inima care a sîngerat, care a fost otrăvită, care a fost strivită în îngustimea pomirilor lui, deodată se deschide, și atunci și izvorul lacrimilor pornește vijelios și amar.

Tîrziu, tîrziu de tot se deșteptă ca dintr-un vis domnul Daniil Macovei. Luna căzuse într-un ocean de întuneric. Răcoarea nopții îi adia peste fruntea înfierbîntată. Se sculă încet și porni gîrbov spre casa pustie : parcă purta o povară mare, ca un ucigaș care duce în spate un cadavru și care rătăcește prin întuneric.

ÎN NOAPTEA ANULUI NOU

Petrecerea aceea de Anul-Nou era o adevărată serbare a păcii.

O bucată de vreme cuconu Costăchel Mîndru și soția dumnisale Nastasiica stătuseră reci față de niște prietini vechi și oameni foarte cumsecade, față de cuconu Neculai Văleanu și de cucoana Profira. Pricina era dragostea «tinereții» și «ambitiția» cucoanei Nastasiica. Dragostea tinereții se aprinsese sfioasă întâi, primejdioasă pe urmă, și învăluisese într-o căldură bolnavă pe Florica, «fata tatii cea sprîncenată», fata lui cuconu Costăchel, și pe domnul Gheorghită, «un fel de cărbune potolit», mîndria boierului Văleanu.

— Iși trece licența la vară, zicea cuconu Neculai, ridicînd din sprîncene; și pe urmă nu mai am nici o grijă! Halal băiet!

Așoasa de cucoana Nastasiica, însă, nu prea se uita la asta pesemne, și dintru-ntăi nici nu voise să știe, bătuse din picior fetei și o amenințase cu degetul, răcnind cît putuse dumneaei de tare. Dar deodată se muia: fata se împietrise, strînsese buzele, începea a pierde pofta de mîncare, și cucoana Nastasiica plecă fruntea. Pe de altă parte cucoana Profira, de și avea

o gură-sabie, care nu mai tăcea, repede se înduioșase la privirea galeșă a «învățatului mamei», și iată că furtuna fusese înăbușită, înainte de a izbucni.

Cît despre boieri, ei nu se mai numărau la socoteală. Cuconu Neculai era un om de lume, prea vesel și prea detreabă, care nu se interesa de copilării; iar cuconu Costăchel Mîndru, chiar dacă se înroșea de mînie și i se bulbucau ochii ca la o broască, se potolea îndată, și în toată viața lui nu purtase o adevărată dușmănie de vorbe tari, ascuțite, pătrunzătoare, decît religiei, preoților și lui Dumnezeu, «care nu există, cucoane, — ce-mi umblați mie cu fleacuri!».

Acum se împăcaseră (la dreptul vorbind, nici o dușmănie nu fusese), se împăcoaseră și petreceau Anul-Nou bătrînește, colo, cu plăcinte după curcan fript și cu un vin care acuma nu se mai găsește! Căci trebuie să se știe, o dată pentru totdeauna, că nu mai este acuma ce era în vremea veche!

Venise la asemenea petrecere și popa Dumitrache Dăscălescu, un vrednic slujitor al Domnului, cu barba lui mare albă, cu ochii șireți plini de voie-bună și împăcare. Venise și cucoana Liza, — Garofița, cum îi ziceau toți, — cu larma glasului ei, cu veselia-i limpede ca un vînt de primăvară. De și număra treizeci și cinci de ani, era tînără, cu obrazii rumeni și cu ochii plini de rîs. Adusese cu dînsa și pe *neamțul* ei, un leah bun ca un copil, doctorul orășelului, care o luase de nevastă din dragoste și care și acuma murea, nu mai putea, i se topeau ochii, privind-o întruna și mîngîindu-și barba mare balană.

Toți vorbeau ațîțați acuma, cătră sfîrșitul mesei. *Neamțul* își flutura barba și bătea cu pumnul în masă; cucoanele țipau ascuțit, cu ochii umezi, boierii închinau cu gălăgie pahare pline; tinerii înfierbîntați

tresăreau neconținut ridicând capetele și mâinile; cucoana Liza râdea întruna sorbind numai cîte o picătură din pahărel. Numai popa Dumitrache privea cu liniște pe toți și se gîndea la ale lui; și parcă ținîndu-i tovărășie, tristeța familiei, duduca Anica, sora mai mare a cucoanei Nastasiica, tăcea cu fața ofilită în cercul de păr alb, ca într-o cîmună de zăpadă sub care stăteau înghețate focurile tinereții ei sterpe.

Urătorii conținseră; la fereastră tremura numai vîntul iernii; cele din urmă clipe ale anului vechi se scurgeau domol. Jorjică, băiețelul numai de nouă ani al lui cuconu Costăchel Mîndru, cu glas ascuțit porni a zice *Concertul în luncă*, înălțat deasupra tuturor, pe un scaun, dînd stîngaci din mâni. Cînd sfîrși, începu a rîde și cu toții porniră a bate din palme, pe cînd duduca Anica îl primea în brațe, cu ochii în lacrimi.

Cuconu Costăchel zise încîntat:

— Îți place, domnule? Ce băiet! o comoară!

— Da! zise cu convingere boierul Văleanu. Are mare talent!

Iar tinerii, spionați de mame, se priveau cu ochii calzi, cu obrajii înflăcărați.

— Brava! brava! strigă cucoana Liza. Unde te uiți, domnule Gheorghită? unde mi te uiți, domnișoară Florică?

Neamțul, doctorul Iohan, întinse o mînă lungă și umplu paharele.

— Noroc să dea Dumnezeu!

Cuconu Costăchel tresări ca la o chemare veche. Cam cu chef, cu gust de vorbă, se îndreptă în scaun zîmbind cu dispreț...

— P-he! care Dumnezeu? Nu există, cucoane, ce-mi umblați mie cu fleacuri!

Și bău încet, zîmbind, paharul cu vin. Toți tăcură; cucoana Nastasiica îi aruncă o privire lungă, și zise apăsător :

— Iar ? Of ! cînd îl aud, nu mai pot !

Dar boierul nu voia să știe. Acesta era calul lui de bătaie ; aici era mîndria lui ; aici era cultura lui veche de la *Academia Mihăileană* ; asta era ambiția lui de liber-cugetător ; asta era prada, pe care mult o adulmecase, și asupra căreia se repezea vijelios.

— Ce-e ? Cu-um ? adică... vra să zică e vorba pe discuție ? Unde-i Dumnezeu dumneavoastră ? unde-s sfinții dumneavoastră ?

Și se uita străpungător spre popa Dumitrache, care, zîmbind blajin, învîrtea între două degete o bobîță de pîne.

Boierul Neculai Văleanu ridică mîna împăciuitor :

— Ei lasă, frate, — glumești ? Parcă cine nu știe că este Dumnezeu ? Cine-a făcut lumea, cine-a făcut pămîntul ? Cine ne-a făcut pe noi ? He-he ! las-o în-colo !... Ce să ne batem noi capul !

— Nu, nu se poate ! strigă cuconu Costăchel privind crunt la popa Dumitrache. Iată, aici avem un preot ! Acesta e om detreabă, îl știm cu toții ! (Tinerii zîmbeau privindu-se). E foarte detreabă ! Dar unde mai este unul așa ? Spuneți-mi mie, mă rog ! Eu nu cred nici în sfinți, nici în tata sfinților !

— Uf ! omul ista mă omoară ! strigă cu năduf cucoana Nastasiica. Așa face totdeauna ! Uite așa face, și cînd îl aud, — mor !

— Nu ! nu se poate ! rosti convins și liniștit bătrînul, trecîndu-și dreapta prin părul cărunt. Eu nu cred nici în sfinți, nici în tata sfinților !

— Ei lasă, cucoane Costăchel, lasă! strigă cu ochii luminoși, aprinsă la față, cucoana Garofița.

— Nu se poate! nu las! Unde-i? L-ați văzut vreodată? Eu nu l-am văzut! Eu spun drept că nu l-am văzut! (Privind pe doctorul Iohan). Dumneata l-ai văzut? Nu, nu l-ai văzut! Nici eu nu l-am văzut! nu există! Eu nu cred nici în sfinți, nici în tata sfințitor! Eu sînt foarte serios, cu convingere! De cîte ori am spus și am dovedit?

— Of! totdeauna! Așa mă omori cu zile dumneata! se văita cu mînile la cap cucoana Nastasiica. Părinte, spune și dumneata o vorbă. Nu vezi că aista-i un păgîn?

Preotul, zîmbind, își mîngîie barba.

— Spun, cum nu?

Boierul Costăchel Mîndru tresări:

— Ce-e? Cu-um?

— Da, cucoane Costăchel, eu îți dovedesc că este! Cuconu Costăchel voi să sară de pe scaun, dar boierul Văleanu îi puse moale mîna în piept.

— Stai, frate, — să vezi, că-ți dovedește...

Cuconu Costăchel privi în jur, cu ochii bulbucați, sforăind, răsucindu-și cu amîndouă mînile mustățile sure. Apoi deodată se liniști. Popa-l privea țintă, cu ochii buni, zîmbind, și cuconu Costăchel parcă-și aduse aminte de ceva și nu mai zise nimic.

— Vezi, cucoane Costăchel? zise foarte domol preotul. Vezi? De ce te tulburi degeaba? Nu-ți aduci dumneata aminte de iarna aceea grozavă de-acu nu știu cîți ani? Așa-i că-ți aduci aminte? Știi, atunci cînd a căzut deodată bolnavă duduia Florica? Îți mai aduci aminte, duduie Florică? — Da, își aduce aminte...

Boierul Mîndru voi iar să zvicnească de pe scaun, dar cuconul Neculai Văleanu îi puse iar palma pe piept. Toți ochii erau îndreptați spre el.

— Vezi că-ți aduci aminte, cucoane Costăchel? urmă popa Dumitrache. Ia te uită la cucoana Nastasiica; ș-acu-i vin lacrimi în ochi. Era o viforniță afară, era o mînie a lui Dumnezeu... Și duduia Florica era slabă, slabă, o umbră, de abia sufla...

Preotul se întoarse ușor spre doctorul Iohan.

— Nici dumneata n-ai fi putut atunci face nimic. Puteai face ceva? Atunci era la noi un doctor bun, saracul, bătrîn, care-și pricepea meșteșugul... Și cu el mă împăcam bine... Și ce-a zis? Ce-a zis, cucoană Nastasiică, doctorul? A zis: Gata! Adică de-acu s-a sfîrșit!... Poți face ceva cînd e *gata*? — Doctorul Iohan dădu încet din cap: Nu. — Ei vezi? Numai cucoana Nastasiica s-a gîndit că mai este o nădejde... Eu eram în casă, — și cuconu Costăchel plîngea ca un copil...

— Nu plîngeam... șopti înăbușit boierul.

— Ba plîngeai, cucoane Costăchel. Spune drept că plîngeai. Vezi că-ți aduci bine aminte? Și cucoana Nastasiica își aduce bine aminte. Plîngea și dumneaei, și amîndoi vă uitați la fetiță... Sta topită, topită, albă, fără viață, c-o suflare care n-ar fi putut mișca un fulg, — și atunci am simțit în mine ceva, ceva ce n-aș putea spune... Îmi era așa de milă, cucoane Costăchel... Uite, vezi, — dacă se ducea, nu te-ai fi bucurat acum de-așa floare, și n-ați fi intrat cu veselie în Anul-Nou... Zece ani trecuți, — de zece ani ar fi fost pierdută, cucoane Costăchel, și nu s-ar fi bucurat de viață, de fiecare clipă ce vine... Și atuncea mi-a venit așa ca o undă de lacrimi, ca o lumină

Iar fata plîngea pentru clipa următoare ce izvora din necunoscut, și pentru dragostea care-i umplea sufletul de bucuria vieții; plîngea c-un zîmbet nehotărît, pe cînd preotul privea pe gînduri cum ochii tuturor se umezeau de lacrimi.

O POVESTIRE DE SĂRBĂTORI

Ion Dumitrescu-Paltin, «publicist», se întorsese destul de vesel acasă. Pusese mîna pe ceva parale mărunte înaintea sărbătorilor, și-acum se așezase la masa de scris, cu stomahul încălzit de o mîncare bună, cu spatele spre focul aprins în soba de cărămidă. Asta era ceva destul de rar în viața lui Ion Dumitrescu-Paltin, — totuși bine era că se întîmpla să fie măcar din cînd în cînd. Înainte vreme, nici atît nu era.

Ion Dumitrescu-Paltin avea obiceiul să vorbească singur. Vorbea și pe uliți dînd din mîni, uitîndu-se fioros într-o parte, scuturîndu-și părul netuns sub pălăria veche, c-un zîmbet de dispreț de multe ori pe obrazul scofîlcit și în ochii cufundați sub frunte c-o lucire bolnavă. Acum, înainte de a pune mîna pe condei, se gîndea la ce avea să scrie. Directorul gazetei la care colabora c-un foileton din cînd în cînd — căci dacă nu curge, pică — îl rugase destul de politicos să-i scrie o istorioară de sărbători, «dar știi, ceva care să placă, ceva în gustul cetitorilor, căci altfel nu merge, dragă».

— Ceva în gustul cetitorilor! mormăi Paltin, și zîmbi în batjocură. Fața lui galbenă și încrețită, cu mustățile și barba roșcate, rare, zbîrlite, avea în bătaia lămpii o lueire de ceară.

Se așeză mai bine în scaun, scotoci în buzunarul surtucului, scoase o țigară de damă, întinse un gît lung, subțire, cu două frînghii uscate îndărătul urechilor, și și-o aprinse la lampă. Apoi deodată se gîndi că a mîncat bine, și iar mormăi :

— O sărbătoare într-un stomah...

Asta era bine. Asta era o bucurie mare a lui, care multă, multă vreme îi fusese oprită. Ce putea scrie ? — Despre bucuria aceasta a lui ? Nu merge ; trebuie ceva, așa, dulceag, ceva cu copii rătăciți care cîntă versuri de stea și storc lacrimi creștinilor milostivi, ori ceva foarte trist, cu cerșetorul care înghiață în zăpadă, cu ochii la luminile caselor din jurul său, sau despre o văduvă care n-are cu ce-și hrăni și încălzi copiii și căreia proprietarul îi cere fără îndurare chiria. — Nu, nu face ; lucrurile triste sînt de multe ori adevărate. Și te trezești că iar îl privește chionîș vre-un cunoscut, și-l întreabă că de ce dracu scrie despre ticăloșiile omenești.

Aici scriitorul zîmbi cu răutate.

Din pricina adevărurilor l-au atacat o mulțime de *nulități*, cînd și-a scos cel întăi volum. Toți strigau : bine scris, dar de ce așa subiecte ? De unde a ieșit asemenea spărietoare care scrie cu cruzime despre năcazurile din această vale a plîngerii ? — O mulțime de *nulități* ! Pentru Ion Dumitrescu-Paltin toți cei care l-au atacat, natural, nu erau decît niște *nulități*, niște indivizi demni de tot disprețul lui !

Șopti închizînd un ochi și dînd drumul pe nas la două sfori de fum :

— Aha! am găsit!

A găsit! Să facă o poveste în care să-și bată joc de criticii lui: să o înceapă cu tata Noe, când a luat și a vîrît în corabie și pe un critic printre animalele cele necurate, pentru ca să nu-i stîngă sămînța popoul, ca să rămîie pe pămînt și acest rău trebuitor între multe altele.

Aici zîmbi:

— Brava mie! și făcu: hî-hî! înăbușit, mulțămîit, un rîs ușor de batjocură, numai din gîtlej, apoi bucuria îi sticli ochii și-i întinse buzele uscate. Într-un hohot încet, stăpînit, își duse palma dreaptă deasupra gurii, și-și cuprinse nasul. Când își cuprindea nasul, rîzînd, Paltin dovedea cea mai mare mulțămire.

Dar încet-încet ochii lui lucitori, în cercuri de aur, se ațintiră într-un punct nevăzut, spre un colț de umbră al odăii. Rămase cu capul sprijinit în palma dreaptă, cu cotul pe masă și cu țigara în stînga. O suviță dreaptă de fum i se strecura pe lîngă cap și se înălța spre tavanul afumat al odăii sărace, într-o singurătate, într-o tăcere pustie.

Un vînt îndelung de umilință și sărăcie bătuse peste sufletul acesta. Și încet, ușor, din uitarea trecutului, icoanele nenorocirii izvorau, suiau unde otrăvite pe luciul de o clipă al sufletului.

Sărac și fără învățătură multă, sărac și fără putere de luptă, sărac și naiv, căzuse ca din cer în fierberea Capitalei, cu șapte ani în urmă, Ionică, băiatul lui Dumitrache Cojocaru, un biet creștin năcăjit dintr-un fund al Moldovei, dintr-un țirgușor sărac.

Maică-sa murise, tatu-său trăia de azi pe mâni, muncind, alinîndu-se cu un păhărel de vin, așteptînd alinarea din urmă. Iar Ion Dumitrescu bătuse la o ușă, bătuse la alta, și arătase multor fețe plictisite,

multor fețe mîhnite, multor fețe vesele, caietele pline de cele dintăi *scrieri*. În aceste versuri sărace, în aceste povești lungi din viața lui de-acasă, cu dragoste mare pentru maică-sa și pentru tatu-său și pentru căsuța lor, Ion Dumitrescu-Paltin avea o credință nemărginită. Ele erau viața lui întreagă, și cu ele nădăjduia să răzbată.

Dar a fost greu de răzbatut. Puțini i-au întins o mîină de ajutor. Întăi alergător, reporter, la o gazetă, pe urmă subcomisar, pe urmă nimic. Veneau din trecut amintirile a lungi zile și nopți de foame. Lungi zile și nopți, în care sta singur acasă, întins pe pat, cu mîinile sub ceafă, cu ochii în tavan, cu stomahul gol, cu capul plin de gînduri, cu sufletul plin de amărăciune. Zile și nopți de scrișnire a dinților, singur, neconținut singur, singur ca într-un mormînt, singur și flămînd. Inghițea lacrimi amare, gema, dar nu făcea nimic. Răbda mult, pînă ce nu mai putea ; și veninul i se strîngea în suflet strop cu strop, adăogind zi după zi la viața pustie a învinsului.

După două ierni de viață îngrozitoare, în care a răbdat de foame și de frig, în care a dormit într-o cafenea, ori jos, în odaia unui prietin de-o săptămîină, care pe urmă nu-l mai putea suferi, în care toți cei ce-au putut și-au bătut joc de el și l-au umilit, pentru că era un biet băiat bun și prost care nu pricepea viața, — a ieșit la al treilea vînt cald al lumii cu spinarea încovoiată, cu obrazii scofilciți și uscați, cu un lung gemăt de om slab, un lung gemăt înăbușit de amaruri și umilinți. Încet-încet, bucățile lui «versuri și proză» își făceau loc, încet-încet cumplitul vînt de sărăcie se potoli. — Dar acuma fața uscată rînjea des ; acuma omul, filfiindu-și pletele, vorbea pe stradă, și rîdea apucîndu-și nasul cu mîina : acuma omul

avea o bucurie ascunsă cînd putea și el, fricos, să rănească c-o vorbă. Acuma era cînele alungat, umilit, învins, care totuși întoarce capul și-și arată colții, ca într-un fulger.

Acum Ion Dumitrescu-Paltin sta cu capul rezemat pe mîna dreaptă și se gîndea la toate acestea. Și totuși, de la spate îl bătea căldura focului, și cu cîteva clipe mai înainte voise să scrie despre o sărbătoare într-un stornah.

Deocamdată lăsase povestea de sărbători, și gîndurile, colindînd întăi în anii apropiați, treceau încet spre vremuri mai vechi.

... A fost odată un băiat slab, pe care maică-sa îl bătea adesea, la care maică-sa se uita urît și cu nemulțămire totdeauna... A fost odată, într-o casă plină de nevoi, de amarurile unui popor care rar își putea îndrepta ochii spre sfîntul soare... A fost un băiat fără de noroc, fără dragoste, care n-a văzut pe tatăl său niciodată cu adevărat vesel... A fost odată...

— Da, da! mormăi Ion Dumitrescu-Paltin dînd din cap, dîntrodată înduioșat. Asta ar fi o istorie bună pentru domnul director...

Se înălță cu gîtul întins, și-și aprinse țigara stînsă. Hîrtia albă, înainte-i, pe masă, aștepta. Bună, istoria unor bieți oameni care au dragoste în sufletele lor și care nu pot s-o scoată de la fund, s-o facă să strălucească, peste nourii groși ai nenorocirilor.

— Nu, nu-i bună nici asta! șopti scriitorul dînd din cap. Asta ar fi ceva și mai trist!

...Atunci ce să scrie? Să scrie o istorie pentru tineri, din care să se înțeleagă lămurit: întăi că trebuie să felicitezi pe părinți, și al doilea că Domnul nostru Isus s-a născut într-un staul, spre fericirea oamenilor.

Tînărul își cuprinse nasul în mîni, cu obrazul încrețit iar de rîs.

— Stăi, stăi, tot mai am eu ceva bun. Asta n-am s-o fac...

Și iar își rezemă capu-n palma dreaptă.

Ce putea să scrie? Despre rătăcirile lui pe vremea sărbătorilor, în orașul ăsta mare, cu moartea în inimă, căutînd o zîmbire prietină? Nu. Nici despre vreo dragoste. Mai ales despre asta nu. Femeile l-au înșelat totdeauna!

Dar aceasta era o părere a lui Ion Dumitrescu-Paltin. Cum puteau să-l înșele femeile? Dacă el umbla cu chica în vînt și cu nasul pe sus ca un pre-pelicar, dacă se credea *irezistibil* și arunca priviri lungi spre ființi nevăzute, ele cel mult petreceau, rîzînd de multe ori, înduioșate cîteodată de această arătare ca din alte lumi, de acest om care trecea așa de nenorocit și așa de încrezător prin viață. Cine putea să-și simtă sufletul încălzit, inima bătînd, la vederea trupului încovoiat și a feței îmbătrînite, cu ochii neștiutori de copil bolnav? Și totuși omul se crezuse iubit, avusese desnădejdi adevărate. Și poate uneori pricepuse care-i adevărul, dar repede își întorsese fața și mintea spre altceva, ca și cum s-ar fi aflat în fața morții!

Despre moartea aceasta nu putea scrie!

Și deodată, cum un somn dulce îi cerca ochii și mădularele, desmoștenitul văzu departe, undeva, deschizîndu-se o lumină dulce în sărbători de iarnă. Iată case sub glugi de zăpadă, în umilitul tîrgușor, iată oameni încroșnați, îmbodoliți pînă peste ochi, umblînd vioi pe drumuri lucii, albe. Iată o sanie cu doi cai sforăitori, care trece în sunete argintii de zurgălăi. Copiii umblă cu steaua pe la ferestre, care parcă

așteaptă ca niște priviri blajine. S-aud cîntări, care urcă, coboară, se apropie, se depărtează — parcă ar fi cîntînd în albastrul neclintit de deasupra, în pulberi de fluturi și flori de iarnă, coruri zburătoare de serafimi. Și iată un copil, iată un om, a cărui inimă o simte Ion Dumitrescu-Paltin, iată-l cu steaua, întorcîndu-se cu inima caldă, spre casa părintească plină de lumină. Iși scutură de zăpadă botforii, se uită rîzînd pe fereastră, apoi intră. Și-l cuprind brațe moi, îl privesc ochii blînzi ai mamei, îl întrebă glasul domol al tatălui. Și în casă e o lumină lină, și miroase dulce a coajă de măr, a zahar ars, — și sufletul i se umple de o simțire străină, o simțire dumnezeiască, pe care nicicînd n-a încercat-o, ceva care-l înalță ușor și senin spre o lume a încîntării. Și inima-i bate grăbită, întâi încet, apoi surd, — și ochii i se măresc deodată în lucirea neclintită a lămpii.

— Da, asta ar fi o istorie frumoasă... foarte frumoasă !...

Și se gîndește omul că-i frumoasă întîmplarea aceasta ; o primește, o strînge cu toată inima-i rănită, cu ochii mari, de nenorocire, care n-au primit niciodată așa lumină, cu un suflet care niciodată n-a încercat-o, și care a vrut și ar vrea să fie adevăr aceste licăriri de vis.

— Asta-i frumoasă ! trebuie s-o scriu asta ! mormăie zîmbind scriitorul, și două fulgere lucesc deodată sub lampă, pe obrazul uscat.

Și-ncepu să scrie încet, cu ochii în lacrimi, titlul :
Amintiri din copilărie...

STRĂJERUL

Domnul Ghiță Samson, primarele târgușorului nostru, alaltăieri-sara se simțea foarte singur. După ce Lisaveta servitoarea, o femeie naltă cît un dragon și uscată ca o scîndură, strînse masa și-i aduse cafeaua, dumnealui rămase singur în sufrageria goală, pe gînduri, pe cînd un painjenis abia văzut, de aburi, se ridica din filigean, prin lumină, pe lîngă obrazu-i roșcovan, cu bărbia grea, rasă cu îngrijire. Ochii mici, îngropați sub frunte, îndărătul sprîncenelor groase, priveau țintă înainte; domnu Ghiță Samson se gîndea la singurătatea lui.

Intr-un târgușor ca vai de lume, cum e al nostru, ce poți face ? Nici tu cafenea, nici tu berărie, — nimic. Pe la ceasurile zece, toate prăvăliile închise : poți să dai cu tunul ! Ce să faci în așa pustietate ? Dacă întîrzii undeva, greu de venit acasă ; cele două, trei felinare mai mult fumegă decît ard. Ce te faci dacă dai într-un nămol, într-o băltoagă ?... Vezi dîmneata, de cînd se gîndește domnu Ghiță Samson să facă ceva pentru comună ! Dar unde are chip ! Cu slujba asta și cu grijile, e greu s-o scoți la un capăt. Multe are pe cap un primar. Trebuie să știi cum să învîrți treburile : să te

pui bine cu cutare, cu cutare, să bagi de samă, sus, la centru : nour ori soare ? E-he, cunoaște domnu Samson lumea !

Și iată că stă singur acasă. Cucoana Adela a plecat la Iași.

— Ce să faci la Eș, frate dragă ?

— Uite, am treabă : pentru rochia de bal, pentru pălăria de iarnă...

Așa-i, rochie de bal, pălărie de iarnă... O mulțime de marafeturi au cucoanele astea ! Iaca, asta-i a doua sară pe care o petrece singur. Când a ieșit pe înserate de la primărie, a trimes pe vătăjelul Ghiță Balan să cheme pe comisar, să petreacă nițel amîndoi, să bea un păhărel de vin și să joace un pichet : ca niște oameni cumsecade, într-o sară de toamnă. Dar și comisarul Leon Vasiliu era la Iași : a plecat la amiază.

— Ce dracu, frate, toată lumea pleacă la Iași ?

Cu gîndurile, era să uite cafeaua. O soarbe încet, cu înghițituri scurte, rezezi ; apoi se scoală sălătîndu-și de pe scaun burta mare și intră, cu ghetetele scîrțîind, în odaia de alături. Lisaveta a așternut, i-a pregătit papucii jos, pe blana de lup, ca totdeauna. Domnul primar se așează în jilț, lîngă pat. Scoate din buzunarul surtucului *Universul*. La primărie a cetit jumătate ; mai are jumătate. Se așează bine, c-un gemăt ușor de mulțămire, și începe a ceti vești din toată țara și din toate colțurile lumii. Afară a încetat vîntul care a bătut toată ziua ; abia mai adie suflarea-i tremurată pe la geamuri, ca o oftare, ca o strecurare de șoapte. — Bine-i, domnule, să stai așa, mulțămit și sătul, în casa ta, în scaunul tău moale, și să cetești colo despre toate drăciile din lume, și tu nici să te clintești, nici să-ți pese !

De la bucătărie vine, un răstimp, sunetul farfuriilor pe care le spală Lisaveta cu zgomot, ca totdeauna.

— Ce are ființa asta, frate dragă? tot sălbatică a rămas : iar trîntește și dărîmă farfuriile și tacîmurile... ce dracu !...

Dar domnu Ghiță e singur, și n-are cine-i răspunde. Glasul subțire al cucoanei Adela nu mai tresare :

— Ce să-i faci, dragă? Așa-s slugile...

Vezi dumneata, așa-s slugile. Are dreptate domnu Ghiță Samson cînd se poartă așa de aspru-n comuna lui.

— Ce? la mine, domnule, țăranul, cînd intră, căciula și-o lasă la ușă : să știe cu cine are de-a face...

Un glas parcă l-ar întreba în șoaptă :

— Dar la alegeri, cînd o fi să s-aleagă din nou primar? Heh! asta-i !... Spate să fie, domnule! De sus să zică : aprob! — și s-a sfîrșit! Stăm bine cu centrul !...

Domnul Ghiță Samson zîmbește, căci stă foarte bine cu centrul. Încolo, pe ceilalți îi poartă el cum vrea. Consilierii, săteni din cătunele de prin împrejurimi, tot niște oameni cumsecade. Cum au să-ndrăznească ei, în straiile lor țărănești, să se puie contra, cînd pe jiletca domnului primar lucește lanț de aur? Zice domnul primar : asta să se facă ! Și ei dau din cap pe rînd.

— *Ademitem ! ademitem !*

Ce știi ei, saracii !

Domnul primar iarăși zîmbește, căci în adevăr, ei, săracii, nu știu nimic, și dumnealui multe știe !

Ademitem, — și în fiecare dimineață cui trimet casapii mușchiul cel mai gras, iar pitarii pînea cea mai rumănă? *Ademitem*, dar cum dracul se face că-și rup sătenii osiile roților prin rătăcările drumului, în

mijlocul tîrgului? — Domnul Ghiță Samson zîmbește și cetește în gînd gazeta; cîteodată își mișcă buzele, pe cînd tăcerea mare ce s-a întins parcă-l strînge din toate părțile. Cînd mișcă mîna, gazeta tresare cu o foșnire aspră. Domnu Samson oftează adînc, și liniștea, o clipă înspăimîntată, iar îl împresură. Fleacuri toate: ți-ai făcut o poziție? stai în cuibul tău, cu banul tău, cu nevasta ta, cu mîncarea și cu vinișorul tău? S-a sfîrșit!

În căldura odăii, pleoapele-i lunecă odată pe luminile ochilor; capu-i scapătă scurt spre mîni. Îl ridică încet, cu grijă, cască cu lacrimi.

Unde era? Caută rîndul cu ochii măriți, dar simte cum o lene caldă îi pătrunde toate mădulele.

— Cum se moaie toate ciolănelele! murmură domnu Ghiță Samson cu înduioșare; și iar pierde șirul: o pînză de painjen îi tremură pe dinaintea ochilor.

Nu, nu-i chip să mai steie; trebuie să se culce. — Cîte ceasuri? Trebuie să fie nouă jumătate. Scoate ceasornicul și se uită la el lung, căscînd, cu fălcile pîriind. Nu, de abia nouă. Cam devreme... Asta-i: cînd ești singur, n-ai ce face! În alte seri stă de vorbă cu cucoana Adela, mai pune țara la cale cu prietenul Leon.

— Ce mai zici tu, comisarule? cum merge cu politica?

— Ai noștri, sireacii, răspunde comisarul, și privește rîzînd spre cucoana Adela.

Dumneai face un haz nemaipomenit! — Ș-așa trece vremea. Dar acuma ce să faci? Să te culci, ce să faci alta?

Își ridică suflînd greu trupul mare, iese în săliță, cearcă ușa care dă afară, la uliță, se întoarce, încuie ușa de la odaie, apoi se dezbracă repede, gîfîind. Se

închină două secunde, din obicei, după aceea se lasă pe salteaua moale. Patul țipă o dată, ca o ființă vie. Domnu Ghiță se întinde spre lampa care arde pe măsută, alături, și suflă o dată, tare, într-însa. Limba de lumină se lungeste ascuțită pînă-n vîrfurile țilindrului, fumegă o clipită, apoi se stînge cu un pîcîit ușor. În odaie a rămas o umbră lină prin care se cerne parcă rumeneala slabă a candeliei de subt icoanele din pereții răsăritului ; primarul își cufundă capu-n pernă, și cele două colțuri ascuțite, albe, se ridică de o parte și de alta ca niște urechi uriașe.

Pesemne din pricina singurătății îi vin domnului primar idei așa de ciudate, în ațipeala care-l cucerește încet-încet. — Ce caută la primărie țaranii ăștia ?

— Ce căutați, mă, aici ? ce vă zgîiți așa la mine, mă ? Ce este ? iar v-ați îmbătat ? iar ați băut ?

— Apoi să vezi, domnule *premare*...

— Ce să văd, mă, ce să văd ? Grija voastră am eu ? Pentru asta îmi plătește mie Statul, mă ? Am eu alte griji pe cap !

— Apoi să vedeți, cu beilicul ista... Cum să facem noi cincisprezece zile ? Domnu *pecheri*, domnu *preceptor*...

— Care picher, mă ? care perceptor ?... Ce stai, mă, cu căciula-n cap ? Sînteți în satul lui Cremene ? Unde vă treziți, mă ?...

Ce-i și cu țaranii ăștia ! gîndește domnu Ghiță Samson. Aiștia-s în stare să te ia pe sus, nu vor să știe de nimic, nici de masa ta, nici de somnul tău ; ei știu de ale lor ; ce le pasă ? Și te privesc pe sub căciulă, parcă le ninge și le plouă... Is în stare, domnule, să sară la dumneata, îți primejduiești viața cu ei !

— Parcă ce, dumneata nu te-ai trezit cu nevoi și cu mămăligă ? Nu tot dintre noi te-ai ridicat ?

. Poftim ! gîndește domnu primar, aiștia-s în stare să-ți zvîrlă în față orice obrăznicie !... Iți atentează și la viață, dacă vrei să mă crezi, zău is în stare să-ți atenteze și la viață !

Dar deodată Ghiță Samson tresare, se întoarce scurt în pat, cu ochii căscați ațintiți asupra ferestrei. Cineva bătuse de două ori foarte deslușit în cercevea : tac ! tac !

— Ce să fie ? se întrebă în sine domnu Ghiță Samson și înghiți greu, în sec. Dumnealui era om cam slab de inger și, în singurătatea în care se găsea, cine știe ce primejdii puteau veni. Mai ales că pusese dracul pe comisar să plece și el la Iași ! Asta mai trebuia !

Cu ochii mari privește țintă spre fereastră. Storul era numai pe jumătate lăsat, și bucata de geam neastupată răsărea ca o placă albăstrie, pe care pînă atunci n-o băgase în samă, o pată de umbră care ascundea o amenințare.

Ceva ca o mîină fișfi iarăși pe cercevele : o bătaie tare, scurtă, adîncă tresări în părete, apoi răspunse în clipa următoare în pieptul lui ; inima zvîcni scurt, se opri o clipă, după aceea începu a bate repede, spăriată, parcă răspundea grăbită bătăilor de afară. C-o abureală de sudoare pe tot trupul, Ghiță Samson se trezi pe marginea patului, cu picioarele-n papuci. Între frîntura lui de vis și-ntre o răzbunare sîngeroasă, o hăcuire cu toporul, o grozăvie roșie, se făcu, ca într-o lumină de fulger, o legătură. Și cînd un glas adînc, un strigăt amenințător și o sudalmă izbucniră la fereastră — întreaga lui ființă greoaie, înfricoșată, tremurînd, răsări în mijlocul odăii. Cu ochii nebuni privi spre gura sobei : parcă voia să se izbească acolo, să intre în ea ; făcu un pas grăbit spre pat : voia să-și grămădească subț el muntele de carne, — apoi, cu

părul zbîrlit și umed, se întoarse, se opri iar în mijlocul camerei.

Glasul vorbea iarăși, acum-a-l pricepea, acum-a-l cunoștea : era glasul străjerului Ghiță Balan, era glasul lui Ghiță Balan care alunga ceva, supărat, cu înjurături :

— *Hi, animală!* dă-te dracului! Mînca-ți-ar lupchii carnea și stăpînu-tău pielea! Ce te vîri sub fereastră, ha? vrei să mîninci steclă, boala dracului?

Atunci domnu primar, gîfîind, își luă repede paltonu-n spate, își îndesă căciula în cap, descuie cu mîna nesigură ușa, trecu prin săliță clămpănind din papuci, deschise ușa care da afară și făcu un pas peste prag.

— Ce-i, bre Balan, ce s-a întîmplat?

— Ia o boală de vacă, dom' primar! vaca lui Șloim tinichigiul... Și o umbră neagră se desprinse din colțul zidului. Străjerul, învălit în cojoc, cu căciula peste urechi, cu șpanga la subsuoară, făcu doi pași grei, cu cizmele-i mari care miroseau a dohot, și se apropie de ușă.

Domnu Samson simțea în piept o gîdilitură ciudată, limba-i tremură în gură ca de o bucurie mare: parcă nu putea să dea zbor cuvintelor.

— Vezi, bre Balan, de cînd mă gîndesc eu... cum umblă așa animalele de izbeliște... Dar parcă mai avem vreme?... Multe am eu pe cap...

Străjerul nu răspuse.

Primarul îl privi țintă :

— Ce zici tu, Balane, să-ți dau un păhărel de rum...
ți-o fi fiind frig...

— Dă, cam răcoare... răspuse domol omul.

O licărire de lună, strecurată din zare prin marginea unui nour, îi descoperi fața bărboasă, încrețită de năcazuri.

Domnu primar vorbi încet :

— Iaca, răsare și luna...

Apoi iar privi pe Balan, parcă atunci îl vedea întâia oară :

— E cam greu, bre, când ești singur... Iaca, mi-a plecat cucoana la Eș... Și l-a pus dracu și pe comisar să plece... O clipă se gândi : nu știa parcă ce să mai spuie. Da' tu cum o duci ?

— Apoi cum s-o duc ? mormăi săteanul ; ia, cum dă Dumnezeu !... de douăzeci de ani așa o duc... Vai de capul meu...

— Aha-da ! aha-da ! zicea primarul dînd din cap, și se gîndea că și-a făcut zadarnic spaimă ; dar, mai știi, ș-o nenorocire se putea întîmpla, — parcă ce-i viața omului ?

Tîrgul era cufundat într-o tăcere de mormînt ; Ghiță Balan sta sprijinit în șpangă, învălit în cojocul și-n năcăzurile lui.

— Hai ! hai să-ți dau un păhărel de rum ! zise înfiorat domnu Ghiță Samson. E frig al dracului și, de cînd m-am culcat, n-am putut închide ochii...

Stătu în cumpănă o clipă ; în urmă se răzgîndi :

— Adică ce ? Mai bine ți-oi da mîne de un păhărel de rachiu... Il bei la Iancu Ștern, ori la Șloim... Acu-s ostenit teribil !

Se trase în umbră, închise ușa, întoarse de două ori cheia. Pașii lui se auziră prin sală. Răzbătu pînă afară și scrișnitul cheii de la ușa odăii. După un răstimp, căzu repede și storul de la fereastră. Iar străjerul rămase singur, trist, neclintit, cu capul plecat, în luccirea lunii.

CEL ÎNTĂI

Cuconul Costache Baluș, om foarte cumsecade, după ce și-a pierdut viața în străinătăți, unde i-a încărunțit barba și i-a căzut părul de și tânăr încă, plictisit în cele din urmă, s-a hotărât să se întoarcă în țară. Doisprezece ani de zile bătuse bulevardele Parisului și cafenelele pline de rătăcii lumii întregi, zi cu zi lăsase acolo fișii din inima și din trupul lui ca-n niște spini, și dintrodată se trezise străin și dezgustat de toate, ostenit de o viață fără folos. Ca de niște lucruri vechi și dragi își amintea de întâmplările celei dintăi tinereți; cu o înduioșare pe care multă vreme n-o bănuise, într-o bună dimineață, în patul neprietesc al otelului rece, începu să viseze la pământul țării și la moșia pe care i-o lăsase bătrînul Ionică Baluș. Ca niște lumini trandafirii de asfințit, dulci și duioase, izvorîră din uitare calde amintiri și luminară deodată amurgul acela al trudei și al plictiseli. Și iată că omul atîta vreme înstrăinat simți în el o putere și o dorință nebiruită de a se întoarce la cămin.

Și a pornit deodată, hotărît cu desăvîrșire. Cel întăi gînd a fost pentru curtea veche boierească, în care își

petrecuse viața întreagă bătrînul, în care bătrînul murise senin, după o viață de dreptate și de muncă. La mormîntul tatălui voia să se ducă întăi cuconul Costache Baluș, acolo la moșia din ținutul Tecuciului rămasă în părăsire, pe mîna unui arendaș străin. Simțea ș-o bucurie la gîndul că va lua în stăpînire iar pămîntul părintesc, în mijlocul țaranilor blajini și credincioși, că va călca iar brazda care îl hrănise și-i adusesese plăcerile tinereții, că-l vor bate din nou vînturile și soarele țării, strecurîndu-i o tinereță nouă în sînge.

Ziua aceasta în care trenul îl purtase grabnic spre Moldova-de-Jos trebuia să rămîie neuitată : îi adusesse o tulburare mare, o fierbințeală ciudată, o amețală, o împaijenire a ochilor. Acum, răsturnat în poștalionul larg, pe gînduri, privea cu ochii încălziți înainte, spre dealurile și văile bucurate de primăvară, pierdute în depărtări într-o pîclă abia văzută. Poate și pămîntul țării răsfla aburii deșteptării, dar poate și ochii albaștri ai boierului priveau înainte, cu gînduri din trecut, printr-o ceață de înduișare.

Cînd șurugiul, după un popas scurt, după ce adăpase caii, sări iar pe capră și pocni din harapnic, cuconul Costache Baluș întrebă :

— Mult mai avem, băiete ?

Șurugiul răspunse, dînd drumul cailor :

— Da' de unde ! O fugă bună de cal... Cînd însearează, ajungem și noi...

Bun ! gîndi boierul oftînd adînc. Și parcă începea să deslușească împrejurimile, să-și aducă aminte de locuri pe care le văzuse demult, în copilărie. — Da, își aducea aminte : are de trecut prin pădurea Hoțului, prin două ori trei sate răzlețite în văi, pe urmă peste podul Siretului, — și după Siret intră dintrodată în sat la Bălușești. — De mult n-am mai mîncat mîn-

cări moldovenești ! se gîndea boierul. Am să pun pe femeia vechilului să-mi facă un pui cu smîntînă ! Și gîndindu-se, zîmbea și privea la spatele lat, înfășurat în bundă, al vizitiului. Ce-au să zică sătenii ? Cu ce om de-ai lui, de pe pămîntul său, se va întîlni întăi ? De bună-samă că nu-l va mai cunoaște nimeni, dar poate că se vor bucura toți aducîndu-și aminte de vremurile line ale boierului bătrîn. Și parcă încet-încet sufletul i se umplea de vorbe bune, calde, de o milă mare pentru oamenii aceia umiliți care au muncit atît pentru plăcerile lui din țări străine.

Se așeză mai bine în colțul lui și strigă tare spre surugiu :

— Da' la Siret tot pod umblător este ?

— Tot, tot...Numai de nu l-a fi rupt apa, că am auzit că vine avan Siretul... S-au topit omături multe în sus, ș-a și plouat mult zilele trecute... Iaca, și acuma fac nourii a ploaie... Dar poate a da Dumnezeu ș-om ajunge la vreme...

Boierul începu să se uite bănuitor la cer. Soarele se cufunda în îngrămădiri de nourii sîngeroși, zările depărtării erau tulburi. Într-adevăr se putea întîmpla ceva ; furtunile primăverii sînt minioase și repezi, nici nu știi cînd te prind în vîrtejul lor. Dar poate nu i s-a întîmpla nimic ș-a ajunge cu bine acasă.

Gînduri multe, curioase și felurite îi veneau, îl părăseau, iar veneau.

Se gîndi un timp la întîmplări mărunte din copilărie pe cînd trăia bătrînul: se gîndi la o slugă veche, moș Neculai Haram, care știa să lecuiască vitele bolnave, și care-l lua uneori în plimbare pe marginea drumurilor, la strîns buruiene ; apoi își aduse aminte de cîțiva cîni credincioși cu care se hîrjonea în livada întinsă ; despre o noapte cînd erau să calce hoții

curtea boierească ; despre o iarnă care a îngropat curțile sub zăpadă ; despre o poveste lungă-lungă a bucătăresei, poveste lungă amestecată cu prăjituri cu nuci ; zîmbind își perinda printr-o lumină de vis multe clipe ale trecutului înmormîntat, pe cînd caii fugeau sforăind, pe cînd trăsura duruia înăbușit pe șoseaua umedă. — Apoi deodată, ca deșteptat, privi uimit împrejurimile. Pădurea, cu muguri abia zăriți, străjuia drumul de o parte și de alta.

Un miros tare de umezeală trecea ca printr-o văgăună, cu un vînt iute.

Și deasupra o boltă de nouri plumburii se întărea, părea neclintită, sprijinită pe zările nevăzute.

Cînd poștalionul ieși din pădure, înserarea cuprinsese pămîntul. Vîntul răsunător frămînta în urmă pădurea cu vuiet de ape și trecea în larguri ca o suflare de mînie. Rostogoliri de nouri veneau din urmă, de la munți, și vîntul pornit tot din acea parte dădea zbor furtunos trăsurii, răsfirînd cu șuiere de mînie cozile și coamele cailor. Surugiul își îndesă căciula bine în cap, dădu fugarilor cîteva bice. Apoi deodată îi opri, sări de pe capră și ridică poclitul.

— Are să vie ploaie mare, boierule ! Cred c-ar fi bine să ne oprim undeva...

— De ce să ne oprim ? Nu mai avem mult pînă la pod...

Omul clătină din cap :

— Așa-i, nu mai este mult... Și se puse să-și tragă sumanul pe mîniei.

După aceea, caii arși de harapnic porniră furtunoși.

Întinericul stăpînea cîmpiile ; de sub poclit boierul nu mai vedea nimic ; auzi numai într-un tîrziu bătaia grăbită de darabană a ploii mînioase ; se simțea dus

ca vîntul de repede, închidea uneori ochii cu frînturi de gînduri, îi deschidea iar, cu oarecare neliniște.

— De n-ar fi luat Siretul podul ! De-aș putea trece !...

Și aștepta în întunecimea grea a trăsurii. Așa merse multă vreme prin talazurile negre ale nopții, prin ploaia frămîntată de vînt, biciuit din cînd în cînd de învăluiri de stropi ghețoși. Apoi deodată se simți dus la vale, auzi răcnetele vizitiului, și trăsura se opri scurt.

— Măi podar, măi !... ieși afară să trecem dincolo...

Trecu un timp. Surugiul izbucni iar, fioros :

— N-auzi, măăă ! Ieși să trecem balta, măăă !...

Un glas sfîrticat de filfiirile furtunii răzbătu prin duruitul ploii :

— Cine-i ?

— Uite, măi creștine, vrea să treacă boierul dincolo. Trecem ?

— Trecem, măi frate, de ce nu ? numai să putem !

Costache Baluș voi să scoată capul pe sub poclit, ca să vadă pe cel dintăi om de pe moșia lui ; dar un val iule, un amestec de vînt și apă, îl izbi drept în ochi, și-și trase repede, la adăpost, capul.

Se simți pornit încet, cu fereală ; roatele săltară pe podul umblător ; auzea glasurile oamenilor care ajutau, deosebea vorba surugiului care domolea caii ; apoi zvonul glasurilor crescuseră, se simți săltat o dată, de două ori, — și dintrodată răcnete porniră, o învălmășeală sălbatică de voci întăritate. Acum cunoștea glasul podarului, îl auzea urlînd :

— Inapoi, mă ! vine apa mare ! ne rupe, ne duce la vale, se întinde odgonul, pîrîie ! Inapoi !

Și deodată îi năvăli în toată ființa fiorul unei frici nebune ; își încheie, cu mîinile tremurînd, paltonul la

gît, își îndesă bine pălăria de pîslă în cap, și se năpusti pe scară. Ploaia furioasă îi învălui barba, îi sfichiui obrazii, îl opri. Se simți strîns în brațe tari ca niște coarde de oțel, auzi pe podar răcnindu-i la ureche :

— Unde te duci, cucoane ? Vrei să sari în ballă ?... Suie înapoi, în trăsură, că te scoatem noi la mal, n-ai grijă !...

Dar boierul n-asculta. Cu o mîină se ținea de fierul poclitului, cu alta își cuprinsese pălăria ; și, pe cînd furtuna îi învăluia mantaua în toate părțile, el cerca să răzbată întunecimea oarbă din juru-i. Dar nu vedea nimic. Sus, văzduh de păcură ; în jur un zid nepătruns de întuneric ; numai umbrele nelămurite ale oamenilor, lîngă el, în jurul unui felinar sărac, lăsat jos pe bîrne, le vedea mișcîndu-se încordate, cu grămezi de păr spulberate, cu șuvițe de păr umede care-i plesneau fața ; simțea în juru-i, pe pod, o încordare uriașă de brațe care țrăgeau pe odgon șăicile la malul abia părăsit. Jos valurile se zbăteau, întindeau aripi umede și fulgerătoare, sîngerate de lumina felinarului, și se răsfrîngeau îndărăt mugînd, horcăind ca într-o durere de moarte. Și la țärm, aproape, căsuța podarului deschidea un ochi îngrozit, roșu, asupra mîniei de sub malul prăpăstios.

Glasurile se amestecau :

— Ho ! Ho ! încet ! Dehamă caii : Trage trăsura !
Ține bine, că ne ducem dracului !

O figură bărboasă se grămădi asupra lui.

Acesta-i podarul ! gîndi Costache Baluș. El nici nu știe că eu sînt stăpînul lui !

— Boierule, nu stă aici, nu vezi ce cumpănă ? Suie malul și intră în casă de te zbicește... Stai la noi

pîn' ce trece furtuna ; acu nu-i chip să răzbatem! Noi, aici afară, avem de furcă !

Prin vîntul care îl trăgea parcă îndărăt, spre apă, Costache Baluş sui malul. Oamenii cu zvonurile glasurilor tari rămaseră jos, în lucirea de sînge a felinarului, în fulgerările fioroase ale mîniei apelor.

Bătu în uşă grăbit.

Un glas moale răzbătu dinlăuntru. Bătu a doua oară. Clampa sună şi uşa se deschise. Un val de lumină izbucni şi-i învălui o clipă obrazul. O babă adusă de şele îl privea cu capul pornit înainte, cu ochii mici, blînzi.

— Tu eşti, Ionică ? Ce-i ? Apa mare ? Aşa-i, dragu mamei ? Mare spaimă !

Apoi deodată făcu un pas îndărăt, cu ochii căscaţi, îngrozită.

— Vai de mine şi de mine ! dacă n-am crezut că-i Ionică !... Ca două picături de apă... aşa sameni !...

Vorba-i muri în gîtlej. Şovăi îndărăt încet, privind ţintă la boierul încremenit.

— Doamne ! Doamne ! Vai de sufletul meu !

Cu obrazul răvăşit, se trase în umbră, lîngă horn, se lăsă pe scăunaşul de lîngă vatră, cu ochii aţintiţi asupra boierului, cu ochii plini ca de o flacără de nebunie.

— Boierule, nu eşti dumneata feciorul lui cuconu Ionică ?...

Costache Baluş închisese uşa în urma lui, îşi luase pălăria udă din cap, voia să se dezbrace de manta.

— Da, eu sînt ; dar cum m-ai cunoscut aşa de repede ? Ce este ? De ce te-ai spăriat ?

Bătrîna îl privea ţintă şi clătina din cap. Nu răspunse nimic ; îl privea cu îndărătnicie, cu ochii îngroziţi. Şi deodată o scăpărare de lumină trecu prin

mintea boierului. Privind pe babă, dintrodată înțelese. Pricepu de ce semăna ca două picături de apă cu podarul, cu băiatul bătrinei. Un fulger de lumină și o izbitură scurtă în partea stîngă a pieptului: inima i se strînse dureros. Așa îmbrăcat se lăsă în neștire pe scăunașul de dinaintea focului. Gîndul, priceperea îi sfredelea creierul. Înțelegea, înțelegea însfîrșit că podarul, cel dintăi om de pe moșia lui, care-l întîmpinase, cu care vorbise, era fratele lui, era feciorul bătrînului Ionică Baluș; — și baba sta în colțul ei înghețată, într-o tăcere de groază.

Vîntul și ploaia și apele Siretului răzbăteau cu freamăt adînc de-afară.

În bordeiul strîmt, în lumina roșcată a gazorniței, boierul se gîndea, își acoperea obrazul cu palmele, își strîngea fruntea înfierbîntată între degete.

Lîngă soba veche, aproape de el, un greier porni încet scîrșîitu-i melancolic și monoton: cri-cri-cri! Boierul sta nemișcat, aștepta parcă ceva și nu știa ce, aștepta cu sufletul tremurînd zvonurile de-afară, aștepta pașii omului care-i ieșise întăi înainte, — și scîrșîitul greierului parcă era o pilă care-i rodea colturile îndurerate ale frunții.

Nici nu și-a dat sama cît a stat așa. Nici nu și-a dat sama cînd a ridicat capul și a întrebat pe bătrînă:

-- Da' moșneagul unde-i?...

Baba tresări, cu un glas pierdut, cu un tremur, c-o oftare:

— Moșneagul a murit de mult!...

I se zbătea limba în gură, de abia grăia, și-l privea c-o îndărătnicie grozavă.

Iar Costache Baluș voia să mai întrebe multe lucruri din trecut, din trecutul acela îndepărtat care-l chemase ca o lumină blîndă, ca un cîntec blajin, din

trecutul amar al femeii care-și petrecuse viața de osîndă acolo, în capul podului de peste Siret, crescînd un rob obijduit al muncii, un frate al lui totuși, voia să întrebe, să ajute, să reverse asupra colțului aceleia de întuneric toată lumina milei care izbucnise în el, și totuși nu putea, nu mai putea scoate un cuvînt, nu putea face o mișcare : căci de dincolo, de dincolo de ușă, din cumpăna, din minia de-afară, parcă venea amenințarea unui nedreptățit. Sta înlemnit. Și bătrîna înghețase la locul ei. Și greierul cînta ca în vechi vremuri ale tinereții : cri-cri-cri-cri ! Și boierul se gîndea cum se va ridica din locu-i de osîndă în fața privirilor celui dintăi om care-l întîmpinase pe moșia părintească.

PLOPUL

—SCRISOARE—

Eram foarte bine dispus în ziua aceea, a balului. Petrecerile de obicei nu prea îmi plăceau, dar în sara aceea trebuia să se întâmple ceva însemnat în viața mea. Și ca la o deosebită solemnitățe, simțeam că pregătirea va fi lucrul de căpetenie, cel greu.

Cu visurile, cu o scrisoare pe care de zece ori o începusem și la urmă o lăsasem neisprăvită, vremea trecu, și băgai de samă că amurgul a venit și eu încă nu m-am pregătit. Surorile mele erau gata și așteptau drepte și albe pe scaune, iar mama, văzindu-mă zbîrjit ca de pe altă lume, pocni din palme, își făcu cruce și-și înălță ochii la cer.

Mă repezii ca o furtună în toate părțile : eram cavalerul cucoanelor și trebuia să fiu la moment gata !

E-ei, ce-i de făcut ? — Cămașă curată cu greu gătesc... Un guler cam larg într-un fund de saltar... Butonii împrăștiați în toate părțile anevoie îi adun... Parc-aș fi osînditul care avea a păzi turma de iepuri... Manșete pînă-n vârful degetelor... Mănuși albe, foarte albe... Socot că-s gata, vreau să mă îndrept spre oglindă, cînd un gînd îmi fulgeră prin minte : trebuie

să mă pieptăn... Dau fuga la gavanoșelul cu pomadă, vîr degetele în el, întind în palmă unsoarea și-mi ciufulesc, îmi ridic vîlvoi într-o clipă tot părul din cap... Acu mă uit în oglindă și, cu pieptenele, îmi aleg o cărare foarte dreaptă, ca un adevărat tînar care vrea să facă o cucerire.

Mă priveam destul de mulțămît în oglindă, cînd... ce să vezi? Credeam că-i o părere... mi se pare că... a, da! lipsește cravata... Ia-o de unde nu-i... Dar noroc că mi-am adus aminte... Pe masă nu-i, pe scaun nu-i, nu-i nici sub pat... Mă scol nemulțămît de pe fotoliul în care mă trîntisem... Cravata iese la lumină, pe fotoliu, destul de boțită...

Mi-am pus și cravata. Foarte bine... Mă uit în oglindă iar, și prind a rîde... Mi se pare că nu-s tocmai urît... Uite cărarea foarte regulată, uite obrajii rumeni, și chiar mustața parcă-parcă e mai răsărită decît de obicei...

Dar tot a mai rămas ceva. Eram să ies cu ghetetele nevăcsuite. Atîta-mi trebuia! Dau năvală la bucătărie, mă învîrt, mă sucesc, mă las în genunchi, mă întind pe sub pat... Tocmai în fundul supatului și vacsul... De-ar ști mama că mă trîntesc la pămînt cu pantalonii cei noi, negri! — Umflu peria, scuipe, dau pe botine: lustru ceva pe dinainte, dinapoia rămîne în uitare, — dar n-are a face... cînd e omul grăbit, merge ș-așa.

Dar acu altă belea. M-am murdărit pe mîni. Nu-i nimic; mînușile să trăiască! Pun mînușile, ridicînd pe sus mîinile și mișcînd în toate felurile degetele, apoi năvălesc în odaia cea mare și strig cît ce pot, vesel:

— Gata!

Asta s-a întîmplat foarte de multă vreme, cînd eram tînăr, un copilandru, și cînd îți zicam *duduie Olimpie...* N-ai băgat niciodată de samă în acele vremuri ce înmlădiere caldă avea glasul meu cînd rostea domol, parcă le primea din inimă, aceste două vorbe... Imi bătea inima, închideam ochii cînd le rosteam : duduie Olimpie !

Poate-a fost mai bine că n-ai înțeles dragostea tainică a tinereții mele, tu, fata mîndră și sărbătorită a tîrgușorului nostru. În viforul vieții, pînă acum poate se ducea și fericirea aceea. Așa, acum, în amurg, o slabă lumină vine din trecut ca un zîmbet și un gînd naște : puteam să fiu fericit ! Așa de puțin noroc am avut în viață, așa de sărac în clipe luminoase am fost, încît gîndul că aș fi putut și eu să am o bucurie mare, mă grăbesc a-l primi ca pe o mîngîietoare solie.

Dar tu poate tresari uimită, cu același gînd. În năcazurile vieții tale, această veste a unei tainice iubiri de demult se strecoară, te înfășură ca o adiere de pe florile ruinilor. Rămii pe gînduri, cu ochii pe aceste foi de hîrtie, și te întrebi : cînd ? cum ? — Da, e plăcut să te cufunzi așa în trecut înflorit, la sfîrșit de toamnă, cu ochii rătăciți pe livezile galbene, pe cînd zvonuri moi, depărtate cîntece melancolice, se înalță în văzduhul liniștit, în lumina aurie, și vin, abia ajung murind pînă la tine. E plăcut să stai așa și să ascuți ca pe o baladă, în tristeța toamnei, povestea dragostii mele.

De bună-samă, nu-ți mai aduci aminte de peripețiile balului aceleuia, în alt tîrgușor, într-o mulțime înfierbîntată de oameni, în larma muzicilor și a glasurilor. Eu, cu tremurul inimii mele, abia mă strecuram de ici-colo, ca să te pot vedea surîzătoare în

lumina puternică a lumînărilor. Și poate nici de întoarcerea cu trăsurile nu-ți aduci aminte, în zori de zi, când răsăritul era spintecat de o sabie înflăcărată, când ne-am oprit pe deal, deasupra tîrgușorului nostru și deasupra Trotușului, lîngă plopul cel uriaș.

Făceau popas șase trăsuri încărcate, și noi doi ne alesesem din învălmășeală și pășeam pe drum încet prin aerul limpede și răcoros al dimineții.

Plopul tremurător, bătrînul plop era o minune și o mîndrie pentru un tîrg întreg de oameni. Trunchiul gros abia îl puteau cuprinde, întinzînd brațele, patru oameni. Și ramurile dese se înălțau nesfîrșite, voiau parcă să spargă cerul. Și frunzele mărunte neconținut tremurau acolo în vîrfurile dealului și alegeau o slabă și dulce melodie, sclipind în soare, sclipind în umbră; cîntau și când văzduhul era neclintit, și părea atunci că un suflet lăuntric al plopului poartă nemăsurata povară de frunze dese.

Încet intrarăm sub bolta plopului, sub tremurul frunzelor. Se înflăcăra răsăritul tot mai tare și tîrgul se lămurea negru pe vîlvoarea zării. Și eu pășeam lîngă tine și ascultam cum îmi bate inima în piept. Ridicam din cînd în cînd ochii și te priveam: mă uitam îndelung la fața albă, rumenită ușor în umerii obrazilor, la ochii negri, mari, care priveau înainte, neclintiți, ca într-un viș. Și cum creștea pojarul răsăritului, creștea și-n mine un tremur mare, creștea și în mine puterea unui val care bate-n zăgazuri, și-mi venea să strig acolo, lîngă tine, în cuvinte de foc, iubirea care mă mistuia.

Dar frunzele plopului uriaș susurau deasupra. Erau șoapte vii, și parcă răspundeau chemărilor mele lăuntrice. N-am gemut, n-am strigat. Am șoptit:

— I-auzi cum murmură plopul...

Tu priveai înainte, cufundată în gîndurile tale. Și eu iar m-am cutremurat cînd am rostit, abia auzit :

— Dudaie Olimpie...

Și nici de data asta nu m-ai auzit. Era în aceste două cuvinte îngrămădită atîta patimă, așa de tare tremurau, încît, dacă le-ai fi auzit, ai fi înțeles ce foc mă arde de vreme multă, și te-ai fi plecat spre mine.

Dar tu n-ai auzit. Și ne-am oprit sub bolta neagră de frunze, lîngă trunchiul uriașului.

Și-n durerea mea nu mă mai uitam la tine ; ascultam susurul frunzelor ; priveam, în creșterea luminii răsăritului, cum pe o margine de cîmp alba așa de multă păpădie, încît se părea că deasupra ierbii a căzut o ușoară ninsoare ; priveam după aceea mai departe spre cimitirul tîrgușorului nostru, trist cimitir spre care mă purtam cu gîndul oelor optsprezece ani ai mei. Crucile strîmbe păreau ființi îndurerate care se apleacă plîngînd, cu brațele întinse în laturi, asupra mormintelor.

Și așa, tu n-ai auzit și n-ai înțeles, și niciodată n-ai știut ce dragoste cumplită mă poartă pe drumurile tale.

Iar acuma multă vreme a trecut de-atunci, duduie Olimpie ! Și-n zi palidă de toamnă, cetești aceste mărturisiri, și rămîi pe gînduri, cu ochii negri cufundați în întunericul trecutului spre clipa *aceea* picurată în veșnicie.

Stai pe gînduri la fereastra deschisă, și numeri anii care s-au strecurat. Întrebi trecutul cu durerile lui, cu amarurile lui, și poate cauți a înțelege ceva din aceste mărturisiri tîrzii.

Am fost, duduie Olimpie, azi pînă la uriașul plop sub frunzișul căruia mi-a tremurat în tinereță inima.

Și acolo, lângă el, mi-am adus aminte de durerea mea, de sfioasa murmurare a celor două cuvinte.

Prin plop sute de ierni și-au dus nedomolitele mâinii ale vijeliilor; prin plopul uriaș în sute de primăveri a trecut vântul învierii; și într-o primăvară și noi ne-am oprit o clipă subț el. Ca o ființă vie își tremura necurmatul murmur, sugerea pământului rîul de viață care urca pînă-n cele mai mărunte ramuri, spre cer. Și iată că-n primăvara aceasta bătrînul a murit; izvorul vieții a secat; frunze n-au mai dat pe crengi; și ramurile goale au rămas negre, îndreptate spre cerul adînc, triste și pustii.

M-am oprit cu inima îndoită în locul unde m-am oprit și odinioară. Pe iarba arsă a costișei, filifia, la o adiere ușoară, rețeaua întinsă, argintie, a painjenii-șului de toamnă; un stol de grauri, tremurînd, se pierdu într-un zbor grăbit spre cer; și în singurătatea locului, într-un tîrziu, veni o aburire de vînt care trecu ca un gemăt dulce prin ramurile negre de deasupra mea...

Ș-acolo, lângă mort, m-am gîndit la tine și la duioasa dragoste a tinereții mele...

PUSTIUL

I

Cum mergi spre Roman, pe frumoasa șosea străjuită de copaci bătrâni, „șoseaua lui Mihalache Sturza“, după ce-ai trecut de hanul Iancului și-ai suit o țîră de deal în trapul cailor, — deodată ți se desfășoară înaintea șesul Moldovei cu rețelele frînte de ape argintii, cu pîlcurile întunecoase ale zăvoaielor, cu satele pierdute ca-ntr-o ceață, cu valurile dealurilor păduroase, cu crestele munților albaștri dincolo, cine știe unde, în depărtări tainice.

Și deodată ochii deprinși cu întinderea prind un fulger, apoi zăresc, între patru șiruri de plopi înalți, subțiri, cu ramurile grămădite spre vârful săgetînd spre cer, acoperișul de tablă roșie al curților de la Merișeni. Aproape de ele, la marginea unui parc întins, se înalță biserica, de la care pornește satul printre pîlcuri de verdeață.

Mergi pe șosea și multă vreme privești spre locurile acelea tăcute, care se zugrăvesc cu putere pe cerul roșu al asfințitului. Numai sclipirile Moldovei trimet fulgerări trecătoare și par ceva viu în depărtări neclintite. Pe urmă cobori într-o vale, și tot ce-ai văzut, pînă-n munți, cu pulbera care plutea ca un vâl mis-

terios, cu colorile șterse, cu lucrurile văzute nelămurit ca printr-o bură, prin ochii plini de gânduri, totul a dispărut, parcă s-ar fi scufundat. Poate nu vei mai trece pe-acolo, și nu te-ai gândit nici o clipă la viața care se frământă în colțișorul acela așa de frumos.

Acolo trăiește domnița Maria, văduva unui «principe», a unei beizadele, Dumitru. Un principe care purtase capul sus, privise în juru-i, cât trăise, cu buza de jos răsfrîntă, bătuse cu cravașa pe țărani, pentru că așa se cuvine, și uimise Romanul și Iașii cu caritele-i cu marcă aurită, cu cei șase sirepi care mînceau pămîntul ducînd pe principele de la Merișeni în goană nebună printre nemernicii lumii aceștia.

Beizadea Dumitru fusese un om care nu făcuse nimic în viață. Fumase, jucase cărți, spăriase oamenii cu nebuniile lui și vînașe prin toți codrii împrejurimilor, cu alaiuri de prietini veniți de la Iași. Mai ales vînatul era plăcerea lui. Se făceau pregătiri mari, porneau ca niște oști războitoare și, după ce vărsau cu bucurie sîngele animalelor necuvîntătoare, desfundau buțile cu vin și începeau niște chefuri ca în vremurile cele mari, după care pușcașii satului trebuiau să aducă cu cerga la curte pe beizadea Dumitru.

Domnița Maria, fata logofătului Grigorașcu, boier mare din Țara de Jos, fusese crescută cu grijă și cu dragoste. Fusese în Apus multă vreme, văzuse toate minunile Franței și Italiei, își umpluse sufletul tînar de toată literatura răsunătoare din începutul veacului trecut, — apoi, dintrodată căsătorită, se trezise în acest colț de țară, totdeauna singură, cu gânduri și cu lacrimi, arare cu bărbatul pe care încet-încet îl disprețuia, după ce nu putuse să-l iubească, cu toate că era plin de foc și de tinereță. Urît și destrăbălat,

cercăse s-o țină ca o sclavă pe care o adusese la curtea lui pentru plăcere.

Dar fetița tânără, așa de blajină și de gingașă, deodată își ridicase fruntea și-l fulgerase cu ochi plini de dispreț. Și viața lor cursese cu izbucniri furtunoase, cu tăceri de ghiață, în care sufletul curat al Mariei se oțelea pentru o viață de tăcere, de răbdare, de cinste desăvârșită, de dragoste caldă pentru cei doi copii care veniseră ca două luciri de soare în viața ei mohorită.

Disprețuit, umilit de nevasta lîngă care se simțea mic și josnic în fiecare clipă, beizadea Dumitru se întoarse spre vîrtejul furtunos al plăcerilor, pînă cînd, într-un rînd, la o vînătoare, un glonte rătăcitor, venit cine știe de unde, îl izbise sub frunte, într-un ochi, și-l doborîse pentru vecie în țărîină, ca pe o sălbătăciune a pădurii.

În urma lui, domnița rămăsese înmormîntată în curțile-i mari, în parcul vechi, cu cei doi copii, hotărîtă la o viață aspră pe care o socotea ca o datorie, cu zîmbetul fericirii pentru totdeauna șters de pe față-i, cu sufletul ca un mormînt în care-și închisese visurile tinereții.

Cincisprezece ani curseseră de la moartea năprasnică a lui beizadea Dumitru, și domnița Maria dusesse o viață lină, fără nici o bucurie, în curțile ei largi, lîngă biserica ei și a norodului din Merișeni, în parcul vechi, plin de umbră, de tăceri, de șoapte, cu un suflet închis pentru oricine.

Și acum, într-o sîmbătă dimineață, ca și în cei cincisprezece ani trecuți, domnița se sculă tot la șase ceasuri și ieși încet, cu fața albă neclintită, cu ochii mari, negri sub coroana de păr cărunț, în mîngîierile soarelui. Potrivit de înaltă, purtîndu-și dreaptă cei patruzeci de ani, în obișnuita-i rochie neagră de matasă,

se opri o clipă în cerdacul larg, și de acolo de sus, își plimbă privirile liniștite, încet, pe deasupra câmpiilor semănate, care se întindeau departe, spre drumul mare, dincolo de zidul curții și dincolo de oastea de ploi înconjurătoare. Apoi coborî treptele de piatră în ogradă.

Grajdurile, acoperite cu tablă roșie, se ridicau în fund. Vataful bătrîn, alb, în straie de șiac, aștepta în mijlocul curții. Dădea domol porunci la argați, care treceau cu căldări de apă, cu șumuiage de paie, cu furci, nalți și spătoși, cu chica mare, cu brațele puternice. Cum văzu pe domniță, se închină, cu un zîmbet bun de slugă bătrînă.

— Sărut mîna, măria ta.

— Bună dimineața, Alisandre. Bine, pace ?

— Bine, măria ta, ca întotdeauna.

Domnița Maria intră în grajd. Privi cu luare-aminte, ca în fiecare dimineață, la cei zece cai negri, care-și mînceau liniștit tainul cu boturile lîngă iesle. Cînd intră stăpîna, își întoarseră încet capetele cu ochii blînzi. Domnița trecu, ieși pe altă ușă. Vataful pășea ușor, fără zgomot, în urma ei.

— S-a sfîrșit carnea pentru argați, Alisandre ?

— Da, mai avem pe azi ! răspunse vataful, tresărind și apropiindu-se repede.

— Atunci vezi să se taie un porc și să-mi aduci aminte, să însemnăm la condică.

— Da, măria ta, șopti Alisandru, dînd adînc din cap, de sus în jos.

Cu aceeași liniște, cu același pas măsurat, domnița trecu spre fundul ogrăzii mari, unde femeii mulgeau vacile și mugeau dulce viței ; cu același glas, nici mai tare, nici mai slab, făcu obișnuitele întrebări vatafului, care răspundea cu obrazul îngrijorat, cu ochii ațintiți

la ea ; într-aceiași chip deschise ușa de la ogrăgioara paserilor și măcăirile rațelor, gîgîirile gîștelor îi făcură aceeași primire zgomotoasă. Apoi, cînd să treacă spre odăile slugilor și spre bucătărie, aceeași învăluire de aripi pîrîi pe deasupra și un zbor mare de porumbei se lăsă în juru-i, împestriînd bătătura. O femeie naltă, cărunță, cu ochii zîmbitori, ieși îndată cu un săculeț de grîu ; se apropie, îl întinse domniței sărutîndu-i dreapta, apoi se retrase în tăcere. Domnița prinse a zvîrli boabe în juru-i și porumbeii se îngrămădeau, băteau din aripi, se apropiau blînzi de rochia neagră, de palma întinsă.

— Să vii sus la porunci, zise apoi stăpîna întorcîndu-se pe jumătate și întinzînd vataului săculețul gol.

— Indată, măria ta !

Și în urma domniței urcă și el scările tiptil, cu sfială. În cerdacul larg, în lumina dulce a dimineții de mai, domnița se așezase în jilțu-i larg, lîngă măsuta scundă, pe care scotea aburi cafeaua cu lapte. Catastiful de cheltuieli aștepta alături. Domnița îl deschise și prinse a însemna în el și a da porunci vataului : cîți oameni să puie la lucru pe cîmp, cîți în jurul curții, cît să le plătească, ce să le dea de mîncare.

— Acuma du-te ! zise ea domol și așeză condica pe măsută. Să vie bucătarul.

Singură, pe gînduri, sorbea din ceașca de porțelan, cu ochii duși pe întinderile înecate în aurul soarelui.

Bucătarul, în papuci, sosise ușor și aștepta neclintit, la o parte. Domnița întoarse capul, îl privi cîtăva vreme gîndindu-se, apoi începu să-i spuie rar ce mîncări să facă pentru stăpîni, ce mîncări pentru argați, — și după ce plecă și el, după ce veni și plecă și che-

lărița, — rămase neclintită în liniștea dimineții, în mîngîierile luminii.

Aștepta să se scoale copiii, singura bucurie, pe care o privea liniștită și cu teamă, cu un suflet care nu tresărise niciodată adînc, nu se zguduise nicicînd la o fericire furtunoasă.

Pe față o trimesese să-și facă învățătura într-o școală a călugărițelor catolice. Stătuse acolo ani de zile; învățase multe lucruri frumoase și se întorsese acasă mai albă și mai drăgălașă decît oricînd, potolită în mișcări, cuminte la vorbă, — o fetiță plăpîndă care-și pleca fruntea pe pieptul mamei și suspina ca și cînd era micuță, și căreia domnița îi hotărîse o viață intensă, în aer liber, cu călărie, cu alergări pe cîmpia Moldovei, în așteptarea unei partide potrivite. Peștorii fără îndoială nu întîrziaseră mult; veniseră, între mulți alții, feciorul prefectului, «doctor în drept de la Paris», și un căpitan de roșiori; dar domnița îi primise rece, îi privise neclintită, și ei pricepură că între ei și această femeie mîndră era o prăpastie; ea nu înțelegea să-și dea copila decît după un băiat de neam bun, — o unire potrivită. Decît așa cu oricine, mai bine cu nimeni. Și fata, rîzînd ciudat, își plecase fruntea pe pieptul mamei, apoi o privise cu ochii umezi, și fusese de aceeași părere:

— Da, mamă, așa e cum zici, ai dreptate...

Domnița tresări și-și întoarse capul. În odăi, înlăuntru, se auzea argintiu glasul limpede al Eugeniei. Un pas ușor pătrunse din sală, apoi un căpșor balan, cu părul încrețit tare și buclat, se arătă deodată, cu doi ochi mari, albaștri, în care licăreau două punctișoare de lumină. Nasul fin, drept, îi dădea, cum fugea gingașă, cu vâlul fluturînd, o înfățișare aleasă, și pielița albă a obrazului era așa de subțire, așa de

lucie, cu o rumeneală slabă de abia pricepută. Glasul ei dulce dădu bună-dimineața în franțuzește.

— Bună ziua, mamă, la ce te mai gîndești ?

— La voi mă gîndesc, dragă, la tine... răspunse domnița cu voce moale. Apoi zîmbi : Sînteți niște leneși ; uite, frate-tău nici pînă acum nu s-a sculat !

— Lasă-l să doarmă, mamă ! răspunse fata aplecîndu-se și sărutînd pe maică-sa. A venit tîrziu astă-noapte... El încaltea petrece, se duce des la oraș...

Domnița ridică ochii spre Eugenia, care sta dreaptă, zîmbitoare, în amazoana-i neagră.

— Da, drăguță, zise ea, poate mai bine ar face să stea mai mult cu noi... Dar la dînsul e altceva, are afaceri politice, e ocupat... Apoi se ridică încet de pe jîlț : — Haide du-te, calul trebuie să fie gata ; azi ai cam întîrziat și e o vreme splendidă...

Eugenia zîmbea, privind-o fix, cu ochii ei neliniștitori — apoi deodată porni, scobonî repede scările, se apropie de calul care aștepta gata, sări în șa, și ieși săltînd pe poarta deschisă mare în laturi. Maică-sa o privi un timp cum fugea, cu vâlul fluturînd prin umbra copacilor, apoi se întoarse iar încet, pe gînduri, spre jîlțu-i vechi.

Chiar atunci suia în cerdac, prin partea cealaltă, George, nalt și subțire, cu mustăcioara neagră bine răsucită pe fața albă, rasă cu îngrijire. Cum zări pe maică-sa, se repezi sprinten, îi sărută mîna, primi pe obraz aplecîndu-se sărutarea obișnuită a dimineții, apoi deodată începu să vorbească grăbit, încheindu-și pe rînd nasturii de la haina neagră, de postav englezesc.

— Sînt foarte grăbit. Trebuie să plec iar la Roman. Știi că pe lîngă afacerile tale *negustorești* (dom-

nița zîmbi), am și pe ale mele... Incet, merge încet, dar foarte sigur... Nu e greu; trebuie să știi să cunoști oamenii...

— Bine, bine, zise domnița privindu-l drept: dar nu ți se pare, dragă, că prea ne lași în părăsire?... Prea te lași petrecerilor tale...

— A, nu! asta nu! Petrecerile mele? Ce petreceri?... Am petrecut destul la Paris. Aici am altceva de făcut... Aici, petreceri, cu cine?

— Bine, ai dreptate, am încredere în tine. Voi ați fost bucuria mea. Nevoie de bani n-ai: ți-am dat ieri...

— Ba da, ba da, ba am! zise rîzînd tare George, apucînd mîna domniței. Am, și tu înțelegi prea bine de ce: feciorul tău trebuie să stea la înălțime...

Se frînse ușor din șale și-i sărută mîna cavaleriește.

C-o ușoară lucire de zîmbet, domnița îl privi o clipă, apoi intră în casă s-aducă banii.

— Două mii, mai mult nu-mi trebuie! strigă din cerdac, rîzînd, George. Apoi, devenit deodată serios, scoase ceasul și-l privi cu luare-aminte.

— Vra să zică nici azi nu stai cu noi la masă! zise domnița după ce se întoarse. Tînărul strecură ușor banii în buzunărașul jiletcei și răspunse scurt, arătîndu-și dinții:

— Nici.

Apoi coborî în ogradă. Din jîlț, maică-sa îi auzi glasul poruncind să se puie caii la trăsură, îi ascultă pe gînduri celelalte ordine, scurte, aspre, spuse cu o vorbă care parcă-parcă avea o înmlădiere străină.

Asta nu prea plăcea domniței, dar se gîndi că n-avea ce face: acesta era păcatul tuturor tinerilor care-și petreceau anii de învățătură la Paris. Venit de un an, după ce făcuse dreptul, tînărul nu prea se simțea

bine acolo, în liniștea moșiei. Toată vremea și-o petrecea la Roman și la Iași, unde, după cât spunea, făcea cuceriri de oameni și se pregătea pentru viitoare mari lupte politice.

Și frământarea asta neconținută nu dăduse mamei răgazul să se bucure pe deplin de copilul acesta inteligent și plin de foc, care moștenise mândria și disprețul ei pentru plebe, pentru turma oamenilor neînsemnați. Il privea cu încredere și cu nădejdea că multe din ambițiile ei înăbușite își vor face drum prin această odraslă aleasă, care nu se putea să nu aibă toate calitățile cele mari. De și ochiul ei de mamă băgase de samă oboseli ciudate, ca după petreceri, de și în vorbele lui nu pătrundeau niciodată planuri de viață și de lupte, totuși ea aștepta bucuria cea mare pe care numai bărbatul acesta, sînge din sîngele ei, i-o putea face. De un singur lucru se temuse, de patima vînătorii, care o îngrozise în viața ei din trecut. Copilul n-avea această patimă și era mulțumită: încolo altă patimă nu se putea să mai existe. Un copil al ei nu putea s-o aibă.

Glasul lui George se auzi răsunînd din ogradă :
— La revedere, dragă mamă, la revedere !

Și pe cînd trăsura ieșea pe poartă, mîna lui înmănușată flutură repede pălăria spre cerdac, spre jîlțul unde știa că stă maică-sa cu multele-i gînduri, ca întotdeauna.

Lumina strălucită a lui mai umplea văzduhul ; din grădina de sub cerdac vîntul aducea miresme calde de trandafiri. În ograda largă, argații umblau după treabă, își făceau semne, grăiau domol, nici un răcnet nu se înălța ; din cînd în cînd numai, izbucnea trîmbișarea unui cucuș, dintr-un dos de poiată, ca din depărtare. Îndărăt, parcul vechi cu arbori bătrîni

tremura ușor, se înfiora la filfîirile vîntului ; năsipul din alei se-nfierbînta ; prin adîncile desişuri tremura un firîit de pasere, trecea ca un fior printr-o dungă de umbră o şopîrlă lucie ; peste parcul vechi plutea o linişte mare, în care viaţa oamenilor părea amorţită şi în care lucrurile parcă se însufleţeau la o lucire de soare, la o aburire de vînt.

Prin umbra plopilor înalţi, într-un tîrziu, sosi în trap săltat Eugenia, îmbujorată la faţă, cu ochii plini de soare. Mlădioasă în rochia strîmtă, neagră, sări din şa, cu cravaşa în dreapta şi sui în fugă treptele de piatră.

După aceea, ziua curse liniştită. Incet, cu gînduri multe, trecu domniţa o dată pe drumul din mijloc al parcului. Soarele mergea spre asfinţit şi clopotele cîntau duios în aerul cald, spre adîncul cer albastru.

Viaţa tihnită şi moale, fără tresăriri, — aşa, de multă vreme se desfăşura. Totuşi în sufletul închis al domniţei sta încătuşată o altă viaţă, de vis, care niciodată nu luase fiinţă, care totuşi era lumea ei şi-i umplea cu prisos ceasurile de gînduri şi singurătate.

Tîrziu, sara, după ce-şi făcu tacticos socotelile, după ce-şi chemă la întrebări felurite slugile cele mai credincioase, după ce-şi sărută fata cu ochii mari întrebători, rămase dreaptă înaintea icoanelor.

Şi ziua aceasta trecuse ca multe altele, în cincisprezece ani. Numai copiii puneau peste monotonia neîntreuptă dungi vesele de lumină. Dar acum copiii, mari, se îndreptau cătră bucuriile vieţii cu ochii şi cu sufletul. Domniţa simţea aceasta desluşit şi avea ca o presimţire, o tulburare. N-ar fi voit să se rupă pînza aceasta de negură în care se îngropase ; în faţa unui viitor care nu se ştia ce-i va aduce, îi venea

parcă să închidă ochii. Impietrise într-o viață de renunțare, — și totuși, îndărătul feței neclintite, viața de vis care nu luase niciodată ființă, fulgera dinspre negura trecutului și depărta deodată tot ce era în juru-i.

În fața icoanelor, își făcu cruce murmurînd : apoi oftă, cu ochii ațintiți.

II

Înainte de cetirea evangheliei, trăsura lucitoare cu caii negri se opri în fața bisericii curate și domnița scoborî încet, cu capul sus, liniștită și senină, în rochia-i foșnitoare. Cîțiva săteni se dădură domol într-o parte de la intrarea pridvorului și stăpîna moșiei intră. Înăuntru, bolta răsuna de cîntări și sfintii de pe ziduri și de pe catapiteasmă parcă se depărtaseră prin fumegarea lumînărilor.

Se simți o tresărire, o ușoară întrerupere în slujba dumnezeiască ; capetele se întoarseră și îndată lumea se desfăcu în două părți, lăsînd trecere. Încet, privind ceva nevăzut înainte-i, domnița trecu și se așeză în strana ei, în dreapta, înaintea tuturor.

Vara, iarna, niciodată stăpîna moșiei nu lipsea de la slujbă. Cu aceeași luare-amînte, de ani asculta cîntările de mărire, cu un suflet care nu se lumina niciodată și nu tresărea pentru cei din juru-i. Ochii ei liniștiți parcă priveau ceva lăuntric ; pentru mulțimea înclinată în urmă-i, spre altar, n-avea decît priviri fugare.

Preotul, gras, între două vârste, ieși în ușa altarului, cu ochii mici spre strana boierească. Făcu o închinare ușoară, apoi întorcîndu-și privirile spre boltă, înălță brațul drept pentru rugăciune. Domnița asculta cîntări de glasuri trăgănate, care suiau și co-

borau pe deasupra capetelor aplecate. Se gîdea că afară are o vreme strălucită pentru vizita-i de duminică în sat și pe marginea lanurilor pline, pînă în apa scînteietoare a Moldovei. Asta, într-o săptămîină lungă și monotună, era singura ieșire, și singura petrecere, dacă petrecere se putea numi.

Pe nesimțite, cum asculta, încă un gînd, obișnuit în vremea din urmă, îi veni. Fata, Eugenia, nu se putea hotărî să vie să asculte slujba bisericească. Asta aducea o ușoară neplăcere domniței și acum, ca și în alte dăți, se hotărî să ia vorba la masă despre această abatere de la o datorie. Nu era vorba dacă-i plăcea sau nu, dacă gusturile ei religioase, între călugărițele blînde, pline de dragoste și cuvinte dulci, nu se potriveau cu simpla slujbă a unui preot cu mîinile bătătorite și cu fața arsă de vînturi; era vorba de o datorie de îndeplinit. Trebuia să se convingă că o femeie mai ales, și o femeie care trebuia să stea deasupra mulțimii, avea înainte-i o cale hotărîtă, de la care nu trebuia să se abată, avea obligații pe care trebuia să le îndeplinească măcar pentru alții.

Și încă o ușoară nemulțămire i se descoperi în suflet. George plecase în ajun la Roman, nu se întorsese sara, nici dimineață acum nu venise. Bine, o dată, de două ori se trece, nici nu se bagă de samă, dar asta se petrece pentru a nu știu cîtea oară. Dar la urma urmei un bărbat alt drum și alte îndatoriri are; și de George era sigură. Cît fusese acasă, avusese subțochi pilda unei vieți de o asprime și de o cinste neclintită; pregătit așa, în țara cea mai civilizată primise lumina și desăvîrșirea, — iar acum sufletul lui, format, îi spunea singur ce avea de făcut. — E curios, gîndi domnița Maria, făcîndu-și încet cruce, — e curios cum copilul acesta, crescut în as-

primea ascultării mele, acum a devenit în așa de puțin timp, stăpîn pe sine, bărbat în toată puterea cuvîntului... E curios cum îmi scapă sufletul lui... Trebuie să am și cu el o lămurire...

Se lăsă ușor în genunchi: preotul ceruse luare-aminte pentru cetirea evangheliei. Și pe gânduri, domnița asculta glasul cîntător al preotului spunînd trăgănat, în urcări și coborîri, despre tămăduirea orbului cu tină... Apoi, cînd preotul închise cartea, ea se sculă cu capul plecat, își făcu oruce și așteptă ieșirea cu daruri. După pomenirea tuturor, după plimbarea darurilor, luă anafură, strecură cinci lei, ca totdeauna, în mîna preotului Ioan, care se închină ușor cu un zîmbet blajin, și ieși pășind domol cum venise, printre norodul care se trăgea la o parte din cale-i.

Se urcă în trăsura deschisă și țiganul de pe capră, îmbrăcat în livrea similie, atinse caii cu sfîrcul biciului: Ușor legănată pe arcuri, domnița își întoarse spre casele din juru-i fața neclintită, albă, cu ochii reci. Un vînt abia simțit de primăvară îi tremura cununa căruntă de păr, peste care broboada fină de matasă scînteia ca o rețea neagră de painjen.

Trăsura trecu printre case curățele, cu ușile închise, cu ferestrele înveselite de chenare albastre. Pîlcuri de verdeață se arătau des; ici-colo copiii priveau curioși, zîmbind, din dosul porților. Săteni, îmbrăcați de sărbătoare, își scoteau încet căciulile, întorcînd obrazuri împietrite într-o liniște adîncă.

Curînd trăsura ieși în lumina mare a cîmpului, printre holde încrețite de vînt. O bogăție întinsă se desfășura cît bătea ochiul, în jurul satului, în depărțări și dincoace, pînă la sclipirile Moldovei și pînă-n zăvoaiele dese ca peria.

În întinderile drepte nici o ființă omenească nu se zărea, o liniște nemărginită cobora din cerul curat; cîntarea clopotelor bisericii trecea pe deasupra tremurînd; și trăsura luneca fără zgomot, lăsînd în urmă-i o învăluire subțire de pulbere.

La întoarcere, cînd să intre în sat, vizitiul întoarce o clipă capul și domnița tresări. Pe un drum îngust, care tăia satul prin margine, coborînd din șoseaua cea mare, venea în trapul cailor o trăsură: asta era trăsura boierului Emanoil Ureche; domnița Maria o cunoștea prea bine.

Țiganul opri, după obicei. Romînul de pe capra celeilalte trăsuri, în suman și cu căciulă, opri și el. Și, îndată cuconu Emanoil întinse capul cu părdes, sur, cu fața luminată de zîmbet între favoritele cărunte. Cu capul descoperit, destul de drept și voinic încă, coborî și se apropie. Domnița îi întinse mîna cu o lucire de soare pe buze; el o sărută, apoi își ridică privirile, cu zîmbetu-i de bunătate.

— Ce mai veste, cucoane Emanoil? ce mai zici? Cam rar te arăți pe la noi.

— Dă, nu prea am răgaz, prințesă. Cred că pot fi iertat.

— Cum nu? cum nu? dumneata să nu fii iertat? doar nu degeaba sîntem prietini așa de vechi... așa de vechi prietini...

Domnița rosti vorbele din urmă c-o înmădare neobișnuită de glas. Boierul Emanoil își puse în cap pălăria moale. Apoi rămase uitîndu-se zîbind la domnița Maria.

— Dar tînărul, tînărul ce face?

— George e foarte bine, cu afacerile lui... El e făcut pentru politică, cucoane Emanoil...

— Așa? foarte bine... Apoi o să vin eu cît de curînd pe la dumneavoastră... Să mai stăm de vorbă... Mi se pare că chiar o să avem ce vorbi...

— A, acumă mai vii de-acasă. Așa te voiesc, vechiule prietin... cucoane Emanoil... rosti domnița domol, c-o nouă lucire de lumină pe fața ei aspră.

Dar boierul Emanoil dădu serios din cap și rosti cu jumătate de glas, în franțuzește.

— Chiar despre băiat voiam să-ți vorbesc... Te rog să nu te superi, dar cred că ai cunoștință că cheltuieste mult la Roman.

Obrazul domniței se întunecă.

— Cum cheltuieste mult? Mi se pare că are dreptul să cheltuiască, dacă întrebuițează banii cu folos.

— După aceea nu știi dumneata, cucoane Emanoil, urmă iar zîmbind domnița, că eu am disprețuit totdeauna banul?... Nu-ți aduci aminte de vechile noastre profesii de credință?...

Dar boierul o privea serios.

— Tocmai, ziceam eu că avem despre ce vorbi... Trebuie să mă pregătesc însă cu argumente; trebuie să mă interesez eu singur.

Domnița tăcu o clipă, apoi întrebă încet:

— Ai auzit ceva? Vorbești serios? Eu am în George o credință nemărginită. Cred că-mi samănă mie și rasa nu se desminte.

— Bine, bine, nu trebuie să ne îngrijim prea tare pînă ce n-avem dovezi... Și fără întîlnirea aceasta, aveam de gînd să fac o vizită domniței, în propria ei reședință...

— A, bîn, foarte bine, asta știi că a fost una din puținele mele plăceri, cucoane Emanoil. Numai în vechii prietini poți avea credință, — rosti rar domnița Maria cu un zîmbet trist. Ai zguduit în sufletul meu

ceva azi, m-ai neliniștit, — să nu mă lași s-aștept mult. Ce este? ce s-a întâmplat? ce-ai auzit?

— Acum nu îndrăznesc să spun nimic. Mai bine, — uite ce, mai bine să întreb despre altceva. Despre ce? Văd că de sănătatea copilei — a îngerului — iar nu-i nevoie să întreb...

— E bine, Eugenia e bine, răspunse cu glas înăbușit domnița. Vra să zică ai să-mi spui ceva? O să-mi aduci vești hotărâte? Nu mă uita, cucoane Emanoil... Gîndește-te la vechile vremuri, gîndește-te că atîta prietin am... Prietinel unei exilate...

Înmădierea caldă iar pătrunse în vorbele domniței, c-un zîmbet ușor de vis pe fața albă. Boierul Emanoil Ureche iar se descoperi, sărută iar mîna întinsă, care strînse încet pe a sa și se sui în trăsură. Cînd întoarse capul, domnița zîmbea încă și-l salută, cu ochii pe jumătate închiși.

Căzută pe gînduri grele, cu fața înegurată stătu toată vremea; și la masă, față în față cu Eugenia, un răstimp mare rămase tăcută.

— Ce ai, mamă dragă? zise zîbind fata și o sărută cuprinzînd-o de după cap. Parcă ai ceva...

Domnița oftă și clătina capul, parcă voia să și-l scuture de griji negre.

— Eu, ce să am, fetiță? N-am nimic. Nu știi tu? Toată viața mea nu prea am avut clipe de bucurie... Numai de la voi aștept acuma bucurie... și tare aș vrea să nu mă înșel...

Ochii Eugeniei se umeziră; rumeneala din umerii obrazilor se șterse.

— Vai, mamă, eu așa te-am știut de cînd eram mică... De multe ori parcă și mie mi se răcește sufletul!...

Domnița o privi lung:

— Ai dreptate, fetiço; ai mare dreptate; tinerețta ta te poartă spre încântări, — și poate lângă mine nu poți avea nimic... Poate dac-ai căuta să-nțelegi mai bine viața, ca mine, ai mai alunga urâtul. Ar trebui să te hotărăști să calci în biserică; asta este și o datorie.

— Bine, mamă, numai dacă dorești tu cu tot dinadinsul!...

— Nu, eu aș vrea să te convingi...

— Cum să mă conving, — dacă nu-mi place... Altfel mă simțeam la școala noastră... nu pot să spun... dar sînt nemulțămîță... simt că sînt lângă ceva străin în biserica aceasta plină de atîția oameni... Spune drept... și tu ai alte idei... Nu-ți aduci aminte? și tu spuneai că un amestec nu se poate, să ne coborîm nu se poate...

— Nu! zise încet și serioasă domnița; aici e vorba de datorie...

Fata tăcu. Feciorul în negru, cu mănuși albe, trecea în tăcere, aducea bucatele, se strecura pe ușă. Și fata tăcea și se gîndea la viața ei fără mulțămire, care se scurgea așa, pustie, de cinci luni de zile, de cînd venise. Intre ea și maică-sa era o adîncă deosebire, ca între lumină și umbră. Și suind încet-încet în trecut, ca spre un izvor limpede, Eugenia își aducea aminte că și atunci, oînd era copiliță și umbla în rochie scurtă, se simțea împresurată de un aer de jale, de răceală, în care și dragostea mamei o primea scăzută, ca depărtată. Era dragoste și de o parte și de alta, dar dragostea aceasta n-avea căldura cea mare care arde în ochi și tremură în glas; ca o negură se strecura între suflete; și poate și de aceea nici o zi de lumină, de bucurie nebună, nu se lega de trecutul acesta al celei dintăi copilării. Iar dincolo, la școală,

între șoaptele surorilor îmbrăcate în negru și alb, care se strecurau fără zgomot în juru-i, s-a simțit așa de bine, cu sufletul așa de împăcat, plin de o mare liniște și fericire și căldură, — încît se gîndește că aceasta poate a fost adevărata viață... Răstimpurile scurte cît sta acasă se umpleau numai de dorința întoarcerii și această dorință ardea lîngă o teamă nedeslușită acum, o teamă de aspra jale care stăpînea casa părintească. Și acum se simțea străină aici; se sfia să și-o spuie parcă, dar străină se simțea. Numai spre tinereța fratelui său, a lui George, se simțea într-adevăr împinsă; într-o limbă străină, pe care o vorbeau cu plăcere, își spuneau cele mai bune doruri ale tinereții, pînă cînd apropierea mamei alunga închipuirile minunate ale unei vieți dorite, zgomotoase, frumoase, — ca o suflare rece.

Fata se gîndea cu sufletul încălzit de jale, iar domnița mîncea în tăcere, cu ochii duși, cu mîhnirea-i mută în privirile ațintite.

— Nici de George nu sînt mulțămîtă ! zise deodată mama.

Fata tresări.

— De ce, mamă dragă ?...

— De ce ? Cum vrei să fii mulțămîtă, cînd n-am de la dînsul ceea ce vreau de la tine, ceea ce am de la tine : o apropiere neconținută, o dragoste care să mă mîngîie însfîrșit... Voi nu știți, sînteți copii și nu știți ce pustie a fost viața mea și cîtă sete de mîngîiere am !...

Ochii fetei se umeziră : astea erau vorbe tari, îndărătul cărora se ascundea o adîncă tremurare de suflet.

— Nu, mamă, nu vorbi așa, de ce vorbești așa ? El e barbat acuma, lui i-i deschisă lumea : el trebuie să umble, să caute ce trebuie tinereții... De ce te uiți

aşa la mine? Nu, n-am vrut să înţeleg altceva... Eu sînt bine, n-am nevoie de nimic...

Ochii mari ai domniţei o ţinteau :

— Ba da, tu o spui, ai nevoie; trebuia să înţeleg mai de mult. Ar trebui să-ţi caut o tovarăşă, o femeie inteligentă; ar trebui şi tu/să umbli mai mult la oraş; petrecerile de la noi, de aici, pe urmă, ar trebui să fie mai dese. Nu-i aşa? De ce zîmbeşti? De ce te aperi?...

Fata se sculă rumână, cu ochii lucitori, o apucă de după cap şi o sărută pe amîndoi obrazii.

Domniţa dădu iar din cap cu mîhnire.

— Vezi? aşa e, cum am bănuţ... Este ceva care ne desparte, ceva care vă chiamă pe voi spre altă viaţă, iar pe mine mă opreşte aici, ca într-un mormînt...

Fata tăcu, cu zîmbetul şters. Iar domniţa adăogi, cu vocea înceată :

— De ce mi-au scăpat mie sufletele voastre? De ce rămîn iar *singură*?

Şi fata nu putea pricepe nimic, nimic, din durerea care plutea tulbure în ochii mari, negri ai mamei — de care era aşa de departe.

Singură, numai cu mîhnirea ei, cu paşi înceţi, se strecură domniţa în parcul vechi în care de cincisprezece, de douăzeci de ani, îşi plimba supărările.

Acolo era o bancă veche, de atunci, de demult, o bancă de piatră plină de muşchi catifelat; acolo erau copaci bătrîni care de ani întindeau umbră acestei vieţi neguroase, ce se înălţase într-o mîndrie rece şi petrecuse ani de mucenicie stearpă, căutînd mîngîierea şi rămînînd totuşi singură; acolo erau aleile tainice care se încălzeau de ani la acelaşi soare, ce pentru fiinţa aceasta dreaptă lucea altfel; acolo erau atîtea colţuri ce chemau amintirile din noaptea grea

a sufletului ; acolo, numai acolo, după gânduri de durere trebuia să vie amintirea *aceea*, care se deschidea nu ca o floare, ci ca o rană veche !

Prin flori de lumină și umbră, pe sub ramuri neclintite, într-o tăcere adâncă, fără o chemare de pasere, fără o oftare de vînt, trecu domnița spre banca de piatră și încet se așeză, cu ochii întunecoși ațintiți.

Trecutul ! se întorcea trecutul, se deschidea rana. Și domnița vedea viața de altădată, amară și zbu-ciumată, cu bărbatul sălbatic care o chinuise, cu doi copilași care nu puteau să lumineze o întunecime așa de grea.

Se vedea apoi văduvă, cu bucuria robului care scă-pase din ocnă, cu aceeași sfîșiere de suflet. Lumina mare, bucuria nesfîrșită a vieții fuseseră departe, — și acuma cu sete voia să se apropie de ele. — Și deo-dată, sub un cer albastru, într-o tăcere nesfîrșită, fără o oftare de vînt, în același parc, o lumină orbi-toare pătrunse. Era o dragoste adâncă, o dragoste furtunoasă, cu amar stăpînită, pentru un om drept, întreg și frumos, pentru un vecin de moșie, un boie-rinaș de aproape, pentru cuconu Emanoil Ureche.

Întâi fuseseră între ei legături de vecinătate; îndatoriri ușoare din partea bărbatului; apoi sfaturi lungi în care niciodată nu se înțelegeau, în care boierul Emanoil, tînăr cu sufletul plin de dragoste, vorbea cu milă pentru norod, pentru acest necunoscut lup-tător și muncitor al pămîntului, veșnic batjocorit, veșnic umilit, veșnic neînțeles; în care domnița, tî-nără și mîndră, nu înțelegea decît o viață la înăl-țime, o viață ferită, departe de mulțimea care otră-vește și dezgustă. — Asta e o mare mîngîiere ! zicea atunci boierinașul tînăr. — Sus, cu datorii neclintite... șoptea domnița tînără, albă, cu ochii mari.

Și din aceste sfaturi lungi, furtunoase de multe ori, născuse deodată în sufletul domniței o dragoste viforoasă și mândră pentru acest om ales. — Și era într-o zi lină, pe aceeași bancă de piatră, în umbra ramurilor întunecoase și, în tăcere, domnița, alături de boierul Emanoil, își asculta în piept bătăile inimii zbu-ciumate. Aprige și fierbinți ar fi năvălit cuvintele; înspre o lume de fericiri neîncercate sta gata să se avînte; îi venea să închidă ochii, să-și plece încet capul pe pieptul lui; căci în toată ființa ei era o poftă nebună de viață, o pornire spre dragostea niciodată încercată.

Dar clipa cea mare trecu încet-încet, cu bătăile inimii; boierul Emanoil se duse. Ea îl primi și a doua zi, și în alte zile, cu o mare dragoste stăpînită și pe nesimțite trecură săptămînile și lunile, și gîndurile de mîndrie care opriseră izbucnirea caldă și dreaptă se întăriră. Ca un vis rămăsese această zi care trebuia să aducă o mîngîiere unui sărman suflet nenorocit și care nu însemna decît o pată de soare, după care porni un întuneric plin de amărăciune.

La dragostea aceasta a trecutului se gîndea domnița, și-și simțea în piept inima încetinită. Nici fețele tinere de altădată, a ei și a boierului Emanoil, nu se mai arătau lămurite; trecutul murise pentru totdeauna! Și totuși, dintr-un colț întunecos, nebănuit, mai răsări un zbor de cuvinte uitate atîta vreme, care acum, în pustiul acesta, avea un înțeles deosebit.

— Nu se poate, nu se poate să fii pătrunsă de ceea ce spui! zicea domol, cu ochii umezi, odinioară, în anii tineri, boierul Emanoil. Nu se poate să crezi că învăluindu-te într-o mîndrie de ghiață vei fi vreodată fericită! Trebuie să știi pricepe sufletul oame-

nilor : dragostea pe care o avem în noi trebuie să ro-dească...

Și domnița de altădată zîmbea mîndră și clătina încet din cap :

— Nu, nu se poate; din alt aluat sîntem plămădiți noi. În mine este ceva care mă înalță deasupra lumii mici... Iar dragostea las-o să rămînă pentru totdeauna închisă. Voi avea mîngîieri destule în mine însămi și-n copiii mei.

— Nu cred ! șoptea ridicînd fruntea cel ce era iubit fără să știe. Cînd va trebui să cauți mîngîierea cea mare, cînd îți va trebui căldură pentru inima amor-țită, poate nu vei mai găsi nimic...

— Dar copiii ?

— Da, așa-i, copiii ! șoptea blînd boierul.

Și cum se ștergea pentru totdeauna și această lu-mină din trecut, cu șoapte simțite numai, nerostite, ca între niște fantome nevăzute, — domnița simți deo-dată un fior gîndindu-se la copiii care se depărtaseră, pînă la care nu mai putea bate căldura inimii ei. — Poate, poate avea dreptate atunci boierul Emanoil; o lume întregă de suferinți așteaptă dragostea noas-tră; izvorul trebuie să curgă, nu trebuie să sece, — căci viața e prea mică și prea amară ca s-o trăim sin-guratici.

Dar dragostea cea înflăcărată de atunci ? — Nimic !

— Și domnița oftă greu în tăcerea neclintită din juru-i...

III

— A ! bine-ai venit, cucoane Emanoil, zise domnița domol, cu lucirea-i de zîmbet. Tot te-am așteptat zilele acestea; credeam c-o să te grăbești. Uite, stai

colea, lângă mine. Cred că-i bine aici, afară; ne mai mîngîie vîntul sufletele...

Boierul Emanoil sărută tăcut mîna domniței și se așează alături. Apoi o privi îngrijat :

— Ce ai, prințesă ? ești mai trasă la față; ai vreo grijă ?

— Cum grijă ? Desigur că am grijă și încă una mare... Te așteptam să o risipești. Și sînt încredințată că o să mă liniștești c-o vorbă...

Boierul tăcu o clipă. Apoi clătină încet din cap, privind înainte :

— Nu !

Domnița Maria tresări și se întoarse pe jumătate :

— Ce este ?

Boierul își pironi asupra ei ochii triști. În glasul domniței pătrunse o părere de tremur :

— Ce este ? Ah ! poate mă va scuti Dumnezeu de prea mari încercări.

— Poate-ar fi fost mai bine să tac ! șopti cuconu Emanoil. Sîntem singuri ?

— Foarte singuri ! murmură înăbușit domnița. Eugenia e tristă, se plictisește, stă închisă și nu știu ce să fac.

— Da, înțeleg, înțeleg, domniță, înțeleg prea bine... Apoi boierul Emanoil adăogi cu blîndeță : Uite despre ce e vorba, domniță. Poate-i mai bine să mă grăbesc și să nu mai fac nici un înconjur. Știi dumneata ce-ți face băietul în Roman și la Iași ?

— Știu. Are legături; se pregătește pentru viitoarea luptă electorală.

— Ei, nu, nu se pregătește pentru nici o luptă, pot să-ți spun sigur. Intăi am auzit zvonuri și n-am crezut; dar apoi m-am dus la fața locului și m-am în-

credințat eu singur. Petrece prea mult... chiar cu femei și vin... Bine, ale tinereții valuri... Dar știi că joacă cărți și face datoriile? joacă cărți cu oricine și oriunde!

Boierul se opri scurt. Domnița închise ochii palidă, ca moartă.

— Vezi? n-am făcut bine! murmură bătrînul.

— Ba da, cucoane Emanoil, zise domnița, deschizînd ochii tulburi. Rău n-ai făcut. Trebuia să știi! sînt eu destul de tare și pentru asta. Știi prin ce-am trecut!... joacă cărți și face datoriile... Se înjosește așa cu oricine... Și cine-i dă bani? cum îi dă bani?

— Sînt destui care să dea, domniță, cu dobînză pe care nu le poți bănuși. Vezi cît de rău e omul? De ce-ți spun eu toate acestea?

— Ba spune, spune!

— Bine, trebuie să știi, căci trebuie să pui picioru-n prag, să iei o hotărîre. Toată averea aceasta cu greu făcută, cu cumpănă, se va duce altfel în pulbere, se va înstrăina.

— Nu, nu, nu! asta nu se poate, prietine! Ce face? spune, ce face? Uite, cum te privesc ca o nebună... Da, trebuie să vorbesc mai încet; așa, cu liniște... Ce face? Bine, dă poliți, atît? Ce face?

— Dă poliți în care e iscălit altcineva, domniță, — asta o știi? N-o știi... Ce puteam să fac? Ce puteam să fac? Puteam să nu spun? Asta e o datorie, o mare datorie.

— Da, o datorie! șopti răgușit domnița suflînd greu, cu sufletul sfărîmat de o durere înspăimîntătoare. Apoi privi cu ochii arzători pe boier: — E adevărat aceasta? Copilul meu? Copilul cu care socoteam să mă mîndresc? De ce n-am auzit nimic pîn-acuma? De ce-mi spui dumneata întăi? Nu se poate. Este ceva

în mine, care-mi spune că nu se poate! Ah! nu se poate! Nu te cred, cucoane Emanoil...

Apoi glasul dureros deodată tăcu. Boierul o privi cu mîhnire.

Încet, liniștea veni; fața se împietri. Glasul porni iar, schimbat, cu un tremur aspru:

— Băietul meu dă poliți în care mă iscălește? Nu se poate!...

Boierul Emanoil pricepu că mîndria învinsese, că simțirile străine iar veniseră ca un vînt de ghiață; că trebuie să plece.

Încet, fără un cuvînt, își luă pălăria, o clipă privi la domnița așteptînd o vorbă, o privire: apoi, foarte trist, cu spetele încovoiate ca de durere, scoborî scările.

Domnița tăcea neclintită, palidă, parcă aștepta moartea. Privea în neștire spre grădinița plină de flăcările trandafirilor, spre șirul de plopi care hotărnicia curtea, spre zarea întunecată de razele piezișe ale soarelui și-și simțea în piept o inimă care se fărîma clipă cu clipă, care-și stîngea bătăile.

Cea mai mare nenorocire aceasta era! După aceasta nu putea să urmeze decît *sfîrșitul*. Gîndul acesta se împuternicea, îi sfredelea creierul ca un burghiu de foc; sfîrșitul, cumplitul sfîrșit care trebuia să încheie o viață așa de curată! Pentru ce această pedeapsă nemeritată, Dumnezeuule? Și se simțea așa de trudită, așa de jalnică, gemînd sub o nenorocire așa de mare, încît parcă-i venea să închidă ochii, să se prăbușească, să sfîrșească totul într-o moarte, care singură putea fi alinarea desăvîrșită.

În văzduhul liniștit al apusului, undeva, în înălțime, o pasere singuratică țipă de cîteva ori slab, prelung, melodios. Domnița închise iar ochii, într-o noapte

amară de durere. Sus, în răceala, în singurătatea înălțimilor, parcă țipase sufletul ei, dintrodată despărțit de trup.

Dar deodată tresări sub săgeata unui fior de groază. Trăsura lui George intra duruind în ogradă, într-un amestec de glasuri care-i păru neobișnuit. Ca izbită de ceva se ridică în picioare, și ușor, cu teama de a nu fi zărită și auzită, trecu în sală și de-acolo în odaia ei. Zdrobită se așeză în jilț, înaintea mesei de stejar și așteptă.

Trebuia, trebuia să se întâmple ceva !

Tăcerea din juru-i o chinuia ca un sfîrșit ascuțit care-i pătrundea în urechi și-n cap. Apoi deodată sfîrșitul conteni; un glas depărtat, în ogradă, se auzi; pași răsunară în cerdac. Inima-i zvîcni tare, apoi i se strînse dureros.

George intră vesel, cu ochii strălucitori, trecîndu-și amîndouă mîinile prin părul umezit :

— *Bonjur, mamă ! Ești bine ? foarte bine ?...*

Și domnița, cu ochii ațintiți, băga bine de seamă că veselîia lui avea ceva prefăcut, ca-n multe alte dăți, că-n glasul răsunător se amesteca ceva nesigur, ca o teamă. Il privea cu ochii mari și nu-și putea bine închipui ce anume se va întîmpla. El îi sărută mîna înclinîndu-se, apoi începu a vorbi lucruri obișnuite, pe care ea însă nu le putea pricepe, chinuită de vorbele ei, care se pregăteau să izvorască, să izbească.

Băiatul se opri mirat. Cu fața albă, cu ochii arzători, domnița se ridicase din jilț. Glasul ei avea ceva adînc, greu, o suferință fără nume :

— George !... spune ce-ai făcut ? pentru ce mă necinstești ?

El se trase îndărăt, ca izbit de-o palmă.

— Pentru ce, George? De ce taci? Tot, tot am aflat! ah! am aflat totul, dar mai bine aş fi murit!... Pentru ce-ţi tăvăleşti prin noroi numele? pentru ce calci în picioare mîndria mea?...

Era un bocet mai curînd decît un strigăt de revoltă. Şi băiatul galben, întăi cerca să zîmbească strîmătorat, fugea cu ochii în laturi, apoi deodată se încruntă, cercă să spuie ceva:

— Ce este, mamă? nu înţeleg!...

— Nu înţelegi? de ce nu înţelegi, copil nenorocit? Ştiu sigur! auzi tu? ştiu sigur! nenorocitul, ce-ai făcut! Mai bine mureai din leagăn!

— Au venit poliţe pentru plată? întrebă deodată tînărul.

— Cum? cum? ai mărturisit! Ah! e adevărat! e adevărat! ah! e adevărat! Nenorocitul! ce-ai făcut cu sufletul meu! Pentru ce-ai ucis în mine şi nădejdea aceasta?

Şi căzu istovită în scaun, ou ochii îngrozitori aţînţi.

Dar în tînăr urlau patimile; şi cu un glas de mînie izbucni:

— Pentru ce-au venit să-ţi spuie? Cine-a venit? Canalia! trebuie împuşcat ticălosul care m-a înşelat şi a venit la tine! Trebuia să aştepte!...

Se opri scurt. Domniţa gîfîia:

— Să aştepte? pînă cînd să aştepte? Pînă ce voi muri eu!... Ah! copilul meu eşti tu? mişelule! cine eşti? Nu eşti copilul meu! Cine mi te-a înstrăinat? Cine te-a otrăvit?...

Tînărul tăcea. Apoi deodată şovăi, duse mîna la frunte şi se lăsă greu pe scaun.

O tăcere adîncă urmă, ca după un vifor. Ochii domniței ardeau ca doi cărbuni, în umbra fumurie pe care o strecura amurgitul prin geamuri.

George zise deodată, oftînd amar :

— De-acuma-nainte știu ce am de făcut ! Voi spăla pata cinstei tale !...

Mama tresări; tînărul oftă iar. O tăcere lungă, grea. George se sculă repede.

— S-a sfîrșit ! de acum mă duc !...

— Stăi ! zise domnița, încet, fără să poată face o mișcare. Unde te duci ?

— Știi bine unde mă duc, mamă ! gemu cu durere băiatul.

— Stăi, nenorocită ființă, stăi și spune cît dato-rești... Spune, — și gîndește-te că m-ai apropiat de mormînt... Hotărîrea ta dovedește că nu uiți cine ești... Cît îți trebuie ? Tînărul tăcea încruntat. — Spune ! Zece, douăzeci de mii ? Nu ? Treizeci ?

George își înclină ușor capul.

— Bine ! zise abia auzit domnița; apoi oftă.

Atunci băiatul se apropie, puse o sărutare pe mîna întinsă în lungul brațului de la jilț și se retrase în vârful picioarelor, cu fața chinuită parcă de o boală ascunsă.

Și domnița rămase singură în tăcerea odăii, fără viață, fără voință. Așa de repede a trecut această furtună istovitoare ? Copilul ei a fost acesta, care așa de ușor i s-a părut străin ? Copilul ei a fost ? Nu, n-a fost copilul ei ! Dacă ar fi fost copilul ei adevărat, aproape de ea, un suflet, același suflet, acum n-ar mai fi trăit, nu și-ar mai fi simțit sufletul plin de otravă. Greu, greu curgeau ideile, sterpe : și parcă un suflet avusese și acum nu-l mai avea. Parcă toată ființa i se

sfărîmase, i se împrăștiase, și totuși haina grea de lut acolo era.

Însfîrșit a venit această izbucnire? A trecut? De cincisprezece ani o viață de nemișcare, o viață aspră și mîndră, — și acum deodată, într-o clipă, totul s-a prăbușit! De ce amărăciunea anilor dintăi, de ce un suflet curat, apoi, de ce copiii în care nădăjduia mîngiere?

A trecut furtuna, dar parcă tot stă pe marginea unei prăpăstii, parcă îi vine să rîdă, parcă stă într-o umbră de nebunie. — Ce este? Auzul ascuțit deodată prinde glasul prin grosimea zidurilor. Și nu e o părere; de bună-samă că nu. Aude glasul dulce, argintiu al Eugeniei, aude glasul limpede al lui George, glasul copiilor ei, — și o undă de rîs adie... O părere a fost? Un întunerice adînc de moarte a fost, o suflare de uragan, care trecu prin sufletul otrăvit al mamei, — și lacrimile iuți, — cu zguduirile de friguri ale unei dureri nemărginite, porniră. Ca într-o prăpastie a morții căzu: corpul greu, de plumb, căzu ca într-o prăpastie și o răceală de ghiață i se sui ca din pămînt prin picioarele slăbite.

— A! s-a sfîrșit! gîndi domnița Maria. S-a sfîrșit!... Și lacrimile se opriră. — S-a sfîrșit! șopti încet, și tresări, ca la auzul unui glas străin. Apoi își duse încet, greu, mîna la frunte. Voi să se scoale; picioarele-i erau de piatră. — Da! s-a sfîrșit! aici e mormîntul! oftă iar sfîșietor și lacrimile oprite porniră iar fierbinți, ca un plumb topit, ce-i brăzda fața și-i seca ochii neclintiți.

O uișoare mare, o milă, ca de la cineva străin o învăluși și iar se opriră lacrimile.

De acum s-a sfîrșit, totul s-a sfîrșit!

La urmă șopti încet, foarte trist, prin întuneric :

— O să trimet să vie boierul Emanoil...

.....

Târziu, către miezul nopții, după ce venise înspăimântat, ca într-o suflare de furtună, boierul Emanoil asculta întristat povestea întâmplării, stînd cu bărbia în palma dreaptă, cu cotul pe genunchi, aproape de jîlțul domniței. Asculta vorbe care picurau rar, slăbite, suflate parcă de-o durere lăuntrică, și privea cu inima strînsă la fața răvășită și la ochii arși.

Cînd glasul tăcu, rămase mut. Nu putea să rostească nici o vorbă.

— Ce zici, prietine ? întrebă încet domnița.

Boierul Emanoil răspunse cu greutate :

— Ce pot să-ți spun eu ? Nu mai pot spune nimic...

Domnița Maria privea ceva nevăzut înainte-i.

— Cum ai venit, cucoane Emanoil, cum m-am liniștit... Întăi am crezut că vine moartea, apoi am crezut că m-a cuprins înghețul paraliziei... Ah ! ce ceas amar, ce ceas de groază !... Și singură, singură ca într-un pustiu !...

— N-a venit nimeni ?

— Nu, n-am vrut să văd pe nimeni... Voiam să mor singuratică, cum am trăit... Acuma bine c-ai venit, prietine... M-ai mai liniștit, — dar ce grozăvie e în mine, ce grozăvie în sufletul meu, după cincisprezece ani de pace... ani fără nici o tresărire... Anii aceia au fost mîndria mea, cucoane Emanoil !... Și acuma nu știu ce să mai spun... Ah ! prietine, prietine ! îți aduci aminte de vara aceea a anului 70 ? Nu știu dacă-ți amintești... Era într-o după-amiază și vorbeam singuri, — și-mi aduc aminte că-ți spuneam că marea mea mîngîiere îmi vor fi copiii. Dar dumneata nu

știi, prietine, ce era atunci în sufletul meu și nici nu trebuie să știi. Acuma m-am răzgândit : nu trebuie să mai știi nimic... Ce ți-ar folosi ? Acuma am rămas așa de singură — și nu înțeleg de ce...

Iar boierul Emanoil tăcea și privea pe gânduri trupul mândru, acuma așa de zdrobit, sufletul tare, acuma așa de înfricoșat. Nu spunea nimic, dar se gândea la trecut; și poate și domnița pricepea că se gândește boierul la răceala sufletească, pe care o adusesese marea ei mândrie, poate înțelegea însfîrșit că simțirile străine au înăbușit totdeauna flacăra dragostei care este cel mai mare bine !

Poate pricepea, căci își plecă fruntea și nu mai zise nimic.

În lumina tremurătoare a lumînărilor, boierul Emanoil oftă, apoi se sculă încet, apucă mîna domniței și o sărută. După aceea o privi lung, cu milă.

— N-o să mă uiți, cucoane Emanoil, o să mai vii să mă vezi...

— O să vin în fiecare zi... șopti încet, cu mîhnire, boierul.

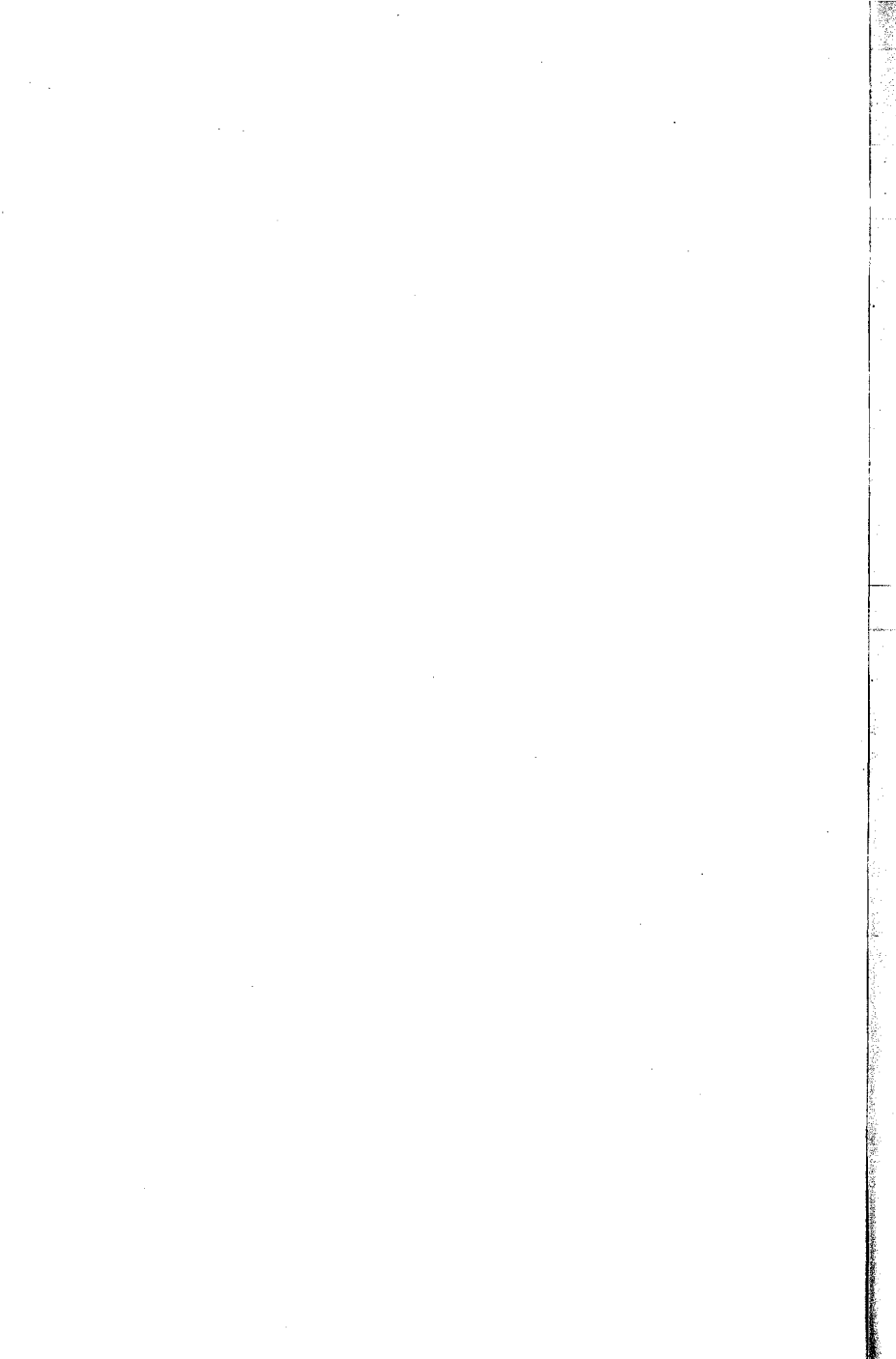
Și domnița asculta cum i se depărtau pașii, îl auzi din capătul cerdacului tușind înăbușit : și deodată, după bătrîneța aceasta care plecase, slabă și tristă, îi apărură, într-o lumină depărtată, tînărul de odinioară.

Și înainte-i, în lumină, în tăcere, domnița Maria își văzu, parcă pentru întăia oară, după ani de uitare, portretul tinereții, luminos, în cadru-i de aur, strălucind de primăvară, cu ochii plini de fericire. Și încet, privind-și icoana tinereții pierdute, domnița iar văzu, izvorînd din întunericul uitării, tot trecutul neînduplecat, cu inima aceea singuratică și rece, care nici pe copii nu putea să-i mai fie aproape, cu inima pustie și stearpă care sîngera acum !

Și o întrebare izvorî în singurătatea netulburată, o întrebare care nu se știe de unde pornește : de la trupul frînt în jîlț spre portretul tinereții, sau de la tinereța altei vremi spre stîngerea de-acum : o întrebare care lua ființă într-un oftat amar :

— Ce-ai făcut cu sufletul tău ?

Din ochii stînși ai domniței Maria două lacrimi picurară ca pe un mormînt.

NOTE

Ca să vorbim despre *Amintirile căprarului Gheorghiuță*, trebuie să ne întoarcem în trecut, înainte de a ieși la lume *Frații Potcoavă*, tocmai la începutul anului 1902, ianuarie. Sadoveanu, după cum se știe, se afla la data aceea la Folticeni, și-n tihna târgușorului căptușit de zăpezile îmbielșugate ce cad de obicei în acel fund de Moldovă, scria neobosit la istorisiri și nuvele romantice, adăogîndu-le teancului de manuscrise de pe colțul măsuței.

Dar tihna târgușorului de provincie ce-l împresura nu se afla și-nlăuntru lui. Acolo era mare vîltoare, gînduri și idei de tot felul se îmbulzeau, țesînd în toate părțile și căutînd să iasă la lumină. Cîte, cîte planuri, ce dorință arzătoare de a realiza minunile pe care le întrezărea ca pe niște stele ce-i sclipeau în adîncuri... Pentru asta avea nevoie să stea nestingherit la lucru, să scrie și iar să scrie, conștient că numai prin muncă aprigă și stăruitoare își poate desăvîrși meșteșugul de povestitor.

Iată de ce, ordinul de a se înfățișa neîntîrziat la Regimentul Suceava, nr. 16, pentru stagiul militar, n-avea de ce să-l bucure, de și îl aștepta de două luni încheiate.

Ca și albina care strânge și din locuri sterpe strop pentru fagurii ei, așa și harnicul Sadoveanu reușește să adune de oriunde material pentru scrisul lui. Prezentându-se la compania a 3-a a Regimentului Suceava din Folticeni, intră într-o lume nouă care îl interesează de la început. Soldații vechi care îl iau în primire ca să-l puie la curent cu teoria și instrucția — el făcând parte din *întirziati* — sînt în general flăcăi de la țară. Le cîștigă îndată prietinia și ei își deschid sufletul cu încredere, vorbindu-i despre satele după care tînjesc, despre sărăcia, năcazurile, nedreptățile îndurate... El le cetește scrisorile sosite de acasă și-i sfătuiește ce și cum să răspundă fetelor și nevestelor ce-i așteaptă să se „libereze“.

Viața de cazarmă, cu organizarea absurdă a armatei de pe vremea aceea, o trăiește la un loc cu camarazii lui, pe care caută să-i ajute și să-i scoată din ticăloșia lor. Pe unii, ca pe bietul Guraliuc, zadarnic cearcă să-l facă să nu mai spuie „Malînchi“, în loc de Manlicher, „prețașca sa Maria“ și „domnul suplocotinescu Lănescu Leugint“. E tuns chilug ca ei, are capelă și manta de la magazie, centură reglementară, aidoma unui „deșcă“. E aproape de sufletul, de durerile și năcazurile lor.

Duminicile și sărbătorile, sosesc de la țară femei și bătrîni cu merinde. Își desfac trăistile și, după ce ospătează pe răcani cu slămina și brînză adusă, își deschid și baierele sufletului și încep a povesti de pe-acasă. Așa află caporalul instructor Sadoveanu de multe lucruri interesante — și el e cel care le dă sfaturi în ce privește gospodăria și muncile cîmpului — îmbogățindu-și cu acest prilej bagajul de vorbe, de observații și cunoștinți.

Din lumea asta nouă în care trăiește un an de zile, nu se va pierde nimic. Va face și manevre și va cunoaște și Tirgul-Ocna, unde compania lui, a doua, împreună cu a treia, va alcătui detașamentul de gardă al castelului ocnașilor și salinelor. Peisaj, tipuri de

oameni, impresii, întâmplări triste ori hazlii — toate vor fi puse pe hîrtie, în vara anului 1903. Le va scrie la Liteni, pe malul Siretului, unde se va afla în petrecere de vară, la rude ale soției sale. Și mult mai tîrziu, abia după doi ani, vor fi publicate în volum, sub titlul *Amintirile căprarului Gheorghită*¹. În reviste nu va apare decît un fragment: *Ocna*².

★

În toamna anului 1903, pe cînd încep să se coacă merele în Viișoara și munții vineții ce străjuiesc Folticeni prind a se încețoșa de aburul ploilor, un mosafir neașteptat trezește interesul întregii străzi Rădășeni, care scoate capete curioase la geamuri. Trăsura urcă la deal. Birjarul îndeamnă calul, șfichiindu-l:

— Dio !...

Cine să fie ?

S-a oprit. Din birjă se dă jos un tînar frumos și elegant — nici vorbă că e bucureștean — și cată cu ochii numărul 45. Da. Iată căsuța cu pricina, a lui Pavel Ciubotaru, în care a locuit și Ion Creangă pe vremuri. Acuma stă Mihail Sadoveanu.

— Bateți la ușă ! îl sfătuiește birjarul, care întoarce calul în scurt, spre vale.

Urcă două trepte, intră în cerdac. Bate. De pe geamuri a și fost văzut. Ușa scundă se deschide larg. E poftit în antret. Apoi în încăperea din dreapta, căptușită cu cărți pînă la înegurare.

Se află în biroul lui Sadoveanu.

— Sînt Zaharie Bîrsan. Mă trimete Ștefan Iosif — sol — din partea revistei *Sămănătorul*...

Gazda l-a poftit să șadă și-l ascultă în tăcere. Și Zaharie Bîrsan se tînguie și-i spune cum îl oropsește Steo Iosif, cerîndu-i săptămînal o bucată de proză pentru revistă. *Sămănătorul* are poeți, critici, esești,

¹ *Minerva* 1906, — de și după relatările din revista *Sămănătorul* 1905, volumul a apărut la sfîrșitul anului 1905.

² *Sămănătorul* 1905, nr. 45, p. 827—832.

dar n-are povestitori. Ce-i de făcut? S-au gîndit cu toții la Sadoveanu, care — după cîte se știe — are o groază de manuscrise ce stau clituri pe masa lui de lucru...

— Indură-te! exclamă cu mult haz solul venit de departe; și scapă-mă!... Nu e îndemn, ci rugăminte fierbinte.

Cel asaltat stă și se gîndește. În vreme ce Zaharie Bîrsan își pune toată diplomația la contribuție, el își făcea socoteli și cumpănea toate... Așa că răspunsul veni îndată, grav și îndesat:

— Vin la București.

— Cînd?

— Cît de degrabă, în cursul lunii octomvrie.

— De ce nu acum, îndată?

— N-ai încredere în cuvîntul meu?

Zaharie n-a mai replicat. S-a mulțămît cu făgăduiala dată.

*

Și Sadoveanu s-a ținut de cuvînt, a luat contact cu redacția *Sămănătorului* și a făcut legămînt de prietinie cu blîndul poet Iosif, făgăduindu-i solemn să-i dea regulat pentru revistă o bucată de proză. Deocamdată i le va trimete ori i le va aduce chiar el de la Folticeni: iar din primăvară se va stabili la București și-i va fi mîna dreaptă în redacția revistei.

Și așa a și fost. În primăvara anului 1904, Sadoveanu își ia familia și vine în Capitală, unde închiariase o casuță modestă, în strada Toamnei, nr. 89.

„... îi plăcea lui St. O. Iosif să vie cîteodată la mine — spune Sadoveanu — în tihna mahalalelor de lîngă Obor. Aveam o grădină mică de pomi și un chioșc încununat cu viță de vie. Aduceam în acele zile pe un prietin al nostru lăutar, cu taraful său. Il descoperisem amîndoi într-o zi la o crîsmă depărtată, lîngă lacul Băneasa. Meșterul Gheorghe Ștefan venea cu feciorii săi; naiul, țîmbalul și vioara sunau în grădină, sub vița încărcată de struguri. Bătrînul „zicea“, cu mare artă, cîntece bătrînești.

Cîteodată ne întîlneam și fără sunet și vin. Ne plimbam prin uliți pitorești, la marginea Capitalei de altădată, vedeam cavaleri cu nădragi largi și mintene căptușite cu albastru, cîntînd din harmonică domnișoarelor cu mușcată roșie după ureche. Treceam mai departe, spre liniștile de dincolo de Obor. Ne opream. Steo recita¹...

Se întîlneau în fiecare zi la *Minerva*, unde era tipografia editurii și redacția *Sămănătorului*. „Fratele Mihai” — cum îi spunea Iosif — îi era ajutor și sprijin. Îi stătea la dispoziție cu cele din urmă povestiri ale sale, pe care i le cetea întotdeauna... „Vedeam în ochii lui extraordinari cea mai bună plată a muncii mele neîntrerupte. Pe lîngă această plată, prietinel meu înțelegea să adauge și pe cealaltă, în calitatea lui de proprietar al publicației...”²

Și alte publicații, ca *Voința Națională*, îi plătesc onorariu. Acum contractează și învoiala cu editorul G. Filip, pentru cele patru volume ce vor apare în cursul anului...

★

Totuși, chiar în același an, 1904, îl găsim într-un birou de la Casa Școalelor. Ca mic funcționar nu are mare lucru de făcut, decît să copieze recipise dintr-un tablou interminabil. Șefii lui privesc cu bunăvoință foile scrise mărunt, pe care se apleacă laborios. Ce credeți că face Sadoveanu? Silit să stea într-un birou ce-i fură din ceasurile de libertate, s-a hotărît să scrie însfîrșit cartea mai de mult proiectată, despre războiul de la 77, avînd deplină încredințare că independența statului a fost dobîndită cu jertfele celor mulți și năcăjiți. Avînd ceva material documentar la îndămină, adăogînd și poveștile auzite de la unii veterani, se avîntă în această aventură îndrăzneată: a scrie *Povestiri* dintr-un război îndepărtat.

Să nu uităm că în depozitul scriitorului au rămas, încă din timpul cînd își făcea stagiul militar, felurite

¹ *Anii de ucenicie*, p. 264—265.

² *Anii de ucenicie*, p. 266.

tipuri, care-și așteptau rîndul, să fie folosite cu primul prilej.

Buzămurgă din bucata *In baterie*¹ e un țigan pe care l-a instruit el. *Panciuc*² e dintre cei cu care a făcut armata. Căpitanul Corbaz, poreclit Tetea, locotenentul Avram din *27 August*³ sînt tablouri veridice ale unor oameni pe care i-a cunoscut bine — și n-a avut decît să-i zugrăvească.

Alte bucăți sînt auzite în copilărie ori în tinereță — căci mult i-a plăcut să stea de vorbă și să asculte povești din vechime. *Prînzul*⁴ e o istorisire aflată de la un veteran — mai mult o anecdotă. Despre moș Simeon și șapul lui (*Minia moșului*)⁵, i-a povestit cineva, tot un veteran, desigur.

*Ceasuri de pace*⁶ — o sistare a ostilităților — e un fapt veridic. Tot așa *Convoiul*⁷ e luată după un raport oficial. *Luarea Griviței*⁸ urmărește fidel desfășurarea operațiilor. Celelalte: *Moara părăsită*⁹, *Dascălul Irimia*¹⁰, *Călărașul*¹¹, *Două dureri*¹², *In spital*¹³, sînt fantazii pe marginea documentelor studiate.

Le cetea lui Nicușor Beldiceanu și lui Iosif, la el acasă, în strada Toamnei; și pe măsură ce le scria, apăreau în *Sămănătorul*. Pentru cele două ori trei bucăți, Ministerul Instrucției îi acordă un premiu de șapte sute de lei, eveniment ce stîrnește senzație atît în lumea literară cît și acasă la el, unde nevoile se îngrămădeau tot mai mult...

Anecdota spune că Sadoveanu s-a întors într-o zi

¹ *Sămănătorul* 1904, p. 682—688; *Povestiri din război* 1905.

² *Sămănătorul* 1904, p. 437—440, 452—456; *Povestiri din război* 1905.

³ N-a fost publicată în nici o revistă; *Povestiri din război* 1905.

⁴ *Sămănătorul* 1904, p. 485—491; *Povestiri din război* 1905.

⁵ *Sămănătorul* 1904, p. 567—574; *Povestiri din război* 1905.

⁶ *Sămănătorul* 1904, p. 410—413; *Povestiri din război* 1905.

⁷ *Povestiri din război* 1905.

⁸ *Sămănătorul* 1904, p. 374—378; *Povestiri din război* 1905.

⁹ *Sămănătorul* 1904, p. 548—554; *Povestiri din război* 1905.

¹⁰ *Luceafărul* 1904, p. 231—236; *Povestiri din război* 1905.

¹¹ *Sămănătorul* 1904, p. 533—537; *Povestiri din război* 1905.

¹² *Povestiri din război* 1905.

¹³ *Povestiri din război* 1905.

de la slujbă, întovărășit de Nicușor Beldiceanu, dînd veste că a găsit niște bani în drum.

— Cum ? Ce bani ?

A scos o sută de lei și-a pus-o pe masă.

Toată lumea s-a bucurat.

A mai scos o sută și-a pus-o lîngă cea dintăi. A scos și-a treia.

Cucoana Maria Bîlu, soacra lui, și-a pocnit palmele una de alta, minunîndu-se.

A scos a patra ; a cincea ; a șasea ; a șaptea. Firava cucoană Catincuță, soția scriitorului, a înțeles cum stă povestea. Numai bunica copiilor nu mai contenea cu uimirea ei fără sfîrșit, spre marea satisfacție a celor doi prietini, foarte amatori de farse nevinovate.

★

Povestește undeva Sadoveanu despre niște ploii de pomină care au căzut în vara anului 1912 asupra Folticenilor. Era pe atunci conferențiar al Cercurilor Culturale și adesea pe drumurile din acea regiune. Ploile de sub munte, pe care avea să le descrie așa de măiestrit în *Puhoierii*, le cunoștea bine ; de data asta însă a plouat șaptezeci și două de ore în șir, de miroseau a putred livezile. Atuncea, pe cînd pămîntul părea căzut în ghiara unui demon care voia să-l prăpădească, prin aburul fumegînd, a trecut paserea ploii. N-a văzut-o decît ca o umbră, lunecînd pe geamul deschis și pierzîndu-se în neguri c-un țipăt lung și desnădăjduit.

Fantoma asta jalnică a năzuințelor omenești gonind, prin bură și noroaie, spre orizonturi luminate, l-a urmărit întotdeauna pe autor. Apare în nenumărate încercări de a zugrăvi mizeria țîrgușoarelor moldovenești de la acea epocă, în care cele mai frumoase elanuri mor, înăbușite.

O primă încercare, într-o formă nebuloasă, e bucata *În liniștea pădurii*, scrisă în 1900 și reluată în

1901 sub titlul *Un foc în negură*. De aici a ieșit *Floare ofilită*¹, în 1905.

În cercul strîmt al micilor funcționari dintr-un păcătos târgușor, un suflet simplu și curat — Tincuța — se deschide ca o floare în lumina dragostei; dar, intrînd în viltoarea vieții, curînd, sub vîntul de ghiață al dezamăgirilor, se ofilește.

Năzuința spre frumos apare, în acest al doilea roman în ordine cronologică după *Șoimii*, ca o luminiță ce pîlpîie stîns, în cețuri. Tînărul scriitor zugrăvește mai ales marasmul vieții noastre burgheze, care stă — cu propriile-i cuvinte — „pe treapta cea mai de jos a culturii“ — neavînd nici o credință, nici un ideal și purtînd doar umbra unei haine a civilizației. Oamenii și locurile din copilărie, Pașcanii cu figurile lui tipice, îi slujesc drept material. Cuconu Alecu e tatăl său; Andrieș un frate al tatălui. Grigore e unul Grigore Simandiri, fost psalt la biserica Curelari din Iași, care venea să petreacă sărbătorile Paștelui, ale Crăciunului și Sf. Alexandru la Pașcani, lîngă cuconu Alecu, cu care se împrietinise pe vremea cînd acesta fusese episcop la aceeași biserică, Curelari; aducea covrigei cu susan copiilor și compunea stihuri și cîntece; „Am trimes-o și-oi trimete-o...“ e opera lui. Cucoana Catinca, subprefectul, madam Trifanov, figuri cunoscute fugitiv.

★

Puterea de a îmbina peisagii, oameni, întîmplări auzite, prin darul minunat al imaginației afective, se vedește mai ales în nuvela *Păcat boieresc*.

Începuse a cunoaște la acea epocă Bărăganul și bălțile Dunării. Se ducea uneori în Deltă cu răposatul doctor Dimitrie Ionescu, pe atunci inspector al Pescăriilor Statului — și culegea neconținut material. Pe negurosul și amărîtul neica Marin nici vorbă că l-a cunoscut; pe el și pe alții ca dînsul. Nici nu se putea ca lumea aceea de aspră mizerie și sălbătăcie să nu ridice în sufletul celui ce o descoperea o altfel de

---

¹ *Sămănătorul* 1905, nr. 16—39; *Minerva* 1906 (pe pagina de titlu); dar volumul apăruse și fusese comentat în publicațiile vremii încă din toamna anului 1905.

dramă ; cele două mâni negre, care se strîng ca un cerc de fier pe grumazul feciorului de boier, întruchi-pează imaginea halucinantă a mulțimii obidite de veacuri.

Amănunt interesant : *Convorbiri literare* a plătit bucata. Pentru întâia oară revista acorda onorar unui autor. Și încă ceva : cei din redacție i-au cerut lui Sadoveanu să schimbe titlul bucății, părăindu-li-se desigur tendențios — lucru pe care el l-a refuzat cu îndirjire ; *Iezerul* — așa fusese propus în redacția *Convorbirilor Literare* să fie intitulată nuvela și așa a înțeles Duiliu Zamfirescu să spuie *Păcatului boieresc*¹ pînă la sfîrșit.

★

Pentru *Mormîntul unui copil*² a folosit note, amintiri și spovedanii ale unui prietin intim. După ce-a fost publicată nuvela, eroul a adresat autorului o scrisoare foarte interesantă în care îi spunea că 'tare i-a plăcut bucata, dar că se teme că părinții lui au să recunoască personagiile și împrejurările și asta îi creează o situație delicată. Asemenea „situații delicate“ aveau să se mai ivească în cariera lui Sadoveanu ; mulți aveau să se recunoască în eroii operelor sale.

Scormonind în magazia cu amintiri, se întoarce ia răși cătră Pașcanii copilăriei lui. Atmosfera tîrgușorului de pe malul Siretului, descrisă așa de amănunțit în *Ion Ursu*, slujește de cadru și în *Străjerul*³.

În același Pașcani, însă, se și petrecea, la anumite zile, cu vin și mîncăruri bune. Așa era deprins și tatăl autorului, avocatul Alexandru Sadoveanu — bun primitor de oaspeți ; el e cuconu Costăchel Mîndru din bucata *In noaptea Anului Nou*⁴.

¹ *Convorbiri literare* 1906, nr. 1 p. 1—25 ; *Mormîntul unui copil*, *Minerva* 1906.

² *Luceafărul* 1905, nr. 20 p. 387—394 ; *Minerva* 1906.

³ *Sămănătorul* 1906, nr. 9 p. 165—169 ; *Mormîntul unui copil* 1906.

⁴ *Luceafărul* 1906, nr. 2 p. 14—17 ; *Mormîntul unui copil* 1906.

Odată, în miezul verii, pe cînd se ducea la Pașcani, a văzut că plopul cel bătrîn de la Fîntînele se uscaser. Era un copac celebru în partea locului — așa de gros, că cinci copii cu brațele întinse abia îl puteau cuprinde — de care multe amintiri din copilăria lui erau legate. Așa și-a adus aminte de Olimpia R., o fată din Pașcani, care de mult trecuse în lumea umbrelor. Își ridicase viața, ca să nu fie măritată silnic. Au fost multe lucruri care l-au îndemnat să scrie *Plopul*¹: regrete pentru bătrînul arbore mort, pentru sfîrșitul tragic al domnișoarei Olimpia, pentru clipe romantice rămase nelămurite. Olimpia era exact de vîrsta autorului, născută în noemvrie 1880.

I s-a întîmplat adesea să fie apucat de furtună, la vreme de noapte, pe cînd se ducea ori se întorcea de la vînat. Mînia Siretului umplut de puhoai e o descriere întăia oară în *Cel întăi*².

Găsește că portretul principesei Suțu, sora lui Dimitrie Sturza, e ceea ce-i trebuie pentru nuvela *Pustiul*³. Aici valea Moldovei îi slujește de cadru.

În *O povestire de sărbători*⁴ a vrut să dovedească lui Ion Dragoslav că-i cunoaște mecanismul amintirilor lui din copilărie.

În ce privește bucata *Tu n-ai iubit*⁵, autorul afirmă că e un subiect de roman care, fiind elaborat prea de vreme, a dat o nuvelă neizbutită.

★

În 1905, Sadoveanu e numit subșef de birou la Ministerul Artelor. În loc să se bucure, e cuprins de panică. Încet-încet, ceasurile-i de libertate — și deci și de scris — i s-au împuținat simțitor. Orele de birou,

¹ *Mormîntul unui copil* 1906.

² *Viața romînească* 1906, nr. 2 p. 287—292; *Mormîntul unui copil* 1906.

³ *Viața romînească* 1906, nr. 1 p. 78—100; *Mormîntul unui copil* 1906.

⁴ *Sămănătorul* 1906, nr. 1 p. 5—8; *Mormîntul unui copil* 1906.

⁵ *Convorbiri Literare* 1906, nr. 5 p. 412—429; *Mormîntul unui copil* 1906.

o mulțime de obligații, care se înmulțeau pe măsură ce intra în curentul de viață al Capitalei... Serile petrecute în discuții nesfârșite cu prietinii îi făceau plăcere, dar îi furau din timp. Afară de asta, înmagazinarea lui de cunoștinți și observații, de oameni și peisagii noi, avea un câmp de activitate restrâns. Amintirile fuseseră întoarse și pe față și pe dos, folosite în toate felurile; altele nu prea veneau să le ia locul. Sădoveanu începe a tînji după tihna orășelului de provincie, pe care-l părăsise în 1904 :

„Visam o căsuță a tihnei, din cerdacul căreia să văd munții, și o livadă în care sună dulce murmurul albinelor. Mă vedeam liber în peisagiul Moldovei...”¹

Dorința asta îl obseda de mult, după cum se vede dintr-o scrisoare adresată prietinelui Enric Furtună, în 6 februarie 1903:

„...un colț liniștit, o casă tăcută într-o livadă imensă, o viață liniștită în ceea ce privește lupta pentru trai și o intensă viață artistică, cu câțiva prietini“.

Și adaugă :

„Cît și cum n-aș lucra ! Imi închipui că aș zgudui o dată pentru totdeauna acel zid al indiferenței publice; îmi închipui că puterea muncii pline de dragoste ar arde ca o flacără nestînsă sufletele acum așa de nesimțitoare !“

Planul de a părăsi Bucureștiul îl chibzuise bine. Casă în Folticeni avea. Iși lua un concediu de șase luni de la Ministerul Artelor. Contracta cu editorul Filip pentru patru volume, obligîndu-se să le dea în cursul anului 1906 : *Vremuri de bejenie, Insemnările lui Neculai Manea, Oameni și locuri, Mormîntul unui copil !* Dar chiar de-ar fi fost s-o ducă cît de greu, gîndul că ar putea să aibă soarta atîtor scriitori, care se stîngeau de boală și mizerie în București, îl făcea să lepede tot și să fugă.

Cu toată împotrivirea prietinelor ce se socoteau mai înțelepți decît dînsul, în primăvara anului 1906 își încarcă calabalîcul și se întoarce la Folticeni — cu mijloace puține, dar cu nădejdi multe.

---

¹ *Anii de ucenicie* p. 307.

Dorința i se împlinește. Devine, printr-o întâmplare, „...proprietar al unei minunate paragini de două hectare... în capătul de la deal al târgului Folticeni, aproape de Dumbrava minunată și de hucașurile Folticenilor Vechi și Oprișenilor. Se vedeau, dincolo de Moldova, munții în ceață ; dealuri și văi romantice, spre apa Șomuzului.“¹

Durează zaplaz șindrilit împrejmuind „paragina“ ; apoi se înțelege cu meșteri iscusiți de la Bunești, ca să ridice într-o singură vară casa, așa cum o avea în viziunea lui îndărătnică.

„...odată cu întoarcerea în țara mea adevărată, mi s-au isprăvit și anii de ucenicie“², spune Sadoveanu.

I se înmulțesc în raft volumele, paragina se înoiește și paserea tihnei își întinde peste munca-i încordată aripa-i dulce, străvezie...

PROFIRA SADOVEANU

15 decembrie 1954

---

¹ *Anii de ucenicie*, p. 321.

² *Anii de ucenicie*, p. 122.

CUPRINSUL

POVESTIRI DIN RĂZBOI

	<u>Pag.</u>
<i>Moara părăsită</i>	7
<i>In baterie</i>	17
<i>27 August</i>	27
<i>Prânzul</i>	39
<i>Călărașul</i>	47
<i>Luarea Griviței</i>	55
<i>Două dureri</i>	63
<i>Panciuc</i>	72
<i>Dascălul Irimia</i>	84
<i>Ceasuri de pace</i>	94
<i>Mînia moșului</i>	101
<i>In spital</i>	111
<i>Convoiul</i>	122

FLOARE OFILITA

133-312

AMINTIRILE CĂPRARULUI GHEORGHITA

<i>Recruții</i>	343
<i>Unele întâmplări</i>	354
<i>Cîțiva pumni</i>	364
<i>O inspecție</i>	372
<i>Viață lină</i>	376
<i>Cîteva icoane</i>	381

	<u>Pag.</u>
<i>Marș de noapte</i>	389
<i>In concentrare</i>	399
<i>Căpitanul Manoilescu</i>	413
<i>Năcazurile lui Anton al nostru</i>	428
<i>După concentrări</i>	435
<i>La manevre</i>	440
<i>Printre ai noștri</i>	445
<i>Intr-o sară</i>	449
<i>Zile de mîhnire</i>	460
<i>Intîmplări la drum</i>	468
<i>Ocna</i>	477
<i>Castelul</i>	486
<i>Cazarma</i>	499
<i>Viața curge</i>	508
<i>Alarma</i>	518
<i>Bun rămas</i>	524

MORMINTUL UNUI COPIL

<i>Mormîntul unui copil</i>	531
★ <i>Păcat boieresc</i>	551
<i>Tu n-ai iubit!</i>	591
<i>In noaptea Anului Nou</i>	610
<i>O povestire de sărbători</i>	618
<i>Străjerul</i>	625
<i>Cel întăi</i>	633
<i>Plopul (scrisoare)</i>	642
<i>Pustiul</i>	648

Note